

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00115366 7

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by
Professor Aziz Ahmad

THE
KHULASATU-T-TAWARIKH

BY

SUJAN RAI BHANDARI

OF BATALA

184 June 1931
EDITED BY

M. ZAFAR HASAN, B.A.,

ASSISTANT SUPERINTENDENT, ARCHÆOLOGICAL SURVEY
OF INDIA.

DELHI

PRINTED AT J. & SONS PRESS

1918

English Title Page printed at I. M. H. P., Delhi

To be had of Maulvi Abrar Hasan, Sambbli Gate, Moradabad (U.P.)
Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariLibrary@gmail.com

25
457
S94
1918

INTRODUCTION.

Innumerable thanks to the glorious God, who, with the word "Kun" (let it be) brought all the earthly and celestial creatures into existence, and infinite praises to him (the Prophet), who is endowed with excellent qualities, and in whose favour God said, "Had it not been for thy sake, I would not have created the earth and heaven."

The *Khulasat-ut-Tawarikh* was first brought to my notice by its references in *Asar-us-sanadid*, the well known book of Sir Sayyid Ahmad Khan on the Archæology of Delhi. It was after a long search that I could procure a manuscript copy of it, and on perusal I found it so important and interesting that I conceived its publication highly desirable. I was, however, conscious of the difficulties to be met with in such an undertaking, and knew that its accomplishment was beyond my resources, but "When God intends a thing to be done He provides means for the same." I represented the matter to the Hon'ble Mr. W. M. Hailey, C.S.I., C.I.E., I.C.S., the Chief Commissioner, Delhi, who is well known for his keen interest in the history and literature of India, and submitted the manuscript for his examination. He listened to my requests with great concern, and encouraged me in the publication of the book with the promises of his valuable help. He was pleased to write a letter to Jaipur State asking the *Darbar* to permit me to use the manuscript copies of the book available in the State library. The reply received from the State was very favourable, but in the meantime I had the good fortune of securing a few other MSS., and so I did not deem it necessary to utilise the *Darbar's* liberality, in which case there was a likelihood of an interruption in the performance of my duties. I also communicated this proposal to Sir John Hubert Marshall, Kt., C.I.E., etc., Director General of Archæology, who was then in Kashmir, and requested him to favour me with his help and advice. The reply from the latter officer was very encouraging, and last year when he visited Delhi on his winter tour he was pleased to examine all my MSS., and favoured me with valuable criticism and esteemable suggestions. I must admit, that without the sympathy and encouragement from both these gentlemen, I would not have entertained the idea of such an undertaking rather than accomplishing it. I take this opportunity to offer my most sincere thanks to them for the kindness they have ever shown to me, although I am conscious of my inability in giving a full expression to my sense of gratitude. *Verse.*

“May God reward them that they have helped those who had no friends or helpers.”

It is most essential for editing an old book that it should be collated with various and different MSS., which are not supposed to have been transcribed from one and the same copy, and which should at the same time be old and correct. I had this principle in view, and by the grace of God was successful beyond expectation in my attempts, for I could procure five manuscript copies of this old and rare historical work. Different readings of these MSS. have, however, been copied in the foot-notes, while the text has been marked with the letter “و”. Other historical works have also been referred to, and a list of them has been attached at the end of this introduction.

A brief description of the five manuscript copies, used in collation of this book, seems necessary for the information of the readers.

I. One of these MSS. has special distinction. The *Khulasat-ut-Tawarikh*, as it will be known hereafter, was written in the 40th year of the reign of Aurangzeb, and it goes down to the accession of this emperor and the account of his pursuit of Shah Shuja and Dara Shikoh. But it is strange that all the MSS., so far known to the historians, except the one under notice, contain at the end a brief account and the date of the death of Aurangzeb written abruptly in a few lines. Professor Dowson (*Elliot's History of India*, Vol. VIII., p. 5) in his review on the *Khulasat-ut-Tawarikh* has mentioned this fact, and he is of opinion that it is an insertion from a transcriber who added it in a very early copy, and later on it was repeated in the copies made therefrom. Three of my manuscripts also contain this insertion which I translate from No. II.

“At last after the management of affairs on the auspicious day of Friday, the 28th Zulqada of the year 1118 A. H., three hours after dawn, his majesty the king having paradise for his resting place filled the cup of his life (died) at the age of 91 years 17 days and 2 hours, the period of his reign being 50 years 2 months and 28 days. This event happened at the city of Ahmadnagar, in the Deccan.”

It was this manuscript which was first obtained. It is written in *Shakasta* or running hand, and has been partly worm eaten, but it is complete and comparatively old and correct. Taking in view the fact

noted above I may say that it is most reliable of all the MSS. hitherto noticed by historians.

The style of its transcription is not without some interest; each of its pages has been divided into two parts which are written diagonally while at the centre and its upper and lower ends are two lines running cross-wise in the usual fashion. The number of the lines in each page range from 35 to 38. It contains 273 leaves of the size $11\frac{1}{2}$ " by $8\frac{1}{2}$ ". The first ten leaves of the original MS. seem to have been lost but subsequently copied and added. The ninth leaf is, however, to be found at the end among a few others, which do not form part of the real work, and thus there are only nine original leaves which are missing. The date of the MS. written at the end runs as follows.

"Finished on Sunday, the 9th Rabia II. of the first year of the reign of Muiz-ud-din Alamgir II., the king and champion of faith, corresponding to one thousand one hundred and sixty eight Hijra when one *ghari* had passed from the night. It (the book) is completed and my engagement with it is over. *Verse.*

O reader, do not be so angry with me if any mistake has been committed in the book."

This MS. belongs to me and was purchased at Delhi.

II. The second manuscript, written in *Nastaliq* characters, is in a well preserved condition. It contains 505 leaves, size 9" by 6" with 15 lines to a page. At the end is the following endorsement containing the date of the manuscript.

"This book, named *Khulasat-ut-Tawarikh*, written by *Munshi* of *Munshis*, Sujan Rai Bhandari, the resident of Batala, in the Province of the Panjab, was finished on Saturday, the 26th of the month of *Shaban* the year *circa* one thousand two hundred Hijra and the . . . year of the august reign of the emperor Abkar, son of His Majesty Shah Alam, the king champion of faith, and during the time of Maharaja Dhiraj Raj Rajindar Siri Savai Jagat Singh Bahadur in the town of Sawai Jaipur. *Verse.*

"From him, who reads it, I am expectant of prayer, as I am a sinful creature.

nearly first half of the book it contains 18 of 19 the

to the college authorities particularly Maulvi Abdul Rahman, the Arabic professor, for permitting me to use it for the collation of the book.

Nothing is forthcoming about the author from the text, which does not contain even his name. The book begins with
 The Author. a long preface wherein the author has stated the reason for its compilation, its name and date, and has also given a long list of Persian and Sanskrit historical works, which supplied material for it, but he has been contented with mentioning only so much about himself, that since his age of discretion he had been in the service of the nobles and officers, who were entrusted with the management of the state, in the capacity of a *Munshi* or scribe of letters (*vide* page 6). The transcribers have, however, given his name as Sujan Rai Bhandari of Batala in the endorsements at the end of manuscripts. Nos. II., III., and IV. Professor Dowson (*Elliot's History of India*, Volume VIII., page 5) has read this name as Subhan Rai and Batala as Patyala. As the date of composition is recorded not only in *Hijra* and *Jalus* years of Aurangzeb but also in various other *Hindu* eras, it may be presumed that the book was written by a *Hindu*. It is, however, an admitted fact that the author of this work was Sujan Rai of Batala. Now the point at issue is as to why he preferred to conceal his name, although he ought to have given it in the preface according to the usual practice. Apparently it seems that Sujan Rai was only an ordinary and unknown person, who could not expect that his name would add to the popularity of his production, nor does he appear to have desired any fame or honour by it. His object, on the other hand, was evidently to express the truth which is the ideal of a historian. Under these circumstances we can conclude that his statement is mostly unbiased and based on facts, particularly in the case of the accounts of the reign of Aurangzeb, of which he might be conceived an eye witness.

The *Khulasat-ut-Tawarikh* was written in the 40th year of the reign of Aurangzeb, corresponding to 1107 A. H. (1695-6 A. D.), and the author spent some two years in its compilation. It is chiefly a history of Delhi, wherein the narrative of all its *rajahs* and *sultans* has been related from the very beginning of its foundation in the time of Judhishtar until the period when this book was written. Other monarchies have also been briefly dealt with at the time of their final absorption in the *Mughal* empire.

It is written in elegant Persian, replenished with metaphors and quotations of appropriate verses. As regards the subject matter the book may be said to be a valuable addition to the library of the *Namdhari* library.

Part I.—The geography of India during the reign of the emperor Aurangzeb.

Part II.—The history of the rajas of India from the time of Raja Judhishtar Pandu to the reign of Rai Pithura, better known as Raja Pirthiraj.

Part III.—The history of the Muhammadan emperors from the time of Nasir-ud-din Subuktagin until the reign of the emperor Aurangzeb.

The first part is the most valuable portion of the work. It begins with a description of Hindustan, its products and inhabitants, and proceeds with an account of its geography as known during the reign of Aurangzeb. The 18 *Subas*, into which the *Mughal* empire was then divided, have been treated separately at some length, with the description of their chief towns, manufactures, interesting localities and buildings and the courses of rivers. It also enumerates the *Sarkars* and *Muhals* of these *Subas* and gives their revenue returns supplementing the *Ain-i-Akbari* with new and original information. The account of the Panjab, particularly that of Lahore and the Sarkar of Batala, to which the author belonged, deserves especial mention, containing very minute detail based on his personal knowledge.

The second part, which comprises the narrative of the *rajas* of India, especially the rulers of Delhi, giving a list of their names and a short account and the period of their reigns, has its own importance. This is perhaps the first published Persian work, which deals with the early history of India, although the events of this period are generally of legendary nature.

The third part also is not without some interest. A greater portion of it has been borrowed from other historical works, a list of which has been given in the preface, but the copious account of the contest between Aurangzeb and his brothers supplies some additional information, and may be considered as reliable on the ground that it was written on the personal information of the author. *Khulasat-ut-Tawarikh* is probably the first ancient published history, wherein the narrative of the Muhammadan emperors has been written by a *Hindu*. As there are reasons to believe that it was not composed under the court influence, it may be considered as the best source of information to the students of history, indicating the opinion of a *Hindu* historian some 250 years hence about the Muhammadan emperors and particularly his contemporary emperor Aurangzeb.

Apparently it does not seem difficult to publish an old manuscript, but those who have an experience of it know the difficulties to be met with in the acquisition of various manuscripts, perusal of bad handwriting and correction of clerical mistakes, when the transcribers of ancient times were not bound to give dots and *markaz*. The time and patience required for reading several manuscripts hardly needs any comment, specially when the editor undertook to do it during his leisure hours. I fully realize that the magnitude of work was beyond my individual labour, and its accomplishment would have been almost impossible, especially when five different manuscript copies have been used in the collation of this book, had there not been the valuable assistance of my relatives and friends who have a taste for history. I therefore feel it my duty to express my thanks individually to them. My best thanks are due to Pir Wilayet Shah, B.A., B.T., Assistant Master, Anglo Arabic High School, Delhi, and Maulvi Ashfaq Ali, Munshi to the Superintendent, Muhammadan and British Monuments, Northern Circle, for their valuable assistance, and I also acknowledge my indebtedness to my brothers Hafiz Muhammad Hasan, B.A., Maqbul Hasan, Fazal Hasan and Bashir Ahmad Hashmi, who assisted me in comparing the manuscripts, reading proofs and preparing index. I should not omit to mention the name of my revered father Maulvi Shariat Ullah, and my elder brother Maulvi Abrar Hasan, Secretary, Hewett Muslim High School, Moradabad, who by their vast learning and sagacity solved many difficulties for me. The fact is that it was the wish of the Providence to get this book published through my efforts, otherwise I do not feel myself in any way equal to the task.

I began to work upon the book in the month of June 1917. Although the correction of the manuscript did not take much time, and it was expected that it would be out of the press by the end of that year, yet some unforeseen and extraordinary difficulties had to be encountered in printing, disappointing me many times in its very publication. Owing to these reasons I express with regret that it could not be printed so nicely as desired, and mistakes which are inseparable from lithograph crept in, notwithstanding that no pain was spared in proof reading. It is, however, expected that the readers would take into consideration my difficulties, and overlook the defects in the publication.

DELHI,
11th August, 1918. }

ZAFAR HASAN, B.A.

The first of these is the fact that the
 Government of India has been unable to
 secure the necessary funds to carry out
 its policy of non-interference in the
 internal affairs of the States. This is
 due to the fact that the Government
 has been unable to secure the necessary
 funds to carry out its policy of non-
 interference in the internal affairs of
 the States. This is due to the fact
 that the Government has been unable
 to secure the necessary funds to carry
 out its policy of non-interference in
 the internal affairs of the States.

هنگام - ۶۰	هر گوبند - ۶۹ - ۷۰	وجیه الدین - ۳۳
هندوکوه - ۸۸	هر کند - ۳۹۱	وجیه الدین محمد - ۶۱
هندون - ۷۶	هر سندر - ۳۶	وچلا - ۴۶
هندیه - ۵۲ - ۵۴	هرن دریا - ۵۸ - ۵۷	وزیر آباد - ۷۷
هوت - ۶۳	هر تران - ۳۵۳	وزیر خان - ۶۵ - ۶۷ - ۳۵۴ - ۵۲۵
هوشنگ شاه - ۳۲۸	هر نوی - ۲۵۹	دشت وان - ۱۲۴
هوشنگ - ۴۹ - ۴۸۲	هر ون - ۵۴	ولندیز - ۳۰
هیبب خان - ۳۲۶	هر یانه - ۳۳۳	ولی الله - ۲۹ - ۳۰
هیبب پور پتی - ۷۶ - ۵۲۳	هری پال - ۱۲۹	دسود - ۴۵۲
هیر - ۷۷ - ۷۸	هری جب - ۱۲۹	دهی سین - ۱۵۲ - ۱۵۳
هیرا گده - ۵۱ - ۵۲	هری سنگه - ۱۵۵	ولیس خواجہ - ۳۲۷
هیراپور - ۴۱۱	هری سین - ۱۵۳	۵
همیون بقال - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲	هزاره - ۷۷ - ۷۸	
۳۳۱ - ۳۳۰ - ۳۳۹ - ۳۳۸	هستاپور - ۲۸ - ۳۸ - ۹۱ - ۹۲	ہاتقی - ۷
۳۵۱ - ۳۵۵	۹۵ - ۹۶ - ۱۰۳ - ۱۰۹ - ۱۱۰ - ۱۱۵	ہادی داد خان - ۵۰۵
ی	۱۱۷ - ۱۱۷	ہارنہ - ۵۹
	ہسلان - ۳۵۱	ہاشم - ۳۹۴
یا قوت حبشی - ۱۹۲	ہلاکو خان - ۲۰۱ - ۲۱۹	ہامون - ۸۲
لیقوب شیخ - ۳۳ - ۴۰۳	ہلال خان - ۴۴۳	ہانسی - ۳۵ - ۶۳ - ۱۸۷ - ۲۴۵ - ۲۴۶
لیقوب خان - ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۴۰۴	ہمایون - ۲۸ - ۶۶ - ۸۴ - ۲۵۳ - ۲۵۴	ہنوارہ - ۴۶۷
یک توت - ۲۸۴	۲۸۶ - ۲۸۸ - ۲۹۱ - ۲۹۵ - ۳۲۲ - ۳۲۸	ہرات - ۳۰۶ - ۴۱۳ - ۴۴۷
یک تاز خان - ۵۳۷	۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۵ - ۴۲۹ - ۵۲۷	ہر پال - ۱۳۸
یوسف گردیزی - ۶۱	ہماچل - ۳۷ - ۱۱۰ - ۲۲۲	ہر پریم - ۱۵۱ - ۱۵۲
یوسف میرزا - ۲۸۱ - ۴۰۴ - ۴۱۰ - ۴۱۱	ہمیر دیو - ۲۲۳	ہر دت - ۱۷۳
یوسف اقباجی - ۳۱۴	ہمیتور - ۷۳	ہر دوار - ۳۷ - ۳۸ - ۱۰۶ - ۲۵۸ - ۲۵۹
یوسف خان - ۴۰۳ - ۴۰۷ - ۴۱۲ - ۵۱۴	ہندال میرزا - ۸۴ - ۲۹۷ - ۳۰۰ - ۳۰۲	ہر رستے - ۷۰ - ۷۶
یوسف شاہ - ۳۸۲ - ۴۰۲ - ۴۰۳	۳۰۴ - ۳۱۲ - ۳۱۴ - ۳۹۷ - ۴۰۷	ہر سنگہ - ۱۵۵
یوسف عادل خان - ۴۳۰	۴۱۹	ہر کشن - ۷۰

مہی گنگ راجہ - ۱۲۹	مولانا جی حسینی - ۳۹۵	لطفت خان - ۲۹۸ - ۵۱۸
میان رانا - ۶۲	مومن پور - ۵۲۳	ملک اسکندر - ۲۶۳
میان سیدنا - ۶۴	موبن سنگھ - ۴۹۷	ملک سرور - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵
میدادی - ۱۲۵	مویر - ۵۷	ملک شجرہ بخشی - ۲۳۹
میرا خور - ۱۳۶ - ۱۳۷	مہابت خان - ۴۷۰ - ۴۷۱ - ۴۷۲	ملک شہراب - ۶۴
میران شاہ - ۳۶۶	۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۷۶ - ۴۷۷	ملک شہراب دوہائی - ۲۹۴
میرانند - ۶۷	۴۷۸ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲	ملک شہر لودھی - ۲۶۳ - ۲۶۴
میرتھ - ۱۸۸ - ۲۵۴ - ۲۵۸ - ۳۲۱	۴۸۳ - ۴۸۴ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۸۷	ملک علی - ۳۸۱
میر حسینی - ۶۱	مہا بل راجہ - ۱۳۸	ملک فولاد - ۲۶۳
میر حسین نظام الملک - ۴۳۲	مہا بل - ۱۷۳	ملکہ جہان - ۲۷۲
میر داد پور - ۳۸	مہا بھارت - ۷۲ - ۸۹ - ۱۰۶ - ۱۰۸ - ۱۰۹	ملو خان - ۲۵۵
میرزا ایرج - ۴۱۵	مہا پریم - ۱۵۱ - ۱۵۲	ملوت - ۲۸۵
میرزا حسین - ۴۴۲	مہا جود - ۱۲۹	ملوت اور شاہ - ۳۲۵
میرزا کامگار - ۵۱۹	مہا جی راجہ - ۱۲۴	ممتاز محل - ۴۵۲ - ۴۵۹ - ۴۸۴
میر شوقی - ۴۸۵	مہادیو - ۴۲ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۷ - ۵۷	مند سور - ۲۹۸ - ۲۹۹
میر علا دل - ۵۳۱	۷۷ - ۸۱ - ۸۲ - ۳۹۷	مندی - ۷۶
میر علی جھیری - ۶۵	مہا سنگھ کنور - ۴۳۷	منصور بن فوج - ۱۶۱
میر قریش - ۳۹۲	مہا کال - ۱۹۰	منصور شاہ خواجہ - ۳۸۷
میر میران - ۴۷۸ - ۵۰۲ - ۵۰۷ - ۵۲۵	مہدی قاسم خان - ۴۸۳	منعم خان - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵
میل گدھ - ۵۱	مہذب الدین نظام الملک - ۱۹۳ - ۱۹۴	۳۸۷ - ۳۸۸
میہ - ۷۷	مہر آباد - ۷۳	منگل پور - ۸۵
ناتھ - ۱۲۹	مہر پور - ۷۸	منگو خان - ۲۳۳
ناووت - ۵۹	مہر پور - ۱۹۴	منگیم - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۸۷
نارائن سین - ۱۵۴	مہر پور - ۳۱۴	منفرح ملک - ۲۵۱
نارنول - ۳۹ - ۳۱۵	مہر آباد - ۵۲	منیر - ۴۴۶
نازک شاہ خواجہ مراٹے - ۳۸۲ - ۴۰۰	مہند - ۳۱۴	موسی گیلانی - ۶۱
۴۰۲ - ۴۰۳	مہوبہ - ۲۵۹	موسی خان - ۳۴۴
تاسک - ۴۷۷ - ۴۷۸	مہی پال - ۱۴۸	مو - ۴۱۹ - ۴۲۵
تاجہ - ۳۸۲	مہی پت - ۱۲۸	موتہ راجہ - ۳۷۵
		مول - ۵۷

مخدوم الملک - ۶۶ - ۳۴۲ - ۳۴۳	مخدوم صادق - ۵۰۵ - ۵۲۲
مظفر حسین میرزا - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵	مخدوم صلح - ۲۸۶ - ۵۰۳ - ۵۳۹
مظفر خان بیگم - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷	مخدوم طاهر - ۲۹۳
مظفر خان محمودی - ۳۸۵	مخدوم نادر - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۳
مظفر شاه بستی خواجہ - ۳۸۳	مخدوم عساکر - ۲۹۲
مظفر شاه - ۵۰	مخدوم غوث - ۲۰
مظفر سلطان گجرات - ۳۵۹ - ۳۶۶ - ۳۶۷	مخدوم قاسم - ۲۹۱
معز الدین بہرام شاہ - ۱۹۴	مخدوم قلی برلاس - ۳۵۸
معز الدین کیکاؤ - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۱۴	مخدوم قلی بیگ - ۲۱۲
معظم خان - ۲۹۰ - ۲۹۹ - ۵۰۷ - ۵۱۷	مخدوم قلی قطب الملک - ۲۳۱
۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲	مخدوم کاظم - ۷
معین الدین چشتی - ۲۳ - ۵۲ - ۳۷۴	مخدوم مجاہد شاہ - ۲۲۸
مغل پورہ - ۲۱۹	مخدوم محسن کروڑی - ۲۷۵
مغیث - ۳۳	مخدوم معصوم کابلی - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷
مقرب خان - ۲۵۵ - ۲۰۸ - ۲۷۷	مخدوم معظم شاہ ہزارہ - ۲۹۲
مقصود آباد - ۳۸	مخدوم متیقم - ۲۸۲
مقصود خان - ۳۸۲	مخدوم میرزا - ۲۷۹ - ۲۸۱
مکرات - ۲۹۴	مخدوم میرک - ۵۲۸
مکرم خان - ۵۳۱ - ۵۳۵	مخدوم وارث - ۲۸۷
مکرم پورہ - ۲۰ - ۵۲۹	مخدوم وکیل - ۷۶
مکند سنگہ دادہ - ۲۹۵ - ۲۹۶	مخدوم وحشی - ۳۲۸
مکھات - ۳۱۳	مخدوم لودھی - ۲۸۳
مکہ معظمہ - ۲۰۶ - ۳۱۱ - ۳۱۳ - ۳۱۵ - ۳۷۳	مخدوم شاہ سلطان گجرات - ۳۶۶
مکیالہ - ۷۵	مخدوم شاہ بن فیروز شاہ - ۳۸۲
مکھہ - ۲۹	مخدوم غزنوی - ۲۷۳ - ۵۷ - ۶۴ - ۶۶
مل سلطان - ۳۷۱	۱۶۵ - ۱۸۳ - ۲۶۵ - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۸ - ۲۶۹
ملاشیری - ۳۷۰	۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۵ - ۲۹۶ - ۳۰۲
ملتان - ۵۵ - ۶۰ - ۶۲ - ۶۳ - ۷۷ - ۷۹	۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۵۰
۸۷ - ۸۸ - ۱۱۰ - ۱۶۹ - ۱۷۰ - ۱۷۱ - ۱۷۲ - ۱۷۳	مخدوم نامہ - ۱۸۰
۱۸۴ - ۱۸۵ - ۱۹۱ - ۲۰۳ - ۲۰۴ - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۰۷ - ۲۰۸ - ۲۰۹ - ۲۱۰ - ۲۱۱ - ۲۱۲ - ۲۱۳ - ۲۱۴ - ۲۱۵ - ۲۱۶ - ۲۱۷ - ۲۱۸ - ۲۱۹ - ۲۲۰ - ۲۲۱ - ۲۲۲ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ - ۲۲۶ - ۲۲۷ - ۲۲۸ - ۲۲۹ - ۲۳۰ - ۲۳۱ - ۲۳۲ - ۲۳۳ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۶ - ۲۳۷ - ۲۳۸ - ۲۳۹ - ۲۴۰ - ۲۴۱ - ۲۴۲ - ۲۴۳ - ۲۴۴ - ۲۴۵ - ۲۴۶ - ۲۴۷ - ۲۴۸ - ۲۴۹ - ۲۵۰ - ۲۵۱ - ۲۵۲ - ۲۵۳ - ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۵۶ - ۲۵۷ - ۲۵۸ - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۱ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵ - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۸ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱ - ۲۷۲ - ۲۷۳ - ۲۷۴ - ۲۷۵ - ۲۷۶ - ۲۷۷ - ۲۷۸ - ۲۷۹ - ۲۸۰ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۲۸۳ - ۲۸۴ - ۲۸۵ - ۲۸۶ - ۲۸۷ - ۲۸۸ - ۲۸۹ - ۲۹۰ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۴ - ۲۹۵ - ۲۹۶ - ۲۹۷ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۵ - ۳۰۶ - ۳۰۷ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۳۱۸ - ۳۱۹ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۳۵۰ - ۳۵۱ - ۳۵۲ - ۳۵۳ - ۳۵۴ - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵ - ۳۶۶ - ۳۶۷ - ۳۶۸ - ۳۶۹ - ۳۷۰ - ۳۷۱ - ۳۷۲ - ۳۷۳ - ۳۷۴ - ۳۷۵ - ۳۷۶ - ۳۷۷ - ۳۷۸ - ۳۷۹ - ۳۸۰ - ۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۸۳ - ۳۸۴ - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۸۹ - ۳۹۰ - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۳۹۷ - ۳۹۸ - ۳۹۹ - ۴۰۰ - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۵ - ۴۰۶ - ۴۰۷ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۳ - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹ - ۴۲۰ - ۴۲۱ - ۴۲۲ - ۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱ - ۴۳۲ - ۴۳۳ - ۴۳۴ - ۴۳۵ - ۴۳۶ - ۴۳۷ - ۴۳۸ - ۴۳۹ - ۴۴۰ - ۴۴۱ - ۴۴۲ - ۴۴۳ - ۴۴۴ - ۴۴۵ - ۴۴۶ - ۴۴۷ - ۴۴۸ - ۴۴۹ - ۴۵۰ - ۴۵۱ - ۴۵۲ - ۴۵۳ - ۴۵۴ - ۴۵۵ - ۴۵۶ - ۴۵۷ - ۴۵۸ - ۴۵۹ - ۴۶۰ - ۴۶۱ - ۴۶۲ - ۴۶۳ - ۴۶۴ - ۴۶۵ - ۴۶۶ - ۴۶۷ - ۴۶۸ - ۴۶۹ - ۴۷۰ - ۴۷۱ - ۴۷۲ - ۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۷۶ - ۴۷۷ - ۴۷۸ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲ - ۴۸۳ - ۴۸۴ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۸۷ - ۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۴۹۱ - ۴۹۲ - ۴۹۳ - ۴۹۴ - ۴۹۵ - ۴۹۶ - ۴۹۷ - ۴۹۸ - ۴۹۹ - ۵۰۰ - ۵۰۱ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴ - ۵۰۵ - ۵۰۶ - ۵۰۷ - ۵۰۸ - ۵۰۹ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳ - ۵۱۴ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۱۷ - ۵۱۸ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۲۶ - ۵۲۷ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲ - ۵۳۳ - ۵۳۴ - ۵۳۵ - ۵۳۶ - ۵۳۷ - ۵۳۸ - ۵۳۹ - ۵۴۰ - ۵۴۱ - ۵۴۲ - ۵۴۳ - ۵۴۴ - ۵۴۵ - ۵۴۶ - ۵۴۷ - ۵۴۸ - ۵۴۹ - ۵۵۰ - ۵۵۱ - ۵۵۲ - ۵۵۳ - ۵۵۴ - ۵۵۵ - ۵۵۶ - ۵۵۷ - ۵۵۸ - ۵۵۹ - ۵۶۰ - ۵۶۱ - ۵۶۲ - ۵۶۳ - ۵۶۴ - ۵۶۵ - ۵۶۶ - ۵۶۷ - ۵۶۸ - ۵۶۹ - ۵۷۰ - ۵۷۱ - ۵۷۲ - ۵۷۳ - ۵۷۴ - ۵۷۵ - ۵۷۶ - ۵۷۷ - ۵۷۸ - ۵۷۹ - ۵۸۰ - ۵۸۱ - ۵۸۲ - ۵۸۳ - ۵۸۴ - ۵۸۵ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۸۸ - ۵۸۹ - ۵۹۰ - ۵۹۱ - ۵۹۲ - ۵۹۳ - ۵۹۴ - ۵۹۵ - ۵۹۶ - ۵۹۷ - ۵۹۸ - ۵۹۹ - ۶۰۰ - ۶۰۱ - ۶۰۲ - ۶۰۳ - ۶۰۴ - ۶۰۵ - ۶۰۶ - ۶۰۷ - ۶۰۸ - ۶۰۹ - ۶۱۰ - ۶۱۱ - ۶۱۲ - ۶۱۳ - ۶۱۴ - ۶۱۵ - ۶۱۶ - ۶۱۷ - ۶۱۸ - ۶۱۹ - ۶۲۰ - ۶۲۱ - ۶۲۲ - ۶۲۳ - ۶۲۴ - ۶۲۵ - ۶۲۶ - ۶۲۷ - ۶۲۸ - ۶۲۹ - ۶۳۰ - ۶۳۱ - ۶۳۲ - ۶۳۳ - ۶۳۴ - ۶۳۵ - ۶۳۶ - ۶۳۷ - ۶۳۸ - ۶۳۹ - ۶۴۰ - ۶۴۱ - ۶۴۲ - ۶۴۳ - ۶۴۴ - ۶۴۵ - ۶۴۶ - ۶۴۷ - ۶۴۸ - ۶۴۹ - ۶۵۰ - ۶۵۱ - ۶۵۲ - ۶۵۳ - ۶۵۴ - ۶۵۵ - ۶۵۶ - ۶۵۷ - ۶۵۸ - ۶۵۹ - ۶۶۰ - ۶۶۱ - ۶۶۲ - ۶۶۳ - ۶۶۴ - ۶۶۵ - ۶۶۶ - ۶۶۷ - ۶۶۸ - ۶۶۹ - ۶۷۰ - ۶۷۱ - ۶۷۲ - ۶۷۳ - ۶۷۴ - ۶۷۵ - ۶۷۶ - ۶۷۷ - ۶۷۸ - ۶۷۹ - ۶۸۰ - ۶۸۱ - ۶۸۲ - ۶۸۳ - ۶۸۴ - ۶۸۵ - ۶۸۶ - ۶۸۷ - ۶۸۸ - ۶۸۹ - ۶۹۰ - ۶۹۱ - ۶۹۲ - ۶۹۳ - ۶۹۴ - ۶۹۵ - ۶۹۶ - ۶۹۷ - ۶۹۸ - ۶۹۹ - ۷۰۰ - ۷۰۱ - ۷۰۲ - ۷۰۳ - ۷۰۴ - ۷۰۵ - ۷۰۶ - ۷۰۷ - ۷۰۸ - ۷۰۹ - ۷۱۰ - ۷۱۱ - ۷۱۲ - ۷۱۳ - ۷۱۴ - ۷۱۵ - ۷۱۶ - ۷۱۷ - ۷۱۸ - ۷۱۹ - ۷۲۰ - ۷۲۱ - ۷۲۲ - ۷۲۳ - ۷۲۴ - ۷۲۵ - ۷۲۶ - ۷۲۷ - ۷۲۸ - ۷۲۹ - ۷۳۰ - ۷۳۱ - ۷۳۲ - ۷۳۳ - ۷۳۴ - ۷۳۵ - ۷۳۶ - ۷۳۷ - ۷۳۸ - ۷۳۹ - ۷۴۰ - ۷۴۱ - ۷۴۲ - ۷۴۳ - ۷۴۴ - ۷۴۵ - ۷۴۶ - ۷۴۷ - ۷۴۸ - ۷۴۹ - ۷۵۰ - ۷۵۱ - ۷۵۲ - ۷۵۳ - ۷۵۴ - ۷۵۵ - ۷۵۶ - ۷۵۷ - ۷۵۸ - ۷۵۹ - ۷۶۰ - ۷۶۱ - ۷۶۲ - ۷۶۳ - ۷۶۴ - ۷۶۵ - ۷۶۶ - ۷۶۷ - ۷۶۸ - ۷۶۹ - ۷۷۰ - ۷۷۱ - ۷۷۲ - ۷۷۳ - ۷۷۴ - ۷۷۵ - ۷۷۶ - ۷۷۷ - ۷۷۸ - ۷۷۹ - ۷۸۰ - ۷۸۱ - ۷۸۲ - ۷۸۳ - ۷۸۴ - ۷۸۵ - ۷۸۶ - ۷۸۷ - ۷۸۸ - ۷۸۹ - ۷۹۰ - ۷۹۱ - ۷۹۲ - ۷۹۳ - ۷۹۴ - ۷۹۵ - ۷۹۶ - ۷۹۷ - ۷۹۸ - ۷۹۹ - ۸۰۰	

کلیان چند - ۱۵۰	کپرتل - ۶۶ - ۳۰۳ - ۳۱۱	۲۸۵ - ۲۸۸ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۴ - ۲۹۷
کلیان مل - ۳۲۳	کپیل - ۱۹	۳۰۳ - ۳۰۶ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱
کمال الدین احمد موسی - ۳۳	کشتک - ۵۰	۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۲۲ - ۳۲۳
کمال الدین حسین خان - ۴۳	کشتل - ۳۰۳	۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳
کمال الدین رائے - ۲۵۹	کچ میکان - ۶۴ - ۲۹۴ - ۳۶۴	۳۸۴ - ۳۸۹ - ۳۹۲ - ۳۹۴ - ۳۹۷
کمال الدین علی شاہ - ۶۱	کچھ - ۵۸	۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۴ - ۴۰۶ - ۴۱۴ - ۴۲۳
کمال الدین ملک - ۲۶۴	کران جام - ۴۱۶	۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۴۰ - ۴۴۵ - ۴۴۸ - ۵۱۲
کمال خان - ۳۵۰ - ۳۵۱	کرنباس - ۳۸	کاشی - ۵۸
کمال شیخ - ۳۳	کرت سنگھ - ۵۱۱	کاتھوہ - ۴۴
کمال مولانا - ۴۰۲	کرچاک - ۴۵ - ۴۸	کاشغر - ۳۰ - ۴۸ - ۸۲ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷
کمایون - ۲۶ - ۳۹ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۹	کرکی - ۵۰	کاشی - ۴۸۵
کمرانج - ۸۲	کرمان - ۱۸۹ - ۲۸۰	کافرستان - ۴۸ - ۸۵ - ۸۷
کناد - ۱۹	کرم بھاگ - ۱۹	کا کرخان - ۵۳۷
کنبایت - ۵۹ - ۲۹۸ - ۳۵۹ - ۳۶۴	کرم پال - ۱۲۹	کالامک - ۲۶۸ - ۲۶۷
کنپلہ - ۹۳ - ۲۳۹ - ۲۵۳ - ۲۶۶ - ۲۷۴	کرن - ۹۶ - ۱۰۰ - ۱۰۸ - ۴۷۳	کالپی - ۳۷ - ۴۰ - ۴۱ - ۲۵۹ - ۳۲۲
کنتی - ۹۰ - ۱۰۶	کرنال - ۹۷ - ۵۱۹	کالنجر - ۴۲ - ۴۵ - ۱۷۴ - ۱۷۶
کنت دھتر - ۱۱۴ - ۱۱۵	کرن سنگھ - ۴۸۵	۲۹۷ - ۳۲۴ - ۳۲۵
کنتک - ۳۱۴	کردری سلطان - ۴۲۵	کالی - ۵۳
کنور سین - ۱۵۳	کرہ - ۲۲۱	کامران میرزا - ۶۵ - ۲۹۱ - ۲۹۵ - ۳۰۲
کو بری - ۵۴	کسور واکس - ۴۳۷	۳۰۳ - ۳۰۶ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱
کوت کچھہ سرائے - ۳۸۷	کشتوار - ۷۷	۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۲۸ - ۳۲۹
کوت کرور - ۶۱ - ۶۴ - ۲۹۳ - ۲۹۴	کشتی - ۴۸۳	۳۵۱ - ۳۶۳ - ۴۰۰
کوئٹہ میوات - ۲۵۳ - ۲۵۴	کشن گنگ - ۷۸ - ۸۳	کامروپ - ۴۸
کوٹھار - ۸۱	کشنہ - ۴۳۰	کانس راجہ - ۳۸۲
کوٹھی - ۲۶۳	کٹانور - ۶۸ - ۷۷ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۸۵	کانک چند - ۱۵۰
کویچ - ۴۹	۴۳۵ - ۴۳۷ - ۴۳۸ - ۴۵۲ - ۴۵۴ - ۴۵۹	کانک سین - ۱۵۳
کور - ۴۳ - ۱۷۴	کٹکت - ۴۲۰	کانگرہ - ۷۱ - ۲۶۶ - ۲۶۸ - ۲۶۹ - ۴۷۵
کورکھیت - ۳۵	کٹچند - ۱۷۳	۴۶۷ - ۴۶۸
کورکھتری - ۸۶	کلمک راجہ - ۱۲۸	کب رائے - ۴۹۴ - ۴۹۵
کوشک سبزر - ۲۸	کلن - ۱۳۸	کبیر - ۴۳
کوشک سنگھ - ۲۸	کلی - ۷۶	کبیر - ۴۳

۱۸۴-۱۸۱-۱۶۹-۱۷۸-۱۷۷-۱۷۶	فدای کبکھر-۱۵۹-۱۸۸	قدرخان-۳۸۱
۳۰۳-۲۸۱-۱۸۹-۱۸۸-۱۸۶-۱۸۵	فرخ شاہ-۶۲	قربان غ-۸۸
غور-۱۸۸-۸۸	فردوسی-۱۶۹-۱۷۸	قزلباش خان-۵۳۷
غوربند-۸۴-۳۱۲-۳۵۳-۳۸۹	فرشاور-۸۶	قطب الدین-۱۹۱
غورک-۱۷۲	فرغانہ-۳۳-۲۸۱-۲۸۲	قطب الدین لنکاه-۴۹۳
غیاث الدین ۳۷۱-۳۸۱	فرمل-۸۸	قطب الدین منڈال-۳۹۷
غیاث الدین سلطان مالوہ-۳۴۸	فرید آباد-۷۳-۷۷	قطب الدین ایبک-۲۸-۱۸۷
غیاث الدین بلبن-۲۸-۱۹۵-۱۹۷	فرید الدین گنجشکر-۳۳-۳۵-۶۱-۶۳	۱۸۸-۱۸۹-۱۹۰-۳۸۱
۲۰۵-۲۱۶-۲۵۲-۳۴۸	فرید بخاری-۳۹۰-۳۴۰-۳۴۲-۳۴۳	قطب الدین احمد شاہ-۳۶۶
غیاث پور-۲۱۹	فرید خان شاہزادہ-۲۳۴-۲۶۴	قطب الدین محمد بختیار کاکی-۳۳۳-۳۴۳
غیاث الدین تغلق-۲۸-۲۳۵	فرید مرتضیٰ خان-۴۶۴	۶۳-۱۹۴-۲۲۸-۲۵۵-۵۲۷
۲۶۰-۳۶۵-۳۸۱-۴۲۸-۴۲۹	فرملی خان-۲۷۳	قطب الدین خان-۳۲۳-۳۴۷
غیاث الدین حسن-۵۴	فیروز آباد-۲۸-۲۵۰-۲۵۲-۲۵۵	قطب الدین خان لودھی-۲۶۶
غیاث الدین غوری-۱۸۸-۱۸۴	فیروز پور-۶۴-۷۷-۲۶۶-۳۸۷	قطب الدین خلجی-۲۳۰-۲۳۲-۲۳۵-۲۳۶
غیاث الدین مولانا-۳۳	فیروز جام-۴۱۷	قطب الدین محمد خان-۳۶۴
غیاث الدین محمود-۱۸۸	فیروز شاہ-۲۸-۲۴-۲۴۲-۲۴۳	قطب الملک-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۷-۴۷۲
ف		قطب خان-۲۶۹-۲۷۱-۲۷۸-۲۸۱
فاضل خان-۵۰۹	۳۶۵-۳۸۱-۳۸۲-۴۱۶-۴۲۹	قنبر-۸۳
فتح آباد-۴۹-۴۴۵	۴۶۶-۴۶۸-۵۳۰	قندار-۲۷-۶۳-۸۴-۱۸۷
فتح اللہ شیرازی-۴۰۷	فیروز خان بارہہ-۵۳۷	۲۸۲-۳۰۳-۳۰۴-۳۰۵-۳۰۶-۳۰۸
فتح پور-۴۰-۲۶۱-۳۶۱-۳۶۳	فیروز کوہ-۱۸۸	۳۰۹-۳۱۱-۳۱۳-۳۱۶-۳۵۵-۴۰۱
۳۴۴-۳۷۵-۳۸۰-۳۹۳-۴۰۳	فیضی-۴۲۱-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۵	۴۱۳-۴۱۴-۴۱۷-۴۱۸-۴۲۷-۴۲۸
فتح پور کبکھر-۷۶	ق	
فتح جنگ خان-۵۳۷	قادر انصاری-۵۳۷	۵۳۹-۵۱۳-۴۲۸
فتح خان شاہزادہ-۲۵۲-۲۹۴	قاسم-۵۳۱-۵۳۷	قنوج-۳۸-۴۰-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵-۴۶-۴۷-۴۸-۴۹-۵۰-۵۱-۵۲-۵۳-۵۴-۵۵-۵۶-۵۷-۵۸-۵۹-۶۰-۶۱-۶۲-۶۳-۶۴-۶۵-۶۶-۶۷-۶۸-۶۹-۷۰-۷۱-۷۲-۷۳-۷۴-۷۵-۷۶-۷۷-۷۸-۷۹-۸۰-۸۱-۸۲-۸۳-۸۴-۸۵-۸۶-۸۷-۸۸-۸۹-۹۰-۹۱-۹۲-۹۳-۹۴-۹۵-۹۶-۹۷-۹۸-۹۹-۱۰۰-۱۰۱-۱۰۲-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۵-۱۰۶-۱۰۷-۱۰۸-۱۰۹-۱۱۰-۱۱۱-۱۱۲-۱۱۳-۱۱۴-۱۱۵-۱۱۶-۱۱۷-۱۱۸-۱۱۹-۱۲۰-۱۲۱-۱۲۲-۱۲۳-۱۲۴-۱۲۵-۱۲۶-۱۲۷-۱۲۸-۱۲۹-۱۳۰-۱۳۱-۱۳۲-۱۳۳-۱۳۴-۱۳۵-۱۳۶-۱۳۷-۱۳۸-۱۳۹-۱۴۰-۱۴۱-۱۴۲-۱۴۳-۱۴۴-۱۴۵-۱۴۶-۱۴۷-۱۴۸-۱۴۹-۱۵۰-۱۵۱-۱۵۲-۱۵۳-۱۵۴-۱۵۵-۱۵۶-۱۵۷-۱۵۸-۱۵۹-۱۶۰-۱۶۱-۱۶۲-۱۶۳-۱۶۴-۱۶۵-۱۶۶-۱۶۷-۱۶۸-۱۶۹-۱۷۰-۱۷۱-۱۷۲-۱۷۳-۱۷۴-۱۷۵-۱۷۶-۱۷۷-۱۷۸-۱۷۹-۱۸۰-۱۸۱-۱۸۲-۱۸۳-۱۸۴-۱۸۵-۱۸۶-۱۸۷-۱۸۸-۱۸۹-۱۹۰-۱۹۱-۱۹۲-۱۹۳-۱۹۴-۱۹۵-۱۹۶-۱۹۷-۱۹۸-۱۹۹-۲۰۰-۲۰۱-۲۰۲-۲۰۳-۲۰۴-۲۰۵-۲۰۶-۲۰۷-۲۰۸-۲۰۹-۲۱۰-۲۱۱-۲۱۲-۲۱۳-۲۱۴-۲۱۵-۲۱۶-۲۱۷-۲۱۸-۲۱۹-۲۲۰-۲۲۱-۲۲۲-۲۲۳-۲۲۴-۲۲۵-۲۲۶-۲۲۷-۲۲۸-۲۲۹-۲۳۰-۲۳۱-۲۳۲-۲۳۳-۲۳۴-۲۳۵-۲۳۶-۲۳۷-۲۳۸-۲۳۹-۲۴۰-۲۴۱-۲۴۲-۲۴۳-۲۴۴-۲۴۵-۲۴۶-۲۴۷-۲۴۸-۲۴۹-۲۵۰-۲۵۱-۲۵۲-۲۵۳-۲۵۴-۲۵۵-۲۵۶-۲۵۷-۲۵۸-۲۵۹-۲۶۰-۲۶۱-۲۶۲-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۵-۲۶۶-۲۶۷-۲۶۸-۲۶۹-۲۷۰-۲۷۱-۲۷۲-۲۷۳-۲۷۴-۲۷۵-۲۷۶-۲۷۷-۲۷۸-۲۷۹-۲۸۰-۲۸۱-۲۸۲-۲۸۳-۲۸۴-۲۸۵-۲۸۶-۲۸۷-۲۸۸-۲۸۹-۲۹۰-۲۹۱-۲۹۲-۲۹۳-۲۹۴-۲۹۵-۲۹۶-۲۹۷-۲۹۸-۲۹۹-۳۰۰-۳۰۱-۳۰۲-۳۰۳-۳۰۴-۳۰۵-۳۰۶-۳۰۷-۳۰۸-۳۰۹-۳۱۰-۳۱۱-۳۱۲-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۵-۳۱۶-۳۱۷-۳۱۸-۳۱۹-۳۲۰-۳۲۱-۳۲۲-۳۲۳-۳۲۴-۳۲۵-۳۲۶-۳۲۷-۳۲۸-۳۲۹-۳۳۰-۳۳۱-۳۳۲-۳۳۳-۳۳۴-۳۳۵-۳۳۶-۳۳۷-۳۳۸-۳۳۹-۳۴۰-۳۴۱-۳۴۲-۳۴۳-۳۴۴-۳۴۵-۳۴۶-۳۴۷-۳۴۸-۳۴۹-۳۵۰-۳۵۱-۳۵۲-۳۵۳-۳۵۴-۳۵۵-۳۵۶-۳۵۷-۳۵۸-۳۵۹-۳۶۰-۳۶۱-۳۶۲-۳۶۳-۳۶۴-۳۶۵-۳۶۶-۳۶۷-۳۶۸-۳۶۹-۳۷۰-۳۷۱-۳۷۲-۳۷۳-۳۷۴-۳۷۵-۳۷۶-۳۷۷-۳۷۸-۳۷۹-۳۸۰-۳۸۱-۳۸۲-۳۸۳-۳۸۴-۳۸۵-۳۸۶-۳۸۷-۳۸۸-۳۸۹-۳۹۰-۳۹۱-۳۹۲-۳۹۳-۳۹۴-۳۹۵-۳۹۶-۳۹۷-۳۹۸-۳۹۹-۴۰۰-۴۰۱-۴۰۲-۴۰۳-۴۰۴-۴۰۵-۴۰۶-۴۰۷-۴۰۸-۴۰۹-۴۱۰-۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳-۴۱۴-۴۱۵-۴۱۶-۴۱۷-۴۱۸-۴۱۹-۴۲۰-۴۲۱-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۵-۴۲۶-۴۲۷-۴۲۸-۴۲۹-۴۳۰-۴۳۱-۴۳۲-۴۳۳-۴۳۴-۴۳۵-۴۳۶-۴۳۷-۴۳۸-۴۳۹-۴۴۰-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۳-۴۴۴-۴۴۵-۴۴۶-۴۴۷-۴۴۸-۴۴۹-۴۵۰-۴۵۱-۴۵۲-۴۵۳-۴۵۴-۴۵۵-۴۵۶-۴۵۷-۴۵۸-۴۵۹-۴۶۰-۴۶۱-۴۶۲-۴۶۳-۴۶۴-۴۶۵-۴۶۶-۴۶۷-۴۶۸-۴۶۹-۴۷۰-۴۷۱-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۴-۴۷۵-۴۷۶-۴۷۷-۴۷۸-۴۷۹-۴۸۰-۴۸۱-۴۸۲-۴۸۳-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۶-۴۸۷-۴۸۸-۴۸۹-۴۹۰-۴۹۱-۴۹۲-۴۹۳-۴۹۴-۴۹۵-۴۹۶-۴۹۷-۴۹۸-۴۹۹-۵۰۰-۵۰۱-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۴-۵۰۵-۵۰۶-۵۰۷-۵۰۸-۵۰۹-۵۱۰-۵۱۱-۵۱۲-۵۱۳-۵۱۴-۵۱۵-۵۱۶-۵۱۷-۵۱۸-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-۵۲۴-۵۲۵-۵۲۶-۵۲۷-۵۲۸-۵۲۹-۵۳۰-۵۳۱-۵۳۲-۵۳۳-۵۳۴-۵۳۵-۵۳۶-۵۳۷-۵۳۸-۵۳۹-۵۴۰-۵۴۱-۵۴۲-۵۴۳-۵۴۴-۵۴۵-۵۴۶-۵۴۷-۵۴۸-۵۴۹-۵۵۰-۵۵۱-۵۵۲-۵۵۳-۵۵۴-۵۵۵-۵۵۶-۵۵۷-۵۵۸-۵۵۹-۵۶۰-۵۶۱-۵۶۲-۵۶۳-۵۶۴-۵۶۵-۵۶۶-۵۶۷-۵۶۸-۵۶۹-۵۷۰-۵۷۱-۵۷۲-۵۷۳-۵۷۴-۵۷۵-۵۷۶-۵۷۷-۵۷۸-۵۷۹-۵۸۰-۵۸۱-۵۸۲-۵۸۳-۵۸۴-۵۸۵-۵۸۶-۵۸۷-۵۸۸-۵۸۹-۵۹۰-۵۹۱-۵۹۲-۵۹۳-۵۹۴-۵۹۵-۵۹۶-۵۹۷-۵۹۸-۵۹۹-۶۰۰-۶۰۱-۶۰۲-۶۰۳-۶۰۴-۶۰۵-۶۰۶-۶۰۷-۶۰۸-۶۰۹-۶۱۰-۶۱۱-۶۱۲-۶۱۳-۶۱۴-۶۱۵-۶۱۶-۶۱۷-۶۱۸-۶۱۹-۶۲۰-۶۲۱-۶۲۲-۶۲۳-۶۲۴-۶۲۵-۶۲۶-۶۲۷-۶۲۸-۶۲۹-۶۳۰-۶۳۱-۶۳۲-۶۳۳-۶۳۴-۶۳۵-۶۳۶-۶۳۷-۶۳۸-۶۳۹-۶۴۰-۶۴۱-۶۴۲-۶۴۳-۶۴۴-۶۴۵-۶۴۶-۶۴۷-۶۴۸-۶۴۹-۶۵۰-۶۵۱-۶۵۲-۶۵۳-۶۵۴-۶۵۵-۶۵۶-۶۵۷-۶۵۸-۶۵۹-۶۶۰-۶۶۱-۶۶۲-۶۶۳-۶۶۴-۶۶۵-۶۶۶-۶۶۷-۶۶۸-۶۶۹-۶۷۰-۶۷۱-۶۷۲-۶۷۳-۶۷۴-۶۷۵-۶۷۶-۶۷۷-۶۷۸-۶۷۹-۶۸۰-۶۸۱-۶۸۲-۶۸۳-۶۸۴-۶۸۵-۶۸۶-۶۸۷-۶۸۸-۶۸۹-۶۹۰-۶۹۱-۶۹۲-۶۹۳-۶۹۴-۶۹۵-۶۹۶-۶۹۷-۶۹۸-۶۹۹-۷۰۰-۷۰۱-۷۰۲-۷۰۳-۷۰۴-۷۰۵-۷۰۶-۷۰۷-۷۰۸-۷۰۹-۷۱۰-۷۱۱-۷۱۲-۷۱۳-۷۱۴-۷۱۵-۷۱۶-۷۱۷-۷۱۸-۷۱۹-۷۲۰-۷۲۱-۷۲۲-۷۲۳-۷۲۴-۷۲۵-۷۲۶-۷۲۷-۷۲۸-۷۲۹-۷۳۰-۷۳۱-۷۳۲-۷۳۳-۷۳۴-۷۳۵-۷۳۶-۷۳۷-۷۳۸-۷۳۹-۷۴۰-۷۴۱-۷۴۲-۷۴۳-۷۴۴-۷۴۵-۷۴۶-۷۴۷-۷۴۸-۷۴۹-۷۵۰-۷۵۱-۷۵۲-۷۵۳-۷۵۴-۷۵۵-۷۵۶-۷۵۷-۷۵۸-۷۵۹-۷۶۰-۷۶۱-۷۶۲-۷۶۳-۷۶۴-۷۶۵-۷۶۶-۷۶۷-۷۶۸-۷۶۹-۷۷۰-۷۷۱-۷۷۲-۷۷۳-۷۷۴-۷۷۵-۷۷۶-۷۷۷-۷۷۸-۷۷۹-۷۸۰-۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰-۸۰۱-۸۰۲-۸۰۳-۸۰۴-۸۰۵-۸۰۶-۸۰۷-۸۰۸-۸۰۹-۸۱۰-۸۱۱-۸۱۲-۸۱۳-۸۱۴-۸۱۵-۸۱۶-۸۱۷-۸۱۸-۸۱۹-۸۲۰-۸۲۱-۸۲۲-۸۲۳-۸۲۴-۸۲۵-۸۲۶-۸۲۷-۸۲۸-۸۲۹-۸۳۰-۸۳۱-۸۳۲-۸۳۳-۸۳۴-۸۳۵-۸۳۶-۸۳۷-۸۳۸-۸۳۹-۸۴۰-۸۴۱-۸۴۲-۸۴۳-۸۴۴-۸۴۵-۸۴۶-۸۴۷-۸۴۸-۸۴۹-۸۵۰-۸۵۱-۸۵۲-۸۵۳-۸۵۴-۸۵۵-۸۵۶-۸۵۷-۸۵۸-۸۵۹-۸۶۰-۸۶۱-۸۶۲-۸۶۳-۸۶۴-۸۶۵-۸۶۶-۸۶۷-۸۶۸-۸۶۹-۸۷۰-۸۷۱-۸۷۲-۸۷۳-۸۷۴-۸۷۵-۸۷۶-۸۷۷-۸۷۸-۸۷۹-۸۸۰-۸۸۱-۸۸۲-۸۸۳-۸۸۴-۸۸۵-۸۸۶-۸۸۷-۸۸۸-۸۸۹-۸۹۰-۸۹۱-۸۹۲-۸۹۳-۸۹۴-۸۹۵-۸۹۶-۸۹۷-۸۹۸-۸۹۹-۹۰۰-۹۰۱-۹۰۲-۹۰۳-۹۰۴-۹۰۵-۹۰۶-۹۰۷-۹۰۸-۹۰۹-۹۱۰-۹۱۱-۹۱۲-۹۱۳-۹۱۴-۹۱۵-۹۱۶-۹۱۷-۹۱۸-۹۱۹-۹۲۰-۹۲۱-۹۲۲-۹۲۳-۹۲۴-۹۲۵-۹۲۶-۹۲۷-۹۲۸-۹۲۹-۹۳۰-۹۳۱-۹۳۲-۹۳۳-۹۳۴-۹۳۵-۹۳۶-۹۳۷-۹۳۸-۹۳۹-۹۴۰-۹۴۱-۹۴۲-۹۴۳-۹۴۴-۹۴۵-۹۴۶-۹۴۷-۹۴۸-۹۴۹-۹۵۰-۹۵۱-۹۵۲-۹۵۳-۹۵۴-۹۵۵-۹۵۶-۹۵۷-۹۵۸-۹۵۹-۹۶۰-۹۶۱-۹۶۲-۹۶۳-۹۶۴-۹۶۵-۹۶۶-۹۶۷-۹۶۸-۹۶۹-۹۷۰-۹۷۱-۹۷۲-۹۷۳-۹۷۴-۹۷۵-۹۷۶-۹۷۷-۹۷۸-۹۷۹-۹۸۰-۹۸۱-۹۸۲-۹۸۳-۹۸۴-۹۸۵-۹۸۶-۹۸۷-۹۸۸-۹۸۹-۹۹۰-۹۹۱-۹۹۲-۹۹۳-۹۹۴-۹۹۵-۹۹۶-۹۹۷-۹۹۸-۹۹۹-۱۰۰۰-۱۰۰۱-۱۰۰۲-۱۰۰۳-۱۰۰۴-۱۰۰۵-۱۰۰۶-۱۰۰۷-۱۰۰۸-۱۰۰۹-۱۰۱۰-۱۰۱۱-۱۰۱۲-۱۰۱۳-۱۰۱۴-۱۰۱۵-۱۰۱۶-۱۰۱۷-۱۰۱۸-۱۰۱۹-۱۰۲۰-۱۰۲۱-۱۰۲۲-۱۰۲۳-۱۰۲۴-۱۰۲۵-۱۰۲۶-۱۰۲۷-۱۰۲۸-۱۰۲۹-۱۰۳۰-۱۰۳۱-۱۰۳۲-۱۰۳۳-۱۰۳۴-۱۰۳۵-۱۰۳۶-۱۰۳۷-۱۰۳۸-۱۰۳۹-۱۰۴۰-۱۰۴۱-۱۰۴۲-۱۰۴۳-۱۰۴۴-۱۰۴۵-۱۰۴۶-۱۰۴۷-۱۰۴۸-۱۰۴۹-۱۰۵۰-۱۰۵۱-۱۰۵۲-۱۰۵۳-۱۰۵۴-۱۰۵۵-۱۰۵۶-۱۰۵۷-۱۰۵۸-۱۰۵۹-۱۰۶۰-۱۰۶۱-۱۰۶۲-۱۰۶۳-۱۰۶۴-۱۰۶۵-۱۰۶۶-۱۰۶۷-۱۰۶۸-۱۰۶۹-۱۰۷۰-۱۰۷۱-۱۰۷۲-۱۰۷۳-۱۰۷۴-۱۰۷۵-۱۰۷۶-۱۰۷۷-۱۰۷۸-۱۰۷۹-۱۰۸۰-۱۰۸۱-۱۰۸۲-۱۰۸۳-۱۰۸۴-۱۰۸۵-۱۰۸۶-۱۰۸۷-۱۰۸۸-۱۰۸۹-۱۰۹۰-۱۰۹۱-۱۰۹۲-۱۰۹۳-۱۰۹۴-۱۰۹۵-۱۰۹۶-۱۰۹۷-۱۰۹۸-۱۰۹۹-۱۱۰۰-۱۱۰۱-۱۱۰۲-۱۱۰۳-۱۱۰۴-۱۱۰۵-۱۱۰۶-۱۱۰۷-۱۱۰۸-۱۱۰۹-۱۱۱۰-۱۱۱۱-۱۱۱۲-۱۱۱۳-۱۱۱۴-۱۱۱۵-۱۱۱۶-۱۱۱۷-۱۱۱۸-۱۱۱۹-۱۱۲۰-۱۱۲۱-۱۱۲۲-۱۱۲۳-۱۱۲۴-۱۱۲۵-۱۱۲۶-۱۱۲۷-۱۱۲۸-۱۱۲۹-۱۱۳۰-۱۱۳۱-۱۱۳۲-۱۱۳۳-۱۱۳۴-۱۱۳۵-۱۱۳۶-۱۱۳۷-۱۱۳۸-۱۱۳۹-۱۱۴۰-۱۱۴۱-۱۱۴۲-۱۱۴۳-۱۱۴۴-۱۱۴۵-۱۱۴۶-۱۱۴۷-۱۱۴۸-۱۱۴۹-۱۱۵۰-۱۱۵۱-۱۱۵۲-۱۱۵۳-۱۱۵۴-۱۱۵۵-۱۱۵۶-۱۱۵۷-۱۱۵۸-۱۱۵۹-۱۱۶۰-۱۱۶۱-۱۱۶۲-۱۱۶۳-۱۱۶۴-۱۱۶۵-۱۱۶۶-۱۱۶۷-۱۱۶۸-۱۱۶۹-۱۱۷۰-۱۱۷۱-۱۱۷۲-۱۱۷۳-۱۱۷۴-۱۱۷۵-۱۱۷۶-۱۱۷۷-۱۱۷۸-۱۱۷۹-۱۱۸۰-۱۱۸۱-۱۱۸۲-۱۱۸۳-۱۱۸۴-۱۱۸۵-۱۱۸۶-۱۱۸۷-۱۱۸۸-۱۱۸۹-۱۱۹۰-۱۱۹۱-۱۱۹۲-۱۱۹۳-۱۱۹۴-۱۱۹۵-۱۱۹۶-۱۱۹۷-۱۱۹۸-۱۱۹۹-۱۲۰۰-۱۲۰۱-۱۲۰۲-۱۲۰۳-۱۲۰۴-۱۲۰۵-۱۲۰۶-۱۲۰۷-۱۲۰۸-۱۲۰۹-۱۲۱۰-۱۲۱۱-۱۲۱۲-۱۲۱۳-۱۲۱۴-۱۲۱۵-۱۲۱۶-۱۲۱۷-۱۲۱۸-۱۲۱۹-۱۲۲۰-۱۲۲۱-۱۲۲۲-۱۲۲۳-۱۲۲۴-۱۲۲۵-۱۲۲۶-۱۲۲۷-۱۲۲۸-۱۲۲۹-۱۲۳۰-۱۲۳۱-۱۲۳۲-۱۲۳۳-۱۲۳۴-۱۲۳۵-۱۲۳۶-۱۲۳۷-۱۲۳۸-۱۲۳۹-۱۲۴۰-۱۲۴۱-۱۲۴۲-۱۲۴۳-۱۲۴۴-۱۲۴۵-۱۲۴۶-۱۲۴۷-۱۲۴۸-۱۲۴۹-۱۲۵۰-۱۲۵۱-۱۲۵۲-۱۲۵۳-۱۲۵۴-۱۲۵۵-۱۲۵۶-۱۲۵۷-۱۲۵۸-۱۲۵۹-۱۲۶۰-۱۲۶۱-۱۲۶۲-۱۲۶۳-۱۲۶۴-۱۲۶۵-۱۲۶۶-۱۲۶۷-۱۲۶۸-۱۲۶۹-۱۲۷۰-۱۲۷۱-۱۲۷۲-۱۲۷۳-۱۲۷۴-۱۲۷۵-۱۲۷۶-۱۲۷۷-۱۲۷۸-۱۲۷۹-۱۲۸۰-۱۲۸۱-۱۲۸۲-۱۲۸۳-۱۲۸۴-۱۲۸۵-۱۲۸۶-۱۲۸۷-۱۲۸۸-۱۲۸۹-۱۲۹۰-۱۲۹۱-۱۲۹۲-۱۲۹۳-۱۲۹۴-۱۲۹۵-۱۲۹۶-۱۲۹۷-۱۲۹۸-۱۲۹۹-۱۳۰۰-۱۳۰۱-۱۳۰۲-۱۳۰۳-۱۳۰۴-۱۳۰۵-۱۳۰۶-۱۳۰۷-۱۳۰۸-۱۳۰۹-۱۳۱۰-۱۳۱۱-۱۳۱۲-۱۳۱۳-۱۳۱۴-۱۳۱۵-۱۳۱۶-۱۳۱۷-۱۳۱۸-۱۳۱۹-۱۳۲۰-۱۳۲۱-۱۳۲۲-۱۳۲۳-۱۳۲۴-۱۳۲۵-۱۳۲۶-۱۳۲۷-۱۳۲۸-۱۳۲۹-۱۳۳۰-۱۳۳۱-۱۳۳۲-۱۳۳۳-۱۳۳۴-۱۳۳۵-۱۳۳۶-۱۳۳۷-۱۳۳۸-۱۳۳۹-۱۳۴۰-۱۳۴۱-۱۳۴۲-۱۳۴۳-۱۳۴۴-۱۳۴۵-۱۳۴۶-۱۳۴۷-۱۳۴۸-۱۳۴۹-۱۳۵۰-۱۳۵۱-۱۳۵۲-۱۳۵۳-۱۳۵۴-۱۳۵۵-۱۳۵۶-۱۳۵۷-۱۳۵۸-۱۳۵۹-۱۳۶۰-۱۳۶۱-۱۳۶۲-۱۳۶۳-۱۳۶۴-۱۳۶۵-۱۳۶۶-۱۳۶۷-۱۳۶۸-۱۳۶۹-۱۳۷۰-۱۳۷۱-۱۳۷۲-۱۳۷۳-۱۳۷۴-۱۳۷۵-۱۳۷۶-۱۳۷۷-۱۳۷۸-۱۳۷۹-۱۳۸۰-۱۳۸۱-۱۳۸۲-۱۳۸۳-۱۳۸۴-۱۳۸۵-۱۳۸۶-۱۳۸۷-۱۳۸۸-۱۳۸۹-۱۳۹۰-۱۳۹۱-۱۳۹۲-۱۳۹۳-۱۳۹۴-۱۳۹۵-۱۳۹۶-۱۳۹۷-۱۳۹۸-۱۳۹۹-۱۴۰۰-۱۴۰۱-۱۴۰۲-۱۴۰۳-۱۴۰۴-۱۴۰۵-۱۴۰۶-۱۴۰۷-۱۴۰۸-۱۴۰۹-۱۴۱۰-۱۴۱۱-۱

- عبد الرزاق - ۵۳۸ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۴ -
عبد الرزاق میرزا - ۲۸۲ -
عبد الصمد - ۴۳۷ - ۴۴۱ -
عبد القادر بایزنی - ۳۷۱ - ۶ -
عبد الفت اور گیلانی - ۵۴۳ -
عبد الکریم - ۵۲۵ -
عبد البنی خان - ۴۰ -
عبد البنی - ۴۷۳ - ۵۰۹ -
عبد اللہ - ۶۶ - ۷۳ - ۲۹۳ -
عبد اللہ انصاری - ۳۰۶ -
عبد اللہ بیگ - ۵۱۰ - ۵۲۲ -
عبد اللہ خان - ۳۵۰ - ۳۸۹ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵ -
عبد اللہ خان پسر داراب خان - ۴۷۲ - ۴۷۳ -
عبد اللہ خان پسر میرید خان - ۵۰۹ -
عبد اللہ سلطان پوری - ۳۱۴ - ۳۲۸ - ۳۴۳ - ۳۴۴ -
عبد الحمید - ۳۵۴ -
عبد المؤمن - ۲۹۴ -
عثمان چستی - ۵۴ -
عرفی - ۴۲۱ - ۴۲۲ -
عز الدین - ۲۳۹ -
عزت خان - ۵۰۵ - ۵۲۳ -
عسکری خان - ۴۹۹ - ۵۰۲ -
عسکری میرزا - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۶ - ۳۰۸ -
۳۱۱ - ۳۱۳ -
علار الملک - ۲۲۲ - ۲۲۳ -
عطایک فروتنی - ۷ -
عطایک - ۳۳۶ -
علار الدین - ۱۸۴ - ۳۸۳ - ۴۲۹ -
علار الدین غلی - ۶ - ۲۸ - ۶۴ - ۱۹۵ - ۱۹۶ - ۲۱۹ - ۲۲۰ -
۲۲۱ - ۲۲۸ - ۲۳۴ - ۲۳۶ - ۳۶۹ - ۴۰۹ -
علار الدین سید - ۲۶۵ - ۲۶۷ - ۲۶۹ - ۲۷۱ - ۲۷۲ - ۲۸۹ -
غازی پور - ۴۳ -
غازی بیخان - ۲۸۵ - ۲۹۳ - ۴۰۲ -
غازی بیخان سور - ۳۴۳ -
غازی بیخان محلی - ۳۲۵ -
غازی شاہ - ۴۰۲ -
غریب خان - ۵۲ -
غزنین - ۳۳ - ۶۶ - ۸۴ - ۱۵۸ - ۱۶۱ - ۱۶۲ - ۱۶۳ -
۱۶۴ - ۱۶۵ - ۱۶۷ - ۱۶۹ - ۱۷۰ - ۱۷۲ - ۱۷۵ -

شیخ جلال - ۶۲ -

شیخ عراقی - ۶۱ -

شیخ علی - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۹ -

شیخ عمر - ۳۴۶ -

شیخ فرید - ۳۳۴ -

شیخ مبارک - ۳۴ -

شیخ محمد شامی - ۱۹۳ -

شیخ موسی گیلانی - ۵۲۳ -

شیخ میر - ۲۹۳ - ۲۹۶ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۱۱ - ۵۱۸ -

۵۲۰ - ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۳۸ - ۵۳۹ - ۵۴۰ -

شیخ نظام - ۵۳۸ -

شیخ ولی فرعی - ۵۳۵ -

شیخ یوسف قریشی - ۲۹۲ - ۲۹۳ -

شیراز - ۲۰۳ -

شیرنگن - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ -

شیرخان بابا - ۵۳۷ - ۵۳۸ -

شیرشاه - ۲۹ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۴ -

۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۳۱۸ - ۳۱۹ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۲ -

۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ -

۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ -

شیرلال خان - ۳۵۶ -

شید پریا - ۵۳ -

شیدرام - ۳۹۴ -

صاحب آباد - ۵۲۷ -

صدر الدین - ۶۱ - ۲۰۳ - ۲۴۵ -

صدر جهان بجائی - ۳۳۷ - ۳۹۲ -

صدگهره - ۶۴ -

صرصری حاجی - ۲۴۳ -

صفدرخان - ۷۶ -

صفدرنگن خان - ۲۹۳ - ۲۹۶ - ۵۰۰ - ۵۰۲ - ۵۱۸ -

۵۲۳ - ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۲۸ - ۵۳۹ -

صلابت خان - ۵۱۴ - ۵۱۵ -

صلوات الدین جام - ۲۱۶ - ۲۱۷ -

ض

ضیاء الدین - ۷ -

ضیاء الدین حسین - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۸ -

ط

طاهر خواجه - ۲۴۸ -

طاهر خان - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ -

طوس - ۱۲۸ -

طهاسپ شاه - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ -

طهرت - ۲۷۹ - ۲۸۲ -

ظ

ظفر خان - ۲۲۱ - ۲۲۲ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ -

ظفر وال - ۷۳ -

ح

حاجی خان - ۴۷۲ -

حاجی خان - ۳۲۲ - ۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ -

حاجی خان - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ -

حاجی خان - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ -

حاجی خان - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۳۵۰ -

حاجی خان - ۳۵۱ - ۳۵۲ - ۳۵۳ - ۳۵۴ - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ -

حاجی خان - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵ - ۳۶۶ - ۳۶۷ - ۳۶۸ - ۳۶۹ - ۳۷۰ -

حاجی خان - ۳۷۱ - ۳۷۲ - ۳۷۳ - ۳۷۴ - ۳۷۵ - ۳۷۶ - ۳۷۷ - ۳۷۸ - ۳۷۹ - ۳۸۰ -

حاجی خان - ۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۸۳ - ۳۸۴ - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۸۹ - ۳۹۰ -

حاجی خان - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۳۹۷ - ۳۹۸ - ۳۹۹ - ۴۰۰ -

حاجی خان - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۵ - ۴۰۶ - ۴۰۷ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰ -

حاجی خان - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۳ - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹ - ۴۲۰ -

حاجی خان - ۴۲۱ - ۴۲۲ - ۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰ -

شرف الدین حسین میرزا - ۳۸۴ - ۳۵۲	۴۴۳ - ۴۴۲ - ۴۸۱ - ۴۸۰
شریف آباد - ۴۹	۴۸۳ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۹۱
شریف الملک - ۴۶۹ - ۴۶۴	شاهجهان آباد - ۲۸ - ۲۹ - ۳۴ - ۳۶ - ۴۹ - ۵۵ - ۶۰
شمس آباد - ۴۵ - ۴۸	۴۸۴ - ۴۹۹ - ۵۰۶ - ۵۰۹ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۲۰ - ۵۲۴
شمس الدین لکش - ۲۸ - ۳۳ - ۴۸ - ۱۹۰ - ۱۹۱ - ۱۹۲	۵۲۵ - ۵۲۴ - ۵۲۹
۱۹۳ - ۱۹۵ - ۱۹۸ - ۲۰۱ - ۲۰۳ - ۲۹۵ - ۳۸۱ - ۳۸۲	شاهجهان پور - ۵۱۴
شمس الدین سلطان - ۳۹۴ - ۴۰۱ - ۴۲۹	شاه حسین مرزا - ۲۹۵ - ۳۰۹ - ۴۱۸
شمس الدین اوعدی - ۲۵۹	شاه خراب - ۶۴
شمس الدین تبریزی - ۳۴ - ۶۱	شاهدره - ۴۸۳
شمس الدین خواجه - ۳۸۸	شاهدین طاهر - ۳۹۶
شمس الدین دزمانی - ۳۶۶	شاه رخ مرزا - ۲۶۱ - ۲۶۳ - ۲۸۱ - ۳۹۳ - ۳۹۴
شمس الدین میر - ۳۰۳	۳۹۵ - ۳۹۶ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۲۲ - ۴۹۸
شمس چک - ۴۰۳ - ۴۰۴	شاه عالم بخاری - ۵۶
شمشیر خان - ۶۴ - ۳۳۰	شاه قلی استخر - ۳۰۶
شمنباک - ۱۲۵	شاه قلیخان محرم - ۳۳۹ - ۴۴۰ - ۴۹۵ - ۴۰۳
شورکوت - ۶۴	شاه علی سلطان - ۲۶۲
شولا پور - ۴۳۰	شاه لالان - ۴۴۵
شهم ملک - ۲۶۴	شاهرم بیگ - ۳۵۶
شهاب الدین - ۴۲ - ۸۴ - ۱۵۶ - ۱۵۸	شاه محمد شاه آبادی - ۸
۱۵۹ - ۱۶۱ - ۱۸۴ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۲۱۴ - ۲۲۸ - ۲۳۰	شاه محمد تقی خان - ۴۹۳
۲۳۲ - ۲۶۰ - ۲۹۱ - ۲۹۳ - ۳۴۳ - ۳۹۴	شاه محمد فرعی - ۳۳۱
شهاب الدین بخاری - ۶۴	شاه میر - ۳۹۶ - ۳۹۷
شهاب الدین سهروردی - ۶۱	شاه نعمت الله - ۶۴
شهاب الدین محمود شاه - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱	شاه نواز خان - ۴۷۸ - ۴۹۰ - ۴۹۳ - ۵۲۴
شهباز - ۴۰ - ۳۵۴ - ۳۸۵ - ۴۸۶	شاهی خان - ۳۹۸
شهریار - ۴۶۹ - ۴۶۴ - ۴۶۴ - ۴۸۲	شاه اسماعیل خان - ۴۷۸ - ۵۰۹
شهراد پور - ۳۸	ششلی - ۳۴
شیخا کوکمر - ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۶۲	شجاعت خان - ۳۲۴ - ۴۴۵ - ۴۴۹
شیخ احمد - ۶	شجاع - ۴۶۸ - ۴۷۳ - ۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۵۲۴
شیخ الهدی - ۶۴	۵۲۵ - ۵۲۶ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲ - ۵۳۳

سوالک - ۲۲۳ - ۲۵۸ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۳ - ۳۳۴	سید خان - ۲۹۳ -
سوام کارنگ - ۷۰ -	سید صفی بارہہ - ۴۶۵ -
سویں - ۱۲۵ -	سید عالم بارہہ - ۵۳۴ -
سو جرت - ۱۲۵ -	سید قاسم بارہہ - ۵۰۹ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۲۸ -
سودھر - ۷۴ - ۷۵ - ۲۲۳ -	سید قلی اوزا بک - ۵۳۱ -
مود پال - ۱۲۷ -	سیر گنڈ - ۷۶ -
سورت - ۵۶ - ۵۷ - ۵۹ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۷ - ۳۸۸ -	سید محمود - ۶۲ -
سورج گنڈ - ۴۴ -	سیدی مولہ - ۲۱۸ -
سورج تل - ۴۶۴ - ۴۶۵ -	سید منیر - ۵۰۲ -
سورسین - ۱۲۵ - ۱۲۶ - ۱۵۳ -	سید ناصر بارہہ - ۵۰۴ -
سورون - ۳۸ - ۴۱ - ۵۲۹ -	سیستان - ۶۰ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۹ - ۱۹۰ - ۵۲۹ -
سو ست سین - ۱۲۵ -	سیس ناگ - ۱۱۵ -
سومرگان - ۴۱۶ -	سیف خان - ۴۸۴ - ۵۳۱ -
سو منات - ۵۷ - ۱۷۶ - ۱۷۷ - ۲۲۲ - ۳۶۸ -	سیکری - ۴۰ - ۳۷۴ -
سون - ۴۶ -	سین و ہوج - ۱۲۹ -
سون پال - ۱۲۵ - ۱۴۸ -	سیوراج پور - ۳۸ -
سون پیت - ۲۵۵ -	سیوی - ۶۴ - ۲۹۲ -
سہارنپور - ۳۹ - ۵۱۲ - ۵۱۵ - ۵۲۲ -	ش
سہدیو - ۹۰ - ۹۲ - ۳۹۶ -	شاہ و امخان - ۳۸۷ -
سھرنڈ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۹ - ۶۴ - ۷۹ - ۱۸۵ - ۱۸۶ -	شاہی خان - ۲۲۹ - ۲۳۱ -
۱۹۲ - ۲۲۶ - ۲۶۰ - ۲۶۲ - ۲۶۴ - ۲۶۷ - ۲۶۸ -	شالامار - ۶۶ - ۶۷ - ۷۷ -
۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۸۵ - ۳۱۷ - ۳۲۶ - ۳۳۳ - ۳۳۴ -	شاہ آباد - ۳۸۷ -
۳۳۸ - ۳۴۳ - ۵۱۲ - ۵۲۵ -	شاہ اسماعیل - ۶۷ -
سہرام - ۳۱۶ -	شاہ برہن - ۷۸ -
سہوان - ۴۱۵ - ۴۱۷ - ۴۱۷ -	شاہ دیگ - ۴۸۲ - ۴۸۴ - ۴۸۷ - ۴۸۸ -
سیالکوٹ - ۶۴ - ۶۵ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۱۸۵ -	شاہ پور - ۷۷ - ۴۴ - ۴۴۲ -
۲۸۵ - ۳۸۶ - ۳۹۸ - ۴۰۲ - ۴۱۲ -	شاہ ترکان - ۱۹۱ -
سیاوش - ۳۷ -	شاہ بھجان - ۲۹ - ۳۵ - ۴۶ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۵۰ - ۶۵ -
سینہ - ۴۶۷ -	۶۶ - ۷۶ - ۸۶ - ۲۷۵ - ۲۷۶ - ۲۷۷ - ۲۷۸ -
سیت پور - ۲۹۴ -	۲۷۹ - ۲۸۰ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۲۸۳ - ۲۸۴ - ۲۸۵ - ۲۸۶ - ۲۸۷ - ۲۸۸ - ۲۸۹ - ۲۹۰ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۴ - ۲۹۵ - ۲۹۶ - ۲۹۷ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۵ - ۳۰۶ - ۳۰۷ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۳۱۸ - ۳۱۹ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۳۵۰ - ۳۵۱ - ۳۵۲ - ۳۵۳ - ۳۵۴ - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵ - ۳۶۶ - ۳۶۷ - ۳۶۸ - ۳۶۹ - ۳۷۰ - ۳۷۱ - ۳۷۲ - ۳۷۳ - ۳۷۴ - ۳۷۵ - ۳۷۶ - ۳۷۷ - ۳۷۸ - ۳۷۹ - ۳۸۰ - ۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۸۳ - ۳۸۴ - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۸۹ - ۳۹۰ - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۳۹۷ - ۳۹۸ - ۳۹۹ - ۴۰۰ - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۵ - ۴۰۶ - ۴۰۷ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۳ - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹ - ۴۲۰ - ۴۲۱ - ۴۲۲ - ۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱ - ۴۳۲ - ۴۳۳ - ۴۳۴ - ۴۳۵ - ۴۳۶ - ۴۳۷ - ۴۳۸ - ۴۳۹ - ۴۴۰ - ۴۴۱ - ۴۴۲ - ۴۴۳ - ۴۴۴ - ۴۴۵ - ۴۴۶ - ۴۴۷ - ۴۴۸ - ۴۴۹ - ۴۵۰ - ۴۵۱ - ۴۵۲ - ۴۵۳ - ۴۵۴ - ۴۵۵ - ۴۵۶ - ۴۵۷ - ۴۵۸ - ۴۵۹ - ۴۶۰ - ۴۶۱ - ۴۶۲ - ۴۶۳ - ۴۶۴ - ۴۶۵ - ۴۶۶ - ۴۶۷ - ۴۶۸ - ۴۶۹ - ۴۷۰ - ۴۷۱ - ۴۷۲ - ۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۷۶ - ۴۷۷ - ۴۷۸ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲ - ۴۸۳ - ۴۸۴ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۸۷ - ۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۴۹۱ - ۴۹۲ - ۴۹۳ - ۴۹۴ - ۴۹۵ - ۴۹۶ - ۴۹۷ - ۴۹۸ - ۴۹۹ - ۵۰۰ - ۵۰۱ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴ - ۵۰۵ - ۵۰۶ - ۵۰۷ - ۵۰۸ - ۵۰۹ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳ - ۵۱۴ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۱۷ - ۵۱۸ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۲۶ - ۵۲۷ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲ - ۵۳۳ - ۵۳۴ - ۵۳۵ - ۵۳۶ - ۵۳۷ - ۵۳۸ - ۵۳۹ - ۵۴۰ - ۵۴۱ - ۵۴۲ - ۵۴۳ - ۵۴۴ - ۵۴۵ - ۵۴۶ - ۵۴۷ - ۵۴۸ - ۵۴۹ - ۵۵۰ - ۵۵۱ - ۵۵۲ - ۵۵۳ - ۵۵۴ - ۵۵۵ - ۵۵۶ - ۵۵۷ - ۵۵۸ - ۵۵۹ - ۵۶۰ - ۵۶۱ - ۵۶۲ - ۵۶۳ - ۵۶۴ - ۵۶۵ - ۵۶۶ - ۵۶۷ - ۵۶۸ - ۵۶۹ - ۵۷۰ - ۵۷۱ - ۵۷۲ - ۵۷۳ - ۵۷۴ - ۵۷۵ - ۵۷۶ - ۵۷۷ - ۵۷۸ - ۵۷۹ - ۵۸۰ - ۵۸۱ - ۵۸۲ - ۵۸۳ - ۵۸۴ - ۵۸۵ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۸۸ - ۵۸۹ - ۵۹۰ - ۵۹۱ - ۵۹۲ - ۵۹۳ - ۵۹۴ - ۵۹۵ - ۵۹۶ - ۵۹۷ - ۵۹۸ - ۵۹۹ - ۶۰۰ - ۶۰۱ - ۶۰۲ - ۶۰۳ - ۶۰۴ - ۶۰۵ - ۶۰۶ - ۶۰۷ - ۶۰۸ - ۶۰۹ - ۶۱۰ - ۶۱۱ - ۶۱۲ - ۶۱۳ - ۶۱۴ - ۶۱۵ - ۶۱۶ - ۶۱۷ - ۶۱۸ - ۶۱۹ - ۶۲۰ - ۶۲۱ - ۶۲۲ - ۶۲۳ - ۶۲۴ - ۶۲۵ - ۶۲۶ - ۶۲۷ - ۶۲۸ - ۶۲۹ - ۶۳۰ - ۶۳۱ - ۶۳۲ - ۶۳۳ - ۶۳۴ - ۶۳۵ - ۶۳۶ - ۶۳۷ - ۶۳۸ - ۶۳۹ - ۶۴۰ - ۶۴۱ - ۶۴۲ - ۶۴۳ - ۶۴۴ - ۶۴۵ - ۶۴۶ - ۶۴۷ - ۶۴۸ - ۶۴۹ - ۶۵۰ - ۶۵۱ - ۶۵۲ - ۶۵۳ - ۶۵۴ - ۶۵۵ - ۶۵۶ - ۶۵۷ - ۶۵۸ - ۶۵۹ - ۶۶۰ - ۶۶۱ - ۶۶۲ - ۶۶۳ - ۶۶۴ - ۶۶۵ - ۶۶۶ - ۶۶۷ - ۶۶۸ - ۶۶۹ - ۶۷۰ - ۶۷۱ - ۶۷۲ - ۶۷۳ - ۶۷۴ - ۶۷۵ - ۶۷۶ - ۶۷۷ - ۶۷۸ - ۶۷۹ - ۶۸۰ - ۶۸۱ - ۶۸۲ - ۶۸۳ - ۶۸۴ - ۶۸۵ - ۶۸۶ - ۶۸۷ - ۶۸۸ - ۶۸۹ - ۶۹۰ - ۶۹۱ - ۶۹۲ - ۶۹۳ - ۶۹۴ - ۶۹۵ - ۶۹۶ - ۶۹۷ - ۶۹۸ - ۶۹۹ - ۷۰۰ - ۷۰۱ - ۷۰۲ - ۷۰۳ - ۷۰۴ - ۷۰۵ - ۷۰۶ - ۷۰۷ - ۷۰۸ - ۷۰۹ - ۷۱۰ - ۷۱۱ - ۷۱۲ - ۷۱۳ - ۷۱۴ - ۷۱۵ - ۷۱۶ - ۷۱۷ - ۷۱۸ - ۷۱۹ - ۷۲۰ - ۷۲۱ - ۷۲۲ - ۷۲۳ - ۷۲۴ - ۷۲۵ - ۷۲۶ - ۷۲۷ - ۷۲۸ - ۷۲۹ - ۷۳۰ - ۷۳۱ - ۷۳۲ - ۷۳۳ - ۷۳۴ - ۷۳۵ - ۷۳۶ - ۷۳۷ - ۷۳۸ - ۷۳۹ - ۷۴۰ - ۷۴۱ - ۷۴۲ - ۷۴۳ - ۷۴۴ - ۷۴۵ - ۷۴۶ - ۷۴۷ - ۷۴۸ - ۷۴۹ - ۷۵۰ - ۷۵۱ - ۷۵۲ - ۷۵۳ - ۷۵۴ - ۷۵۵ - ۷۵۶ - ۷۵۷ - ۷۵۸ - ۷۵۹ - ۷۶۰ - ۷۶۱ - ۷۶۲ - ۷۶۳ - ۷۶۴ - ۷۶۵ - ۷۶۶ - ۷۶۷ - ۷۶۸ - ۷۶۹ - ۷۷۰ - ۷۷۱ - ۷۷۲ - ۷۷۳ - ۷۷۴ - ۷۷۵ - ۷۷۶ - ۷۷۷ - ۷۷۸ - ۷۷۹ - ۷۸۰ - ۷۸۱ - ۷۸۲ - ۷۸۳ - ۷۸۴ - ۷۸۵ - ۷۸۶ - ۷۸۷ - ۷۸۸ - ۷۸۹ - ۷۹۰ - ۷۹۱ - ۷۹۲ - ۷۹۳ - ۷۹۴ - ۷۹۵ - ۷۹۶ - ۷۹۷ - ۷۹۸ - ۷۹۹ - ۸۰۰ - ۸۰۱ - ۸۰۲ - ۸۰۳ - ۸۰۴ - ۸۰۵ - ۸۰۶ - ۸۰۷ - ۸۰۸ - ۸۰۹ - ۸۱۰ - ۸۱۱ - ۸۱۲ - ۸۱۳ - ۸۱۴ - ۸۱۵ - ۸۱۶ - ۸۱۷ - ۸۱۸ - ۸۱۹ - ۸۲۰ - ۸۲۱ - ۸۲۲ - ۸۲۳ - ۸۲۴ - ۸۲۵ - ۸۲۶ - ۸۲۷ - ۸۲۸ - ۸۲۹ - ۸۳۰ - ۸۳۱ - ۸۳۲ - ۸۳۳ - ۸۳۴ - ۸۳۵ - ۸۳۶ - ۸۳۷ - ۸۳۸ - ۸۳۹ - ۸۴۰ - ۸۴۱ - ۸۴۲ - ۸۴۳ - ۸۴۴ - ۸۴۵ - ۸۴۶ - ۸۴۷ - ۸۴۸ - ۸۴۹ - ۸۵۰ - ۸۵۱ - ۸۵۲ - ۸۵۳ - ۸۵۴ - ۸۵۵ - ۸۵۶ - ۸۵۷ - ۸۵۸ - ۸۵۹ - ۸۶۰ - ۸۶۱ - ۸۶۲ - ۸۶۳ - ۸۶۴ - ۸۶۵ - ۸۶۶ - ۸۶۷ - ۸۶۸ - ۸۶۹ - ۸۷۰ - ۸۷۱ - ۸۷۲ - ۸۷۳ - ۸۷۴ - ۸۷۵ - ۸۷۶ - ۸۷۷ - ۸۷۸ - ۸۷۹ - ۸۸۰ - ۸۸۱ - ۸۸۲ - ۸۸۳ - ۸۸۴ - ۸۸۵ - ۸۸۶ - ۸۸۷ - ۸۸۸ - ۸۸۹ - ۸۹۰ - ۸۹۱ - ۸۹۲ - ۸۹۳ - ۸۹۴ - ۸۹۵ - ۸۹۶ - ۸۹۷ - ۸۹۸ - ۸۹۹ - ۹۰۰ - ۹۰۱ - ۹۰۲ - ۹۰۳ - ۹۰۴ - ۹۰۵ - ۹۰۶ - ۹۰۷ - ۹۰۸ - ۹۰۹ - ۹۱۰ - ۹۱۱ - ۹۱۲ - ۹۱۳ - ۹۱۴ - ۹۱۵ - ۹۱۶ - ۹۱۷ - ۹۱۸ - ۹۱۹ - ۹۲۰ - ۹۲۱ - ۹۲۲ - ۹۲۳ - ۹۲۴ - ۹۲۵ - ۹۲۶ - ۹۲۷ - ۹۲۸ - ۹۲۹ - ۹۳۰ - ۹۳۱ - ۹۳۲ - ۹۳۳ - ۹۳۴ - ۹۳۵ - ۹۳۶ - ۹۳۷ - ۹۳۸ - ۹۳۹ - ۹۴۰ - ۹۴۱ - ۹۴۲ - ۹۴۳ - ۹۴۴ - ۹۴۵ - ۹۴۶ - ۹۴۷ - ۹۴۸ - ۹۴۹ - ۹۵۰ - ۹۵۱ - ۹۵۲ - ۹۵۳ - ۹۵۴ - ۹۵۵ - ۹۵۶ - ۹۵۷ - ۹۵۸ - ۹۵۹ - ۹۶۰ - ۹۶۱ - ۹۶۲ - ۹۶۳ - ۹۶۴ - ۹۶۵ - ۹۶۶ - ۹۶۷ - ۹۶۸ - ۹۶۹ - ۹۷۰ - ۹۷۱ - ۹۷۲ - ۹۷۳ - ۹۷۴ - ۹۷۵ - ۹۷۶ - ۹۷۷ - ۹۷۸ - ۹۷۹ - ۹۸۰ - ۹۸۱ - ۹۸۲ - ۹۸۳ - ۹۸۴ - ۹۸۵ - ۹۸۶ - ۹۸۷ - ۹۸۸ - ۹۸۹ - ۹۹۰ - ۹۹۱ - ۹۹۲ - ۹۹۳ - ۹۹۴ - ۹۹۵ - ۹۹۶ - ۹۹۷ - ۹۹۸ - ۹۹۹ - ۱۰۰۰ - ۱۰۰۱ - ۱۰۰۲ - ۱۰۰۳ - ۱۰۰۴ - ۱۰۰۵ - ۱۰۰۶ - ۱۰۰۷ - ۱۰۰۸ - ۱۰۰۹ - ۱۰۱۰ - ۱۰۱۱ - ۱۰۱۲ - ۱۰۱۳ - ۱۰۱۴ - ۱۰۱۵ - ۱۰۱۶ - ۱۰۱۷ - ۱۰۱۸ - ۱۰۱۹ - ۱۰۲۰ - ۱۰۲۱ - ۱۰۲۲ - ۱۰۲۳ - ۱۰۲۴ - ۱۰۲۵ - ۱۰۲۶ - ۱۰۲۷ - ۱۰۲۸ - ۱۰۲۹ - ۱۰۳۰ - ۱۰۳۱ - ۱۰۳۲ - ۱۰۳۳ - ۱۰۳۴ - ۱۰۳۵ - ۱۰۳۶ - ۱۰۳۷ - ۱۰۳۸ - ۱۰۳۹ - ۱۰۴۰ - ۱۰۴۱ - ۱۰۴۲ - ۱۰۴۳ - ۱۰۴۴ - ۱۰۴۵ - ۱۰۴۶ - ۱۰۴۷ - ۱۰۴۸ - ۱۰۴۹ - ۱۰۵۰ - ۱۰۵۱ - ۱۰۵۲ - ۱۰۵۳ - ۱۰۵۴ - ۱۰۵۵ - ۱۰۵۶ - ۱۰۵۷ - ۱۰۵۸ - ۱۰۵۹ - ۱۰۶۰ - ۱۰۶۱ - ۱۰۶۲ - ۱۰۶۳ - ۱۰۶۴ - ۱۰۶۵ - ۱۰۶۶ - ۱۰۶۷ - ۱۰۶۸ - ۱۰۶۹ - ۱۰۷۰ - ۱۰۷۱ - ۱۰۷۲ - ۱۰۷۳ - ۱۰۷۴ - ۱۰۷۵ - ۱۰۷۶ - ۱۰۷۷ - ۱۰۷۸ - ۱۰۷۹ - ۱۰۸۰ - ۱۰۸۱ - ۱۰۸۲ - ۱۰۸۳ - ۱۰۸۴ - ۱۰۸۵ - ۱۰۸۶ - ۱۰۸۷ - ۱۰۸۸ - ۱۰۸۹ - ۱۰۹۰ - ۱۰۹۱ - ۱۰۹۲ - ۱۰۹۳ - ۱۰۹۴ - ۱۰۹۵ - ۱۰۹۶ - ۱۰۹۷ - ۱۰۹۸ - ۱۰۹۹ - ۱۱۰۰ - ۱۱۰۱ - ۱۱۰۲ - ۱۱۰۳ - ۱۱۰۴ - ۱۱۰۵ - ۱۱۰۶ - ۱۱۰۷ - ۱۱۰۸ - ۱۱۰۹ - ۱۱۱۰ - ۱۱۱۱ - ۱۱۱۲ - ۱۱۱۳ - ۱۱۱۴ - ۱۱۱۵ - ۱۱۱۶ - ۱۱۱۷ - ۱۱۱۸ - ۱۱۱۹ - ۱۱۲۰ - ۱۱۲۱ - ۱۱۲۲ - ۱۱۲۳ - ۱۱۲۴ - ۱۱۲۵ - ۱۱۲۶ - ۱۱۲۷ - ۱۱۲۸ - ۱۱۲۹ - ۱۱۳۰ - ۱۱۳۱ - ۱۱۳۲ - ۱۱۳۳ - ۱۱۳۴ - ۱۱۳۵ - ۱۱۳۶ - ۱۱۳۷ - ۱۱۳۸ - ۱۱۳۹ - ۱۱۴۰ - ۱۱۴۱ - ۱۱۴۲ - ۱۱۴۳ - ۱۱۴۴ - ۱۱۴۵ - ۱۱۴۶ - ۱۱۴۷ - ۱۱۴۸ - ۱۱۴۹ - ۱۱۵۰ - ۱۱۵۱ - ۱۱۵۲ - ۱۱۵۳ - ۱۱۵۴ - ۱۱۵۵ - ۱۱۵۶ - ۱۱۵۷ - ۱۱۵۸ - ۱۱۵۹ - ۱۱۶۰ - ۱۱۶۱ - ۱۱۶۲ - ۱۱۶۳ - ۱۱۶۴ - ۱۱۶۵ - ۱۱۶۶ - ۱۱۶۷ - ۱۱۶۸ - ۱۱۶۹ - ۱۱۷۰ - ۱۱۷۱ - ۱۱۷۲ - ۱۱۷۳ - ۱۱۷۴ - ۱۱۷۵ - ۱۱۷۶ - ۱۱۷۷ - ۱۱۷۸ - ۱۱۷۹ - ۱۱۸۰ - ۱۱۸۱ - ۱۱۸۲ - ۱۱۸۳ - ۱۱۸۴ - ۱۱۸۵ - ۱۱۸۶ - ۱۱۸۷ - ۱۱۸۸ - ۱۱۸۹ - ۱۱۹۰ - ۱۱۹۱ - ۱۱۹۲ - ۱۱۹۳ - ۱۱۹۴ - ۱۱۹۵ - ۱۱۹۶ - ۱۱۹۷ - ۱۱۹۸ - ۱۱۹۹ - ۱۲۰۰ - ۱۲۰۱ - ۱۲۰۲ - ۱۲۰۳ - ۱۲۰۴ - ۱۲۰۵ - ۱۲۰۶ - ۱۲۰۷ - ۱۲۰۸ - ۱۲۰۹ - ۱۲۱۰ - ۱۲۱۱ - ۱۲۱۲ - ۱۲۱۳ - ۱۲۱۴ - ۱۲۱۵ - ۱۲۱۶ - ۱۲۱۷ - ۱۲۱۸ - ۱۲۱۹ - ۱۲۲۰ - ۱۲۲۱ - ۱۲۲۲ - ۱۲۲۳ - ۱۲۲۴ - ۱۲۲۵ - ۱۲۲۶ - ۱۲۲۷ - ۱۲۲۸ - ۱۲۲۹ - ۱۲۳۰ - ۱۲۳۱ - ۱۲۳۲ - ۱۲۳۳ - ۱۲۳۴ - ۱۲۳۵ - ۱۲۳۶ - ۱۲۳۷ - ۱۲۳۸ - ۱۲۳۹ - ۱۲۴۰ - ۱۲۴۱ - ۱۲۴۲ - ۱۲۴۳ - ۱۲۴۴ - ۱۲۴۵ - ۱۲۴۶ - ۱۲۴۷ - ۱۲۴۸ - ۱۲۴۹ - ۱۲۵۰ - ۱۲۵۱ - ۱۲۵۲ - ۱۲۵۳ - ۱۲۵۴ - ۱۲۵۵ - ۱۲۵۶ - ۱۲۵۷ - ۱۲۵۸ - ۱۲۵۹ - ۱۲۶۰ - ۱۲۶۱ - ۱۲۶۲ - ۱۲۶۳ - ۱۲۶۴ - ۱۲۶۵ - ۱۲۶۶ - ۱۲۶۷ - ۱۲۶۸ - ۱۲۶۹ - ۱۲۷۰ - ۱۲۷۱ - ۱۲۷۲ - ۱۲۷۳ - ۱۲۷۴ - ۱۲۷۵ - ۱۲۷۶ - ۱۲۷۷ - ۱۲۷۸ - ۱۲۷۹ - ۱۲۸۰ - ۱۲۸۱ - ۱۲۸۲ - ۱۲۸۳ - ۱۲۸۴ - ۱۲۸۵ - ۱۲۸۶ - ۱۲۸۷ - ۱۲۸۸ - ۱۲۸۹ - ۱۲۹۰ - ۱۲۹۱ - ۱۲۹۲ - ۱۲۹۳ - ۱۲۹۴ - ۱۲۹۵ - ۱۲۹۶ - ۱۲۹۷ - ۱۲۹۸ - ۱۲۹۹ - ۱۳۰۰ - ۱۳۰۱ - ۱۳۰۲ - ۱۳۰۳ - ۱۳۰۴ - ۱۳۰۵ - ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ - ۱۳۰۸ - ۱۳۰۹ - ۱۳۱۰ - ۱۳۱۱ - ۱۳۱۲ - ۱۳۱۳ - ۱۳۱۴ - ۱۳۱۵ - ۱۳۱۶ - ۱۳۱۷ - ۱۳۱۸ - ۱۳۱۹ - ۱۳۲۰ - ۱۳۲۱ - ۱۳۲۲ - ۱۳۲۳ - ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ - ۱۳۲۶ - ۱۳۲۷ - ۱۳۲۸ - ۱۳۲۹ - ۱۳۳۰ - ۱۳۳۱ - ۱۳۳۲ - ۱۳۳۳ - ۱۳۳۴ - ۱۳۳۵ - ۱۳۳۶ - ۱۳۳۷ - ۱۳۳۸ - ۱۳۳۹ - ۱۳۴۰ - ۱۳۴۱ - ۱۳۴۲ - ۱۳۴۳ - ۱۳۴۴ - ۱۳۴۵ - ۱۳۴۶ - ۱۳۴۷ - ۱۳۴۸ - ۱۳۴۹ - ۱۳۵۰ - ۱۳۵۱ - ۱۳۵۲ - ۱۳۵۳ - ۱۳۵۴ - ۱۳۵۵ - ۱۳۵۶ - ۱۳۵۷ - ۱۳۵۸ - ۱۳۵۹ - ۱۳۶۰ - ۱۳۶۱ - ۱۳۶۲ - ۱۳۶۳ - ۱۳۶۴ - ۱۳۶۵ - ۱۳۶۶ - ۱۳۶۷ - ۱۳۶۸ - ۱۳۶۹ - ۱۳۷۰ - ۱۳۷۱ - ۱۳۷۲ - ۱۳۷۳ - ۱۳۷۴ - ۱۳۷۵ - ۱۳۷۶ - ۱۳۷۷ - ۱۳۷۸ - ۱۳۷۹ - ۱۳۸۰ - ۱۳۸۱ - ۱۳۸۲ - ۱۳۸۳ - ۱۳۸۴ - ۱۳۸۵ - ۱۳۸۶ - ۱۳۸۷ - ۱۳۸۸ - ۱۳۸۹ - ۱۳۹۰ - ۱۳۹۱ - ۱۳۹۲ - ۱۳۹۳ - ۱۳۹۴ - ۱۳۹۵ - ۱۳۹۶ - ۱۳۹۷ - ۱۳۹۸ - ۱۳۹۹ - ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ - ۱۴۰۲ - ۱۴۰۳ - ۱۴۰۴ - ۱۴۰۵ - ۱۴۰۶ - ۱۴۰۷ - ۱۴۰۸ - ۱۴۰۹ - ۱۴۱۰ - ۱۴۱۱ - ۱۴۱۲ - ۱۴۱۳ - ۱۴۱۴ - ۱۴۱۵ - ۱۴۱۶ - ۱۴۱۷ - ۱۴۱۸ - ۱۴۱۹ - ۱۴۲۰ - ۱۴۲۱ - ۱۴۲۲ - ۱۴۲۳ - ۱۴۲۴ - ۱۴۲۵ - ۱۴۲۶ - ۱۴۲۷ - ۱۴۲۸ - ۱۴۲۹ - ۱۴۳۰ - ۱۴۳۱ - ۱۴۳۲ - ۱۴۳۳ - ۱۴۳۴ - ۱۴۳۵ - ۱۴۳۶ - ۱۴۳۷ - ۱۴۳۸ - ۱۴۳۹ - ۱۴۴۰ - ۱۴۴۱ - ۱۴۴۲ - ۱۴۴۳ - ۱۴۴۴ - ۱۴۴۵ - ۱۴۴۶ - ۱۴۴۷ - ۱۴۴۸ - ۱۴۴۹ - ۱۴۵۰ - ۱۴۵۱ - ۱۴۵۲ - ۱۴۵۳ - ۱۴۵۴ - ۱۴۵۵ - ۱۴۵۶ - ۱۴۵۷ - ۱۴۵۸ - ۱۴۵۹ - ۱۴۶۰ - ۱۴۶۱ - ۱۴۶۲ - ۱۴۶۳ - ۱۴۶۴ - ۱۴۶۵ - ۱۴۶۶ - ۱۴۶۷ - ۱۴۶۸ - ۱۴۶۹ - ۱۴۷۰ - ۱۴۷۱ - ۱۴

سیلم پور - ۵۰۹	سکندر خان اوزبک - ۳۳۹
سیلم خان - ۳۱۴	سکندر روہیہ - ۵۳۷
سیلم شاہ - ۲۹ - ۶۶ - ۳۲۲	سکونت کوہی - ۱۳۱ - ۱۳۲
سیلم کرارانی - ۳۳۱	سکھدان - ۱۲۸
سیلم گدھ - ۲۹	سکھ دیو - ۱۱۶
سیلمہ - ۲۲۶	سکھر - ۵۳۸ - ۵۳۹
سیلمہ سلطان بیگم - ۴۳۷	سلطان پور - ۱۹۴ - ۳۸۵ - ۴۴۳ - ۵۲۱ - ۵۲۰
سنار گاؤں - ۴۹ - ۲۳۷ - ۲۳۹	سلطان حسین لشکاہ - ۶۴ - ۲۶۲ - ۲۶۴ - ۲۹۲ - ۲۹۴
سنام - ۳۵ - ۲۶۹	۲۹۵ - ۲۹۹
سنائی حکیم - ۸۴	سلطان حسین میرزا - ۴۱۳ - ۴۱۷ - ۴۱۸
سنو دھیبہ - ۴۹۶	۵۱۸
سنہیل - ۳۶ - ۳۹ - ۷۹ - ۲۶۰ - ۲۶۶ - ۲۷۸	سلطان سرور - ۶۱ - ۶۲ - ۷۳
۲۹۱ - ۲۹۵ - ۳۵۵ - ۳۵۸ - ۳۶۱	سلطان قلی - ۴۳۱
سندر پال - ۱۴۵ - ۱۴۶ - ۱۴۷ - ۱۴۸ - ۱۴۹	سلطان محمد - ۲۸۹ - ۳۱۷ - ۳۳۸ - ۳۶۶
سمگان - ۴۱۶	سلطان محمد عادل - ۳۸۰
سمیرتند - ۸۴ - ۸۶ - ۲۵۸ - ۲۸۲	سلطان محمد - ۵۳ - ۳۱۸ - ۳۵۸
سنجر - ۵۴ - ۸۴ - ۴۱۷ - ۵۳۵	سلطان محمود لشکاہ - ۴۱۸
سنتن - ۱۷۷	سلطان مظفر - ۳۵۹ - ۳۶۳ - ۳۶۴
سنجھولی - ۴۳	سلطان میرزا - ۳۰۶ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۴۱۲
سند - ۸ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۱ - ۶۲ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۸	سلطان ہوشنگ - ۵۳
۷۹ - ۸۰ - ۸۲ - ۸۶ - ۸۸ - ۱۷۷ - ۱۷۸ - ۱۸۵ - ۱۹۰	سلطنت - ۴۸ - ۴۹
۲۰۲ - ۲۲۹ - ۲۵۶ - ۳۹۴ - ۴۱۴ - ۴۲۸ - ۴۳۹	سلیمان آباد - ۴۹
۳۲۲ - ۳۶۸ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۹۰ - ۳۹۲	سلیمان ملک - ۲۶۱
۴۱۴ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸	سیلم شیخ چیتی - ۴۰ - ۳۷۴ - ۴۴۷ - ۴۵۳
سندھوان - ۷۷	سلطنت - ۸۱
سندیہ - ۲۵۹	سلیمان شکوہ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳
سنار چند - ۴۱۹	۵۱۴ - ۵۱۵ - ۵۱۸ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۲ - ۵۲۸
سنگرام خان - ۳۹۱	سلیمان کرارانی - ۳۷۹ - ۳۸۳
سنگرور - ۳۵۷	سلیمان مرزا - ۳۰۹ - ۳۲۰ - ۳۱۲ - ۳۱۳
سنہرہ لکے - ۲۹۲	۳۵۳

سردار خان - ۵۳۱	سالیس - ۵۴
سردار - ۵۴	سامانہ - ۳۳ - ۱۶۲ - ۲۲۳ - ۲۲۰
سردیو - ۳۹۶	۲۵۳ - ۲۸۶ - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۳
سرستان - ۸۳	۲۶۸
سرستی - ۳۶ - ۳۹ - ۴۱ - ۵۴ - ۵۸ - ۱۸۴	ساگر - ۵۲۰
سرمدن - ۱۲۸	سانہی - ۲۲۰
سرمد - ۲۵۱ - ۲۵۲ - ۲۶۶	ساجو - ۳۹۶
سرنال - ۳۵۹ - ۳۶۱ - ۳۶۲	سنبہ - ۴۶
سرنگی - ۱۱۳	سنبہ دیو - ۳۹۶
سرپ دت - ۱۲۸	سبکدین - ۸
سروچ پال - ۱۴۲	سبھا - ۵۲
سروہی - ۵۵ - ۵۹ - ۱۲۴	سبھا لکا - ۵۴
سردار ملک - ۲۴۴	سپر شکوہ - ۵۰۰ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۶ - ۵۲۱
سردن چتر - ۱۲۵	سپنی - ۱۲۴
سری کشن - ۶ - ۴۰ - ۵۴ - ۵۸ - ۱۰۸ - ۱۱۰	سپروہ - ۵۳
سری نگہ - ۳۴ - ۸۰ - ۴۰۳ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۲۰ - ۵۲۲	ستر سال بادہ - ۵۰۴
سزا دار خان - ۵۰۵	ستلی - ۳۹ - ۶۳ - ۴۶ - ۴۹ - ۴۹ - ۲۶۶ - ۲۶۲ - ۳۳۳
سعدا مند خان - ۴۶	۳۴۴ - ۵۱۲ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱
سعدی - ۲۰۳	سجان سنگہ سیودھیا - ۴۹۶
سعید الدین - ۳۸۵	سجان سنگہ چندراوت - ۴۹۴
سعید خان - ۳۶۱ - ۳۶۶ - ۵۰۹	سجان سنگہ - ۶۴ - ۵۳۰
سکت سنگہ - ۳۶۸	سجادول - ۳۴۵
سکندر لودھی - ۳۹ - ۴۳ - ۶۶ - ۲۴۳ - ۲۴۴ - ۲۴۶	سختان - ۵۴
۲۹۴ - ۲۹۴ - ۳۱۵ - ۳۱۸ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳	سدا بن - ۲۶۸
۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۸ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳	سدھو - ۴۴
۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۹۸ - ۴۱۶	سراج - ۳۳
سکندر بت شکن - ۳۹۴ - ۳۹۸	سراج پور - ۳۸
سکندر خان - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳	سراشانک - ۳۹۶
سکندر شاہ - ۲۵۱ - ۳۶۶	سرخسہ از خان - ۴۹۳
سکندر جام - ۴۱۴	سرای ہمار - ۴۳۳
سکندر لودھی - ۴۰۵ - ۴۰۶	سرجو - ۴۲ - ۴۲ - ۴۲ - ۴۲ - ۴۲ - ۴۲ - ۴۲

۳۸۱-۳۶۹-۳۶۶-۳۶۵-۳۶۱-۳۵۸	۵۰۹-۵۲۷-۵۳۰-۵۳۵-۵۳۶
۳۸۳-۳۱۶-۳۲۸-۳۳۸-۳۶۶	ذوالنون ارغون-۲۸۲
۵۱۲-۵۱۴	ذوالنون سلامت-۳۱۷
دھوال-۷۶	✓
دھودا-۶۲	راپری-۲۶۳-۲۶۶-۲۷۴
دھوپور-۳۶۸-۳۶۹-۳۶۹-۵۰۱	راجپال-۱۳۰
دھونکل-۷۳	راجپور-۵۰۱
دھنکوت-۳۲۷-۳۹۳-۳۹۴	راجروپ-۵۱۲-۵۱۳-۵۲۲
دھورسمندر-۲۳۹	راج سنگھ-۱۵۵
دھیان پور-۶۸	راج محل-۳۸
دھیکا-۸۸	راجندر-۵۰
دیار بکر-۲۸۰	راجوری-۳۹۸-۳۰۱-۳۲۷-۳۸۱
دیال داکس جھالا-۳۹۵-۳۹۷	راج بھوج-۶
دیپاپور-۵۵-۶۲-۶۳-۶۴-۷۹-۲۲۳	راجی علیخان-۳۵۹-۳۶۳-۳۲۳-۳۲۴-۳۲۷
۲۳۵-۲۵۸-۲۵۹-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۶	راستی خان-۳۶۵
۲۶۷-۲۶۹-۲۷۱-۲۸۵-۳۲۸-۳۹۴	رام تیرتھ-۶۶
۵۹-۵۹	رام چندر-۳۳-۱۵۰-۳۲۱-۳۲۲
دیپ سنگھ کوہی-۱۵۵-۱۵۶	رامداس-۴۹-۳۷۷
دیس پال-۱۳۸	رام دیو بھتی-۶۶
دیک-۷۳-۷۴-۷۷	رام سنگھ راتھور-۳۹۹-۵۰۴-۵۲۸-۵۳۶
دیندارخان-۳۹۸-۵۰۴-۵۰۵	رام سنگھ گھور-۵۰۲
دیو (بندر)-۵۷	رام گڈھ-۳۲۰
دیو سر-۸۱	راناپریشاد-۳۰۵
دیو گڈھ-۲۱۹-۳۲۸	راناسانگا-۳۸۹-۲۹۰
دیو گیر-۵۰-۲۳۹-۳۲۱-۳۲۲	رانجھا-۷۷-۷۸
دیول-۵۹-۱۸۵	راول پنڈی-۳۸۹
دیول گا دن-۵۲	راوی-۶۴-۶۵-۶۶-۷۷-۷۸-۱۸۵
دیومن راجہ-۳۹۶	۲۶۳-۲۶۴-۳۲۳-۵۲۳
ذوالفقارخان-۳۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۵	رائے پھورا-۸-۲۸-۱۵۶-۱۵۷-۱۵۸-۱۵۹
ذ	۱۶۱-۱۸۵-۱۸۶-۱۸۷-۲۲۳
ذوالفقارخان-۳۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۵	راج-۳۱۲

خان اعظم کوکلتاش - ۳۵۹ - ۳۶۱ - ۳۶۳ - ۳۶۴	خواجه محمد - ۳۹۲
۳۶۶ - ۳۸۵	خواجه محمود گر جستانی - ۴۳
خان بابا - ۴۱۸	خواجه مهدی - ۲۹۶
خان بلخ - ۴۹	خواجه مهذب - ۱۹۲
خان جهان - ۳۸۳ - ۳۸۴	خوارزم - ۳۰ - ۱۶۵ - ۱۸۸ - ۱۹۰ - ۲۴۱ - ۲۸۰
خان جهان خلف آصف خان - ۵۰۷	خواجه ریگ روان - ۸۴
خان جهان لودی - ۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۸۰ - ۴۸۴	خواص خان - ۳۲۰ - ۳۲۲ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۳۰
خان دوران - ۴۱۴ - ۵۰۲ - ۵۳۰ - ۵۳۷	۵۳۱ - ۵۳۷
خاندیس - ۵۲ - ۵۸ - ۳۳۶ - ۳۵۹ - ۴۲۳ - ۴۲۷	خواستان - ۲۸۰
خان عالم - ۴۵۰ - ۴۸۵ - ۵۳۰	خوشاب - ۷۸ - ۵۱۳
خداداد اوتام نیل - ۱۷۴	خیر اباد - ۴۴
خراسان - ۳۰ - ۸۴ - ۱۶۵ - ۲۴۱ - ۲۵۶ - ۲۸۰	خیبر - ۸۸ - ۳۸۹
۲۸۱ - ۳۰۶ - ۳۲۲ - ۳۷۷	خیبر السار بیگم - ۴۵۱
خسرو - ۳۳	
خسرو خان - ۲۲۳ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۶	
خسرو شاه - ۶۴ - ۱۸۴ - ۲۸۲ - ۳۷۶	دادرک - ۳۴۴
خسرو ملک - ۶۴ - ۱۸۴ - ۱۸۵	دایاب خان - ۴۷۱ - ۴۷۳
خسرو دشت هزاره - ۴۴۲ - ۴۴۵ - ۴۸۲	داراشکوه - ۶ - ۷ - ۶۹ - ۴۵۲ - ۴۷۳ - ۴۸۷
خضرا بقی - ۳۸	۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۴۹۱ - ۴۹۲ - ۴۹۳ - ۴۹۴
خضر خان - ۲۲۹ - ۲۳۱ - ۲۳۲ - ۲۵۸ - ۲۵۹ - ۲۶۰	۴۹۸ - ۴۹۹ - ۵۰۰ - ۵۰۱ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴ - ۵۰۵
۲۶۱ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۷ - ۲۹۱	۵۰۶ - ۵۰۷ - ۵۰۸ - ۵۰۹ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳
۳۴۸ - ۳۴۹	۵۱۵ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۴ - ۵۲۵
خط پور - ۶۴ - ۲۶۳	۵۲۶ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۷ - ۵۳۹ - ۵۴۰
خلیل سلطان میرزا - ۲۸۱	دارای - ۳۰۶
خلیل الله خان - ۴۷۸ - ۴۹۹ - ۵۰۲ - ۵۰۷ - ۵۰۸	دانا پور - ۳۴۴
۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۵ - ۵۲۶	داندیس - ۵۲ - ۴۲۷
خجیر خان - ۵۲۲ - ۵۲۳	دامغان - ۳۰۷
خواجه ملک - ۲۶۷	دامودر سین - ۱۵۴ - ۱۵۵
خواجه تابت - ۴۴۰	دانیال - ۵۲ - ۴۲۵ - ۴۲۷ - ۴۳۸ - ۴۷۹ - ۴۸۲
خواجه جهان سلطان الشرق - ۲۵۵ - ۲۵۹ - ۲۷۴ - ۳۴۸	داود - ۱۶۹ - ۱۷۲ - ۳۴۹ - ۳۸۰ - ۳۸۳
خواجه عمر نقشبندی - ۴۷۵	داود شاه - ۴۲۸

حسن حاکم - اذبا بجان - ۲۸۱ -

حسن دغا جہ - ۳۴ -

حسن دغسرو خان - ۲۳۱ -

حسن (مولانا می) - ۱۷۸ -

حسن ابدال - ۴۰۷ -

حسن بیگ بخشی - ۴۴۳ - ۴۴۴ -

حسن خان - ۳۱۵ - ۳۱۶ -

حسن خان بہتی - ۳۹۱ -

حسن حسان میواتی - ۲۸۹ - ۳۷۳ -

حسن خوشگی - ۵۳۱ -

حسن علی خان - ۵۳۰ - ۵۳۴ -

حسن گانگو - ۴۲۸ - ۴۳۰ -

حسین بیگ خان - ۵۰۲ -

حسین بیگ شیخ عمری - ۴۱۹ -

حسین چاک - ۳۹۵ -

حسین خان - ۷ - ۳۸۰ - ۴۰۲ -

حسین مرزا ارغون - ۳۰۴ -

حسین نظام الملک - ۴۳۲ -

حصار فیروزہ - ۳۹ - ۲۴۶ - ۲۶۰ - ۲۶۹ - ۲۸۶ - ۵۳۸ -

حکیم علی - ۴۳۹ - ۴۴۰ - ۴۵۷ -

حکیم مرزا - ۳۸۹ - ۳۹۳ - ۳۹۴ -

حکیم مہام - ۳۹۲ -

حمید خان - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱ -

حمیدہ بانو بیگم - ۱۰۵ -

حیدر خان - ۴۰۳ -

حیدر سلطان - ۳۵۵ - ۳۹۹ -

حیدر کاشغری - ۳۰۳ -

حیدر مرزا - ۴۰۱ -

خ

خان خان

چندورانی - ۱۵۱ -

چندیر - ۳۳ -

چندیری - ۴۱ - ۵۲ - ۵۴ - ۱۰۶ - ۲۲۳ -

چنگیز خان - ۸۷ - ۸۸ - ۱۹۰ - ۲۱۴ - ۲۲۷ - ۲۵۸ -

چنیل - ۴۲۶ -

چنیوت - ۷۸ - ۲۹۳ - ۲۹۴ -

چوپرہ - ۵۲ -

چوراگڈھ - ۳۵۴ -

چوسا - ۴۳ - ۴۶ -

چوکنڈی - ۷۹ -

چارکنڈ - ۲۹۹ - ۳۱۹ -

چھپر گتہ - ۳۳۲ -

چھوٹک - ۲۱۶ -

چھیمہ - ۹۱ - ۱۱۰ -

چین قلیچ خان - ۴۱۹ -

ج

جاجی بقتا - ۵۲۵ -

جاجی بیگم - ۳۰۱ - ۳۲۲ -

جاجی پور - ۴۶ - ۴۷ - ۳۷۹ -

جاجی چاک - ۴۰۱ -

جاجی خان - ۳۹۹ -

جاجی خان بلوچ - ۵۲۳ - ۵۲۴ -

جاجی شرقی - ۲۶۶ - ۲۶۹ -

جاجی محمد قنداری - ۲۳۸ -

حاصل پور - ۴۱ -

حافظ آباد - ۳۸۶ -

حبیب شاہ - ۴۰۲ -

حجاج بن یوسف - ۲۹۱ -

حسام الدین - ۳۲ - ۳۴۵ -

حسام خان - ۲۲۹ -

چاری کاران-۳۱۳-۳۵۳	جوان-۳۱۶
چانپا شیر-۵۶-۵۹-۲۹۸	جوپور-۳۲-۳۳-۲۵۵-۲۵۹-۲۶۶-۲۷۱-۲۷۲
چاندہ-۱۵۸	۲۷۴-۲۷۶-۲۹۹-۳۱۵-۳۱۸
چاند بی بی-۳۲۲-۳۲۳	۳۲۲-۳۲۸-۳۸۵
چاندویو-۵۲	جوہر-۲۶
چاندی-۵۱۵-۵۲۲	جھارہ-۵۴
چنور-۶-۵۴-۵۵-۲۲۳-۲۲۶-۲۲۷-۲۹۷	جہان آرا-۳۴۵
۲۹۸-۳۵۴-۳۶۸-۳۶۹	جہانگیر-۷۶-۸۴-۲۷۲-۳۷۵-۴۵۰
چنتا-۲۸۲	۳۸۳-۴۵۴
چنتان سرا-۸۸	جہانگیر آباد-۳۵۳-۳۵۴
چنتائی خان-۸۷	جہانگیر علی خان-۳۸۳
چکر تیرتھ-۵۲	جہان ننا-۲۵۰
چکر سوم-۱۷۲-۱۷۳	جہانگیر نگر-۳۸
چکر ہتی-۳۸۱-۳۸۲-۳۸۳	جھجر-۲۵۵
چک گوروہر گوبند-۶۶	جہلم-۷۸-۲۶۳
چکھ-۵۰۷	جھنگ سیالان-۷۷-۷۸
چناب-۶۳-۶۶-۷۶-۷۷-۷۸-۸۳-۱۸۵	جہیال-۱۶۲-۱۶۳-۱۶۵-۱۶۶-۱۶۹
۲۶۲-۲۸۵-۳۰۴-۳۸۶-۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳-۴۱۴	جیجس-۹۱
چنار گدھ-۳۸-۴۲-۴۳-۲۹۹-۳۱۸-۳۲۱	جیچند-۱۵۷-۱۵۸
۳۲۱-۳۲۹-۳۳۱	جیسلمیر-۵۵-۶۰-۶۲-۳۰۴-۴۱۴-۴۷۳-۵۳۸
چنبل-۳۷-۴۱-۵۰۰-۵۰۱	جے سنگھ چھوڑا-۴۷۱-۴۸۲-۴۸۵-۴۸۹
چنبہ-۷۷-۲۶۷	۵۰۲-۵۱۱-۵۱۳-۵۱۴-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲
چنپارن-۴۷-۴۷	۵۲۳-۵۲۶-۵۳۶
چنتامن-۳۱۹	جیل-۳۴
چندر-۳۹۶	جیل-۳۶۹
چندر پال-۱۴۸	جیون جاٹ-۱۲۸-۱۲۹
چندر دار-۲۶۳-۲۶۶	جیون راج-۱۲۹-۱۳۰
چندر رائے-۱۷۳	جیون سنگھ-۱۵۵-۱۵۶
چندر بھاگا-۷۷	
چندر بھان-۶۹	
چندر وپ-۴۴۴	

چ

چانگا دن-۳۹-۴۹

تغلق شاہ - ۲۵۲-۲۴۳-۴۳
 تلواری - ۱۵۶-۱۵۹-۱۸۵-۱۹۷
 تلواری - ۵۲-۴۲۷
 تلواری - ۲۶۳-۴۴۳
 تلواری - ۱۵۰-۱۴۹-۴۶۶
 تلواری - ۵۱۲-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱
 تلواری - ۶۹-۲۶۲
 تلواری - ۲۵۹

پورن مل - ۳۲۱
 پورن مل - ۷۳
 پتھار - ۷۸
 پیر پنجال - ۸۳-۴۰۱
 پیر خان لودھی - ۴۴۲
 پیر محمد - ۲۵۶
 پیر محمد خان - ۳۱۱-۳۱۲-۳۴۱

ت

تلا - ۷۵
 تاجی - ۴۱۶
 توڑیل - ۴۴-۴۴۵-۴۴۳-۴۸۰-۴۸۵
 توڑیل - ۳۸۶-۳۸۸-۳۹۱-۳۹۲-۴۰۸-۴۰۹-۴۱۰
 توڑیل - ۵۱۲-۵۲۵
 توڑیل - ۵۳
 توڑیل - ۷۴
 توڑیل و قوم - ۱۸۴

تارخان - ۶۶-۶۷-۲۳۹-۲۵۵-۲۵۶-۲۵۹-۲۶۰
 تاج پور - ۴۹
 تاج خان - ۳۱۸-۳۲۱-۴۱۹
 تاج الدین - ۱۹۳
 تاج الدین موسیٰ - ۱۹۴
 تاج الدین یلوز - ۱۷۹
 تاج - ۳۸۴-۳۱۶-۴۰۹
 تاج سین - ۴۲۱

تھارہ - ۴۴-۴۴۳
 تھانیر - ۳۵-۹۸-۱۰۶-۱۶۲-۲۶۴-۳۶۵
 تھانیر - ۴۲۵-۵۲۵
 تھانیر - ۸-۱۰-۵۹-۶۰-۷۷-۷۹-۱۱۰-۱۶۸-۱۶۹
 تھانیر - ۱۸۵-۲۴۴-۲۴۹-۲۵۶-۲۶۱-۲۶۴-۲۶۹-۳۰۱
 تھانیر - ۳۰۴-۳۰۵-۳۰۶-۳۰۹-۳۲۰-۳۲۶-۳۶۱
 تھانیر - ۳۹۸-۴۱۴-۴۱۵-۴۱۷-۴۲۸-۴۴۳-۴۴۴
 تھانیر - ۴۷۹-۴۸۰-۴۸۱-۵۱۲-۵۲۵-۵۲۸
 تھانیر - ۵۳۹-۵۴۰

تھانیر - ۷۷-۷۸-۸۱-۸۲-۸۳-۴۰۱
 تھانیر - ۸۴-۴۸۱
 تھانیر - ۸۰
 تھانیر - ۵۲-۵۷-۵۸
 تھانیر - ۴۱
 تھانیر - ۴۱
 تھانیر - ۵۲
 تھانیر - ۳۳۸-۳۳۹-۳۴۲

تھانیر - ۳۹۰
 تھانیر - ۷۰
 تھانیر - ۳۹۴-۳۹۵-۴۵۸-۴۵۹-۴۶۵-۴۹۷

تھانیر - ۲۸۰
 تھانیر - ۴۷-۴۸-۴۹-۲۳۹-۲۴۴-۲۴۷
 تھانیر - ۵۰
 تھانیر - ۲۳۷-۲۸
 تھانیر - ۴۱۷

بامیان - ۸۴ - ۸۳۶ - ۸۳۶
 بان پرست - ۲۲
 باندہو - ۵۴
 بانسوار - ۵۵
 بانگی رام - ۶۷
 بانگی راستے - ۸۱۵۶۷
 بان گنگا - ۸۶۷
 بایزیہ - ۲۹۴ - ۳۸۳
 بتالہ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۲ - ۷۳
 ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷
 بتوارہ - ۵۶
 بتھور - ۴۰
 بتوہ - ۵۶
 بجوارہ - ۶۶
 بجور - ۳۹۰
 بجی راستے - ۱۶۸
 بجالہ - ۸۶ - ۱۶۵
 بدراغ خان - ۳۰۹
 بداول - ۳۳ - ۳۸ - ۳۹ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۱۹۰ - ۱۹۱
 ۲۰۲ - ۲۲۳ - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۸ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱
 بدخشان - ۸۴ - ۸۵ - ۸۸ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۳۰۳ - ۳۰۹ - ۳۱۰
 ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۹۲ - ۳۹۴
 بدر - ۸۹
 بدر الدین مستقر دمی - ۱۹۳ - ۱۹۴
 بدر الدین مشاہد - ۶۷
 بدر گاؤن - ۵۲
 بدری ناٹھ - ۳۷ - ۱۱۰
 بدھ چند - ۴۱۹
 بدھمن - ۱۲۷ - ۱۲۸
 بدیع الدین - ۴۰ - ۵۲۹

بدیع الزمان - ۴۷۸ - ۴۷۹
 بدین - ۶۰
 برار - ۵۱ - ۵۲ - ۲۲۲ - ۲۲۷
 براری - ۸۰
 برجھل - ۱۲۵
 برخوردار - ۴۷۵
 بردوان - ۴۴۷ - ۴۴۸
 برقی راجہ - ۳۶
 برقداز خان - ۵۰۲
 برن - ۱۷۳ - ۱۹۰ - ۲۲۲ - ۲۵۷ - ۲۵۹ - ۲۶۰
 برنالہ - ۳۲۶
 برنادرہ - ۹۳ - ۹۷
 برنہ - ۴۲ - ۴۳
 بروہ - ۴۱
 بروہہ - ۵۸ - ۵۹
 برنالہ - ۳۱۳
 برہان الدین غریب - ۳۴
 برہان الملک - ۴۲۳ - ۴۲۴
 برہان پور - ۵۲ - ۵۸ - ۴۳۶ - ۴۳۷ - ۴۳۸
 ۴۴۷ - ۴۴۸ - ۴۴۹ - ۴۵۰ - ۴۵۱ - ۴۵۲
 برہان نظام الملک - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰
 برہم پتر - ۴۹
 برہمن آباد - ۵۹ - ۸۰
 برید - ۴۳۰
 بریلی - ۴۱۹
 برہانت - ۴۰
 برہم راجہ - ۱۲۶ - ۱۲۸
 برہنت خواجہ سرا - ۵۳۸
 برسلی - ۷۷
 برسمنی - ۷۷

اونی-۱۲۵-
استقام خان-۳۳۳-
امنگ شاه-۱۲۶-۱۲۷-
ایاز-۶۴-۱۷۹-۱۸۱-
ایدر-۵۹-
ایمان-۵۶-۹۱-۸۸-۱۶۲-۳۰۶-۳۷۳-۴۱۳-
۳۷۳-۴۷۳-
ایرج-۴۱-
اینی پر-۱۲۵-
ایندور-۵۱-

ب

باباننگ-۶۹-۷۰-۳۲۵-
باباخان قاقشال-۳۸۴-
بابر-۷۵-۸۴-۲۷۸-۲۸۲-۲۹۳-۲۹۴-
۲۹۶-۳۰۸-۳۱۵-۳۱۶-۳۱۸-۳۷۳-۳۸۳-۴۰۰-
۴۰۱-۴۰۷-۴۳۳-۴۴۵-
باترک-۵۸-
باتهال-۸۱-
بادل گدھ-۳۹-
باربک آباد-۴۹-
باربک شاه-۲۷۴-۲۸۲-۳۹۳-
باردھل-۴۹-
بارو-۸۲-
بارہہ-۳۸-
باز بہار-۳۲۵-۳۲۶-۳۲۷-۳۲۹-
باسو-۴۱۹-۴۲۰-۴۶۳-
باسوارہ-۵۴-
باقرا یوسف-۲۸۱-
باقی بیگ-۵۱۳-۵۱۵-
بالا گھاٹ-۴۸۴-

انبالہ-۲۸۶-۳۲۶-۳۸۷-
انبر-۵۵-
انبرت پال-۱۲۸-
انتری-۴۳۳-
انجرا-۷۶-
اند جان-۲۸۲-
اندر راج-۹۰-۱۳۲-۱۳۳-۱۳۴-
اندراب-۸۸-
اندر پت-۲۸-۹۴-۱۳۱-۱۴۹-۱۵۲-۱۵۳-۱۵۷-
اندرین-۵۰-۵۳۶-
اندری-۹۷-۵۱۹-
انزار-۳۱۶-
انند پال-۱۶۹-۱۷۱-
انند جل-۶۸۰-
اننگ پال ترنور-۲۸-۱۵۷-
اننگ سیتلہ-۱۳۵-۱۴۷-
انوپ شہر-۳۸-
آواز خان-۳۱۴-۳۲۸-
اردجین-۳۳-۵۳-۵۴-۱۳۵-۱۳۷-۱۳۸-۱۳۹-۱۴۰-
۴۴۱-۴۹۰-۴۹۲-۴۹۸-۵۰۰-۵۲۰-
اورج-۶۰-۶۲-۱۸۴-۲۳۵-۲۵۶-۳۰۴-۳۲۰-
اودی سین-۱۳۰-
اودھ-۴۳-۴۴-۱۹۲-۲۵۵-۳۵۹-۵۲۳-
اودھ-۴۹-۳۱۸-۳۲۶-۴۱۳-۴۳۷-
اودھ سنگھ-۳۶۸-۴۲۶-
اورنگ آباد-۴۹-۵۰-۴۹۲-
اورنگ زیب-۷-۸-۴۰-۵۰-۶۷-۷۰-۴۷۳-
۴۹۰-۴۹۱-۴۹۲-۴۹۵-
اوز گنج-۲۸۱-

ارجن - ۹۰ - ۹۲ - ۹۴ - ۹۶ - ۹۹ - ۱۰۲ - ۱۰۸ -
۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۹ - ۱۲۹ - ۱۳۹ - ۱۴۹ -
ارخنگ - ۳۹ -
ارند - ۴۴ -
ازلام - ۸۵ -
ازولک - ۳۱۸ -
آسارابان - ۷۷ -
آسام - ۴۸ -
استرغ - ۸۴ - ۲۸۸ -
اسحاق بیگ - ۵۰۲ - ۵۰۴ -
اسد خان لودھی - ۲۶۰ -
اسفندیار معمری - ۵۳۱ -
اسلام خان - ۲۶۸ - ۲۷۸ - ۲۸۸ - ۵۰۲ - ۵۰۳ -
۵۰۸ - ۵۲۷ - ۵۳۳ - ۵۳۵ - ۵۳۶ -
اسلام شاہ - ۲۹۹ - ۳۲۱ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ -
۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۵۰ - ۳۵۱ -
۳۷۳ - ۳۷۹ -
اسلام نگر - ۵۹ -
اسمیل بیگ - ۱۶۵ -
اسمیل بیگ - ۵۰۲ - ۵۰۴ -
اسمیل خان - ۲۹۴ -
اسمیل خیشی - ۳۹۸ -
اسمیل شاہ - ۲۰۲ - ۲۰۴ -
اسمیل عادل خان - ۳۰۴ -
اسمیل قلیخان - ۳۹۴ -
اسمیل بیگ نظام الملک - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ -
اسند - ۱۲۴ -
اسی - ۴۲ -
اسیر - ۳۲ - ۳۶۶ - ۳۲۳ - ۳۷۲ -
اصالت خان - ۵۱۸ -

احمد آباد - ۱ - ۱۷ - ۵۲ - ۵۴ - ۵۷ - ۵۹ - ۶۰ - ۳۴۴ -
۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ -
۳۵۰ - ۳۸۴ -
احمد ایاز - ۲۵۴ -
احمد خان سور - ۳۳۱ -
احمد دانیال - ۳۳ -
احمد شاہ سلطان احمد نگر - ۲۲۹ -
احمد سلطان بنگالہ - ۳۸۲ -
احمد شاہ سلطان گجرات - ۵۶ - ۳۶۶ -
احمد نگر - ۵۲ - ۲۲۰ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۶ - ۳۳۱ -
۳۳۲ - ۳۴۴ - ۳۶۶ -
احمد بحری نظام الملک - ۳۳۱ - ۵۵۶ -
احمد مرزا سلطان - ۲۸۲ -
اختیار الدین - ۲۲۰ - ۲۲۱ -
اختیار الدین التونیہ - ۱۹۲ - ۱۹۳ -
اختیار الدین مسکین - ۱۹۲ -
اختیار الملک گجراتی - ۳۶۱ - ۳۶۳ -
اختیار خان - ۲۶۰ -
اخلاص خان خیشی - ۵۳۷ -
اد پور - ۵۹ -
آدم خان - ۳۹۹ -
آدم سلطان - ۳۲۸ - ۳۵۱ -
آدم گھر - ۳۱۳ -
ادھت - ۱۲۹ -
ادھر چند - ۱۵۰ -
ادھم خان - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۹ - ۳۵۰ -
ادینہ پور - ۸۵ -
آذر باجان - ۲۸۰ - ۲۸۱ -
الاد تھان - ۲۵۴ - ۵۰۹ -
آرام جان - ۵۵۶ -
آرام

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۲۵	۸	استحقاق	استحقاق
۲۲۶	۸	بیانہ	بیانہ
۲۲۶	۲۴	سوخت	سوخت
۲۶۸	۲۱	بروز ہزار	بروز ہزار
۲۸۴	۲۵	ترہلہ	ترہلہ
۳۰۱	۱۵	فران	فرمان
۳۱۰	۷	کال	کابل
۳۱۵	۱۱	نمودن	نمودن
۳۲۱	۱۹	پوزن کل	پوزن کل
۳۳۷	۱۷	ہربانہ	ہربانہ
۳۳۹	۱۴	یلجا	یکجا
۳۴۳	۵	نفیل	انفیل
۳۴۳	۲۰	جسب	بحسب
۳۵۴	۲۱	قلعہ تعمیر	تعمیر قلعہ
۳۶۵	۲۴	کہ اہ یافتہ	راہ یافتہ
۳۷۹	۱۳	درز نگاہ	درز نگاہ
۳۹۰	۴	دانش دبیریل	دانش دبیریل
۳۹۴	۱۴	طس	باطن
۳۹۴	۱۸ و ۱۴	محمد خاشم	محمد ہاشم
۴۱۳	۲۴	میرزا جان	میرزا خان
۴۶۲	۱	زو	زرد
۴۸۰	۲۴	شدن	زنان
۵۳۴	۱	ہرون	ہیرون
۵۳۴	۱	ازدن	ازدل

فہرست اعلیٰ طے چند کہ درین طباع سرور

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۵	۱۲	سوزش	شورش
۱۶	۲۱	خواہش	خرامش
۲۵	۱۷	یہ و	برو
۲۶	۲۲	دادان	فراوان
۵۷	۱۰	بخی کرد	نی کرد
۵۹	۱	جانور	حالور
۶۱	۷	بخدم	بخدم
۷۰	۳۱	ہرگویند	ہرگوہند
۷۸	۱۷	کردارد	کم دارد
۹۸	۷	ساعت	ساحت
۹۸	۱۸	بر	بہ
۱۰۲	۱۳	نی گرد	می گرد
۱۱۳	۱۵	نہجنگ	بہجنگ
۱۷۰	۲۲	میخزید	میخزید
۱۷۱	۱۵	دار	دار
۱۸۸	۲۵	ییک	اییک
۲۰۸	۲۰	کودان	کوروان

و از آن طرف دریا شیخیمیر و دلیر خان نیز در تہتہ رسیدند و دارا شکوہ از خبر رسیدن
 انہا در تہتہ نتوانست اقامت و وزید بست و نہم صفر از دریا عبور نمودہ بہ سمت
 گجرات روانہ شد صف لشکر خان بر دریا پل بستہ بہ قمر ربیع الاول انطرف رفتہ
 منزل نمود و در خلال این حال فرمان حاکمان عالی شان بنام شیخیمیر و دلیر خان وارد گشت
 کہ ترک تقایب و اراشکوہ نمودہ روانہ حضور شوند جمع امرا با ہم مشورت کردند کہ دیرین
 یورش لشکر یان تعب کشیدہ اند و مرکوب و بار بردار اکثری تلف شدہ و در خزانہ
 زیادہ از یک ماہ زر موجود نیست و راہی کہ دارا شکوہ رفتہ چو ل و بیابان بے آب و
 آبادانی است دیرین صورت از اینجا معاودت نمودہ روانہ حضور باید شد ازینجہت از
 همان جا عنان عزیمت بر تافتند و زبانی جاسوسان شنیدند کہ دارا شکوہ ہشتم
 ربیع الاول سی کہ در ہی تہتہ بہ سمت گجرات بکنار چو ل رسیدہ چون دیرین سال بسبب
 کمی باران تالابہا بے آب بود و در دوسرہ منزل از کمی آب اکثر لشکر دارا شکوہ دواب
 تلف گردید حقیقت چو ل آنست کہ نوسے شورستان واقع شدہ کہ تا چو ل کردہ بر کنار
 دریا سے شور آب شیرین اصلانیست و بواسطہ قرب دریا نوسے خلایب است کہ دواب
 عبور نمیتواند کرد و القصہ شیخ میر و صف لشکر خان معاودت کردہ ششم ربیع الثانی
 بہ بہکر رسیدند و نظم و نسق آن دیار نمودہ جمعی از عساکر و دواب و آلات توپ خانہ ہمراہ
 اغرخان فوجدار بہکر گذاشتہ ہشتم ماہ مذکور از انجا روانہ درگاہ حضرت والا شدند و
 قبادخان بموجب فرمان والا بصوبہ داری تہتہ قیام وزید ۴

حضور پر نور گردانید چون شیخنیر بعد رسیدن در سکهر یک روز مقام کرده پیشتر روانه
شد از تقریر زمینداران ظاهر گشت که از بست و پنج کر و سه سکهر اهی بجانب قندار
جدای شود و داراشکوه میخواست که روانه قندار شود نوکراش همراهی نکرد و زوجه او
نیز راضی نگشت تا چار عنان عزیمت بجانب تهنه اعطاف نمود از پنجهت شیخنیر بجلدی
از انجبار روانه شد و صفت شکن خان بعد از بند و بست بهر و مقرر کردن اغرخان عرف
امام قلی بفوجدار ی انجبار و فوج علی بیگ را بفوجدار ی سکهر پنجم صفرا از بهر روانه شده
دوازدهم سیزده کر و سه سیوستان رسید و نوشته محمد صالح ترخان فوجدار و قلعه
سیوستان بخان مشار الیه رسید که داراشکوه پنجکر و سه قلعه رسیده شما خود را
زود رسانیده کشتیهائے خزانه اموال و اشیائے اوراکه عقب می آید برکنار
دریا سده ماه شوند لهذا خان دومی الیه هزار سوار برق اندازد بان و شتر نال و جمعی
بیلدار و سقا فرستاد که نزدیک بقعه جائے که عرض دریا بے کتر بوده باشد برکنار
مورچال بسازند و توپها نصب ساختند بانداران و توپ اندازان را جای بانشانند
و خود بسرعت کوچ کرده کر و سه مخاوی لشکر گاه داراشکوه نزول نموده مقصد
کشتیهائے غنیم بود و بمحمد صالح نوشت که از انطرف کشتیهابفرستند و خود از قلعه
برآمده توپ و تفنگ اندازد درین اثنا خبر رسید که داراشکوه مقام کرده دران روز
مصلحتی که کرده بود و نیز موقوف ماند روز دوم که داراشکوه کوچ کرد و کشتیهانودار شد
مخالفان از خبر رسیدن صفت شکن خان کشتی باز از انطرف دریا روانه ساختند صفت
شکن خان توپ خانه بادشاهی را که برکنار دریا نصب شده بود را کتانیید لیکن از جهت
مسافت بعید کارگر نشد و کشتیهاب بمانعت از طرف قلعه عبور نمود و محمد صالح توفیق
خدمت گذاری نیافت اگر محمد صالح سدره می شد داراشکوه را عبور ازین جا
مشکل می بود چون عنقریب شیخنیر نیز میر رسید اغلب که داراشکوه گرفتار میگردد
لیکن از انجبار که برآمد هر کار در وقت معین و حصول هر مطلب باز بسته بزمانه
مقرر است از محمد صالح کوتاهی بوقوع آمده القصه چون داراشکوه بدعاقت
کشتی عافیت از ان گداب خوف و موج خیز بسا عل نجات رسانید از کر و سیوستان
که محل بیم و مکان هلاکت بود عبور نموده در تهنه رسید ازین طرف دریا صفت شکن

داشت تعین شد و رائے رایسنگه برادرزاده مهاراجه را بخطاب راجگی و عنایت
فیمل باماده و شمشیر مرصع و نصتاره و انعام یک لک روپیہ و از اصل و اصنافه
بمنصب چهار هزار ری و چهار هزار سوار سردار فرزند فرموده سہراہ محمد امین خان تعین فرمودند
و ریایات عالیات نیز از انجا نہضت فرمودند *

در بیان بقیہ حقیقت تعاقب افواج قاہرہ آمدن داراشکوہ از تہتہنہ بجانب گجرات

در زمان بودن ملتان اولاً صف شکن خان بعد ان شیخ میر و دلیر خان بتعاقب داراشکوہ
تعین شدہ بودند این ہر دو لشکر در قصبہ جتھی و اہن با ہم پیوستہ چند روز مقام
کردند و از انجا خبر رسید کہ داراشکوہ از بہار گذشتہ بہست و پنجم محرم در سکر
نزول نمود ازین منزل تا سکر شصت و سہ کروہ باین روئے آب و قریب
صد کروہ از ان طرف دریا فاصلہ دار و شیخ میر و دلیر خان و قباد خان از اب گذشتہ
بجانب سکر روان شدند و صف شکن خان با کومکیان خویش ازین طرف دریا رہی
گردید و شیخ میر بعد قطع منازل پنجم فرود از وہ کروہ سکر رسیدہ بسبب کثرت بیشہ و
تراکم اشجار خار دار و مراحل دشوار گزار و دواب بسیار تکف شد و لشکریان تعب
و از ار کشیدند درین منزل خیمہ و بار و اذوقہ نہ رسید ششم ماہ مذکور در سکر رسیدند
و صف شکن خان سہ روز ہمیشہ در بہار رسیدہ بود ظاہر شد کہ داراشکوہ بحال
و انتقال دہرہ دگیان بابرخی از خندانہ و طلا و آلات بقلعہ در اور وہ بہست خواجہ سرائے
رامعہ عبد الرزاق بحر است قلعہ گماشتہ توپ خانہ و بند و قچی و دیگر لوازم قلعہ داری
در انجا گذاشتہ سلخ محرم روانہ پیشتر شدہ براہ بیشہ و جنگل درخت بریدہ راہ
ساختہ میرود و داود خان و شیخ نظام و دیگر نوکرانش قریب چار ہزار سوار از نواحی بہار
از وجہا شدہ اند چنانچہ داود خان براہ جمیلیر بہست حصار فیروزہ کہ وطن اوست رفت
و دیگر مردم بصفت شکن خان ملحق شدند و خان مذکور انجا عتہ را ستمال نمودہ روانہ

امر سنگه چند راوت و احتشام خان و سنج جنگ خان و اخلاص خان و لیشی غو خان
 و یک تاز خان و رشید خان و دی و فیروز خان و باره و سید شیر خان و باره و سید
 مظفر خان و باره و وزیر و دستخان و علی قلی خان و قزلباش خان و سکندر و وهیل و
 کار خان و دلاور خان و نیک نام خان و نیاز خان و قادر انصاری و گرو و دیگر از مردم
 کاری و دلیران عرصه جانب پاری بتعاقب شجاع بهمراهی شاهزاده تعیین شدند حضرت
 خدیو عالم انان مکان غره جمادی الاول ۶۸۰ شنبه عنان عزیمت بسمت کبیر آباد
 بر تافتند و در نزدیکی کوره بعرض والا رسید که سید قاسم باره که از طرف
 دارا شکوه قلعہ دار اله آباد بود و بموجب نوشته دارا شکوه بشجاع ملاقاتی شده
 رفاقت اختیار نموده سید عبد الجلیل برا در خود را در قلعہ مذکور گذاشته بود بعد
 از مدت یافتن شجاع سید قاسم بیچاره کرده داخل قلعہ مذکور گردید چون شجاع
 در نزدیکی قلعہ رسید هر چند تلاش کرد که قلعہ متصرف خود در آورده سید قاسم
 درین باب تن نداده بمقتضای زمانه سازی فی الجمله مبارکه ده قول و قرار گرفته
 اند ملاقات نمود و مرض شده باز بقلعه رفت چون خبر آمدن شاهزاده محمد سلطان
 و معظم خان شنید از صدقات صولت سپاه ظفر پناه حصار عافیت بر خود تنگ
 دیده مطلق بخاندوران که از کویان شاهزاده بود و پیش ازین بتخیر قلعہ مذکور تعیین
 شده بود متضمن عجز و نیاز نوشت و مشارالیه خط مذکور و عرض داشت او از نظر
 شاهزاده گذرانید شاهزاده این معنی را بدگاه والا معروض داشت از آنجا که عذر نیوشی
 و پوش پذیرای خاصه ذات ملکی صفات است فرمان والا صادر گشت که خاندوران
 بصوبه داری اله آباد قیام دارد و سید قاسم را روانه درگاه والا گردانند و نیز
 فرمان جهان مطاع بنام داؤد خان بصدور پیوست که بعد رسیدن در قلعہ
 بصوبه داری بهار متصرف باشد چون اخبار رسیدن دارا شکوه از ملتان بسمت
 گجرات بقصد شورش متواتر بعرض والا رسید بلا عیبه دفع دارا شکوه و تادیب
 و تخریب مہاراجه جویت سنگه که بتازگی مصدر شونجی و بی اعتدالی و حرام لکی
 گردیده بعد قطع منازل در سنج پور نزد اجلال فرمودند ازین منزل مستند امین خان
 میر بخشی با فوجی از امرائے نامدار بر اسلئے تمبیه مہاراجه که اراده پیوستن بدار شکوه

خور و گی افواج ظفر اثر و ظہور انواع نفاق منافقان واقعہ طلب و چندین فتور و چشم زخم
 عظیم محض ہمیں تابید ربانی حسن ثبات قدم و نیروی ہمت خاقانی چنین مسخ نمایان کہ طراز
 فتوحات اسمانی و عنوان مافخر کمارتی تواند بود نصیب او یاسے دولت گردید شجاع و مہم
 بخت ہزاران خسراں و ناکامی و غلطان و بدسر انجامی بالپیران خود و اللہ و دی خان راہ قرار
 پیش گرفت دارد و و بنگاہ و اکثر اسباب تخیل او بتاراج افواج ظفر پناہ رفت و تمام توپخانہ
 و بیشتر فیلمان بزرگ و نامی و یک صد و چہار و توبہ بقید ضبط درآمد خدیو جہان بعد چنین مسخ
 شکر کہ فی الحقیقت بے منت سپاہ و لشکر و مشارکت کو شش خدمت و نشان دست
 داد و روسے نیاز بدرگاہ ایزد نصرت بخش نہادہ سپاس مواہب نامت نہای الہی بجا آوردند
 و باجنود مسعود از لشکر گاہ غنیم کہ نزدیک تالاب موضع کچوہ بود گذشتہ منزل اراے اقبال
 شدند جمعی از عساکر نصرت مال بہا سلفی مشاہزادہ محمد سلطان بتعاقب شجاع تعین نمودہ
 حکم فرمودند کہ ہر اسم نگامشی پر داختر اہیج جا اورا مجال اقامت و درنگ نہ ہند
 و تا اقصائے بنگالہ ساحت ولایات شرق از خار و جودش پاک سازند بمجالت ایک عقد
 مروارید کہ پوششش اقدس پذیراے سعادت بود باد و پستہ کہ بر کفتم مبارک داشتند
 بشاہزادہ مرحمت شد شاہزادہ بہان ساعت پیشتر رفتہ منزل گزید تا بست و ششم
 امانہ دران منزل مقام شد و معظم خان کہ بعد رہائی از قید تا امروز بمنصب سر بلند شدہ
 بود بمنصب والاے ہفت ہزاری و ہفت ہزار سوار و انعام دہ لک روپیہ نقد و
 عطائے خلعت خاص و فیصل خاصہ با ساز نقرہ و جل زر بقت و سپر و شمشیر مرصع
 مشمول مراحم گوناگون گردید و دیگر بندہ اے درگاہ با صافہ مناصب و عطائے فیصل
 و اسب و خلعت خاص و خدمتکاران حضور مقدس بانعام سی ہزار روپیہ سرافرازی
 یافتند درین وقت راجہ جے سنگہ از وطن آمدہ پانصد مہر و یک ہزار روپیہ نذر گذرانیدہ
 غبار استان سلطنت صندل ناصیہ دولت خود ساخت بست و ہفتم از نو اہی
 کچوہ کوچ کردہ ساحل دریائے گنگ بہ نزول اقدس نور پذیر شدہ نمودند تا سبغ ابن
 ماہ دران مکان اتصاف اقامت افتاد معظم خان و ذوالفقار خان و اسلام خان
 و داؤد خان و فدائی خان و کنور رام سنگہ و راجہ اندر من و راے بہا و سنگہ مادہ و راے

افشردہ بٹا ہزارہ محمد سلطان و ذوالفقار خان کے ہر اول بودند پیغام کردند کہ شتابہ جمعیت
 خاطر و دل قوی در برابر غنیمت بوده سر رشته کوشش و پایداری از کف نہ میسر این جسارت
 کیشان محال اندیش را دفع کردہ بکوک شمار سیدہ می شود و بعد ان بہ نیروی ہمت
 خسروی روسے فیل مبارک بجانب دست راست گردانیدند و بہ دافعہ مخالفان توجہ
 نمودند و در خلال این حال فیل کہ اسلام خان بران سوار بود بصدہ بان رم کردہ بر افواج
 انطرف تاخت اکثر مردم ان سمت از جارفتہ توفیق ثبات نیافتند درین اثنا خدیو عالم
 رسیدند جنود فیروزی قول قوی دل شدہ قدم استقلال فشرود و بہین دلیری و دلادری
 ان حضرت مجاہدان بہرام صولت مساعی جمیلہ بکار بردہ باعدائے تیرہ بخت او بختند
 و بکوششہائے دلیرانہ سلک جمعیت انہا از ہم گسیختند درین دار و گیر شیش ولی فرملی کہ
 ہر اول بلند اختر بود با اکثر مردم کشتہ شد و دیگران زخمی شدند بلند اختر از مشاہدہ
 اینحال برگشتہ خود را بچند شجاع رسانید خدیو فیروز بخت چون خورشید جہانتاب کہ بیک
 تیغ کشیدن ساحت میدان سپہ را از ہجوم نجوم پر دازد و مانند صبا کہ بیک وزیدن
 صحن چمن را از خس و خاشاک پاک سازد بیک توجہ عرصہ بر نثار از غبار تسلط و استیلا
 مخالفان پرداختند و بعد دفع ان مقہوران قرین عظمت و جلال متوجہ پیش شدہ لولے
 ہمت بدفع محمد شجاع بر افراختند قدمی چند نرفتہ بودند کہ کم خان صفوی بمعبد الرحمن ولد
 نذر محمد خان و سنجہر سپہ اسد روی خان از لشکر محمد شجاع جدا شدہ روسے ارادت بلشکر
 ظفر اثر آورده با حرا ملازمت چہرہ مہمات بر افروختند ہمدین اثنا مبشر اقبال مژدہ
 نصرت رسانیدہ خبر فرار محمد شجاع سامعہ افروز اولیائے دولت گشت از گلشن عنایت
 ازلی باد بہار مسرت و خوشدلی بر غنچہ خاطر بندہائے عقیدت مند وزیدہ گل فتح و فیروزی
 از نہال امید شگفت ہمائے دولت بال سعادت کثودہ شہباز خشت اوج گرفت
 زمانہ تہنیت و دستکامی و ادسپہر بشارت کامرانی فرستاد دمان تیر از خندہ بسینہ
 نشاط گشت تیغ را زنگ غم از دل زدودہ شدہ کمان ابروے باز بالا کشید سنان قدر
 عنائے بر افراخت نقارہ شادمانہ و نشاط بر پشت فیلان و اسپان بنوازش
 در آمدنای بنوائے دلکشائے بہجت و کامرانی بلند گردید و از صدائے کوس کرنائے
 و خروش نصر طنطنہ عظمت و جلال گویش گردون رسید با جملہ با وجود تفرقہ لشکر و برہم

نوک پیکان جگر فرسا سوزن اساخار از زوے باطل از دل اعدا ہر دن کرد و نادک مغفر
شکاف جائز با مہشک سازی و رخنہ پر دازی ہوا کے پندار و غرور اندر پر شور و خفاں براوردیت

ز برج کمان طایران خدنگ پدیدند بر روی مردان جنگ

درین اثنا سید عالم بارہہ کہ رکن اعظم فکر محمد شجاع بود با فوجی عظیم و سہ فیل مست جنگی از دست
راست غنیم بر برنقار موکب والا حملہ کرد کمال تفرقہ و فتور بعدا کہ منصور راہ یافت پائے ثبات
اکثر مردم چہا نماندہ راہ گریز در سپیش گرفتند و سلک جمعیت قول ہمایون نیز از گہم بخت
زیادہ از دو ہزار سوار و در رکاب فیروزی نماندہ مخالفان از مشاہدہ تزلزل افواج نصرت اثر خیرہ
تر شدہ بہمان ہیئت اجتماعی با فیلیان مذکور روی جسارت قلب لشکر طغیاناوردند درین ہنگام از
میسرہ جنود قاہرہ مرتضیٰ خان و از انتمش حسن علیخان و از طرح دست چپ بعضی بہادران
رخش شجاعت برانگیختہ بر سر راہ دشمنان درآمدند در ہمین وقت خدیو افاق روی فیل مرکوب
مقدس بطرف اعدا بدستگال گردانیدند بہادران طغر پیوند بہ نیروے جرات و استقلال
حضرت سایہ ذوالجلال بر اعدا دی حملہ بردند چون باد صحر کہ بر خاشاک سبک روان شود
جسارت کیشان را از پیش برداشتند و بہ تیغ تیز و سنان خونریز بسیاری از برگشتہ بختان را
بخاک ہلاک افکندند سید عالم بارہہ را بمشاہدہ جوہر شہامت مجاہدان فیروزی لوبا و انحراف از سر بدقتہ
و بازوے ہمت مست شدہ بگام فرار بر اے کہ آمدہ بود بازگشت لیکن ان سہ فیل مست
عربہ جو کہ پیش فوج او بود دفع و منح بہادران و تیر و تفنگ رخ از عرصہ برنقاشتند بہمان وتیرہ
خیرہ بیش می آمدند و از ان سہ کوہ پیکہ یکے پیش آمدہ بفیل مرکوب مبارک قریب شد چون ابر تیرہ بخورشید
سمان نزدیک رسیدہ آمد خدیو افاق کوہ مقدار حملہ ان سبہ مست از جانز قمتہ سر شستہ ثبات و قرار از دست
نگذاشتند در نیوقت قراولی کہ در حوضہ بریکے از فیلیان ہمراہ شستہ بود باشارہ والا سواران فیل مست
کہ باشارہ کجک محرک بود بچالاکي بذوق انداخت ان مقہور لیم مانند دیور جیم کہ بشہاب ثاقب از آسمان
فرود اید بر زمین افتاد و فیلیانان با دشاری رسیدہ فیلبان چالاک خود نشانادہ ان فیل را در قیلاطت
اورند و ان دو فیل دیگر از قول ہمایون گذشتہ بجانب دست راست جنود مسعود حملہ بردند
درین اثنا بلند اختر مسپر محمد شجاع و چندے دیگر روی جسارت بر برنقار موکب فیروزی آوردند
و ہم از رفیق فیلیان مذکور و ہم از حرکت بلند اختر آثار بر ہزدگی و انقلاب در موکب معلی رو داد درین
بوقت خدیو عدو مال با کمال شہادت و بروی سر شستہ و انانی از کف ندادہ و پائے ثبات

همت کشیده از دولت مرافتت باز ماند چون این سانحه بماسع اجلال حضرت خدیو گیهان رسید از آنجا که ذات قدسی معدن تحمل و دقت را دور شد اید مهالک بسان کوه استوار است ازین واقع اصلاً انجا زفتند و تزلزل در استقلال راه ندادند و از سر راه رده اقبال بیرون فرامیده بر تخت روان سوار ایستادند و بخواص امر که در رکاب سعادت حاضر بودند خطاب فرمودند که در رفتن این ضلالت کبیش عین مصلحت دولت گردید عنقریب بیادش کردار خواهد رسید و اسلام خان را که هر اول بر نثار بود بجائے او سوار کردند و دیگر بار صفوت نصرت را کردند چون هندوی تیره روزگار شب رو بفرار نهاد و خسرو گردون مهر بقصد جهان کشائے ترکش زرین بر میان بست شهنشاه فلک بارگاه بدستور و پیشین بعزم رزم و اهننگ جنگ بر فیل کوه پیکر سوار شدند اگر چه لشکری که دیروز بر رکاب سعادت بود بسبب این سانحه متفرق شد لیکن جنود فیضی و همت و الارفیت حال فرخنده مال بود از آن طرف محمد شجاع نیز صفوت دیروزه را تغییر داده مجموعه لشکر خود را یک صف کرده در عقب توپخانه باز داشت پنجگهری از روز گذشته تخت از طرفین جنگ توپ و بان و تفنگ در میان آمده نیران جدال اشتعال یافت و هنگامه برق اندازی و عدد و گدازی گرم شد از نهیب صور ضربن و نیش زنبورک خصم مانگن آثار قیامت آشکار در گهان دشمن فگار گردید توپ سیاه درون آهن ول با و از بلند آوازه اجل در شمشیر جهت معرکه در داد و مهره تفنگ جهان گل از مهر و پشت مخالفان گذر کرد و ناعنا ز نهاد از گرمی برق بدوق و بان آب تیغ و مسلمان آتش امیز شد و بسکه نوایر دشمن سوز برافروخت تو گفنی زمین شعله خیز و آسمان شراره ریز گشته نظم شد از برق کین گرم بازار جنگ فرو شدید باز از دمان تفنگ

زبس آتش کینها در گرفت عرق بر بدن رنگ اهل گرفت

در نخل توپی از توپ خانه همایون بغیل مرکوب زین الدین پسر محمد شجاع رسید کپائے فیل و کپائے شخصی که در عقب نشست بود پرانید و زین الدین پسر محمد شجاع از آن فیل برآمده بر فیل دیگر سوار شد رفته رفته کار جنگ از توپ و تفنگ در گذشته بنا و کد خدنگ در رسید مبارزان پیکار جو و بها دران شهاست خاز هر دو سود دست کوشش و کشتش از اتین جرات برادرده بمقابله و ستیزه پرداختند و آتش غیرت هنگامه کارزار گرم ساختند از کثرت بارش تیر کسان نمودار بر مطیع بود و عرصه دار و گیر از مبارزان و این بیستان پر شیر مینمود و

قدم جرات از جائے خود ہمیش نگذاشت پاره توپخانه پیش فرستاد و بروے
 جنود والا توپ و تفنگ سردا دند ازین طرف نیز توپ خانہ شعلہ منہ و زحرب
 و ہیکار گشت و تاشب از طرفین اثر دہائے آتش فشان بان و ہنگ خون اشام از
 توپ و تفنگ سرسید اذند چون شب دور رسید صفت محاربہ در ہم پیچید ویرلیغ والا
 صادر شد کہ عساکر طفر قرین بہان ترتیب کہ صفت بستہ بودند از سپان فرو داندہ با جوشن
 و سلاح شب را پاس دارند و سرداران ہر یک در پیش فوج خود مورچل بستہ از غدر
 و کید اعدا غافل نہ باشند و خدیو گیتی بعد از فراغ لوازم حزم و احتیاط از قیل
 فرو داندہ بد و تلخانہ مختصری نزول اجلال فرمودند و بعد اداائے نماز مغرب و عشا
 استدعائے نصرت و فیروزی از حضرت صمدیت نمودہ با بخت بیدار و دل ہوشیار
 بر بستر راحت تکیہ زدند و در اواخر شب مہاراجہ جسونت سنگہ کہ ظاہر سر بر خط بندگی
 و انقیاد و نہادہ انہار دو لٹو اہی سینمود و در باطن از خجست سریرت خویش خالیف و
 نالین میزبیت بعزم شورش انگیزی از معرکہ کارزار فرار نمودہ مشباسب کسان نزد محمد شجاع
 فرستاد و اورا از داعیہ فاسد خود اطلاع داد و بتامی لشکر خود و راجپوتان کہ در بر نغار
 بادقین بودند و گردان شدہ عنان ادبار بر تافت و بار دوے شانزادہ محمد سلطان
 کہ بر سر راہ بود و مردمش دست جسارت بغارت کشودند و ہرچہ توانستند تاراج نمودند
 و بعد ان بلشکر گاہ والا رسیدہ دست انداز یہائے عظیم کہ دند و در راہ ہرچہ دہر کس پیش
 آمد دست خوش تاراج و پایمال راجپوتان گشت از بیچہ شورش و انفتاب عجبی در اردو
 معلی کہ بمفاصلہ دو کہ وہ بود راہ یافتہ مردم بہم بر آمدند و خبر ہائے موخش انشوب امیز
 شایع شد مفسدان فتنہ جو ہرزہ کاران از دوسر بفساد برداشتہ دست جرات
 بخزانہ و کار خانجات و دواب بادشاہی و انتہ و اموال امر او سپاہی دراز کردند و
 بخود سری و شورش افزای پرداختند نزدیک بصبح این خبر بلشکر رسید و باعث برہم زگی
 جنود فیروزی گشتہ سلک جمعیت از انتظام افتاد و بسیاری از مردم پست فطرت
 و کم حوصلہ براے خبر گیری بنگاہ از روے سرا سبکی و اضطراب بمسکد والا شتافتند
 و باین تقریب رخ از عرصہ کارزار بر تافتند و جمعی کوتہ ندیش طرف مخالف رجحان داشتہ
 شباسب بہ لشکر محمد شجاع پیوستند و فتنہ بد و لان با عاقبت اندیش ہائے

فرمودند که فیل مرکوب او در جنب فیل خاصه بوده باشد و سرداری سیمنه قول مبارک
 بجوهر شهاست محمد امین خان خلف معظم خان و کار فرمای میسره بحسن شجاعت
 مرتضی خان تفویض یافت و سیف خان بیجا پوری و اکشر و کهنیان بقراولی مقرر شدند
 خواص خان و سردار خان و جمعی دیگر بچنداولی قرار یافتند و فیلان فلک شکوه خصم
 افکن دشمن ربابا اسلح و یراق شکوه اسمانی یافتند برق افکنان چابک دست و
 تفنگ چیان موشکاف بر پشت پشته پشت آنها جا گرفتند و در هر فوج چندی ازان
 عربده جریان با توپ خانه جدا گانه معین گشتند در آن روز از کثرت سپاه و جوش
 لشکر آثار شور محشر هویدا بود و از غبار سیم ستوران و فور مواکب منصور چهره اسمان
 و زمین ناپیدا لشکری راسته و رنگین چون نبره و ریاحین تو گوی از زمین میخوشید و جیش
 پر قهر و طیش مانند امواج بحر مواج از شورش کین میخروشید و زمین با همه تحمل و
 سخت جانی از حل گرانی این خیل انبوه ستوده بود و از بسیاری فیلان این جوش فلک
 شکوه سراسر صحرا کوه مینمود و نظم

زمانی شور محشر عرض می کرد زمین از چرخ وسعت قرض می کرد
 چنان از جوش لشکر قحط جا بود که نقش سایه بر دوشش هوا بود
 اگر سیلاب باریدی چو باران ماندی برستان نیزه داران

الفصله قریب نود هزار سوار که کم و کثرت در نخل رایت سلاطین نامدار فرا هم آمده باشد
 همیا به پیکار و آماده بگیر و دار گردید و در همین روز محمد شجاع نیز بترتیب و تسویه افواج
 خویش پرداخت و خود باله و ردیخان و عبدالرحمن و ولد نذر محمد خان در قول جا گرفت و
 بلند اختر پسر ابوسعید قاسم باره قلعہ داراله اباد و پسر اله وردیخان هر اول زمین لاریخان
 پسر بزرگ در برنغار و حسن خلیلی را بر اول او کرد و و کرم خان صفوی و امرای دیگر
 جرنغار مقرر ساخت و شیخ ظریف را با فوجی در طرح انتظام داد و اسفندیار معموری را
 اتمش و ابوالعالی میرانش و میر علاول دیوان خود را به چنداولی و سید قلی او ذبک را
 بقراولی گذاشت با کمله بعد انقضای چهار گهری از روز مذکور خدیو افاق سوار دولت
 شده بکمال استیگی و آرام مسافتی که باشد نگاه نینم بود بگام نصرت بگام می پیمود و سپیس
 از روز گذشته بغافلیم کرده از عساکر مخالف صفت آراست کرد و نذر محمد شجاع آنروز

هفدهم ظاهر قصبه کوره مضرب سراوق نصرت شد شاهزاده محمد سلطان که در انجا بود
بملازمست اشرف شرف گشت و نیز معظم خان که بموجب فرمان عالی شان از دکن
روانہ شده بود درین منزل بملازمست اقدس سعادت اندوژگر ویدوازر رسیدن او
بر وقت حسن اخلاص و کارطلبی او بظهور پیوست +

در بیان شرح شونخی مهاراجه حیونت سنگ در جنگ حضرت خدیو گیہان بمحمد شجاع و رایت مستح برافراختن و فرار محمد شجاع از معرکہ کارزار

نوزدهم شهر ربیع الثانی مطابق بست و سویم دی ماه الہی ۶۸۸ شہ عزم صفت آرائے
جزم گردید بموجب حکم والا توپخانہ رعد نہیب برق نشان برابر غنیمت برده صاعقہ
بار و آتش فشان شدند ہنگام شیر انگن و بلان و شمن شکن تن بزیب چلنتہ و جوش
پیر استہ فوج فوج مانند موج از پیے ہم برخاستند و سیل سازان جنود دولت
و میر تو زکان بہرام صولت بترتیب و ستویہ عساکر پر داختہ صفوف قتال راستند
شاهزادہ محمد سلطان و خالغالم با امرائے دیگر ہرا دل و ذوالفقار خان باتوپ خانہ و
اکثر بر قندازان و امرائے والاشان بہراولی شاہزادہ قرار یافت و مہاراجہ حیونت سنگ
بارا چوتان بر رفتار مقرر گشت و اسلام خان با امرائے نامدار بہراولی مہاراجہ انتظام یافت
و سرداری فوج چرنار بہ شاہزادہ محمد اعظم نامزد شد و خاندوران و امرائے دیگر بہراولی
این فوج عظیم و سرکردگی التمش کجسن جرات و کوشش بہادر خان تفویض یافت
و در دست راست موکب مقدس داؤد خان با جمعی از دلیران معین گشت و راجہ
سبحان سنگ و سید فیروز خان و حسن علی خان و دیگر نوئیان والا جاہ در دست چپ شرح
ثابت قدم شدند و قلب لشکر منصور بفرشوکت مقدس معلی کہ پر تو انوار عظمت
الہی است قوت گرفت شاہزادہ محمد اعظم را بدستور معارک دیگر بہر ماند و سعادت
مہراہی نموده با خود در عوضہ فیل خاصہ جاودند و معظم خان را در فیل دیگر جاودادہ

کہ قلاع بمحمد شجاع بسیارند ملاقی شدہ مکالمہ قلعہ مذکور داد و بھینچن سید عبد الجلیل
 بارہہ حصار چنانہ گدہ حوالہ کرو و سید قاسم قلعہ دارالہ اباد بمحمد شجاع نوشت کہ ہر گاہ
 بامینصوب بیایند بموجب امر داراشکوہ قلعہ راتسلیم مینمایم سنوح این مقدمات
 باعث رسوخ عزم محمد شجاع گردید خدیو زمان باستماع این حرکات ادنیخواستند
 کہ پردہ از روی کار او کشیدہ اید این ناہنجارے او نا کردہ انگاشتہ مو عظمت پنا
 مکر مر قوم فرمودند کہ شاید سرمایہ شعور او گردیدہ از کردہ ماصواب خود بازاید
 باوجود اینہم مراتب از روی ناعاقبت اندیشی قدم جرات از حد خود بیرون نہادہ
 بمحمد و بنارس نزدیک رسیدہ قصد الہ اباد نمود و این اخبار مکر ربیع اقدس رسید
 بنا بران ہفدہم ربیع الاول مطابق بست و سوم اذر ماہ الہی فہ اعلیل روز با بخت
 فیروز از قلعہ مبارک بر فیل ظفر پیکر سوار دولت شدہ ہم عنانے جنود اسامانے
 رایت عزیمت بر افراختند قلعہ داری و اراحتلافہ شاہچان اباد و محافطت
 مراد بخش بدستور سابق بسید امیر خان تفویض یافت و راہ سورون مقرر کردہ
 بعد قطع مراحل سوم ربیع الثانی لواحقی قصبہ سورون مخیم خیام جاہ و جلال گشت
 ازان منزل نیز قسیمی صحیفہ مبنی بر مراتب و عظمت و نصیحت در باب مصاحکہ و مدارا
 بمحمد شجاع نوشتند کہ ناممکن باشد کار بستیزہ نکشہ چون خبر نزدیک رسیدن محمد شجاع
 روز بروز میر رسید و یقین انجاء مید کہ ان شوریدہ و مارغ سودائے سلطنت در سر
 دار و پنجم ماہ مذکور از سورون نہضت فرمودند بعد قطع دوسہ مرحلہ بوضع پیوست
 کہ محمد شجاع بعد بر آمدن از پٹنہ چون بہ بنارس رسید از ظلم پرستی و بیدادی برسکنہ
 ان بلدہ دست تقدی کشادہ از مہنود و مسلمین بقہر و عنت قریب سہ لک روپیہ
 گرفت متصدیان ادا صناعات مبلغ ازمیان بردہ انوار قرض بمردم رسانیدند و
 از انجا ہفتم ربیع الثانی بالہ اباد رسید و سید قاسم قلعہ دار انجا از قلعہ فرودادہ ملاقی
 شد محمد شجاع ان را بدستور سابق باو گذاشت نہ روز درالہ اباد توقف کردہ بجانب
 اکبر اباد روانہ شد القصبہ چارہم ربیع الثانی خدیو افاق در کمین پور نزول اقبال
 فرمودہ بروضہ قدسیہ حضرت سید دین قدس سمد کہ بزبان عوام
 بشاہ مدار و شاہ باز مشہور ہستند تشریف بردہ مراسم زیارت بجا آوردند

در بیان حاکم احوال بادشاهزاده محمد شجاع و توجه موکب و لابدفع او

او همیشه با حضرت خدیو گیهان لاف موافقت و مصداقت و دم یکپختی و موافقت
میزد بوسایل رسل و رسایل اظهار این معنی نموده عهود و صفوت و این اغت مستحکم میکرد
و خدیو عالم نیز بمقتضای مهرانیشی و یگانگی در رواج کار و رونق حال او کوششیده
در صد اعانت و رعایت بودند و از قضیه شکستی که او را از سیلیمان شکوه روداده بود
خاطر اقدس ملالت اندود بود و میخواستند که جز این انکسار فرموده مجدد اساس دولت
او را استحکام بخشند انبیهت بعد از انهم از اراشکوه از نواحی کبریا و نزل
عساکر منصور و بارغ نور منزل از حضرت اعلی بمبالغه تمام مونگیر را با صوبه بهار که همیشه
محمد شجاع از زوای آن داشت و میسر نمی شد ضمیمه ولایت بنگاله باقطاع او مقرر
کرده فرمان حضرت اعلی و ملاطفت نامتضمن تفویض ولایات مذکوره مصحوب محمد میرک
گزر دار فرستادند و ضمیمه مضمون عاطفت نامه نموده بودند که بالفعل انولایت متصرف
شود بعد اتمام کار داراشکوه چون رایات عالیات بمستقر خلافت معاودت کنند
مطالب و رعایات که داشتند باشد اظهار نماید و حصول آن کوشش بکار خواهد رفت
محمد شجاع از رسیدن محمد میرک و ظهور این عطیه مسرور شده در پیراهن نگیند و تهنیت نامه
مشکمبر اسام مبارک و مصحوب محمد بقا بجناب والا ارسال داشت و خود از اکبر آباد
که حاکم فطین بنگاله است در پتنه آمد چون عقل محاسبه دان نداشت و سود از زیان
نمیداشت بعد تصرف بر صوبه بهار و استیلاء توجه رایات جهانگشا بمست پنجاب
بتعاقب داراشکوه و تصور این معنی که اتمام این هم بزودی متصور نیست و خالی بودن
تختگاه از موکب جلال و اغوائے خوش اندگزیان واقع طلب در طمع افتاد و در
اواسط سفر که رایات اقبال در پنجاب بود فرصت یافتند بجانب الہ آباد روانه گردید
بعد رسیدن در نواحی قلعه رہتاس رام سنگه نوکر داراشکوه که حراست آن قلعه
داشت با اشاره داراشکوه که بعد فرار از اکبر آباد و بیجمع قلعه دالان سمت الہ آباد نوشته بود

صوبه دار لاهور بار سال خلایع و مہابت خان صوبہ دار کابل باضافہ ہزاری بمنصب
 شش ہزاری و پنج ہزار سوار از انجملہ سہ ہزار و پانصد سوار دو اسپیہ بلند پاگی یافت
 و اسلام خان باضافہ دو ہزار سوار بمنصب پنجہزاری و پنجہزار سوار سرافراز گشتہ بخدمت
 بادشاہ زادہ محمد سلطان مرخص گشت و بہادر خان باضافہ ہزاری ذات و ہزار سوار بمنصب
 و پنجہزاری و چہار ہزار سوار مباہی گشت چون آن روز بفرخی و مبارکی بانجام رسید شب ہنگامہ
 اتش بازی کہ باشارہ والا ان روے اب جمنہ محاذی در شش مبارک آلات و ادوات
 ترتیب دادہ بودند مسرت افروز و خاطر نظر اگیان و فروغ افزائے بزم عشرت
 گشت شب دیگر چراغانے کہ ہم در ان روے اب در کمال خوبی سرانجام یافتہ بود
 بہجت بخش تماشا ییان گردید تا سہ روز بساط نشاط این جشن والا مہمہ بود و دوازہم
 سیر باغ صاحب آباد کہ در وسط شہر شاہجہان آباد بیگم صاحب طراوت و نظارت
 دادہ اند فرمودند روز دوم زیارت روضہ منورہ حضرت چنت اشیا فی ہمایون بادشاہ
 کشتی سوار تشریف بردہ فاتحہ خواندہ پنجہزار روپیہ بجاوران مرحمت کردہ بطوادن ہزار
 فایض الانوار حضرت شیخ نظام الدین اولیا تبرک جستہ ہزار روپیہ مستحقان مجاوران
 حمایت فرمودند و از انجا روضہ قدسیہ شیخ قطب الدین کاکلی قدس اسرہ کہ ہفت کروہی شاہجہان آباد
 واقع است توجہ نمودہ و رسم زیارت بجا آورده و استراحت نمودہ و ہزار روپیہ نذر گذرانیدہ و از انجا
 معاودت نمودہ داخل دولقانیہ والا شدہ و سابقا بشاہ زادہ محمد سلطان فرمان عالی شان
 صادر شدہ بود کہ امیر الامرا در کبیرہ آباد گذار شدہ با توپخانہ و لشکر میدافعہ محمد شجاع
 کہ نزدیک بالہ آباد رسیدہ روانہ شود درینولابعرض والا رسید کہ شاہ زادہ مہتمم
 ربیع الاول از کبیرہ آباد روانہ الہ آباد گردید و بعد انداز خان را بہ قلعہ داری کبیرہ آباد
 تعین فرمودہ فرمان والا شان بنام ذوالفقار خان صادر گشت کہ قلعہ حوالہ رعد
 انداز خان نماید و یک کروہ روپیہ بابرخی از اشرفی از حسنہ عامرہ
 گرفتہ معہ توپ خانہ روانہ الہ آباد شود و بہ بادشاہ زادہ محمد سلطان ملحق گرد و بسیاری
 از مبارزان تہور شجاع بہمراہی او تعین شدند

وغیر بطل و کوس و کرتا و غیر طنطنه شوکت و غلغلہ شہرت در گوش روزگار پیچید و گیتی
خدیو ہمنان نصرت و ظفر از میان بازار شہر عبور فرمودند چون وقت نماز عصر رسیدہ
بود مسجد جامع پر تو نزل انگندہ نماز بجا است ادا کردہ از آنجا سوار شدہ و دو نیم گہری
روزماندہ قلعہ مبارک از فرزندول امشرف سرکوب حصار افلاک و شرافت بخش
مرکز خاک گشت ۛ

در بیان جشن وزن حضرت خدیو گہیان خداوند چہسان

درین ایام فرخندہ فرجام کہ سال چہلم از عمر گرامی صورت انجام یافتہ آغاز سال چہل
و یکم بحساب شمسی مبارکی و فرخندگی گردیدہ جشن وزن بامین مقرر و رسم معہود
صورت انعقاد یافت ہفتم ربیع الاول مطابق دوازدهم ذی قعدہ الہی سنہ ۱۰۸۵ بزمی والا
و جشنی و دلکش ترتیب یافتہ در ایوان گردون اساس غسل خانہ والا اوایل روز کہ ساعت
میمنت قرین و میزان فلک را چشم بر زمین بود کفہ ترازو از گوہر عنبر مقدس گران بار قدر
و شرف گشت وان پیکر دولت و سیل اقبال را کہ از فرط بزرگی و عظمت با گوہر جاہتا
پاک و جواہر و خزائن افلاک نتوان سنجید بمقتضای رسم و عادت بزرگوسیم و سایر
اشیائے معہود و سنجیدند بعد از ادائے این جشن دولت قرین خاقان زمان زمین
چون آفتاب از برج میزان برآمدہ سیر آرائے دولت و کامرانی شدند در آن نجمتہ
روز بندہائے عتبہ خلافت بواہب و مکارم از جہند با فرایش مناصب عطا کیا
ظلال و شمشیر و خنجر و اسپ و فیل و نقارہ و علم و انعام نقود و خطاہائے لایقہ
نوازش یافتند نجابت خان کہ بنا بر صدور تقصیر عظیم بتغیر منصب و جاگیر و عزل از
رتبہ شوکت و اعتبار و سلب خطاب خانگانی و سپہ سالاری مود و بے عنایتی گشتہ
مدتے از دولت بار و سعادت کورنش محروم بود درینو لا بوساطت بار یافتگان محض بالا
رقم عفو بر جریدہ جرامیش کشیدہ رخصت کورنش ارزانی یافت و داد و خان کہ در حدود
بہکرا از دارا شکوہ جدا شدہ در حصار مکن خود رسیدہ بود باستان بوس معزز شدہ
بمنصب چہارزاری و سہ ہزار کامیاب عنایت گشت و امیرالامرا کہ درستقر اختلافہ
اکبر اباد و راجہ سچے سنگہ کہ در وطن بود و جعفر خان صوبہ دار مالوہ و غلیل احمد خان

بر دروازه ہتیمہ پول قلعہ مبارک لمحہ سواری توقف فرمودند قلعہ را بنظر احتیاط ملاحظہ نموده
عنان اقبال منعطف ساختند و در مسجد جامع وزیر خان کہ در اثنا کے راہ واقع است
فرود آمدہ نماز ظہر با جماعت گذرانیدہ نزدیک سہ پاس در ساحت باغ فیض بخش الشہو
بشالار نزل فرمودند درین منزل خلیل احمد خان بصوبہ داری لاہور ویک کہ در دام انعام
سرافراز شد و میر میران خلعت او کہ خطاب میر خانی یافتہ بود بفرجہ داری کوہستان
پنجاب مقرر گشت و بجهت نظم و نسق مہات صوبہ پنجاب و رقابہیت واسودگی سپاہ
کہ در سفر ثقب کشیدہ بودند روزے چند مقام شد حاجی بقا کہ از جانب بادشاہ مراد
محمد شجاع تہنیت نامہ آوردہ بود بعطالے خلعت و انعام سرافراز گشتہ رخصت انطرف
یافت چون از نوشتہ صف شکنان کہ بتعاقب داراشکوہ متعین بود حقیقت کار طلبی
نوری بیگ و امام قلی اغر بعرض والار رسید اولین را بخطاب ترک تازخانی و دومی را بخطاب
اغرخانی سرافراز فرمودند و قباد خان از کوکیان شیخیر بصوبہ داری تہتہ از اصل اضافہ
بمنصب چہار ہزاری و سہ ہزار سوار سرفراز گردید سلخ محرم الاحرام از باغ فیض بخش
بصوبہ شاہجہان اباد ہضت شد پنجم صفر از دریائے بیابہ جسر عبور فرمودند بعد
قطع مراحل در سہرند رسیدہ در عمارات باغ نواحی سہرند نزل اقبال واقع شد و پیشکش
راجہ تو درل از نظر گذشت و درجہ پذیرائے یافت شانزدہم عرصہ تہانیس مضر بخیام
اقبال گشت و شیخ عبد الکیم از تغیر راجہ تو درل بہ تنظیم مہات چکلہ سہرند مقرر شد بہت و
چہارم صفر ساحت باغ اعزایا داز نزل اشرف غوری و طراوت یافت مہاراجہ جونت سنگہ
کہ بموجب حکم اقدس در شاہجہان اباد اقامت داشت و دیگر بندہائے سعادت ملازمت
در یافتند چہارم ربیع الاول مطابق ہنم افروز چون ساعت داخل شدن دولتخانہ قلعہ مبارک
نیک بود شہنشاہ چہارم تخت بشکار گاہ توجہ نمودہ نشاط اندوز شکار شدند بعد از مرحمت
قریب دو پاس اندوگنڈہ شتہ بیاباغ سندرباری کہ پائین شہر و باغ اعزایا واقع است
نزل سعادت نمودہ ساعتی با ستراحت گذرانیدند و آخر روز با بخت فیروز و
اقبال عد و سوز چون غور شید جہان تاب و بدر عالم افروز کہ بر اوج سپہر براید بر فیل کوہ شکوہ
برین منظر کہ تخت زرین بر پشت ان نصب گردیدہ بود سوار دولت شدہ لوائے
عزیمت بصوبہ مصر اقبال سرافراز خند تقارباتے نشاط شادی بنوازش در آمد

گشت اگر چه صف شکن خان با شش هزار سوار بتعاقب داراشکوه سابقا تعین شده بود لیکن در نیولا بنا بر مزید احتیاط شیخ میر رامعه دیر خان و دیگر امرائے که مجموع ہند ہزار سوار بوده باشند خنجر خاصہ معہ علاقہ مروارید و یک لک روپیہ انعام مرحمت فرمودہ تعین نمودند کہ باتفاق صف شکن خان داراشکوه را از ممالک محروسہ برارند ہم محرم الحرام بزیارت روضہ منورہ فیض امین عارف صمدانی قطب ربانی شیخ بہار الدین ذکر یا ملتانی قدس اسد سرالعزیز تشریف بردہ استمداد ہمت و استفاضہ انوار توجہ نمودند و بوقت آمدن و رفتن از دروغستانی جیب مراد مساکین برآمدند در ان ایام فرمان والا شان بنام شاہ نواز خان کہ تا این زمان در قلعہ بہمان پور محبوس بود صادر فرمودہ از اصل و اصنافہ بمنصب شش ہزاری ذات و شش ہزار سوار از انجملہ پنچہزار سوار دو اسپہ سرافراز فرمودہ بصوبہ داری گجرات کہ تاحال بتصرف کسان مراد بخش بود تعین کردند و لشکر خان را از صوبہ کشمیر تغیر کردہ بصوبہ داری ملتان نواختند *

در بیان معاودت موکب مقدس از ملتان بجا نشاہ جہان آباد بدفع شورش محمد شجاع

در زمان بودن نواحی ملتان از روسے نوشتجات واقعہ نگاران بعرض اقدس رسید کہ محمد شجاع با غنائے داراشکوه اندیشہائے باطل بخود راہ دادہ در بنگالہ لشکر فراہم آوردہ و اسباب پیکار سامان کردہ بعزم مجادلہ روانہ شدہ از نیجیت حضرت خدیو گہیان افواج قاہرہ بتعاقب داراشکوه بجانب بہکھر تعین کردہ دوازدهم محرم سنہ ۱۱۸۵ از ظاہر بلکہ ملتان بسمت شاہ جہان آباد نہضت فرمودند ہمگی پنچ روز در نزدیکی ملتان اتفاق اقامت افتاد درین تاریخ حاجی خان بلوچ کہ از عمدہ زمینداران ملتان بود باستلام عتبہ مقدس فایز گشت و بعنایت خلعت و قیل و اسپ سرانماز شدہ یوٹن مرخص گردید و رایات جہانکٹ بعد قطع مراحل بست و چہارم محرم در ساحت اچرہ نزدیکی لاہور نزول اقبال فرمودند امراکہ در لاہور بودند سعادت اندوز بلازمت شدند بست و پنجم از اچرہ بر پیش کوه مشکوہ سوار دولت شدہ براہ شہر لاہور را میت توجہ برافراشتند بعد رسیدن

ہیست پورپتی مجیم سراوقات اجلال گشت دین منزل از عرضداشت خلیل اسدخان و
 دیگر امرا عرض اقدس رسید کہ داراشکوہ با چہار ہزار سوار و توپ خانہ بسیار و
 سامان پیکار بملتان رسیدہ ارادہ ان دارد کہ در انجا اقامت و زبیدہ امادہ مجادلہ گردد
 لهذا از ہیست پورپتی مقرر گشت کہ بطریق ایفار متوجہ ملتان شوند ازین منزل شاہزادہ
 محمد اعظم و محمد امین خان میر بخشی و اعتقاد خان و رائے ریان متصدی معاملات دیوانی و بیست
 کارخانجات در لاہور فرستادہ خیمہ مختصرے برکاب گرفتہ بست و پنجم ذی الحجہ از ہیست پورپتی
 ایفار فرمودند و راجہ جے سنگہ از لاہور آمدہ ملازمت نمودہ رخصت وطن یافت و
 فدائے خان بموجب حکم از نز و خلیل اسدخان بدرگاہ والا رسیدہ بفوجداری او دہ
 گور کہہ پوڑا اصل و اضافہ بمنصب چہار ہزاری ذات و چہار ہزار سوار سرانسراری
 یافتہ رخصت گشت بست و پنجم ذی الحجہ ساحت موضع مومن پور مضرب خیام اقبال
 گردید درین منزل بسامع اجلال رسید کہ داراشکوہ باستماع خبر توجہ موکب والا در
 ملتان ثبات نورزیدہ بست و پنجم ذی الحجہ بعد ہشت مقام بست و دو لک روپیہ از
 خزانہ ملتان بدست آوردہ بست بہکھر فرار نمود اکثر نوکرانش ہمراہی اختیار کردہ مفاقت
 گردیدند و حاجی خان بلوچ با جمعی بر سر کشتیہائے خزانہ رسیدہ میخواست کہ سدرہ
 شود باکسان داراشکوہ اورا اندکے اوینریشش روداد اخر الامر از عہدہ ممانعت نتوانست
 برآمد بعد معروض این کیفیت خدیو گیہان از مومن پور ایفار موقوف کرد حکم والا صادر شد
 کہ صف شکن خان میراتش نقاب نمودہ داراشکوہ را از مالک محروسہ برارد و جانتہ
 او ذیکان و غیر ان کہ مجموعہ شش ہزار سوار بودہ باشند ہمراہی خان مذکور مقرر گشت
 و بست ہزار اشرفی بجهت تنخواہ سپاہ مرحمت گردید و فرمان عالیشان بنام خلیل اسدخان
 صادر گشت کہ تا رسیدن موکب والا در ملتان توقف نماید ہفتم محرم سنہ ۱۰۸۷ دریک
 راوی و چناب کہ یکجا میروند سر کردہ ملتان مضرب خیام والا گردید خلیل اسدخان و
 بہادر خان و طاہر خان و سایر امرا کہ پیشتر رفتہ بودند بعزب باط بوس والا مشرف
 شدند و شیخ موسے گیلانی کہ از طرف داراشکوہ حکومت ملتان داشت رسید
 عزت خان کہ از نوکران عمدہ داراشکوہ بودند باستلام عتبہ خلافت سر بلندی یافتند
 و سید عزت خان بعبائے خلعت و منصب سدہ ہزاری ذات و پانصد سوار سرافراز

انجام نایند ششم ذی الحجہ طاهر خان و دیگران داخل لاہور شدند و خلیل اسد خان راجہ جے سنگہ
 با دیگرے امرادہم ماہ مذکور کہ روز عید الضحیٰ بود در ظاہر لاہور رسیدہ خیمہ زدند کثیر نوکران
 داراشکوہ کہ از وفارقت گزیدہ بودند آمدہ ملحق شدند و فرمان عالیشان صادر شد کہ امرائے
 مذکور داخل لاہور نشدہ و توقف نہ کردہ تعاقب داراشکوہ نمایند و او را بیسج جا مجال دیک
 نہ ہند خلیل اسد خان و راجہ جے سنگہ یازدہم ذی الحجہ کوچ کردہ و را چہرہ انطرف لاہور
 منزل کردند و برائے انتظام لشکر یکروز مقام کردہ روانہ پیشتر شدند +

در بیان نہضت مہم کتب مقدسہ بجانب بلتان بتعاقب داراشکوہ

بعد نزول مہمکبلی در ساحت روپر چند روز در ان مکان اتفاق اقامت افتاد و جشن
 عید الضحیٰ ہماںجا مسرت بخش خاطر اقدس گشت شانزدہم ذی الحجہ از دریا عبور فرمودہ
 منزل بمنزل قطع راہ نمودند و بوسیلہ عرضداشت خلیل اسد خان و راجہ جے سنگہ
 در اثنائے راہ راجہ راجہ روپ کہ از داراشکوہ منحرف شدہ بوطن خود رفتہ بود بعبقہ
 خلافت رسیدہ سعادت اندوز ملازمت گشت و بعطائے خلعت و از اہل و اضافہ
 سہ ہزار و پانصدی ذات و سہ ہزار و پانصد سوار سرافرازی یافتہ بہ تہانہ داری
 چاندی سرحد ولایت سری نگر متعین گشت کہ بضبط و بند و بست برون کوہستان و
 انسداد راہ بیاہن سلیمان شکوہ و در آمدن مردم نژاد و پرواز درین ایام مقدس ایخان
 برادر بزرگ بہادر خان کہ بغوجدار سیہارن پور در میان دو آب قیام داشت آمدہ ملازمت
 اقدس سعادت اندوز گشتہ رخصت شد کہ نزد خلیل اسد خان رفتہ بتعاقب داراشکوہ برود
 و عید اسدیگ ولد علی مردان خان ب خطاب گنج علیخان سرسرازی یافتہ داخل فوج حضور
 گردید و جمعی کثیر از نوکران داراشکوہ و محمد صادق بخشی از وجہا شدہ بدرگاہ اسمان جاہ
 رسیدہ بتناصب سرافراز شدند و خنجر خان فوجدار بہیرہ از رفاقت داراشکوہ مفارقت
 نمودہ بملازمت اشرف رسیدہ بغوجدار سیہارن پور متعین گردید القصہ خدیو بچان
 بعد قطع مراحل بست و دویم ذی الحجہ بردیائے بیاہ نزول اقبال فرمودند اردو
 علی از راہ جسرو خدیو گہان لگبشتی از دریا بیاہ عبور کردہ بست و چہارم نو

و بہادر خان بعد از کوچ از کنار دریا روانہ شدہ بودند راجہ جے سنگہ و دیگر امرا بنام
برہما ملحق گشتہ از انجا بدفع شورش دارا شکوہ پیشتر روانہ شدند۔

در بیان فرار دارا شکوہ از لاہور بجانب تبت نام

چون خبر گذشتن خلیل السرخان بہادر خان بالشکر منصور با سانی و سہولیت تمام از دہلی
تسلیم بداراشکوہ رسید بارکان لشکر خود کہ از گذر تلون برخاستہ بودند نوشت کہ در
سلطان پور توقف کنند و داؤد خان را تعین نمود کہ بر دریائے بیاہ رفتہ اقامت و رزق
اگر صلاح باشد از بیاہ گذشتہ بالشکر کہ در سلطان پور است یکجا شدہ بحار بہ
و مدافعہ عساکر منصور پردازد داؤد خان در گویند وال رسیدہ بحسب صلاح لشکر از
سلطان پور پیش خود طلب داشتہ و انت کہ مقابلہ جنود فیروزی از اندازہ طاقت
افزونست حقیقت حال را بداراشکوہ نوشت بتایران داراشکوہ لشکر کثیر و توپخانہ
فراوان ہمراہ سپہر شکوہ دادہ در گویند وال فرستاد کہ گذر ہائے دریائے بیاہ
مضبوط نماید چون خبر قرب عساکر فیروزی و نزول رایات عالیات در روپر بداراشکوہ
رسید در لاہور تاب اقامت نیاوردہ و بوادے فرار نہاد و جمیع ذخایر و حشمتین
لاہور از آتشہ فیروپیہ و طلا و نقرہ غیر مسکوک کہ مجموعہ زیادہ از یک کروڑ و پیہ
بودہ باشند بانقائیں امتعہ و اجناس کارخانجات بادشاہی کہ ہمراہ توانست برداشت
و اکثر توپ ہا و سایر اسباب توپ خانہ بر کشتیہا و دواب بار کردہ بست و دویم
ذی قعدہ با چہار دہ ہزار سوار از لاہور روانہ لتان گردید و سپہر شکوہ را از گویند وال نزد
خود طلبداشت و داؤد خان نوشت کہ چند روز در گویند وال بودہ کشتیہا را سختہ
و غرق کردہ برخاستہ بیاید چون این خبر بخلیل السرخان و راجہ جے سنگہ رسید
خوشوقت شدہ حقیقت را بدرگاہ والا عرضداشت نمودند و جمعی را بر سبیل تعجیل
بہ گویند وال فرستادند کہ تا رسیدن جیوش فیروزی کشتیہا را اطراف و نواحی و
اماکن بالائے اب کہ از تفتیع و اتلاف اعادی سالم مانده باشند بہرسانند و طاہر خان
و نوری بیگ و امام قلی وغیرہ را بلاہور فرستادند کہ انچہ از اموال داراشکوہ و نوکرانش
ماندہ باشند بدست آورند و نگاہبانی شہر لاہور کہ از حاکم خالیست و استنالت سکند

رسید تفصیل این جبرائیلست که چون داد و خان که باست حکام گذر تلون اہتمام داشت
بموجب طلب داراشکوہ روانہ لاہور شد بہادر خان بدلات زمینداران بہ روپہ کہ
بسمت بالائے اب واقع است رفتہ بہت و پنج منزل کشتی کہ برعرا بہا ہمراہ داشت
امادہ کردیدہ یکپاس شب ماندہ قریب ہشتصد کس از ہمراہان خود با نطفہ گذرانیدان
بہادران از کشتیہا فرو دادہ و توپ خانہ کہ ہمراہ داشتند پیش رو کردہ بجانب مخالفان
غفلت منشی کہ از طرف داراشکوہ در آنجا بودند روانہ شدند ان گروہ تاب ثباب
نیادہ رہگراے وادی فرا گشتند و این نہنگان دریائے شہامت بجائے مخالفان
رفتہ فرو دادند و ان مقہوران در تلون رسیدہ بخند ولان دیگر اطلاع دادند انہا را نیز
اقرار اقامت نماند و از گذرند کوہ بر خاستہ روانہ سلطان پور شدند و دیگران نیز از
جا بجای برخاستہ مجموعہ در سلطان پور فراہم آمدہ صورت حال بداراشکوہ نوشتند و
خلیل اسد خان کہ نزدیک سر پائے رایان منزل داشت یکپاس شب گذشتہ
خبر عبور بہادر خان از دریائے سندھ بلا فرصت کوچ کردہ مہمدم ذی قعد در روپہ رسیدہ
بہادر خان ملحق گردید و باتفاق یکدیگر لشکر از آب گذرانیدند مہمدمین ایام از در آمدن
سیلمان شکوہ بکوہ سری نگر بموقت عرض دارالسید و شیخیر و دیرخان کہ برائے اسناد
طرق اوقین شدہ بودند بدرگاہ دارالسیدند لہذا فرمان عالیشان بنام امیر الامرا صادر
گشت کہ از کنارہ اب در پائے گنگ برخاستہ در اکبر آباد ببلالزمت شاہزادہ
محمد سلطان برسد و بندگان خدیو زمان بعد قطع مراحل بہت و پنجم ذی قعد در ساحت
روپہ بر کنار در پائے ستلج نزول اجلال فرمودند درین منزل ہارا جہ جسوت سنگہ
کہ بعد از واقعہ جنگ اوجین بوطن رفتہ بود بصدارت راجہ جے سنگہ اندہ جین نیاز
بر زمین عبودیت سودہ پانصد اشرفی و ہزار روپیہ برسبیل نذر گذرانیدہ مورد عوط
والا گشت و خلعت خاصہ و یک زنجیر فیل مزین بگل زر بفت و ساز نقرہ بامادہ و شمیر
مرصع و کردام انعام مرحمت گشت و بعد از دوسہ روز رخصت فرمودند کہ تا
معادوت ریات عالیات بدار الخلافہ شاہجہان آباد اقامت و زود راجہ جے سنگہ
و دیرخان و عقب انہا صف لشکر خان از حضور دارالارخصت شدند کہ خلیل اللہ خان
و بہادر خان پیوستہ متوجہ فتح داراشکوہ شوند در منزل گرہ سانکہ کہ خلیل اسد خان

در بیان نہضت موکب مقدس دفع داراشکوہ پنج و لای پنجاب

چون خاطر جهان کشائے از جشن مسرت اند و جلوس والا برادرنگ جہانبانی و انتظام مہام
 ممالک و امور سپاہ و رعیت و تعیین افواج بر سر سیلیمان شکوہ انقراغ حاصل نموده
 عزیمت توجہ رایات ظفرایات بجانب پنجاب بجہت دفع فتنہ داراشکوہ مصمم گردید
 و تاخیر دران باب منافی تدبیر مینمود تا آنکہ موسم برشکال بود و از کثرت آب و و فور
 گل ولائے عبور عسا کر چہان کشائے متعسر بل متعذر و بر تقدیر طے مساک قطع مراحل
 گذشتن از آب ستلج و بیاض نقد ان کشتی و عدم پایاب و با وجود مانعت و مدافعت غنیم
 در تصور و خیال ہنگام نیگنجد و قطع نظر ازین مراتب چون موکب والا درین سال تقب
 و محنت کمال کشیدہ مسافہتائے بعیدہ پیمودہ بودند بے آنکہ روزی چند تنگن اقامت
 واقع شود و سپاہ منصورہ از رنج سفر و یاق براساید این یورش بنایت صعوبت ثبات
 و اکثر عمدانیز درین موسم تجویز حرکت نیکر دند نظم

مندزین اسپان لشکر مہنوز عقناک و اسپان لاغر مہنوز

نیاسودہ از بار خستہ تنی نرستہ ہم از رنج رہ توسنی

انحضرت رائے ظاہر بیتان و نکاشش عاقبت گزینان منظور نداشتہ تبلیم سرودش
 غیب از باغ اعز باد ہنقم ذی قدم مطابق مہم ہم امر داد قریب بصبح کہ وقت ظہور افوار
 فیض آسمانی و محل ورود الطاف ربانی است پائے عزیمت در رکاب دولت گذاشتہ
 بجانب پنجاب نہضت فرمودند درین روز جعفر خان از اصل و اصناف بمنصب شش ہزاری
 و شش ہزار سوار دو اسپہ و بصوبہ داری مالوہ سرانہ رازی یافت و از ہمیشگاہ
 خلافت رخصت شد و نامدار خان خلعت بزرگ او بدعایت نقارہ ممتاز شدہ معہ میرزا
 کامگار برادر کہین ہمراہ پدر دستوری یافت چون خدیو عالم بعد قطع منازل بکرنال رسیدند
 بہ سبب کثرت آب و خلایب از شام ہراد بہست بین متوجہ شد کہ از راہ بالا کہ گل ولای
 کم نشان میدادند قطع مراحل شود و در منزل اندری از روئے عرضداشت بہا و در خان
 کہ متعاقب داراشکوہ تعیین شدہ بود و برگذرتلون دریائے ستلج روہر وے لشکر
 مخالفت قیام داشت حقیقت عبور لشکر منصور از دریائے مذکور بعض مقدس

سا کا میاب نوازش گردید و از خلعت خانہ افضل جاہائے رنگارنگ خلعت
ہائے گوناگون زینت بخش قامت اہل انجمن گردید و از زرباشی و بخشش دامن آرزو
کا بحیوان مالامال تقدیرادگشت نظم

وران محفل از بذل شاہنشی
دل و دیدہ پرگشت مخزن ہی
شد از بخشش شاہ والاگر
جگر گوشہ بحر و کان و بدر
ز خلعت و ران بزم گرد و لباس
چو غورشید شد خلق زرین لباس

انرا بجا کہ خدیو افاق بحکم اقتضائے وقت بوازم این جشن مختصر قرار دادہ اکثر مراسم
کہ لازمہ سیر و ایکست بجلوس ثانی حالہ کردہ بودند درین جلوس میمنت مانوس سک
و خطبہ و تعین لقب اشرف بعل نیادہ موقوف داشتند و امرائے نامدار و نوینیان
عالی مقدار چون وقت تقاضائی کرد پیشکش ہائے لایق این بزم فرخندہ و جلوس
نخستہ نتوانستند سرانجام نمود و تذر سے در خور حال گذرانیدہ سامان پیشکش ہنگام
فرست کہ خاطر از ہم اعادی پر داخستہ اند قرار دادند و درین جشن والا شاہزادہ
محمد اعظم را کہ تا حال منصب نیافتہ بود بمنصب دہ ہزاری و چار ہزار سوار سرافراز فرمود
و اکثر امرا باضافہ مناصب و عطائے خلعات و اقبال و اسپان و دیگر عطایا و مراتب
گوناگون سرافرازی یافتند میرسلطان حسین ولد اصالت خان بخطاب افتخار خان و
میر ابراہیم حسین برادرش بخطاب ملتفت خان چہرہ استیاز برافروختند و درین وقت
بعرض مقدس رسید کہ ابراہیم خان ولد علی مردان خان ارادت گوشہ نشینی دارد لہذا
شصت ہزار روپیہ سیلیانہ او مقرر کردہ از منصب معزول نمودند اگر چہ سابقا امیر لالہ
با فوج قتاہرہ تعین شدہ بود کہ بہر دو در رفتہ نگذار و کہ سیلیان شکوہ از اب
گنگ عبور نہاید درینو لاچارم ذی فقد بنا بر مزید احتیاط شیخیر و ولیر خان
وصف لکن خان را تعین فرمودند کہ اگر سیلیان شکوہ از جائے فرصت
گذشتن گنگ یا بدین لشکر منصورہ درین روئے اب جتا بودہ سد
راہش شوند و نہ گذارند کہ این طرف دریائے جتا عبور تواند
کرد +

مسعودش رونق پذیرد و به تنظیم او امر اہی لوائے عزت و عظمت برافزارد و بجوہر
مفاخر ولای مغالی ممالک را بیاباید و از آنجا کہ بوارق این مجاہد و لوا مع این محاسن از
آغاز طلوع صبح ولادت از پیشانی نورانی ان مشمول عواطف یزدانی واضح ولایت بود
لاجرم کارکنان اسمانی باقتضائے حکمت ربانی پیوستہ ابواب حصول اہل و امانی
بر روی روزگار فرخندہ آثار می کشود و اسباب جمعیت و کامرانی و تہیید موجبات خلعت
و جہان بینی مینمودند بخت ہوا خواہ بود و تحت چشم براہ روزگار دیدہ امید بر شاہراہ
نہادہ انتظار می برد و مہج در ترصد وصول این عید دل انس روز روز می شمرد و روز
مبارک جمعہ غرہ ذی قعد سال ہزار و شصت و ہفت ہجری مطابق یازدہم امرداد
اہی در عمارت دل نشین باغ اعز آباد مصرع

کہ ہنچر و وضع جنت مدام خورم باد

کار پردازان اشتغال سلطنت بساط نشاط گسترده جیشی والا و مجلسی دل کشا ترتیب
دادند و ابواب عیش و طرب بر روی عالیان کشادہ نظم
جہان مجلس اراے از سر گرفت زمین را نگین دگر در زر گرفت
چو گل عالمی ساز عیش و طرب فراہم نمی آید از خندہ لب
بعد از انقضائے پانزدہ گہری و بست و دوپل شہنشاہ کام بخش با بخت بیدار
و دل ہوشیار بر تخت سلطنت و سریر فرمان دہی جلوس اجلال فرمودہ پایہ افزائے
اورنگ و دیہم شدند نظم

برآمد بر اورنگ کشا ہنشی شرف دادش از فضل الہی
شہنشاہ شد زینت افزای تخت وطن کرد اقبال در پایے تخت
چو از پایے او تخت منور گرفت با فلک خود را برابر گرفت

صدائے نقارہ شاد دیا نہ و نوائے کوس طرب بنوازش گوش دو تنخواہان برخاست
و اہنگ زمزمہ تہنیت و گلبانگ ترانہ غنا از حضار محفل بہشت مشاغل برآمد
رفیع القدر و نوینان اخلاص نہاد تسلیات مبارک باد بجا آورده در خور رتبہ و منزلت
دران نجستہ محفل بر اطراف سریر گردون مصیر صفت کشیدند و اورنگ والا پایہ
اسمان سایہ از جلوس مقدس سعادت پذیر گشت و تاج ہفت ترکی از فرق فرق

این حزم و احتیاط است چون لشکر منصور با منظر گنگ عبور نمیتواند کرد
 بالفعل این طرف اعدی را راه نیست از راهی که آمده ایم بسمت اله اباد مراجعت نمایم
 و از جانب سید قاسم باره قلعہ دار اله اباد خط گذرانیدند که محمد شجاع از بنگال آمده
 قصد اله اباد دارد و شاهی برگشته باله اباد بیایند در صورت سلیمان مشکوه فتح عربیت
 سری نگر نموده از زمیندار اینجا عذر خواست و برخه از جواهر مرصع آلات با و داده برای
 که آمده بود بسمت اله اباد برگشت و باز در پرگنه ندینه رسید مردانش که بجیت صلاح
 کار خود این مشورت داده بودند فرصت یافته اکثری جدا شدند همگی مقصد سوار
 با او ماند آنها نیز رفتند جدا شدند بودند سلیمان مشکوه از برآمدن کوہستان پیشانی شده
 دانست که باین نقطه صورت حال لشکر چنین است باله اباد نمیتواند رسید بالضرور
 از انطرف باز عزم سری نگر کرد و از ندینه معاودت نموده راهی گشت قاسم خان که تازه
 براد اباد رسیده بود بقصد دستگیر کردنش در ندینه آمد پیش از رسیدنش سلیمان مشکوه
 کوچ نموده افتان و خیزان پاسبان کوه سری نگر رسید و درین روار و تهای همراهانش جدا
 گزیدند و زوجه و چندی از پر و گیان و خلاصه جواهر مرصع آلات و اشرفی دران سر اسکی همراه
 او رسید و کسان راجه آمده او را در سری نگر بردند.

در بیان جلوس حضرت یو جهان برورنگ خلافت جهانبانی

چون حکمت کامله حضرت افریدگار دانای جهان و افکار اقتضای ان مینماید که در هر یک
 که حال روزگار باختلال گراید و مزاج زمانه از منج اعتدال انحراف یابد بنا بر تجدید نظام که خا
 عالم کون و فساد و زینت پذیری این دیر کهن بنیاد افسر خلافت و فرمان روائی برفق
 بختیاری گذارد و زمام اختیار سلطنت و جهان کشائی بقبضه اقتدار جهانداری سپارد
 تا بآن وقت در ظل رخش از غلظت و نقصان امین گردد و سپاه در عیت در پناه سایه
 عاطفتش مطمئن باشد و قدم بر سریر دولت باین نیست گذارد که احکام شریعت بر کسی
 نشاند و خلعت فرمان روائی باین قصد پوشد که بر پیشانی او ای احتیاج را تشریف
 عطا و احسان پوشاند بچون دانش و بینش خریدار متاع هنر و قدر دان جوهر هنرمندان
 باشد هم کشور صورت بیاس فیض جودش مهور شود و هم دارالملک منی از وجود

در میان دو آب وطن داشتند صلاح میدادند که در میان دو آب رفته براه سهارن پور
و بوریه به پنجاب باید رفت سلیمان شکوه که از اختلاف مشورت حیران بود این مصلحت
را از همه بهتر دانست چون که دارا شکوه هم با و نوشته بود که بهر حال از آن طرف گنگ
امده براه بوریه خود را به پنجاب رساند از نجیبیت زیادتی اموال و کار خانجات و بعضی از
پروگیمان در قلعہ الہ آباد گذاشت و سید قاسم بارہہ را کہ از عمدہ نوکران دارا شکوه
حکومت و حراست آن قلعہ داشت ہما نجا گذاشتہ از دریائے گنگ عبور نمودہ طے
منازل می نمود و در ہر منزل نوکران خود و پدرش جدائی شدند و سلک جمعیت از ہم می
گینخت تا آنکہ بہ پرگنہ ندینہ کہ باقطاع بیگم صاحب تعلق داشت رسیدہ کہ روئے انجا
با متعلقانش قید کردہ دست تطاول بمال سکنہ دراز نمودہ زیادہ از دولک روپیہ بہت
اورد و ازین منزل صلابت خان بارہہ از وجہا شدہ روانہ در گاہ والا گشت چون
سلیمان شکوہ در پیچ گذر محال عبور از دریائے گنگ نیافت بہوانی داس دیوان
بیوتات را کہ بامرزبان سری نگر معرفت داشت نزد او فرستاد و کشتیہا براسے
عبور از آب گنگ از دستہا دلمودہ در چاندی اقامت داشت درین اثنا امیر لالہ
فدائے خان با جنود فیروزی رسیدہ محاذی فرو بردند سلیمان شکوہ تاب مقاومت
نیاوردہ و مغلوب لشکر ہراس و پاس گشتہ و کوہ سری نگر را مان خود اندر پیشیدہ از
چاندی کوچ کردہ بجانب سری نگر رفت گسان راجہ امده اورا بکوہستان بردند و راجہ
خود نیز اندہ ملاقات نمودہ انہار کرد کہ ولایت من جائے مختصر است گنجایش لشکر کی کہ
باشما است ندارو و معہذا راہ عبور اسب و فیل و دیگر دو آب نیست اگر بودن شما اینجا باشد
سپاہ را مرخص کنند و با اہل و عیال و معدوے از نوکران بہر برد باقی بیگناہ خان
کہ برض سخت مریض بود و خست شدہ جدا شد و بعد از برادن کوہستان قالب ہتی
کرد و سلیمان شکوہ کہ روئے پرگنہ ندینہ را کہ سید بیگناہ بود با خواستے فتنہ
سازان از ہم گذرانید و بعد ہفت ہشت روز کہ مشورت در چارہ خود می کرد و بہر حق
سری نگر یعنی کہ مرزبان انجا میگفت متفکر بود نوکرانش از بہبود حال او نومید گشتہ
بودند و در کوہستان کہ راہہا باختیار زمین را بود جدا نمیتوانستند شدہ ہمہ با اتفاق
خاطر نشان اومی نمودند کہ رفتن سری نگر بطریقے کہ مرزبان یعنی راجہ میگوید خلاف

و دلیر خان بتجیل می آمد سه منزل از االه اباد گذشته خبر انهمزام دارا شکوه شنید سنگ تفرقه
درسلک جمعیت لشکرش افتاد و مضطرب سر اسیمه شده ثبوت و استقلال از دست
داد و راجه بجے سنگه را طلبیده مشورت درخواست کرد راجه مصلحت داد که چون لشکر
همراه داری بصوب دہلی مستافت خود را به پدر برسان و اگر نتوانی صواب السنه که بالہ
مراجعت نموده تار رسیدن خبر منفع در انجا بسربری چند انکه سیلمان شکوه راجه را تکلیف
رفاقت نمود او از عاقبت اندیشی راضی ہمراہی نگشت و صریح جواب ہم نہ داد و بمنزل
خود آمده باز پیش او رفت سیلمان شکوه روز دوم مقام کرده بدلیر خان کنکش مصلحت
کرد خان مشار آمد مصلحت داد که بالہ اباد مراجعت نموده از دریائے گنگ گذشتہ
بشاہمان پور مسکن افغان رفته در انجا لشکر از قوم افغانان و غیر ذالک فراہم آورده
انچہ صلاح وقت خواہد بود بعل خواہد درآمد و رفاقت او بشرط تدبیر قبول نمود راجه جبنگہ
بر این معنی اطلاع یافته دلیسر خان را کہ درین صورت محض خانہ خرابی او قبیله بود
ازین مقدمہ باز آورده در عزیمت رسیدن تعبیه خلافت با خود متفق گردانید روز
دیگر کہ سیلمان شکوه بموجب قرار داد بسمت الہ اباد کوچ کرد و دلیسر خان عذر کرده
باراجہ در همان نزل مقام کرد و ہمچنین دیگر بندہاے بادشاہی و نیز جمعی از نوکران
جدیدی او و پدرش کہ در اثنائے این ہمہ نوکر شدہ بودند ترک ہمراہی کردند سلطان
سیلمان شکوه از وقوع این حال متحیر شدہ خواست کہ با جمعی کہ ہمراہ ماندہ بودند متوجہ
بسمت دہلی شود باقی بیگ مخاطب بہ بہادر خان کہ از نوکران عمدہ دارا شکوه اتالیق
او و سردار لشکر بود رفتن بسمت دہلی پسند نہ کردہ معہ صلابت خان بارہہ کہ او نیز
پرورده دولت دارا شکوه بود بصوب الہ اباد عنان عزیمت بر تافت درین ایام
قریب شش ہزار سوار ہمراہ بود ہفت روز در الہ اباد اقامت داشتہ ہر دم نقش
تدبیر بر لوح خاطر می بست و ہر نفس بناے عزیمت بر صواب دید ہر کس می گذاشت
ہر طایفہ مصلحتی میشدند و ہر فرقہ تدبیرے می نمودند راے جمعی بران گشت کہ
در الہ اباد رحل اقامت انداختہ ان حدود دقینہ در ضبط باید آورد و برخی صلاح
میدادند کہ در قینہ رفته با محمد شجاع طرح صلح و الفت باید انداخت و باتفاق یکدیگر
مہنگا مہ شورش گرم باید ساخت و سادات بارہہ کہ عمدہاے دارا شکوه بودند و

بر فاقست اور لاہور رسید و خجرخان فوجدار بہیرہ و خوشاب فریقہ افسون او گشتہ نیز
 آمدہ ملاقات نمود روز بروز مواد شوکت و اقتدار افزون می شد اگر یک چند از ہیب
 و رد و عساکر منصور ہمت می یافت اغلب کہ جلوس بر سر سلطنت می نمود و ہموارہ در لغو
 نو میثان بارگاہ والا خفیہ نوشتجات می فرستاد و نیز بامراکے صوبجات و راجپوتان کہ
 در اوطان بود و خطوط شورش پسنداشتہ تحریر سرکشی و مخالفت با خدیو گہان می نوشت
 و بہ بادشاہزادہ سلطان محمد شجاع بنگم ضرورت مصالحہ نمودہ حرف دوستی و التیام
 در میان آوردہ مکاتیب مواخات اسالیب نوشتہ اورا ترغیب حرکت از
 بنگالہ و تکلیف لشکر کشی و سپہ ارای نمودہ مقرر ساختہ بود کہ چون خود در پنجاب تہیہ
 اسباب شورش می نماید و نیز از بنگالہ لواے عزیمت تالہ اباد برافرازد و مراتب
 مواثیق موکد بآیمان در میان آورد کہ بعد حصول مدعا ملک و مال مساوات قسمت نماید
 افسون دارا شکوہ مجد شجاع اثر کرد و از بنگالہ لشکر کشی نمود چنانچہ در جاکے خود بقلم
 خواہد آمد بانکہ دارا شکوہ اگر چه بحسب ظاہر در سرانجام سامان نبرد میگوشتید لیکن در لہن
 مغلوب رعب ہراس گشتہ محاربہ بباکرمہایون از حوصلہ طاقت خویش افزون میداشت
 و داعیہ رفتن بجانب ملتان و قندہار مینمود این معنی را بہ نزد یکان و محرمان خود بر مزوایا
 میگفت و مردم تنفر میزدند کہ ہر گاہ موکب جاہ و جلال باین سمت توجہ نماید
 بے اقدام جرات در پیکار قدم بوا دی فرار خواہد نہاد از نیجت از دہانگ جدائی میکرد
 چنانچہ راجہ راجہ روپ بہ بہانہ آنکہ بوطن رفتہ سرانجام سپاہ لشکر و استالت
 قلوب زمینداران کوہستان نماید رخصت گشتہ جدا شد و بنا بر مصلحت پسر و
 وکیل خود را در لاہور گذاشت بعد چند روز پسر او نیز مشبی برخاستہ رفت و نیز
 گور و ہراسے سجادہ نشین با پاناٹک کہ بالمشک کثیر آمدہ بود بہ بہانہ فراہم آوردن لشکر
 بدر رفت و ہمچنین اکثر مردم جدا شدند و دارا شکوہ انتظار سلیمان شکر پسر بزرگ خود
 داشتہ در لاہور اقامت میداشت

در بیان حبسے اسلیمان شکوہ خلف بزرگ دارا شکوہ

او بعد ہزیمت بادشاہزادہ محمد شجاع بموجب طلب دارا شکوہ از تہنہ باراجہ جے سنگہ

گرد و در سیدن بلاهور که گوشه عافیت است محال شود و مقارن این حال خبر توجہ ہوکب
 مقدس از اکبر اباد بجنب شاہجہان اباد شنید ہذا مغلوب عیب و ہراس گشتہ بست و
 یکم رمضان از دہلی روانہ لاہور شد و بیلیمان شکوہ نوشت کہ اگر تواند ان روئے اب
 جمنابراہ بور یہ و سہارن پور بجناب استعجال در سہرند رسیدہ بلاہور ملحق گرد و بعد رسیدن
 در سہرند دست تقدی بر اموال راجہ تو در مل متصدی انجا کہ خود را از دور اندیشی بگوشہ
 کشیدہ بجانب لکھی جنگل رفته بود و از کردہ قریب بست لک روپیہ کہ در بعضی امکنہ
 از راجہ مذکور مدفون بود و مردم نشان دادند براوردہ متصرف گشت و چون بکنار
 دریائے ستلج رسید از جمیع گذر ہا کشتیہا فراہم آوردہ بعد عبور از ان دریاکشتی ہا را
 شکست و غرق نمودہ داؤد خان قریشی را کہ از سرداران عمدہ او بود باشکر دیگر برگز
 تلون گذاشت و چنان بخاطر آورد کہ چون موسم برشگال است و راہہا از گل و لائے
 مسدود است و از طغیان اب دریا پایاب نایاب و کشتیہا مفقود تا آنکہ موسم برشگال
 نگذرد و راہ صاف و دریا پایاب نگر دو توجہ رایات والا ہیست لاہور صورت نخواہد بست
 در عرصہ این مدت بلاہور رسیدہ خزانہ بادشاہی کہ یک کر در روپیہ موجود است قورخانہ
 و توپ خانہ و اسباب تحمل بدست آوردہ لشکر جمع سازد و ادا دہ پیکار گرد و بدین قصد
 لشکر بر معابر ستلج گذارستہ روانہ گشت و ہفتاد ہم شوال بلاہور رسیدہ داخل قلعہ
 بادشاہی گردیدہ در اطراف و اکمات ان صوبہ مردم را استمالت نامحبات ملاطفت
 امیز مبنی بر وعدائے احسان فرستادہ سپاہ ان مرز بوم را از ہر جا و ہر قوم و قبیلہ
 ترغیب نوکری می کرد و نیز زمینداران و فوجداران ملتان و بہکھر و تہتہ کہ مجموعہ با قطع
 او متعلق بود و نیز لشکر ہائے پشاور و کابل را کہ ہایت خان ایالت انجا داشت خلعت
 فرستادہ بجانب خود دعوت می نمود و چہنزانہ بادشاہی و قورخانہ و توپ خانہ و دیگر
 کارخانجات کہ در لاہور بود دست تصرف دراز نمودہ بیدرین سپاہ و لشکر میداو و بر
 تہیہ اسباب کار زائہ ہست می گذاشت و در اندک فرصت قریب بست ہزار سوار
 فراہم آمد و راجہ راجہ روپ زمیندار نور پور کہ قبل از صفت ارائے عسکر والا بموجب
 فرمان حضرت اعلیٰ از وطن خود روانہ اکبر اباد شدہ بود و در میان دہلی و سہرند ملحق گردید

مصلحت نیست که اینچنین خیالات فاسد بخاطر راه و ہند بہر حال اورا استمالت کردند
 وادرا اکبر اباد برآمدہ عقب لشکر فیروزی اثر می اند و در کین فرصت انتظاری بود و
 بعد از فتح برداراشکوہ تا حال بملازمت نہ رسیدہ بود بخاطر مقدس رسید کہ بہر صورت
 ان بظہر در دستگیر کردہ رفع شورش باید نمود بنا برین اندیشہ چہارم ماہ شوال کہ عرصہ
 متہرا مورد سہراوقات اقبال بود دران روز مراد بخش بملازمت رسید بحسن تدبیر اورا
 دستگیر نمودہ خلایق را از شورش و فساد رہایت دند و بعد از دو پاس شب اورا بشنخ سپہر
 و دیو خان سپہر دند کہ قلعہ شاہجہان اباد بردہ محبوس گردانند روز دہم ازین ساخہ راہ
 جے سنگہ کچواہہ کہ از رفاقت سلیمان شکوہ برخاستہ آمدہ و کرت سنگہ پسرش
 کہ پس از جنگ داراشکوہ بوطن رفتہ بود و رائے رائے سنگہ برادر زادہ راہ
 حبسوت سنگہ و ابراہیم پسر علی مردان خان کہ بعد از شکست داراشکوہ بمنقضاء
 نادانی سود از زیان نادانستہ ہر اہی مراد بخش اختیار کردہ بودند بمعاذات استان
 بوس مشرف شدند و دیگر امرائے بادشاہی کہ در سلک رفاقت مراد بخش بودند
 بملازمت رسیدہ خلعت نوازش یافتند و ہمچنین مجموعہ سپاہ و لشکر یانش کہ سابق
 و لاحق بہت ہزار سوار بود بموجب حکم اقدس اعلیٰ بخشیان عظام جوق جوق و فوج فوج
 از نظر والا گذرانیدند ہمگان بمناسب مناسب سرافرازی یافتند و خدیو گیہان
 بعد قطع مسافت در باغ اعزاباد واقعہ شاہجہان اباد رسیدند *

در بیان بقیہ حکم احوال داراشکوہ

او بعد فرار از کسر اباد با پنچہزار سوار بتاریخ چہار دہم رمضان المبارک در شاہجہان
 رسیدہ در قلعہ شہر کہنہ کہ بنا بہت خرابی و بے رونقی شایان نزول او بود مانند
 چہدہ بویرانہ فرو دادہ بقصد سامان جنگ و سرانجام سپاہ اسپان و فیلمان و اجناس
 و ہمتہ سرکار بادشاہی و امرا ہر جا ہر چہ یافت تصرف می نمود و سلیمان شکوہ خلعت بزرگ
 خود نوشت کہ از پتنہ بمعہ امرائے بادشاہی خود را در شاہجہان اباد برساند و بامرائے صوبہ
 و فوجہاران اطراف نوشتجات فرستادہ نزد خود طلبداشت چون پسرش نتوانست
 و موسم بر شگل رسید بخاطر اور کہ مبادا از کثرت بارش و وفود گل و لاس ہر ہمدو

که او نیز از همراهی سلیمان شکوه آمده بخطاب سعید خانی و عنایت خسروانی سرانگیزی یافت و عبدالحمد بیگ و لد علی مردان خان و اعتماد خان و دیگر امرائے که رفاقت سلیمان شکوه گذاشته آمده بودند بملازمت مشرف شدند *

در بیان قید گردیدن بادشاهزاده محمد مراد بخش

از آنجا که بادشاهان والا اقتدار ظلال حضرت افریدگار هستند لهذا امر جلیل سلطنت و شغل نبیل خلافت بسان رتبه درگاه الوهیت و مانند درجه بارگاه ربوبیت مقتضی عدم شریک و انباز و از سپیم و ندیل مستثنی و بے نیاز است نظم

بے آنکس که ظل و ابجلال است شریک چون شریک حق محال است

شهنشہ فرومی باید در امتیلم در کیتا بود در خورد و سپیم

چون کار فرمایان قضا منشور خلافت و جهان داری بنام نامی خدیو گیهان رقم اقبال کشیده و ذات قدسی را در سلطنت و شهر یاری تفرد و کیتا کے بخشیدہ از نیجبت از نقص مشارکت شرکا مبرا میخوانند و مدعیان شرکت اندیش را حرمان نصیب ساخته چمن دولت و گلشن سلطنت او را از نخل بے ثمر و دعوے داران معرامیدارند مصداق اینمقال احوال خسران مال مراد بخش است او از خود سری و بے حوصلگی مدعی و شریک خلافت بود چتر و تخت و سایر لوازم فرمان روائی با خود داشت چون دید که امر سلطنت بخدیو افاق قرار گرفته و زمام حل و عقد امور خلافت بکف اقتدار والا در آمده عرق حسد و پشیمانی او حرکت نمود و اغوائے خوش اندگویان و فتنہ جویان ضمیمہ سودا و غرور و مکر و دبدب و با وجود فقدان خزانه و وجه تنخواه مواجب سپاه و صد و توفیر لشکر گردید و بعضے امرائے نا عاقبت اندیش را بانواع استمال و بجز و کشیدہ با صافه مناصب و خطابهاسرافرا ساخت و اسباب شورش و سرکشی سرانجام داده خیال با سء فاسد بخود راه داد و در هنگام نهضت موکب والا از اکبر آباد اہمال و زریہ پیغامی در کہ در بدایت این شورش قرار چنان بود کہ بعد مستح بردار شکوه خزان و ممالک با انا صفت اہمست و باید اکنون وعدہ با یفائے باید اور دخیو گیهان فرمودند کہ تا حال ہمہ در اہل شکوہ بانجام نرسیدہ بعد اتمام کاران بموجب قرار داد بعمل خواهد ورید با انا عمل بر سر غیر باید رفت

اتایق شاهزاده و قاضی خان میر سامان را بملازمست حضرت والا پر داخت جهات
 بیوتات و حکیم نصرت خان را که مزاج اقدس آشنا بود براسے معالجه بقیه گرفتند بعد عطا
 سه هزار اشرفی مقرر کردند و ذوالفقار خان را بجر است قلعہ کبیر ابا و نصب کرده
 بست و دویم رمضان المبارک از کبیر آباد بعزم شاهجهان آباد دهنمست
 فرمودند **نظم**

تظار زمین نصرتش از یار فلک یاور و اختر و بخت یار
 زمین تاج و آسمان پیروش بسان جم و شان کیخسروش

روز اول ساحت بها در پور پنجم سرد اوقات اقبال گشت و درین روز شاهزاده محمد عظم
 بملازمست حضرت اعلیٰ رسیدہ پانصد مهر و چهار هزار روپیہ نذر گذرانید حضرت اعلیٰ بپیر
 قرۃ العین خلافت خوشوقت شدہ در اغوش گرفتند و انواع مہربانی نموده خدمت
 فرمودند یک روز در ساحت بها در پور مقام شد از آنجا در عمارات گہات سامی
 نزول واقع گشت و از آن منزل خانہ وران را براسے تسخیر قلعہ الہ آباد کہ سید قاسم
 بادشاہ دارا شکوہ مضبوط داشت و قاسم خان بہ فوجداری مراد آباد کہ محال مفسد خیز
 و ارادت خان بصوبہ داری اودہسہ و شیخ عبدالنبی بہ فوجداری اتاوہ تعین شدند و
 سلخ ماہ رمضان المبارک کہ ساحت باغ سلیم پور مضرب خیام والا بود بها و خان را از
 اصل و اضافہ بمنصب چهار ہزاری و دو ہزار سوار نواختہ با جنود نصرت بتعاقب دارا شکوہ
 تعین فرمودند درین منزل فرخندہ ہلال عید الفطر از افق سعادت طلوع نموده عرصہ چہان
 بانوائے بہجت و شادمانی و لوا مع عشرت و کامرانی نورانی ساخت کوس شادی بلند
 اوازہ گشت و مظنہ مبارک باوی باین ہمایونی تازہ گردید درین روز بہجت افروز
 خانجہان عرف شایستہ خان خلف بزرگ اصمت خان را بخطاب امیر الامرائے و
 منصب جلیل القدر بہجت ہزاری ذات و بہجت ہزار سوار و آسپہ و انعام محالی
 کہ یکتہ گردام جمع داشتہ باشد سرافراز فرمودند و دیگر بندہ سے در گاہ والا را
 باضافہ مناصب و انعامات نواختند و دیگر خان کہ از نزد سلیمان شکوہ آمدہ بود بملازمست
 مقدس سرافراز گشتہ بمنصب ارجمند پنجہزاری و پنجہزار سوار و عبدالسرخان و لہر سید خان

محاسبات چهره سالی عتبه علیه گشت و از مراتب ملک و مال بعرض و الا رسانید و بد آنچ
 مامور گشت بعمل در آورد و درین تاریخ بست و شش لک روپیه از خزانه عنایت
 بر او بخش مرحمت گردید پس از آن مقام از باغ مذکور کوچ نموده بفرو شوکت و بخت
 و اقبال بر فیل سوار شده و او کئے توجه بر سپهر افراختند و خلایق را از مشاهده غور شید
 جمال جهان آرا سیه شهنشاه جهان و بادشاه نوجوان دیده امید و دشمنای پذیرفت
 و جمعیت و اسودگی طرح آشنای و المقت افنگند ساکنان آن شهر چون میامین الطاف
 بیکران و آثار عدل و احسان و الا جان تازه یافتند بودند از غرور و بزرگ از هر گوشه
 زبان و عادت ناگشت و دلبسان چال مضمون این مقال ادا نمودند نظم

خدا یا و را مملکت پرو را	سکندر سریرا جهان داو را
ز ادم میراث عالم تراست	جهان بادشاهی مسلم تراست
همین گوهر سلک ادم توئی	بهین میوه باغ عالم توئی
جهان سر بسر در پناه تو باد	سر و شمنان خاک ماه تو باد

عمارات دارا شکوی به نزول همایون زینت یافت و جمعی کثیر از امرای و اصناف مناصب
 سزافرازشندند از انجمله خلیل احمد خان از اصل و اصناف مناصب شش هزار ی
 و شش هزار سوار و چهار هزار و دوا سپه سزافرازشدند و محمد امین خان بدستور سابق
 بخدمت میر بخشی گری سر بلند می یافت پیش نهاد خاطر والا ان بود که در ساعت مسعود
 احرار و دولت ملازمت حضرت اعلی نمایند و در استر ضائے خاطر ملکوت مناظر
 کوشیده عذر و قورع حوادث در میان آورند و بالکلیه حجاب که حادث شده مرتفع
 سازند از آنجا که حضرت اعلی را کمال توجه بحال خسران مال دارا شکوه بود و بر عایت
 خاطر او چشم از صلاح دولت پوشیده در اصلاح و تربیت آن نهال بے ثمر
 میگوشتید ندر ضامنند فشدند که خدیو گیهان بملازمت بگوشدند لاجرم بحکم تقاضائے
 وقت خدیو افاق ترک عزم ملازمت نمودند و در خلال این حال خبر اقامت دارا شکوه
 بشاه جهان اباد و فراهم آوردن لشکر بقصد جنگ بمسامع و الا رسید تهاون و تاخیر در کیرا
 صلاح دولت ندانسته عزیمت بمداقت دارا شکوه مصمم نمودند و شاهزاده محمد سلطان
 را و لک روپیه انعام مرحمت فرموده در کسب اباد گذاشتند اسلام خان را

خلف معظم خان بلازمت رسیدہ باضافہ ہزاری ذات و ہزار سوار کہ از اصل و اصنافہ
 چار ہزاری و سہ ہزار سوار بودہ باشند سرافراز شد و روز دیگر امر اسعادت اندوز
 شدند و دہم رمضان المبارک ساحت باغ نور منزل کہ بہار و ہرہ مشہور و نزدیک الہ آباد
 واقع است نزول اجلال فرمودند حضرت اعلیٰ بر حاشیہ عرضداشت جواب بخط مبارک
 نوشتہ بایک قبضہ شمشیر موسوم بعالم گیر مصحوب فاضل خان میر سامان فرستادند آگاہہ دلاں
 ہوشیار خرام از ان شمشیر تقاول بر عالم گیری نمودہ بعرض والا رسیدند درین وقت نوکران
 مراد بخش از عدم ضبط او در اکبر آباد رسیدہ دست تقاول بمال مردم دراز کردند و حسب حکم
 معلی شاہزادہ محمد سلطان و نجابت خان خاننجاتان در شہر رفتہ ان ستم پیشگان را از مردم زاری
 بازداشتہ مژدہ امن و امن و نوید عاطفت و احسان باہل شہر رسانیدند چہار دہم
 رمضان المبارک خانجہان خلف بزرگ اصفت خان مرحوم کہ حضرت اعلیٰ اورا باغولائی
 داراشکوہ متبذکر و بعد دور و ز خلاص نمودہ بودند بلازمت حضرت خدیو افاق
 رسیدہ مشمول عواطف گردید و درین تاریخ حضرت اعلیٰ بعضی پیغام بزبانے خلیل اللہ خان
 و فاضل خان فرستادند خدیو گہیان جواب پیغام بزبانے فاضل خان فرستادہ خلیل اللہ خان
 را در حضور خود داشتہ مصالح ملی در میان آوردند و میر میران خلف خان مشارالہ نیز
 بلازمت رسید و اکثر امر اتعہیہ ہوسی رسیدہ مورد الطاف شدند چون شورش
 معتمدان چکلہ متہر بعض والا رسید جعفر ولد اندور دیخان را از اصل و اصنافہ بمنصب
 سہ ہزاری ذات و سہ ہزار سوار سرافرازی بخشیدہ برائے انتظام مہام چکلہ مذکورخصت
 فرمودند و ہز دہم رمضان المبارک شاہزادہ محمد سلطان بموجب امر والا بلازمت حضرت
 اعلیٰ رسیدہ کامیاب سعادت گشت و درون قلعہ ارک کسان خود را محافظت مقرر گردانید
 مردم بادشاہی را برداشتہ نوز دہم بیگم صاحب آمدہ ملاقات کردند جعفر خان دیوان اعلیٰ
 و دیگر امرا یان فوج فوج باستلام عقبہ فلک رتبہ رسیدند خدیو گہیان بارعام دادہ فرمودند
 کہ ہر کس کہ برائے ملازمت اید من مکنید و حسب الحکم والا بخشیان عظام و میر تورکان
 پایہ شناس و بیا دلاں مرتبہ وان بر وفق درجات مراتب و بر حسب تفاوت مناصب
 ہر کدام را در مقام ایستادہ کہ وہ ملازمت کنند و برائے رایان کہ بحسن کفایت و
 کاروائی سر دفتر اہل دیوان بود باجمع متصدیان دیوانی و زمرہ اہل قلم و ارباب

واز در دیوار دهمشت داشت و پیش ازین در انجا صلاح اقامت ندیده و آخر شب
برآمده بجانب شاهجهان اباد روان شد و زوجه خود با بعضی از پیر و گیان و سپهر شکوه را
همراه گرفت و برخی از جواهر و مرصع آلات و پاره اشرافی که در آن سرکشیگی و اضطراب
دست قدرتش بران رسید همراه برداشت در آن وقت بگی دوازده سوار همراهش بودند
چون لشکر او شکسته و انتظام سپاه او گسسته و اکثری زخمی و بسیاری از شدت
گرمای تاب بودند و مرکب و دواب و خیمه و پرتال هر کدام بتاراج رفته بود و هیچکس را
احتمال نبود که باین زودی رو بفرار خواهد نهاد در آن شب احدی رفاقت نکرد و صبح آن
پاره مردم بقدر ما بحتاج سرانجام نموده باور رسیدند و در سه روز پنجاه سوار ملحق گردید و
بعضی کارخانجات نیز با و میوست و اکثر نوکران قدیم و جدیدش جدا گزیده بدرگاه
خدیو گیهان رسید و بمناسب مناسب سرافراز شدند و اکثر خزائن و جواهر مرصع آلات
و کارخانجات و فیلمان و اسپان و سایر اسباب شوکت و تجلش در اکبر باد
ماند **منظم**

ز رویکیم و مالش بنا چار ماند چمن بے خس و گنج بے مار ماند
از و دولت عاریت تافت رو فلک داده خویش گرفت از و
خدیو قیروز بخت بعد از فتح و نصرت سپاس بقیاس بدرگاه خدیو حقیقی بجا آورده بامیدگی
و تو زک تمام بدخیمه دارا شکوه انده شرف نزول ارزانی داشتند و تا رسیدن
ار دوسه معلی و افراخته شدن دولتخانه و الا در انجا بسر بردند و تفقعات و مراحم بحال
بادشاهزاده محمد مراد بخش معذول داشتند بچرب زبانی و لطفت و نوازش مرحوم جراحت
های او فرمودند و جراحتان و اطباء بعالجه او گماشتند و همچنین دیگر زخمیان عساکر منصور
را بر حمت خسروانه مرهم بخشیدند و کشتگان و شهیدان را نوازش فرموده از خاک
برداشتند و بجاک سپردند و جمعی را که درین نبر و مردان ما مصدر ترو دات نمایان شده
بودند و ارادت و عقیدت آنها بر پیشگاه ضمیمه والا جلوه ظهور نموده بود بشرایع عطف
بادشاهانه نواختند و روز دیگر از آن سه منزل نهضت فرموده در عمارات سموگ بر لب
اب جمنان نزول فرمودند و ازین منزل عرض داشت مشتعل بر صورت حال و اعتدال وقوع
صفحه ای بخت حضرت اعلیٰ ارسلان داشتند و درین مکان محمد امین خان
Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdhariLibrary@gmail.com

شدند و راه فرار پیوند و درین اثنا یکے از خدمت گاران نزدیکی او که ترکش بر میانش می
بست هدف تیر قضا گشته از پا درآمد و اراشکوه چون بهره از شجاعت و مردانگی
نداشت از مشاهده این حال بیش ازین تاب مقاومت نیاورد و به گام ناکامی مع سپهر
شکوه راه قرار پیش گرفت و منہیان اقبال در طرفۃ العین این مژده فرح افزا بعض حضرت
خدیو افاق رسانیدند و میشران نجات و دولت نوید نصرت و فیروزی بگوش خیر اندیشان
انداختند صدای کوس فتح و فیروزی باوج اسمان رسید و مژده مبارک باد از زبان
اولیای دولت برآمد هنوز تیغ بہادران فیروزی منش از خون اعدا که در او جبین و داده
بود رنگ الود و جراحت مجروحان عرصہ و غایت سیام نیامدہ کہ این نمایان فتح از تمدیدات
ایزدی بتازگی بمنصہ ظهور رسید **بیت**

قرین شد بہم این دو فتح قریب چون نصر من اسد فتح قریب

حکم مقدس بطور پیوست کہ احدی از لشکر منصور تگامشی جماعت متہور نگند از عرصہ
رزم گاہ تا اکبر آباد کہ وہ کہ مسافت بود گر بختگان لشکر غنیم در ہر گام از زخم ہلای کاری
و جراحت ہلای سخت و فرط حرارت و غلبہ تشنگی فوج فوج جا بجا افتادہ جان بجان
افزین دادند و اکثری در شہر رسیدہ از شہر بند جیات راہ عدم پیوند و بکشت قادر
مطلق در چنین نبرد مردانہ کہ امرای ذیشان و راجہاے رفیع المکان کہ ہر یک صاحب
طبل و علم و مالک خیل و حشم بودند و ہزاران ہزار مردم دیگر از طرف مخالف بر خاک ہلاک
افتادند از لشکر خدیو گہان غیر از اعظم خان کہ بعد فتح از غلبہ حدت ہوا قالب ہتی کہ دومی بیگ
المخاطب بہ سزاوار خان و ہادی و ادخان و سید دلاور خان دیگر کہے بکار نیامد و اسیب
زخم تیر غیر از بہادر خان و ذوالفقار خان و مرتضی خان و دیندار خان و عنت بیگ و محمداق
بدیگرے از عمدہ نہ رسید الفصہ دارا شکوہ پس از انہزام از غایت رعب و ہراس چون سیاحت
بے قرار گشتہ باپسر خود و چندی از نوکران بوقت شام کہ روز نجات و دولت اورا شام ادبا
رسیدہ بود و اکبر آباد آمدہ بمنزل غلیش کہ سعادت و اقبال ازان رخت بر بستہ بود
درآمد و از فرط خجالت و انفعال در انرا بروے آشنا و بیگانہ بر بست و از کمال شرمساری
بلازمست حضرت اعلیٰ نیز نہ رفت و سہ پاس شب در نہایت بیم و ہراس و رانجا بصر و صلابت
و مہابت حضرت خدیو جهان انچنان بر ویش مستولی گشت کہ از سایہ خود می ترسید

زبیداد تیغ هدائی سنگ
 سرازتن جدا ماند و تن از کفن
 دوشمشیر هر گاه می شد علم
 چه مقراض مید و تخت تیرش بهم
 جدا باز ره دست با سوسو
 چه دای که یک پائے افتد درو
 شد از تیغ بیداد در یک نفس
 بری مرغ ار و ارج این نه قفس

مرتضی خان و ذوالفقار خان و دیندار خان ترو دات مردانه بظهور رسانیده زخمی شدند
 اگر چه ملازمان رکاب خدیو گیهان چقلش بائے بهادرانه نموده داد مردانگی دادند و کارنامه
 مبارزت و رزم از مای بر طاق بلند نهادند لیکن راچوتان جلادت منش مردانگی بائے
 عظیم و سپاه گری غریب بوقوع آوردند چنانچه راے ستر سال داده و راجه رام سنگه
 را تهو و دیگران بپایردی جرات و دلادری بقول همایون نزدیک رسیده ترو دات
 رستمانه نموده ره نورد ملک عدم شدند خصوص راجه رام سنگه را تهو که به رولته شهو
 بود از همه تقدیم نموده خود را بفیل سواری مبارک رسانیده آثار تهو و جلادت بظهور
 آورد و خدیو افاق تماشا شای جرات او مشاهده فرموده ملازمان رکاب سعادت را از قصد
 هلاک او منع نمودند لیکن بهادران عقیدت منش نظر بر جرات او ضبط خود نتوانستند
 کرد و ان بے باک را بشمشیر همت از پا در آورند بلیت

چه پروانه خود را زنده بر چرخ
 نیر و چراغ او بمیسه و بدلاغ
 داراشکوه از مشاهده این حال و اطلاع برگشته شدن رستم خان و اسئے ستر سال داده
 و راجه رام سنگه را تهو که اعتضاد قوی و استظهار مطلق او بودند مترد و گشت و از فرط غم
 کمرش بشکست درین اثنا سئے محمد صالح الخاطب بوزیر خان که دیوان او بود و یوسف خان
 برادر دلیر خان که در شجاعت و مردانگی همسر دلیر خان بود و سیدنا هر بار همه و اسمعیل بیگ
 و اسحاق بیگ پسران علی مردانخان شربت هلاک چشیدند و مقاران این حال چند بان
 متواتر از توپ خانه رکاب همایون نزدیک داراشکوه رسید مانند و پو رجیم که از شهاب
 ثاقب بیم خور و بر دل داراشکوه هراس و خوف مستولی گردید و از غایت بیدلی از فیل
 فرود آمده بے سلاح و بیاق پا برهنه بر اسب سوار شد ازین حرکت و اضطراب بے
 هنگام که از داراشکوه بوقوع آمد لشکریانش دل از دست داده پراگنده و پیریشان

بقصد جانها فروشیدن آغاز نهاد و زلزله در زمین وزمان انداخت و تفنگ اژ در دهن
جانگزانے بنیاد کرد و تیر شهاب سان جانها را بر دوخت و گوله بندوق مانند شاله بهار
بر فرق مخالفان ریخت رفته رفته کار بشمیر و تیر در رسید از جرنغ را در آشکوه که
مردار آن سپهر شکوه بود رستم خان بهادر و بر و سے توپ خانه آمده جنگ مردانه نمود
ناگهان فیل مست رستم خان بهادر که دلیرانه می آمد بضرپ بان اژ پا در آمد و نیز از صدمه
توپ و تفنگ بسیاری از همراهمیان رستم خان بر خاک هلاک افتادند رستم خان چون
دید که روبرو سے توپ خانه کار پیش نمیرود و اژان طرف غمان تاب گشته بمست برانغار
بفوج بهادر خان که طرح دست راست بود رسیده بجنگ و پیکار پرداخت بهادر خان
زخمی گشت و دفع ان از بهادر خان صورت نه بست نزدیک بود که پائے ثبات او بلغزد
درین اثنا سے اسلام خان و از طرف دیگر شیخ میر رسیده و او مردانگی دادند و خاک
معرکه بخون بسیاری از مردم لالہ گون کردند و درین اویزش رستم خان بهادر هدف تیر قضا
گشت و سپهر شکوه از دیدن این حال رو بفرار نهاد و از آشکوه که از قوا عسکارت و قوانین
کار نثار و مراسم رزم از مانے و لوازم سپه ارا سے بهره نداشت بعد از تیز جلو سے
سپهر شکوه خود نیز متعاقب او بسرعت آمده روبرو سے توپ خانه و مراول لشکر منصور
روان شده از توپ خانه خود گذشت و از خوف آسیب توپ و تفنگ موکب والا
در اضطراب افتاد و تاب ثبات نیافریده اژان طرف مخوف شده بجانپست رست
خود میل نمود و مراول لشکر و از آشکوه با فوج مراد بخش روبرو شدند غلیل احمد خان نیز
حمله آورده دست جرات بجنگ گشود و درین اویزش چند زخم نیز بر مراد بخش رسید
و از حمله راجپوتان اندک عقب رفت حدیو افاق نظر برین حالت نموده روبرو سے فیل
سواری مبارک بمست و از آشکوه گردانیدند درین اثنا راجپوتان تهور منش که مراد بخش
را از میت داده بودند رخس جلاوت بر آنگخته بر قلب موکب خطر پیرا افتاد و جنگ
عظیم در پیوست که چرخ بیدا در گرفت نه سازیهائے خود اندیشید و از صدمات
بهادران چون بید بر خود لرزید و شهنسوار فلک یعنی خورشید عالم افزود بمست الراس
رسیده از بیم اشوب ان نیرو قتل و تال در زیدہ نظر اگی تا شائے رزم
بود نظر

شاهزاده محمد سلطان و نجابت خان خانناتان با امرائے دیگر ہراول و ذوالفقار خان
وصف شکن خان کہ توپ خانہ باہتمام اوبو دپیش ہراول مقرر گشت و سرداری برنغار
بنام شاہزادہ محمد اعظم قرار یافتہ سپاہ و حشم ایشان را باسلام خان و اعظم خان و
دیگر نامداران انتظام پذیرفت و بادشاہزادہ محمد مراد بخش با مردم خویش جرنغار صف
ارگشت و پیش میر و سید میر با فوج از میانان کار طلب بسر واری آتش معین گردید
و بہادر خان با جمعی از بہادران طرح دست راست نصب گشت و خان دوران
با فوج از دلیران نامدار طرح دست چپ تعین شدند و خواجہ عبداللہ خان بقرآن
قصر یافت و خدیو گیہان بفرزیدہ و بی و حشمت جمشیدی معہ شاہزادہ محمد اعظم بر فیل کوه
شکوہ سوار شدہ زینت افزو ز قول شدند و جمعی از امرائے نامدار بر کاب و دولت
سعادت پذیرفتہ بتوزکی کہ دیدہ روزگار در پنج معارک کارزار از بادشاہان والا اقتدا
نذیدہ و سپہ سالار انجم موکب کو اکب با این ترتیب دارا سنگی بمیدان فلک نکشیدہ
لوائے عزیمت در میدان نہر دافراشتند و ازین طرف دارا شکوہ نیز بہ ترتیب
افواج پرداختہ توپخانہ خود را بسر واری بر قنداز خان بجانب دست راست و توپخانہ
بادشاہی بسر واری حسین بیگ خان دست چپ در پیش صف لشکر جادادہ و رائے
ستر سال مادہ را کہ از عمدہ را جہائے بمزید شجاعت و دلوری امتیاز داشت ثبات
قدم و استقلال او در معارک نزد مسلمین و راجپوت مسلم الثبوت بود و معہ داد و خان
قریشی و عسکر خان بخشی و اکثر از راجپوتان ہراول مقرر گشت و خلیل اللہ خان میسر بخشی بادشاہی
معہ میر میران خلف خود و ابراہیم خان خلف علی مردان خان با اسمعیل بیگ اسحاق بیگ
برادرانش و دیگر امرائے برنغار جایافت و سلطان سپہر شکوہ و رستم خان بہادر
فیروز جنگ کہ از اعظم امر اوبو و قاسم خان و دیگر بندہ رائے بادشاہی جرنغار انتظام یافت
و کنہور رام سنگہ و کیرت سنگہ پسران راجہ جے سنگہ و دیگر راجپوتان آتش مقرر شدند
و مینہ و میسر و مین و یسار با امرایان نامدار مقرر کردہ دارا شکوہ خود با چندی از نامداران
در قول قرار گرفت و در نصف النہار نخست از طرفین بانداختن بان و توپ و تفنگ
تیران جنگ افزوختہ گشت ہوا از ابر و دود تیرہ و چشم عالیان از کثرت دخان خیرہ
شد و ازاد از عنایت گوش فلک اکندہ و زہرہ شیر دلان پراگندہ گردید توپ کوه شکن

موکب والا باین چستی و چالاکی از آب مرقوم که فوق تصور او بود متعجب شده در کج حیرت
 فرورفت و بادی خایت و خاطر اندیشه ناک از دهنول پور متوجه مقابله گردیده به ترتیب
 صفوف پرداخت حضرت اعلی درین وقت نیز فرامین نصایح در ماده عدم جنگ
 و انداختن طرح مدارا بدارا شکوه نوشته با وجود بقیه کوفت و ضعف بدنی بقصد اطلاق
 نایره جبال در عین شدت گرما خواستند که از راه دریای تشریف برده سد باب کارزار
 بشوند باین عزم صواب پیشخانه بیرون بردند لیکن دارا شکوه این معنی را قبول نکرد
 و در تأخیر و تعویق عزیمت همایون کوشید و باز تکاب مجادله استعجال مینمود از آنجا که وقت
 آن رسیده بود که غرشید جهان افروز عالم گیری از افق دولت طلوع نماید و کوب
 بخت سوز دارا شکوهی و رهسوط بید و لقی فرورد چگونه امور مصلحت امیز بمع رضای
 دارا شکوه برسد و چه طور برسلک خیر و صواب ره سپار گردد و الفقه خاقان زبان
 پس از عبور دریائے چنبل بجهت اسودگی سپاه که مسافت بعید طے کرده بودند
 دو روز مقام کردند چون اخبار آمدن دارا شکوه بعرض رسید بکوچ متواتر ششم
 رمضان المبارک در عرصه موضع را چپو^{۱۱} ده که و سه اکبر آباد بغاصه یک فرسنگ کرده
 از لشکرگاه دارا شکوه نزول اقبال فرمودند دارا شکوه در همین روز بعد اطلاق وصول
 موکب و الا ترتیب صفوف نموده از بنگاه خویش قدری پیش آمده بیال بسته
 ایستاد و تمام آن روز با افواج خود که همه مسلح بودند در همان میدان
 شعله خیز بسر برده لشکریان را تغذیه عظیم کرد چون لشکر دارا شکوه سایه پرورد و سایش
 دوست بود جمعی کثیر از غلبه گرما و فرط تشنگی و قلت آب پیان استی پر کردند و
 هنگام غروب آفتاب که شام ادا بارش نزدیک رسیده بود رخ از عرصه مقابله بر تافته
 بمنزل گاه معاودت نمود در آن شب سپهرا را لشکر منصور لوازم احتیاط و خبرداری
 بتقدیم رسانیده دیده بخت و دولت بخواب غفلت نموده تا سحرگاه مهتبه افواج
 ارایی و معرکه پیرای می نمودند و منتظر طلوع صبح سعادت و نصرت و اقبال می بودند
 صبحگاه که هفتم رمضان المبارک مطابق بستم خورداد ماه الهی بوده باشد به ترتیب
 صفوف پرداخته توپ خانه و فیلان مست بجائے و مکان مناسب ایستاده نمودند

(۱۱) چپوره ادا عالمگیر نامه صفحه ۸۶ را چپوره نوشته

و جمعی زنوکران خود را برسم منتقلاتین نمود که در دھول پور رسیدہ گذر ہائے دریائے چنبل
مضبوط کنند و خود نیز با سپہر شکوہ پسر کہین خود و سایر عساکر بادشاہی و نوکران خویش
بست پنجم شعبان از اکبر آباد آمدہ بہ پنج منزل در دھول پور رسیدہ بدلاست
زمینداران ان مرز بوم مضبوط کنند چنبل ہر جا کہ منطقہ پایاب بود می پرداخت و انتظار
آمدن سلیمان شکوہ خلعت بزرگ خود کہ بموجب طلب او پس از اتمام کار محمد شجاع
بتجیل می آمد داشتہ چند روز بدفع الوقت می گذرانید و ازین غافل بود کہ انکس را کہ
تا بید جنود اہل و عبیش تو فیتق ایزدی یا ور بود و معاون باشد کویہ و دریاسد را ہنہش
نیتواند شدہ

در بیان محار بہ خدیو گہیان با دارا شکوہ و لواستے فتح بر افرختن

چون ناظم کار گاہ قضا و متکفلان کار خانہ تقدیر در روز ازل اورنگ خلافت و جہانداری
برائے ان حضرت کہ تفاؤل تامی بر این معنی ویلی است قاطع و حجتی است ساطع ترتیب
دادہ و تا این زمان بامانت نگاہ داشتہ انتظاری می بردند کہ بادائے ودیعت بسکد و بش
شوند و رینولا وقت ان در رسیدہ کہ بجلوس مقدس زیب زینت یابد اسباب ظہور
این امر بمنصہ شہود جلوه گر گردید مصداق این مقال انکہ ان حضرت بعد منہضت از او حین
بہ بست و ہشت کوچ و سہ مقام بہست و ہستم شعبان در حد و گویار منزل اجمال
فرمودند و اندیشہ عبور از آب چنبل داشتند چون تمامی معابر در ضبط کسان دارا شکوہ
بود عبور از ان دریا سائے باسانی تصور نبود درینوقت حضرت را تمہیدات سبجانی را کہ
گردید یعنی زمینداری از ان حد و گذر مہدوری بہست کر و سہ گویار بہست دست
راست نشان احوال عبور عساکر اقبال است و دارا شکوہ تا حال بضبط ان نہ پرداختہ
ان حضرت باستماع این مژدہ خوشوقت شدند بجا بہت خان خانجائان و صف شکنان
و فرمود الفقار خان را با تو پیمانہ تعیین فرمودند کہ از ان گذر دیا سائے چنبل بگذرند تا مقام پردہ ما
شبگیر کردہ ببحال قطع مسافت نمودہ صبح ان کہ سہ شعبان بود پہلے مزاحمت
احدی از ان گذر عبور نمودند و خاقان زمان نیز از گویار کوچ کردہ بہر و منزل طے
مسافت کردہ غرہ رمضان المبارک از گذر مسطور عبور فرمودند دارا شکوہ از خبر عبور

رو داده بود چون ایام تابستان در رسید اطبا در موسم گرما هوا کے شاہجہان اباد نسبت
 باکبر اباد ہوائے ان حضرت بہتر تجویز کردند در نیصورت حضرت اعلیٰ بر خلافت مرضی
 دارا شکوہ بتاریخ ہیز دہم رجب کہ بست و دویم ان ماہ راجہ جہونت سنگہ در حالی
 اوجین شکست خوردہ از اکبر اباد متوجہ شاہجہان اباد شدند دویم شعبان کہ ساحت بلوچ
 پور پنجم خیام اجلال بود حقیقت شکست و انہزام راجہ جہونت سنگہ و آمدن خدیو باق
 و مراد بخش بعزم حضور والا بعرض حضرت اعلیٰ رسید بحسب استدعائے دارا شکوہ
 از بلوچ پور مراجعت فرمودہ نہم شعبان باکبر اباد نزول اجلال فرمودند و دارا شکوہ بجمع
 لشکر و سراجام اسباب پیکار پرداختہ تمامی امرایان کہ در حضور بودند و منصب داران
 بادشاہی کہ طلبیدن انہا از صوبجات و فوجداری و محال جاگیر مکن بود و بجانب خلافت
 طلبداشتہ در استمالت خاطر و تسخیر قلوب ہر کدام کوشید و در اندک فرصت از امرای
 غلبہ سلطنت و سپاہ قدیم و جدید خود قریب شصت ہزار سوار فراہم آورد و از اسلحہ
 و ادوات توپخانہ و قورخانہ و خزائنہ بادشاہی چندانکہ خواست گرفتہ بر لشکریان قسمت
 نمود **نظم**

ز میدان نشی در دماغش فتاد	ہوائے کہ داد آفرش سربباد
سروش را کہ سودائے افسر گرفت	در گنج بکشا و د لشکر گرفت
بجمع سپہ زر پریشان نمود	پریشانی خویش اسان نمود

و محمد امین خان حلف معظم خان را کہ خرنجشی حضور حضرت اعلیٰ بود بہتہمت انکہ معظم خان بصلاح
 خویش خود را در وکن مجوس خدیو باق کمانیدہ در حضور زرسیدہ در قید نگاہداشت
 و پس از سہ روز کہ بیگناہی او بحضرت اعلیٰ ظاہر گشت او را از قید خلاص فرمودند و
 حضرت اعلیٰ کہ دارا شکوہ را ہر چند از لشکر کشی و شہر و آزمائی منع می کردند و می فرمودند
 کہ فرزندان من ہستند از آمدن شان بملازمت حضور چہ مصائبی از انجا کہ روز اباد
 دارا شکوہ در رسیدہ بود نصائح ارجمند حضرت اعلیٰ بسمع رضائی شنیدہ بہت
 چو بخت بد کسی را پیش آید کند کاسے کہ کردن را نشاید

شانزدہم شعبان مطابق سلخ اردی بہشت ماہ الہی خلیل ابدخان و قبا و خان و امام قلی
 و نوری بیگ و رام سنگہ را تہور از ہند ہوائے بادشاہی و داؤد خان و عسکری خان

مستندی را و بر گشتن از خون خویش دست شستن است نظم
 بمبو تر که پہلو زند با عقاب بقصد سر خویش دارا و شتاب
 شغال از کند پنجه باز نه شیر سر بخت خود را در د بزر
 بجاسے کہ شیران برارند چنگ چہ یارے رو بہ کہ ایستد بچنگ
 کجا صفوہ را این میسر شود کہ با بازو شاہین برابر شود
 تدر و سے کہ برے سر اید زمان بنخیر شاہینش آید گمان

القصہ بعد ظهور فتح و نصرت خدیو افاق حکم بر تو اختن شاد یانہ فرمودند و امر جلیل القدر
 بصدور پیوست کہ از لشکر منصور یکس تعاقب مہاراجہ مقہور نکند ہما کس بجا و مقام
 خود استادہ باشند و ان حضرت شکرانہ عنایت الہی بجا آوردند و نماز ظہر با جماعتہ در روگاہ
 ادا کردند و بادشاہ ہزادہ مراد بخش در حضور مقدس رسیدہ کور نشات تہنیت بجا آورد تا
 آخر روز ہما بجا بسر بردہ بعد از نماز مغرب در دولتخانہ والا نزول اقبال فرمودند و بادشاہ مراد
 مراد بخش را بجلدوی ترددات نمایان و محاربات بے پایان پانزدہ ہزار اشرفی و چہار زنجیر
 قیل مست مرحمت گشت و شاہ ہزادہ محمد سلطان باضافہ پنجہزاری ذات و پنجہزار سوار
 کہ اصل و اضافہ پانزدہ ہزار می دہ ہزار شود سرشناس از گشت و نہایت خان ولد شاہ رخ
 میرزا بخطاب خان خانان بہادر سپہ سالار و یک لک روپیہ انعام سر بلند شد و میرضی الدین
 حسین کہ خطاب ہمت خانی داشت باسلام خانی سر برافراخت و ملتفت خان بخطاب
 اعظم خانی و بخدمت دیوانی پایہ برافزود و اسمعیل خوشی بخطاب جان نثار خانی و محمد بیگ
 خوشی بخطاب دیندار خانی و دیگر امرا یان بقدر درجات خود ہر یک باضافہ مناصب
 و انعامات سر بلند شدند و روز دوم طاہر بلدہ اوچین نجم سراوقات اقبال گشت
 و سہ روز در ان مکان مقام فرمودند پس از نظم و نسق امور ممالک و بند و بست مہام سپاہ
 بست ہفتم رجب بجانب اکبر آباد کوچ فرمودہ منزل بمنزل قطع مراحل وسطے منازل
 نمودند *

در بیان حکم احوال داراشکوہ

پیش از آنکہ اخبار شکست راجہ جہونت سنگ برسد بحضرت اعلیٰ فی الجملہ فرصتے از بیماریا بہا

و ارجن سنگ گورو دیال داس جہالا دموہن سنگہ ہا وہ کہ مہورانہ و دلیرانہ آمدہ جنگی نمونہ
 و از سرداران و عمدہ ہائے ان لشکر بودند سر در حیب فنا کشیدند جمعی کثیر و فرقدہ انہوہ ہمراہ
 انہا سالک مسالک عدم شدند دران وقت قیامت نشان از مشاہدہ سطوت و جلال مہکب
 والا راجہ رائے سنگہ سیسودیہ و راجہ بجان سنگہ چند رات و دیگر مردم از لشکر مہاراجہ
 جدا شدہ باخیل و حشم و طبیل و علم بجانب اوطان خود مابردان شدند مقارن این حال بادشاہ نژاد
 مراد بخش از جانب برنگار بر بنگاہ مہاراجہ ریختہ بغارت و تاراج پرداخت و این معنی باعث
 تزلزل در ارکان لشکر مخالفت گردید و مہاراجہ با وجود این ہمہ شوکت و حشمت و دعویٰ
 تہور و جلالت از مشاہدہ این حال نیروئے اقبال بے زوال خدیوہ عدو مال تاب نیادہ
 عار فرار برخود پسندیدہ راہ جو دہپور مسکن خود پیش گرفت **بلیت**
 چنان بیم ناک و ہراسان گرخت کہ زنار را از گرانی گسیخت

بعد آن قاسم خان و دیگر امرانیز رو بفرار نہادند و مجموعہ توپ خانہ و خزانہ و فیلمان و اسپان
 و اسباب و اشیائے انہا بقید ضبط و تصرف اولیائے دولت قاہرہ درآمد و لتامی
 اموال و سامان و خیام بنگاہ مخالفان تاراج بہادان خفر نشان گردید نظم

دلیران چو فارغ ز ہجاست شدند	بتاراج بنگاہ اعدا شدند
ز دشمن کسے بخت گریار داشت	ہمین سر بدر برد و سامان گذاشت
بدست اندہ آمد بے باد پا	ز خون جملہ را دست و پا در حنا
بہ بند آمد از ہر طرف فیل مست	چو مستی کہ افتد عس را بدست

انقصہ انجینین لشکر گران و حشم بے پایان کہ راجہائے عظیم الشان و عمدہ ہائے جلالت نشان
 باتو سچانہ فراوان و سامان پیکران و فیلمان کوہ توان و سایر اسباب و ادوات پیکار فراہم آمدہ
 بودند از صلابت مہابت خدیو گہان مانند انہوہ حیوان کہ از حملہ شیر ثریان گریزان گردید
 بہمان تراکم سحاب کہ از یورش باد پریشان شود و منہزم شدہ پریشان و متفرق شدند و قتی
 نمایان کہ از طراز فتوحات آسمانی و عنوان طفرنا مجات پاستانی تواند شد نصیب اولیائے
 دولت قاہرہ گردید و قریب شش ہزار کس از کشتگان رزمگاہ بموجب حکم والا بشمار
 درآمدند و از خستگان نیم جان حسابی نیست جائے کہ باز بلند پرواز بال کشا گرد و کبوتر قیری
 را بہودار آمدن بہ پنچہ اجل رسیدست و گاہے کہ شیر دلیر بقصد تخریب بر خیزد و رو بہ

توپ خانہ گزشتہ برہراول موکب والارنجیت سندھ و جمی دیگر بہ کوکب را چپوتان
رسیدہ جنگ عظیم نمودند اگرچہ جنود را چپوتان از کثرت و اہنوسہ یاد از تراکم افواج
سحاب می داد لیکن تین آتش بار مجاہدین لشکر منصور کا البرق خالق مینمود و شانزادہ محمد سلطان
و نجابت خان و سایر بہادران ہراول از حملہ را چپوتان از جان فتنہ پائے ثبات محکم کردہ
جنگ مروانہ نمودند نظم

شدی تیر چوں سوکے ہندووان ہمہ صندل جیہہ کردی نشان
زبس بہر دین مستح و رکاب بود زوی برہما نجبا کہ زنا رہود

درین وقت شیخ میر جامعی از بہادران طرح دست راست و صفت شکن خان از
طرح دست چپ و مرتضی خان از آتش بر سر را چپوتان رنجتہ کو شش شہائے مروانہ بتقدیم
رسانیدند و خدیو افاق از مشاہدہ ترددات نمایان بہادران جان ستان و دلیری و دلاوری
را چپوتان بدولت و سعادت خود کوکب مبارزان چہا و نشان متوجہ شدند حتی کہ قول مبارک
بہراول قرین شدہ بار را چپوتان کوشش و کشش و قتال و جدال عظیم روداد بضرع شمشیر و
سنان ان جماعتہ را پریشان و متفرق ساختند و بسیاری را از ہود بر خاک ہلاک
انداختند نظم

زبس را چپوتان بہ پیکار و جنگ گزشتند از جان بناموسن منگ
قتاد انقدر کشتہ در کارزار کہ شد بستہ راہ گمرینہ سوار
ز تیغ جہاد آتشی بر نہ وخت کزان ہندوئی جنگ جو زندہ وخت

دران عرصہ کارزاران قدر خون بہادران رنجتہ شد کہ تا ابد سبزہ ان خاک لالہ گون روید و آن
قدر پستہ از کشتہ گردید کہ زارغ و زرخن انوادی تا قیامت طعمہ از جائے دیگر برائے خود بخوید
از بسکہ سرازتن بہادران جدا کردہ دم تیغ جہاد کند پذیرفت و از بسکہ پیغام فنا بگوش مردان
رسانید زبان خنجر از کار رفت نظم

دران کینہ جوئی زبس طعن ضرب زکار خود افتاد آلات حرب
چو تیر شکستہ کمان شد ز دست زرہ پارہ شد چون گریبان مست

درین گیر و دار بلا و کارزار مردان از کینہ باده و سجان سنگہ سید و دیہ و رتن سنگہ را تہور

و قرار بر جنگ داد چون کب راسے آمدہ این معنی بعض رسانید عرق غیرت بادشاہانہ
 بجرک آمد و آتش قہر خسروانہ زبانہ زدہ تنبید و گوشال ان بد سگال در کیش مردی و
 دین حیت واجب دانستہ روز جمعہ بست و دویم رجب مطابق ہفتم اردی بہشت
 ہنگام صبح کہ بادشاہ عالمگیر مہر بر اورنگ چارم سپہر بقصد انتقام ہند و می شب
 تیرہ روز تیغ ظلمت سوز از نیام کشیدہ لشکر کا فر کیش ظلام را انہدام داد و خدیو
 افاق بتسبیہ صفوت جدال و آرایش افواج اقبال و راستن فیضان کویہ مشکوہ و
 پیش بردن توپ خانہ و نواختن کوس جنگ و افزاخن لوائے رزم فرمان دادہ مانند
 مہر تابان فیل سوارہ متوجہ پیکار شدند و افواج میمنہ و میسرہ و ہراول و چنداول
 و قول و آتش و طرح مقرر کردہ جائے نصب نمودند راجہ جہونت سنگہ چون
 اہتر از موکب ظفر طراز شنید لشکر عرب و ہراس و جنود خوف و اضطراب بر
 شہرستان خاطرش غالب آمد و کیمیل خود را بکلازمت اقدس فرستادہ انہار عجز و
 نیاز نمودہ التماس کرد کہ مراد اعیہ رزم و پیکار نیست عزم ملازمت دارم حکم شد کہ
 چون بفرخی سوار شدہ ایم توقف معنی ندارد و اگر گفتار او فروغ از صدق دارد از
 لشکر خود جدا شدہ تہا نزد نجابت خان بیاید خان مشارالیہ اورا بکلازمت والا
 خواہد آورد و ہمارا جہ این معنی قبول نکردہ چیزے جواب نداد و نفرستاد و آمادہ
 جنگ گردید پنج ہشت گھڑی روز برآمدہ از طرفین توپ و بان و تفنگ انداختند و
 ہنگام پیکار گرم گردید نظم

بلا آتش فتنہ آرا کمر دتیز تو گوئے پدیدار شدہ رستخیز
 چنان تیغ نیکن را شد آتش بلند کہ حبشی زجاہ ہر ش چون سپند
 دین اثنائے کند سنگہ بادہ و رتن سنگہ را تہور و دیال داس چالا وارچن گود و دیگر
 راجپوتان مہتورانہ از جانب مہاراجہ دست از جان شستہ جلو ریزہ بر تو چنانہ سرکار والا
 آمدہ بجنگ پرداختند بیت

ہمہ جاہل و سرکش و جنگ جو چو شمشیر آہن دل و سخت رو
 مرشد قلی خان دیوان سرکار علی باراجپوتان جنگ مردانہ نمودہ درجہ شہادت یافت
 و ذوالفقار خان زخمی گشت راجپوتان از وقوع این حال دلیر و خیرہ شدہ اند

نظام مخلص خانی سرسرازی یافتند بعد عبور از دریائے نرہ قطع منازل و طے مراحل
 نمود و بتایخ بستم رجب موضع دیپالپور مورد ریات عالی گشت و سبت و یکم دانشا
 را کہ از دیپالپور کوچ شده بود باوشامزاده محمد مراد بخش از تجرات آمدہ بدریافت
 ملازمت چہرہ مراد برافروختہ آداب کورنش بتقدیم رسانید و نزدیک موضع دہرات
 پور ہفت کوسہ از اوجین دایرہ شکر فیروزی اثر گرویدہ از انجا کہ خدیو عالم بمقتضای
 وفور دانش خدا داد نوع ضبط گذرہائے دریائے نرہ و مسالک دکن نمودہ بود
 کہ راجہ جسونت سنگہ و قاسم خان اصلاً خبر دکن و نہضت موکب والا از برہان پور
 باین سمت نداشتند و این ہر دو باتفاق یک دیگر بدفع مراد بخش تدبیرات مینمود
 و از اوجین کوچ نمودہ متوجہ محاربہ مراد بخش شدند و بسہ کوسہ کاچرودہ کیسان
 اینہا و مراد بخش سیزدہ کردہ فاصلہ بود رسیدند چون مراد بخش خبر آمدن راجہ
 و قاسم خان شنید تاب مقاومت در خود ندیدہ عنان تاب گشتہ بخیمت خدیو افاق
 روانہ شدہ و در نزدیکی دیپالپور چنانچہ گذارش یافت رسیدہ ملاقات نمود راجہ
 جسونت سنگہ بعد از سہ چہار مقام در لواحی کاچرودہ شنید کہ مراد بخش کوچ نمود
 رفت و از نہضت ریات والا بدین سمت اصلاً اطلاع نداشت و در تحقیق احوال
 مراد بخش می بود ہمہ رین اثنائے از نوشتہ راجہ شیورام خبر عبور ریات عالیات از
 دریائے نرہ دریافت نمود و نیز بعضے از نوکان داراشکوہ از قلعہ دہار فرار نمودہ
 نزد راجہ جسونت سنگہ رسیدہ از آمدن موکب عالی اطلاع دادند راجہ از استماع
 این معنی متعجب شدہ از انجا کوچ کردہ روانہ شد و در برابر دہرات پور بفاصلہ یک کرد
 فرود آمدہ آمادہ پیکار گردیدہ

در بیان جنگ خدیو افاق بہاراجہ جسونت سنگہ و فتح نہضت یافتن

خدیو عالم نظر بر آنکہ گروہم برانگیختہ نشود و خون مسلمانان ریختہ نگردد کب رائے
 نامی برہمن کہ ہمیدہ و دانائے وقت بود نزد راجہ جسونت سنگہ فرستادہ پیغام نمودند
 کہ ما جنگ عزم نیست از روی ملازمت حضرت عالی داریم انسب آنست کہ آئندہ
 ملازمت مستان والا از ما بر خیزد و راجہ این معنی قبول نہ کردہ کب رائے را خست نمود

اسفند اردو عمارت بلده برہان پور نزل اجلال فرمودند و عرضداشتی متضمن بیمار
پرسی واستکشاف احوال بدرگاہ حضرت اعلیٰ ارسال داشتہ بانتظار جواب یک ماہ
اقامت ورزید درین اثنا کئی عیسیٰ بیگ وکیل کہ اورا داراشکوہ قید کردہ بہوجب حکم
حضرت اعلیٰ بعد چند گاہ خلاص نمودہ بود و برہان پور رسیدہ بادراک ملازمت
سعادت اندوز گردید و اخبار آزار حضرت اعلیٰ بشدت تمام واستقلال داراشکوہ
و آمدن مہاراجہ بالتشکرگران در مالوہ گزارش نمود بنا برین عزیمت مستقر الخلفۃ اکبر باد
بتازگی بخاطر قدسی تقسیم یافت روز جمعہ بست و پنجم جمادی الثانی مطابق دویم فروردین
ماہ الہی در زمانیکہ ططنہ مواکب ربیع صیت شادمانی در اکماف گیتی انداخت
و شاہ عالم گیر بہار با افواج از ہار رایت سلطنت بجانب گلزار افراخت تا لشکر
کا فرکیش دی را کہ سدر راہ طراوت ریاحین بود و علف تیغ بیدریغ سازد و تخت گاہ
چمن و دارالملک گلشن را از شرارت خار بدہنا و تا خلف دو دمان گلستان پردار
برفاقت جنودیشی و جیوشش آسمانی لوائے توجہ از بلدہ برہان پور ہر افراختند

بیت

برائے صواب و بعزم درست باہنگ نصرت کمر بست چست

درین روز اکثر امرا باضافہ منصب و خطاب لایق سرانہ از شدند و از ان
جملہ محمد طاہر خراسانی صوبہ دار خاندیس کہ پیش ازین پایہ وزارت داشت بخطاب
وزیر خانی و سید شاہ محمد بخطاب مرتضیٰ خانی و میر ملک محمد حسین بخطاب بہاؤ خانی
و میر ضیاء الدین بہمت خانی و میر ہوشدار بہوشدار خانی و خواجہ عابد بہاؤ خانی و
دیگران بخطاب ہائے لایقہ سرفراز شدند چون شاہ نواز خان باندیشہ ہائے
ناورست از رفاقت رکاب دولت نقل ورزیدہ و برہان پور ماندہ بود و روز ششم
از کوچ برہان پور کہ قریب دہ کروہ منزل بود شاہزادہ محمد سلطان را بمعیشہ میر فرستاد
ایشان رفتہ شاہ نواز خان را دستگیر کردہ و رقلعہ برہان پور محبوس ساختہ معاودت
نمودند و موکب والا از انجا کوچ کبوج متوجہ شدہ برب دریا کئی نوبہ نزول
اقبال نمود عیسیٰ بیگ وکیل کہ بخشی دویم شدہ بود بخطاب سرفراز خانی و خوش
حال بیگ قاقشال قلعہ خانی و محمد طاہر داروئے توپ خانہ صفت لکن خانی و متامنی

عساکر متعینه انا بنجا طلبه باشند و مقدمات نالایق از طرف آن حضرت بمساع حضرت
اعلی رسانیده و عیسی بیگ وکیل آن حضرت را به صد در تقصیر و دقت کرده امواش
لصبط در آورده و لهذا آن حضرت را حیت دین مسلمانی و غیرت سلطنت و جهان بینی و
رشک برادری و جوشش نفسانی بران آورده که بغرم ملازمت حضرت اعلی روانه شوند
و در حضور والارسیده چند گاه بملازمت قیام و رزیده بانظام مهام سلطنت
که فتوری در ارکان آن راه یافته پیر داند و دست تسلط دارا شکوه کوتاه ساخته
حضرت اعلی را از قید استیلائے او برآورند اگر زیاده برین استقلال می یابد در
فرمان روائے مطلق العنان می گردد و دین منور را رواج میدهد و نیز بخاطر آورد
که بادشاها را در بخشش را همراه خود در حضور حضرت اعلی برده استشفاع جرایم
او نمایند بنا برین اندیشه جهان کشاعزم نهضت بجانب اکبر آباد مصمم نموده شاهزاده
محمد سلطان را بانجابت خان و فوجی از پهلوانان شجاعت مند بطریق منقلا غره جادوی اول
سلطنت مطابق شانزدهم بهمن ماه آبی روانه برهان پور نمودند و شاهزاده محمد معظم را بصورت
داری دکن مقرر کرده شاهزاده محمد اکبر را که در همان ایام سعادت ولادت یافته بود
پایزدگیان سرادقات دولت و قلعه دولت آباد گذاشتند و شاهزاده محمد اعظم را برکات
ظفر انتساب مقرر نموده روز جمعه دوازدهم جادوی الاول در ساعت ظفر اشاعت
که بمنع منقطع و نصرت تواند بود از خط فیض بنیاد اورنگ آباد نهضت فرمودند

نظم

زمانی که بانسرخ یار بود نظر بای طالع سزاوار بود

گمان شد بیایش مرصع رکاب برآمد بچرخ بلند آفتاب

منشور عاطفت بنام بادشاها را در بخش قلی فرمودند که از گجرات متوجه مالوا
شود و میر محمد عساکر را که بخشی و دیم بود بختاب عاقل خانی و حراست قلعه اورنگ آباد
سرافراز فرمودند و مرشد قلیخان را از تغیر میر ضیاء الدین حسین بخلعت دیوانی فرستادند
و بحسب مصلحت معظم خان را که بموجب فرمان اعلی حضرت اراده اکبر آباد داشت
و رفیق او صلاح نبود قید کرده در قلعه دولت آباد گذاشتند و اکثر امرا را باضافت
مناسب سرافراز فرمودند بعد قطع مسافت دست و پنجم جادوی الاول مطابق دهم

بقلم سوانح نگاری در آید مدت سلطنت اعلیٰ حضرت سی و یک سال و سہ ماہ و بہت
و در روزہ

ابوالمظفر محی الدین اورنگ زیب عالم گیر بادشاہ خلیفہ سویم شہاب الدین محمد شاہ بہمان و شاہ پیر چل ساگی در سنہ ۱۰۹۷ سریرارائے خلافت گشت

چون ارادت قادر پرکمال و خواہش منعم عظیم الافضال اقتضائے آن کرد کہ آفتاب
عالمیاب عالمگیری از مشرق دولت و اقبال طلوع نماید و نسیم بہاری جہان پیرائے
اورنگ زیبی باغستان روزگار طراوت و نصارت بخشد عالم پیر از فرد دولت جہان
جوانی از سرگیر و جہان بہمن از عدل و احسانش تجدید تازگی پذیرد و لاجرم کارکنان
آسمانے بر وفق تقدیر سجانی امری کہ موجب طلوع کوکب سلطنتش از مطلع دولت و
سببے کہ باعث سطوع نیر خلافتش از برج اقبال تواند بود و بمنصہ شہود جلوہ گر گردانید
مصدق این کلام و منطوق این تہنید انکہ ان حضرت در دکن می شنیدند کہ دارا شکوہ
بدین وائیں ہندوان بایل شد و بر بہمنان کہ علمائے مذہب ہند اند و جوگیان سناسیان
کہ در ویشان دین انہا ہستند در صحبت خود راہ دادہ ان مردم را مرشد کامل ہادی
مطلق میدانند و محتاب ان جماعت را کہ بہ بید مشہور است محتاب آسمانی و خطایب ربانی
و بصفت قدیم میخوانند و در صد و تریجہ آن شدہ اوقات عزیز را کہ بدل ندارد و پیدان
شغل صرف می نماید و اشعار ہندی از خود تصنیف نمودہ آن را تصوف محض می گوید و
بجائے اسم ایزد تبارک و تعالی اسم ہندی کہ اہل ہند آن را پر تو اہی می نامند و
اسم اعظم میدانند بخط ہندی بر الماس و یاقوت و زمرد و غیر ان نقش کردہ در پوشاک
پوشیدہ آن را تبرک تصور می نماید و از نماز و روزہ وائیں مسلمانی انحراف دارد و در متوال
کہ بسبب بیماری حضرت اعلیٰ را سہر و برگ در پرداخت امور جہانمانی ناامدہ او و تیمای
بہام فرمان بر وائی و خیل نگردیدہ و در عین مہر بجا بود کہ تضرع آن نزد واکب رسیدہ بود

انجا اگر مصلحت اقتضا نماید قاسم خان بدخ مراد بخش و اخراج ادا و تجارت متوجہ گرد و دلا
 کو سکے ہمارا جہ بودہ باشد القصد ہمارا جہ وقاسم خان بعد قطع منازل و طے مراحل در
 اوجین کہ دارالایالت صوبہ مالوہ است رسیدند و داراشکوہ اگرچہ ولی عہد صاحب
 مدار امور خلافت بود و حضرت اعلیٰ متوجہ احوال او بودند اما از جانب بادشاہزادہ
 محمد اورنگ زیب خوف و ہراس تمام داشت تہید دفع شورش محمد شجاع و مراد بخش
 بعض حضرت اعلیٰ رسانیدہ تمامی جنود دکن کہ برکاب بادشاہزادہ محمد اورنگ زیب
 تعینات بودند بموجب فرامین مطاعہ حضرت اعلیٰ طلب حضور نمود چون بادشاہزادہ
 معزالیہ ہم قلعہ بیجا پور در پیش داشت و آن قلعہ را محاصرہ نمودہ بہاڑوے شجاعت
 و پامیردی و رائے صایب افتاح ان نزدیک رسانیدہ بود ازین کہ عساکر متعینہ دین
 ہم بود بموجب طلب از منصوبہ داراشکوہ روانہ حضور پر نور گردیدہ بالضرورت مقتضای
 وقت ببادل خان دالی انجا صلح و میان آوردہ و یک کرور روپیہ پیشکش مقرر کردہ
 و معظم خان را برائے تحویل وجہ پیشکش گذاشتہ معاودت باد رنگ آبا و نمود و فتح
 آن قلعہ کہ نزدیک رسیدہ بود از منصوبہ داراشکوہ در پردہ توقف ماند و غیر از
 معظم خان و شاہ نواز خان و نجابت خان از اعظم امرا در دکن نماند و مرکز خاطر داراشکوہ
 آن بود کہ چون لشکر را در حضور جمع شوند نخستین دفع شورش محمد شجاع و مراد بخش نماید
 بعد ان اتمام کار بادشاہزادہ محمد اورنگ زیب کند بہین منصوبہ دکن از لشکر باخالی
 گردانید و میخواہست کہ ہر گاہ سلطان سلیمان شکوہ کہ بر محمد شجاع رفتہ مظفر و منصور شدہ
 معاودت نماید تمامی لشکر کہ ہمراہ دست بہمان ہیئت مجموعی در اوجین کہ پیشتر ہمارا جہ اقامت
 دار و بفرستد لیکن میدانست مصرع

تقدیر دگر باشد و تدبیر دگر

بالآخر بادشاہزادہ محمد اورنگ زیب از دکن آمدہ اولاً در مالوہ ہمارا جہ منسج یافتہ بعد
 ان از نزدیکی اکبر آبا و داراشکوہ ہنگامہ رزم آراستہ بزور سر پنجہ اقبال و قوت طعن
 لایزال فیروز مند گشت و در اکبر آبا در رسیدہ اعلیٰ حضرت را در گوشہ نشاندہ نمود
 اورنگ آرائے خلافت گردید و در سال ہنم جلوس عالمگیری حضرت اعلیٰ در قلعہ اکبر آباد
 یازدہم رجب سنہ ۱۰۸۱ در عمر ہفتاد و ہفت سالگی بکک چا وید شامہ چنانچہ مفصل

نخل وصول انداختند بادشاہزادہ داراشکوہ کہ دران ایام مدار انتظام امور خلافت
بر خود گرفتہ بود بعد رسیدن در اکبر باد و صد و تماغ شورش برادران گردیدہ راجہ
جے سنگ کچھواہہ را کہ از عمدہ راجہ سائے عظام و رکن رکن سلطنت ابدی الدوام بود با چند
امرائے نامدار و خیول بیشمار بادشاہی و فرادان سپاہی از خود و توپ خانہ و سایر اسباب
جہاد و بسر کردگی سلطان سلیمان شکوہ مہین خلعت خود چہارم ربیع الاول سنہ ایبہ بر سر
بادشاہزادہ محمد شجاع تعین نمود سلیمان شکوہ بعد از مراحل و قطع منازل در عصبہ پاور
رسیدہ دو نیم کرد و بے ان طرف بنارس بر کنار دریائے گنگا بمفاصلہ یک و نیم کردہ
کہ محمد شجاع دایرہ داشت نزول نمودہ آمادہ پیکار گردید بہت و یکم جمادی الاول
بہ بہانہ تبدیل منزل و تغیر مکان آوازہ کوچ در دادہ سحر گاہیکہ محمد شجاع خواب الود
غفلت بود متوہ صفوت رزم و جہاد نمودہ ناگہان بر لشکر فہیم ریخت مہیا و حملہ آتش
کارزار برانگیخت محمد شجاع کہ بخیر و نا تجربہ کار بود بانکہ آویزش دست از کار و کا
از دست دادہ خود را در کشتی رسانیدہ رو بفرار ہنار و بے انکہ جائے توقف نماید در
مونگیر رسیدہ تمامی اردو و کارخانجات و دواب و خزانہ و بغارت رفت در مونگیر
اقامت نورزیدہ روانہ بنگالہ گشت و ولایت پٹنہ و مونگیر در تصرف کسان سلیمان
شکوہ درآمد و از اتمام کار محمد شجاع بالکل خاطر جمع نمودہ جمعی از نوکران محمد شجاع را کہ از ان
معرکہ دستگیر شدہ بودند بادشاہزادہ داراشکوہ در اکبر آباد طلبہ داشتہ بعد از اہانت
و تشہیر بقطعید عقوبت نمود و از انجملہ تنے چند بہانہ کردند نقد زندگی از دست دادند
در ہمان ایام کہ سلطان سلیمان شکوہ را بر محمد شجاع فرستادہ اند راجہ حبوت سنگ را کہ از زندہ
را چہائے والا شان و بزمہ شوکت و حشمت پیشوائے امرائے عالی مکان بود داعی
حضرت اورا مہاراجہ خطاب دادہ رکن سلطنت میدانستند با چندی از راجہائے
ذی شان و امرائے بلند مکان و خزانہ فرادان و توپ خانہ بیکان بہت و دویم ربیع الاول
سنہ ایبہ بصوب مالوہ رخصت نمود کہ بحفظ قللر اسخند و وضبط معابر دریائے ندہ
قیام در زندہ سد راہ دکن گردد و قاسم خان را کہ از عمدہ امرائے و داروغہ توپ خانہ
سرکار اعلیٰ حضرت بود بالشکر فرادان فوج جدا گانہ کردہ بر سر بادشاہزادہ محمد مراد بخش
تعین نمودہ مقرر کرد کہ بالفعل بہراہ مہاراجہ حبوت سنگ تمام مالوہ برو و بعد رسیدن

عامہ خلافت چہ بلک امرائے ازکورش محروم بودند از نجیب و نظم و نسق معاملات ملکی و مالی اختلال راه یافت بادشاہزادہ محمد دارا شکوہ کردی عہد بود و درینوقت ذمام انتظام مہام ملک و دولت در قبضہ اقتدار و اختیار خود گرفتہ بنا بر مصلحت راہ وصول اخبار بالکثافت و اظہار مسدود نمود و مردم خود تعین کردہ کہ خطوط و کلمات بادشاہزادہ با و امرا و دیگر مردم از مسالک و مشارع میگرفت و بعضی و کلمات را در قید نگاہداشت درینصورت بادشاہزادہ با و صوبہ داران و حکام بلاد و امصار ممالک ہندوستان ملک خوانین و امرائے حضور مقدس حیات ان حضرت باورینی کردند از بمعنی خلل عظیم در اطراف ممالک گردید مفسدان در ہر گوشہ و کنار و سرکشان در ہر صوبہ و سرکار سر بشورش و مناد ہر داشتند در عیایستہ واقفہ طلب ترک مال گذاری نمودہ تخم انحراف در مزرعہ ترک داشتند و حکام و عمال دست از حکومت باز کشیدہ در اماکن خود بیکار نشستند تا جبران و مسافران ابواب رہ نمودی و سفر گزینی بر روی غویش بستند بادشاہزادہ محمد مراد بخش ازین خبر در گجرات رایت بنی برافراشتہ بر تخت نشست و سکہ و خطبہ بنام خود دست کردہ مروج الدین محمد مراد بخش بادشاہ خود را خطاب کرد و فوج ہر سورت بندر فرستاد محمد شریعت پسر اسلام خان را کہ از جانب بیگم صاحب متصدی انجا بود قید نمودہ انواع ایذا و اہانت کردہ اموال بادشاہی و سرکار بیگم صاحب انچہ در انجا بود متصرف شد و میر علی تقی دیوان سرکار خود را کہ از بنی مانع بود بدو در حد و در تقصیر بدست خود کشت و دست تقدی بر مال سرکار بادشاہی کہ در گجرات داشتہ و دہود و اموال مردم دیگر در از گردانید و نیز بادشاہزادہ محمد شجاع در بنگالہ بہین طریق پیش گرفت و بر سر تپہ لشکر کشید و از انجا پیشتر آمدہ در بنارس رسید بادشاہزادہ دارا شکوہ مقدمہ سرکشی و گردن تابیہ ہر دو برا در معرض مقدس رسانیدہ تہمیدات و توجیہات بیار برائے دفع این شورش اعلیٰ حضرت را برین سخن آور کہ از شاہجہان آباد نہضت فرمودہ در اکبر آباد نزول اجلال فرمائید لہذا در عین اشتداد امراض و طفیان عوارض کہ ہنگام سکون و آرامش بود بستم محرم سالہ بسمت اکبر آباد نہضت فرمودند بر آب دیارے جہاں برکشتی سوار میشدند و پردہای برکشتی سے انداختند کہ را کورنیز میسر نمی شد عامہ خلافت بر حیات ان حضرت اعتبار نمی کرد و نہ تا انکہ دہم صفر و اکبر آباد

مطاعه بنام صوبه داران و احکام قدسیه بفرموده داران و عمل گذاران ممالک محروسه متضمن لاسا
 و تاکید معموری ملک و آبادی رعیت و تقدیم مراسم عدالت و امنیت طرق و مسالک
 عز اصدار یافت و بیاسن توجهات اقدس امور سلطنت و جهانبانی بتازگی رونق پذیرفت
 و پراگندگیهای روزگار و برهمزدگی های اقطار از سر نو انتظام یافت القصه آن حضرت
 مدت متادوی بعدالت گسری و رعیت پروری و جهاندارے و جهانبانی کردند و بزرگوار شمشیر
 و اقبال و قوت سر پنجه طالع لایزال ملک گیری و گیتی ستانی نمودند چنانچه ما براهے تغییر
 دولت آباد و دیگر ممالک دکن و اطاعت و انقیاد سرکشان و گردن فزان هندوستان
 و فرمان پذیری راجهای و رایان و دشت و کوہستان و فتح قلعه قندھار و آمدن علی مران
 خان در حضور والا و بدیه بر ولایت ایران و انتزاع بلخ و سایر قلعجات توران و در بخت
 رفتن نذر محمد والی ان ولایت و دستگیر گردیدن پسرانش مشهور و معروف است و محمد وارث
 کتابے موسوم بشا بهمان نامہ متضمن واقعات و فتوحات ان حضرت بقید کتابت در
 آورده این کترین اگر تفصیل پر داند باید که کتابے علیحدہ تحریر در آید لهذا از تطویل سخن
 عنان مشبد نیز خامه و قیام نگار معطوف ساخته و باختصار پر داخه ختم کلام بحد ما
 می نماید که در اواخر زمان آن حضرت بصلاح و زراے و لافطرت و ندائے بلند
 فکر تقسیم ممالک بفرزندان و الاثان بخاطر مقدس آورده بادشاهزاده داراشکوہ
 خلف بزرگ را در حضور طلبد اشته ولی عهد و نایب منایب سلطنت نموده در اکثر
 امور خلافت و جهانبانی و خیل گردانیده رقی و فتق مہات و قبض و بسط امور بصوابے
 اوی نمودند و بادشاهزاده محمد شجاع پسر دویم را بر ولایت بنگالہ و بادشاهزاده اورنگزیب
 خلف سویم را بر ممالک دکن و بادشاهزادہ محمد اورنجش فرزند چہارم را کہ از ہمہ غر و بود
 بر ولایت گجرات تعین فرمودند و این بادشاهزادہ ما در تنظیم و تسبیق امور ان ممالک
 پر داخه بر طبق احکام مقدس بعمل می آوردند بعد مدت قصار اسفتم ذی الحجہ ۱۰۶۰
 سحری مطابق سال سی و یکم جلوس والا در دار الخلافت شاهیچلمن آباد بان حضرت عاھنہ
 جہانی روی داد و مزاج اقدس از مرکز اعتدال و قانون صحت منحرف گشت و روز
 بر روز در تریاد بہاد و مدت با متداکث شد و امراض متضادہ باہم متفق گشت و توانے
 بدنی ضعف و ناتوانی پذیرفت ازین رو کہ در عام و غل خانہ تشریفاتی آوردند

از میر محمد صالح ہیبت

تا بود از آدم و عالم نشان شاه جهان ثانی شاه جهان

مصرع جلوس شاہ جهان وادزیب ملت و دین

بدرین نزدیکی جشن مہتابے ترتیب یافت کار گزاران اشغال سلطنت
 بموجب حکم والا دیوار ہائے و صحن ہائے دولتخانہ را بچار ہائے سفید در گرفتند
 و تمامی اشجار و نہال باغچہ محاذی انجمن را بپارچہ سفید در گرفتہ بصنعت مہر پر وازی
 برگ برگ و شاخ شاخ ہر شجر را نمودار ساختہ و سراسر آلات و ادوات مجلس و
 اسباب عیش را سفید کاری حاضر آوردند کہ از شعلہ انواران پر توامہ بے رونق
 گشت و دیدہ انجم از حیرت سفید گردید ماہ تمام ہر اے تماشائے آن بزم معلی
 سر شام از دریچہ مشرق طلوع نمودہ انجمن اسند و ز گیتی گشت از لمعات صنایع سراسر
 عالم روشن گردید و از اشراقات سما صبح نورانی بر دمید ظلام شام خود را در
 کج تواری مستور ساخت و ظلمت شب در نقاب حجاب مخفی گشت منظم

مہتاب شبے چو وصل معمور بر روز کشیدہ پر وہ نور

شامش کہ گل سحر نمودہ صبح بہزار در کشودہ

نظمش بفسرغ عالم اندرز آبتن صد ہزار نور روز

انداختہ ماہ نطع سینین رفتہ ز فلک سیاہ گلیمین

شب تابے رنگ چون ستارہ افروختہ شمع صد نظارہ

نواب فلک بکامرانی در دست کلید مشا ومانی

افاق چو صبح دم شگفتہ افلاک ز نور در گرفتہ

فرخندہ دے خجستہ حالے در طبع زمانہ اعتدالے

موتمن الخلافۃ آصف خان از لاہور در کسبہ آبا و رسیدہ ہا دراک ملازمت اقدس
 سعادت اندوز گشتہ مور و الاف عواطف والا و مشمول اصناف عاطفت علیا
 گویدہ وکیل سلطنت و مدار الملک گشت و دیگر امرا و خوانین ہر کدام در حضور
 رسیدہ بقدر رتبہ و موافق پایہ خویش با صافہ منصب سر اسند از شدہ و فرامین

۱۱) شاہ جهان باشد و شاہ جهان *

نواحی بجاگیرش مرحمت گشت و از گجرات نہضت فرمودہ متوجہ اکبر آباد شدند و
 در راہ راناکرن سنگہ سعادت ملازمت دریافت خلعت خاصہ بادکھکی لعل قطعی قیامت
 سی ہزار روپیہ و قمیش مرصع و خنجر و نیل خاصہ واسپ بازین طلا عنایت فرمودہ بحال
 جاگیرش بحال داشتند بعد رسیدن دراجمیر خان عالم و منظر خان معموری و بہادر خان
 اوزبک و راجہ جے سنگہ کپواہہ و راجہ انیراے و دیگر امرائے بادشاہ ملازمت
 سعادت اندوز گشتند بہت و ششم جمادی الاول دہ دارا کھلا فہ اکبر آباد نزول
 اقبال فرمودند در ساعت میمون اشاعت اورنگ خلافت بجلوس اقبال مانوس
 زینت و زیب یافت کار گزاران در گاہ خلافت و منتظان کار گاہ سلطنت با رگاہی
 شگرت کہ از رنگ آمیزی و دفر زبیا یی روسے ہوا نگارین می نمود بہتو نہائے
 طلا و نقرہ برافراختند و اضلاع آن را بسایا بہائے نخل زرد و زری و زربفت
 مغرق و مزین ساختند فر شہائے ملوک و بساط ہائے مزین گسترند و اسباب
 طرب و نشاط و مواد فرح و انبساط ہیا گہر دانیدند نوائے تہنیت و مبارکبادی
 مسرت انسانی زما نیان گردید و صدائے کوس بہجت و شادی بگوش آسمانیان
 در رسید ترانہ سچان شیرین نوا قمری اسانشید خورمی بر کشیدند و رامشگران جاؤ
 ادا از پائے کوبی و چرخ زنی دلہارا در بودند ایام نو بہار بر روزگار اشکار گشت
 و زمان نور و زری بعالم روزی شد جہان پیر برگ و نوائے نوجوانی از سر گرفت
 و عالم دیگر ساز و سامان عشرت بدست آورد و امرا یان سپہ سالار و صف آریان
 نامدار تلبات تہنیت و کور نشات مبارکباد و تقدیم رسانیدند شعرائے نکتہ سنج و
 فضلائے و الاطیع باشعار دل پذیر تاریخ جلوس والا در سلک نظم کشیدند از انجملہ
 انکہ میر شوقے گفتہ قطعہ

خورم و شاد و کامران باشد

تا جہان باد در جہان باشد

کریش چون مہر تابان آمدہ

دارث ملک سلیمان آمدہ

بادشاہ زمانہ شاہ جہان

حکم او بر جنلائق عالم

حکیم کاشی گفتہ قطعہ

بادشاہ بحر و بر شاہ جہان

سال تاریخ جلوسش چرخ گفت

نخستین بمنزل مهابت خان که از چند روز بملازمت مقدس رسیده بود آمده صورت
 واقعه گذارش نمود مهابت خان چون برق دیا و برود حرم سرائے عالی رسیده خبر باندر
 فرشتاد آن حضرت میتوقف بیرون آمدند بنارسی مذکور زمین بوس نموده حقیقت را التماس
 کرد و انگشتی آصف خان را بنظر قدسی گذرانید حدوث این واقعه بر خاطر مبارک
 گران آمد چون وقت تقاضائے آن میگردد که در اخفا کوشیده شود و بالضرورت این خبر را
 پنهان کردند و بموجب التماس مهابت خان و دیگر دو تن از امان روز پنجشنبه بستان و
 سویم ربیع الاول از جنیر روانه شدند و بخط قدسی فرمان عالیشان بنام آصف خان
 مشتمل بر سیدن بنارسی مذکور و توجه رایات عالیات بمست اکبر آباد محسوبانان اسد
 صاد گشت و نیز فرمان والا نشان بنام خانجهان لودی صوبه دار دکن متضمن انواع
 عنایات بصدد در پیوست ادا و واژگونی بخت قدر عنایت اقدس ندانسته بهمد
 و سوگند بنظام الملک در ساخته ولایت بالاگهات که بتدریج تمام بتخیر در آمده بود تمامی
 به نظام الملک داده به برهان پور آمده با جمعی از شورش طلبان اتفاق نموده مصد
 فتنه و آشوب گردید و جمعی از افغانان معتبر خود را با جمعیت فرادان در برهان پور
 گذاشته با امرائے بادشاهی که بنظام مردم موافقت نکرده خود را از شرارت ادنگاه
 میداشتند شل راجه گجه سنگه را بهتور در راجه جینگه کچوا به و غیره بماند و رسیده
 اکثر ولایت مالوه متصرف شده سنگ راه رایات عالیات گردید این حضرت بحسب
 تقاضائے وقت دلاهران پور گذاشته بطرف گجرات تشریف آوردند سیف خان
 صوبه دار گجرات در وقت آمدن آن حضرت از سمت تهته در گجرات مصد
 گتایه گشته بود در نیولاهراس بسیار بخاطرش راه یافت چون همشیره کلان مهد
 علیا حضرت ممتاز محل در عقد از دواج سیف خان بود براعات خاطر آن عقیفته
 الزامانی شریفه الدورانی تقصیرات سیف خان معاف فرموده او را از گرداب
 اضطراب با حل جمعیت آوردند و برای نظم امور ملکی هفت روز در احمد آباد
 مقام گردید شیر خان باره بمنصب پنجزاری ذات و پنج هزار سوار و صوبه داری گجرات
 و میرزا علی ترخان بمنصب چهار هزار ذات و دو هزار سوار و صوبه داری تهته
 سراندرازی یافتند و صوبه دار پنج هزار سوار و صوبه داری مهابت خان و برکات

بلاهور فرستاده بودند لب دریائے راوی متصل شاه دره دربارغ مہدی قاسم خان
 کہ نور جهان بیگم آن بارغ را رونق داده بود بجاک سپردند و بر مزار قدسی عمارت عالی
 تعمیر یافت شعرائے فردگزین اشعار رنگین در تار و پود رخ فوٹ ان حضرت گفتند
 انان جملہ انکہ نظم

شہنشاہ جهان شاہ جهانگیر	کہ صیت عدل او بر آسمان رفت
چون نور الدین محمد بود تا مش	ازان از رفتنش نور از جهان رفت
چگویم نام وے کو حاطم طے	بعہد ہمتش نام و نشان رفت
گلستان جهان بے آب رنگ است	بہار و آب او چون در جهان رفت
ازین ماتم سرا چون رخت بر بست	جان نگین شد و او کامران رفت
چو تار و پود فاش جست کشفی	خود گفتا چنانگیر از جهان رفت

مدت سلطنت بہت دیک سال و ہشت ماہ و چارہ روز

ابولمظفر شہاب الدین محمد شاہ جهان بادشاہ غازی صاحب قرآن

ثانی خلف سویم نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ

روزی کتبہ بہت و دویم جمادی الاول سئوئم ہجری در ایوان خاص و عام دو تخانہ
 والا واقعہ دار السلطنت لاہور ارکان دولت و اعیان سلطنت سکہ و خطبہ بنام
 نامی ان حضرت مقرر کردند و ان وقت عمر گرامی بحساب قمری سی و ہفت سال و
 بحساب شمسی سی و شش سال بود چون ان حضرت در دکن قیام داشتند آصف خان
 عرضداشت متضمن اتمام کار مدعیان سلطنت و استدعائے تشریف شریف
 ارسال داشت و پیش ازین روزے کہ بادشاہ جنت آرامگاہ رحلت مندرجہ
 آصف خان بنارس نام ہندوی را کہ درہ نوردی و تیز گردی بے ہمتا و در تند
 روی و گرم دوی کیتا بود در خدمت ان حضرت روانہ کردہ خبر قضیہ ناگزیرہ بتقریر
 او حوالہ نمودہ انگشتی خود را برائے اعتماد دادہ بود بنارسی مذکور نوزدہم ربیع الاول
 در عہد سلطنت چنانکہ انتہائے حد و لاست نظام الملک است پید

با اعظم خان ہماستان شدہ بجہت تکین فتنہ و آشوب و انتظام پراگندگیہائے
روزگار سلطان داور بخش عرف بلاتی پسر شاہزادہ خسرو را از قید برادر دہ بر تخت سلطنت
نشانند نیز کہ خطبہ بنام او منودہ دل شورش زدہ اورا بہمد و سوگند مطمئن گردانید
اما امرا یان نظر برانکہ چون آصف خان استقامت و استقامت دولت شاہجہان
میخواہد سلطان داور بخش را گو سپند قربانی تصور نمودہ با آن کورنش نمی نمودند چون
داور بخش و امرا در نواحی لاہور رسیدند شاہزادہ شہریار کہ مد لاہور بود و بہستماع
واقفہ ناگزیر سرسلطنت برداشتہ دست بخرامین و کار خانجات دراز داشت
بعد رسیدن سلطان داور بخش صفوف آراستہ رو بعرصہ پیکار آوردہ در اول
صدمہ انتظام افواج خود را پراگندہ دیدہ رو بفرار بہاد و بقلعہ درآمدہ پائے خود
در دام افتاد و اکثر ہمرہانش قول گرفته آصف خان را دیدند روز دیگر داور بخش
در قلعہ ارک رسیدہ بر تخت خلافت نشست و شاہزادہ شہریار را کہ نتوانست قلعہ
ہم مضبوط نگاہداشت از درون حرم برادر دہ از فوطہ کمرش ہر دو دست بستہ پیش
تختگاہ سلطان داور بخش حاضر آوردند و او شرايط کورنش بجا آورد و ہمان وقت اورا مجوس
کردند و بعد دو روز میل در چشمش کشیدہ از بینش معزول کردند چون شاہزادہ شہریار
طبع والا و فطرت بلند داشت دران وقت این رباعی فی البدیہہ بر زبانش
رفت قطعہ

ز نرگس گلاب از چہ نتوان کشید کشیدند از نرگس من گلاب

اگر از تو پرسند تاریخ آن بگو کہ شد دیدہ آفتاب

بعد از چند روز مہورت و ہوشنگ پسران شاہزادہ دانیال را گرفتہ مقید
ساختند چون عنان اختیار سلطنت بدست آصف خان بود و بر جمیع شاہزادہ
وامرا تسلط داشت و میل خاطر و اعتقاد باطن ادبکانب با شاہزادہ شاہجہان بود
ہذا بعد چہند گاہ بموجب منشور عالی بادشاہزادہ والا قدر کہ از دکن بنام آصفخان
بعد استماع قضیہ ناگزیر صادر فرمودہ بود داور بخش و گشتاسپ برادرش و شہریار
و مہورت و ہوشنگ را در لاہور مسافر صحرا کے عدم نمودہ از تمامی مدعیان
سلطنت خاطر داپرداختست با بجلہ نش آن حضرت را کہ از چکر ہتی مصوب مقصود خان

گینخت و جان بحق تسلیم کرد و مشاهده این حال مزاج اقدس با شوب گرایید و بر خاطر
 مقدس مکرر گذشت ترک شکار کرده بدولت خانه والا تشریف آوردند گویا ملک
 الموت باین صورت متخلق گشته بنظر آنحضرت درآمده بود از آن ساعت قرار و
 آرام از خاطر مقدس برخاست از پیرم کله کوچ کرده در تهته و از آنجا در ساجری
 نزول اقبال فرمودند و از آنجا بدستور معهود یک پیر روزمانده کوچ فرمودند و از آنجا
 راه پیاله خواستند همین که بر لب هنادند گویا اینقتاد و برگشت و تار سیدن بدو تخانه
 چکر هتی حال دگرگون گردید آخر بای شب کار بد شکاری کشید هنگام صبح نفی چند
 بختی برآمد وقت چاشت روز یکشنبه بست و هشتم شهر صفر ۳۰۰ مطابق پانزدهم
 ابان ماه الهی سال بست و دوم جلوس والا در عمر شصت سالگی روح قدسی از ایشان
 خاک بال افشان بر ساکنان افلاک گردید و آثار مستغنی نمودار شد نور جهان بیگم که
 از عنایات خاص آن حضرت سلطنت هندوستان می کرد و فروش دل خواش
 و تاله جان تراش بر کشید و گریبان جان از نوحه و فغان بر درید و ریاحین مشک
 آگین از چمن تارک کندید و گل رخساره را از خار تاختن تراشید و بسان سبزه
 بنجاک و غون غلطید منظم

بینه از تنابن سنگ میزد	لیانچه بر رخ گلرنگ میزد
زریحان سروستان را سبک کرد	بچیدن سنبستان را بیک کرد
در یغازین زینکاری در بینا	در یغازین جگر خواری در بینا
نخواهم بجالش زندگی را	بلک جاودان پایدگی را
نهال عمر بے برگت بے او	حیات جاودان مرگست بے او
بقانونه وفا نیکو نباشد	که من با شتم بگیتی او نباشد
نخواهم کز وکیو نشینم	چنان مایه جمال او بزمینم
چه اسایش در آن گلزار ماند	کز وگل رخت بند و خار ماند

در چنین وقت نور جهان بیگم هر چند آصف خان را نزد خود طلب داشت او غدر نا
 در میان آورده برفت چون بادشاهزاده شاه جهان دور دست بود بسبب قضیه
 ناگزیر در امور جهانی اختلال روداد و در کار مملکت پراگندگی راه یافت آنحضرت

و محال جاگیر مهابت خان و صوبہ داری اجیر بخانخانان مرحمت گشت خانخانان
بعد قطع منازل وسطی مراحل در دارالخیر اجیر رسید و مهابت خان که بعد معاودت
از تہتہ بست اجیر رسیدہ بود تاب جنگ نیاورده در شتاب جبال ولایت
رانارفتہ اقامت ورزید و خانخانان در آن سمت در سمنہ جلوس والا در عمر افتاد
و در سالگی بجوار رحمت حق پیوست و مهابت خان از اسبجاء ایض نیاز مشتعل عقیدت
و اخلاص بخد مت شاہزادہ شاہجہان ارسال داشت و بموجب منظور عالی کہ بطلب
اوصاد گشت پھنچ استعجال در جنیر رسیدہ بملازمست فیضد رجبت مشرف گشت
مورد انواع عواطف گردید و این معنی موجب ظہور غیر اقبال او گشت چون این
خبر بعض مقدس رسید خانجہان لودی بخطاب سپہ سالاری و صوبہ داری دکن
سرانہ رازی یافت و مدتی اورا با سہا ہزادہ شاہ جہان کار مجاہدہ و مجاہدہ
در میان ماند +

در بیان حلت نمودن حضرت خاقان نام بلک خاوان

در سال بست و دوم جلوس والا حضرت خاقان زمان مطابق بمقتاد مستوجب کشمیر شدند
درین مرتبہ در کشمیر بان حضرت بیماری غلبہ نمود و ضعف و ناتوانی روز بروز
زیادہ شد در اوایل زمستان رایت مراجعت برافراشتند و در منزل بیرم کل
بنشا شکار پر داختند در آن سرزمین کوبی است بلند و درتہ کوبہ نشین بخت
بندوق اندازی ترتیب یافته مقرر بود کہ چون زمینداران اہورا راندہ بر تیغ کوبہ
برآمدند و بنظر اشرف دارندان حضرت بندوق راست کمر دہ اندازند ہمین
کہ قیر بندوق باہو میر رسید از تیغہ کوبہ جدا شدہ معلق زنان بر زمین می افتاد و
تماشائے غریب می شد درین وقت یکے از پیادہائے ان مرز یوم اہورا راندہ
اور د اہو بر پارچہ سنگی جا گرفته ایستاد و بواقعی بنظر ورنی آمد پیادہ مذکور خواست
کہ پیشتر آمدہ اہورا از آن مکان روان سازد و بگرد رسیدن در آنجا نتوانست پامضبوط
کرد و دست بہ بوتہ زد و قضا را بوتہ کندہ شد و آن پیادہ اجل رسیدہ از آن کوبہ
آسمانی ارتفاع معلق شدن بر زمین افتاد و استخوانش خرد شد و استخوانش از ہم

بصوب تہتہ رفتہ است بتقاضی شتافتہ ہمہ اورا بانصرام رساند دویم انکہ استخوان
 را با ہمراہانش از قید برادرہ بلالزمت اقدس بفرستد سویم انکہ طہورث و
 ہوشنگ پسران شاہزادہ دانیال مرحوم را کہ با و حالہ شدہ بودند روانہ حضور فیض گنج
 نماید چہارم انکہ لشکری پسر مخلص خان را کہ ضامن اوست و تا حال بلالزمت والا زید
 حاضر نگرداند در صورتیکہ از فرستادن آصف خان و تقدیم احکام دیگر عدول نماید
 فوج بر سر اوقین می شود و استیصال او میگردد و افضل خان رفتہ احکام مطاعہ
 بہابت خان گذارش نمود بہابت خان پسران شاہزادہ دانیال را حالہ نمودہ اظہار
 کرد کہ بموجب حکم والا روانہ تہتہ می شوم و آصف خان را خلاص مینمایم اما خوف دارم
 کہ بعد خلاصی آصف خان مبادا بیگم از روی عداوتی کہ دارد فوجی بر سر من تعیین کند
 و منی صورت ہر گاہ از لاہور بگذرم آصف خان را خلاص کردہ روانہ حضور پر نور
 مینمایم افضل خان از پیش بہابت خان آمدہ پسران شاہزادہ دانیال را از نظر گذرانید
 انچہ بہابت خان گفتہ بود و بفضل بعض رسانید مگر رزبانے افضل خان حکم شد کہ خیریت
 تو دین است کہ آصف خان را خلاص کنی والا نہ است خواہی کشید بالضرور بہابت خان
 بموجب حکم والا بعل آورده آصف خان را طلب داشت معذرت خواست و بہد
 و سوگند خاطر از و واپرداختہ با ہمراہانش بحضور مقدس فرستاد لیکن ابوطالب
 پیر اورا بجت مصلحت روزے چند نگذاشتہ روانہ تہتہ کرد دید از غریب
 انکہ شورش بہابت خان بر ساحل دریائے بہت واقع شدہ بود و خلاصی آصف خان
 در وانہ گردید بہابت خان بسمت تہتہ نیز بر ساحل ہمین دریا اتفاق افتاد و بعد
 چند روز ابوطالب خلف آصف خان و خواجہ قاسم برادر خواجہ ابوالحسن ہدیہ الزمان
 و اما داورا عذر خواستہ روانہ حضور نمودہ منزل بمنزل روانہ تہتہ گشت و پیش از
 رسیدن او دران حدود با و شاہزادہ شاہچہان از تہتہ کوچ کردہ بطرف دکن معاودت
 نمودہ بود و چنانچہ سابقا تحریر یافتہ بہابت خان بعد رسیدن در تہتہ بدون حکم مقدس
 رو بہندوستان آورد و آثار بنی از و بطہور پیوست بعد معروض اقدس حکم شد
 کہ فوجی بر سر اوقین شود و خاٹمان عبدالحسین کہ از دست بہابت خان زخمی
 کاری بر جگر داشت با کاح و افراح ہمہ استیصال او بر ذمہ خود گرفتہ رخصت شد

مهابت خان گرفته ملاقات کردند بعد سه روز نور جهان بیگم در حضور مقدس رسید انحضرت
 از ملاقات آن که بانو خوشوقت شده از اسافل دریائے بہت کوچ کرده با مهابت خان
 روانہ کابل شدند چون تسلط و استیلائے مهابت خان بپنجان بود بعد رسیدن دراتک
 بنارس درون قلعه رفته آصف خان و ابوطالب پسرش و پسر خلیل احمد ولد میر میران
 با دوازده محس دیگر بدست آورده در قید نمود و بعضی از مصاحبان آصف خان را
 دستگیر کرده بقتل رسانید و انحضرت چیزے نمیتوانستند حکم کرد با بجلد بعد قطع دست
 بدار الملک کابل نزول اقبال واقع شد از آنجا که مهابت خان در اچوتانش که
 دست بفرستہ سازی دراز کرده بودند در ہر باب دیگر گشتہ طریق بے باکی
 پیہودند روزے جماعتہ را چوتان با احدی سرکار بادشاہی گفت و گو کردند
 و کار بجنگ کشید احدیان ہمہ یکجا شدہ جنگ مردانہ نمودند قریب ہشتصد
 راچوت علف تیغ گردیدند و ازین معنی خفتی در رعونت مهابت خان راہ یافت
 و بعضی رسانید کہ باعث این فساد خواجہ قاسم برادر خواجہ ابوالحسن بدیع الزمان
 خویش اوشدہ چون رعایت خاطر مهابت خان در میان بود انہا زادستگیر ساختہ
 حوالہ کردند مهابت خان آن ہر دو را سر برہنہ کردہ در بازار کابل بخاری و بے
 عزتی گردانیدہ در قید نگہداشت و از روزے کہ مهابت خان مصدر گستاخی گردید
 ہمہ کس غالب آمدہ بود و آن حضرت ہر وجہ مراعات خاطرش نمودہ سے فرمودند
 کہ تا حال جدائی اواز حضور ہنابر عدم اختیار بود و ہرچہ نور جهان بیگم در خلوت بعض
 میرسانید بے کم و کاست پیش مهابت خان اظہار می نمودند و صریح میگفتند
 کہ بیگم قصد تو دار و خبر دار باش و نیز صبیہ شاہ نواز خان ولد خاتمان عبدالرحیم کہ
 در عقد نکاح میرزا ابوطالب المخاطب بشایستہ خان ولد آصف خان است صریح
 قصد تو دار و نور جهان بیگم در فراہم آوردن جمعیت سعی داشت تا آنکہ از کابل معاودت
 بہند و بستان کہ دند و چون در عالی رہتاس نزول اقبال واقع شد ان حضرت
 بزبانے خواجہ ابوالحسن مهابت خان پیغام کردند کہ پیشتر روانہ گرد و والا کار
 بجنگ میرسد البتہ مهابت خان بیشتر را ہی گشت بعد از آنکہ از دریائے بہت عبور
 کردہ بہرہاں پہنچان کردہ فرمودند کہ ما در فروردین سال ۱۰۸۰ ہجری

چه خوش گفت آن بیاب عشق رنجور که بواز مشک و رنگ از گل شود و
 ولی بیرون بود از امکان عاشق که گوید ترک جانان جان عاشق
 در زمانیکه آن حضرت بخانه مهابت خان تشریف آورند نور جهان بیگم فرصت یافته
 از آب گدشته بمنزل آصف خان رفته بود مهابت خان ازین سهو و خطا تاسف
 میخورد و بخاطرش رسید که آن حضرت را بدولت خانه والا برده بهر وجه نور جهان بیگم
 را بدست آورده از جانب او نیز خاطر داپر داند و این مقصد آن حضرت را بدولت سر
 معلی آورد و در آن روز و شب آن حضرت بمنزل شاهزاده شهریار گذرانیدند و هر چه
 مهابت خان میگفت می کردند چون نور جهان بیگم از طرف دریا صفوف اداست
 بتدارک میکوشیدان حضرت مقرب خان را نزد آصف خان فرستاده منع کردند
 که جنگ در میان انداختن صلاح نیست و بجبهت اعتماد انگشتی مبارک است
 او فرستادند روز دیگر آصف خان و خواجه ابوالحسن فوجها آراسته قرار بجنگ
 دادند چون پل را کسان مهابت خان آتش داده بودند در صد بدست آوردن پایاب
 شدند ابوطالب پسر آصف خان بهر حال از آب گدشته و اکثر همراهانش غرق شدند
 آصف خان در میان آب رسیده بود که ابوطالب و دیگران بانگ جنگ و گردان
 شده بازگشتند آصف خان نیز از میان راه برگشت و نور جهان بیگم فیل سواره از
 دریا گدشته بروم تا کید عبوری کرد و جنگ در میان بود درین وقت تیرهای
 از پستاران بیگم که در عاری فیل نشسته بود بر بازو رسید بیگم بدست خود از بازو
 او تیر برد و خون بسیاری جاری گشت و لهاها خون آلود گردید و نزدیک فیل
 بیگم بسیاری مردم بقتل رسیدند و فیل سواری بیگم زخمی چند برداشته برگشت
 و خود را بدریا انداخت و شنا کرده از دریا گدشته تاگزیر بیگم بعد گزشتن از دریا
 در دو تخته بادشاهی فرود آمد آصف خان که این همه شورش از او بدو چون بمقتضی
 دانست که نقش نوحه نشسته که از جنگ مهابت خان خلاصی ممکن نیست لهذا
 با ابوطالب پسر خود و دو صد کس دیگر از بهاسخار وانه مشده قطع منزل نموده در
 قلعه اتک بنارس که جایگزین او بود رفته متحصن گردید چون صلابت مهابت خان در دل
 امر غالب آمد خواجه ابوالحسن و دیگر امراسو گنندگان غلام و عهده شداد اند

آب بدین سمت عبور تواند کرد و خود بر دروازه دولتخانه والا رسیده از اسب پیاده
گشته با دو صد راجپوت بدرون شتافت و تخته دروازه غل خانه را شکسته
اندرون رفت پرستاران حرم سر حقیقت را بعرض رسانیدند آن حضرت از
اندرون خرگاه برآمد برپا نشستند مهابت خان پیشتر رفته کورنش بجا آورد و بر گرد پاکی
قربان گردید و معروف داشت که یقین کردم که از دست آصف خان خلاصی من ممکن
نیست و میرے کرده خود را در پناه حضرت انداخته ام اگر مستوجب قتل و سیاست
مهتم در حضور اقدس سیاست رسانید درینوقت راجپوتان نوکر او فوج فوج مسلح
گشته دور سر پرده پادشاهی فرا گرفتند غیر از چند کس از خدمت گاران نزدیک
آن حضرت نبود چون بے ادبی او خاطر اقدس شوریده نمود و مرتبه دست بقبضه
شمشیر کرده خواستند که آن بے باک را بزنند حاضران حضور مقدس التماس کردند
که وقت حوصله از بای نیست از نیجهت ضبط خود فرمودند و در اندک فرصت
راجپوتان او درون و بدرون دولتخانه را فرا گرفتند مهابت خان بعرض رسانید که وقت
سواری اسب است حضرت بدولت سوار شوند و این غلام در رکاب باشد
در آن وقت اسب خود پیش آورد و غیرت سلطنت رخصت نداد که بر اسب
او سوار شوند اسب سواری خاصه طلبداشته سوار شدند چون دو تیر انداز راه
از دولتخانه والا برآمدند مهابت خان فیل حوضه و از پیشش آورده التماس کرد که وقت
شورش است صلاح آنست که حضرت بر فیل سوار شوند بالضرور بر فیل سواری
فرمودند مهابت خان یکے از راجپوتان محمد خود را در پیش فیل و دو راجپوت عقب
حوضه نشانند که هر کس از خواصان و خدمتگاران پادشاهی نزدیک می آمد بقتل میرسید
تا آنکه حضرت در حیمه مهابت خان تشریف آوردند خان فرزندان خود را بردوران
حضرت قربان گردانید و شرایط خدمتگاری و فرمان پذیری بتقدیم رسانید و
دست بسته ایستاده غیر از عجز و نیاز بر زبان نمی آورد و التماس می کرد هر چه حکم
شود بجا آر و از آنجا که آن حضرت مست باده عشق و اسیر دام محبت نور جهان بیگم
بودند و ساعتی از وجدانی شدند درین حال دم بدم یاد آن کدبانومی کردند و غیر
از طلب بیگم که بر زبان می آوردند

بدست آورده از وباز یافت نمایند اگر حرف حسابی داشته باشد بدرگاه والا زدود
رسیده نشان دیوانیان عظام نماید چون فدائی خان از حضور پر نور رخصت شده در
مالوه رسید و حکم والا رسانید مهابت خان از شاهزاده سلطان پرویز رخصت شده عازم
درگاه آسمان جاه گردید و خانبهان لودی از گجرات رسیده بخدمت شاهزاده سلطان
پرویز قیام نمود مهابت خان بعد قطع منازل بربلب دریائے بہت کہ آن حضرت
متوجہ سیر و شکار کابل بودند نزد یک اردو سے ملے رسید چون طلب داشت
او تخریک آصف خان بود و پیشینہا خاطر آصف خان انکہ او را بہمہ وجوہ خوار و
بے عزت ساختہ دست تعرض در ناموس و مال و جان او اندازد چنانچہ
مہابت خان دختر خود را بہ بر خوردار ولد خواجہ عمر نقشبندی نامزد کردہ بود آن
جوانک را بموجب التماس آصف خان سر برہنہ کردہ و دست بر گردن بستہ
در حضور والا کورہ کاری کردہ در قید نمودند و حکم شد کہ انچہ مہابت خان با و دادہ
است فدائی خان از وباز یافت نماید قریب یک لک روپیہ از لقت و جنس از و
گرفتند و نیز محمد محسن کوری پر گنہ بتالہ را کہ خسر زادہ مہابت خان بود قید کردہ بضر
و شلق ز رہا باز یافت کردند مہابت خان از منصوبہ آصف خان واقف شدہ پنجہزار
سوار را چوت جہاز ہمراہ داشت کہ اگر کار برخلاف روئے دہد جان نثار گردد
و از طرز آمدنش حرفہائے نالایم زبان زد مردم شدہ بود چون خبر آمدن او نزد یک
اردو سے ملے بعرض والا رسید حکم شد تا مطالبات بادشاہی بدیوانیان اعلیٰ او انسا زدود
و مدعیان خود را تسلی نماید و فیلان بنگالہ را از نظر نگذارد راہ کورنش مسدود است آصف خان
با چنین عمدہ قوی باز و رکن السلطنت عداوت کردہ در نہایت غفلت و عدم احتیاط
بودہ بادشاہ را بدین روئے آب گذاشتہ خود با عیال و اطفال و احوال و اثقال و
خدم و حشم و خلیش از راہ پل گذاشتہ ان روئے آب رفتہ منزل نمود و اکثر اہل
و کار خانجات بادشاہی نیز از دریا گذشت و قتلیلے مردم این روئے آب ماندند بدین
وقت کہ گرد و پیش دو تخیانہ والا ہیچکس نبود مہابت خان قابو یافتہ با چہار ہزار سوار
را چوت از منزل خود سوار شدہ اولاً بر سر پل رسیدہ معتمدان خود را با و ہزار
سوار گذاشت کہ پل را آتش دادہ نگذارند کہ احدی از اہل ان روئے

چون در تہتہ شریف الملک کور نوکر شاہزادہ شہر یار قیام داشت از خبر آمدن شاہجہان
 جمعیت فراہم آوردہ توپ و تفنگ بر قلعہ نصب کردہ متحصن گردید و شاہ بر دور قلعہ
 منزل نمودہ چند روز بجنگ پرداخت و چندے از مردان کاری شاہ بکار آمدند چون
 کارے از پیش رفت بخاطر قدسی شاہ والا جاہ رسید کہ بتخیر تہتہ وقت ضایع کردن
 از صلاح دوراست ہمدین اثنا خبر رسید کہ شاہزادہ سلطان پر ویز در دکن ودیعت
 حیات سپرد و مہابت خان در حضور رفتہ و شاہجہان لودی در دکن قیام دارد درین
 صورت شاہجہان ولایت دکن را خالی دانستہ پیش از آنکہ مہابت خان کہ رو بروی
 شاہ بجانب تہتہ نقین شدہ بود برسد با وجود بیماری وضعف کہ دران ایام طاری
 احوال شدہ بود از راہ ولایت بہار و گجرات متوجہ دکن شد و بعد قطع مراحل وطنی
 سناول در ناسک تربنگ از مصافقات احمد نگر گنگاہ غیش در اینجا گذارستہ رفتہ
 بود نزول اقبال فرمودہ در جنیر اتفاق اقامت افتاد و در اینجا بودہ دشنکہ اخراج
 شاہجہان لودی از دکن مصروف گردیدہ

بیان رسیدن مہابت خان حضور اشرف اقدس و مصد گستاخی گردیدن اصف خان قید کردن

چون ارادت آہی بران شد کہ چشم زخمی بحضرت خاقان زمان برسد امری کہ از صلاح
 دور و بضاد نزویک بودہ باشد بمنصہ ظہور رسید یعنی مہابت خان کہ مصدر چندین
 خدمات نمایان و ترددات شایان شدہ بود بموجب التماس نورچہان بیگم و اصف خان
 بہ موجب مور و عتاب گشت و فداے خان از حضور نقین گردید کہ مہابت خان را
 از شاہزادہ سلطان پر ویز جدا کردہ روانہ بطرف بنگالہ سازد و حکم شد کہ شاہجہان لودی
 از گجرات آمدہ بجائے مہابت خان اتالیق شاہزادہ باشد و اگر مہابت خان بر فتن بنگالہ
 راضی نشود جریدہ بدرگاہ والا بیاید و نیز حکم شد کہ زر کلیہ مطالبہ سرکار معلی کہ برہ
 مہابت خان طلب است ان را معہ مبلغی کہ از محال جاگیر امرا یان بزدور و تقدی متصرف
 شدہ و کلانے انہا استغاثہ دارند و ہم فلان نامی کہ از بنگالہ و آن حدود

از گل ساخته استحکام آن بنمود همدین اثناسا هزاره پرویز و مهابت خان بالشکر بسیار
در رسیدند و بدفیات جنگ روداد را جا بهیم پسر رانا کرن که سردار لشکر شاه جهان
بود در معرکه کشته شد ازین جهت هزیمت بر لشکر شاه جهان افتاد و غیر از قورچیان
و عبدالمدخان هیچکس نماند شاه جهان بمقتضای شجاعت ذاتی و دلادری فطری
دل بر مرگ بناده اسپ برانگیخت و اسپ سواری خاصه زخمی شد درین اثنا
عبدالمدخان جلوه گرفته شاه جهان را از جنگ گاه برآورده و از آن اسپ فرود آورده
بر اسپ خود سوار کرده بجانب پتنه بر و چون افواج بادشاهی نزد یک پتنه رسید
شاه جهان از آنجا برآمده و بودن در آن دیار صلاح ندیده در کبرنگ آمد چون در آن
ایام که سال نوزدهم جلوس والا بوده باشد سلطان مراد بخش قدم در عالم وجود بناده
بود آن تازه نهال گلشن سلطنت را با والدہ ماجده ایشان در قلعه ربهاس گذاشته
متوجه پیشتر شد و در آنجا پسر خانان را که سوگند داده از قید خلاص کرده بصوبه
داری بنگاله مقرر نموده بود هر چند طلب داشت او غدر را در میان آورده بملازمست
نیامد از آنجا که زن و پسر او بطریق یرغمال نگذاشته بودند بعد از آنکه از وفات حکمی
و عدم اطاعت بظهور پیوست زنش را در قلعه ربهاس فرستادند و پسر جان او را
عبدالمدخان بقتل رسانید و بسبب غلبه لشکر بادشاهی بودن در ولایت بنگاله صلاح
وقت ندانسته برآید که آمده بود از بنگاله باز در وکن رسید و در اثنای راه سلطان
مراد بخش و خرم قدسی بملازمست رسید چون رسیدن شاه جهان از بنگاله در وکن معروض
مقدس گشت حکم شد که شاهزاده سلطان پرویز و مهابت خان بالشکر همراهی بدین
شورش شاه جهان باز بدکن برسند لهذا شاهزاده و مهابت خان از پتنه روانه شده
بطرف وکن رفتند و در آنجا پسر خانان را که از شاه جهان جدا شده بالشکر بادشاهی
ملحق گشته بود بموجب حکم والا بقتل رسانیدند و خانان را در حضور معنی قید کردند
شاهزاده پرویز و مهابت خان قطع مراعل نموده در مالوه رسیدند و شاه جهان بسبب
رسیدن افواج بادشاهی بودن در وکن صلاح وقت ندیده در دار انجیر اجیر رسید
در آنجا توقف ناکرده از راه سیلیر بصوب تهمته آمده و قصد ایران نمود و سلطان دارا شکوه
و سلطان محمد شجاع و سلطان محمد اورنگ زیب پسران خود را بدرگاه معنی فرستاد

و مدار بهام بر مهابت خان مقرر گشت چون افواج بادشاهی نزد یک بقلعه ماند و رسید
 شاهجهان رستم خان را با افواج خویش مقابل آنها فرستاد و رستم خان طریق بیوفائی
 پیموده خود را نزد یک مهابت خان رسانید ازین منی تو زک جمعیت شاهجهان زیاده تر
 برهم شد و در ماند و بودن خود را صلاح ندیده از آب نر برداشته با سیر رسید در آن
 وقت خانخانان بر کاب شاهجهان حاضر بودند ظاهر گشت که مهابت خان مکاتیب می نویسد
 و اراده رفتن دارد و او را با دارا بختان پسرش قید گردانید و در اسیر بعضی حرم
 و اسباب زیادتی گذاشته به برهان پور آمد و خانخانان که نظر بند بود به بهانه صلح داشتی
 از شاهجهان رخصت گرفته به مهابت خان پیوست و نیز اکثر مردم جدائی گزیدند
 بحسب ضرورت شاهجهان در عین شدت باران از برهان پور روانه شده براه گو گنده
 و بندر چلی پتن بطرف اودیسه و بنگاله راهی گم و دید چند منزل که در حدود گو گنده
 میرفت قطب الملک والی آن ولایت از راه مردمی پیشکش نقد و جنس و غله و میوه
 می فرستاد شاهزاده سلطان پریز و نقاب نموده از چند منزل برگشته در برهان پور
 رسید چون خبر رفتن شاهجهان بطرف بنگاله معروض شد سی گشت حکم شد که بادشاهزاده
 سلطان پریز و مهابت خان با جمعیت بطرف پتنه بروند و سدر راه شاهجهان گون
 و خانخانان را با کبر آباد مقرر نموده خود بدولت متوجه کشید شدند و شاهجهان بعد ازین
 در اودیسه و آن حدود بانگ جنگ اولاً قلعه بر دوان گرفت و بعد از آن قلعه اکبر نگر
 را محاصره نموده جنگ بسیار نمود و ابراهیم خان صوبه دار و عابد خان دیوان و
 دیگر بندگان بادشاهی کشته شدند شاهجهان آن قلعه را بتخیر آورده متوجه دنا که
 نگر دید و چهل لک روپیه نقد سوائے اقمشه و فیل و دیگر اجناس از اموال ابراهیم خان
 بضبط در آمد و احمد بیگ خان برادر زاده ابراهیم خان که در دنا که بود بیچاره شد بکارت
 شاهجهان رسید تا این مدت دارا بختان پسر خانخانان در قید بود و درینو شاهجهان او را
 سوگند داده از قید خلاص کرده صوبه داری بنگاله با و مرخصت نموده به پتنه رسید
 ازینجا عبدالعزیز خان را باله آباد و دریا خان افغان را با و ده رخصت کرد و عبدالعزیز خان بزو
 شمیر و قوت مروانگی اله آباد را متصرف شد چون زمین اران بنگاله که نواره همراه شاهجهان
 آورده بودند بعد رسیدن در پتنه با نواره نگر بخت رفتند شاهجهان در جنگل حصار

مقرر شد بعد منہضت از لاہور افواج قاہرہ بر سر شاہجہان نقین گردید شاہجہان بعد رسیدن در کبیر آباد از استماع منہضت رایات عالیات بطرف کوتلہ میوات شتافتہ و داراب پسر خانخانان و راجہ بکرماجیت و دیگر امرائے خود را بر روسے افواج بادشاہی کہ بر نقین شدہ بود مقرر گردانید و خود نیز مستعد شد تا آنکہ عساکر طرفین با ہم رسیدہ رو بہ پیکار آوردند و آتش محاربہ شتعل گشت بہادران جنگ جو و مبارزان پر خاش خود او مردی و مردانگی دادند و ہر یک کارنامہ رستم و افراسیاب بظہور آوردند درین کارزار لشکر بادشاہ ہزادہ غالب آمد و آثار فتح و ظفر نمودار گشت از آنجا کہ مشیت ایندی بران رفتہ بود کہ بادشاہ ہزادہ چند گاہ در تعب و رنج بودہ باشد و شاید سفر عاید حال گرد و چہ قانونی است مستمر و آئینے است مقرر کہ ہر گاہ اقبال مندی را زمان حصول عطیہ عظمیٰ الہی و وقت احراز دولت نامتناہی نزدیک میرسد در پیشگاہ ان ایام مورد محن و مشاق می گرد و تا چون بر درجہ کمال و فروہ مقصوے متصاعدے شود و خال این نقطہ عین الکمال اوے گرد و واز گزند بدگہان سپند بودہ باشد **بیت**

گر فلک کار تر ابر ہم زند گلین بایش میکند خیا ط جامہ قطع بہر دوختن

اتفاقا در عرصہ کارزار بند و پچی زخمی نیم جان افتادہ و بند و ق تیر بند و فتیلہ آتش افروز در دست او بود و راجہ بکرماجیت کہ جنگ مردانہ کردہ غالب مطلق شدہ بود و لیرانہ بر لشکر بادشاہی می آمد چون نزدیک بان نیم جان بند و پچی در رسید قضا فیتلہ بر بند و ق مذکور رسید و تیران از سینہ راجہ در گذشت ہما نجا قالب ہتی کرد از آنجا کہ راجہ مذکور از عمدہ ہائے دولت خواہ بادشاہ ہزادہ بود و خالی از تدبیر و شجاعت بنودہ از کشتہ شدن او انتظام نہ کرد پراگندہ گشت و بادشاہ ہزادہ از دیدن حال لشکر خویش پائے ثبات نتوانست حکم کرد و بالضرور از آنجا کوچ نمودہ بجانب ماند و راہی نگزید و حضرت خاقان زمان از استماع این فتح متوجہ اجمیر شدند و شاہ ہزادہ سلطان پرویز را کہ درین نزدیکے از قطنہ در حضور مقدس رسیدہ بود با مہابت خان و راجہ نرسنگہ دیو بوندیلہ و راجہ گج سنگہ را تہور و راجہ جے سنگہ کچوا نہ و دیگر امرا کہ چل منار سوار بودہ باشند بر سر شاہجہان نقین نمودند و اتالیقے شاہ ہزادہ پرویز

اشوبش گریختن و فساد بلند شد بادشاہ ہزارہ عرضداشت متضمن عجز و نیاز ارسال داشت و افضل خان دیوان سرکار خود را ببلای زمست اقدس فرستاد کہ ہر وجہ غبار شورش فروشانند اما بداندیشان نمی خواستند کہ رفع فساد گردد و مقتداییکہ موجب ازدیاد شورش بودہ باشند در میان می آوردند چنانچہ آصف خان را بجانب ناری بادشاہ ہزارہ ہتم ساخته خاطر بیگم را از این چنین برادر رنجانیدند و بیگم را برین آوردند کہ مہابت خان را کہ با آصف خان عداوت دارد وہ بادشاہ ہزارہ نیز بے اخلاص است از کابل طلبداشتہ مقصدی شورش و فتنہ باید کرد ہر چند فرامین والا و مناشیر بیگم در باب طلب مہابت خان صادر می گشت عازم حضور نمی شد بالاخر صریح نوشتہ تا آنکہ آصف خان در حضور است رسیدن بندہ مقصود نیست اگر فی الواقع دولت شاہجہان را برہم باید زد و آصف خان را بصوبہ داری بنگالہ بفرستند من بحضور رسیدہ بتقدیم حکم والا پردازم بموجب نوشتہ مہابت خان آصف خان را بہ بہانہ آوردن خزانہ بطرف اکبر آباد فرستادند و اما انشد پسر مہابت خان را بمنصب سہ ہزاری ذات و دوی ہزار سوار سرانہ از فرمودند و فرمان صادر شد کہ او را نیابتاً در کابل گذاشتہ متوجہ استان بوس گردد و بموجب حکم قضا توام مہابت خان از کابل در حضور معلی رسید و حکم شد کہ محال جاگیر شاہجہان را از میان دو اب و غیرہ تغیر کردہ بجاگیر شاہزادہ شہریار تنخواہ دہند شاہزادہ شاہجہان باستماع این خبر از ماند و متوجہ حضور پر نور گشت چون این معنی بعرض والا رسید از لاہور نہضت باکبر آباد فرمودند و از فتنہ سازی کوتہ اندیشان و اغوائے نور جان بیگم شورش فتنہ و فساد بلند شد و چنان سرزند اقبال پیوند را کہ غیر از اطاعت و فرمان پذیری امری دیگری نداشت بزور و عنف در کبر سن و مضعت و بیماری بیوجہ بر سرستیزہ آوردند **مثنوی**

عزیزان را کھنکھ زن خان خوار ز کید زن بود وانا گرفتار

ز کمزن کسے عاجز مبادا زن کینا د خود ہرگز مبادا

اکثر امرا بہت ارسال رسل و رسائل بطرف شاہجہان ماخذ شدند و بجزل مضب و جاگیر معاتب گشتند و درین ہم مدارتد بیر امور و ترتیب افواج بر مہابت خان

القصہ آن حضرت بعد سیر کشمیر بے نظیر معاودت بہندوستان فرمودند چون اثر دم گرفتگی و کوتاہی نفس بان حضرت ظاہر گشت و رفتہ رفتہ بامتداد کشید و از استتداد این مرض ہوائے ہندوستان بر مزاج قدسی سازگار نمی گشت بنا بر آن از سنہ شانزدہم جلوس والا مقرر گشت کہ در ہر سال اوایل بہار نزول مقدس عالی کشمیر بے نظیر و در ایام زمستان معاودت بہندوستان شود و در ہر منزل مختصر عمارت احداث کردند تا در وقت برف و باران و شدت سرما کہ خمیہ خوش نیاید در ان عمارت بسر برند و با سالیس بگذرانند۔

در بیان نبی بادشاہزادہ شاہجہان

ماجرائے احوال بادشاہزادہ برین منظر است کہ در سال دوم جلوس والا بمنصب شہت ہزاری ذات و چہار ہزار سوار سہ ہزار گشت بعد از آنکہ در سال ہشتم صبیہ بواکسن الخطاب باصفیان خلعت اعلا والدولہ در عقد نکاح شاہزادہ درآمد بہتاز محل مخاطب گشت۔ بمنصب دہ ہزاری ذات و شش ہزار سوار سہ ہزاری یافت پس از چند گاہ پانزدہ ہزاری ذات و شہت ہزار سوار عطا گردید چون فتح ولایت رانام نمود و سپہ رانارابد گاہ والا آورد بہت ہزاری ذات و دہ ہزار سوار و شاہ خورم خطاب بر محبت گشت پس از آنکہ بر مہم دکن تعین شد تمد خطاب شاہجہان کہ مقارن باسم مبارک خاقان زمان بود و منصب سی ہزاری ذات و بہت ہزار سوار عنایت کردہ انوار تملکات فرمودند از آنجا کہ صبیہ نورجہان بیگم کہ از صلب علی قلی شیر افکن بود در جبالہ مناکہ شاہزادہ سلطان شہریار در آردہ بودند از نیجہت نورجہان بیگم کہ امور سلطنت بقبضہ اقتدار او بود جانباری شاہزادہ شہریار می کرد و بہ بادشاہزادہ شاہجہان سوا المزاج می بود بعد از آنکہ بادشاہزادہ از مہم دکن معاودت نمودہ بماند و رسید پر گنہ و ہول پور بجاکیر خود آستند عانمودہ مقصدی سرکار خود تعین کرد و اتفاقاً پیش از رسیدن عرضداشت بادشاہزادہ ان پر گنہ را نورجہان بیگم بجاکیر شاہزادہ شہریار تنخواہ کردہ بود و شرفیت الملک گماشتہ شہریار بران تصرف داشت گماشتہ بے ہر دو شاہزادہ در ان پر گنہ با یکدیگر در آویختند درین آویزش

بعمارت متین درست کنائیدند و در عواشی ان مکان بموجب حکم والا عمارت درست
 کردند سلطان فیروز شاه نیز در ایام سلطنت خویش چون بتیغیر کانگره متوجه شده در جوالا
 بکلی رفته زمین کا دیده و آب پاشیده بود تحقیق پیوست که کان گوگرد نیست از
 عجایب قدرت قادر حقیقی است که از آغاز آفرینش خود بخود آتش شعله افروز میگردد
 ان حضرت از تماشاخانه ان اکنه وسیر و شکار بغایت مسرور شده متوجه کشمیر شدند
 اگر چه در راه کشمیر بسبب نشیب فراز و صعوبت طرق و دشوار گذاری جبال و بلند ی
 کریوه ها و ذرقائے معاک تصدیق بسیار میگردد و عبور پیاده بدشواری می شود
 چه جائے سوار و چارپائے بار بردار لیکن بعد نزول بکشمیر لطافت و زراعت آن
 خطه دل کشائے تملانی و تدارک رنج و محنت این همه مسالک مہالک و محن و
 مشاق آن راه جانکاہ میگردد و ہر چند کوچه و بازار شہر خالی از حرکت نیست و مردش
 بد معاش و بد لباس و بد طبیعت و بد خوستند تمام صحرا و کوہ از انواع شقایق دریا چین
 منوہ بہشت برین است و از گونه گونه گل و میوہ دم مساوات بہار جنت میزند
 و ہر طرف جو بہائے دل جو و ابشارائے مسرت افزا و چشمہائے شیرین باعث تماشا ی
 نظار گمان است **بیت**

کشمیر گور شک پری خانہ چین است تحقیق بہشتی است کہ بر زمین است

القصد ان حضرت از کانگرہ متوجہ شدہ بعد قطع مراحل در خطہ دل کشائے کشمیر نزول
 اقبال فرمودند و تماشاخانے سیر گاہہائے زہمت افزا و سیراکن مسرت پیرا منوہ
 بغایت محفوظ شدند در زمان بودن در خطہ دل پذیر کشمیر روزے سلطان محمد شجاع
 حلف بادشاہ زادہ محمد خورم در دو تخانہ بازی طفلانہ میگرد و اتفاقا بازی کمان بردر پیچہ
 جانب دریارفتہ بجز رسیدن سرنگون بنزیر افتاد و قضا پلاسی تہ کردہ زیر دیوار
 ہنہادہ بودند و فراشی متصل آن نشسته سر سلطان پلاس رسید و پادشاہ بہ پشت فراش
 خوردہ بر زمین افتاد و بانکہ از ہفت درعہ ارتفاع بنزیر افتاد اسیب نرسید و حمایت
 ابی شامل حال گردید پیش از این چہار ماہ جونک رائے منجم گفتہ بود کہ سلطان از جائے
 بلند خواہد افتاد و اما آسیبی نخواہد رسید از وقوع این معنی صدقات و خیرات بسیار کردند
 جونک رائے موردا فرین گشت و با عافہ مواجب و عطائے انعام سراسر افزا گردید

جلوس والا مطابق سنگد روز شنبہ آن قلعہ آسمانی ارتفاع مفتوح گشت و بعد
معروض اقدس باعث جمعیت و انبساط خاطر گردید و راجہ بکرماجیت مورد و نور
عنایات قدسی گشت ۴

نہضت مہکب والا بعد سیر کانگرہ بعرضہ دلکشائے کشمیر

حضرت خاتون زمان از دار الخلافہ اکبر آباد نہضت فرمودند چون نواحی و سوہمہ
مورد خیام والا گشت استماد الدولہ برحمت حق پیوست و متصل بہتوارہ از اعمال
و سوہمہ برب دریا کے پیاہ مدفون کردند و عمارت عالی بر سر مزارش اساس نہادند
و محال جاگیر و اسباب امارت و تمامی نقد و جنس ان مغفور بنور جهان بیگم برحمت
گشت و از اینجا متوجہ پیشتر شدند چون راہ کہسار و کرویہ ہائے دشوار گذار بود
ار دوی بزرگ و نواحی سیبہ گذاشتند و باجمعی از مخصوصان و اہل خدمت متوجہ
سیر گاہ گشتند و از سیبہ بچار منزل ساحل دریا کے بان گنگا مضرب خیام والا گشت
و راجہ چنبہ کہ بہت و پنج کمرہ کے کانگرہ واقعت و در کوہستان عمدہ ترین
زمیندار است و گاہے بفرمان روائے دہلی روے نیاز نیادہ برادر خود را با
پیشکش لایق بدر گاہ معلی فرستاد و از اینجا آن حضرت بر سر از قلعہ کانگرہ تشریف برد
تماشا کے فرمودہ بانگ نماز و شرائط اسلام بتقدیم رسانیدند و حکم شد کہ مسجد
عالی احداث و تعمیر نمایند بعد سیر گاہ قلعہ در بہون کہ پایان قلعہ واقعت تشریف آوردند
و در زیر چتر کانی کہ بر سر بت پندی از زمان پاندوان نشان میدہند چترے خوردی
از طلا ایستادہ کردند و چند روز دران سر زمین بسیر و شکار اشتغال داشتند و از اینجا
نہضت فرمودہ و تماشا کے جوالا کہی تشریف آوردند آن مکان است و از دہ کرہے
کانگرہ زیر کہی کلان کہ سر بفلک کشیدہ دارد و دران مکان شبانہ روز از زمین صیورار
آتش زبانہ میزند بعضے مردم اہل تعصب نشان دادند کہ در اینجا کان گوگرد است و از
اثر حرارت آن آتش شعلہ می افروزد و بموجب حکم اقدس بامتحان اندازہ آتش و تحقیق کان
گوگرد زمین را کندیدند و اب پاشیدند بوسے از گوگرد و اثر سے از کان ظاہر نشد
و اصلاً آتش منطفی نہ گردید ان را از حکمت ہائے ایزدی تصور نمودہ باز آن حجرہ را

و دو طناب و عرض بست و دو طناب و ارتفاع یکصد و چار درعہ و دو عرض کلان
 درون اوست تاریخ آغاز اساس ان قلعہ جز خدا کے جان آفرین یکجکس نمیداند و پیچ
 نسخہ اندراج نیافتہ قطعہ

زان حصائے کہ طسیر بارہ او در علواز ستارہ دار و عمار
 صحن او حصن اختران ثابت بوم او بام گنبدے دوار
 اعتقاد مردم آن دیار آنست کہ آن قلعہ بہ سبب صعوبت کوہ گاہے از قوے بقوے
 دیگر انتقال نیافتہ و بیگانہ دست تسلط بروز سائیدہ و از ابتدائے ظہور اسلام
 در ہندوستان پہنچیکے از فرمان رویان دہلی بر دوست نصرت دراز نہ کردہ
 سلطان فیروز شاہ با وجود آن ہمہ شمت و شوکت و استعداد خود بران سرزمین
 رفتہ بہ تخییر آن قلعہ پرداخت و مدتے محاصرہ داشت چون دانست کہ استحکام و
 متانت قلعہ بحریت کہ تا سامان قلعہ داری و از وقہ بقلعہ نشینان بودہ باشد فستاح
 آن از محالست کام ناکام مصاحہ کردہ و بہ آمدن راجہ آنجا در حضور خورشیدی نمودہ
 برگشت و نیز بعضے فرمان رویان و دیگر لشکر ہا بہ تخییر آن قلعہ میفرستادند و کارے
 از پیش نمی رفت و در عہد خلافت حضرت بادشاہ غفران پناہ نیز بارہا افواج تعین گردید
 اما صورت افتتاح و رائیہ تردد و تلاش معاینہ نگشت درینولاراجہ بکرماجیت محاصرہ
 نمودہ و مورچلہا فتمت کردہ داخل و مخارج ازوقہ مسدود ساختہ بتدابیر صایبہ و
 افکار ثاقبہ کار بر اہل قلعہ تنگ ساخت چون مٹیت ایزدی اقتضا آن کرد کہ سلسلہ
 حکومت منہو و از ان حصن حصین و قلعہ خدا انسرین کہ در صورت حصانت و استواری
 مرغ اندیشہ بکنگرہ تخییر آن نیرسد و طایر خیال بشر فہ انتزاع آن نمیتوان پرواز کرد
 منقطع گردد و درایت اسلام بران قلعہ چہ بلک تمامی ان دیا کہ سار بلند شود و خیرہ غلہ
 ازان قلعہ نزدیک باخر رسید و جزوی کہ ماند دران کرم افتاد و از کار رفت قلعہ
 نشینان چہار ماہ علفہائے خشک بے نمک جو شائیدہ خوردند چون بنایت تنگ
 شدند و کار بہلاکت رسید و امید نجات بکہ توقع حیات نماند بناچار راجہ تلوکچند
 امان خواستہ مکالید قلعہ پیش راجہ بکرماجیت فرستاد و بواسطت راجہ جگتنگہ
 بعد از گرفتار قول و حصول جمعیت خاطر آمدہ ملازمت کرد بتاریخ غرہ محرم سالنہ

شاهزاده سلطان خورم بلجی گشته از سوره الزاجی شیخ نسبت بحال خویش معروض داشت
مقارن این حال مرستق خان بجوار رحمت ایزدی پیوست و راجه سورج مل بجناب
مقدس طلب شده برکاب شاهزاده والا قدریم دکن رخصت یافت و هم کنگره موتون
شد بعد از آنکه ممالک دکن مفتوح گشت و شاهزاده از آن طرف معاودت فرمود راجه
سورج مل بوساطت امرا بخدمت شاهزاده متعهد تیغ قلعہ کانگرہ گردید شاهزاده بعض
مقدس رسانیده لشکر گران از ملازمان خود با محمد تقی بخشی سرکار خویش و راجه سورج مل
تقین کمر و بعد رسیدن در کوهستان راجه را با محمد تقی نیز صحبت برانگشت چون این
معنی بعرض والا رسید محمد تقی بخشی را طلب حضور فرموده و عوض او راجه بکرماجیت
بر مہن را کہ از عمدہ ہائے دولت شاہ در شجاعت و جوان مردی و جرات و دلاوری بے
نظیر بود با مردم تازہ زور تقین فرمودند از طلب داشت محمد تقی و تقین راجہ بکرماجیت
راجہ مذکور فرصت را غنیمت دانستہ صریح بنی و رزید بال شکر شاہزادہ جنگ کردہ
سید صفی بارہہ را کہ از عمدہ ہائے بود با چندے از برادرانش کشت و دست
تقدی دراز کردہ پرگنات دامنہ کوه و محال خالصہ شریفہ تا پرگنہ بنالہ و کلا نور
غارت کرد بہرین اثنا راجہ بکرماجیت در رسید راجہ سورج مل تاب جنگ نیاوردہ
متحصن گشت و باندک زور و غور و قلعہ موود مہری مفتوح گردید راجہ سورج مل
فرار شدہ خود را در شتاب جبال و کرویہ ہائے دشوار گزار و کشید چون جگت سنگہ
برادر غور و راجہ سورج مل منصب چہار صدی داشت و تعینات بنگالہ بود در مینالاکہ
راجہ سورج مل مصدر حسین شونی گردید مطابق تجویز راجہ بکرماجیت شاہزادہ بعض
مقدس رسانیدہ جگت سنگہ را از بنگالہ در حضور طلب داشت و بمنصب ہزاری
ذات و پانصد سوار و خطاب را جگی سر ہستہ را از فرمودہ بملک موودشی رخصت نمود
و عنایات والا شامل حال او گردید و بموجب حکم مقدس از دہری کہ مسکن راجہ مذکور است
شہرے موسوم بہ نور پور بنام نور جہان بیگم ابا گشت و راجہ جگت سنگہ بہم و تیغ قلعہ کانگرہ
برفاقت راجہ بکرماجیت تقین مشد کا مگرہ قلعہ ایست قدیم برست شبالی لاہور دینا
کوهستان استحکام یافتہ در دشواری و محکم و متانت معروف و مشہور و بست و سہرچ
و ہفت دروازہ دارد و دوران آن یک کمرہ و پانزدہ طناب است طول پاو کردہ

از ایشان پہلو بر شمشیر و تہادہ غلطک زدہ تا تیر انداز راہ بالا کے شمشیر ہارفت و باز آمد
اصلاً بر بدنش از زخم رسید *

دیگر بیاض از کاغذ سفید تمام حاضر کردند و بدست آن حضرت دادند پنج چیز
نمایان غیر از کاغذ سفید سادہ بنظر درمی آمد در طرفتہ العین اول ورق سرخ افشان و
لوح پر کار بران ساختہ نمودار گشت ورق دیگر باز کردند رنگ کاغذ آسمانی افشان کرد
و بر هر دو صفحہ مردوزن را بہم کشیدہ بودند و بسیار پاکیزہ ورق دیگر کہ باز کردند رنگ
زرد و کمال ہمواری و افشان کردہ و شیر و گاو کشیدہ بنظر در آمد ورق دیگر کہ باز کردند
رنگ سبز و افشان کردہ نمونہ باغ و سر و بسیار دورختان و گل بیشمار شکفتہ و عمارتی
در میان باغ بود ورق دیگر کہ بر آوردند رنگ کاغذ سفید و مجلس رزم کشیدہ بودند کہ
دو بادشاہ با یکدیگر در جنگ و جدل بودند مجاہد و رستمی کہ باز میکردند رنگ کاغذ غیر
مکرر و صورت نمود مجلس تازہ بنظر می درآمد القصہ دوروز و شب ہنگامہ بازی و سحر
سازی آن بازی گران جا دو کار و سحر کاران سامری کردار انبساط پیرائے خاطر مقدس
بودند پنجہ ہزار روپیہ نقد و خلع مرحمت کردند و همچنین بادشاہ زادہ سلطان خرم
و دیگر شامہ زادہ ہادو خانین انعام دادند کہ قریب دو لاک روپیہ بانہار رسید نظام این
علم را سیما گویند و در میان فرنگ بسیار است چنانچہ حضرت خاقان زمان اینہمہ
مقامات را مفصل و مشروح در نسخہ چنانگیر نامہ کہ ان حضرت از طبع مقدس بعبارات
پسندیدہ و استعارات گزیدہ تصنیف نمودہ اند بقلم خجستہ رقم آورده کہ باعث انبساط
خاطر مطالعہ کنندگان آن نسخہ غریبہ می تواند شد *

در بیان تسخیر قلعہ کانگرہ کہ مقدمہ فتح کوہستان پنجاب است

در اوایل سال سیزدہم جلوس والا شیخ فرید مرتضیٰ خان میر بخشی بالمشکر گران برائے
تسخیر قلعہ کانگرہ تعیین شدہ بود و راجہ سورج مل ولد راجہ باسورا بعد فوت پدرش
بمنصب دوہزاری سرانہماز فرمودہ بہراہ شیخ یقینات نمودہ بودند راجہ سورج مل
در مقام ناسازی و فتنہ پردازی آمدہ با مردم شیخ طریق مخالفت و منازعت
پہمود شیخ صورت حال وارادہ بنی اورا بدرگاہ دالاعرض داشت و راجہ خجستہ

پراز شیرینی و غیر ذالک و آن شیرینی ها را اهل مجلس خوردند بعد از سائے که مرتبان ها
بر آوردند همه خالی بود گویا کسے آنها را پاک شسته *

دیگر کلیات حضرت شیخ سعدی شیرازی آوردند و بکیسه گذاشتند باز آوردند
دیوان خواجه حافظ برآمد و آن را چون بکیسه کردند دیوان سلیمان برآمد باز چون در کیسه
کردند دیوان انوری برآمد همچنین چند مرتبه کتاب را در کیسه انداختند هر مرتبه دیوان
دیگر برآمد *

دیگر زنجیرے مقدار پنجاه درعه آوردند و بهیواداختند و این زنجیر در هوا
راست ایستاد که گویا زنجیر بجائے بند است و گویا آوردند این سگ زنجیر گرفته بالائے
رفته ناپدید گردید همچنین پلنگ و شیر و بعضے جانوران دیگر زنجیر را گرفته بالا رفته ناپدید
می شدند بعد آن زنجیر را زیر کرده در کیسه در آوردند از آن درندگان هیچ اثر ظاهر نگشت
که بجای رفتند و چه شدند *

دیگر لنگری آوردند پراز لبیون و گوشت لذیذ بود باز سرپوشش بر سر لنگری گذاشتند
چون واکر دند لنگرے پراز قبولی پر کشش و بادام و قیبه بود باز سرپوشش بر آن نهادند این
مرتبه پراز کله و پاچه بود همچنین چند مرتبه سرپوشش گذاشتند و برداشتند خوردنی
تازه بنظری در آمد *

دیگر طاس کلانی با سرپوش حاضر کردند و آن را از آب پر نمودند و غیر از آب دو
چیزے نبود باز دیگر که سرپوش از طاس برداشتند هفت هشت ماهی در میان آب
در حرکت بودند باز سرپوش بر طاس گذاشتند و برداشتند و دوازده مرغابے در آب
نمایان بود باز سرپوش بر طاس نهادند برداشتند سه چهار مار کلان بهم پیچیده در میان
آب نمودار بود و همچنین چند مرتبه که سرپوش برداشتند چیزهای دیگر نمایان بود
آخر مرتبه که سرپوش برداشتند هیچ چیز در میان آن نبود *

دیگر انگشتری یا قوتے آوردند و در انگشت کوچک خود کردند باز انگشت
کوچک برآورده با انگشت دیگر کردند نگین او مرد بود با انگشت دیگر کردند الماس دید
با انگشت دیگر انداختند نگین اش فیروزه گشت *

دیگر تیز انداز راه شمشیرهای برهنه دم بالا نموده بر زمین نصب کردند یکے

سفید در آب فرو برد و سرخ شد و دیگر بار زبر آمد همچنان چند مرتبه که این ریمان آب
انداخته هر مرتبه رنگ دیگر نمودار گردد *

دیگر قفس چهار پهلو در دندیک طرف جفت بلبل خوش آواز در آن قفس
نمودار بود و طرف دیگر قفس نمودند درین مرتبه جفت طوطی ظاهر گشت و طرف سویم
جانوری سرخ سخن گویند در آمد و طرف چهارم جفت کبوتر بر خط و خال و خوش آواز
لمحوظ گشت هر چهار طرف که قفس می نمود جانوران دیگر نمودار میشدند *

و دیگر قالین کلان هشت درعه انداختند خوش طرح و رنگین چون آن قالین از
پشت برداشتند پشت او روشن شد و روے پشت فاما طرح و رنگ دیگر اگر صند
می گردانیدند هر بار پشت روے می نمود و روے پشت و رنگ طرح دیگر
نمودار میگشت *

دیگر آفتابه کلان پرازاب کردند و سر آفتابه زیر نمودند و تمام آب آن را فروختند
چون باز درست نگذاشتند باز سر آن را زیر کرده آتش ریختند همچنین چند مرتبه آب
و آتشی از آن انداختند *

دیگر جوال کبابی آوردند آن جوال دوسر داشت تربوز کلان بر آوردند و
ازین سر تربوز را اندرون انداختند و از آن سر جوال انگور صلبه و کشمش بر آوردند
و از سر دیگر باز انداختند همچنین چند مرتبه انواع میوه ازین سر جوال بر آوردند
و بسر دیگر انداختند *

دیگر از آن جماعه نفر می ایستاد و دهن باز میکرد و بیک بار سر را می زد و
او بیرون می برد و نفر دیگر سر را می کشید قریب چهار درعه مار از دهن او بر می آورد
بهین آیین تابست مار از دهن او بر آورد و مار را بر زمین رها کرد و آن مار با یکدیگر جنگ
نمودند و بهم پیچیدند *

دیگر آئینه بر آوردند و یک گل در دست گرفتند و آن گل در آینه هر بار برنگ دیگر
نمودار می شد *

دیگر ده مرتبان خالی بر آوردند و همه کس مشاهده کردند که مرتبان با خالیست بعد
یک گهری مرتبان ابر داشتند بیکه پر از عسل بود و دیگر از مشک چینی و همچنان هر یکی

این فردس مابال بهم میزدند آتش از بال ایشان گل افشان می شد و یک ساعت بخوبی
 باهم بجنگ بودند چون پرده بر روی فردس کشیده برداشتند بجک رنگین نمودار
 شده بنیاد و خوشخوانی کردند که گویا نزدیک آنها آدم نیستند بهمان قهقهه که در دامن
 کوه میزنند نوا سنج بودند باز نقاب بر روی بجک بر آوردند چون برداشتند بجای
 بجک دو مار سیاه پشت قرمزی کهنه سر نمودار گردید چنانچه دهن باز کرده سر از
 زمین برداشته بهر یک پیش خورند و جنگ کردند و مست شده افتادند و بعد
 آن در زمین غایب شدند *

دیگر بر زمین کولابی ساختند و گفتند که سفایان از آب پر سازند چون گشت
 پرده بر روی آن کشیده برداشتند آب بر تپه بخاسته بود که فیضان بر آن گذشته
 هرگز شکسته نشد گویا آن بخ سنگ بود *

دیگر دو خیمه روی روی هم بفاصله یک تیر انداز ایستاده کردند و اول
 دامن خیمه بالا زدند و گفتند به بنبید که در خیمه چیز هست یا خالیست یک
 از بازیگران در آن خیمه رفت و دیگر داخل خیمه دیگر شد و گفت که از جانور
 چرند و پرند بهر کرانام برآمد ازین خیمه بیرون آورده جنگ نمایم حکم شد که
 شتر مرغ را بردارند و الفور ازین خیمه دو شتر مرغ بیرون آمدند و با یکدیگر جنگ
 کردند چنانچه هر یک را خونین نمودند و باهم بسیار ازار دادند تا فاما بچکدام ازهم
 پائے کم نیارده آنها را ازهم جدا کرده درون خیمه بردند بعد آن بفرمایش شاهزاده
 سلطان خورم از هر دو خیمه دو نیکه گاو و شتر و کلمان و مست بر آورده جنگ کنانید
 گاه این آن را پیش می برد و گاهی آن این را با منی طرف می آورد تا دو گلهی این نیکه
 گاو باهم جنگ نمودند بملا ازین هر دو خیمه هر جانور را که نام می بردند بازیگران
 در حال ظاهری ساختند *

دیگر طشت بزرگ از آب صاف پر کردند و بر زمین گذاشتند و یک گل
 سرخ را در دست داشته گفتند که هر رنگ بفرماید در آب فرو برده نمایم این
 گل را در آب فرو برده آوردند گل زرد و باز در آب انداخته آوردند تا رنگی شد
 بملا گل را صد بار در آب انداخته هر بار رنگ تازه ظاهر گشت همچنین کلاه و سیان

شصت نفر بالائے یک دیگر بہم ایستادہ کردند و یک نفر باز یگر آمدہ نفر اولین رامعہ
دیگر ان برداشتہ بر دوش خود مگر فتنہ روان شدہ

دیگر یک نفر ایستادہ کردند دیگرے دست در عقب او کردہ ایستادہ تا چہل نفر
بر پشت یکدیگر چسبیدہ ایستادند و نفر اولین قوت کردہ این چہل نفر را برداشتہ در میدان
گردید این قدر قوت از حد قیاس بشری افزونست *

دیگر آدمی را آوردند و یک یک اعضائے آن را جدا کردہ بر زمین انداختند سنا
پنچان اعضائے او افتادہ بود باز پرودہ بر و کشیدہ یکے از باز یگران اندرون پرودہ
رفتہ بعد از سناختے بیرون آمد چون پرودہ را برداشتند آن شخص سلامت برخواست
کہ گویا ہرگز زخم بر بدن او نہ بود *

دیگر کلاوہ ریسمان آوردہ سر ریسمان گرفتہ کلاوہ را در ہوا ستر و اندتار ان
بنوعے بلند شد کہ سر دیگر بنظر نمی آمد یک نفر از انہا پراق بستہ حاضر آمد و گفت
کہ دشمنان من در ہوا آمدہ ایستادہ اند بجنگ می روم این گفت و براہ تار ریسمان بچاب
آسمان عروج کرد و چندانکہ از نظر تماشا ییان غایب گشت بعد از ساعتے انتظار ریسمان
خون تقاطر کرد و بعد آن بدفعات اعضائے تمام بدن جدا جدا گردیدہ سر و پراق
بر زمین افتاد و در ان حال زدن از پرودہ بیرون آمدہ اعضائے شوہر خود را
جدا جدا ویدہ نوحہ زنان بگریہ کمان اجازت سوختن خود گرفتہ در بہان ہنگامہ
آتش افروختہ با اعضائے شوہر خاکستر گردید ساعتے نگذشتہ بود کہ آن شخص
بہان طرز بایراق از بالائے آسمان براہ تار ریسمان فرود آمدہ تسلیمات بجا آورد و گفت
باقبال حضرت بر دشمنان ظفر یافتہ آمدہ ام و اعضائے کہ فرو ریختہ از دشمن من بود
چون بر حقیقت سوختن زو جہ خود اطلاع یافت فریاد و ناله بسیار بہناد و گفت اگر
زن مرا پیدا کنسید بہتر والا خود را در آتش انداختہ خاکستر میا زم چنانچہ برائے
سوختن مستعد گردید و بین اثنان او آمدہ حاضر گردید و گفت کہ لے شوہر خود را کش
کہ من زندہ ام این معنی موجب تعجب نظر گیان گشت *

دیگر گویہ آوردہ افشا ندند تیج چیز در و نہ بود بعد ان دست درون کردہ
دو خروس ہر دو خروشاں و ہر دو خروس را بجنگ در آوردند ہر گاہ

و غیر از پرده ستر عورت چیزی با خود نداشت چرخ چند روز بعد آن چادرے
گرفت و آمینه جلوی از میان چادر بر آورد که از شعاع آن شب تیره در رنگ روز
روشن گشت و آن قدر نورانی شد که از ده روز راه هر کس آمده ظاهر کرد که در فلان
شب طرف نموداری گردید و از آسمان آچنان روشنائی ظاهر گشت که هرگز بدان
روشنائی روز ندیده ایم *

دیگر هفت نفری ایستادند و منطق زبان را مطلق نمی کشودند و از ایشان
زمزمه خوانی و خوشگویی بظهور می آمد که گویا هفت نفر یک آواز یا صوت
میخوانند *

دیگر قریب بصد تیر سر میدادند و معلق بهوانگاه میداشتند و میگفتند که
هرگاه امر شود یکی از آن تیر را آتش و همی حسب الامر شمع در دست گرفته تیر هوا
را که دو تیر بر تاب راه از ایشان دور بود آتش میزدند و نوعی جادوگری میکردند که اگر ده تیر
را حکم میشد یکبارگی آتش میدادند *

دیگر پنجاه تیر پیکان دار و کمانی حاضر ساختند یکی از ایشان کمان بدست گرفت
و تیر انداخت در هوا بلند رفته هماغه ایستاد تیر دیگر سردادند با تیر اول بند شد همچنین
چهل و نه تیر با هم بند کردند تیر آخرین که گذاشتند همه تیر را از هم جدا ساخت *

دیگر بست من گوشت و برنج و مصاحبه در یک انداخته آب سرد در آن کز
و اصلا آتش در زیر آن نمودند دیگر خود بخود در جوش آمد و بعد از ساعتی سردیگ
را و اگر دند قریب بصد لنگرے طعام بر آوردند و بخورش مردم دادند *

دیگر فواره در زمین خشک نصب کردند و سه بار بر دو آن گشتند آن فواره
بیک بار بجوش آمده قریب ده درجه بلند شد و هر قطره برنگی دیگر آب از فواره میجوشید
و گل افشان می شد و از آب فواره که بر زمین میرسید زمین نرم نمی گرفت و قریب یک
ساعت فواره در جوش بود چون فواره را برداشتند از آن زمین اثر آب پیدا نبود
و باز فواره را بر زمین نصب کردند درین مرتبه از یک سر فواره آب پیدا میشد و از یک
سر آتش گل افشان می بود و قریب دو گهری این تماشا کردند *

و دیگر یک نفر از ایشان ایستاده شد و نفر دیگر بالا سگفت او ایستاده همچنین

صد حیف کہ بدر ویش دست بوس نہ کردم ہمدین اثنائے خادم آن در ویش کامل
آمدہ گفت کہ دست بوس شما بدر ویش رسید ازین معنی زیادہ تر تعجب افتادہ فرمودند
کہ ایاز کشف و کرامات دانستہ شود یا سحر و جادو تصور نمودہ آید یا از تسخیر اجنبہ باید
دانست آخر الامر تحقیق پیوست کہ این ہمہ از نتائج و فور عبادات و حصول کمالات
است رباعی

کلمے ار خاک گیر دزر شود ناقصہ را سیم خاکستر شود
سنگ گر خار او مگر مر مر شود چون بصاحب دل رسد گوہر شود

رسیدن جماعۃ بازی گران نبرگالہ بحضرت مقدس تماشاخانۃ النواع حیرت انگیز

اول تخم امتام درخت بر زمین ریختہ چند بار گردان گردیدند و امنون ما خواندند یکبار
از چند جا شروع بر دیدن درختان گردید در طرفتہ العین درخت قوت و سیب
و نار جیل و انبہ و امرود و انناس و انجیر و خرما و میٹک کہ یکپس آن را پر بار ندیدہ
و موج دریا میٹک را بکناری اندازد و نمودار شدہ آمستہ آمستہ از زمین بر آمدہ
ہر درخت بقدر انداز خود بلند شدہ و شاخ و برگ بر آوردہ و شگوفہ بہار نمودار
کرد باز یگان التماس نمودند کہ اگر حکم شود میوہ این درختان بخور ایم حکم شد ہچنین
بکنید فی الحال برگ درختان گردیدند و امنون خواندند بلا تعلل انبہ و سیب و
قوت و انناس و انجیر و غیر ذلک چیدہ در حضور اشرف آوردند و حاضران انجمن
والا بموجب حکم خوردند و لذت بسیار یافتند بعد ان مرغی چند در میان آن
درختان ظاہر کردند کہ ہرگز باین خوش رنگی و مقبولے و نغز آوازے مرغ ندیدہ
و این ہمہ مرغان در میان آن درختان نواخ و نغمہ طراز بودند بعد از ساعتی
آن درختان بشال وقت خزان برگہائے سرخ و زرد نمودار کردند و در اندک فرستی
زیر زمین فرو رفتند و از نظر نظار گیان پنهان شدند

دیگر دران شب کہ چنان سیاہ و تاریک بود یکے از بازی گران بر منہ شدہ

در باغ جبرو که گذاشتند که از آنها نیز توالد و تناسل گردد و بعد بعض رسید که حکیم علی
 در خانه خود بعضی احداث نموده و در کجی عرض در زیر آب خانه پر واخته در قایت
 روشنائی دوران خانه بچرخ رخته و چند کتابها بنهاده و طلسم بکار برده که هوا آب را
 بنگذارد که در آن خانه دخل کنند هر کس که میخواهد که بتماشای آنجا برود برهنه شده و لنگ
 بسته در آب فرومی رود و دوران خانه رفته لنگ گذاشته رخت خشک که در آنجا
 گذاشته اند می پوشد و دوران خانه جائے ده و دوازده کس است که با هم نشسته
 صحبت دارند حضرت خاقان زمان بتماشائے آن تشریف بردند بر و نشسته که
 گذارش یافت در آن خانه رفتند و مخطوط شدند و حکیم علی بمنصب دونهاری
 سرفرازی یافت نوبتے در دیهی از دیهات جالندهر تعلقه پنجاب برق بر زمین افتاد
 و دوازده درعه در طول و عرض نوعی سوخته شد که نشانی از رستنی و سبزه ماند
 محمد سعید حکیم جالندهر بر سران قطعه زمین رفته کند انبید هر چند می کند یدند اثر
 حرارت بیشتر ظاهری شد بعد کندیدن پنج و شش درعه زمین پارچه آهن تفتیده
 و بجای گرم بود که گویا همین زمان از کوره آتش برآمده چون بهوار رسید سرگردید
 آن را بجنس کجور مقدس ارسال داشت و از نظر اشرف گذشت ابوجیب حکم دانا
 حواله استاد داؤد آمهنگر گردید اوس حصه آهن برق یک حصه آهن دیگر آمیخته
 و وشمشیر و یک خنجر و یک کار و درست ساخته بنظر انور گذرانید و پسند خاطر فیاض
 زمان افتاد نوبتے آن حضرت در خطه دل کشائے متھرا برائے دیدن درویش
 خدا اندیش که بعضی مردم او را از باریافتگان درگاه الوهیت دانسته اکثر خوارق
 بیان میکردند و بعضی بخر و جادو نسبت میدادند متوجه شدند چون وقت نماز
 شام بود بعد از آنکه درویش از نماز فارغ شد پنج درویش دیگر آمده برابر
 آن درویش که مرشد آنها بود ایستاده دست بنا جات برداشته بمبدائے
 فیاض توجه نمودند که بیک بار از هوا بر سرش زرباشی گردید قریب هفتصد شرفی
 ظلامرتبه بمرتبه بارید درویش نصف اشرفی بخاقان زمان داده گفت که در خانه
 خود نگه دارند گاهی کمی نخواهد شد و نصف بدرویشان حواشی خود قسمت کرد
 آن حضرت متعجب شده رخت گشتند در راه بخاطر اشرف گذشت حیث

و بناظران مالک و حاکمان مملکت مناشیر مطاعه در ماده اندفاع این بدعت و
انعدام بیع و شرای ان بصدر پر پوست و بنا بر مزید احتیاط و پاس حکم والا و
عبرت طالبان اکثری را که با وجود صدور حکم جرات بکشیدن آن نمودند در شهر لاہور
تشریف فرمودند ملک بعضی زالب بریدند اما از بسکه عالمی طالب این دودسیہ گردید
با وجود استناع و تادیب عبرت پذیر نشدند و اجتناب نورزیدند و روز بروز این
بدعت افراط پذیرفت قطعہ

باسیہ دل چه سود گفستن و غظ
نرو و بیخ آہنی در سنگ
آہنی ما کہ مور چانہ بخورد
نتوان بر داز و بصیقل زنگ

در بیان بعضی اسوای بدائع

درینو لا بعض والا رسید کہ در اکبر آباد عورتی سہ دختر بیک بار توانان زائیدہ
بود اکنون باز یک پسر و دو دختر برآورده و ہمہ حیات ہستند و نیز معروض مقدس
گشت کہ عورت زرگری اول مرتبہ حاملہ گردیدہ بعد وازدہ ماہ زائید و از حمل دویم
پس از ہیزدہ ماہ و سویم بعد دو سال فرزند آورد و در مدت حمل کار و بار خانہ را چنانچہ
رسم مردم نامراد است می کرد و بیچوہ بر و دشوار و مشکل بنود و نوبتہ دختر باغبانی
بتظر اقدس درآمد باریش و بیروت انبوه ظاہر شہر بردان مشتبہ و ریش اواز و جبہ یادہ
و در میان سیمہ ہم موئے انبوه اما پستان نداشت لبورات حکم شد کہ او را در گوشہ
برودہ کشف ستر نمودہ حقیقت را مفصل معروضت سی دارند مبادا خفتہ بودہ باشد
ظاہر شد کہ محض عورت است نوبتہ در ویشی شیر لال خان نام قوی ہیکل تربیت
مکروہ از نظر گذرانید فرمودند کہ باگا و جنگ انداز و خلق کثیر برائے تماشا کئے هجوم
آوردہ بود جمعی از جوگیان نیز محو تماشا کئے بودند شیعہ و دید با یک جوگی کہ برہنہ بود
بطریق ملاہبت نہ بطرز غضب چنانچہ بادہ خود جفت می شود بجرکت درآمد و بعد
از انزال گذاشت و باعث تعجب گردید و حکم شد کہ ان شیر را قلاوہ و زنجیر
دا کردہ زیر جہر و کہیلہ نمایند همچنین قریب پانزدہ شیر دیگر نرو ماہہ زیر جہر و گذشتند
و شیران بسویک بازار نہر رسانیدند و از ان شیران یک را در نزد

آتش غریزی میناید بدیت

بسیار کسے کہ خواہش از دل و جان کیاب کسے بود کہ اور اکم خواست
بے شایبہ تکلف مصاحبی است در سفر و حضر ہمدوم و ہمراز در خلا و ملا ہم نفس و دمساز
انجمن آراے خلوت گزینان صومعه دار مسرت پیراے محفل نشینان بخت بیدار
مغشوقیت دل فریب از سلسلہ دو دبستان حلقہ زلفت مشکین مویان کند عشق برگردن
جان چہانیاں انداختہ و از آتش محبت شمع تنہا در بہان خانہ دل عالیاں رکشن ساختہ
ماشقی است بوالہوس با پری رویان بوسہ بازی نمودہ و از لب ہائے دلبران
باہجین چاکشی گرفته عندیسی است ہزار داستان در نغمہ سرائے دل فریب
مشتاقان و از نوا سنجی مایل ساز طالبان فرمان رواست تاج گزین کشور کشای است
تخت نشین از فی علم عالم گیری بر عرصہ دلہا افراختہ و از آوازہ غفل کوس جہانباہی و
جہانستانی بر تاسیم جاہانواختہ طالبان ان را ہر نفسے کہ فرو میرود و مد حیات است
و چون بر می آید مفرح ذات پس در ہر نفسے دو نعمت موجود است بدیت

آن حریفانے کہ تنبا کو کشند اولش اللہ و آخر ہنو کشند
استغفر اللہ چہ می گویم و چہ می نویسم بشنو تنبا کو کیفی است بدتر از کیفیات و ثنی است
موجب قضیع اوقات قفل است بر دہان از یاد سبحانی بندیت بر زبان از ذکر
یزدانی پسندیدہ طبع بوالہوسان بادہ خوار مقبول مزاج مصطبہ نشینان می گسار مرؤ
اہل دلائل فرخندہ منش مذموم خرد مندان والا دانش فعلی است عبث یعنی از سوختن
و آتش خوردن و دود داشامیدن عملی است بیجا یعنی دو در غذا کردن و معنی باد در دہان
کو فتن معہذا چندین مضرت بدنی از و پیدا و ضرر ابدانی از و ہویدا میگرد و دینی روئے
نورانی را خیرہ و چہرہ ارغوانی را تیرہ می سازد و ماغ را فتل و متی را زایل می کند
انار لغم و سرتہ از و پیدای شود و زحمات و ذق و ضیق انفس رومی نماید و دہن گندہ
و بد بوی گد و د و مرآت ضمیر پر زنگ و صفحہ دل سیاہ می گرد و بدیت
تنبا کو نوش را سینه سیاہ است اگر باور ندانی تے گواہ است

بالجملہ چون رواج ان بسیار گد وید و امیر و فقیر و صغیر و کبیر مایل آن شدند حضرت
خاقان دمان با متنازع این فعل عبث یعنی کشیدن و دود تنبا کو حکم منہ نمودند

یافته بسلطان شیخو مشهور بودند آباد کرده و مختصری از عمارات اساس بناده حوالی آن را
 شکارگاه مقرر کرده بودند درینولان را پرگنده علحده کرده بجاگیر آباد موسوم فرمودند و
 از پرگنات جاردیات دران پرگنه داخل نموده بجایگزین سکندر لے قراول مرحمت گشت
 و بموجب حکم والا عمارت دولخانه و تالاب کلان و مناره بلند اساس بنادند و بعد از سکندر لے
 بجایگزین ادا تلخان مقرر شد و سر برای عمارت بعد از او قرار یافت و بهمه جهت یک لک
 و پنجاه هزار روپیه خرج گردید و همدین سال دولخانه سرکار والا در دار السلطنت لاہور مشغول
 بر اقامت نشین دل کشا و انواع اماکن فرح افزا عمارات متین تعمیر یافت و هشت لک روپیه
 خرج گردید و سر با عی

ذہبی صفائے عمارت کہ در تاشابین
 ہوائے اومتنوعہ جو فکرت نقاش
 بدیدہ باز نگردد نگاہ از دیوار
 زمین اومتلون چو صفحہ گلزار

دبیان تعریف مذمت تنباکو و منع گشتن آن بموجب حکم والا

اگرچہ آغاز بر آمدن تنباکو از جزایر فرنگ است کہ آنرا حکما و اطباء و بر خے ادویہ بکار
 می بردند و برای دفع بعضی امراض کشیدن و دودان تجویز میکردند و بعضی مردم
 صحیح المزاج ہم دوست میداشتند لیکن چندان رواج نداشت و از فرنگ کتری
 آوردند آخر الامر در مالک ہندوستان کثا و زنان عالم عالم کاشته تمتع یافتند و
 حاصلات آن را بر اجناس دیگر تفوق می بستند خصوص در عہد سلطنت ان حضرت
 گشت ان رواج بسیار یافت و بکشیدن دودان ہمہ کس آرزو مند گشت امرا و وزرا
 و شرفا و بجا و صلحا و زہدا و فضلا و شعرا و بلغا و فصحا و حکما و نجارا و فقرا و عرا با رغبت آن نمودند
 و خور و و بزرگ و و عین و شریف مایل آن گشتند بر جمیع کیفیات و تمامی ماکولات و
 مشروبات مقدم داشتند گزین ما حاضر نہانان و بہترین تحفہ اخلاص سندان گشت
 و تاثیرات عمل آن بمرتبہ رسیدہ کہ طالبش ترک اکل و شرب لاہر تواند کرد اما از دوا
 نتواند نمود ہمہ کس از لعاب دہن غیرے کرامت دارد لیکن از کشیدن تنباکو
 احدی تمیز گفت کس و نا کس در میان نمی آرد ہر چند تمیز بیشتر بدہا شیرین تر و خوش
 گران تر میگردد و دودش و زہر طباہان کھل انجاہر و آتش آن با اعتقاد و ارزدندان

اخترشناسان و فنکرت بلند و اصطلاح دانان رصد بند که در استخراج تقویم و تخریج احکام
مهارتی عظیم داشتند بفکر فلک پیاد و خرد کو اکسینج سیر افلاک نموده در تشخیص زمان سعادت
و تحقیق وقت ولادت با معان نظر و معان فنکرت زایچه طالع مولود کرده از طلوع و غروب کواکب
و شرف و هیوط انجم و الاتصالات اختران بایک دیگر و نظرات ستارگان با خود با تفاهیل
و قایق احکام و شرح حقایق امور از طول بقا و علو ارتقا بر مدارج سلطنت و معارج
خلافت گذارش نمودند بدیت

طالع عالم شده میمون به نیکو اختری منظم شد سلک ملک دین بوالا گوهری
بمقتضای فحشته اختری انوار بخت مندی و طالع بلندی از تاصیه حال پیدا و از فرخ
فالے تایخ ولادت با سعادت از لفظ آفتاب عالم تاب هویدا اکنون که نخته تحریری در
آید آن غور شنید اوج اقبال و درخشند ه کوکب برج جاه و جلال زیب او رنگ خلافت
هندوستان است آبی فراوان سال زینت بخش سریر جهان بینی و رونق افزائی
نخست گیتی ستانی باد بلیت
یکه غنچه از باغ دولت مید کز انسان گلچشم گیتی ندید

در بیان مقرر کردن منار و چاه و درختان و شاہراہ و عمارات جهان گیر آباد و لاهور

در سال چهار دهم جلوس والا از کبیر آباد تالاہور در شاہراہ مسافت ہر کردہ
منارہ بلند کہ رہگذران را دلیل راہ بودہ باشد و در دو کردہ چاہ بختہ کہ سفر گزینیان
از آب ان فیضیاب شوند و دور ویدہ رستہ درختان کہ راہ گریان در ظلال ان سایش
و از انمار ان حلاوت یا بند مقرر گشت اگر چہ رستہ درختان در شاہراہ اختراع شیرخان
افغان است اما در عہد دولت حضرت خاقان زمان رواجے تازہ یافت حسب حکم
والا فرمان پذیران منارہ و چاہ احداث کردند و اشجار میوہ دار نشانیہندان حضرت
در ایام شاہزادگی در پنجاب شیخوپور نام دیہی متصل ساموہلی بنام نامی کہ بمناسب اسم
شیخ سلیم در ویش کہ از وعائے ان مستجاب الدعوات آنحضرت سعادت ولادت

سیر و تشریفات برده موسم خزان فراموش کرده بے اختیار برائے چیدن گل میوه دست
مبارک دراز کردند و ثانی الحال بر حقیقت کار واقع شده بسیار مخطوط شدند و بر
صنایع بایع کاری گران و تجویز و تمیزان عفت نشان آفرین فرموده با صافه جاگیر و انعام سرفرا
فرمودند و از آنجا معاودت باران بخلاف نمودند *

ولادت با سعادت سلطان محمد اورنگ زیب پسر بادشاهزاده سلطان حسن

پیش ازین در حرم کما قدسی بادشاهزاده سلطان غرم از عفت قباب ممتاز بانو بیگم
بنت آصف خان نوزدهم صفر سال دهم جلوس والا سلطان دارا شکوه و چهارم
جمادی الاول سال یازدهم سلطان محمد شجاع بعالم وجود آمده بودند درینو لا هنگام محبت
از گجرات در مقام حالی موضع و هود شب یکشنبه دوازدهم ابان ماه آبی مطابق
یازدهم شهریور قنده سال سیزدهم جلوس مینست مانوس موافق سنه هجری محمدرنگت
سعادت ولادت یافت از طلوع آن اختر برج خلافت هزاران انبساط نصیب روزگار
جد بزرگوار گردید و از ظهور آن گوهر درج سلطنت فرادان نشاط قرین حال پدر والا
قدر گشت در بارگاه مقدس بزم عیش و عشرت آراسته و مجلس فرح و مسرت پیراسته
شد کوس شادی بلند ادا و گشت و طعنه مبارکبادی و مبارکی از هر طرف در رسید
بشاطر نشاط از کران تا کران کشیده آمد و نوازے از غنون تهنیت از زبان صغار و کبار
بر آمد نهال امان خیر خوانان سر بلندی گرفت حدائق امید خلائق نصارت پذیرفت
همایون ذاتی که از زمین وجود مبارک بخش تا بهید بزم سرور آراسته ساز بهجت نواخت
فرخنده طالعی که از برکات ذات ملایک صفاتش خورشید در ذروه شرف رایت
افتخار بلند ساخت قطعه

کز مہم و دشمن گل خورشید رفته اند

اداره ولادت او در شفقته اند

و باز عیش و نغمه گل خندان شکفته اند

نمود رخ ز مطلع امید اختر

بکشاده اند اہل ادب لب تہنیت

گل نامک تہنیت شدہ از ہر طرف بلند

درعایت بادشاهی ممتاز و سربلند گشت بے شایبه تکلف ایلمچی گری که او کرده دیگرے نکرده
باشد در ایران اهل هند را نیک نام کرده آمد *

نَهَضَتِ مُلُکِ وَاللَّهِ مَقْدَسِ سِیرَتِ کَاجِراتِ بِنِیِ اَحْمَدِ

دو سال دوازدهم جلوس والا ان حضرت میر و شکار گجرات نهضت فرموده بعد قطع مسافت
در احمد آباد تزلزل اقبال فرمودند اگر چه آب و هوائے ان ملک بر مزاج مقدس ناخوش
افتاد و از سیر آن ولایت خاطر مقدس مکرر گشت اما تفرج دریائے شور که سی کرد و ملذذ و
واقع است باعث انبساط خاطر اشرف گشته تدارک ناخوشی خاطر قدسی گردید در
وقت رسیدن بگجرات خیر النساب یکم بنت خانان التماس کرد که باغ خانان متصل
گجرات واقع است از خود دارم که در آن باغ صیافت حضرت نموده سرفرازی حاصل کنم
ملتس او با جابت مقرون گشت چون موسم خزان بود و تمام برگ درختان ریخته و اشجار
باغ از سرتاپا برهنه بود نظم

هر شجره باغ ز سر کاتن سر ماند ز بے برگی خود برهنه
ریخته کرد و درختان ز سر گشت زمین پر ز درهائے ز

ان عفت سرشت برائے آراستن باغ و پیراستن گلشن و ترتیب درختان و زینت
خیابان و اجرائے اب تاکید کرد که رنگارنگ و صافان بدایع نگار فریضت
گری را کار نموده هر نوع درختی که در آن باغ بود برگ گل آن را از کاغذ رنگارنگ
و میوه ان از موم بهمان شکل و اندام و رنگ و طرز آراستند و اقسام میوه از نارنج
و لیمون و سیب و انار و شفتالو و غیر ذلک بر اشجار درست ساختند و همچنان
انواع شقایق دریا چین و گوناگون گلهائے رنگین و بونه با برگ و شاخ کاغذین
ترتیب دادند چنانچه از گونه گونه میوه و انار و اشجار و رنگارنگ گلهای و نهال در عین
موسم خزان جلوه بهار بر روی کار آمد و آن گلشن در وقت برگ ریزی مانند ایام
نوروزی بشکفتگی تازه روی نمود و در گشت بیت

درختان مشگفتند بر طرف باغ بر افروخته هر گلے چون چراغ
آن حضرت در آن باغ مطر او حدیقه فرج افزا که در شکفته روی هم مساوات باغ بهارین

و تسلیمات بجای می آورد و دند و گوش بر فرمان داشته مطابق احکام قدسیه عمل مینمودند
 و فرامین بنام امرای متعینه مالک محروسه صادر می شد و طعنه های فرامین چنین می
 نوشتند حکم علیه عالیه مهد علیا نور جهان بیگم بادشاه و جمع مهران بود بدیت
 نور جهان گشت بحکم امیر بهدم و همراه جهانگیر شاه
 اگر چه خطبه بنام بیگم نبود اما سکه باین نقش منقش گردید بدیت
 حکم شاه جهانگیر یافت صد زیور
 بنام نور جهان بادشاه بیگم زرد
 اعما و الدوله پذیر و الا قدر بیگم منصب و کالت کل مقرر گشت و ابوالحسن برادر کلان بیگم
 بخطاب اعتقاد خانی و خدمت میر سامانی سرانرازی یافت بعد چند گاه بخطاب
 اصفت خانی ممتاز گردید و جمیع خویشان و منتسبان بنا حسب بلند و مراتب ارجند
 اختصاص یافتند بلکه غلامان و خواجگان اریان بخطاب خانی و تر خانی سرفراز گشته
 بین الاقران و الامثال سر بلند شدند بدیت
 بخت دود و دولت کشاد
 بیشتر از خواش او بدیه داد

در بیان باز آمدن خان عالم از ایلچی گری ایران

در سال دهم جلوس والا از ایران معاودت نموده بشرف بساط بوس مقدس معزز گردید
 و زنبیل بیگ ایلچی با امر اسله شاه والا جاه بر فاقه خان عالم بلامنت رسید و سرفراز
 گشت از التفات که شاه با خان عالم مبذول داشته اگر بشرح در آید بمحول براغواق
 می شود و در محاورات اکثری خان عالم خطاب می فرمودند و زمانه از خدمت جدا
 نمی کردند اگر روزی پاسی بضرورت در کلیه خویش ماندی شاه بے تکلفانه بمنترش
 تشریف می بردند و حق آنست که خان عالم این خدمت را بشایستگی بتقدیم رسانیده
 که تا این زمان مقدمات عقل و دانش که در جواب و سوال شاه و دیگران بظهور آمده
 و در پاشی و زریزی که در آن دیار نموده و دیگر مراتب ذکر مجلس هاست چون از خدمت
 شاه رخصت شده بیلون شهر منزل نموده شاه والا جاه بے تکلف خود بشایعه
 تشریف آورده و در با خواست چون این همه مراتب بعرض مقدس رسید خان عالم
 مشمول عواطف فراوان و مورد عاطفت بے پایان گردید و باضافه منصب

مال در نزد عشق آن نازنین با خستند اخبار فریفتگی و ششفتگی آن حضرت بر حسن بل فریب
 ان ماه ویش در اکشاف گیتی انچنان اشتہار یافت کہ حکایت خسرو و محبت شیرین
 و داستان مجنون در عشق بلی مشہور بود ملک آن داستان کہن از جریدہ روزگار منسوخ
 گشت و این حکایت نور السنہ خرد و بزرگ جاری گشت نظم

نجام محبت چنان مست شد کہ سر رشته کار از دست شد

فرد بیت چشم خرد دست عشق خرد را چکار است بامست عشق

دلش بود مشغول محبوب و بس نہ فکر جان و نہ پردا کے کس

زمانم ارادت بد و دادہ بود کز و شور بر جانفش افتادہ بود

بجان بود در بند اذعان او نیز نفس حسد بفرمان او

الحق بیگم در حسن و خوبی طاق و در نیک ذاتی و فیض بخشی شہرہ افاق بود در خوش
 خلقی و خوشخوئے بے ہمتا و در نیک ہنادی و نیکنای یکتا از فرط عقل و دانش روشن ضمیر
 و بعلوم فطرت و فراست عذیم التظیر با انتظام امور سلطنت سکندر اندیشہ و ہمت
 مہام مملکت ارسطو پیشہ بردار و دہش بے محابا و بہ بخشش و بخشایش حاتم آسا و خدا جوی
 و خدا طلبی در ویش کمر دار و در شجاعت و دلادری مردانہ و اچنانچہ گفتہ اند

بیت

نور جان گر چہ بصورت زن است و صفت مردان زن شیرین گن است

طبیعت متین و شعر رنگین داشت اگر چہ از بیگم اشعار دل پذیر بسیار است اما در ایامے

کہ ستارہ ذوق نب طلوع شدہ این بیت خوب گفتہ بیت

ستارہ نیست بدین طول سر بر آورده فلک بشاطری شاہ سر بر آورده

و نیز در باب ماہ عیدہ گفتہ است بیت

ہلال عید بر اوج فلک ہویداشد کلید میکدہ گم گشتہ بود پیداشد

القصہ تمامی امور سلطنت و مہام مملکت بقبضہ اقتدار و کف اختیار نور جان بیگم

در آمد و رفتہ رفتہ کار بجائے رسید کہ از بادشاہ جز نامی نماند آن حضرت میفرمودند

کہ من سلطنت را بہ نور جان بیگم ارزانی داشتہم غیر از یک سیر شراب و نیم سیر گوشت

مرا ہیچ نمی بایمان کہ با نور جان بیگم می نشست و تمامی امرا حاضر گشتہ کور نشات

بعد از آنکه خواجه مذکور فوت شد خواجه غیاث بیگ خواجه طاہر ہر دو پسرانش بہندوستان
آمدند و خواجه غیاث بیگ دو پسر و یک دختر داشت بعد رسیدن در قندہار دختر
دیگر تولد شد از آنجا روانہ شدہ در فتح پور سیکری ملازمت حضرت بادشاہ جنت
آرامگاہ سعادت اندوز ملازمت گردیدہ بمقتضائے کاروانی در اندک فرصتے دیوان
بیوتات گردید چون نویسندہ کاروان و خوشنویس بود و شعر متین داشت و در کار
کشتائے اہل حاجات و رشوت گیری بے نظیر بود روز بروز پایہ قدرش افزود و موجب
پیش آمد او شد و دختر دویم کہ در قندہار ولادت یافتہ بود در عقد نکاح شیر افگن
در آورد و درینولکہ شیر افگن بہ تقریبے کہ نوشتہ شدہ کشتہ گشت متصدیان
صوبہ بنگالہ منکوہہ اوراکہ دختر غیاث بیگ بودہ باشد و درادہ فرستادنش بدرگاہ
فلک اشتباہ حکم جہان مطلع صادر شدہ بود روانہ حضور مقدس نمودند از آنجا کہ مظننہ
جمال بے مثال ان مہر وے پری تثال در سامع جہانیاں میر رسید و وصف حسن و
خوبی آن خدیو کشور محبوبی بر اسمنہ عالمیان بدین منط جاری بود کہ نقاش ازل بزیمیائے او
بر لوح وجود نقشے نکشیدہ و مصور لم یزل بر عنائی او در جریدہ ہستی شکستہ آفریدہ
مہر درخشان از چہرہ رخشان او نور بوام میگردد و مادہ تابان از تابش رخسارہ پانوار او
روشنی میخاہد خامہ در تعریف رویش فوارہ نوری شود و نامہ در توصیف رخسارش چون چمن
بہاری میگردد و مثنوی

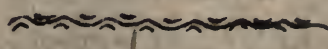
قدش نخلے ز رحمت آسیدہ ز بہتان لطافت سر کشیدہ
رخش ماہی ز برج اوج فردوس ز ابر و کردہ آن مہ خانہ در قوس
بزیر چرخ کس سپیدانہ گردد کہ رویش بیند و شنیدانہ گردد

حضرت خاقان زمان باصفائے خوبہائے آن ماہ لقا تخم عشق و محبت در مزرعہ جان
می افشانند درین صورت عجب نیست کہ شیر منگن بموجب امر والا بقتل رسیدہ
باشد چون ہنگام طلوع کوکب طالع و ایام سطوع اختر بخت ان ملکہ روزگار بود و وقت در رسید
در سال ششم جاوس والا داخل حرم سرانے گردید نخستین نور محل خطاب یافت
و بعد آن بہ نور جہان مخاطب گشت ان حضرت شفیقتہ حسن بے نظیر و فریقہ لقاے
دل پذیر آن ماہ منہ فلک غنیمتند و مستند

بیان آمدن نوجوان سبکیم زوج شیر افکن خان بجرم سرقسی

این شیر افکن علی قلی استجلو نام داشت و سفر چي شاه اسمعیل خلف شاه عباس صفوی
والی ایران بود بعد از آنکه شاه اسمعیل بر حمت حق پیوست علی قلی مذکور از راه قندهار و در زمان
خلافت حضرت بادشاه غلده آرامگاه بهندوستان آمد چون به بلتان رسید اورا بنجان خان
میرزا خان که توجہ فتح نهمه بود ملاقات دست داد و خان خانان حقیقت اورا بدرگاه والا
معروض داشت و غایبان در ملک بندهای استان فلک نشان منتظم ساخت
و او در آن مهم ترددات نمایان بظهور آورد و بعد فتح نهمه چون در حضور رسید بموجب
التماس خان خانان بمنصب لایق سرنسر ازگشت و در عهد سلطنت حضرت بادشاه
بشیر افکن مخاطب گشت و در صوبه بنگاله جاگیر یافت چون طبعش بفتنه جوی و
شورش طلبی مفسور بود در زمانه که قطب الدین خان ولد شیخ سلیم چشتی بصوبه داری
بنگاله رخصت یافت بنجان مذکور اشاره رفت که اگر شیر افکن بر جاوده جواب ثابت
قدم بوده باشد بحال خود داشته سرگرم خدمت دارد و الا روانه درگاه والا سازد
در صورتیکه بحضور والا نیاید مبسر رساند قطب الدین خان در بنگاله رسید و بعد چندگاه
روانہ برد و آن مکر دید شیر افکن که در آن حدود جاگیر داشت استقبال نمود و در وقت
ملاقات مردم قطب الدین خان هجوم آورده و او را بر گرفتند شیر افکن طرز وضع مرم
معاینه نموده شمشیر کشیده بر شکم قطب الدین خان چنان زخم کاری زد که روده او بیرون افتاد
و هماغه جان بحق تسلیم کرد و در آن حال مردمان قطب الدین خان هجوم آورده شیر افکن خان
را بقصاص خون آقاے خویش قتل در آوردند صبیہ غیاث بیگ الخاطب استمادالد
در جباله زوجیت شیر افکن مذکور بود این غیاث بیگ پسر خواجه محمد شریف طهرانی است
خواجه در مبادی حالی دیوان یگی محمد خان بکلو حاکم هراست بود که در وقت تشریف بردن
حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه بعراق بموجب امر بادشاهی خدمت شایسته
بتقدیم رسانیده و فرمان شاه طهاسپ والی ایران در باب سرانجام صیانت او
همان داری که در کسب نامه داخل شده بنام همین محمد خان است بعد فوت محمد خان
خواجه محمد شریف طهاسپ پسر محمد خان در زمانه که در کسب نامه داخل شده بنام همین محمد خان است بعد فوت محمد خان

در میان صخاک و بامیان که جانب بلخ سرحد کابل واقع شده کوہے است کہ در آن مدفون
خواجہ تابوت میگویند مدت چهار صد سال از تاسیخ فوت او نشان مے دهند عضایش
از ہم زخمیته و مردم رفته زیارت میکنند و برگردنش زخمی است کہ چون پیہ را از فراز آن
بر میگیند خون ترشح مینماید تا ہمان پیہ بالائے زخم نہند خون از جریان نمی آید بسترش
تحقیق این مقدمہ معتمد خان عرف محمد شریعت مولف اقبال نامہ جاہگیری تعین گشت
و جراح ہماہنش رخصت یافت کہ زخم بچشم خود دیدہ آمدہ حقیقت را بعرض
رساند معتمد خان بر آن سرزمین رفته از مردم آنحد و واقف شدہ زیر کوہے کہ متصل
بامیان واقع است رفت و آن کوہ درمی نمودار گشت بمقدار دو نیم درعہ از زمین
بلندی کہ را بر فراز آن برادر دہ بوسیلہ دستگیری او بالا شدہ با چند کس دیگر درون
آن رفت ایوان سہ درعہ طول و یک نیم درعہ عرض و درون ایوان خانہ مربع چہار درعہ
در چہار درعہ بود و در آن تابوتی بنظر درآمد مشعل روشن کردہ تختہ از بالائے تابوت
برداشتند میت را دیدند کہ باین اسلام رو بقبلہ خوابیدہ و دست چپ بر ستر
عورت دراز کردہ مقدار نیم درعہ کمر پاس بالائے ستر مانده و از اعضایش انچہ بر زمین
پیوستہ بوسیدہ و از ہم زخمیتر شدہ اسرت و بقیہ دست و چشم بر ہم زدہ و
ندان یکے از بالائے ویکے از پایان در لب ہا نمایان و گوش کہ بر زمین پیوستہ تا نختی
از گردن خاک غور دہ و تا خنہائے دست و پا درست و اخست لیکن زخم معلوم نگشت
و از کهن سالان آن دیار چنان بظہور پیوست کہ در جنگ چنگیز خان و سلطان جلال الدین
مشک برنی در سالہا مرد شہید شدہ و از ہمان مدت در اینجا ہمین طور امتدادہ
معتمد خان بعد تحقیق این مقدمہ در حضور پر نور رسیدہ حقیقت را بعرض مقدس رسانید
فرمودند کہ از عجایب قدر ہتہائے ایزدی و بدایع حکمت ہائے سرمدی و قور این
غرایب چہ عجب با بجاہ بعد سیر و شکار کابل و گلگشت این عثرت ملحوظ وافر برداشتہ
بہند وستان فیض نشان معاودت فرمودند +

اما خلاصی او نگر دید و نیز نوبتے چون آن حضرت جشن نوروزی آراستہ و اسباب عیش و عشرت پیرا ستہ بودند شامزادہ سلطان پر ویز التماس کرد کہ ماتمی برادران و ظل عاطفت اقدس بکامرانی و کامیابی ہستیم مگر برادر کلان یعنی شامزادہ خسرو در شکنجہ تادیب گرفتار است چون مدتے در زندان ماندہ و بمکافات کردار رسیدہ حضرت در حق ادھریان شوند بموجب التماس شامزادہ سلطان پر ویز چند روز خلاصی یافتہ بود باز مجبوس گردید و در زمانے کہ باد شامزادہ خرم الخطاب بشاہجہان بہم دکن رخصت گشت شامزادہ خسرو اسلسل حوالہ کردند چنانچہ در سال پانزدہم جلوس والا در بہان طرف در زندان خانہ و ولایت حیات سپرد و برزبانہا افتاد کہ باد شامزادہ شاہجہان اورا انچنان سنگ کردہ بود کہ در زندان فنا گرفتار گشت۔
 الفصہ چون شیخ فرید بخاری بر شامزادہ سلطان خسرو فتح یافت بجلدوی این خدمت بخطاب مرتضیٰ خانی سرافراز گشت و بموجب التماس شیخ مذکور در پرگنہ نہروال بمکانے کہ شیخ رایت فتح برافراشتہ بود شہر آباد و سرائے وسیع احداث نمودہ و فتح آباد موسوم گردیدند و آن پرگنہ بجاکیر شیخ فرید مخاطب بر تفضہ خان مرحمت شد۔

توجہ ملک و ابلیس کابل بعضی سوانح بدیع در منزل علی و غیرہ

در آغاز سال دوم از لاہو متوجہ سیر و شکار کابل شدند بعد طے مراحل و قطع منازل چون منزل علی مسجد مور و خیام اقبال گردید و عکبوتے بنظر اقدس درآمد کہ بکمانے مقدار خرچنگ بود و گلوئے ماری کہ بدرازی و دورعہ شرعی باشد گرفتہ می فشار و محظہ تاشا فرمودند تا آنکہ مار جان داد و این معنی باعث تعجب گردید از انجا منزل بمنزل طے مسافت نمودہ بدارالملک کابل نزول اقبال فرمودند و از سیر اماکن اندیا رخط وافر برداشتہ بموجب حکم والا متصل باغ شہر آرا کہ حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ احداث فرمودہ بودند باغے دل کشا و مطبوع موسوم بباغ جہان آرا طرح استگندند و جوئے کہ از گذر گاہ می آمد در وسط خیابان آن نزہت کدہ جاری گردید کہ از نزاہت و لطافت باب سلبیل پہلوئے زند و تا این زمان ان ہر دو باغ از کمال طراوت و لطافت سیر گاہ مقرری کابل است و بشاہ لالان مشہور و در زمان ہون کابل بعرض رسید کہ در

حد و گجرات بودند ازین معنی اطلاع یافته در رسیدند و شاهزاده را با حسن بیگ بدخشی
و عبد الرحیم گرفته در گجرات بردند و حقیقت را بدرگاه والاعرض داشت نمودند روز
دوشنبه سلخ محرم سنه در باغ کامران میرزا واقع لاهور این معنی بعرض والا رسید
بموجب حکم اقدس امیرالامرا در گجرات رسیده شاهزاده را با همراهانش در حضور والا
آوردند شاهزاده را دست بسته و زنجیر درپائے انداخته بتوره چنگیز خانی از طرف
چپ به پیشگاه قهرمان حاضر آوردند و حسن بیگ بدخشی را دست راست شاهزاده و
عبد الرحیم را دست چپ ایستاده نمودند حکم شد که خسرو خسران زده را در سلسل
محبوس دارند و حسن بیگ را در پوست گاو و عبد الرحیم را در پوست خر کشیده
و از گون بردار گوش نشانده بدور شهر بگردانند فرمان پذیران بموجب حکم والا بعل آوردند
پوست گاو و در خشک شده حسن بیگ بدخشی زیاده از چهارپایس زنده مانند و به تنگی
نفس و گذشت و بمکافات اعمال رسید و عبد الرحیم که در پوست خر کشیده بود از
اشتراک حرارت که در او استیلا آورد و خیار و ترب و غیر ذلک آنچه از رطوبت می یافت
می خورد و آن روز و شب زنده ماند و روز دیگر بحسب التماس بار یافتگان محض عالی حکم
شد که او را از پوست خر بر آورند که بسیار در پوست افتاده بود و بهر حال جان داد و
بر وفق حکم معلی از باغ کامران میرزا تا دروازه دولتخانه جمعی را که به باد شاهزاده رفاقت
کرده بودند و رویه بردار کشیدند بطریق ییل فوج فوج از پیکر های پیمان بر سر چوبها
در هر دو طرف دور رویه ایستاده نموداری عجیب و تماشائے غریب مینمود و بنندگان
در گرداب تحیر و تحسری افتادند و عجب حالتی بر نظار گیان رومی داد عالم مردم از شهر
بتماشائے آن حاضر شدند شاهزاده را بر فیل سوار کرده از میان دارها گذرانیدند تا بهرمان
خود را بدین حال به بین شاهزاده از دیدن حالت رفیقان خویش در عرق خجالت غرق گشت
و نزد یک بود که ازین شرمساری قالب همتی نماید بهر حال از انجا و قلعه آرو و در زندان
تا دیب محبوس نمودند بعد چند سال که حضرت خاقان زمان بمجوعه کمالات صوری
جامع آیات معنوی منظر ایزد پرستی و خدا شناسی چند روپ سیاسی ملاقات کردند
و از صحبت آن درویش خدا اندیش بسیار مخطوظ شدند آن صاحب حال و قال بلیل
معقوله و منقوله در باب تخلص شاهزاده سفارش نمودند از چند گاه با سلام یافت

حکم والا حوالہ اہتمام خان کو توال گردید کہ در زندان مکافات گرفتار باشند۔

القصہ چون شاہزادہ در مہتر رسید حسن بیگ بدخشی کہ از کابل می آمد بشاہزادہ ملاقات نمودہ رفیق ادبار گشت در اثنا کے راہ ہر کس کہ می یافتند غارت می کردند و سربار آتش می دادند و اسپان مسافران و سوداگران و طوایل سرکار بادشاہی کہ در اماکن سر راہ بود گرفتہ بہ پیادہائے ہمراہی می بخشیدند تا آنکہ بلاہور رسیدند عبدالرحیم دیوان از برگشتگی بخت آمدہ ملاقات و رفاقت کرد و دلاور خان صوبہ دار لاہور اختیار ملاقات نکردہ در استحکام قلعہ اہتمام تمام نمود شاہزادہ ہر چند سعی کرد قلعہ لاہور بدست نیامد چون خبر آمدن شیخ فرید بخاری بالشکر گران در نواحی سلطان پور شہرت پذیرفت شاہزادہ دست از لاہور باز داشتہ رو بجانب شیخ فرید آورد و در حوالی گوندال ہر دو لشکر باہم پیوستند و نایز قتال و جہال گرم گشت و اکثر کے از طرفین کشتہ شدند ہمدین اثنا خبر نزول رایات اقبال در رسید و شیخ فرید بجارہ گرم تر گردید شاہزادہ تاب نیاوردہ با حسن بیگ بدخشی و دیگران رو بفرار نہادہ مقارن ان حضرت بادشاہ نیز در ان عرصہ نزول اقبال فرمودند راجہ باسورا کہ از زمینداران عمدہ کوہستان پنجاب بود و در ان نزدیکی بملازمت اقدس رسیدہ بود بتعاقب شاہزادہ رخصت فرمودند و از غایت عنایت شیخ فرید را کہ بر شاہزادہ مظفر شدہ بود در آغوش مبارک گرفتند و شب در خیمہ شیخ گذرانیدہ روز دیگر متوجہ لاہور شدند شاہزادہ میخواست کہ بجانب اکبر آباد روانہ شود حسن بیگ بدخشی ظاہر کرد کہ بکابل رسیدن بصلاح مقرون است چون کہ جاگیر من در راہ است سامان نمودہ بکابل رسیدہ شود و از انجا جمعیت فراہم آوردہ رو بہ ہندوستان کردہ شود چرا کہ حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ و حضرت نصیر الدین محمد ہایون بادشاہ بتبقیوت کابل ہندوستان را گرفته بودند و دیگر سخنان دوز کار در میان آورد و لہذا شاہزادہ نادان بحسب صلاح حسن بیگ بدخشی روانہ بہست کابل گردید چون بدریائے چناب رسید خواست کہ از گذر شاہ پور بگذرد و کشتی بہم نرساند از انجا برگشتہ برگزیدہ سودہرہ آمد و وقت شب بہ تر و دبیار یک کشتی بہم رسید میخواست کہ از دریائے عبور نماید از شور و غوغائے چو دہری سودہرہ واقع گشتہ ملاخان را از گذر انجین مانع شد چون صبح بر دمید و شہرت پذیرفت کہ این شاہزادہ است میر ابو القاسم خان و ہلال خان خواجہ سرا کہ در

آراسته بدست اقدس پیرایه گردنش ساختند و میرزا غیاث بیگ را بخطاب اعتماد الدوله
و میرزا جان بیگ را که در زمان شاهزادگی دیوان بود بخطاب وزیر الممالک اختصاص بخشیده
هر دو را بخدمت دیوانی شریک کردند و زمانه بیگ را که در ایام شاهزادگی خدمات شایسته
بجا آورده و شرایط بندگی بتقدیم رسانیده بخطاب مهابت خانی و پیرخان لودی را بخطاب
صلابت خانی نواختند و بعد چند سال صلابت خان بخان جهان مخاطب گشت و شیخ
فرید بخاری که از سادات عظام موسوی و تربیت یافته حضور حضرت بادشاه جنت آراکام
بود و بخدمت بخششگری خود داشت بمنصب پنجهزاری ذات و بیایه بلند میرنجش سراققار
برافراخت و راجه مان سنگه را خلعت چارقب و شمشیر مرصع و اسب خاصه لطف فرمودند
و بصوبه داری بنگاله رخصت نمودند و خان اعظم میرزا عزیز کوکلتاش و آصف خان جعفری
که از صوبه داری بهار در حضور اقدس رسیده بودند با انواع عواطف سرسرا از فرموده در
حضور مقدس داشتند و همچنان امرایان دیگر را بقدر مراتب بناایات بیغایات غرافقار و شرف
امتیاز سرافراز فرمودند.

دربیان بنی شاهزاده سلطان خسرو خلف بزرگ و دستگیر شدن او

پدر بزرگ آنحضرت بسبب صحبت خوشامدگویان کور باطن خیال سلطنت در سر داشت
چه حضرت بادشاه غفران پناه در زمان رحلت فرموده بودند که شاهزاده سلطان محمد سلیم عیش و دولت
است قابلیت سلطنت ندارد و سلطان خسرو پسرش بجای خود بیایا آراسته و قابل خلافت
است باین تقریب ما غریب در دامنش جا گرفته همیشه از خدمت پدر و الا قدر متوحش و مید
می بود بعد شش ماه از جلوس مقدس شب یکشنبه هشتم ذی الحجه با معدودے از محرمان راز
و اعتمادان خانه بر انداز از ارک دارالملک اکبر آباد برآمده راه فرار بیش گرفت از کوه اندیشی
او امیرالامرا واقف شده بمتوقف بملازمست رسیده اینخبر متوحش بعرض والارسانید
همان ساعت بخشی الممالک شیخ فرید بخاری را با اکثرے از امرای رسم منتقل رخصت فرمودند
و آخر بکے شب آنحضرت نیز بدولت و اقبال بایست توجه برافراشتند در سواد شهر صبح
مراد بر و مید میرزا حسن پسر شاه رخ میرزا که رفیق طریق بنی شاهزاده بود و در خلعت شبیه
مقصود و گم گشت Namdhar Elibrary@gmail.com

دل خلق شد ز آتش غم کباب بنائے جهان از حوادث خراب
ہمہ کرد جامہ سیاہ و کبود ز خون دل از چشہا را ندرود
ہمہ بر سرافشانہ از غصہ خاک چو جامہ ہمہ سینہا کمر و چاک
فضلائے اہل دانش و شعرائے صاحب سخن تایخ فوت ان حضرت بعبارت رنگین
و اشعار متین تجرید آورده داد سخنوری داد اندازا بجلہ آصف خان جعفر حسین گفتہ

بیت

فوت اکبر شاہ از قضاے اللہ گشت تایخ فوت اکبر شاہ
مردت سلطنت پنجاہ و یک سال و دو ماہ و نہ روز

ابوالمظفر نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ عرف شاہرودہ سلطان سلیم
بن جلال الدین محمد اکبر بادشاہ

بتایخ پنجشنبہ چار و ہم جمادی الثانی سال ۹۶۰ ہجری بساعت مسعود کہ مختار انجم شناسان
رصد بند و منظور ستارہ شماران فکر ت بلند بود و در قلعہ ارک دار الخلافہ اکبر آباد کہ سن شریف
ان حضرت بحساب قمری سی و ہفت بود و اورنگ خلافت را بجلوس اقدس ارتفاع آسمانی
بخشیدند و جہان را عیش و عشرت و آئین دولت تازہ شد و نقارہ عیش و شادمانی بلند
آوازہ گشت بارگاہے ترتیب یافت و لکھن تر از بزم فریدونی و انجمن آراستہ
گشت بامین بابر و ہمایونی جہان پیر برگ و نوائے جوانی از سر گرفت و عالم دیگر عشرت
فراموش کردہ را بیا آورد و سپہ سالاران جہان کشا و سرداران صف آرا فوج فوج تیلیات
مبارک بادی و کورنشات آئین شادی بتقدیم رسانیدند و طوایف اعظم و اہالی و افاضل موالی
مراسم تہنیت و تعظیم بجا آوردند و نظم

سرانے جہان را نوائے سرود فرستاد ہر دم بشادی درود
یمن و یسار و فراز و نشیب نبدہیچ پیدا جز آئین و زیب

دران جشن فرخندہ محمد شریف ولد خواجہ عبدالصمد شیرین قلم را بخطاب امیر الامرایے
و منصب جلیل القدر و کالت سرمد از فرمودہ مہر اشرف ابجواہر ذواہر قیمتی

کہ سرمد حکمائے روزگار بود متصدی معالجہ گردیدہ تا ہشت روز دست تصرف باز
داشت و طبیعت مقدس را بحال خود گذاشت کہ شاید بقوت خویش دفع عارضہ تواند
نمود چون بیماری باشتاد و انجا مید روز نهم بہر ادا پر داخست تا دہ روز ہر چند تہیرا
در معالجات بکار برد وفایدہ نکرد و بہاستہال متحیر گردید و دوائے کہ از تاثیرات ان
اب جریان بند توانست کرد بکار رفت اما سود نیفتاد و چندین مرض مختلف جمع شدند
کہ معالجہ بیکے موجب از دیا و دیگرے می شد طبیعت

چو اید قضا از ما واجبہ سود چہ جائے پزشک را می چاہی سود
چو زاندا زہ بگذشت سوا المزاج فرو ماند عاجز طبیب از علاج

درین مدت ان شیر دل قوی ہست با وجود کمال صنعت راتبہ ویدار از منتظران
باز نہ داشت و پردہ نگرفتند و ہر روز بجلوہ جمال آرائے خلیش آرام بخش مترصدان
می شدند و چون عارضہ مستولی و صنعت قوی گشت روز دہم حکیم ملی دست از معالجہ
باز کشید و انبیم انکہ ما داپرستاران حرم سرائے خاص از اشتعال آتش مصیبت
غم قصد جان او کنند ان حضرت را بحالت نزع گذاشتہ بجانب شیخ فرید بخاری
گرچہ رفت شب چار شنبہ دواز دہم جمادی الاخرستہ ہزار و چہار دہ ہجری مطابق
چہارم اذر ماہ الہی شنبہ جلوس والا کمر گرامی شصت و پنج سال قمری رسیدہ بود
در شہر اگرہ یعنی اکبر آباد روح مقدس بعالم علوی خرامیدان صدر نشین اورنگ
خلافت سریر آرائے ملک بقا گردید و سایر ارباب شریعت روز دیگر تجہیز و تکفین
نمودہ وجود مطہر را در باغ مسکندرہ حوالی اکبر آباد بجوار رحمت ایزدی سپردند
پرستاران حرم سرائے مقدس مویہا کندیدند و چہرہ باخراشیدند و خاصان بارگاہ اقدس
گرہیان جان خود دریدہ در خاک و خون غلطیدند از مشاہدہ این حال قیامت انگیز خون از
خارا میکید و از آتش سینه و آب چشم تبو دیویشان دامن سپہر میوخت و حبیب
آفتاب ترمی شد ازین واقعہ ہایلہ سپہر گردان را از فرط غم پاسے رفتار سنت گردید
و مہر خرمندہ از غایت الم راہ مشرق کم کردہ سر کسیمہ حال گشت ماہ از و فوراندوہ
تن بکاستگی در داد و ستارگان صورت دانہ اشک پذیرفتند نظم
و گر گونہ شد آسمان و زمین ز فورت شہنشاہ دنیا و دین

و میگاری شاهزاده زار و نزار گشت و اشتها ضعیف گردید بحدی که بوی طعام
از نیش عقرب گزیده تر نمودی و حواس ظاهری معزول اهل شد و بیماری سخت روی داد
تا چهل روز بر بستر طاقت افتاده بود هر چند اطباء تدبیرات نمودند و بمعالجات پرداختند
سودمند نگردید بریت

نیدانند اهل غفلت انجام شراب آفر با تش میروند این عاقلان از راه آب آفر
بالاخر بتاریخ بخت و هشتم شهر محال سنه پنجاه جلوس والا مطابق سنه هزار و سیصد و هجری
در عمری و سه سال و شش ماه ازین دار فناء بمنزل بقار حلت نمود این داستان جانگاه
را دلی باید از سنگ سخت تر تا بشرح درآورد و این قصه جانسوز را جانی باید از آهن قوی تر
تا بیسان تواند کرد از ارتحال آن نونهال گلشن اقبال در عین بهار جوانی و آغاز شکوفه زندگانی
حضرت بادشاه را حالتی روئے داد که هیچکس را مباد و غر و شش دل خراش و توحید
جگر تراش برآورده می گفتند هیبت هیبت برقی از غضب الهی نازل گشت و خرم
میش و عشرت را سوخته گردانید و ابرسیاه قهر ایزدی برخواست و گلشن آرام و
سرت را بنجاک برابری ساخت گاهی شعله شعله آتش غم در کانون سینه افروختن آغاز
کردی و گاهی گاهی خار خار الم چون نیش زنبور و خاطر خلش نمودی بریت
دردی بدل رسید که آرام جان گرفت شد حالتی پدید که تاب تو توان بردت

در بیان رحلت حضرت خاقان مان

آنحضرت از قضیه شاهزاده سلطان مراد سابقا ثنا گد و اندوگینی بودند درینو که حادثه
جانگاه حادث گشت داغ بالائے داغ گردید و دوزخ غم بر دل نشست و دو
نشر الم بر جان شکست و دو دریائے مهوم طوفانی کرد و دو برق غموم جان مستانی
نمود از کثرت اندوه آن حضرت بر بستر بیماری افتادند و مزاج اقدس از مرکز اعتدال
برگشت و انحراف پذیرفت و آتشی که سلامتی عالم در سلامت او بود از کسوت صحت
عاری گشت و وجودیکه نظام سلسله جهان از میامن عدالت او سمت انتظام داشت
از علویه تندرستی عاقل گردید خیر خواهان برائے صحت و شفا بمزارات شریفه و اماکن
مبارک

را تکیں دادہ ہمراہ خود گھر رفتہ روانہ حضور شد چون یک منزل از اکبر آباد رسید
 باستدعائے شاہزادہ حضرت مریم مکائے والدہ ماجدہ حضرت خاقان زمان تشریف
 بردہ شاہزادہ را بدولت خانہ خود آوردند خاقان زمان بموجب امر حضرت مریم مکائے
 در آنجا تشریف شریف ارزانی فرمودند و شاہزادہ بواسطت حضرت مریم مکائے
 ملازمت نمودہ سر بر پایے مبارک نہادہ یک ہزار مہر طلا بصیغہ نذر و نہصد
 و ہفتاد و ہفت زنجیر فیل پیشکش گذرا میدان حضرت از روئے عنایات شاہزادہ
 را در آغوش گرفتہ از ملاقات فرزند بغایت خوشوقت شدند و دستار از فرق
 مبارک بر گرفتہ بر سر شاہزادہ نہادند و حکم شد کہ کوس شادمانی بلند ادا نہ کنند
 در سال چہل و ہشتم جلوس والا این قرآن السعدین اتفاق افتاد بعد چند گاہ شاہزادہ
 را باستیصال رانارخصت فرمودند شاہزادہ بواسطہ بعضے موانع یا از روئے
 خلاف حکمی ترک مہم رانامودہ بے رخصت و بے اجازت اقدس باز بطرف
 اشد باس رفت و این معنی باعث از ردگی خاطر مقدس گردید چون در سال چہل و نہم حضرت
 مریم مکائے نقاب گھڑین خلوت سراسے بقا شدند خاقان زمان بامین بیابان گان خوش
 سروریش مبارک ستروہ لباس اتم پوشیدند و نقش مقدسہ بردوشن گرفتہ قدمی
 چند رفتہ روانہ دہلی کردہ بادل بریان و دیدہ گریان معاودت کردند شاہزادہ بکشتی
 این قضیہ از اشد باس در حضور اقدس رسیدہ سعادت اندوز ملازمت
 گردید *

در بیان حلیہ شاہزادہ سلطان انبال

در دکن موضع اسناد شرب گردید ہر چند فرامین مضایح صادر می گشت و معتمدان
 باند زگوئے تعین می شدند خود را ضبط نمی توانست کرد یک چند خانخانان میرزاخان
 و خواجہ ابوالحسن بموجب حکم اقدس در نما و ملا دید با تان گذشتہ احتیاط بلخ کردند
 ان علیہ بادہ بے اختیاری تقریبات شکار بر انجمنہ بصحرار متن اختیار نمود
 قراولان عرق جاسوز در تال بندوق انداختہ میرسانیدند و گاہ رودہ گوسفند از
 شراب پر کردہ در زیر دستار پنهان می آوردند رفتہ رفتہ از اسناد بادہ کشی

در آن ولایت بود و باندک جنگ شکست یافته راجه مان سنگه باستمع این خبر بخندست
 شاهزاده التماس نمود که چون حضرت با شاه بتیخ دکن متوجه هستند اگر شاهزاده از اجمیر
 نهضت فرموده تا آمدن بآس تشریف ارزانی فرمایند شورش بنگاله رفع می شود شاهزاده
 بموجب التماس راجه و صلاح ملکی از اجمیر کوچ کرده با آمدن بآس عزنزل اقبال فرمود و
 جاگیر ملازمان خود را که در حوالی آگره بود بطور خود گذاشته مجال صوبه آمدن بآس که بجایگز
 اصفت خان جعفر تعلق داشت بسرکار خویش برگزید و سی لک روپیه خزانه صوبه بها
 و آن حدود که کمزور داس دیوان فراهم آورده بود و فوج سرکار فرستاده از آنجا طلب داشت
 و بدین حکم والا از چنین امور بعل آوردن آثار بخی و گردن تابانی شاهزاده بظهور پیوست
 و از باب غرض سخنان و در از کار از جانب شاهزاده بعرض حضرت خاقان زمان رسانید
 فرمان عاطفت نشان مشتعل رضایع از حجت مصحوب محمد شریف ولد عبدالصمد شیرین قلم
 صادر گشت لیکن هیچ اثر نه بخشید بعد از آنکه حضرت خاقان زمان از دکن معاد دت فرموده
 در دار الحکومه اکبر اباد نزول اقبال فرمودند قضیه شیخ ابوالفضل بمطبی که نوشته
 شده رو داد شاهزاده به سی هزار سوار از آمدن بآس متوجه استان قدسی گردید و دو تنواریان
 بعرض اقدس رسانیدند که آمدن شاهزاده باین کثرت سپاه بجزور والا صلاح دولت
 نیست لهذا فرمان عالیشان بنام شاهزاده صادر گشت که آمدن آن فرزند باین روش صلاح
 و پسندیده نیست اگر مطلب باظهار جمعیت سپاه است مجرای آن بظهور پیوست
 باید که مردم خود را بحال جاگیر رخصت کرده جریده بملازمست شتابد و در صورتیکه ازین
 طرف دایمه بخاطر داشته باشد باز عنان عزیمت بصوب آمدن بآس برتابد بعد
 از آنکه خاطر عزیزان فرزند طایمان پذیرد و اراده ملازمست مقدس نماید شاهزاده در
 جواب فرمان والا شان عرض داشت مشتمل بر عجز و نیاز و عقیدت خویش ارسال داشت
 و بصوب آمدن بآس عطف عنان نمود و بعد فرمان والا شان صادر گشت که صوبه بنگاله
 و او و بیسه با نفرزند مرحت شده بدان صوب بشتابند شاهزاده بدان سمت قبول
 نکرد و ازین معنی نیز مردم سخن وحشت افزا از جانب شاهزاده بعرض مقدس رسانیدند
 و موجب برهمزدگی طبیعت والا گردید سلیمان بیگم را بر آسے دل جوئی
 شاهزاده فرستادند آن عصمت قباب تا آمدن بآس رفته بهر گونه خاطر رسید شاهزاده

عنایات اقدس دریا بدین جهت بر خدمات و کن رخصت فرموده بودند چنانچه سابقاً تخریر
درآمده بالا فرمبیطی که نوشته شده درجه شهادت یا نت سیئه شایسته تکلف و داخله تصلف
شیخ سراپا دانش و تمام عیار و سراسر استعداد و صاحب جوهر بود و دانش و ادراک او بجای
که در عمر پانزده سالگی از تحصیل جمیع علوم متعارف و تکمیل و انشائی معروضه انفرادی حاصل نموده
و فضایل و کمالات او بنوعی که کتب تلمیذیه سابقه تدریس و انجیل و صحف مبنی و غیر
ذلک بمطالعه و راورد و گوئی سبقت از علمائے تمامی ادیان برده و فراست و فرزادگی
او بنیطی که از کج خمول برآمده مصاحب و مقرب با و شاه رده زمین مگردید که مشهور
او انتظام مہام ممالک می شد و شجاعت و مردانگی و بخت مندی و طالع بلندی او بنیجی که
ولایت و کن را برز و شمشیر تنخیر نموده بمنصب پنجہزاری و پایہ سپہ سالاری رسید چندی
او در آبادی کہ بدین گونه صاحب جوہری از مکان عدم بعرضہ ایجاد شد تا بدو بیست و نون
و دہ ہوشاید تا چنین اہل فطرت از پردہ خطاب بجلالے ظہور آید کاشکے در فور کمالات خویش
از عمر طبعی بہرہ یافتہ یا در امری نمایان و خدمتے نمایان جان عزیز نثار کردی تا معاوضہ
عنایات بادشاہ زمان کہ در حق او مبذول شدہ بود از دینظہور رسیدے لظہم

درین باغ سروے نیامد بلند
که یاد اجل تخیش ازین نکند
نهائے بے سال گرد و درخت
زنجش برار و یکے باد سخت
گرافرا سیاست و در پیر زال
بیاد ز باد حبیل گو شمال
مهر کار از نیک و بد چاره هست
وے چاره مرگ ناید بدست

در بیان لغی شاهزاده سلیم خلف بزرگ

در زمانیکه حضرت خاقان زمان بتخییر و کن نہضت فرمودند شاہزادہ برائے استیصال
رانا اودے سنگھ تین سرفدہ بود در خطہ دل بختائے اجیمیر اقامت ورزیدہ تدبیر تحریک
وتاویب رانا و پیش داشت دراجہ مان سنگھ در خدمت شاہزادہ سپہ سالار بود
درین ضمن از نوشتہ جات امرائے بنگالہ ظاہر گشت کہ افغانان قابو یافتہ بسبب نابودن
سر دار عمدہ دران دیار مصدر رشوریش شدہ اند و فتنہ و مناوبر پاکشتہ و مکنون مہاسنگھ
ولد مکنون چگست سنگھ بدلاجمان سنگھ کہ بہادر و شجاع و دلاور و شہسوار و

Sri Satguru Jagjit Singh Ji Library Nandhan Ellibary@gmail.com

درمان بوده بدستور سابق برجاوہ فضل و کمالات قیام ورزیدہ بدرس طلبہ علم متوجہ
شد و وظیفہ از سرکار معلی مقرر گشت چون حقیقت فضایل و کمالات فرزندان آن خدا
اندیش مکرر بعرض قدسی رسید و در مادہ احضار انہا حکم والا بصدور پیوست و رسال
دوازدهم جلوس مقدس شیخ ابوالفیض کہ در اشعار فیضی تخلص داشت و بزرگ ترین
فرزندان شیخ مبارک بود و بملازمت اقدس سعادت اندوز گردید چنانچہ سابقاً درین نسخہ
تحریر در آمدہ و در سال نوزدهم شیخ ابوالفضل کہ از شیخ ابوالفیض خور و بود و تفسیر
آیتہ الکرسی بنام ان حضرت موضح کردہ بعزبساط بوس والا معزز گردید و پسند خاطر
دریا مقاطر افتاد چون علامتہ العصر و جید الدہر و جامع کمالات و مستجمع حسنات بود و روز
بروز مورد الطاف بیکران و مشمول اعطاف بے پایان گشتہ رفتہ رفتہ پایہ قدر ادا از
امرائے عظام و وزرائے کرام در گذشت و مقرب المحضت و مستشار الخلفاء
گشت حتی کہ محمود دیگرے مقربان در گاہ گردید ملک شاہزادہ ہائے والا قدر
نیز از تقرب او حسد بردند و قابوے جستند کہ ہرگونہ اورا باید بر انداخت و از حضور
مقدس جدا باید ساخت از انجا کہ شیخ مبارک پدر بزرگوار او در زمان حیات خود
تفسیر قرآن مجید درست کردہ لیکن نام نامی حضرت بادشاہ دران درج نہ کردہ بود و
شیخ بعد رحلت پدر بے آنکہ تفسیر را باسم حضرت خاقان زمان درست ساز و نسخہ بسیار
نویانیدہ بولایت ایران و توران و روم و شام و دیگر بلاد اسلام فرستاد چون اثبنتی
بعرض مقدس رسید سخت براشتفتند و شیخ ابوالفضل بسیار از بسیار مورد عتاب گشت
شاہزادہ سلطان سلیم کہ از گستاخی شیخ از روہ خاطر می بود و امرایانی کہ از خود رائے و
بی پرواہی او زخم حد در دہا داشتند قابو یافتہ مقدمات دوا زکار آراستہ معروض
اقدس نمود و انیدند درین صورت شیخ معاتب گشتہ از کورنش منع گردید چون شیخ بمراتب
بعرض اقدس رسانیدہ بود کہ من سوائے حضرت بادشاہ دیگر را نمی دانم و بشاہزادہ ہم
التجا ذارم و بامرایان مدارات نمی کنم از نیجہت ہنگام از روہ می باشند و آن حضرت
انہم یعنی رانیک میداشتند و شیخ را بسیار میخواستند و از تقرب او بسیار مخطوط بود
و ساعتی از حضور جدائی کردند بعد چند روز تقصیرش معاف کردہ مشمول عنایات
فرمودند لیکن مرکز خاطر قدسی آن بود کہ شیخ چند گاہ از حضور پر نور جدا شدہ قدر

که اگر شیخ جریده از دکن در حضور مقدس میرسد خاطر اشرف از مازیده منحرف خواهد
 ساخت از استماع این معنی که شیخ جریده بدرگاه قدسی روانه شده قابو یافته این راز
 سر بسته خود را بر اچه نرسنگه دیو ولد مدبر که ممکن او در راه دکن بود در میان آورد که سر راه
 شیخ گرفته کارش بانجام رساند چون راجه نرسنگه دیو که در بنی شاهزاده شریک بود متعجب
 این خدمت شده روانه گشت و بجناب استیصال خود را به ممکن خویش رسانید بعد از آنکه
 شیخ ابوالفضل در ادعین رسید شیخ را بعضی مردم آمدن راجه نرسنگه دیو بموجب
 شاهزاده بجناب فاسد ظاهر کرد و ند چون قصدا رسید به بود شیخ بر این خبر التفات
 نکرده از آنجا روانه شد بلیت

قضا از اسنان چون فروشت پر همه عاقلان کور گشتند و ک
 غره ربیع الاول سکه جلوس والا مطابق السله اجمری بامین قصبه آنتری و سراسر
 برار راجه نرسنگه دیو با فوج را چونان از کین گاه برآمد و قصد او ظاهرا گشت همراهان
 بشیخ گذارش نمودند که همراه جمعیت قلیل است و غنیمت جمعیت بسیار دارد و در قصبه
 آنتری رفته بایست و بعد حصول جمعیت خاطر پیشتر روانه باید شد شیخ
 گفت حضرت ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر پادشاه غازی این فقیر زاده را سرافراز
 فرموده از حنیض خمول با وج عزت رسانیده برخلاف مرضی مقدس اگر امر و از پیش
 این دزد که نخته خود را بنا مردی موسوم سازم بکدام ابرو خود بحضور مقدس خواهم رفت
 و بهم چنان چگونه روم خواهم نمود آنچه در تقدیر است بمنصه ظهور خواهد رسید این
 سخن بگفت و اسب برانگیخت بهدین اثنا غنیمت در رسید و جنگ واقع شد چون
 همراه شیخ مردم معدود بودند غنیمت فراوان داشت غالب آمد شیخ بمقتضا
 جو اندوی و شجاعت ذاتی ثابت قدم بوده و او مردانگی داد و حمله نمود و جمعی کثیر
 از راجه چوتان هجوم آوردند و شیخ ابوالفضل بر زخم بر چپه بر زمین آمده جان نثار گشت
 و همراهانش نیز کشته شدند بلیت

مزن با سپاه ز خود بیشتر که نتوان زدن مشت برنیشتر
 راجه نرسنگه دیو سر شیخ را از تن جدا کرده بخندست شاهزاده در اسد باس فرستاد
 شاهزاده بغایت خوشوقت شده سر شیخ را در حاکم فالایق انداخت و مدتی

حسین نظام الملک بن برهان نظام الملک سیزده سال *
 مرتضیٰ نظام الملک بن حسین نظام الملک بیست سال *
 میر حسین نظام الملک بن مرتضیٰ نظام الملک ده سال *
 اسمعیل نظام الملک بن برهان برادرزاده مرتضیٰ نظام الملک دو سال *
 برهان نظام الملک بن حسین بن برهان برادرزاده مرتضیٰ نظام الملک از
 اسمعیل نظام الملک آزرده شده و حضور مقدس رسیده در ۹۹۹ هجری افواج قاهره
 همراه گرفته با اسمعیل نظام الملک جنگ کرده فیروزمند گردید ثانی الحال بغرور جاه و
 جلال و دولت از اطاعت بادشاهی انحراف ورزید چون او و ولایت حیات سپرد
 چاند بی بی خواهرش ابراهیم نظام الملک پسر خود سال برهان نظام الملک را بحکومت
 برداشته خود کابل نظام بهام گردید افواج بادشاهی بتیجران ولایت لتین گشت و
 بدفات محاربات در میان آمد آخر الامر بشیر همت علامی شیخ ابوالفضل باطل آن ولایت
 مفتوح شد و داخل ممالک محروسه گردید چنانچه سابقا مست تحریر یافت از ابتدای
 ۹۳۵ هجری لغایت سنه هزار و دو هجری شصت و هفت سال آن ولایت در تصرف
 نظام الملکیه ماند *

در بیان کشته شدن شیخ ابوالفضل و ازبمعنی اشوب خاطر مقدس

چون حضرت خاقان جهان در دار الخلافه اکبر آباد نزول اقبال داشتند فرمان والا شان
 بنام شیخ صادر شد که شیخ عبدالرحمن پسر خود را بر بهام مرجعه نصب کرده خدم و
 حشم هاجنا گذاشته خود جریده روانه استان والا گردد و لهذا شیخ بموجب حکم مقدس
 پسر خود را با حشم و اسباب امارت در احمد نگر گذاشته با معدود سواران دگاہ
 گیتی پناه گردید از آنجا که در آن ایام شاهزاده سلطان سلیم در اله باس به بنی و نا فرمانی
 میگذاشتند و از طرف شیخ ابوالفضل آزرگی بسیار داشت و یقین میدادست

(۱) یازده سال تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۲۹ *

(۲) بیست و چهار سال تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۲۹-۱۴۰ است و شش سال و چند ماه طبقات اکبری صفحه ۴۳

(۳) دو ماه و سه روز تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۵۰- دو ماه طبقات اکبری صفحه ۴۴ *

ابراہیم عادل خان بن اسمیل برادرزادہ علی عادل خان لغایت سال ہزار و دو ہجری
شش سال حکومت داشت و تاحال کہ این نسخہ تحریر می دراید اولادش در آن ولایت
حکومت دارد *

قطب الملک حاکم ولایت گوکنده

سلطان قلی قطب الملک وزیر بہمنہ بود چرن سلطان شہاب الدین محمود بہمنی غلامان را
بسیار دوست میداشت سلطان قلی خود را خود فروختہ داخل غلامان مگردید روز بروز
پایہ قدر او بلند گشت و بین الاقران والا مثال سر اسرار شدہ بہ حکومت ولایت گوکنده
مقرر گشت فقہا در سال اول برگ طبعی در گذشت *

جمشید قطب الملک بن سلطان قلی قطب الملک بست سال ^(۳)
ابراہیم قطب الملک بن سلطان قلی قطب الملک بعد گذشتن برادر بر بند
حکومت و چنانکاری ممکن شد مدت سی و پنج سال *

محمد قلی قطب الملک بن ابراہیم قطب الملک ہزار فاحشہ نوکر کردہ دایما
ملازم رکاب داشت و مستلذات جسمانی و حظات نفسانی اشتغال می ورزید بر لولی
بہاگی نام عاشق شدہ مطیع امر او گردید و شہر بہاگ نگہ بنام آن لولی بنا کرد لغایت سنہ
ہزار و دو ہجری یازدہ سال حکومت او بودہ و بیشتر اولادش تاحال بہ حکومت آن
ولایت قیام دارد *

نظام الملک حاکم ولایت احمد نگر

احمد بکری نظام الملک پدرا و غلام بر بہمن نژاد بود شہر احمد نگر را او بنا کردہ لام حکومت چار سال ^(۴)
بر مان نظام الملک بن احمد بکری نظام الملک بست و ہشت سال *

(۱) قطب الدین *

(۲) سی و سہ سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۶۸ - بست و چار سال طبقات اکبری صفحہ ۴۴۳ *

(۳) ہفت سال و کسر - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۶۹ و طبقات اکبری صفحہ ۴۴۲ *

(۴) سی و دو سال و چند - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۶۲ *

(۵) نوزدہ سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۰۲ *

(۶) چہل و ہشت سال طبقات اکبری صفحہ ۴۳۸ و تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۰۲ - ۱۲۰ *

مجموعہ ایام سلطنت سلطان محمد علاء الدین عرف حسن گانگو بہمنہ و اولادش ہفتہ ہفتہ
 یکصد و ہشتاد و ہفت سال بود لیکن در عہد سلطان نظام شاہ نمیرہ یازدہم حسن گانگو
 کہ در ہفت سالگی سریرائے جہانبانی گزیدہ برید نامی کہ از عمدہ امراءے بود نظر بر خود
 سالے سلطان داشتہ خود متعہد مہات سلطنت گزیدہ چون برید تسلط بیار پیدا کرد
 بعد سلطان نظام شاہ غالب ماند بعد فوت برید اولادش نیز استیلا اور دند و چیل مہشت
 سال اگرچہ اسم سلطنت بر اولاد حسن گانگو بود اما برید و اولادش جہانبانی میکردند و در
 سنہ ہنصد و سی و پنج ہجری عماد الملک کابلی اطاعت سلطان بہادر شاہ والی گجرات قبول
 کردہ در دکن سکہ و خطبہ بنام او کرد و زان زمان سلطان ولی السدرا در شہر سیدر
 برید مجبوس داشتہ خود سلطنت می کرد در سنہ ۹۳۵ھ امرا یان کہ رکن الدولت بہمنہ بودند
 ممالک دکن را با خود ہمتت کردہ متصرف شدند و ہریک روگردان شدہ دم استقلال
 زدہ سکہ و خطبہ بنام خود ہا کردند تا حال اولاد انہا در ان ممالک حکومت دارد +

عادل خانہ

حاکم ولایت بیجا پور یوسف عا د مخان بنیاد سلسلہ از دست واد غلام جبرکس بود
 کہ خواجہ محمود گرجستانی بدست سلطان شہاب الدین محمود بہمنی فروختہ و سلطان ولایت
 شولا پور باد مغوض کردہ بود او بزور شمشیر و قوت و شجاعت بیجا پور را متصرف شدہ
 تا اب گشنہ گرفتہ دم استقلال زد ایام حکومت ہفت سال +
 اسمعیل عا د مخان بن یوسف عادل خان بست سال +
 ابراہیم عادل خان بن اسمعیل عادل خان بست و یک سال +
 علی عادل خان بن ابراہیم عادل خان چہار و دہ سال +

(۱) بست سال و دو ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۳۰ +

(۲) بست و پنج سال - طبقات اکبری صفحہ ۴۲۲ +

(۳) بست و پنج سال طبقات اکبری صفحہ ۴۲۲ - بست و چہار سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۳۲ +

(۴) بست و پنج سال طبقات اکبری صفحہ ۴۲۳ - بست و دہ سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۳۲ - ۴۲۶ +

- سلطان عیث الدین بن محمد شاه یک ماه و بست روز +
 سلطان شمس الدین بن سلطان محمد شاه یک ماه و بست و هفت روز +
 سلطان فیروز شاه بن سلطان محمد شاه بست و پنج سال و هفت ماه و یازده روز +
 سلطان احمد شاه بن سلطان محمد شاه دوازده سال و نه ماه و بست و چهار روز +
 سلطان علاء الدین بن سلطان احمد شاه بست و نه سال و نه ماه و بست و دو روز +
 سلطان همایون شاه بن سلطان علاء الدین سه سال و شش ماه و پنج روز +
 سلطان نظام شاه بن سلطان همایون شاه در هفت سالگی یک سال و پانزده روز +
 سلطان محمد شاه لشکری بن سلطان همایون شاه در ده سالگی بود و نه سال و چهار ماه و یازده روز +
 سلطان شهاب الدین محمود شاه بن سلطان محمد شاه لشکری سی و هفت سال و دو ماه و سه روز +
 سلطان احمد شاه بن سلطان شهاب الدین محمد شاه دو سال و یک ماه +
 سلطان علاء الدین بن سلطان شهاب الدین محمود شاه یک سال و یازده ماه +
 سلطان ولی الله بن سلطان شهاب الدین محمود شاه سه سال و یک ماه

(۱) بست و سه سال و سه ماه و بست روز تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۳۳۸ و طبقات اکبری صفحه ۴۰۴ +

(۲) دو سال و یک ماه تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۴۰۴ و دو سال طبقات اکبری صفحه ۴۰۴ +

(۳) بست سال تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۴۰۴ و نه سال و چهار ماه و پانزده روز طبقات اکبری ۴۰۴ و ۴۰۳ +

(۴) چهل سال و دو ماه و سه روز طبقات اکبری صفحه ۴۰۴ و ۴۰۳ +

(۵) دو سال و سه ماه تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۴۰۴ +

معادوت کرده بعد قطع مراحل وسط منازل در دار الخلافه کبریا و نزول اقبال فرمودند
 و امر آنکه که در آن مهم خدمات بجا آورده بودند با صافه ممتاز شدند از بعضی توابع چنان
 بمطالعہ درآمدہ کہ در ایام سابق تمام دکن در زیر فرمان فرمان فرمایان دہلی بودہ خصوص سلطان
 محمد شاہ فخر الدین جوین سلطان غیاث الدین تغلق شاہ ان ممالک را بواقعی ضبط کردہ دیوگدرہ را دولت
 اباد نام بنہادہ دار السلطنت خویش مقرر کردہ بود چون آفتاب دولت اواز سمت الراس
 گذشت و بسبب ظلمش قلوب سپاہ و رعیت از و برگشت و در جمیع اقطار اختلال
 پذیرفت و عالمہ زمانہ فتنہ را زانید بہر طرف امیر صمدی خروج کرد و سلطان محمد شاہ
 بدفع فتنہ و آشوب متوجہ گجرات شد و از انجا ملک لاجپن را بطلب امیر صمدی بدولت
 اباد فرستاد و انجاعت ملک لاجپن را کشتہ علم بنی و طغیان بر افراشتند و علامہ الدین حسن
 کہ بحسن گانگو مشہور و از جملہ سپاہیان ملک لاجپن بود با اتفاق جماعتہ اوباش در دولت اباد
 لوائے حکومت بر افراشتہ خود را سلطان محمد علامہ الدین خطاب کرد چون این منی
 بعرض سلطان محمد شاہ رسید بسبب ہم گجرات فرصت دفع او نیافت و در اسرع اوقات
 در توحی ہمتہ و دبیت حیات سپرد و از انجا کہ حسن گانگو از نسل بہمن بن اسفندیار بن گشتاپ
 بود از نیجیت اورا بہمنہ گفتندے *

سلطان محمد علامہ الدین عرف حسن گانگو کہ از معتقدان قدوۃ الاصفیاء شیخ نظام الدین
 ادیب بود بموجب دعائے شیخ در سنہ ۷۳۸ دکن را متصرف شدہ سکہ و خطبہ بنام خود کرد ایام
 حکومت یازدہ سال و یازدہ ماہ و ہفت روز *

سلطان محمد شاہ بن سلطان محمد علامہ الدین ہزدہ سال و ہفت روز *

سلطان محمد مجاہد شاہ بن سلطان محمد شاہ یک سال و یک ماہ و
 نہ روز *

سلطان داؤد شاہ بن عم سلطان مجاہد شاہ یک ماہ و سہ روز *

سلطان محمد شاہ بن محمود شاہ بن سلطان علامہ الدین ہزدہ سال

و نہ ماہ و بہت روز *

(۱) ہفت ماہ *

بہمدیشیخ مقرر گشت حکم شد کہ چون امرادریاق عسرت کشیدہ اند تا بودن رایات
عالی درین حد و بحسب تفاوت مناصب برہان پور در انعام امرامقرر باشد ویشیخ را
بنصب چہار ہزاری سرافراز فرمودہ بتخیر قلعہ اسیر کہ بہادرنمیرہ راجے علی خان حاکم انجاسرا
اطاعت بر تافتہ داشت رخصت فرمودند

در بیان تخیر قلعہ اسیر و ولایت احمدنگر

یشیخ ابوالفضل بعد رخصت از حضور در پایان ان قلعہ آسانی ارتقاء رسیدہ محارہ
نمود متواتر محاربات سخت در میان آمد چون محاصرہ با متداکشید یشیخ بمقتضائے شجاعت
ذاتی طناب برکنگرہ قلعہ نصب کردہ بر فراز قلعہ رفتہ خود را درون قلعہ انداخت و جمعی کثیر
بہین منطہ ہتائے او کردہ کارنامہ مردمی و مردانگی بظہور آوردند و بقوت سرچنبہ دلیری و
زہد باز دے دلاوری یشیخ این عقدہ مشکل کشادہ گردید و چنین قلعہ فلک ارتقاء کہ فتح
آن دشوار بود مفتوح گشت و بہادر حاکم انجا عاجز شدہ آمدہ ملاقات نمود و بواسطہ یشیخ
بلازمت مقدس سعادت اندو ز گشتہ مورد عنایات شد و قلعہ اسیر با ولیائے
دولت تفویض یافت و یشیخ ابوالفضل بجلدوی این خدمت ببنایت علم و تقارہ و
اسپ و خلعت خاصہ سرانمرازی یافتہ بتخیر ناسک رخصت گشت و عنقریب
بنصب پنجہزاری سرافراز برافراشت و مصدر خدمات مشگرف گشتہ بمقابل
عنایات والا در جانفشانی و خدمت گذاری درین نکر و حکم شد کہ تخیر احمدنگر و دفع راجوی
و دیگر معندان بہمدیشیخ ابوالفضل و ضبط ولایت براروان نواحی بر ذمہ خاتمان میرنگان
بودہ باشند چمن اسیر و احمدنگر و تمام ولایت نظام الملک بشیر ہمت یشیخ ابوالفضل
مفتوح گردید و ولایت تلنگانہ را یشیخ عبدالرحمن ولد یشیخ ابوالفضل بتخییر
در آورد و بہادر نظام الملک نمیرہ برہان نظام الملک دستگیر گردید و عادل خان حاکم بیجاپور
و قطب الملک سند نشین گوکنندہ عرایض نیاز و پیشکشہائے لایقہ ارسال داشتند خاطر
مقدس بہمدیشیخ و جہ از آن ولایت واپر داخست و دران حدود چندان کارنامہ شاہزادہ
دانیال را در انجا گذاشتند خاندیس را داندیس نام بہادہ بشاہزادہ مرحمت فرمودند و
خاتمان را در خدمت شاہزادہ و یشیخ ابوالفضل را در احمدنگر مقرر فرمودہ از برہان پور

بعد رسیدن باکبر آباد چند گاه اتفاق اقامت افتاد بموجب عرضداشت شیخ ابو الفضل
از انجا بست برهان پور نهضت فرمودند در زمان عبور از دریائے نرپدا فیل خاصه که بنحیر
آهن در پا داشت میگذاشت چون بر کنار رسید فیلبانان ز بنحیر آهن را تمام از طلا دیدند متعجب
بودار و غنایل خانه اظهار کردند و اندوز بنحیر را بچشم خود ملاحظه نموده تمامی حقیقت را بعرض والا رسانید
و آن حضرت ز بنحیر بجنس در حضور مقدس طلبداشته بر عجایب قدرت افریدگار جلالت
قدرت همه زبان بر کشادند و فرمودند که همانا درین دریاستنگی خواهد بود که بزبان مهندی از
پارس گویند و از مساس ان آهن و دیگر فلزات طلا شود بموجب حکم والا فیلبان دیگر با بنحیر
با آهن دران دریا انداختند و ملاحان خواص شمارا شد نهنگان دریا گذار غوطه زدند و دست
جوئے ان سنگ کردند لیکن بهم نرسید و ز بنحیر دیگر طلا نگشت بلایت

بقدر طاقت خود غوطه باز دم بیدار دُری که می طلیم ان هیچ دریافت

القصة ان حضرت بعد طے مراحل و قطع منازل در خطه دارالسرور برهان پور نزول اقبال
فرمودند از اکبر آباد تا برهان پور دو صد و بست و هفت کرد و ده بحریب درآمد و ان خطه
دل کشائے جشن نوروزی ترتیب یافت مطربان شیرین ادا و مغنیان خوش نوا
بنمیه دل فریب و سرود دلکش دلهارا در بودند و با واز چنگ و صدائے دستک طایر
هوش را از آشیانه دماغ پرانیدند و باعث انبساط و سرور خاطر مقدس شدند

نظم

زان مطرب بزم تو زند دست بهم کز باغ زمانه رگ کند طایع نسیم
فی فی غلطم که هر دو دست مطرب از شاه نغمه بوسه گیرند بهم
دران بزم شاد کامی علای شیخ ابو الفضل که بهیات دکن قیام داشت بموجب حکم والا
از احمد نگر آمد بهر بباط بوس قدسی معزز گشت چون وقت شب بود انجمن ماهتابی
کمال آراستگی داشت ان حضرت از غایت عنایت این بیت بر روی شیخ
خواندند بیت

فرخنده شبی باید و خوش مهتابی تابا تو حکایت کنم از هربابی
شیخ ازین مملکات کور نشات شکر بجا آورد و از روی عنایات حکومت و ایالت برهان پور

این سانحه بعرض والارسید موجب صدگونه درد مندی گردید آخر الامر بصبر پرداخته
شاهزاده دانیال را بتغیر ولایت دکن رخصت فرمودند و حضرت خاقان زمان خود نیز بغزیت
تغیران ولایت بدولت و اقبال نهضت فرمودند.

نهضت موکب مقدس از لاهور بجانپ ولایت کن

چون از لاهور انتهاض الویه عالیہ گردید و حوالی قصبہ بتالہ بعرض والارسید کہ در مکان
اچل فقیران مسلمین و طایفہ ساسیان با یکدیگر جنگ کرده و فقرائے مسلمین غالب
آمده بتجارتہ انجاء از روی تقدی بر انداختہ خاقان زمان بمقتضائے عدالت گستری
بر بے اعتدالی آن جماعتہ واقف شدہ اکثرے را در زندان فرستادند و حکم شد کہ بتجارتہ
را کہ بتقدی مسمار شدہ است بتجدید تعمیر کنند بعد نہضت از انجاء از دریائے بیاہ
عبور فرمودہ بمنزل گور وارجن سجادہ نشین بابا نانک کہ در معرفت الہی مشہور بود شریف
فرمودند و از ملاقات او و اصفاائے اشعار ہندی تصنیف بابا نانک کہ در معرفت حق
گھفتہ از زبان او شنیدہ خوشوقت شدند و گور وارجن سرسرازی خویش دانستہ
پیشکش لایق گذرا نید و التماس کرد کہ از نزول عساکر متصورہ در پنجاب نرخ غلہ گران
بود از نچیت جمع پرگنات زیادہ شدہ بحال از انتهاض افواج قاہرہ غلات و بوائی
آوردہ رعایا از عہدہ ادائے جمع منیتواند برآمد حسب التماس او بدیوانیان عظام
حکم شد کہ بحساب دہ دواز دہ از جمع بر عایا تخفیف دہند و تاکید بحال کنند کہ مطابق ان
بر عایا رعایت نمودہ زیادہ طلبی نمایند نظم

چشم رعایت زرعیست مگر تابودت ملک عمارت پذیر
دست رعایت زرعیست مدار کار رعایت بر عایت مسپار

چون عرصہ تہا فیر مور و خیسام والا گشت رعایا از ظلم تقدی سلطان کرورے
استغاثہ نمود و بیدادی او بتجقیق پیوست بموجب حکم والا اورا بخلق کشیدند

نظم

حکومت بدست کانی خطاست کہ از دست شان و تہا بر خداست
مکن خیر بر عامل ظلم دوست کہ از فرہی بایدش کند پوشت

شعار خود ساخت ملک الشعرا شیخ ابوالفیض فیضی را کہ در آن وقت حیات بود پیش
 راجے علی خان فرستادند کہ برہان را بشاہراہ اطاعت رہنمون گردانند ہر چند راجے علی خان
 اورا بر طریق اطاعت ارشاد کرد از غرور مستی دنیا سر بر خط فرمان پذیری نہادہ رہ نور
 کفران نعمتی گردید از انجا کہ کاخران نعمت زود بپاداش کردار میرسند چون اواز قبلہ و کعبہ
 روئے عقیدت بر تافتہ بود و در اندک مدت بمکافات اعمال رسید یعنی شخصے اورا
 سیما بکشتہ کہ بجد کمال نہ رسیدہ بود بخوردن داد اورا از تاثیران بیمارے صعب
 روئے داد و باشتاد و مرض راہ عالم نیستی در پیش گرفت چاند بی بی خواہرا و اتفاق
 امرابراہیم سپر خورد سال اورا بکجاست آن ولایت برداشتہ انتظام مہام بر دست
 خود گرفت چون حقیقت احوال ان حدود و بعرض مقدس رسید شاہزادہ سلطان مراد
 بالشکر گران تعین گشت شاہزادہ چند گاہ بجهت سامان سپاہ در مالوہ بودہ عازم پیشتر
 گردید و از دریائے زہد عبور نمودہ در اندک مدت ولایت برار امیر مرتضی و کہنے
 مفتوح نمود و افواج قاہرہ بر سر احمد نگر رخصت کرد لشکر منصور غالب و فوج مقہو
 مغلوب گشت و راجے علی خان حاکم خاندیس درین مہم بر کاب شاہزادہ بودہ جان نثار گردید
 و نیز با افواج عادل خان حاکم بیجا پور و قطب الملک حاکم گولکنہ متواتر محاربہ در میان
 آمد و ادلیائے دولت فیروز مند شدند از انجا کہ شاہزادہ در وکن دایم انحر بودہ از
 کثرت شراب زار و نزار گشت و بہمات ان ولایت نمیتوانست پرداخت بنابر ان
 از حضور مقدس علّامی شیخ ابوالفضل متعین گردید و حکم شد کہ شاہزادہ را بمصالح ارجند
 رہنمون سعادت نمودہ بلماز دست آورد و امرائے متعینہ انحد و در اسر گرم خدمت
 گردانندہ و اگر بودن ادب انتظام مہام در انجا ضرور بودہ باشد خود بہمات پردازد و شاہزادہ
 را روانہ در گاہ والا سازد و شیخ بعد رخصت از حضور فیض گنجورسطے مراحل و قطع منازل
 نمودہ بخدمت شاہزادہ رسید قضا را بہان دم شاہزادہ از اسراط بیمارے بعالم علوی
 شتافت و غریب شورشے در شکر روئے داد شیخ ابوالفضل بتدابیر صائبہ و پاشیدن
 زہر بیدریغ خاطر ہائے آوارہ را بانتظام آورد و غنیم کہ از اطلاع ابن قضیہ غالب دلیر
 شدہ بود از حسن تدبیر شیخ باز مغلوب گشت اگر درین وقت شیخ زبیری ان ولایت
 کہ بتلاش بدست آمدہ بود از دست میرفت و انتظام مہام بشکل سے بود چون

کامیاب سعادت گردانیدند در زمان نزع بدیہ غریبہ گفتہ است مرد باعی
 دیدے کہ فلک بن چہ نیرنگی کرد مرغ دلم از نفس شب آہنگی کرد
 ان سینہ کہ عالمی درو میگنجید تانیم نفس برا درم تنگی کرد
 بادشاہ آدم شناس را دل بہم برآمد کہ محبت سرا و محبت طراز پرودہ بر روی
 فروخت شاہزادگان والا گہر با نفوس کر بر بستند کہ اوستاد دانش آموز مزاج دان خست
 ہستی بر بست نوین والا قدر و خوانین عالی مقدار را باعث دل گر فگی گردید کہ سرا درم ساز
 ان بزم و بزم پیانہ زندگی پر کرد کار فرو بستگان را آہ در جگہ گر یہ در گلو گرہ مشد کہ گرہ
 کٹائے دشوار یہا از جہان برفت بیست
 لے دیقائے درینا اے درین کا پنجان ماہی نہان شد زیرین
 چنانچہ علامی شیخ ابو الفضل در اکبر نامہ مرثیہ شیخ ابو الفیض فیضی بعبارت نگین
 بقلم در آور دہ +

در بیان سیدن برہان الملک بدرگاہ والا و محبت شدن کوکبا و برہم اطراف دکن

اد از اسمیل بیگ نظام الملک حاکم احمد نگہ کہ عم او بود از ردہ شدہ بذریعہ
 قطب الدین خان غزنوی بملازمت اشرف اقدس سعادت اندوز گشتہ بمنصب
 مشتمل صدی سرافرازی یافت و در عنقریب بمنصب ہزاری عزرائقار یافتہ تعینات
 بگلش گردید بعد چند سال از اینجا در حضور لامع النور رسیدہ استند عاے کوکبا
 برائے تیغرا احمد نگہ نمود لہذا امرائے متعینہ صوبہ مالوہ در اجماع علی خان حاکم خاندیس
 باداد تعین شدند او با عانت ادیائے دولت قاہرہ در احمد نگہ رفتہ باہمعیسل
 نظام الملک جنگ کردہ منظر و منصور گشت دملک موروثی از عم خود بمصرف در آورد
 چون فرومایہ و بدہنابو دست بادہ دولت و حکومت گشتہ و حقوق نوازش بادشاہی
 بر طاق نسیان گذاشتہ سر از انقیاد جناب والا بر تافت و بے پروائے و بدستی

او کم کسے بود ہزاران نقش و لغزیب و بسیار اشعار سرود از دہر و بفرغہ روزگار یادگار است
 این نادر العصور و جید الدہر در سال ہفتم جلوس والا راجہ را چنڈ زمیندار پتہ تاج صوبہ الہ آباد
 خال رخسارہ پیشکش خود خیال کردہ بدرگاہ آسمان جاہ فرستادہ بود و رسال سی و چہارم
 اورخت ہستی خود بر بست و موجب مزید تاسف خاطر متدی گر دید و
 در سال سی و ششم مولانا کے عرفی شیرازی نیز نقد حیات در بخت اگر چہ
 در نخل بندی نظم و گلدستہ آرا کے لفظ و معنی بے نظیر بود و سخنش رونق در وارج تمام
 داشت اما خیلے متکبر و خود مستا بود و خلاصہ عمر بیلاست نفسانی وقار و زرد و شراب غمی
 و میگساری صرف می نمود چنانچہ در حالت نزع کہ وقت یاد رب العباد است پیالہ پیالہ
 و شش و پنج و چہار میگفت و در سال چہلم ملک الشعرا کے شیخ ابوالفیض فیضی نیز رخت
 زندگانی بعالم جادوئی کشید و شیخ در سال دواز دہم جلوس والا بلازمست اشرف
 اقدس رسیدہ مور و عنایات گشت در زمان ملازمت چون شیخ را بر وں کتہرہ فقرہ
 استادہ کرد بے توقف و اہمال این رباعی فی البدیہہ بر زبان آورد و رباعی

بادشاہا بر وں نہ بخبرہ ام از سر لطف خود مرا جہادہ

زانکہ من طوطی شکر خوارم جائے طوطی در وں پتھرہ بہ

این رباعی بغایت پسند خاطر قدسی افتاد ہماں روز بہ بندگی در گاہ والا سرسرا از فرمودہ
 چون در شعر متین و سخن رنگین و کلمتہ طرازی و بدیہہ گوئے نظیر خود نہ داشت روز بہ روز پایہ
 قدرش و رتبہ اقتدارش بلند گشت و در سال سی و سویم بکتاب ملک الشعرا سرسرا از
 گشت و در سال سی و نہم تفسیر قرآن بے نقط و کتاب نلدمن در بحر بیلی و مجنون و مرکز
 ادوار در زمین مخزن اسرار از نظر اقدس گذرانیدہ مور و تحمین وافرین گردید بے شائبہ
 تکلف و مداخلہ تعلق درین تصنیفات بمقتضائے دانش بلند و فطرت ارجمند گلشن سخن را
 از بہار معنی طراوت بخشیدہ و اشجار دانش را با شمار اشعار شمر ساختہ ہچنان سلیمان بلقیس در
 وزن شیرین خسرو ہفت کشور در برابر ہفت پیکر و کبر نامہ مقابل سکندر نامہ پیش
 نہاد خاطر داشت این صحت با تمام نہ رسیدہ بود کہ زندگی او با تمام رسید چون مراح
 و دعا گوئے حضرت خاقان زمان و معلم شاہزادہ ہائے والا شان بود و روز پیش از
 رحلت او ان حضرت از روئے غریب انوازی سایہ عاطفت بر سر او انداختند و او را

بود بر عایت و عنایت سرافراز گشت و آنکس که مصدر رکم خدمتی و ناد و نتخواهی گشته بزل
خدمت و یکی منصب معاتب گردید و حکم جهان مطاع بصدور پیوست که تار و ز شرف
هر یک از نوینیان و امرایان کلان صیانت کند تا منزل او بمقدم عالی رونق پذیرد و او
در بین الاقران خود سرسرازی یابد و تالاب موسوم بانوب تالاب بست در بست
در عرص و طول و دو قامت آدم عمیق درست کرده و آنرا به بست کرد و تنگ نقد پر کرده
بامرائے در غور منصب و بقرائے و ساکین و سایر الناس انعام فرمودند بلیت
ابر در یاد دل ز دست جو داد و انفعال مال عالم زیر پائے همت او پایال

در چنین وقت بارگاه جهان آرا که بے اغواق پانزده هزار کس در سایه ان گنجد قضا را آتش
در گرفت و تاسه روز بباط جشن و بعضی از عمارت حرم سراسوخته خاکستر شد انداز
بلغ قیمت ان را که تواند دریافت چون آتش این شهر عین الکمال فرو نشست حکم شد
که بجیت بزم شرف که نزدیک رسیده بود از سر نو بارگاه والا درست کرد و مجلس عالی
ترتیب دهند چنانچه در اندک روز بارگاه فلک آشتباه مرتب گشت از غایب
انکه همدین روز در دکن بدولت سرائے شانزده سلطان مراد آتش در گرفت القصه
بزم شرف که نزدیک رسیده بود نیز باین نیک آراستگی یافت و عالم و عالمیان
فیض وافر و جهان جهانیان بهره متکاثر اند و خستند نظم

دل افروز جشنی شد آراسته درون و بیرون هر دو پیراسته
و شاق مدور بسان سپهر سپهری پر از ماه و ناهید دهر

در بیان حلت میان تان سین مولانا سرائے عرفی شیرازی
و شیخ ابوالفیض فیضی ملک الشعرا

سراپنمہ سرائان والا فطرت سر حلقه سر ایندگان بن و سکر ت میان تان سین بوسیلہ
اواز دل نواز و نغمات مظہر انبساط مقرب انحضرت خاقانی و مشمول عنایات سلطانی
بود و از سر و دغوش و نغمہ و مکش او و حشیان در صحرا و طایران در ہوا در دام محبت
اومی آمدند بے شایبہ اغواق و رفن موسیقی و نغمہ ہندی از آغاز آفرینش تا حال نشل

وراجہائے دیگر کہ باعانت اور رسیدہ بودند گر نختہ رفتند و چون درآمده و جبروت
و سانیہ و ماکتوت و اکند و رکلت تبصرت اولیائے دولت درآمد و گویا کہ در
تصرف راجہ با سو درآمدہ بود از و متخلص نموده حوالہ نراین داس گویا رمی نمودند بالاخر
بموجب التماس شامزادہ بزرگ تقصیرات راجہ با سو معاف شد و در کوہستان
امنیت پدید آمد

در بیان جشن و الا

چون موسم بہار در رسید ابواب عیش و عشرت بر روی عالمیان مفتوح گردید و
لطافت ہوا با رغبت جہان را نرہست بخشید و نراہست صبا دماغ جہانیان را نگہت رسانید
نسیم نور و زری مزاج افسردگان عالم را فرحت آورد و شمیم نو بہار می منام ازادگان
گیتی را معطر گردانید **منظم**

درخت غنچہ بر آورد و بلبلان مستند جہان جوان شد و ایران بعیش نبشتند
بساط سبزہ لکد کوب شد بیائے نشاط زبیکہ عارف و عامی برقص حجتند
برائے جشن افروزی حکم شد کہ دولت خانہ خاص و عام کہ صد و بیست ایوان داشت
با مرائے عظام قمت شود و ضلع جہر و کہہ مبارک را متصدیان بیوتات زمینت
دہند و شہا مندل را کہ دولت خانہ خاص است با مقام قصب و دیبا دگوناگون
اقتضائے بندگی گرد و ورا ندک زمانے کار پر دازان بارگاہ خلافت و امرا یان والا
مرتبست بموجب حکم معلی تمام دولت خانہ اعلیٰ را بتکلفات گوناگون تزیین دادند و بارش
و پیرایش رنگارنگ آئین بستند جشن نوروزی بآئین ہمایونی و بزم دل افروزی بطرز
فریدونی اراستہ گشت غلفہ کوس در گوش فلک رسیدہ و آوازہ نائے طرب در گنبد
گردون پیچیدہ بیت

حاصل شدہ نہایت انواع کارانی آمادہ و مہیا اسباب شادمانی
درین بزم جشن مراتب امرا بعرض رسید و ہر یک در خور حال باضافہ سرفرازی یافت
و نیز فہرست اہل خدمات معروض گشت ہر کس کہ از روی اخلاص خدمت بجا آورده

در بیان تادیب زنداران کوہستان پنجاب

در زمان بودن رایات عالیات بلاہور زین خان کوکہ برائے تادیب زنداران کوہستان
 یقین گردید اور فتنہ بزرگ شمشیر و قوت تدبیر جمیع راہجائے و رایان را منقاد و مطیع گردانید
 بدینچند راہ نگر کوت و پیرسرام راہ جہون و باسوراہ مود جگدیش راہ گوالیار و سنارنچند
 و دیگر زنداران را بدرگاہ والا آوردہ مشمول عنایات شد و زنداران مذکورہ با درک
 سعادت ملازمت محلے مستقیم گشتہ و مورد الطاف بیکران گردیدہ رخصت
 النظر با وطن یافتند و ہمدین ایام رودر سنگ مرزبان کما یون معرفت متہر اداس
 عامل بریلی بملازمت رسید و ولایت کما یون بر و سلم داشتہ و مشمول عنایت فرمودہ
 رخصت نمود و بعد چند سال چون راہ باسوزمینار مو تالبع پنجاب در مقام ضلالت و
 جہالت بودہ سر از انقیاد اطاعت بر تافت لشکر منصور برائے تادیب اوقین گشت
 بعد از آنکہ جنود فیروزی در حوالی پتہان رسید اواز خواب غفلت بیدار شدہ بملازمت
 اشرف مشتافقہ سعادت اندوز گردید بعد چند گاہ از حضور موفور السرد رخصت وطن
 حاصل کردہ سر بشورش برداشتہ دیہات خالصہ شریفہ نزد یکے پتہان را تاخت کرد
 تاج خان بن ہندال میرزا و از عقب او چین قلیج خان یقین شدند انہا در نواحی پتہان رسید
 در زمانے کہ لشکر یان قصد و خیمہ زد و بدو راہ باسوفوج آراستہ نمودار گردید فی الفور
 جیل بیگ پسر تاج خان بمقتضائے جرات و دلادری آمادہ پیکار گردید و محار بہ سخت
 نمودہ کارستانہ بجای آوردہ بدرجہ شہادت رسیدہ حیات جاودانی یافت
 نقش ان مغفور مغفرت الہی را آوردہ در حوالی خطہ دل کشائے کلانور بجاک سپرد
 و بر مرز ارش عمارت عالی ساختند کہ تا حال قائم است و طوایف انام مذوراتی ازند
 و بکست ایزدی مرادات مردم کہ در ان مکان نذر قبول میکنند بحصول می انجامد
 القصہ راہ باسوجنگ نمودہ رود ہز میت ہنادہ ادارہ گشت ہمدین ایام حسین بیگ
 شیخ عمری با فوج منصور بر راہ جان زمیندار جہون یقین گشت راہ نگر کوت و راہ کپہن پور
 و جبروتہ و انکوت و راہ باسوباہ راہ جان رسیدند و بدفیات جنگ روئے داد
 آخر الامراہ جان سبے ایمان ہز میت خوردہ در شتاب جہالی پتہان گردید و راہ باسو

طہاسپ حکومت قندہار داشت چون میردوانون در جنگ شاہ بیگ اوزبک کشتہ
شدہ شاہ بیگ پسر او بکومت قندہار قرار یافت بعد ان بقوت و شجاعت ولایت سندہ
متصرف گشت و در سن ۹۳۰ و دیعت حیات سپرد مدت حکومت سه سال *

میرزا شاہ حسین بن میرزا شاہ بیگ بجائے پدر برسد حکومت متکمن گشتہ قلعہ
بہکرا بتجدید استحکام داد و ملتان مانیز از سلطان حسین بن سلطان محمود لنگاہ بنیخیر در آورد و
در سن ۹۶۲ و دیعت حیات سپرد مدت حکومت سی و دو سال *

میرزا عیسیٰ ترخان از امرائے میرزا شاہ بیگ در تہتہ و سلطان محمود در بہکرا دم
استقلال می زدند و با ہم دیگر گاہے صلح و گاہے جنگ می کردند و میرزا عیسیٰ ترخان در سن ۹۷۹
و دیعت حیات سپرد مدت حکومت او سیزدہ سال *

میرزا محمد باقی بن میرزا عیسیٰ ترخان بر خان بابا برادر خود کہ بعد پدر برسد حکومت
کامروا گشتہ بود غالب آمدہ با استقلال گردید و سلطان محمود حاکم بہکرا برسم پدر سلوک کرد
گاہے صلح و گاہے جنگ میکرد ایام حکومت او ہیزدہ سال *

میرزا جانی بیگ ابن پامیندہ محمد بن محمد باقی قائم مقام گشت و در سن ۹۸۰
دیک ہجری برفاقت خانخانان بلازمست اقدس مشرف گشت و ان ولایت داخل ممالک
محمود سہ گردید مدت حکومت او ہشت سال *

در بیان تخیر ولایت بہکرا

پیش از آنکہ تہتہ مفتوح شود در سال نوزدہم جلوس والا محبت^(۱) علی خان و مجاہد خان بہ
تخیر بہکرا تعین شدہ بودند انہار رفتہ محاصرہ کردند مدت محاصرہ با متداکشدید قلعہ عظیم
و بواسطے بسیار در قلعہ روسے داد و بسیاری از قلعہ نشینان تلف شدند ہر کہ پرست
درخت سرس جو شانیدہ میخورد از و باسلامت می ماند سلطان محمود عاجز شدہ و عرض
بدرگاہ والا نمود کہ اگر محبت علی خان از دور قلعہ بر خیزد قلعہ را پیشکش شامزادہ والا گہر می نماید
پیش از آنکہ از حضور پر نور جواب برسد سلطان محمود باجل طبعی در گذشت و محبت علی خان
و مجاہد خان در سن ۹۸۱ بہکرا داخل ممالک محروسہ نمودند *

حکومت او پانزده سال *

جام تغلق بن سکندر مدت پانزده سال حکومت کرد *

جام مبارک که از اقربائے جام تغلق بود مدت حکومت او سروروز *

جام سکندر بن جام مستخ خان بن سکندر مدت حکومت یک سال و

شش ماه *

جام سنجر بن جام سکندر مدت حکومت هشت سال و چند ماه *

جام نظام الدین که بجام نندامشهور است بعد از جام سنجر بر سند حکومت

نشست میرزا شاه بیگ حاکم قندهار میرزا عیسیٰ ترخان را بر سر جام نقین کرد و متعاقب

او خود نیز رسیده قلعه بهکمر را که در آن ایام باین استحکام نبود محاصره کرده در اندک مدت

بتنحیر در آورده بعد از آن قلعه سهوان را نیز گرفته بقندهار معاودت کرد مدت حکومت جام نظام الدین

عرف ننداشصت و دو سال *

جام فیروز بن جام نظام الدین بعد از پدر بر سند حکومت کامروا گشت جام

صلاح الدین از اقربائے او که خواهرش در خیال به نکاح سلطان مظفر گجراتی بود در سال ۹۱۰

در مرتبه از گجرات لشکر فرام آورده جنگ کرده فتح نمود و جام فیروز میرزا شاه بیگ ارغون

حاکم قندهار التجار ده لشکر قندهار بکوک خود طلبداشته جنگ نمود و جام صلاح الدین

در معرکه کشته شد و حکومت ولایت سنده بلا شرکت بجام فیروز تغلق گرفت در سال ۹۱۲

میرزا شاه بیگ ارغون از قندهار لشکر کشیده تهته را متصرف شد و جام فیروز در گجرات

رفته در سلک امرایان سلطان بهادر شاه و در سلطان مظفر والی گجرات انتظام یافت و

و ختر خود را در از و ارج سلطان بهادر شاه در آورد و در آن ولایت از عمده ارکان دولت

گردید و بهمانجا زندگی بسر برده و در بیعت حیات سپرد و از آنجا حکومت سلسله سمنگان منقطع گردید

مدت حکومت جام فیروز نوزده سال *

میرزا شاه بیگ پسر ذوالنون سلامت که امیرالامرا و سپه سالار سلطان حسین میرزا

و اتالین پسر ابوبکر الزمان میرزا بود از قبل سلطان حسین میرزا ابن بهرام میرزا برادر شاه

۱۰۱۰ یا ۱۰۲۰ سال و چند ماه آئین اکبری جلد اول صفحہ ۵۵۹ *

۱۰۱۱ بست و هشت سال - تاریخ فرشته جلد دوم صفحہ ۳۱۹ آئین اکبری صفحہ ۵۵۹ - بست و شش سال طبقات اکبری صفحہ ۷۳۶

بها در شاه احوال سلاطین ولایت سندہ چنان بقلم آورده اند کہ حکومت ان ولایت بہ
اولاد بنی تیسیم البزاری تعلق داشت و اولاد او مدت یکصد و سی و نہ سال حکومت کردند
چو در زمینداران آن نواحی سومرگان بمزید قوت و کثرت اتباع اختصاص داشتند
انجام مملکت شدہ متصدی شغل حکومت شدند و پانصد سال در خانوادہ سومرگان حکومت
بماند بعد آن حکومت ولایت مسطوط طبقہ سمگان انتقال یافت اول کسی کہ از جماعہ سمگان
بجکومت رسید جام اترار بود و لفظ جام کہ بر مقدم و کلا نتر خود اطلاق میکنند از نژاد
جشید گویند و یاد از و میدہند *

جام اترار در سلسلہ مسند آراء حکومت گشت مدت سلطنت او سال
و شش ماہ *

جام جوان برادر جام اترار چار دہ سال *

جام بانی تہتہ بن جام اترار چون بجکومت متگن شد در آن وقت سلطان فیروز شاہ
غیران روانہ دہلی بود و سلطان سہ مرتبہ لشکر بر سر جام کشید بالا خر فتح کردہ ولایت
سندہ متصرف گردید و جام را در دہلی ہمراہ خود آورده در حضور خود داشت چون خدمات
پسندیدہ از و بظہور آمد باز آن ولایت را بجام ارزانی داشتہ رخصت آن حد و دفر نمودند
مدت حکومت او پانز دہ سال *

جام تاجی برادر جام بانی تہتہ سیزدہ سال *

جام صلاح الدین بعد از فوت جام تاجی بجکومت رسید یاز دہ سال
و چند ماہ *

جام نظام الدین بن جام صلاح الدین دو سال و چند ماہ *

جام علی شیر بن جام نظام الدین شش سال و چند ماہ *

جام کران بن جام تاجی یک و نیم روز *

جام شیخ خان بن سکندر چون آن ولایت از حاکم خالی گردید اعیان و ارکان

تغلق یکدیگر فتح خان را کہ از سرداران صاحب جمعیت بود بر واری برداشتند مدت

این کبری جلد اول صفحہ ۵۵۹ و ۵۶۰ و تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۱۱ مستمکان نوشتہ *

۱۲۱۰ ہجری - اترار - و این کبری جلد اول صفحہ ۵۵۹ جام از نوشتہ * (۳) چار سال - این کبری جلد اول صفحہ ۵۵۹ *

یافت صورت حال بدرگاہ آسمان چاه معروض داشته بموجب حکم قضا شیم کشتیہائے غلہ از لاہور و ملتان ببلخ
خانخانان سانسند و رائے رائے بیکہ بیکانیروی دیگر امر لے کو کتقین شدند خانخانان از رسیدن غلات و امرائے
کوکی قوی لگشتہ فوجے بر سر تہتہ افواج دیگر باطراف تقین کردہ خود در قصبہ جام مسکر ساخت و ہر روز
جنگ بمیان می آمد دہار و سپہ را چہ تو در ل کہ در تہور و جلادت بے ہمتا و شجاعت و شہادت
کیتاب و دستہ و اند و دیوانہ جنگ نمایان کردہ بزخم نیزہ کہ بر پیشانی اور سید جان نثار گردیدہ
نیکنای جاوید اند وخت بعد محاربات سخت جانی بیگ شکست خوردہ گرخت و خانخانان
قلعہ اساس ہنادرہ میرزا را منہدم گردانید و دمان نواحی و بائے عظیم روئے داد و لشکر اجل
غالب آمدہ بر خانہ ترک تازی نمود بعضے درویشان صاحب حال در خواب دیدند کہ
سکہ و خطبہ بنام نامی حضرت حدیو جان درین دیار می شود و اثر و بالباب سرتابی مردم
این ملک است چون این معنی شیوع یافت ہمہ کس باندازہ حال ندری بر بست کہ فتح و
فیروزی بجانب لشکر بادشاہی گردد و سکہ و خطبہ بنام حضرت بادشاہ شود و القصہ چون
بدفوات کشتیہائے غلہ در لشکر رسید و در عین شگستگی و عسرت لشکریان را تو سیم
پدید آمد کہ ہمت بخیان ولایت بر بستند و بدفوات محاربات روی داد میرزا جانی بیگ
عاجز شدہ تاب مقاومت در خود ندیدہ صلح در میان آوردہ ولایت سہوان داخل
ممالک محروسہ نمودہ صبیہ خود را بمیرزا ایرج خلف خانخانان دادہ آمدہ ملاقات
نمودہ بندگی درگاہ قدسی قبول کرد و مقرر ساخت کہ بعد برسات روانہ درگاہ سلاطین پناہ
گردد و چنانچہ در اوسط سال سی و ہشتم مطابق سنہ ہزار و یک ہجری خانخانان میرزا جانی بیگ
را ہمراہ خود گرفتہ بہلازمست اقدس آورد و میرزا بوفور مرحوم والا سرافراز گشتہ بمنصب
سہ ہزاری و جاگیر تہتہ مقرر گردید و لاہری بندر کہ الطرف تہتہ واقع است بخالصہ
شریفہ مقرر گشت درین مہم خانخانان چندین مشاق و انواع محن را تاب آوردہ در تقیاع
معارج کوشید و ہم آثار شجاعت کہ بہترین سجایائے ذاتیہ است از لعلان سیوف
ظاہر ساختہ نبرد از مای نمودہ مظفر و منصور گردید و ہم مراسم و نامی و مروی برخوردار و بزرگ
پایہ برور سانسندہ مراتب دانش وری خاطر نشان ظاہر بنیان ساخت و ہم فنون تدابیر
صائبہ بمنصہ ظہور آوردہ چنانچہ ولایت پرست آورد و نوکر خوب بہم رسانید و از خاقان
زمان و نیز از زمانیان مورد نزاران آفرین و تحنین گردید و پوشیدہ نماز کہ در تاریخ سلطان

گرداگر کلان تران بلوچستان لوازم انقیاد و اطاعت بجا آورند و درین مهم همراه شوند بهتر والا
 بمنزله لایق رساند و از روی عنایت در منزل اول بدیره خانخانان تشریف برده بمصالح
 ارحم سعادت پذیر گردانید موجب سرفرازی او بین الاقراں گردید خانخانان بعد قطع منازل
 در میان ملتان و بہک کہ جاگیر او بود رسیدہ چند گاہ برائے سامان سپاہ و تہیہ راہ اقامت
 در زیدہ ہمدین اٹکارستم میرزا از مظفر حسین میرزا برادر خود در قندہار شکست خورد و ملازما
 برآمدہ روئے ارادت بجناب مقدس آورد و فرامین مطاعہ بامرائے کہ در راہ بودند بصدد
 پیوست کہ خدمتگاری و مہمانداری نمایند امرائے بموجب توفیق والا بعل آوردند چون
 حضرت خدیو گہان در لاہور تشریف داشتند بعد از آنکہ میرزا ایک منزل لاہور رسید
 خوانین بلند مکان والا شان حسب امر خدیو زمان بکستقبال رفتہ میرزا را در حضور آوردند
 ان حضرت باعزاز و اکرام تمام دریافتند و میرزا با چہار پسر بہلازمت رسیدہ مورد عنایت
 گردید و بمنصب پنچزاری سرفرازی یافتہ ولایت ملتان و بلوچستان کہ زیادہ از محصول قندہار
 بود بجا گیر مرحمت شد بعد ابو سعید میرزا برادر رستم میرزا و پس از ان بہرام میرزا ابن مظفر
 میرزا و پس ان مظفر حسین میرزا بدر گاہ فلک اشتباہ رسیدند ہر یک مورد اقسام
 عنایات گردید و در ان تاریخ قندہار داخل ممالک محروسہ شد و خانہ در ان عرف شاہ بیگان
 کہ ایالت صوبہ کابل داشت بصوبہ داری قندہار سرفرازی یافتہ

در بیان تسخیر ممالک تہتہ و آمدن جانی بیگ

ہنگامے کہ خانخانان بتخیر قندہار دستوری یافت پس از رسیدنش در نواحی ملتان
 فرمان والا شان صا در گشت کہ تختین انتزاع ولایت تہتہ پیش ہنہا دہمت ساز و بعد
 ان بتخیر قندہار پرداز و خانخانان بموجب حکم گیتی متقاد متوجہ تہتہ گردید و دل بہیم مرزا
 ولایت جیسلمیر و دیپ پسر رائے را سنگہ بیکانیرے ملحق شدہ کہ خدمت بر میان عبودیت
 بستند و اقلعہ سہوان را مفتوح نمودہ روانہ پیشتر شدند میرزا جانی بیگ والی تہتہ
 بجمعیت بسیار آمدہ در نصیر پور کہ یک جانب دریائے سندھ و جانب دیگر رود خانہا
 داشت قائمہ کلین اساس نہادہ و خندق زدہ متحصن گردید و خانخانان در انجا رسیدہ
 بحاصرہ ان پرداخت چون محاصرہ بامتداد کشید و لشکر منصور از عدم رسیدگی غلہ در مانگی

درایج استغاثه نمودند و بموجب استدعای انجمنه دیہاتے کہ بزمنداری آن فریق
 بقلین داشت جدا کرده پرگنہ موسوم بگجرات علیحدہ کردہ قلعہ و قصبہ احداث نموده و از ان
 دران یک کجہا مشہور است پرگنہ ہرات مقرر کردند گویند کہ آن حضرت در حوالی کجہا آہوے کلان
 شکار کردہ بودند بزبان قدسی گذشت کہ چنانچہ در ہرات ایران اسپ بے نظیر پیدای شود
 دین سرزمین آہوے بے مثل پیدای گردد بدین تقریب اسم آن پرگنہ ہرات مشہور گشت
 و چند سال پیش از گجرات پرگنہ امن آباد مقرر گردید ورنیولا در عہد خلافت حضرت خدیو
 گیہان محمد امین کروڑے بموجب حکم والا قصبہ و پرگنہ موسوم بامن آباد مقرر
 ساخت +

در بیان تخیر ولایت اودیہ

آن ولایت را قتلوا افغان در تصرف داشت چون ادبرگ طبعی در گذشت افغانان
 باتفاق یکدیگر عینی خان پسر ادرا سرداری بر داشتہ متابعت او قبول کردند حسب الامر
 والا راجہ مان سنگہ تخیران ولایت رفت افغانان براتب جنگ و جدل کردند بالاخر
 عاجز شدہ بعد گذشتن قتل و نشستن پسرش بر مسند حکومت بر اراجہ مان سنگہ صلح کردہ
 سکہ و خطبہ بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر کردہ جلنانہ را داخل ممالک محروسہ کردند و
 یکصد و پنجاہ فیل و دیگر نفایس ان دیار حوالہ راجہ مان سنگہ نمودند کہ بدرگاہ مقدس ارسال
 دارد و در سال سی و ہفتم جلوس والا مطابق سنہ ہزار ہجری بالکل ولایت وسیع اودیہ کہ
 بر ساحل دریائے شور است داخل ممالک محروسہ گردید +

در بیان تخیر ولایت قندہار

بعض والا رسید کہ مظفر حسین میرزا و رستم میرزا پسر سلطان حسین میرزا این
 بہرام میرزا برادر شاہ طہماسپ کہ در قندہار قیام دارند با فرمان روانے ایران مخالفت
 ورزیدہ و والی ایران بر سر ایشان لشکر تعین کردہ و والی توران نیز جماعتہ اوزبک را مقرر
 نمودہ کہ در کین گاہ بودہ بران ملک دست بروے کنند لہذا میرزا جان خاٹمانان
 بالشکرگران از حسن مقصد بر سر قندہار تعین گردید و حکم شد کہ براہ بلوچستان رگائے
 Sri Satguru Jagjit Singh Ji Library Namdhari Library@gmail.com

در کشتیہائے اب دل کہ مخصوص کشمیر بے نظیر است حظ وافر و مسرت فراوان
برگرفته معاودت بہند وستان فرمودند و بموجب التماس شاہزادہ بزرگ ایالت کشمیر بدستور
پیشین میرزا یوسف خان بجال ماند و جمع تمام صوبہ کشمیری و یک لک خردار قرار
یافت *

نہضت موکب و ابسیر کشمیر حبت تاثیر مرتبہ سوم

در سال چہل و دویم بسیر ہمیشہ بہار کشمیر نہضت فرمودند شخصے از مردم غوری در کشمیر
عمر شیخ میرزا پسر سلیمان میرزا دامودہ مصدر شورش شدہ بود کان محمد قلی بیگ اوراد شکیں کردہ
در منزل امن آباد آردہ و بنظر قدسی در آردند ہماںجا بیاساق رسید بعد عبور از دریائے
چناب رعایائے تہ الودائع تابع سیالکوٹ از ستگاری محمد بیگ کردہ استغاثہ
نمودند اورا برائے عبرت پذیرے اعمال ستمکار جفا پیشہ خنجر بجا ق کشیدند و از انجا
نہضت فرمودہ در خطہ دل کشائے کشمیر نزول اقبال واقع شد تمام ایام بعیش عشرت
دران سرزمین اتفاق اقامت افتاد و از سیر سیر گاہ ہا تشیخ خاطر مقدس گشت و دراب
دل جشن چراغان ترتیب دادہ و دہزار کشتی بانوار چراغان و اقامت شمع آراستہ
وہون آب سردا دند و نیز بر دو تلخانہ بہشت نشانہ و بر کنار آب عمارات و باغات و شجرات
مخاوی دو تلخانہ والا چراغان برافروختند بیت

چہا بازار چراغان شاہ شد گرم چراغ ماہ شد در پردہ شرم
بعد سیر و شکار آن سرزمین ہمیشہ بہار در ایام آغاز زمستان نہضت فرمودہ بدار الممالک
لاہور نزول اقبال فرمودند *

دربیان مقرر کردیدن پر گنہ گجرات و امن آباد

این تمام سرزمین داخل سیالکوٹ بود و قوم حبت و راج متسلط بودند در سال سی و ہفتم
جلوس والا و بقولی سال چہل و دویم کہ حضرت خاقان زمان از لاہور برائے سیر کشمیر متوجہ ہوو
بعد عبور رایات عالیات از دریائے چناب جماعتہ گوجران از تسلط و ستمگاری قوم حبت

برائے تخیض جمع محصول محال کشمیر از حضور فرستاده بودند چون کشمیریان دانستند
 که تغلب ظاہری شود و جمع افزون می گردد بنا بر رفع این امر شورش بر پا کرده یا دگرا را که
 میرزا یوسف خان حاکم انجانبه گام عزیمت حضور والا نایب خود در کشمیر گذاشته بود
 از راه بروہ مرتکب فساد شدند و گفتند که بسبب دشواری مسالک و صعوبت جا
 کشمیر بجائی است که کیبارگی دست افرواج بادشاهی تواند رسید از اینچنین حرف و حکایت
 ان بد اختر مغرور شده سکه و خطبه بنام خود نمود چون موکب والا بر لب دریائے چناب
 رسید خبر این شورشش معروض مقدس گشت و بر زبان مقدس گذشت بمیت
 ولد الزناست حاسدینم انکه طالع من ولد الزنا گشت آمد چو ستاره هایمانی

چون مادر یا دگرا از شکم نقره نام لولی بود که هر روز بچانه و هر شب بجائے بسمی بر دفر میزدند
 که ان لولی بچه بچر و بر آمدن پهل کشته خواهد شد درین ایام میرزا یوسف خان در حضور پر نور
 بود بنا بر ان مزید احتیاط و احوالہ شیخ ابوالفضل نمودند که در قید نگاہدار و چون بے
 تقصیری او بعرض مقدس رسید بعد چند روز نجات دادند شیخ ابوالفضل در ان روزنا از
 دیوان لسان الغیب تفاؤل حبت این بیت سر غزل بر آمد بمیت

ان خوش خبر کجاست کزین فتح ثروہ او تاجان فشانمش چو ز رو سیم در قدم
 از غریب انکه چون یا دگرا سکه و خطبه بنام خود کرد و اورا تپ لرزه در گرفت و مہر کن را که خاتم
 او میکند ریزہ فولاد در حدقه چشم افتاد با بجمله چون یا دگرا علم بنی بر افراشت لشکر آراستہ
 بر کوہ کپرتل بہ بندہائے بادشاهی کہ در انجا بودند آمادہ پیکار گشت و باندک جنگ فرار
 نموده بہیر پور رسید کسان میرزا یوسف خان کہ بحسب ضرورت رفیق او شده بودند
 نیم شب قابو یافته بر و تاختند و از خیمہ بدر رفت آخر الامران بد سرشت بدست کسان
 میرزا یوسف خان اسیر گردید سر اورا از تن جدا کردہ در منزل بہنیر سران و خیمہ العاقبت
 بحضور اقدس رسید چنانچہ بر زبان الہام ترجمان رفته بود و بچر و بر آمدن ستارہ یمانی
 آن نا عاقبت اندیش کشته شد و کشمیریانی کہ با او رفیق بودند نیز بمکافات کردار رسیدند
 و دفع شورشش ان دیار گرہ دید با بجمله ان حضرت بعد قطع مراحل بخلہ و پسذیر
 کشمیر نزول اقبال فرمودند از سیر منازل دل کشائے کہ سیر گاہائے مقرری ان دیار است
 و گلشن زعفران دار کہ غلامان از سیران زمین بہشت آیدین و تارک شایعہ چارغان

وہفت چوکی نویس متین گردید کہ درنوبت خود مردم را حاضر دارند و ہر ہفتہ را ہفت واقعہ نویس منصوب گشت و مدار احکام معلیٰ بر سالہ و مہر میر عرض آن روز قرار یافت سوائے امرا و خوانین چہار ہزار سوارے کہ در حضور مقدس مقرر گشت کہ آن فریق را بزبان وقت احدی گویند داروغہ ان جماعتہ جداگانہ تعین شد کہ موجب طلب تنخواہ انہا بر سالہ داروغہ بودہ باشد و چندین ہزار غلام چہ از انچہ خرید شدہ و چہ از انچہ دارالحرب در بند آمدہ بہ بندگی والا قیام داشتند از غلامی ازادرہ بجناب چیلگی اختصاص بخشیدند کہ بندہ کے خدا را بندہ و غلام گفتن سزاوار نیست الحاصل ضوابط و قوانین کہ راجہ تو درمل در وزارت قرار دادہ انچنان استحکام یافتہ کہ پس از وزرائے معظم و دیوان اعظم در استہلاک ان ضوابط و اختراع قوانین جدید ہر چند کوشیدند و تا حال میگوشتند پیش نہ رفتہ و نیزہ و دہرہ مان ضوابط تا حال بعمل درمی آید قطعہ

نخشی زیب ملک از وزارت شب شود روز از شیرنگو
ملک داران تخت دنیا را ملک دیگر شدہ دزیرنگو

القصہ بعد مردن راجہ تو درمل میرزا خانخانان بوالا خدمت منصب وکالت سرفراز گردید و بمقتضائے فراست و کاروانی احکام وزارت و امور وکالت را بوجہ احسن و نفع دادہ مورد تحسین گشت *

ہنہضت مکب مقدس مرتبہ ویم بسیر کشیر بے نظیر
در سال سی و ہفتم جلوس والا باز عزیمت سیر و گلگشت عرصہ دل کشائے کشیر بخاطر قدسی راہ یافت ناگہان در عین برسات از لاہور ہنہضت فرمودند در وقت عبور از دریائے راوی پایان قلعہ لاہور بزبان مقدس گذشت کہ این بیت در حق کدام گل گفتہ اند بے

کلاہ خسروی و تاج شاہی بہر گل کی رسد حاشا و کلا
قتضای در بہان روزیادگار گل بینی عم میرزا یوسف خان در کشیر مصدر شورش شدہ و از نمین۱ صلا در حضور مقدس اطلاع بنود باعث این شورش انکہ قاضی نور اللہ

رستمانه نموده فیروز مند و نصرت یاب گردید رفته رفته به پایه اعلیٰ وزارت کل سرفرازی یافت
 در سال بست و پنجم جلوس والا وکیل مطلق و وزیر اعظم گردید و یانت گزین سیر چشم تو نگردل
 بیدار مغز پر هیزگار کار ساز نیک محضر جد کار صاحب فکر بلند همت فراخ عرصه صاحب
 صلح کل با خویش و بیگانه کجاست بدوست و دشمن یکسان سنجیده سخن کار کشا راست گفتار
 حزم را دور اندیش اداب شناس خلافت راز دان سلطنت بود در وقایق سیاق
 و حقایق حساب بے نظیر در علم محاسبات موشکاف ضوابط و قوانین وزارت و تنظیم
 احکام سلطنت و بند و بست امور مملکت و آبادی و معموری رعیت و دستور العمل
 کارهای دیوانی و قانون اخذ حقوق سلطانی و افزونی خزانه و امنیت مسالک و تادیب
 سرکشان و تسخیر ممالک و دستور مناصب امر و مواجب سپاه دومی پر گنات
 و تنخواه جاگیر از ویادگار است در هندوستان که تاحال بر همان قواعد و ضوابط در
 ممالک محروسه بعل می دراپدیش ازین در ممالک محران هندی نویسنده قاتر بنظ هندی
 بکاری بر دند را چه تو در مل از و فور دانش و علو فکر و دفتر فارسی بقوانین اهل ایران اختراع
 کرده تاحال اهل قلم مطابق ان بعل می آرند تمامی اراضی پر گنات ممالک محروسه بمعرفت
 نویسند هائے راست قلم درست نویسنده بقید ضبط در آورده رقبه ده بدیهی هر پر گنه را
 در دفتر والا طلب داشت و جریب طنا بے را که در خشکی و تری تفاوت میکرد پنجاه و پنج
 درعی بود بر طرف ساخته جریب شصت درعی از آن که باسن بوده باشد محلقه هائے
 آمین وصل داده مقرر گردانید تا تفاوت در ضبط زمین راه نیابد و سویت و عدالت
 بوقوع آید و پر گنات مخلوط را سرکار و چند سرکار را صوبه مقرر ساخت و نظر بر وجه هر حال
 داشته فی روپیه چهل دام قرار داده و امی هر پر گنه در دفتر نگاشت و بر کرد دام عال
 نصب ساخت که بزبان عرف ان را که ورے گویند و نیز داغ اسپ سپاهی
 مابین امر و منصب داران و زمره اعدیان قرار یافت تا آنکه پیش هر قاتر و دوا قاتر جائے
 تغلب نمایند و بمنصب داران و اعدیان را نیز عدد روز و زمانند و هر سال تصحیح داغیان مقرر گشت
 تا رفع اشتباه بوده باشد اگر چه در زمان سابق سلطان علاء الدین غلجی و بعد ان ششیر شاه
 افغان داغ اسپ اختراع کرده اند اما رواج نیافته بود درینولا بواقعی راج گردید و نیز
 بندهائے بادشاهی رفعت بخش نموده چوکی هر روزه مقرر ساخته هفت چوکی قرار داد

مضبوط شود نیل مذکور بقصد مادمہ فیلے دوید انحضرت بر زمین افتادہ زمانے دراز
 بیہوش بودند بعد ویری بافاقت آمدند و بخواست ایزدی بخیگر گذشت اما پارہ اسیب
 رسید بصلح حکما رگ دست راست کشادند و در اندک فرصتے تندرستی نصیب ذات
 قدسی گشت از سنوح این ساسخہ خبر ہائے ناخوش در اطراف ممالک بر زبانہا افتاد و غریب
 شورشے بوقوع آمد و رعیت از مال گذاری دست باز کشید و در معاملات ممالک
 اختلال روی داد چون لاہور مور در ایات عالی گشت این شورش فرو نشست و
 رفع خلش گردید و در طرق و مسالک کہ نا ایمنے مشدہ بود امنیت بوقوع درآمد و
 در نزدیکی ان لبث بہتاب انحضرت تماشا شائے جنگ امہوان میدیدند قضا را
 امہوا ز حریف خود رم خوردہ دوید و شاخے میان ہر دوران مقدس زو و بیکے انہیضہ فرم
 رسید و اس دوج با شتنداد کشید باہتمام شیخ ابو الفضل مخترب خان عرت شیخ
 بہینا جراح بعا کجہ پر و اخت بعد یک ماہ و مہفت روز صحت روداد و شیخ
 ابو الفضل و مقرب خان کہ در آن ایام تر دو بسیار کردہ بودند مور و عنایات
 شدند

در بیان حلت راجہ تودرمل دیوان عالی

در زمان نہضت رایات عالیات بشیر رخصت شدہ بلاہور ماندہ بود بمرگ طبعی
 در گذشت و در وقت مراجعت موکب والا از کابل در اثنائے راہ خبر حلت
 او بعرض مقدس رسید چون مزاج شناس مقدس و وزیر اعظم کمپنہ سالار بود انحضرت
 ارفوت و بیارتاسف نمودند در ابتدائے حال تودرمل صغیر بود کہ پدرش و دبیت حیات
 سپرد و مادش بیوہ زن در کمال افلاس و تنگدستی بودہ بجنبت تمام او را پرورش
 نمود و در صغر سن آثار رشد و کاروانی و علامت طالع مندی و بخت بلندی از نا صیال
 او واضح و لائح بود از اتفاقات حسنہ در جرگہ نویسندہ ہائے سرکار بادشاہی نوکر گردید بقتضا
 و فور دانش و کار طلبی روز بروز پایہ قدر او افزون گردید چون صاحب تہذیب و ادب قلم بود
 صاحب کوس و علم نیز گردید در اکثر معارک ترددات نمایان و محاربات شایان نمودہ
 نقش مردانگی و دلاوری خود درست گردانید در ولایت گجرات و نگالہ کارزار ہائے

کرته پشیم است که عبارت از پتو باشد ناشسته از خانه با فنده می آرند و آن را دوخته می پوشند تا پاره شدن باب نیرو و از بدن و اینکند تا پاکی آنها بحد بیت با آنکه خانه پر آب دارند قطره آب بر تن ایشان نیرسد مثل مشهور است که کشمیری را پرسیده بود که آبدست چرا نیکنی جواب داد که غریب هستم حیرانم که دوزخیان دران سرزمین بهشت نشان چگونه پیدایش پذیرفته بدینتی و نفاق سرشتی آنها نوعی که عوض نیکی غیر از بدی از ایشان بمنصه ظهور رسد بیت

نفاق فطری شان همچو نمیش با کژدم نزار لازمه شان همچو زهر لازم مار
العصه خاقان زمان از سیر کشمیر بغایت خوشوقت شدند و عید رمضان المبارک بهانجا نمودند
و در روز عید بکشتقار میرزا یوسف خان تقصیرات یعقوب پسر یوسف خان حاکم انجا
بخشیده پای افراز مبارک مرحمت نمودند و سعادت خود دانسته پای افراز خاصه
بر سر بسته بملازمست رسیده مورد عنایات گشت و آنحضرت ازان سرزمین حظ
وافر گرفته معاودت فرموده براه پیکلی و دستور که از نصادم جبال و تراحم کیه و مفاک
و تراکم اشجار افکار اسمان سیر و اوام فلک پیما عبور ازان طرق بایله دشواری داند
با حشم و خدم و فیلان قطع منازل نموده در حسن ابدال نزل اقبال فرمودند دران راه امیر
فتح اسد شیرازی و پس ان حکیم ابوالفتح گیلانی که مقرب آنحضرت بودند رخت هستی بر بستند
و در حسن ابدال مدفون شدند در انجا چند گاه ریات عالی اقامت و رزیده طرح باغ
دل کشائے انداخته از انجا نهضت فرموده بقطر فرح بخش کابل نزل اقبال فرمودند
قاسم خان صوبه دار انجا که دران وقت حیات بود بموجب حکم والا در گذرگاه متصل شهر
که حضرت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه و هندال میرزا و محمد حکیم میرزا اسوده اند باغ و عمارات
احداث نمود چون پریشانی حال رعایائے کابل بعرض مقدس رسید حکم شد که تا هشت
سال هشتم حصه از خراج مقرری بر رعایا معاف کرده تتمه باز یافت بیکرده باشند
و بعد سیر و لشکار کابل آنحضرت معاودت بهندوستان فرمودند قضا در منزل دکه
آنحضرت از اسب افتادند و رخساره مبارک خراشیده شد شش روز صاحب
فراش بودند پس از حصول صحت از انجا روانه شدند بعد رسیدن در رهناس بریل
نول رائے که در جوش مستی بود سوار میشدند پیش از آنکه پاسکے مبارک در فستاده

نہا شد شرم بطحا اگر عنان گیر
جواز آید بطوف کوه کشمیر
اگر نہت بپیشش بر نگارو
بہشت از برگ طوبی سر برارد
بیاید بوسے صندل گز اشجار
بہ پیچد بر درختان تاک چون مار
ندیدہ در جهان کس اینچنین جا
فرح بخش و فرح ناک و فرح زا

دریائے بہت کہ از میان شہر و بازار جاریست از عجایب
نماشا است خصوص اب دل کہ پایان شہر واقع رونق بخش کشمیر و فرح پیرائے
اہل و زکار است چندین عمارات دل کشا و باغات مسرت افزا در میان و بر کناران و اقصا
چون اب دل در چند فرسخ است کشمیریان بر سطح ان چو بہائے کلان تعبیه نموده در
عرض و طول چند طباب درست می سازند و بران چو بہا خاک انداختہ زمین قابل بارغ
مرتب میکنند و بر نگارنگ گلہا دران کشتہ گلشن دل فریب می آرایند ہلک بر رو
اب انقدر زمین بہین آئین درست می سازند کہ دران زراعت نموده مستفید می شوند
بعضے عیار پیشہ ہم چنین زمین را دزدیدہ می برند دزدیدن بارغ و زمین کہ مشہور است
از ہون جاست نظم

و گر آن دل کہ دل شد بقرارش
ز خوبی شہر دار و بر کنارش
بیر دل بیا گلشن چہ باشد
بکشتی گل بہ بر دامن چہ باشد
اگر بر فرق ریزد اب از دل
بر وید سبزہ مواز سر گل
گلہ آبے بکشور ہائے دیگر
ہمین نیلو فراست آن نیز کتر
درین دریا گل افزون از حسابست
ہر گلے نقشش بر آب است
بود نیلو فراخجا شرمساری
ز وجد سبزہ این سبز میشہ
گلش در پاک دامانی چو مہتاب
ز باغستان این دریا چہ گویم
چو در بزم عروسے سو گوی
کنول را خندہ می آید ہمیشہ
ز برگ انداختہ سجادہ بر آب
ہزاران خلد من تنہا چہ گویم

اگر چہ خوبہائے کشمیر جنت نظیر از اندازہ تسطیر و حوصلہ تحریر افزون است اما کشمیریان
بد معاش زبون زیست ہستند خورش و ایلی انہا خشکہ نرم بہ ناک از برغ است
گرم خوردن رسم نیست شبانگاہ بر غنچہ نگارند و روز و مگر می خوردند و ہشت

باشند بران کوه رنج پیادگی اختیار می کنند از ترد و راه پیوند اعضا سست می گردد و
 جران پر قوت پیر و ضعیف می شود و هنگام عبور لشکر پرتال غیر از فیلان کوه تنثال
 و اسپان باد رفتار و اشتراک بار بردار نتواند گذشت شتر اگر همه ناله صاع است
 دران سنگ لایح تواند قدم نهاد و گاه اگر ثور فلک است نمیتواند گذشت بموجب علم
 جهان مطاع چندین هزار خارا تراش آهین باز و بخار قوی دست در قلع احجار و قطع اشجار
 ید طولی نموده ان مسالک را آراستند و از لاهور تا کشمیر نود و هفت کرده به تجربید
 و آن حضرت بعد قطع مراحل و طی منازل در خطه و کشاکش کشمیر نزول اقبال فرمودند و از
 تماشای سیر گیاهان نزهت افزا و سیر اکنه مسرت پیر ابغایت محظوظ شدند اگر تعریف
 و توصیف کشمیر پر داخته شود و دفتر باید بے شایبه تکلف با غیبت بهارین و قلمه ایست
 آهین بادشاهان را گشته است عشرت افراد و درویشان را خلوتکده ایست و کشاکش هر طرف
 چشمهای خوش و آبشارهای دلکش و آبهای روان و جویهای دوان مرت
 پیرایه نظار گیاهان و گوناگون میوههای رنگین و رنگارنگ فواکه شیرین لذت بخش روح
 و روان در ایام بهار تمام کوه و دشت از گونه گلهای رنگین و اقسام شقایق و ریاحین جلوه
 باغ بهشت میدهد و در دیوار صحن و بام خانهها رونق روضه رضوان مینماید عرصه و زمین
 تراز خیال آزر و کوههای نگارین تراز و هم مانعی منظر درمی آید میسازد و ران مرز بوم
 پرورش یافته که از اعجاز خویش مرده رازنده گردانیدی و خضر در آب هوائی ان مکان
 پروردگی پذیرفته که عمر آبد نصیب اوست **منظم**

چشم خورده بخاکش آب کوثر	چشم کشمیر انتخاب هفت کشور
اسیر بر نهالش صد گلستان	چشم کشمیر آب در رنگ باغ وستان
بجز آب زمره نیست جاری	نظر چند آنکه بر وشتش نگاری
ز شبنم کار دریا میکند دشت	نشانید رفت بے کشتی بگلشت
نمی آید بگویش آواز بلبل	دران گلشن ز جوش خنده گل
وطن کشمیر دان نشو و نما را	شود اوقات صرف اینجا هوا را
چو از می خانه چشم پیاله	بشهرش خانهها رنگین زلاله
ز سنبل روی دیوارش مزلف	ز ده گل بر سر دیوار اصف

آورند بهادران لشکر منصور پائے هست افشرد جنگ مردانه نمودند غنیمت تاب نیاد
 بے غیل مقصود راه فرار پیش گرفت مرتبه ثانی باز یعقوب خان باتفاق کشمیریان از شغاب
 جبال برآمده مصدر شورش شده ناگهان شجون آورد بهمان وقیره باز گشت چون یعقوب
 خایب و خاسر گردید و کارے نتوانست از پیش برد اکثرے امرائے کشمیر آمده قاسم خان
 را دیدند و خان انجمه را استمالت نموده بدرگاه گیتی پناه فرستاد اہنا بعد دریافت سعادت
 ملازمت والا مشمول عنایات شدند و یعقوب خان باتفاق شمس چک از کوہ برآمده بدفت
 بقاسم خان جنگ کرد و آخر الامر قاسم خان از محاربات متواتر عاجز آمده استمداد و اعانت
 از حضور والا نمود از نجات میرزا یوسف خان بایالت کشمیر تعیین گشت و حکم شد کہ ہر گاہ
 میرزا یوسف خان از نظم و نسق آن ولایت خاطر جمع نماید و بنیاد فتنہ و فساد برکنندہ
 گردد قاسم خان برخصت میرزا بقدرسی استان شتابد میرزا یوسف خان بجنارح استیصال
 در کشمیر رسیدہ از روسے شجاعت ذاتی و دانش فطری ضبط و ربط بواقعی نمود و شمس چک
 ندامت کشیدہ میرزا را ملازمت نمود و میرزا ادراستمالت نموده بدرگاہ والا فرستاد
 و رفع شورش از ان ولایت گردید و قاسم خان برخصت میرزا یوسف خان باستان قدسی
 رسیدہ بصوبہ داری کابل سرفرازی یافت آخر الامر از دست محمد زمان میرزا ولد شاہ رخ میرزا
 در کابل قتل رسید چنانچہ سابقا گذارش پذیر خامہ سوارخ نگار شدہ در سال سی چہارم
 جلوس والا حضرت خاقان زمان بمیر کشمیر متوجہ شد نہ صعوبت راہ و دشواری طرق کشمیر
 از ارتفاع جبال و ژرفائے مفاک و بسیاری کریوہ ہائے دشوار گذار و کثرت اشجار
 و اہنوبے جنگل و سختی سنگ لارخ و تنگی راہ بحدیث کہ افکار اسماں سیر و ادہام فلک پیما
 عبور از مسالک مہالک معب میدانند در اثناے راہ رتن پچال و پیر پچال کوہی است
 کہ از غایت ارتفاع سربلک کشیدہ و از نہایت بلندی قلعہ ان باوج آسمان رسیدہ
 از فرازش تماشاے عالم بالا میتوان دید و غلغلہ تسبیح ملائکہ توان شنید ساکنان فاش
 باسکنہ فلک ہمایگی دارند و مرغانش از خوشتر پروین دانہ می آرند اقباب تیغ خود را برکش
 میساید و گردون از گردش بر قلعہ اوی اساید گل اشجارش بر آسمان کوکب دار نمودار و شط
 جادہ اوبر فلک چون خطہ تواید پدیدار تیز گردان کہ دعویٰ طی الارض دارند پیاسے توکل
 بہ بیم و امید قطع ان راہ مینمایند درہ نور و ان سرحد اعلیٰ دولت و صاحب سامان بودہ

نشست یوسف شاه از درگاہ بخت از راه جنون پیش میرزا یوسف خان حاکم پنجاب آمد و اتفاق
میرزا و راجہ ہالنگہ در فچپور رسیدہ بلازمت اشرف مشرف گردید و در ششہ میرزا
یوسف خان و راجہ ہالنگہ بکوک اومقر شدند و او باہر اسے بادشاہی در کشمیر
رسیدہ باندک جنگ فتح نمودہ حکومت با استقلال یافتہ امرائے
بادشاہی را رخصت ساخت در ۹۹۱ھ خاقان زمان در وقت مراجعت
از کابل از مقام جلال آباد اپنی تعین کردہ فرمان والا شان بنام یوسف خان صادر فرمود
او باستقبال فرمان گیتی مطلع سعادت اند و ز گشتہ حیدر خان عرف یعقوب پسر خود را
با تحف و ہدایا بدرگاہ آسمان جاہ فرستاد پس راویک سال در حضور والا بودہ بدون خصمت
مگر بختہ در کشمیر رسید چون این معنی بعرض مقدس رسید میرزا شاہ رخ و شاہ قلی خان محرم
و راجہ بہگونت داس بہ تخیر کشمیر تعین شدند چنانچہ تجریر درآمدہ یوسف خان عاجز شدہ
ہمراہ امرائے بادشاہی در حضور پر نور رسیدہ در ۹۹۳ھ ولایت کشمیر داخل ممالک
مخرو سہ گردید مدت حکومت یوسف خان ہشت سال۔

القصہ بعد رسیدن یوسف خان بدرگاہ مقدس یعقوب پسرش در کشمیر بود چنانچہ
باید مراسم انقیاد و بجا نی آورد و باستصال او قاسم خان با امرائے دیگر تعین گردید براہ
کپرتل شتافت دران راہ تالابے ساختہ حکمائے پیشین است کہ ہر گاہ دران مکان
آواز تقارہ یا کرنا شود برفت و باران عظیم گردد و ہنگام نزول لشکر فیوزی اثر چون آواز
نقارہ شد برفت و باران دیگر گ بسیار گردید و اسیب سرمایا لشکریان رسید و جان
بسیار تلف شد از وقوع این معنی کشمیریان کہ آمادہ پیکار بودند غالب آمدند و تفرقہ در لشکر
بادشاہی افتاد دران حال قاسم خان خود را راست کردہ عزیمت پیش نمود یعقوب
از دلیری و دلاوری قاسم خان ہراسان بودہ در خود تاب جنگ ندیدہ بطرف کشتوا
رفت و شمس چک کہ در قید او بود خلاص نمود کشمیریان بعد رفتن یعقوب شمس مذکور
را بحکومت برداشتہ آمادہ کارزار شدند و بر سر کتل جنگ در پیوست باقبال
بادشاہی قاسم خان فیروز مند گشتہ در شہر سری نگر کہ دارالایالت کشمیر است درآمدہ
بتازگی مسکہ و خطبہ بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر گردانید بعد چند گاہ کشمیریان
یعقوب را از کشتوا آورده بارادہ مصمم بر سر قاسم خان در شہر سری نگر شجونا

سلطان نازک شاہ مرتبہ دوم سند آرائے حکومت گشت در اندک ایام
برگ طبی پیمانہ زندگی بریز کر مدت حکومت دو ماہ +

ابراہیم شاہ بن محمد شاہ برادر نازک شاہ کلان پنجاہ +

اسمعیل شاہ برادر ابراہیم شاہ در ۹۵۹ سلطنت رسید اگر چه حکومت بنام
او بود اما غازی خان استیلا یافت ایام حکومت دو سال +

حبیب شاہ بن اسمعیل شاہ بعد پدر بر سند حکومت نشست غازی خان چک
از روئے تسلطی کہ داشت اورا در گوشہ نشانہ و خود لوائے حکومت برافراشت ایام
حکومت او دو سال و چند ماہ +

سلطان غازی شاہ عرف غازی خان چک در ۹۶۲ سکہ و خطبہ بنام خود کر مدت
حکومت او چار سال و چند ماہ +

حسین خان برادر سلطان غازی شاہ چون غازی شاہ نا ازار جزام روئے داد
برادرش غالب آمدہ پسران اورا نابینا کر دہ سند نشین حکومت گشت و غازی شاہ ازین
ور و کر ضمیمہ از ازیں دے واقعہ گشت قالب ہتی کر و حسین خان دخت خود را با تحت ہدایا
لا بقہ در خدمت حضرت خاقان زمان فرستاد و افضل الفضلا و اکمل العلماء مولائے
کمال کہ دران زمان از فضیلت در ویشی مشہور نے الا کفایت بود در ایام حکومت حبیب خان
از کشمیر برآمدہ در سیالکوٹ رسیدہ بدرس مقید گشت و در ہندوستان بعضی اہل کمالات
خدا شناسی دایز دہستی مشہور گر دید ایام حکومت حسین خان دہ سال
و چند ماہ +

علی شاہ برادر حسین خان پس از برادر خود مر زبان ان ولایت گشتہ بعد چند گاہ
سکہ و خطبہ بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر کر دہ از عقیدت و انقیاد کہ بجناب والا
داشت دخت خود را در خدمت شاہزادہ سلیم با تحت و ہدایا فرستادہ ارا دت و
بندگی خود اظہار نمود بعد چند گاہ در عرصہ چوگان از اسب افتاد و گئے زندگانی بجایگاہ
آخرت بر مدت حکومت نہ سال -

یوسف شاہ بن علی شاہ بعد پدر سند آرائے حکومت گردید بعد چند روز
مبارک خان کہ از امرائے بزرگ ان ولایت بود غالب آمدہ بر سند حکومت

تاراج کرده معاودت نمود در سال ۹۳۹ سلطان ابوسعید والی کاشغر سکندر خان خلف خود را
 با حیدر میرزا کاشغری دوازده هزار سوار همراه کرده کشمیر فرستاده تا سه ماه کشمیر و مواضع
 آن را غارت کردند و تاراج نمودند و عمارات قدیم بر انداختند هرچ و مرج تمام دران
 ولایت روئے داد و اکثر مردم کشته شدند و انچنان جنگ کردند که در جنگ چند قالب
 بے سر حرکت نمودند عاقبت الامر سکندر خان مصالح نموده برگشت و بعد چند گاه
 سلطان نازک شاه و رعیت حیات سپرد و ایام حکومت پانزده سال *

سلطان شمس الدین بن نازک شاه
 سلطان نازک شاه بن سلطان شمس الدین بن نازک شاه مدت شش

سال *

میرزا حیدر خان زاده حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاه از کاشغر بلالزمست
 حضرت نصیر الدین محمد بایون بادشاه مد اگر رسیدہ بود ہنگامے کہ حضرت بادشاه از
 شیر شاہ شکست یافته بلا مور رسیدند حیدر میرزا تحریک ایدال ماکری و حاجی چاک
 و دیگر امرائے کشمیر از حضرت بادشاه رخصت گرفتہ در سال ۹۳۹ در کشمیر رفتہ
 بتخیر در آورده اولاً بصلاح کشمیریان سکھ و خطبہ بنام سلطان نازک شاہ بجال داشت
 بعد از آنکہ حضرت بادشاه از عراق معاودت فرمودہ فتح قندھار و کابل نمودند حیدر میرزا
 از روئے عقیدتے کہ بجناب آنحضرت داشت در کشمیر سکھ و خطبہ بنام نامی حضرت
 بادشاہ مقرر کرد و بے شیر شاہ فوجی بر سر کشمیر فرستاده بود بعد جنگ از لشکر حیدر میرزا
 شکست یافتہ برگشت چون حیدر میرزا دران ولایت استیلا یافتہ حکومت باستقلال
 کرد کشمیریان را مغلوب داشتہ بخاطر فی آورد بعضے از اہل کشمیر کہ فریب و تزویر
 جبلی انہاست از روئے مکر و خنای در لباس دوستی کار دشمنی کردہ لشکر میرزا را
 بطرف تبت و پکلی و راجور متفرق کردند و با خود اتفاق نمودہ بر سر میرزا
 سفینون آوردند دران زد و خورد و تیر و تیر میرزا رسیدہ قالب ہتی کرد مدت حکومت
 دہ سال *

(۱) شش ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۵ و ملقات کسری صفحہ ۶۱۵ *

بہلول لودی رحلت نمود سلطان سکندر خلف او اورنگ آراے خلافت ہندوستان گردید
 نوکران سلطان فتح شاہ سکندر خان پسر فتح خان را در کشمیر اورده مدتی سلطنت نمودند آخر الامر
 اول ملک خورده بدر رفت بعد ان در ۳۳۰ھ از حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ کو مکہ اور
 باز در کشمیر رسید و باندک جنگ اسیر گردید سلطان محمد شاہ اورامیل در چشم کشیدہ در قید
 نگہداشت ایام حکومت محمد شاہ مرتبہ اول وہ سال و ہفت ماہ و مرتبہ دوم دو ماہ و ہفت سال
 چند ماہ مرتبہ سیم یازدہ سال و یازدہ ماہ و سبت روز کہ ہنگی سی و چار سال و ہفت ماہ
 باشند و مدت حکومت سلطان فتح شاہ مرتبہ اول نہ سال و مرتبہ دوم سہ سال و یک ماہ
 کہ دوازده سال و یک ماہ تواند بود و مدت سلطنت ہر دو چہل و شش سال ہشت ماہ
 سلطان ابراہیم بن سلطان محمد شاہ بعد پدر بر سر سند حکومت جا گرفت پس از
 چند ماہ ابدال ماکری^{۱۱} کہ از امرائے بزرگ آن ولایت بود از سلطان رنجیدہ بملازمست
 حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ در ہندوستان آمدہ ظاہر ساخت کہ ولایت کشمیر باہل
 ترین و جہی تخیر میتوان نمود کو مکہ مرحمت شود چون ابدال ماکری جان خوش قد و
 خوش صورت و خوش سخن و خوش وضع بود حضرت بادشاہ صورت و سیرت اورا پسندید
 فرمودند کہ در جنگ ہم چنین آدم پیدا می شود آخر الامر با کو مکہ مرحمت فرمودند از نزدیک
 کشمیر رسیدہ بسلطان پیغام کرد کہ شوکت و صلابت بادشاہ بحدیست کہ سلطان ابراہیم
 لودی والی ہندوستان را با صد ہزار کس بجاک برابر ساخت تو چہ خواہی بود بہتر است
 کہ اطاعت جناب قدسی قبول کنی او این معنی قبول نکرد و جنگ در میان آمد سلطان در معرکہ
 کشتہ شد ابدال ماکری بعد از فتح و ظفر نازک شاہ برادر اورا بر سر سند حکومت شکن گردانید مدت
 حکومت ہشت سال و پنج روز^{۱۲}

سلطان نازک شاہ بن سلطان محمد شاہ بعد کشتہ شدن برادر خود با اتفاق
 ابدال ماکری حکومت یافت چون حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ ازین جہان فانی بعالم
 جاودانی رحلت کردند و حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ اورنگ آراے خلافت
 شدند کامران میرزا برادر خور و حضرت بادشاہ ازین جانب لشکر بر کشمیر کشید و محاربہ رویداد
 اکثر کشمیریان علف تیغ بیدریغ شدند و عساکر فیروزی اثر اکثر مال و اسباب کشمیریان را

۱۱: ابدال ماکری ۱۲: ہشت ماہ و پنج روز فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۵۲ و طبقات اکبری صفحہ ۶۱۳

بر بستر سلطان که قطع نظر از زندگی بود حاضر گشت چون روح سلطان مفارقت کرد و جگه بیغم خلق بدن که میدانست روح خود را بر آورده داخل قالب سلطان نمود و برخاست نزدیکان سلطان را تندرست و صحیح المزاج و جوگی را مرده و بیجان دیدند و مریدش قالب او را در آن مکان که او بود برده نگاه داشت و قالب سلطان که روح جوگی در و داخل شده بود سلطنت میکرد و از نخبه رعایت دین مهندون کرده دین آنها را رواج میداد و از نخبه که زندگی جاوید نصیب هیچ آفریده نیت بالاخر برگ طبعی در گذشت مدت حکومت چهل و هشت سال *

سلطان حیدر عرف حاجی خان بن سلطان زین العابدین چهار سال و دو ماه *

سلطان حسین بن سلطان حیدر دو سال و چند روز *

سلطان محمد شاه بن سلطان حسین هفت ساله بعد پذیر بر سند حکومت رونق افزای گشت و در آن روز جمیع اسباب طلا و نقره و اسلحه و اقمشه و غیر ذلک پیش او گذاشتند و هیچ کدام از آن اشیای الثقات نگر و از آن جمله کمان را بدست گرفت حاضران از نینمی استدلال بر بزرگی و مردانگی او نمودند بعد چند گاه بعضی امرای اتفاق پر سر ام راجه جیون که از خوف آثار خان حاکم پنجاب گماشته سلطان بهلول لودی جیون را گذاشته و کشمیر رفته بود وزیر سلطان را کشتند سلطان از تمام آثار خان کوک طلب داشته مخالفان را تا دیب نمود چون ده سال و هفت ماه از حکومت سلطان گذشت سلطان فتح شاه بن آدم خان بن سلطان زین العابدین از تمام آثار خان کوک آورده با سلطان محمد شاه جنگ کرده نصرت یافت و کشمیر را در تصرف خود آورده سکه و خطبه بنام خود کرد و سلطان محمد شاه هر نیت خورده و در هندوستان آمد بعد از ده سال سلطان محمد شاه باز در کشمیر رسید بر سلطان فتح شاه یافته مجدداً بر سند حکومت نشست و فتح شاه بجانب هند آمده پس از دوازده سال در کشمیر رسید بر سلطان محمد شاه ظفر یافته سال و یک ماه حکومت کرده سلطان محمد شاه باز لشکر فراهم آورده کشمیر را در تصرف خود در آورده و سلطان فتح شاه بطرف لاهور آمده بهین طرف و ولایت حیات سپرد و در ۹۹۰ که سلطان

(۱) پنجاه و دو سال تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۴۴ و طبقات اکبری صفحه ۶۰۶ *

۳۴ یک سال و دو ماه تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۴۴ و طبقات اکبری صفحه ۶۰۶ *

سلطان علی شاہ عرف میران خان بن سلطان سکندربت ٹکن بعد پد پر بر سر حکومت نشست و شاہی خان براجمت بیقی خود را مدار علیہ نمودہ بوزارت خویش مقرر گردانید بعد چند کٹاہی خان را ولی عہد کردہ در کشمیر گذاشت و خود بر سر راجہ جہون کہ خستہ و بود لشکر کشید بعد روانہ شدن با غوائے بعضی مردم از ولی عہد کردن برادر خود پشیمان شدہ معادوت کرد و با عانت راجہ را جوری در کشمیر رسیدہ متصرف گشت و شاہی خان برادرش از کشمیر برآمدہ بیا لکوت رسید و ران ایام جبر تہہ کہو کہراز قید حضرت صاحب قران گر نختہ در پنجاب رسیدہ بود و نو بستہ سلطان علی شاہ کہ بعد فتح تہتہ مراجعت کردہ کشمیر میرفت جبر تہہ سر راہ گرفتہ بعد محار بہ اورا دستگیر کردہ مال و امتعہ و اسباب و اشیاء بدست آوردہ شاہی خان بعد رسیدن بیا لکوت با جبر تہہ لمحتی شدہ با اتفاق ادھر سر سلطان علی شاہ رفت و سلطان علی شاہ بالشکر انبوه برآمدہ جنگ عظیم کرد و از طرفین غلایق بسیار کشتہ شد گویند کہ چند قالب بے سرداران جنگ گاہ برخاستہ بجرکت درآمد قول اہل ہنداست کہ چون دہ ہزار کس کشتہ شوند یک قالب بے سز بجرکت دراید بالاخر سلطان علی شاہ شکست خوردہ گر نختہ رفت ایام حکومت او شش سال و چند ماہ *

سلطان زین العابدین عرف شاہی خان مظفر و منصور گشتہ مند آراستہ حکومت گردید محمد خاں برادر خود را بوزارت مقرر کرد چون عدالت و رز و انصاف دوست بود سپاہ و رعیت از او خوشنود شدند و بر ہمنائے کہ در زمان حکومت سلطان سکندر و پدرا و جلا وطن شدہ بودند در عہد او باز بوطن آمدہ آبا و مشدند و در معاہدہ مقامات خویش قرار گرفتند سلطان بہ بر ہمنان تاکید کرد کہ انچہ در کتب دین ایشان مسطور است بلبل اورند و خلاف آن اصلاً نکنند و رسوم بر ہمنان از قشفہ کشیدن و زنان سوختن و بت پرستیدن بجدید رواج یافت و جہنی بر ہمنان کہ در زمان سکندر بزور واکراہ مسلمان کردہ بودند از اسلام برگشتہ باز رسوم ہنود در پیش گرفتند و بتان طلا و نقرہ و مس کہ سلطان سکندر شکستہ سکہ زدہ بود آن سکہ کساد پذیرفت و باعث این ہمہ مراعات احوال ہنود آن بود کہ سلطان جامعہ جوگیان را احترام بسیاری کرد و در کتاب علوم انجمائے میکوشید گویند کہ نوستہ سلطان مر بیض گردید و مشرف بہلاکت گشت در انحال جوگی آمدہ

سکہ و خطبہ بنام خود کرده سلطان شمس الدین خطاب کرد و از ابتداء
۴۷۷ شمس رواج اسلام گردید مدت سلطنت او سہ سال و چند

ماہ +

سلطان جمشید بن سلطان شمس الدین عرف شاہ میر بحکومت ان ولایت بعد پر
۴۷۸ ممکن گشت مدت سہ سال و دو ماہ +

سلطان علی شیر علامہ الدین بن سلطان شمس الدین بعد فوت برادر سدا رائے حکومت
گردید مدت او دو و از دہ سال و ہفت ماہ +

سلطان شہاب الدین عرف شراشاہک بن شمس الدین مدت بہت
سال +

سلطان قطب الدین عرف ہندال بن سلطان شمس الدین یازدہ سال
و پنج ماہ +

سلطان سکندر بہت لشکر عرف شکار بن سلطان قطب الدین در سہ
برہمہ فرمان ردای ممکن گردید و شکستن بت و انداختن بتخانہ شغل عظیم داشت نوبت
بتخانہ مہادیو را کہ در نزدیکی کشمیر بود انداخت و سحی ازان برآمد و خط ہندی بران ظاہر گشت
نوشتنہ بود کہ بعد یک ہزار و یک صد سال سکندر نامی این بتخانہ را خواہد انداخت سلطان
مذکور بعد اکلایع بر این بنی افسوس بسیار کرد و گفت کاشکے این لوح بر دروازہ می بود
تا من این بتخانہ را منی انداختم و قول بنجان باطل شدی۔

القصد سلطان خلی مقصب بود اکثر بر بہمن را بعد انداختن بتخانہ ہا بزور مسلمان کرد و بسبب
شکستن بتہا اورا سلطان سکندر بہت لشکر گفتندے وقتے کہ حضرت صاحبقران امیر
تیمور گورگان در ہندوستان نزول اقبال فرمودند فیہ برائے سلطان فرستادہ بودند
او باعث شرف و افتخار دانستہ مراسم اطاعت و انقیاد بجا آورد و پیشکشائے لایق ارسال
داشت مدت حکومت او بہت و دو سال و سہ ماہ +

۱) یک سال و دو ماہ۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۳۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۹۸ +

۲) پانزدہ سال و پنج ماہ۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۳۹ و طبقات اکبری صفحہ ۵۹۹ +

۳) بہت۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۳۹ و طبقات اکبری صفحہ ۵۹۹ +

در نیاید دست ازوغا و هیچ باز ندارند بنا بران لشکر فیروزی اثر کمر همت بر بسته متوجه کشمیر شدند چون نزدیک رسیدند محاصره سخت در میان آمد کشمیریان مغلوب شده آمده ملاقات کردند خطبه و مسکه بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر کرده بالکل زعفران و ابریشم و جانوران شکاری که خلاصه محصول آن ولایت است در سرکار دالامقرر گردید یوسف خان بر سلطنت شاهرخ میرزا و راجه بهگونت داس بقدری استان رسیده سعادت ملازمت دریافته مورد عنایات دالاکر دید

بر منتظران اخبار سلاطین مستور نمایند که از بعضی تواریخ احوال کشمیر چنان مبطل در آمد که آن ولایت در تصرف راجا بود که باستقلال حکومت میکرد در ۱۵۸۵ء ساهونامی که خود را شاه دین طاهر ازال گرشاپ بن نیک روز میگفت نوکر راجه سهندی نوکر از نسل راجن پاندو بود در دیدمت میدید خدایات لایقه بجا آورده اعتبار یافت چون سندی در گذشت پسر او راجه دیومن^{۱۲} بحکومت متگن گشت شاه میر بن ساهوند کور را وکیل السلطنت صاحب مدار گردانید و پسر او را که یکے جمشید و دیگر علی شیر نام داشت پیش آورده در کارهای دخیل ساخت و شاه میر را و پسر دیگر بود یکے راسرا شاک و دیگرے را هندال نام بود این هر دو صاحب داعیه بودند چون شاه میر و پسرانش اعتبار یافتند غلبه پیدا کرده سپاه و رعیت را بجانب خود کشیدند و بتقریب از راجه رنجیدند و راجه آنها را از آمدن بخانه خود منع کرد و شاه میر و پسران او از روی تسلط و استیلائے تمام پرگنات کشمیر را متصرف شده اکثر نوکران راجه را با خود متفق کرده روز بروز قوت و کمیت بهم رسانیدند و راجه زبون و مغلوب گشته در ۱۵۸۸ء بر گ طبعی در گذشت و زوجه او کویتا دیوی نام قایم مقام گشت خواست که باستقلال حکومت نماید بشاه میر پیغام کرد که چند پسر را بحکومت بر دار و شاه میر قبول نکرده رانی بر سر او شکر کشیده جنگ کرد چون ادا دت آبی بران رفته بود که ازان ولایت حکومت مهند منقطع گردد و دین اسلام رواج یابد قضا را رانی کویتا دیوی در جنگ مغلوب شده بدست کسان شاه میر گرفتار گردید و بالضرور اسلام قبول نموده در عقد نکاح شاه میر درآمد و شاه میر مظفر منصور شده در آن ولایت

۱۱) راجه سبه دیو تاریخ فرشته جلد دوم صفحہ ۳۳۴ - راجه سر دیو طبقات اکبری صفحہ ۵۹۱

۱۲) پرچیت - در تاریخ فرشته جلد دوم صفحہ ۳۳۴ و طبقات اکبری صفحہ ۵۹۶ راجه رجن نوشته

بے ادبی پس خود متاسف ہوئے مکتوب معذرت اسلوب متکبرانہ اظہار اشوب جوانی و نادانی
پس خود مصحوب مولانا کے حسینی بدرگاہ والا فرستاد اگرچہ مولانا کے حسینی بعد رسیدن
بدرگاہ فلک کارگاہ ہا بتلائے امتداد گزشت اما انحضرت جواب مکتوب عبد سرخان
چنانچہ آئین بزرگان حقیقت اکا گاہ باشد نوشتہ روانہ کردند و اساس اخلاص استحکام
دادند۔

در بیان تسخیر ولایت و کشائے کشمیر حنت تاثیر

یوسف خان والی انجا ہمارہ اظہار اطاعت و انقیاد نمودہ پیشکش لایقہ ارسال میداشت
و در سال سیم جلوس والا یعقوب خاں نامی پس خود را با پیشکش و تحایف فراوان بدرگاہ والا
فرستاد و چند گاہ در حضور لامع النور قیام داشتہ بنا بر وحشی کہ بخاطر داشت بے نصرت
از حضور ساطع النور گریختہ بکشمیر رفت چون این معنی بعض اقدس رسید فرمان بنام یوسف خان
صادر شد کہ خیریت ذات و امنیت ولایت او درین است کہ خود آمدہ بملازمت مشرف
شود والا پس خود را باتان بوس مقدس بفرسید و غدر ہائے زمیندارانہ در پیش در آورده
عرضداشت ارسال نمودہ لہذا قصد آن ولایت بخاطر اشرف مصمم گشت و شام رخ میرزا و
راجہ بگونت داس و شاہ قلیخان محرم و دیگر امرا بر نیجست تعین شدند چون براہ بہنبر سبب
فراوانی برفت داشتند و سرمایہ صعوبت مسالک و دشواری جبال عبور عساکر اجلال مشکل
بود بصلاح راہبران و دولتمندان براہ پھلی روانہ شدند و سختی و کسالت تمام قطع راہ ہا دشوار
نمودہ نزدیک کشمیر رسیدند یوسف خان در خود تاب مقاومت ندیدہ ارادہ داشت کہ
بامراے بادشاہی ملاقات نماید اما از بیم کشمیریان نمیتوانست آمد آخر الامر مہمانہ دیدن
جائے مجاہدہ برآمدہ بامراے بادشاہی ملاقی شد کشمیریان از اطلاع امنیتی حسین چک را
بحکومت برداشتہ امداد جنگ شدند درین اثنا یعقوب خان پسریوسف خان از پدر
جدا شدہ بکشمیر رفت کشمیریان ہمراہی حسین چک گذاشتہ پیش یعقوب خان آمدہ حاضر شدند
و اورا شاہ اسمعیل خطاب دادہ سرکوبہا محکم ساختہ بقصد محار بہ لشکر منصورہ صفوف راستند
چون این معنی معروض عاکفان بارگاہ فلک اشتباہ گردید فرمان والا شان بنام شام رخ میرزا
و بگونت داس بصدر پیوست کہ اگرچہ یوسف خان ملاقات کردہ اما تا آنکہ کشمیر بتسخیر

تعیین کرد ولایت بدخشان از تصرف ایشان برآورده حال کسان خود نمود و سلیمان میرزا و شاهرخ میرزا
هر دو بجلا وطن گشته بکابل رسیدند بلیت

دولت همه از اتفاق خیزند بے دوستی از نفاق خیزند

دران وقت محمد حکیم میرزا حیات بود چند مواضع از توران لغمان بسیدغال سلیمان میرزا مقرر کرد
شاهرخ میرزا بدون درکابل اختیار نکرده بدرگاه والا رسید و مورد انواع عواطف گریه
و پس از چندی سلیمان میرزا نیز بواسطت راجه مان سنگه بجناب قدسی رسید و بعد رسال
مسافر ملک بقاگر دید اگر چه سلیمان میرزا در زمان بودن بکابل با عانت محمد حکیم میرزا لشکر فزادان
فراهم آورده بدفعات قصد بدخشان نمود اما کار پیش زلفت در سال سی و چهارم جلوس والا
محمد زمان نامی خود را فرزند شاهرخ میرزا و امنوده در بدخشان گردشورش برانگیخت و او را بعبودین
پسر عبدالمدخان والی توران بدفعات جنگ روداد و هر دفع فتح نموده بدخشان را متصرف
شد و مدتی حکومت آن ولایت نمود آخر الامر عبدالمدخان والی توران لشکر گران تعیین کرد
محمد زمان را از بدخشان اخراج نموده آن ولایت را متصرف خویش در آورد و محمد زمان از
بدخشان برآمده در کابل رسید نخست صورت اظهار نمود که روانه درگاه والای شود و در
طن قصد فساد داشت دران وقت قاسم خان صوبه دار کابل در حضور مقدس بود و محمد حاشم
پسر قاسم خان که به نیابت پدر در کابل بود از قصد او واقف شده باندک جنگ او را
دستگیر کرد و همدین اثنا قاسم خان از حضور بکابل رسید محمد زمان خان مدارات و تملقات
بسیار کرد اما او را در بند نگاه داشت و میخواست که روانه حضور ساطع النور سازد و محمد زمان
قابو یافته قاسم خان را قتل رسانیده در صد کشتن محمد حاشم گردید و از قتل پدر واقف
گشته کسان خود را فراهم آورده محمد زمان را بقصاص خون پدر بسیارست تمام کشت و تمامی
بدخشان که در کابل بودند غلبت تیغ بیدریغ شدند و در شورش محمد زمان خان ازان دیار
نگر دید و در بدخشان عبدالمومن پسر عبدالمدخان حاکم مستقر گشت چون بدست باده جوانی
و دهموش شراب نادانی بود از روی گستاخی درخواست صبیبه رضیه حضرت خاقانی نمود
چون ایچی فرستاده از دریائے بهت میگذشت قضا را کشتی از موج خیز دریا غرق شد
و نامه او که از روی گستاخی نوشته بود از نظر اقدس نگذشت بر زبان طوایف انام افتاد
که مگر با اشاره آنحضرت بوده باشد و عجب نیست که چنین بوقوع آید عبدالمدخان باستماع

بعد فوت ابراہیم میرزا چون شاہرخ میرزا پسر او کلان شد سلیمان میرزا را با شاہرخ
میرزا بنیرہ خود وصیت برابر گشت ہر دو با یکدیگر عناد ورزیدند و کار بہ پر خاش کشیدند و
بدفاعت بہر یکرا ایشان جنگ در میان آمد آخر الامر سلیمان میرزا ہزیمت خوردہ در کابل
رسید چند گاہ پیش محمد حکیم میرزا کہ در ان وقت حیات بود گذرانیدہ بدر گاہ والا التجا آورد
پنجاہ ہزار روپیہ نقد و سامان سفر از حضور مقدس مرحمت گشت و فرمان متنصن استمال
لصد و روپیہ ست میرزا بجمعیت خاطر از کابل روانہ بدر گاہ معلی گر دید چون نزدیک
دار السلطنت فچپور رسید حکم شد کہ امرائے عالی قدر باستقبال بروند حسب الحکم
اعلیٰ تاسہ کروہے فچپور فیلان نامی کوہ شکوہ بسلاسل طلا و نقرہ و جہا سائے دیبا و زربفت
اراستہ ایستادہ کردند و در میان دو فیل ارا بہ یوزہا با پوشش نخی و زربفت و زنجیر طلا
و نقرہ و قلاوہائے مرصع بازداشتند و عقب فیلان ییل دورویہ از دلاوران رستم
دل و مبارزان صف گسل آراستند و قورچیان بہرام نظام و سیا دلان صاحب اہتمام
گذاشتند کہ اعدی قدم از ییل بیرون نتواند کرد و کوچہائے شہر را چاروب زدہ و آب
پاشیدہ مصفا کردند و دکانین آراستہ بازار را این بتند بے شائبہ تکلف کوچہا از کثرت
اراستگی و پیراستگی مانند خیابان گلشن گشت و دکان ہا از پوشش زربفت و انواع نقشہ
زیبا تر از باغ بہار گردید بیت

شہر البستہ سرسرا این رنگ بستان گرفت رست زمین

طوایف انام از شہر و نواحی در کوچہ و بازار و طاقہا و واقعا و راہہا و پشت با مہارائے تاشا
ہجوم آوردند خاقان زمان بابا و شامزادہ والا شان با جلوہ جلال و جاہ و جلال با ارایش و پیرایش
کمال بقصد ملاقات از شہر براہند چون نزدیک رسیدند اہل سلیمان میرزا پیادہ شدہ
ستیمات بجا آورد و بعد ازان خاقان زمان از اسپ فرو دادہ میرزا را از روئے الطاف
در آغوش گرفتند و بمنزل آوردہ بعد ضیافت و مہانداری بنوید کمک تبخیر بدخشان خورد
فرمودند بعد چند روز صوبہ داری بنگالہ تجویز شدہ میرزا قبول نکرد و بقصد زیارت مکہ معظمہ
رخصت گشت ہفتاد ہزار روپیہ خرچ راہ مرحمت گردید میرزا بعد اراک سعادت
حج بہان راہ باز بدخشان رسیدہ با شاہرخ میرزا جنگ کردہ باز ہزیمت خوردہ
بعد اسدخان والی توران پناہ برو عبد اسدخان از نفاق ایشان واقف گشتہ لشکر

آخر الامر شفاعت شاهزاده باریافتند بموجب حکم والا هر چند تلاش شده نقش را جبریل بدست نیامد چون آنحضرت او را بسیار میخواستند تا سفت انیمینی بارها بر زبان مقدس گذشت همدین اثنا میر قزیش ایلمچی عبد السدخان والی توران با نامه محبت و عنوانات آن دیار بدرگاه والا رسید چون خاطر مقدس از واقعه راجه پیر بل مکدر بود ایلمچی مذکور دوسه روز بار نیافت بعد چند روز بملازمست اقدس مشرف گشت و نامه عبد السدخان از نظر انور گذرانید میر قزیش را با انعام لایق مستر از فرموده رخصت انصاف دادند و حکیم همام برادر حکیم ابو الفتح را همراه میر قزیش نزد عبد السدخان فرستاد و راجه محمد تجویل داری بارخانه سوغات و میر صدر جهان برائے پرکشش واقعه سکندر خاں پدر عبد السدخان همراه دادند و نامه والا از نتایج طبع و قادی به فضلے اکمل علای شیخ ابوالفضل عبد السدخان قلمی گردید چنانچه ان نامه مشهور است بعد تنظیم مهات ان دیار و تنبیه و تا دیب گردن کشتان بدروزگار از ساحل دریائے سند معادلت بهندوستان کردند و راجه تودرمل را بحضور طلبیده آشته راجه مانسنگه را بکابل تعین نمودند و باستیصال افغانان یوسف زئی اسمعیل قلیخان تعین گشت و ابوالفتحی تا دیب و تخریب انطایفه نمود اکثرے سرداران فوطه در گردن انداخته آمده حاضر شدند بے شایبه تکلف قلم و قمع انجماعه که اسمعیل قلیخان نموده دیگری نموده باشد چنانچه انیمینی مشهور است که عورات یوسف زیان عوض نان بفروخت رفتند.

در بیان سیدن میرزا سلیمان الی بدخشان و حضور نور و تفرقه در بدخشان

سلسله او بحضرت صاحب قران امیر تیمور گورگان میرسد حکومت بدخشان با استقلال داشت و بارها از بدخشان لشکر بر سر کابل کشید و بر انتب شکست خورده رفت ابراهیم میرزا خلف او در شجاعت و دلاوری طاق و در فراست و دانشوری شهره آفاق بود چون ازین جهان فانی درگذشت سلیمان میرزا از نیجهت که ان خلف را بسیار دوست میداشت غم جان کاه روداد و این رباعی حسب حال اوست رباعی

از سایه خورشید در بدخشان رفتی

لے لعل بدخشان ز بدخشان رفتی

افسوس که از دست سلیمان رفتی

در دهر جو خاتم سلیمان بودی

گذشت فیل واسپ وادم بریک دیگر می افتادند و حادثه عظیم روداد که گویا نمونه رستمی است
چون افغانان از هر طرف ریخته و جنگ کرده غالب آمدند زنیخان از فرط غیرت و دفور شجاعت
خواست که جان نثار گردد و اما خیر خواهان جلو گرفته او را از آتشوب گاه بر آوردند و در آن تنگی چند
فیل واسپ و شتر و ادم بر روی هم دیگر افتاده بودند که راه عبور سوار و شوار بوده ناچار
زنیخان پیاده شده بے راه شتافت و بهزار دشواری افتان و خیزان بمنزل رسید
بسیاری از لشکریان را افغانان اسیر و قتل کردند و انقدر اچھ بدست آوردند که از برداشتن
آن عاجز شدند و در آن روز چند هزار کس کشته شد و از خستگان حساب نیست و در آن
زد و خورد راجه بیربل و حسن خان بهتی و راجه وهر سنگد و سنگرامخان و بعضی دیگر از بندگ
بادشاه شناس بکار آمدند از آنجا که راجه بیربل در شعر هندی و نزاکت فهم و جدت طبع و
فطرت بلند و مزاج دانی و تیز زبانی و سخن سنجی و نکته طرازی منبیطیر بود چنانچه از اعاجیب
اشعار و نادرات گفتار و نکات غریبه و مضاحک و مطایبات عجیبه او که باعث انبساط
خاطر تواند بود تا حال مذکور محافل و زبان زو اهل روزگار است و نوعی همت عالی داشت
که بذل و سخاوت ادنائے او پانصد مهر و هزار مهر بود از نیجهت که از عمده مصاحبان بزم انس
وزبده و محرمات انجن قدس بود و منصب سه هزاری سرفرازی داشت و قرب منزلتی که او را
بجناب مقدس بوده دیگرے را نبود از گذشته شدن چنین مصاحب و مساز و ندیم همراز
که از وفور دانش گرے کشائے خاطر و الا و صیقل نمائے مرات ضمیر علیا بود و عیش مغل قدسی
منفص گشت و بر خاطر اقدس سنوح این سانحه سخت گران آمد بے اختیار آب از دید
فرو ریختند و او بلند بر زبان آوردند تا دو شبان روز بیکیفات و غذائے لابد توجه نفرمودند
و بر زبان قدسی گذشت که از ابتدائے جلوس مقدس تا حال که سنه سی ام است چنین عیار
کلفته بر حاشیه خاطر و الا نه نشسته روز سوم شامزاده سلطان مراد و راجه تو درمل را با
بسیاری از بهادران شہامت کیش برائے قلع و مع افاغنه یوسف زئی تعین نموده بودند
چون این خدمت در خورشان شامزاده رفیع المکان نبود از منزل دویم شامزاده بموجب
حکم اعلیٰ معاودت نموده راجه تو درمل تجریب انجماعه مقرر شد و راجه مان سنگد که
باستیصال افغانان باریکی و رکیه خیبر رسید و بدو رفاقت راجه تو درمل تعین گردید و زنیخان
و حکیم ابو الفتح بحضور رسید و چند روز رخصت کورنش یافتند و مورد عتاب شدند

خاقان زمان تیم نوازی فرموده الطاف بیکران در حق فرزندان میرزا مبذول داشتند و نظر
توجه و تربیت بر گماشتند و امرای کابلی نیز بعباسط بوس مشرف شده مورد عنایات شدند
و راجه مان سنگه منصوبه داری کابل سرفرازی یافت *

در بیان کشته شدن راجه دانش و بیربل

چون ساعل دریائے سند نیم خیام اجلال گشت زین خان کوکه را بالشکر گران باستیصال
اوس یوسف زئی و تخیل ولایت بچور و سواد تیراه تعین کردند و شیخ فرید بخاری بخشی برائے
تاخت قبایل افغانان که در دشت بودند رخصت یافت شیخ بعد تاخت و تاراج معاودت
منمود و زین خان قلع و قمع افغانان کر بسته داخل کوهرستان شد بعد جن و الار سید که تا
انکه فرج دیگر با عانت زینخان تعین نمیشود استیصال افغانان ممکن نیست راجه بیربل و شیخ
ابو افضل استدعائے این خدمت نمودند آنحضرت قرعه بنام هر دو انداختند قصار اقرعه
بنام راجه بیربل برآمد لهذا راجه مذکور و حکیم ابوالفتح را با بداد زینخان رخصت فرمودند زینخان
باتفاق و استعصواب راجه نختین بضمط بچور کر بست و همست برگماشت کلان تران اسخا
طنباب عبودیت در گردن انداخته رعیت گیری اختیار کردند بعد ازان بر سر سواد تیراه لشکر
کشی شد افغانان بر سر کوه هجوم آورده ثاله صفت تیر و سنگ می باریدند زینخان بزر و شمشیر
از کوه گذشت قلع بنا کرده باستیصال انجماعه بدمال پرداخت اندرین اثنا در میان
زینخان و راجه بیربل مخالفت و نفاق روداد و مخالفت بلند شد و گفتگوهای متنازع
در بیان آمد بیت

نزاع انچنان آتشی بر سر زد که از تاب آن هر چه باشد بسوزد
هر چند زینخان خواست که جمعی در قلع گذارشته پیشتر روانه گردد راجه بر این معنی راضی نگشت
و قرار یافت که از راهی که آمده اند باز مراجعت کنند بصلاح ان معنی معاودت کردند راجه
پیشتر آمده جائیکه قرار یافته بود فرو دنیا دادا بخار وانه شد گسانیکه پیش آمده خیمه زده بودند
تا گزیر بهر دو دشمن خیام و بطن پرتال مشغول شدند زینخان از عقب آمده صورت حال
بدین منوال دیده او هم را می گردید افغانان سر اسکی لشکر معاینه کرده از هر طرف هجوم آوردند
و غریب شورشی دید آمدن روی راه تنگ گمر دید و دو کوه سر بر سر داشتند

که جائے چندین سلاطین صاحب سکه و خطبه بود تمام تر در قبضه تصرف ما درآمده و سران
روزگار روئے نیاز بدرگاه والا آورده و می آرند و امرائے این دو دمان رفیع مکان بجای
سلاطین والا شکوه نشسته حکومت میکنند ان برادر از چین دولت چرا محروم و بی نصیب
باشد اگر چه بزرگان کاروان برادر کهین را بمنزل فرزند گرفته اند اما با اعتقاد من بهم رسیدن
فرزند اخیال دارد و برادر کجا بهم می تواند رسید لایق عقل و دانش ان برادر انکه از خواب غفلت
بیدار گشته بملاقات خویش کمر و سازد و زیاده ازین ما را از دولت دیدار و خود را از دولت
پایدار محروم ندارد و محمد حکیم میرزا بنا بر صحبت خوش آمدگویان خانه بر انداز با وجود اینقدر عنایات
بادشاهی و رده فرمان تملط امیز هیچگونه فرمان پذیر دشمن شنو گشت و با خود قرار داد که
کر یوه خیبر تا قلعه کابل مستحکم کرده اما ده پیکار کرد و یاراه بنگش رفته در مهند شورش اندازد
و میرزا بهدیرین اندیشه بود و کنگشها در میان داشت که شاهزاده سلطان مراد برسم منتقل
در نواحی کابل رسید و میرزا جنگ در میان آمد و میرزا شکست یافته بطرف غور بند شتافت
و اراده آن کرد که بوالی توران پناه برده استمداد و استعانت نموده آید مقارن ایحال
خاقان زمان نیز بکابل نزول اقبال فرموده سیر منازل قلعه و باغ و شهر نموده مسرت اندو
شدند با انکه محمد حکیم میرزا مصدر چندین تقصیرات شده بود از روئے کمال تملط کابل
باز میرزا مرحمت فرموده بهندوستان معاودت نمودند و میرزا بکابل رسیده بکومت
انولایت قیام در زید از انجا که میرزا مشغوف شراب بود از فرط باده پیمایی به بیماریهای
مزمنه مبتلا گردید و از بسکه مغلوب طبیعت بوده خود را از شراب نتوانست ضبط کرد و در
اندک مدت ساغر حیاتش ببرزخ گشت پلیت

مبادا خردمند غرق شراب کزین سیل شد قصر دولت خراب

بعد از ارتحال میرزا بمنزل بقا فرزندانش اراده داشتند که از کابل پیش عبداللہ خان
والی توران روند چون این معنی بعرض مقدس رسید از روئے صلہ رحم فرمان استمالت
صادر شد و راجه مان سنگه برائے ولاری پس ماندگان میرزا نقین گشت و ریایات
عالی نیز بسمت کابل نهضت فرموده چون عرصه را دل پندی مورد سراقات اقبال
گردید راجه مان سنگه که پیشتر خصمت یافته بود و کیفیاد میرزا را یازده ساله و افراسیاب
میرزا را چهار ساله بکابل آوردند و خود گزیده نامہ چارلی Library@gmail.com

بلند رسید چون در معاملات مردم را تنگ نمودی و راه بد سلوکی پیمودی از خدمت تغیر گشته
 قید شده بود بعد چند گاه پیمان پایمیز فرانی یافت در نیولا از منصوبه معاندان با بیخالت رسید اگر چه
 بر نه با آنها افتاده بود که راجه تو در مل باقی این منصوبه بشده اما خلاف است شاید مردم دیگر اختراع
 کرده باشند بعد دو روز از گذشته شدن بے تقصیری او معروض مقدس گشت باعث
 تاسف خاطر اقدس گردید لیکن مردم از سخت گیری و تنگ گرتگی ادنیجات یافته و سر
 شده منظم

نباشی بکار جهان سخت گیر که هر سخت گیر بود سخت میر
 با سان گذاری و مے بر گذار که اسان زید مرد آسان گذار

باجمله آنحضرت طے منازل نموده بر حاصل دریائے سند نزول اجلال و اقبال
 فرمودند در مکانی که دریائے سند و نیلاب در دو کابل با هم می پیوند و برائے قلعه
 متین حکم والا صادر شد و بر لب دریائے بر قلعه کوچی بر روی سنگ اساس قلعه نهاده
 عمارت آن از سنگ و خارا قرار یافت خارا تراشان فرهاد شعار و تراشیدن اجمار و
 دانیان نادره کار و در طرح حصار و بنایان معمار بتعمیر بروج و دیوار بدایع و صنایع بکار بردند
 در سال بست و ششم جلوس والا شروع شده باهتمام خواجہ شمس الدین خوانی در دو سال
 قلعه رفیع و شهر وسیع صورت تامیست یافت باتک بنارس موسوم گردید بے شایبه تکلف قلعه ایست
 در غایت استواری که خندقش دریائے سند و دژ ایست در نهایت محکم که در مالش بر روی
 مخالفان بند بر ذیبت مقتدل بود در میان هند و خراسان سر کوبی است بیم افزائے
 سرتابان و گردن کشان مهندس و مشرک صایب معمار رائے اصابت خاقان زمان با وجود
 حصانت حصین پایان آن معبره دریا طرفه تجریز نموده که دم مساوات با سر سکندر میزند
 صادر و وارد تا آنکه درون قلعه نژود راه عبور دران مکان بر روی او مسدود است

نظم

یکی قلعه بر روی آن کو مبار که دریا شده خندقش پایدار
 ز رفعت رسید به بچرخ برین برویش بروج فلک را قرین

القصه ان حضرت بعد طرح انداختن قلعه و تکمیل بنارس متوجه پیش شدند و ازین منزل
 فرزان نصاب بنیان محکم مینا صا شد خلاصه مضمون این که سرکوبی است بیم افزائے
 Sri Satguru Jagjit Singh Ji Library Namdhari Library@gmail.com

سندہ عبور منودہ بکابل رفت و کنور مان سنگہ تادریائے سند تقاب منودہ برگشت چون
 این جرات و جبارت کنور مان سنگہ بعرض والا رسید مورد الطاف بیکران گردید بیکبارگی
 بمنصب پنجہزاری سرفراز گشت درینو لا میرزا از استماع خبر یورش امرائے بنگالہ کہ سکہ و
 خطبہ بنام اومی خواستند کہ بکشند دلیر شدہ از کابل لشکر آراستہ بہ پنجاب رسیدہ باعث
 فتنہ و فساد گردید و اہل آن دیار را ازار و اضرار رسانید انحضرت از اسد باس کوچ کردہ قصد
 مصمم نمودند کہ درین مرتبہ در کابل رسیدہ ہمیرزا انچنان تادیب کردہ شود کہ آتش فتنہ
 مطلق منطفی گردد و فوجی برسم منقلانخصت نمودند میرزا از طنطنہ موکب والا امکان خود
 در بودن پنجاب ندیدہ روانہ کابل گردید افواج قاہرہ کہ عقب میرزا شتافتہ بود بشادمان خان
 کہ از امرائے بزرگ میرزا بود جنگ نمود شادمان خان شکست یافتہ گریخت اسباب
 و پرتال و اسقہ و اموال او و لشکر یانش بدست بہادران لشکر فیروزی اثر آمد و نوشتہ چند بخط
 منشی میرزا و ہمیرزا از پرتال شادمان خان بدست سردار فوج مقصورا قتادہ بود و آن نوشتجات
 بجنس کجنور والا ارسال داشتہ از اہملہ نوشتہ بنام خواجہ شاہ منصور دیوان بود کہ در جواب
 عویضہ اونگار نش یافتہ آن حضرت از روسے فراخ حوصلگی و نیکداتی بر زبان نیاوردند و بخاطر قدسی
 رسید کہ در چنین وقت مخالفان بجہت ہدم اساس اعتماد و دوختو امان این چنین نوشتجات
 میفرستند بار دیگر بعرض والا رسید کہ کسان خواجہ شاہ منصور کہ در پیرگنہ فیروز پور جاگیرش
 می باشند ارادہ دارند کہ لچم حکیم میرزا ملحق شوند چون انہی از خواجہ استفسارفت اذکار اور از طلب صامن گرد
 او و دادن صامن نیز عذر نمودن غالب شد کہ فی الواقع قصد خواجہ بطرز دیگر است
 در صورت بصلاح و دوختو امان متصل سرائے کوت کچوہ کہ مابین شاہ آباد و انبالہ است
 خواجہ را بکابل کشیدند این خواجہ شاہ منصور از اعیان شیراز بود خدمت اشرف خوشبو
 خانہ داشت و آن حضرت بمقتضائے آدم شناسی نظر بر قابلیت او داشتہ اورا
 بیاری خواستند و مظفر خان دیوان اعلیٰ بنا بر کاروانی و دفور دانش او حسدی بردناگزیر
 ترک نوکری بادشاہی نمودہ پیش منعم خان خانشانان رفتہ نوکر گردید و بتہ منعم خان اورا
 برائے عرض مطالب جاگیر از بنگالہ کجنور مقدس فرستادہ بود در التماس مطالب نقش
 کاروانی او زیادہ بخاطر اقدس درست شد بعد فوت منعم خان طلب حضور فرمودہ بہالی
 منصب وزارت دیوان اعلیٰ سرفراز فرمودند و در کتہ زمانہ با صاست رائے مراتب

معصوم خان کابلی و دیگر مخالفان مقرر ماند چون بعرض والا رسید که مخالفان بد سرشت بد فعات بشباز خان جنگ کرده غالب آمده اند و دران حد و رفع شورش نمیشود بلکه روز بروز زیاده میگرد و لهذا بقصد استیصال انجماعه بد مال بد دولت و اقبال خود متوجه دیار شرقیه شدند و شکار بخان و پنجر افکنان قطع منازل فرمودند و درین سفر راه سیریل جشن عالی ترتیب داد ان حضرت دران مجلس تشریف برده پایه قدر او افزودند و نیز در منزل راجه تو در مل تشریف فرموده سرفرازی بخش آن وزیر اعظم شدند بعد رسیدن در مکانی که دریائے گنگ و جمن با هم اتصال یافته جوش یکتائی میزنند و باعتبار اهل مهند از اماکن بزرگ است در میان هر دو دریائے قلعہ اندر باس و شهر بزرگ اساس نهادند چون در ایام بارش دریائے گنگ طغیان می نماید بند مستحکم در طول یک کرده و عرض چهل درعہ و ارتفاع چهار درعہ مقرر گشت و آن حصار در نهایت متانت و حصانت و بند در غایت مستحکم و استواری و شهر در بحال وسعت و فحش و رسال بست و هشتم جلوس والا با تمام رسید و درین مکان بعرض هایون رسید که شهباز خان بتقویت طنطنه نهضت موکب والا بنجالفان جنگ مردانه وار نموده مظفر منصور شده و معصوم خان کابلی و بهادر و دیگر مفسدان و خیم العاقبت هنر میت خورده از ملک بادشاهی بدر رفته خود را در کنج خمول کشیده اند بنا بر آن از الله باس معاودت فرموده بقصد رفع شورش محمد حکیم میرزا را وانه بسمت پنجاب شدند و بدولت و اقبال قطع منازل و طنی مراحل و پیشین نمودند

دربیان بغی محمد حکیم میرزا برادر حضرت بادشاه خاقان زمان

او در کابل بغی ورزیده بار با از اب سند گذشته باعث ازار و اضرار اهل پنجاب میگردد و از صدقات عساکر منصوره هنرم گشته باز رو بکابل می آورد و نوبت به بلهور رسیده بست و دوروز قلعہ را محاصره نموده راجه بهگونت و اس صوبه دار لاهور پائے همت افشرد و قلعہ را مستحکم داشت کمورمان سنگه خلف راجه مذکور که فوجدار سیالکوٹ بود احتشام کوہی فرام آورده با جمعیت افرادان ناگهان رسیده بمیرزا جنگ نموده غالب آمد و میرزا بے دست و پا گشته از دور قلعہ برخاسته بے نیل مقصود را ہی گشت و براه جلال پور بمولہ حافظ آباد از دریا پنجاب گذشته و آن شهر را بکشت و ویران کرد و آن شهر را بکشت و ویران کرد

مقرر کرده انجمن آراسته خواستند که خطبه بنام محمد حکیم میرزا برادر خود انحضرت که در کابل بود
 بخوانند در آن وقت ناگهان باد بشت تمام وزید و کون و مکان ییره و سیاه گردید هشتاد و
 باد یاد از رستخیز در داد و طوفان گرد و خاک نموده آخر الزمان نمودار ساخت و نیز باران
 سخت بارید و اقبال عد و مال بادشاهی بساط نشاط انجاعت را در نور دید و انجمن متفرقه و
 پراگندگی انجامید و آنچه مخالفان اندیشیده بودند منبسط و نرسید و همچنین در بهار بهادر نامی پسر
 سعید بخشی علم بی برافراشته سک و خطبه بنام خود کرد و بیست

بهادرالدین سلطان بن سعیدالدین شهباز خان پسر سلطان پسر سلطان زهی سلطان بر سلطان
 چون انی مقدمات بعرض قدسی رسید راجه تو در مل را که بعد از مظفر خان دیوان اعلی مقرر شده
 بود با امرائے دیگر تعیین فرمودند راجه بجناح استیصال رسیده در دفع شورش پرداخت
 و بصلاح و ولتخواهان در حوالی منگیر حصار گلین احداث نموده دایره ساخته حقیقت احوال
 آن حدود بدرگاه مقدس معروض داشت خان اعظم میرزا کوکلتاش بالشکران رخصت
 گشت و عقب او شهباز خان نیز تعیین گردید از ادا زده آمدن خان اعظم و شهباز خان در
 جمعیت مخالفان تفرقه افتاد از محاصره حصار گلین که راجه تو در مل ساخته بود برخاستند
 معصوم خان با دیگر باغیان بطرف بهار رود و افواج قاهره در بهار رسیده باقیصال
 باغیان کمر بست بستند و همدین اثنا معصوم خان فرخودی و نیابت خان عرب و بهادر
 بطرف جوینور رود و ده بنی و زیدند شهباز خان از بهار بر سرانهار رسید و در سلطان پور
 بلهری جنگ روی داد و از مشیت ایزدی شهباز خان شکست خورده و بفرار نهاد و ادین
 وقت اقبال بادشاهی بکار سازی آمد چون در عوام شهرت یافته بود که معصوم خان فرخودی
 در معرکه کشته شد لشکریانش ازین شهرت پراگنده شدند شهباز خان ازین خبر خود را جمع
 ساخته و جمعیت فراهم آورده در نزدیکی آورده رسیده باز معصوم خان فرخودی جنگ
 نموده غالب آمد و پس از آن چنان شکست انجمن لغزت یافته رفع شورش نمود معصوم خان
 فرخودی بعد شکست با چند کس بدر رفت و بعد چند گاه بوجوب التماس شامزاده بزرگ
 جرایم معصوم خان فرخودی معاف فرموده بجاگیر لایق سرافراز گشت راجه تو در مل پس
 از حصول جمعیت خاطر از مهلت آمده باز بجناب دار رسید و مورد الطاف فرادان
 گردید و بعد چند گاه خان اعظم نیز از بنگال در حضور مقدس آمد و شهباز خان باقیصال

خاطر از مهمات آن ولایت بحضور والار رسید پس از آمدن راجه در اندک مدت خان جهان
 بر حمت حق پیوست مظفر خان دیوان اعلیٰ از حضور بصوبه داری بنگاله تعین گشت این مظفر خان
 که بخواجه مظفر مشهور بود در ابتدائے حال نوکر پیرامان بود بعد تفرقه پیرامان کرورے
 پر گنه پر سرور تابل پنجاب گردید چون حقیقت قابلیت و کاروانی او بعرض والار رسید در
 حضور طلبداشته دیوان بیوتات فرمودند بمقتضائے کارطلبی و داسرع اوقات بیایه دیوان
 اعلیٰ سرفرازی یافت و مدتی باین درجه ممتاز بود درینول بصوبه داری بنگاله رخصت گشت
 و در آن ولایت رسیده بنظم و نسق امور پرداخت بعد چند گاه معصوم خان کابلے جاگیر دار
 بهار از مقدمه داغ اسپ که در آن نزدیکی مقرر شده بود عدول نموده شورش کرد
 به طیب دیوان و رائے پر کهوتم بنخته سرکار والا گفت و گو نموده سوار شد و هر دو را قتل
 کرده و خانه هر دو بغارت در آورده سرینی برافراخت و همچنین در بنگاله بابا خان قاقشال
 و دیگران بسبب باریافت جاگیر مظفر خان صوبه دار محاصمت در زیده باغی شدند و
 معصوم خان کابلې همداستان شده جمعیت فراهم آوردند و بسیاری از امرائے دیگر نیز
 از مظفر خان آزرده شده بخالفان متفق گشتند و میرزا شرف الدین حسین یزنه آنحضرت
 باحضرت مخالفت در زیده بقصد که معظمه روانه شده بود و فتنه جوئے و واقعه طلبی شعار
 خود داشت در ولایت بنگاله شورش شنیده نیز از راه برگشته آمده بخالفان
 ملحق گردید و شورش عظیمی داد چون جمعیت ان بد اختران بسیار بود مظفر خان تاب
 جنگ نیاورده در قلعه تانده متحصن گشت و باغیان بر قلعه محاصره تنگ آورده مظفر خان
 پیغام نمودند که آمده ملاقات نماید والا روانه که معظمه شود مظفر خان ضرورتا شق ثانی قبول
 کرد انجامة مقرر کردند که سیوم حصه از اموال خود بردارد و دیگر واکذار و مظفر خان بست
 هزار اشرفی پنهانی بمعصوم خان کابلې فرستاد که از عرض و ناموس من دست باز دارد
 و مخالفان از بمنعنی دلیر شده محاصره تنگ نمودند و قلعه تانده مفتوح کرده مظفر خان را
 بدست آورده قتل رسانیدند و اموال او بغارت بردند بست لک روپیه که در تالاب
 کور کرده بود بدست میرزا شرف الدین حسین افتاد اموال دیگر هر یک از مخالفان بدست
 آورده متصرف شدند و بر تمام آن ولایت استیلا یافته هر کدام خطاب منصب برآورد

منظر شاه حبشی فوجہ سر محمود شاہ را کشتہ برسد حکومت نشست

یک سال و پنجاہ *

سلطان علاء الدین کہ از نوکران منظر شاہ بود بقابلے کہ یافت افاقے خود را کشتہ بحکومت رسید مدت بست سال *

نصیب شاہ بہ سلطان علاء الدین بعد پدر برسد حکومت قرار گرفت ہنگامے کہ حضرت ظہیر الدین بابر بادشاہ فتح ہندوستان نمودند سلطان محمود برادر سلطان ابراہیم لودی پیش نصیب شاہ پناہ بروہ دختہ سلطان ابراہیم را در نکل نصیب شاہ آورد بعد مدت چون شیر شاہ غالب آمد بنگالہ را از تصرف نصیب شاہ برادر دوداؤ در معرکہ زخمی شدہ ہزیمت خورده در حضور حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ رسیدہ ہتفاۃ نمود مدت حکومت نصیب شاہ چارہ سال *

جہانگیر قلیجان از امرائے کبار ہمایون بادشاہ بود حضرت بادشاہ انولایت را از شیر شاہ ہزاوردہ باوداوند *

محمد خان الحناطب بہ بہادر خان کہ از امرائے بزرگ شیر شاہ بود شیر شاہ بعد فتح بر حضرت بادشاہ جہانگیر قلیجان را بعد م خانہ فرستادہ ادرا بران ولایت متکمن گردانیدہ سلیمان کرانی کہ از امرائے مشہور اسلام شاہ بود حکومت با استقلال یافت اگرچہ سکہ و خطبہ بنام خود نہ کردہ اما خود را حضرت اعلیٰ خطاب کردہ بودہ بایزید بن سلیمان بعد پدر قائم مقام گردید سیزدہ روزہ داؤد پسر دویم سلیمان دو سال *

در ۸۳۳ سال خان جہان و راجہ تودرل داؤد را بہ قتل رسانیدہ انولایت را بالکل داخل ممالک محروسہ نمودند از ابتدائے ۸۲۶ لغایت سنہ مذکور کہ دو صد و سی و ہفت سال بودہ باشد ولایت بنگالہ از تصرف سلاطین دہلی بیرون ماند القصہ راجہ تودرل بعد جمعیست

(۱) ۱۱۰ سال مہینہ ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۰۱ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۶ *

(۲) بست ہفت سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۰۲ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۶ و ۵۲۷ *

(۳) نصیر شاہ - طبقات اکبری صفحہ ۵۲۶ و ۵۲۷ *

(۴) یازدہ سال - طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ سلیمان *

راجہ کانس از زمینداران انولایت بود چون سلطان شمس الدین رحلت نموده وارثی ازو
نماند راجہ مستط گشتہ بر مسند حکومت نشست مدت پنج سال و چند ماہ *

سلطان جلال الدین بن راجہ کانس برائے خلافت اسلام قبول کردہ خطبہ و سک
بنام خود کرد مدت نوزدہ سال و چند ماہ *

سلطان احمد بن سلطان جلال الدین ہفدہ سال *

سلطان ناصر الدین بن سلطان احمد ہفت روز *

سلطان ناصر شاہ از احفاد سلطان شمس الدین دو سال *

سلطان باریک شاہ عرف ناصر غلام ناصر شاہ قابو یافتہ سلطان ناصر شاہ را کشتہ
مسند آرائے حکومت گشت ثانی الحال امرائے اتفاق کردہ اورا کشتہ مدت حکومت
نوزدہ سال *

یوسف شاہ برادر زادہ باریک شاہ ہشت سال *

سلطان سکندر بعد چند روز امرائے اتفاق کردہ اورا معزول کردند *

فتح شاہ نہ سال و چند ماہ *

نازک شاہ خواجہ سراج شاہ را کشتہ بر مسند حکومت نشست ہر جا خواجہ سرا بود

طلبہ اشستہ پیش آور دو ماہ و پانزدہ روز *

فیروز شاہ سہ سال و چند ماہ *

محمود شاہ بن فیروز شاہ یک سال و چند روز *

(۱) ہفت سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۲) ہفدہ سال و چند ماہ - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹ - ہفدہ سال طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۳) شانزدہ سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۴) ہفدہ سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۵) ہفت سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و صفحہ ۵۲۵ *

(۶) ہفت سال و پنج ماہ - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۵ *

(۷) سلطان باریک - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۹ - باریک شاہ طبقات اکبری

صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

ازان وقت فتنه و فساد از جنگالہ رخ گردیدہ باعث امنیت گشت مصرع
چراغ فتح برافروختند ز آتش تیغ

پوشیدہ نمائند کہ در بلاد و جنگالہ آغاز ظہور اسلام از ملک محمد بن حنیفہ کہ از امرائے بزرگ سلطان
قطب الدین ایبک بود گردیدہ و از ان زمان آن ولایت در تصرف سلطان دہلی گشت در
سلطنت قدرخان را کہ از جانب سلطان محمد شاہ فخر الدین جوہان سلطان غیاث الدین تغلق شاہ
بود فخر الدین نامی سلاحدار بقابوے کہ یافت کشتہ بر من حکومت نشست و بر سلطان فخر الدین
ملقب گشت مدت حکومت دوازده سال *

سلطان علاء الدین عرف ملک علی کہ عارض لشکر قدرخان بود با سلطان فخر الدین
جنگ کردہ غالب آمدہ اورا بقتل رسانیدہ و انکے حکومت برافراخت مدت سلطنت
چهار سال و چہار ماہ *

سلطان شمس الدین عرف حاجی الیاس نوکر سلطان علاء الدین سردار لشکر گردید
بر سر بکھنوتی رفتہ تمامی سپاہ را از حسن و سلوک و تدبیر باخود متفق نمودہ از راہ ہمد گشتہ
بر سر علاء الدین آمد بعد از جنگ غالب گشتہ اقامت خود را مسافر ملک عدم گردانیدہ
بر منہ حکومت متکمل گشت در ان زمان فیروز شاہ اورنگ آراکے خلافت دہلی بود بہرابت
لشکر بر جنگالہ تعین کردہ اما کارے از پیش ز رفت مدت حکومت بست و یک سال *

سلطان سکندر بن سلطان شمس الدین دوازده سال *

سلطان غیاث الدین بن سلطان سکندر یازده سال و چند ماہ *

سلطان السلاطین بن سلطان غیاث الدین یازده سال *

سلطان شمس الدین بن سلطان السلاطین پنج سال *

(۱) در تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۵ سلطنت نوشتہ - (۲) در سال و چند ماہ - فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۹ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲

(۳) یک سال و پنج ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۴) شانزده سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۵) نہ سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۶) ہفت سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۷) ہفت سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۸) در سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ * Sri Satguru Jagjit Singh Ji Library

کشتی غرق گشتند و جمعی از کثرت انبوه بتلاش بر آمدن پایمال گردیدند و بندی که راه بیرون
بر آمدن نیافتند خود را از بروج دیوار قلعه انداخته بجنود نسبتی در شدند آنحضرت سحرگاه
بر حقیقت واقف شده قلعه را با ویلا کے دولت سپرده خود بدولت و اقبال نقاب فرمود
اسب سوارہ از دریائے پن گزشتند تا شام سی کہ وہ راہ قطع کردند درین تگ و دو حسین خان
پسر سلطان محمد عادل گرفتار گشته بقتل رسید و دیگر مخالفان نیز دران راہ دستگیر گشته بعدم
خانہ در رسیدند و اکثر گرنجیہ جان بسلامت بردند منظم

مخالف گریزان براہ گریز سپہ و عقب راند با تیغ تیز
گریزان شدند ان دیران همه چو از شیر غرنده اہور مہ
چران بد سگالان ہزینت شدند سپہ بے نیاز از غنیمت شدند
ہمہ را کہ دشت وز پشتہ بود پیر از خستہ و کشتہ و پستہ بود

اذا بنجامنم خان خانخانیان را بالشرگران بستیصال داد و دیدمال و تیغ بنگالہ تعین کردہ
در پستہ معاودت فرمودند راجہ تو در مل کہ درین ہم خدمت شایستہ بتقدیر ساینده بود
بنیایات علم و تقارہ سرسبز از گشتہ بر فاخت منعم خان مقرر گردید آنحضرت بعد بتظیم امور ان
دیار مراجعت فرمودہ از راہ اجیر پوزیارت رودند رضویہ بدار السلطنت فتح پور نزول الجلال
فرمودند حکم شد کہ از اجیر تافخ پور در ہر کردہ چاہے پختہ و منارہ بلند بحیث علامت کردہ
احداث کنند و سراپائے مینار ہائے از شاخائے آہو کہ شکار شدہ باشند زینت
بخشد تا ہر ودان را اعتقادی و دلیلے بودہ باشد در اندک فرصتے چاہ و منارہ بر طبق
حکم و الامر تب گردید القصہ منعم خان در بنگالہ رسیدہ با داؤد جنگ نمایان کردہ زخمی
گشت و اکثر امرا یان تبار شدند و باقبال بادشاہی داؤد مغلوب گشتہ بندگی در گاہ
والا قبول کردہ پیشکش ہائے لایقہ و فیلیان نامدار مصوب پسر خود بجناب والا ارسال داشت
و راجہ تو در مل از ہم بنگالہ خاطر جمع نمودہ بحضور رسیدہ بمصب اشرف دیوانی سرفرازی
یافت بعد چند گاہ چون منعم خان خانخانیان برگ طبعی در گذشت و داؤد قاپو یافتہ از عہدہ
خود برگشتہ سر بشورش برداشت بعد معرض مقدس خانجہان و راجہ تو در مل بر سر او
تعیین شدند ایشان در بنگالہ رسیدہ بدوقات محاربات نمایان کردہ منظر و منصور گشتند
و داؤد دستگیر گشتہ بقتل سپردہ و را بدگر گاہ والا فرستادہ مور و عنایات شدند

در بیان تسخیر ولایت پتینه و بنگاله

در آن وقت سلیمان کرارانی که از امرائے بزرگ شیرشاه و اسلام شاه بود حکومت آن ولایت داشت و تا عهد خاقان زمان مستلط بود چون نعم خان خاننمان بجکومت دیار شرقیه معین گشت بدفعات سلیمان مذکور جنگ در میان آمد و سلیمان عاجز شده اطاعت با و شاهسی قبول کرده خاننمان را ملاقات نموده تا ایام زندگی از انقیاد سر نتافت چون او قالب هتی کرد با بزرید پسر کلانش برسد حکومت نشست و بعد چند روز مسافر ملک نیستی گردید پس از واد و دوسر ویم سلیمان حاکم انولایت گشته دم استقلال زده سر از بندگی جناب والا بر تافت نعم خان آماده جنگ شده قلعه پتینه را محاصره کرده بدرگاه والا عرض داشت نموده استدعائے مقدم مقدس کرد و در عین برسات که از کثرت آب و خلاب راهها مسدود بود زاریات عالیات نهضت فرموده در حوالی پتینه نزول اجلال فرموده حکم بر محاصره قلعه شد داود و در خود تاب مقاومت ندیده با ظهار اطاعت ایچی بجناب قدسی فرستاد چون ایچی با ستیلام عقبه فلک رتبه سرفرازی یافت حکم شد که داود ازین شقوق یک را اختیار سازد اول ما واد تنها و رزمگاه آمده مبارزت نمایم هر که فیروز مند شود ملک از و باشد و اگر دل بین نهند از مردم خود که بزرید شجاعت مشهور باشد برگزیند تا نیز یک از بهادران در برابر او فرستیم از آن هر دو دلاوران هر کس که ظفر یا بد فتح از جانب او شود در صورتیکه این را هم قبول نکند یک از فیلمان نامی که بوفور جرات و بعظم جسده تند خوئے ممتاز بوده باشد در معرکه بفرستد تا نیز فیل را انتخاب کرده بجنگ او فرستیم هر کدام که غالب آید فیروزی از جانب او باشد چون ایچی این احکام قدسی شنیده از حضور رخصت شده نزد او رسید و شقوق مسطوره گذارش نمود ادپیج یک از آن قبول نه کرد و مقارن انجال حاجی پور که آن روز اب گنگ است و محاذی پتینه است بسوی بهادران نصرت مند مفتوح گردید و محاصره قلعه پتینه نیز تنگ شد افغانان نقش و بار خود در آمینه روزگار خود دیده واد و را که مست بوده سرکشی بود طوعا و کرها در کشتی انداخته بوقت شب روانه بنگاله شدند شورش و وحشتی عظیم در قلعه پدید آمد بعضی افغانان از اضطراب در آن تاریکی دریا را از کشتی نجات بخشیدند و فریاد می کردند که خود را در کشتی انداخته از فرط هجوم با

دیگر از سانحہ غریبہ کہ روداد این است کہ فوجی از ملازمان سرکار والا برائے مالش
 سرتابان نواحی اکبر آباد نقین شدہ بود و با متمدان محاربہ در میان آمد و در آن فوج دو برادر از
 قوم کھتری تر و در ستانہ می کردند و قضا را یکے ازان ہر دو برادر در آن کارزار کشتہ شد و نعش او را
 در خانہ او با کبر باد آوردند و برادر دویم در آن رزم ہیچان تر و دومی کرد از آنجا کہ ہر دو برادر توانا
 بودند و نقاش قدرت قادر مطلق چہرہ ہر دو برادر بیک و تیرہ منقوش ساختہ و مصور حکمت الہی
 قامت و شبیہا ہنہا بنجامہ صنع بعینہ یکے تبصیر در آورده بود و بیت

میان شان نبودہ فرق اندک بعینہ ہر یکے چون ان و گر یک

بعد رسیدن نعش مذکور در خانہ چون خبر تحقیق نہ رسید کہ کدام کسے ازان ہر دو برادر کشتہ شد
 و شبیہ ہر دو بے تفاوت یکے بود و عورات ہر دو برادر در شبہ افتادہ برائے سوختن مسند
 شدندان میگفت کہ شوہر من است ہمراہ این پیکر ہیچان میوزم و این میگفت کہ شوہر
 من است بر فاق نعش خود را خاکستری سازم رفتہ رفتہ این مقدمہ نزد کو تو ال شہر جوع
 شد کو تو ال این سانحہ را بعرض والا رسانید خاقان زمان آن ہر دو عورت را در حضور
 مقدس طلب داشتہ استکشاف حقیقت نمودند عورت برا در کلان کہ ازان تو امین ساعتی
 پیشتر تولید یافتہ بود گذارش نمود کہ بے شک شوہر من است مصداق اعتقاد من انکہ یک
 سال منقضی امیشود کہ پسر دہ سالہ من فوت شدہ با یمز و غم فرزند عزیز بسیار بود شکم این را
 چاک سازند اگر بر جگر داغ فرزند داشتہ باشد شوہر من است بموجب حکم والا برائے
 امتحان گذارده جراحان کار شناس شکم میت را شگافتند سوراخے مانند زخم تیر بر جگرش
 ظاہر گشت چون ایمینی بعرض اقدس رسید باعث تعجب گردید الحق غم فروشدن فرزند بلند
 تیر لیت جگر دوز و آتشی است جانوز بجگر تراشی خبر آبدار است و در دل طراشی سنان خونخوار
 مقارن ایحال برادر دویم ہمراہ فوج مذکور سلامت در شہر رسید ظاہر شد فی الواقع نعش
 شوہر بہان عورتست و بر عقل و دانش ان زنکہ آفرین فرمودہ حکم برائے سوختن او صادر گشت
 و آن زن مردانہ وار با پیکر ہیچان شوہر خویش ہمراہی نمودہ در آتش عشق و محبت خاکستر

گردید بیت

خسرو در عشق بازی کم زہند وزن مباحثش
 کہ برائے مردہ سوز و زندہ جان خویشش را

در بیان سوانح بدایع کہ در زبان آنحضرت بوقوع آمل

در موضع کسوت بیک نام مقدم بود شخصی که با او عداوت داشت قابو یافته زخمی بر پشت زخمی دیگر بر بنا گوش او زد و بهمان زخمها را دوت مذکور قالب تہی کرد و بعد چند گاہ بخانہ رام داس نام خویش اورا پسر ولادت یافت کہ بر پشت و بنا گوش او نشان زخم بود شهرت شد کہ راوت بیکاکہ از زخمها مرده بود باز بطریق تشاخ در عالم وجود آمدہ آن پسر نیز بحد تمیز رسیدن میگفت کہ من را دوت بیکام و نشان باصحی میبارد کہ مقرون بصدق باشد چون این سانچہ غریبہ بعرض والار رسید ان طفلک را بحضور اقدس طلبہ داشتہ بحقیقت واقف شدند و گفتار بصدق پیوست دیگر نابینائی را بپایہ سریر خلافت آوردند ہر چہ مردم ہر بان میگفتند او دست

زیر بغل کردہ از بغل بیان میداد ہمین طور اشعار میخواند بعضے تخریج جن محل پر دند و جمعی بچشم ہندی دانمودند لیکن اودا کثرت و ورزش کار با بیچارہ رسانیدہ بود دیگر شخصی را آوردند کہ از یک روجہ خود بست و یک پسر داشت و ہمہ زندہ بودند ہر زبان گذشت کہ وقوع امثال این امور از قدرت ایزدی چہ بعید دیگر شخصی را حاضر آوردند کہ نہ گوش داشت و نہ سوراخ گوش ہر چہ مردم می گفتند بے تفاوت می شنید دیگر درین ایام ستارہ دو ذنب نمودار شد از نخست آن در عراق و خراسان فتور عظیم روداد و دیگر در بیوقت حضرت خاقان زمان روزے فرمودند کہ زبان دانی مردم از کثرت صحبت است بعضے از نزدیکان التماس نمودند کہ او میان را لفظ فطریست انہی معنی محتاج صحبت نیست ان حضرت بہت امتحان انہی در ویرانہ عمارتی اجدا نمودہ چند طفل نوزاد در ان مکان گذاشتند و دایہائے زبان بستہ برائے شیر دادن فیتند چون چہار سالہ شدند حضرت خود بتلاشائے انہا تشریف بردند از ان پرورش یافتہائے وادی بے زبان حرفی ظاہر نشد باندیکنگان باو از نا شخص کے ارتباط حرف ہر زبان می آوردند در مصورت گفتار آنحضرت باستحاج رسید کہ فی الواقع زبان دانی از صحبت حاصل می شود چنانچہ نوزادگان را صحبت مردم ہر دیار کہ میسر شود زبان ہمان دیار یاد میگیرند قطع نظر از ادیان کہ لفظ جبلی دارند طوطی و شازک کہ حرف زنی خاصہ انہا نیست از صحبت ادیان حرف سرای شوند بلیت

برج عصمت بامشری سلطنت قرین گردید راجه مجلس عالی ترتیب داده التماس مقدم مقدس
 نمود و آنحضرت بمرعات روابط نسبت التماس اورا با جایت مقرون فرموده بمنزل او تشریف
 بردند راجه بین الاقران والامثال سرافتخار برافراخته مراسم نیاز و پیشکش بتقدیم رسانید و از
 احدی تا شاگرد پیشه اسم نویسی نموده خلعت بهر کدام ارزانی داشت و امرای عظام را
 بلوازم صیانت و گذراکیندن تحایف خوشنودگر دانید و فیلان کوه پیکر و اسپان با دنگا در
 پرستاران پری پیکر و غلامان غلمان شعار و فراوان اکون و قصب و دیبا و زلفیت و شال و دیگر
 انواع اقمشه نادر و گوناگون اجناس هفت کشور و چندین عود و عنبر و حقه مشک و ذفر و بیاری
 درج یا قوت و گوهر و افتام زیور مرصع از جواهر زو اهر بطریق چیز سرانجام داد و نظم

ز دینار و یا قوت و مشک و عنبر	ز دیبا و زلفیت و خند و حیر
ز چینی بسیج و خطائے پرند	گذشته ز اندازه چون و چند
بے جامه های گرامنایه نیز	پرستار و اسپ و هر گونه چیز
بے زیور و گوهر شاهوار	بے خاتم و پاره گوشتوار
بے درج و صندوق باطل زر	په از لعل و یا قوت و در و گهر
ز پوشیدنی و ز گستر و نی	ز هر چیز کان بود آوردنی
کت و خیمه و خرگه و گندلان	ز هر گونه چندان که صد کاروان

سابقا ز وخت راجه بهگونت داس سلطان خسر و خلف شاهزاده سلیم بعالم وجود آمده بود
 درینولا از بطن عفت سرشت صبیحه موند راجه در سنه سی و ششم جلوس والا مطابق سنه
 هزار هجری سلطان خورم که ثانی احوال زینت افزائی سریر خلافت شده بشاه جهان بادشاه
 نامو گشت سعادت ولادت یافت بزم عیش و عشرت و انجمن انبساط و مسرت آراسته شد
 دست بزل و عطا کشاده داد و دود و سخا دادند و نظم

کله بشگفت جان پروردین باغ	که بولیش صد گلستان را کند داغ
ازین شمشاد تن کا زابر خاست	ز هفت اختر مبارک باد برخاست
نشاط آویخت از تار ترانه	نوا پیچید در عنبر زمانه

مینمودند و بنایت الہی و مہیا من اعتقاد انحضرت مہم بانجام میرسید ملیت
 ہر انکہ استقامت بدرویش برد اگر بر خیریدون رو دپیش برد
 در صورت حصول از زوے ولادت خلف نذری بستہ بودند کہ پیادہ قطع راہ نمودہ
 زیارت روضہ منورہ کنند درینولکہ از تائیدات ایزدی خلف سعادت پیوند بعالم وجود
 آمد بایضا کئے نذر از دارا خلافت فتح پور سیکری تا جیمہ مفت منزل و ہر منزل دوازده
 کردہ پیادہ طے مسافت نمودہ مراسم زیارت بتقدیم رسانیدہ معاودت فرمودند و اصل
 خاقان زمان خیلی پر قوت و قوے دل بودند جرات و جبارت کہ ازان شیر دل بوقوع
 آمدہ از بادشاہان دیگر کم نشان میدہند شیخ ابوالفضل در اکبرنامہ مینویسد کہ روزے بقصد
 نور از مای پیادہ و تہار وادہ شدہ آخر روز با کبر آباد رسیدند غیر از چند کس از نژاد پیکان ہم
 پائے نکرد و نیز می نگار د کہ آن حضرت در سواری فیصل نوعی ماہر بودند کہ احدی از فیلبانان
 از مونکار انقدر مہارت نہ داشت ہنگامے کہ فیل مست عربدہ جو آدم کش فیل بانان را کشتہ
 باعث آشوب شہر میشد انحضرت روبروے آن فیل رفتہ بیدریغ پائے عظمت بزدنش
 ہنادرہ سواری شدند و آن را بجنگ فیل مہسراوی انداختند و بارہا در عین جنگ مینان
 مست بنا بر از مودن جرات خود ازین فیل جستہ بر فیل دیگر میرفتند و موجب حیرت
 نگار گمان میکردند۔

از دواج شانہ زادہ سلطان سلیم با صبیحہ تہ راجہ ولادت سلطان خرم

یعنی شاہجہان

چون حضرت خاقان زمان روابط انتساب براہما ربوط کردند انہما با وجود مخالفت مذہب
 ازین نسبتہا سرفرازی دانستہ از ہر طرف این راہ واکر دند بعد از انکہ شانہ زادہ سلطان سلیم
 بجد بلوغ رسید اگرچہ سابقاً صبیہ راجہ بہگونہ داس و لدرا جہ بہار مل در جالہ نکاح آن
 نوہال حدیقہ خلافت درآمدہ بود اما درینولاصبیہ موتہ راجہ ولدرا کئے مال دیومر زبان
 جو دہپور کہ بوسعت ولایت و کثرت لشکر سرآمد چندین اچاوالا نشان بود در عقد ازدواج
 آن گوہر تاجداری درآمدہ ماہ آسمان سعادت باغور شید فلک خلافت قران یافت و زہرہ

قبول نکرد و آخر الامر سرفرازی خویش درین دانسته صبیہ رضیہ خود را در عقد ازدواج حضرت
خاقان زمان در آورد **منظم**

بروزے که طالع برومند بود نظر با سزاوار پیوند بود
چناندار بر کسم آبائے خویش پری چهره را کرد مہمتائے خویش

**ولادت با سوادشانیزادہ سلطان سلیم یعنی جہانگیر بادشاہ وقت خاقان
زمان پیادہ با جمیر بالینائے نذر**

چون آنحضرت آرزوئے خلفت سعادت سرشت بسیار داشتند وعقدہ رین تمنائی کشود
و درخت امید شکوفہ میکرد اما بثمر مراد مثمر نمی شد ابرتنا قطرہ در صدف میرحیت لیکن
مروارید خواہش حاصل نیگشت **نظم**

نخلش بہوائے میوہ پیوست میکرد شکوفہ دہنی بست

از قطرہ ابر او شدی پر دلیطن صدف نمیشدی در

برائے حصول این مدعا بجناب شیخ سلیم کہ از نزدیکان درگاہ کبریا و مستجاب الدعوات بود
و در قضیہ سیکری اقامت داشت التجا آوردند حسب الاشارہ اخذ آگاہ در نزدیکی
قضیہ مذکور عمارات بادشاہانہ احداث نمودہ بفتح پور موسوم کردہ دارالخلافت قرار دادند
بنائیت سجائی و بہ برکات دعائے درویش در سال چہار دہم جلوس و الامطابق
شعبہ جری از دلیطن عفت سرشت خلاصہ عفا یافت روزگار صبیہ را جہ بہار ازل خلف فرخندہ اختر
والاکبر سعادت ولادت یافت **ہمیت**

یکے غنچہ از باغ دولت دمید کزان سان گلے چشم گیتی ندید

نام آن مولود مسعود و بمناسب اسم درویش خدا اندیش سلطان سلیم نہادند کہ ثانی الحال
بعد رحلت خاقان زمان اورنگ آرائے خلافت گشتہ بجہانگیر بادشاہ نامور گشت چنانچہ
بجائے خود تجربیری درآید چون آن حضرت بروضہ منورہ خواجہ معین الدین چشتی کہ از واصلان
حق و نزدیکان حقی مطلق اند و در سنہ ۹۳۳ھ جان گذران را پدر و در کردہ در خطہ اجمیر آسودہ مہمند
اعتقاد تمام داشتند مہم کرد و سواد بزیارت بروضہ رضویہ رفتہ است و انجیل مراد

آن عشرت طبیعت تصور نمودن چه بخریدیت و اهل نفوس و ذی حیات را که هر یک جان عزیز
دارد برائے تماشا که دمی بیش نیست معدوم ساختن چه پیرحمی است بلیت

میا زار موری که دانه کش است که جان داد و جان شیرین خوش است

بنابر امثال درین امور بعضی اهل اسلام که خالی از تعصب نبودند خاقان زمان را به برشتگی
از دین متهم ساخته انواع سخن سازی می نمودند خصوص مولانا کے عبدالعزیز سلطان پوری که از اسلام
شاه افغان خطاب شیخ الاسلامی یافته و از خاقان زمان بمخدوم الملک مخاطب شده بود و شیخ
عبدالبنی صدر کل نسبت آن حضرت سخنان و دراز کار بسیار میگفتند و بهین سبب برخاسته
بمکه معظمه رفتند چون باز بهندوستان آمدند حکم شد که هر دو را قید کنند مخدوم الملک از
فرط بیم قالب هتی کرد و شیخ عبدالبنی را حواله شیخ ابوالفضل کردند و در زندان فوت شد
از نچیت که با هم عداوت داشتند بر زبانها افتاد که شیخ ابوالفضل او را خفه کرده کشت
القصد بتقدیم شرایط اسلام و ادائے ادب بسادات عظام که از آنحضرت بوقوع آمده بود و از
دیگر سلاطین کم بظهور رسیده باشد بلیت

بدانش بزرگ و بهمت بلند ببا زو دلیر و بدل هوشمند
نه رایش به تدبیر محتاج غیر نه امضائے رایش بجز محض خیر

در بیان انتساب حضرت خاقان زمان بر اچھا و روسا ہندوستان

در زمانی که بادشاہ غفران پناہ بایران تشریف بردند شاہ پھاسپ در تقریب استفسار
تفرقہ ہندوستان گفتہ بود کہ چون حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ خلافت ہند از تصرف
افغانان برگزفتہ بودند و دران ملک بیگانہ اگر زمینداران عہدہ انتساب و اشتباک بیان
می آمد در وقت تفرقہ مدد و معاون میشدند و بدین منط در سلطنت اختلال رو نیباد لہذا
بادشاہ غفران پناہ چون مرتبہ دویم سریر آراستہ خلافت شدند این مطلب را مخطور
خاطر مقدس داشتند لیکن میسر نگشت بعد از آنکہ اورنگ جہانبانی از جلوس خاقان زمان
زمینست یافت بموصول این مامول توجہ عالی مصروف داشت و خست برادر حسن خان
میواتی را کہ از عہدہ زمینداران ہند بود در حرم سراسرے سرسبز از فرمودہ پھر از آنکہ
براجہ بہار مل کچھو اسمہ کہ عہدہ ترین را جہا بود بدین مطلب حکم شد و لیسبت خلافت نہ بہت

دویم امر دوا واه آتی عنقرقدی را بطلا و سیم و اقسام چیزها و گوناگون اشیا وزن کرده ان
اشیا را باطل احتیاج خیرات نمایندین هر دور و در آن فیض بخش عالم مانند نیر عظم برج میزان
را از اشکات جمال عنقرقدس تجلی امود میباشند و در رنگ قمر منیع نور بیت سحر ترا دورا
از لمعات انوار وجود مقدس فروغ اگین میگردانیند و پله میزان را از جواهر غریبه و اشیا کس
نا دره بر می آمودند فقر و مساکین و تهیستان و محتاجین از فرط بذل و نوال بادشاه دیادل
از زر و دینار مستثنی و سبب نیاز می شدند **نظم**

تراز و چشم در ره داشت تامل که آید در بخش خورشید اقبال
شرایکین سعادت را پسندید از چشم تراز و مردی دید
تراز و را بر نالگو نه انباشت که اورا پنجه خورشید برداشت

و حکم شد که در ماه شمس در آن تاریخ مرتکب غذای حیوانی نشوند و هر سال بعد وزن نقد
روز که موافق عددین عمر گرای باشد گوشت تناول نفرمایند و در آن ایام در کل ممالک
جانداران نیازند و بدین تقریب کاوشی که نزد اهل هند از امور مذمومه و جایز عظیمه است
از تمام ممالک محروسه منع کردند و میفرمودند که ترک گوشت بارها بخاطر میرسد اما از شکات
مردم نتوان اذان احتراز نمود چرا که گوشت از شاخ درخت بر نمی آید و همچو نباتات از زمین
بر نمیخیزد و محض از بدن جانداران پیدای شود و با وجود انواع اغذیه و اقسام نعمت از نعمت
خانه و اهلب حقیقی براسک آدمی عطا شده بجهت اندکی حظ نفسانی که تا آنکه گوشت بر زبان
است مزه لذت می دهد و قصد جانداران نرود چه سخت ولی است و سینه خود را
که مخزن اسرار ایزدیت گورستان حیوانات گردان چه بے مهریت با وجود اینهمه
بیرون آمدن آن از راه بول و دوبرتبه و پیمایش آن ابله است و در غیر صورت ترک گوشت
خوردن بوجوه اولی تر است **بیت**

اگر لذت ترک لذت بدانی در خواش ترک لذت بخوانی

و نیز میفرمودند که مشغله کار محض خوشخواری و چاکاری و عین بیداری و جلا و نیست نین
ولان خدا تا ترس بقصد تناسل هوا پسندی و نفس دوستی براسک تشنج خاطر و لذت نفسانیت
نرا قضا قرار داده قصد جانداران میکنند و چندین بیگناگان را در غارستان مردم میفرستند
مینداند که این هنوز غریبه و پیکر عجیب از بدایع و صنایع صانع حقیقی آراستگی یافته در اندام

نشود و مسلمین و هندو و گبر و ترسا و دیگر اهل مذاہب با یکدیگر در مقام صلح کل بوده ہر کدام بدین و آئین خویش پرستار آفریدگار باشند بلایت

از یک چراغ کعبہ بتجانہ روشن است در حیرت کہ دشمنی کفر و دین چر است

بنابر صلح کل کہ مجبول و مفطور انحضرت بود در ہر شب جمعہ کہ غارہ سعادت بر رودارد و دانشوران جمیع ادیان و فضلاء تامی ملل از اہل سنن و شیعہ و یہود و نصاری و مسلمان و گبر و ترسا و فرنگی و ارمنی و زندق و دیگر مذاہب کہ در ولایت ایران و توران و روم و آن طرف شایع است و براہمہ چتر برن و چین بودہ و دیگر مشارب کہ در ممالک ہندوستان رواج دارد و چہار ایوان کہ بہمن مقصد تعمیر یافتہ بود و فراہم آوردہ مقدما خاص عقلی و نقلی ہر مذہب بسبب رضا اصفا میفرمودند و نقد حقیقت و معرفت بر محاکم تیز میرسانیدند و فضلاء آن مذاہب را بہر یک مباحثہ در آوردہ خود در امر حق منصف میشدند بمیت

جنگ ہفتاد و دو ملت ہمہ غدر پذیر چون ندیدند حقیقت را فاساد زدند

برائے دریافت حقیقت دین و آئین اہل ہند کتاب مہا بھارت را کہ بر اکثر اصول و فروع معتقدات براہمہ اشتمال دارد و متضمن کنگی عالم و عالیان و قدم جہان و جہانیان است و دین کشور معتبر و بزرگ تر از ان کتابی نیست حسب الحکم والا باہتمام غیاث الدین علی نقیب خان ملّا سلطان و عبدالقادر بفارسی مترجم کردہ بر زم نامہ موسوم گردانیدہ از نظر اقدس گدرا نید و شیخ ابو الفضل خطبہ آنرا بجا بارت مشین نقل کرد و آورد و همچنین بعضی کتب ہندی دیگر نیز بموجب امر والا ترجمہ گردید و بار بار بر زبان مقدس گذشت کہ از وزیدن تند باد تقلید چراغ استیلاز افسردہ شدہ و ہمہ کس بے آنکہ غور در اصل کار نمایند و تحقیق مذاہب پر وازند ہر چہ از پدر و استاد و آشنا و ہمسایہ و خویش و اقارب شنیدہ و دیدہ انرا علین مذہب دانستہ و انظر بقیہ را پرستش ایزدی انگاشتہ مخالفت آن را کفر می پندارند اگر اندکی پز و ہمیش بکار رود و دیدہ استیلاز باز گردورہ گراستہ مرطلہ تقلید و تعصب نشوند بمیت

گفت و گوئے کفر و دین آخر یک جلیکشد خواب بکھوابست باشد مختلف تعمیر را

و مقرر فرمودند کہ در ہر سال دو مرتبہ یکے پنجم رجب کہ روز ولادت آنحضرت بود و دیگر

اسفندار ماه آبی که ہنگی شش ماہ بودہ باشد این مہم انصرام پذیرفت مصوع
ظفر ملازم و دولت قرین نصرت یار

در بیان معاف کردن جزئیہ طریقہ صلح کل و رزیدن

در وسعت آباد ہندوستان مقدار مبلغ ان چنداںست کہ محاسبان روزگار از عہدہ ضبط
آن نتوانند برآمد بمقتضائے حق شناسی بر زبان مقدس گذشت کہ مقرر کردن جزئیہ بجهت
آن بود کہ مہوارہ مبلغ معتد بہ در خزانہ موجود باشد و باعث تقویت سپاہ اسلام و شکست
مخالقان مذہب گردد ہر گاہ کہ بیامن اقبال روز افزون ہزاران گنج در خزائن والا فراہم
آمدہ و جمیع راجہائے و رایان ہندوستان سر بر خط اطاعت نہادہ باشند چہ گنجایش
کہ باین تکلیف زیر دستان و مسکینان را آزار رسانیدہ شود چنانچہ ملاشیری در زمانے
کہ راجہ مان سنگہ متبخر ولایت کوہستان پنجاب و تادیب راجہائے آن دیار تعین شدہ بود
گفتہ و این قطعہ تا در حسب حال آمدہ قطعہ

شہا فرمان فرستادی براجہ کہ سازد ہندوان کوہ را رام
چنان رونق گرفت از عدل تو دین کہ ہندوی زند شمشیر اسلام

از انجا کہ بادشاہان پیشین بمقتضائے تعصب دین و مخالفت مذہب در آزار و اضرار
کفار میکوشیدند و آن فریق را در اخذ جزئیہ خوار و زار مینمودند و ستمکاری و دل آزاری
را کار میفرمودند و آن را صواب تصور نمودہ از عبادت می شمرند انحضرت از توفیقات
خدا و او دو فر عقل معاش و معاد مسند آراستے صلح کل بودہ طوایف انام و طبقات
خلایق را بنظر تلطف دیدہ بر زبان فیض بنیان آور دند کہ مبدع جہان را بر خلائق مختلف
المشارب و متنوعہ المذہب در فیض کثودہ و انواع الطاف شامل حال افریدہ است
غویث مبذول داشتہ بس بر ذمت ہمت بادشاہان والا شکوہ کہ ظلال ایزد
متعال ہستند لازم و واجب کہ تحالف و تنازع دین منظور نہا شستہ بندہ است خدا را
بیک نظر دیدہ عنایات خاص مانند پر تو آفتاب کہ بہر نیک و بد یکسان می تابد بہنگان
مسادات مرعی و اندرہ منصورت حکم شد کہ از تاریخ حال ہیکس از حکام ممالک بعلمت
طلب جزئیہ کہ ہشت سال بایمیر سلاطین پیشین ضبط در آمدہ مزاحم حال زیر دستان

بولايت رانه ميشت و پير من يورش بادشاه از سمي من خواهد دانست باين واسطه از لشکر
 فیروزی اثر گنجخت چون فرار نمود بعرض والارسيد تادیب و تخریب را تا بطریق اولی
 بر دست والالازم اندازد و هول پوشه سمت ولایت را تا متوجه شدند و در حوالی قلعه چتور
 رسیده انحصار را که در حصان متانست شهره افان است محاصره کردند و چند ماه علی التواتر
 جنگ توپ و تفنگ در میان آورد و زبانه انحضرت بر آنگ دیدن مورچها سوار شدند
 بعرض رسید که از روزن قلعه چند مرتبه تپه بپاشید و بنود و اسبی باطل مورچل رسید
 خاقان زمان بنود و قی خاصه برست اقدس گرفته بسوی آن روزن سوار و اند بقدرت
 ایزدی تیر بهد ف رسید بر زبان مقدس گشت شیت که دست اقدس چنان سبک بیناید
 چنانچه در شکار گاه بنود و قی بشکار میرسد و دست سبک بیناید چنانکه این بنود و قی کار گشته
 ثانی الحال خبر رسید که برادر زاده چلی که سر دار قلعه بود از ان ضرب گشته شد و تفنگ
 دست مبارک بر نشانه رسید نظم

در معرکه این تفنگ فریاد رس است
 موقوف اشاره است در کشته چشم
 خشم افکن و گرم خوی آتش نفس است
 سوزش نگی ز گوشه چشم بس است

چون محاصره با متدا کشید و کار پیش رفت بموجب حکم والاد و نقب درون قلعه را زدند
 و هر دو نقب را از باروت پر کردند و سیکه را آتش دادند و دیگر را موقوف داشتند
 چون سربازان هر دو نقب پایان قلعه با هم اتصال یافته بودند فصار آتش بهر دو نقب
 خور و لشکر بادشاهی که نزد یک نقب دوی غافل بود بسیار ضائع شد القصه چون اقبال
 بادشاهی قوی بود قلعه متوج گردید بعد جنگ بسیار و ترددات بیشمار جمل و ختا که از
 امرائے بزرگ رانا بودند گشته شدند انحضرت بعد فتح قلعه و نصب قلعه دار بفرخی
 و فیروزی از انجا سعادت نموده بخله و لکشائے اجیر نزد اجمال منسرمودند و در زمان
 سابق سلطان علاء الدین خلجی بالشکر فزاد ان مدت متاد ی قلعه کور را محاصره کرده بسیاری از
 لشکریان خود را بکشتن داده کارائے از پیش نه برده بفریب و خدایت رتن سین حاکم انجارا
 قید نموده بهلی آورده بود و در میولا از اقبال عدو مال انحضرت در اندک مدت چنین
 قلعه آسمانی را تقاع فستلا ح یافت از ابتدائے نصف شهر یور ماه ابی لغایت اوسط

می نمود و اظهار اشتغالی میکرد در میز لایحه آنکه حرفه نامایم سر بر زند بی موجب آزرده
 خاطر گشته عزیمت زیارت بیت المقدس مصمم نموده از بکرات روانه مشهد و جام و بها
 را که عده زمینداران آن ولایت بودند ظاهر ساخت که داعیه آنست که از سند بدرگاه
 آسمان جاه مشتاقیم چون بسو منات رسید دیوان و بخشی سرکار والا را که در انصوب بودند
 محبوس ساخت و بر لب دریائے شور رسید با فرزندان و اہلیہ و نقد و جنس خود بر جا
 نشست چون این معنی بعرض والا رسید باعث آزر دگی خاطر مقدس گردید و فرمان
 عاطفت صادر گشت و از روسے عنایت محال و جاگیر اورا مسلم داشتند خان اعظم از
 بسکه شوقی کعبۃ اقدس غالب داشت پذیرائے نصائح نگر دیده روانه گشت بعد از آن
 سعادت زیارت که منتہائے تنائے خاطرش بود سال دوم معادوت نموده بکرات
 رسیده بموجب حکم اقدس باستان مقدس رسیده شرف اندوز سعادت ملازمت
 والا گردید آنحضرت از روسے کمال عنایت و نوازش که شامل حال او بود در آغوش
 گرفتند و در اندک مدت بمنصب عالی و کاکت سر فراز فرمودند و ہر اقدس حالہ او گردند
 و در آخر بمنصب ہفت ہزاری سر فراز گشت و الا صابطہ منصب امرایا دہ از بکرات
 بنو اول شخصہ کہ بمنصب ہفت ہزاری سر فرازی یافته خان اعظم بود اینہم عنایات اعلیٰ
 نسبت بہ محال او را بیچہت مصروف بود کہ چہی انگہ والدہ شریفہ اودایہ حضرت خاتون
 زمان بود و خاطر داشت آن پردہ نشین نقاب عصمت بسیار میکرد و ند و خان اعظم نیز از دانش
 و فراوانی و شجاعت و مردانگی یگانہ روزگار بود و ولایت

ہدایتش بزرگ و بہت بلند بہا ز و دلیر و بدل ہوشمند

در بیان تسخیر قلعہ ختور

در زمانہ کہ میرزایان در مالوہ شورش داشتند و آنحضرت بدفع فتنہ انہا متوجہ
 بودند در منزل دہول پور تابن کسب آباد بر زبان مقدس گذشت کہ تمامی زمینداران
 ہندوستان بلازمت رسیدند مگر رانا اودی سنگہ تا حال بلازمت نہ رسیدہ بخاطر
 مقدس میرسد کہ نختین استیصال رانا نموده بعد از ان بطرف مالوہ نہضت فرمایم
 سکت سنگہ پسر رانا در ان زمان بحضور اقدس بود بخاطر آورد کہ اگر نہضت رایات عالی

غریب بحر فگار دید مدت سلطنت یازده سال و یازده روز
 سلطان میران شاه خواهرزاده سلطان بهادر شاه که از جانب سلطان حاکم اسیر برهان
 بود چون از اولاد بهادر شاه هیچکس نماند او غالب آمده بر سند حکومت نشست مدت یکماه
 در پانزده روز

سلطان محمود شاه بن لطیف خان بن سلطان مظفر شاه هزده سال و
 پانزده روز

احمد شاه عرف رضی الملک از اولاد سلطان احمد شاه بانی احمد آباد باتفاق
 امر بر سند حکومت نشسته سکه و خطبه بنام خود کرد مدت حکومت سده سال و چپ ماه
 و نوبت هشت سال

سلطان مظفر شاه بن سلطان محمود شاه بن لطیف خان بن سلطان مظفر شاه
 چون از اولاد سلاطین مذکور که قابلیت سلطنت داشتند باشد احدی نماند استماد خان
 خواجه سرا که مدار علیه سلطنت بود و نهنونام طفل خور و سال را در مجلس آورد و قسم یاد کرد
 که این پسر سلطان محمود شاه است مادر او جاریه بود چون حامله گردید برائے اسقاط حمل
 عماره من کرد چون حمل او زیاده از پنجاه شده بود و لهذا سقط نگردید این طفل زائید و من این
 را پنهانی پرورش میکردم الحال که سوائے این طفل و ارثی نیست متابعت ناگزیر است
 همه کس قبول کرده او را بسلطنت برداشته سلطان مظفر خطاب دادند ما قبت الامر
 بدست کسان خان اعظم که کلتاش گرفتار آمده خود را خود کشت چنانچه بقلم آمده ایام حکومت
 شانزده سال و چند ماه از ابتدائے سده نهم ولایت گجرات یکصد و هفتاد
 و چهار سال از تصرف سلاطین دہلی بیرون مانده بود در نیولا داخل ممالک محروسه گردیده
 بتصرف ادویائے دولت درآمد

در بیان وانه شدن خان اعظم بکه معظمه

با وجود تقدیم خدمات لایق و مشمول عنایت مقدسه بموجب ازان حضرت از رده
 خاطرمی بود و بسبب نقص مذہب بایشیخ ابوالفضل خصوصت بسیار داشت
 اکثر امری برخلاف خواهش او در حضور والاسر بر میزد از غمانی و بدگوی شیخ نقص

سلطان محمد عرف تاتار خان خلف اعظم همایون ظفر خان در ششمه سکه خطبه
بنام خود کرده بر تخت خلافت جلوس نموده شمس الدین وندانی برادر اعظم همایون را پایه
وزارت داد و داد سلطان راز هر داده کشت مدت سلطنت دو ماه و پنج روز و
سلطان مظفر شاه عرف اعظم همایون بعد مسموم گردیدن خلف خویش سکه و
خطبه بنام خود کرده ایام حکومت سه سال و هشت ماه و بیست روز و
سلطان احمد شاه بن سلطان محمد تاتار خان بن سلطان مظفر شاه که احمد آباد بنا کرده
او سی و دو سال و شش ماه و بیست روز و

سلطان محمد شاه بن سلطان احمد شاه هفت سال و چهار ماه و
سلطان قطب الدین احمد شاه بن سلطان محمد شاه هفت سال و شش ماه
و سیزده روز و

سلطان داود شاه بن سلطان قطب الدین احمد شاه هفت روز
سلطان محمود شاه بن سلطان محمد شاه پنجاه و پنج سال و یازده روز
سلطان مظفر شاه بن سلطان محمود شاه چهارده سال و نه ماه
سلطان سکندر شاه بن سلطان مظفر شاه دو ماه و شانزده روز
سلطان محمود شاه بن سلطان مظفر شاه چهار ماه

سلطان بہادر شاہ بن سلطان مظفر شاہ از حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ
شکست یافتہ در جزیرہ دریائے شورسپیش فرنگیان رفت فرنگیان میخواستند کہ اوراد تنگیار
کنند اوزانجا کہ بختہ و مرغاب نشسته میخواست کہ بجواز دراید قصارا در دریائے شور افتاده
را استنشد و زمان بیتہ بلقات اکبری صفحہ ۴۳۸

Sri Satguru Janjiti Singh Ji Library Namdhari Library@gmail.com

تهی بود و مغزش از آن چون سیب
 بدست خود افشرد و خود را گلو
 چکارا پدید از دست بد گیش را
 بجز آنکه آتش زند خویش را
 بعد پنج شش سال دیگر بهادر نام پسر کلان سلطان ظفر خان طرف آمده سر بشورش برداشته بود
 در اندک فرصت خود را از او بیخود کشید بلیت

بله هر جا شود مهر آشکارا
 سبهارا جز نهان بودن چو یارا
 پوشیده ماند که سلطان فیه و ز شاه در ایام سلطنت سلطان غیاث الدین تغلق شاه
 م خود نوبته بطریق شکار از دلی برآمده اتفاقاً صید جنگل آن از لشکر خود جدا افتاده و تنها
 اسپ سوار در دوی از دیهات بهر در متصل تها فیر رسید چون آثار سرداری و مسدودی
 از ناصیه حال او ظاهر بودند مقدم انجام را اسم خد شکاری و ممانداری بجا آورد و فیروز شاه
 شب بارام و اسایش تمام گذرانیده از ننداز که نهایت خوشوقت و رحمتا ننگشت بلبل
 تا نکه سلطنت رسید ننداز که را بشرف اسلام مشرف ساخته و همه الملک خطاب
 داده پیش آورد در فتنه رفته و همه الملک از امر اسے بزرگ گردید بعد سلطان فیر در شاه
 بن سلطان محمد شاه پسرش تخت نشین خلافت گشت ظفر خان بن و همه الملک را خطاب
 بایون داده بکومت گجرات سرفراز کرده چتر و بارگاه سرخ که مخصوص بباطین است
 رحمت کرد و ظفر خان در آن ولایت رسید به نظام مفرح انجا طبع را بستی خان جاکم
 بجا که از ظلم و مظلومان داد خواه بودند جنگ کرد و نظام مفرح در عرصه کارزار کشته
 شد ظفر خان بعد فتح تمامی بلاد گجرات بتصرف در آورده به دیلمه که از کشته ظلم نظام
 فرج مجروح بودند مرهم التفات و عنایت بناده جهور سکنه و عموم متوطنه را از غم و رنجی
 در ۹۹۹ هجری چون سلطان محمد شاه و دیست حیات سپرد و امور سلطنت اختلال
 یافت تا تار خان بن ظفر خان که بوزارت سلطان ناصر الدین محمود بن سلطان محمد شاه
 رفته بود بسبب غلبه اقبال خان از دلی فرار نموده پیش پدر گجرات رسید ظفر خان و
 خان در استعداد فراهم آوردن لشکر برای انتقام از اقبال خان بودند بهرین اثنا
 رسید که حضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان در نوای دلی نزول اعلان فرموده و
 عظیم در آن دیار کراه یافته و خلق کثیر ازین حادثه گریخته بجانب گجرات میرسید مقارن
 بال سلطان ناصر الدین محمود نیز از دلی فرار نموده بگجرات رسید و از ظفر خان ملوک

تسلط یافته سکه و خطبه بنام سلطان مذکور گردید چون آئینی بعرض والار سید سید میرزا خان ولد
 میرزاخان خانناران را ب حکومت آولایت تعین فرمودند پیش از آنکه میرزاخان در آن حدود برسد
 سلطان مظفر استیلا یافته تمامی الملک را متصرف شده بود قطب الدین محمد خان که در بهر چ
 بود عاجز گشته و قول گرفته بسلطان مظفر آمده ملاقات کرد سلطان از روی بدقولی و بدینتی
 قطب الدین محمد خان و جلال الدین سعد و خواهرزاده او را مسافر ملک نیستی نمود و فرزند
 اسباب امارت و بسیاری اموال آنها بدست سلطان افتاد ازین خبر میرزاخان چست فچالاک
 شتافته در حوالی احمد آباد رسیده عرصه پیکار را راست و بعد جنگ بسیار باقبال بادشاهی
 فتح یافت و سلطان مظفر شکست خورده رفته بپهنیت نهاد و در کنهائیت رفته باز لشکر فراهم
 آورده و میرزاخان بر سر او در کنهائیت رفته محاربه سخت نموده نصرت یافت و سلطان مظفر
 گر نیخته از دریائے زنده گدشته بطرف دکن رفت و بجلد و بی این فتح میرزاخان ب خطاب
 خاننارانی که میراث پدرش بود و منصب پنجزاری که در آن زمان زیاده ازین منصب نبود
 سر فرار گشت و بعد هشت سال مظفر با مدد و اعانت جام که از عده ترین زمینداران آولایت
 بود بمعادنت و دولت خان زمیندار سورقه و راجه کنکاری سی هزار سوار فراهم آورده باز بطرف
 احمد آباد شورش نمود و در آن وقت خان اعظم کوکلتاش از تغیر خانناران بصوبه داری احمد آباد
 بمرتبه دویم سرفرازی یافته بود که مهت بدافع این شورش و فساد بر بست و جنگ عظیم دیپوت
 و هزار کس از مخالف و دو صد کس از خان اعظم در معرکه قتل رسید و پانصد کس از کوکلتاش
 زخم برداشتند و مقصد اسپ نیز افتاد بالاخر سلطان مظفر تاب نیآورده مع جام رو بفرار
 نهاد و سال دیگر قلعه جونانگڑه و سومات و دودار کا و بنا در انطرف بشمشیر مهت خان اعظم
 مفتوح گردید بعلن بجست و جوئے سلطان که مهت بست سلطان مظفر در پناه بهار ازینبار
 کچه درآمد خان اعظم متوجه کچه گردید بهار از بان عجز و نیاز کشوده اطاعت بادشاهی قبول کرد
 و جانیکه سلطان مظفر پنهان شده بود بمکان اعظم خان نشان داد چنانچه از آنجا سلطان مظفر را
 دستگیر کرده آوردند خان اعظم میخواست که او را بجنو و مقدس روانه کند صبی سلطان مظفر به بیانه
 و صنوبر درختی رفته استره که در شلوار خود پنهان داشت بر آورده برگلوه خود راند و
 جان بحق تسلیم کرد

سروا منرو جاہ بر باد داد

داندیشہ خام آن کج نهاد

چشم فلک ندید و نہ بیند بمرغوش
این منہج ہا کہ شاہ زمان را میسر است
ہر صبح کاسان ہندش منتہائے کار
چون بگری مہتممہ منہج دیگر است

بالجملہ محمد حسین میرزا زخمی شدہ از معرکہ برآمدہ رو بفرار نہاد و بدست مبارزان لشکر منصور گرفتار
گردیدہ دست بگردن بستہ در حضور اقدس آوردند اورا از کثرت دروزخم بسیاری تزد و مجاز
و خجالت بہ اسیر درآمدن و مہابت و صلابت بادشاہی سخن از زبان برہنہ آمد و از غلبہ قلعش نزدیک
بود کہ قالب ہتی نماید آنحضرت ترحم فرمودہ اب خاصہ مرحمت فرمودند و میخواستند کہ در
قلعہ محبوس نمایند لیکن بسعی راجہ بیگونت داس بیاسار رسید و نیز اختیار الملک کہ مصد
فنا دہمون بود بعد فرار ناگہان از اسب افتادہ اسیر گشت سر اورا جدا کردہ آوردند و عاقل
حسین میرزا و دیگر لشکریان مخالف پراگندگیہا کشیدند و آنحضرت بفتح و فیروزی داخل احبار
شدند و بتجدید انتظام پراگندگیہائے آنولایت نمودہ بعد یازدہ روز معاودت فرمودند در
عرض چہل روز رفتن و فتح کردن و تنظیم مہات ممالک نمودن و بدار السلطنت فتح پور رسیدن
اتفاق افتاد بعد چند سال گلرخ بیگم صبیہ کامران میرزا کہ در جبالہ زوجیت ابراہیم حسین میرزا
بودہ در تفرستہ میرزایان مظفر حسین میرزا پسر خود را ہمراہ گرفتہ بطرف دکن رفتہ بود
بعد رفع شورش میرزایان با پسر خود از دکن آمدہ در گجرات مصدرفا دگر دید راجہ تو دل
کہ برائے تخفیف جمع صوبہ گجرات رسیدہ بود جنگ نمایان کردہ فیروز مند گشت و مخالف
شکست خوردہ براہ کنبہایت بدر رفت اکثر مردم غنیم و عورتی کہ لباس مردان پوشیدہ
جنگ میکردند دستگیر شدند و مظفر حسین میرزا بطرف دکن روانہ شد راجہ علیخان
اورا دستگیر کردہ بدرگاہ والا فرستاد او مدتے در قید ماند بعد سہ سال از قید برادرہ
صبیہ قدسیہ در عقد از دواج او در آوردند از ابتدائے سال یازدہم جلوس والائت
سال بست سویم میرزایان جنگ در میان ماند بعد دستگیر گردیدند مظفر حسین میرزا
بالکل رفع فنا دگر دید و عرصہ الملک از خرم خاشاک آشوب پاک شد بعد از چند سال
چون خان اعظم را تغیر کردہ اعتماد خان گجراتی را ب حکومت آنولایت سرفراز فرمودند سلطان
مظفر عرف نہتہ از اولاد سلطان بہادر کہ سابقاً از قید آنحضرت گریختہ بود و قابویافتہ
سر بشورش برداشتہ جمعیت فراہم آورد و او با نشان فتخہ ہزار دست اویر فنا
گردید و با اعتماد خان جنگ کردہ غالب آمدند و شہر احبارا غارت نمودند و بران ولایت

مخالفان لشکرافت بریت

غریو کوس برده پرده گوش دماغ دشمنان را برده از هوش
 محمد حسین مرزا از نزل موکب والا باین سرعت واستقبال بے سابقه خبر واقف شده متعجب
 گشت و دست از محاصره قلعه احمد آباد باز کشیده آماده پیکار گردید و در میان هر دو لشکر
 جنگ واقع شد و آتش کارزار اشتعال یافت **نظم**

چو خسرو صف میمنه ساز کرد به تیغ اثر دهارا دهن باز کرد
 صف میسر هم بیار است چیت یکی کوه گوئے ز پولاد درست
 هراول چنان کرد از پیشگاه که در حیرت افتاد غور شنید و ماه
 ز قلبی که چون کوه پولاد بود پناهنده را قلعه آباد بود
 در انگند خود را بان کارزار چو شیر که گور انگند در شکا
 برار است رزمی چو غور شنید و ماه ندید است هرگز چنین رزمگاه

باجمله انحضرت بمقتضائے شجاعت و دلاوری ذاتی و همت و دلیری فطری که باعث حیرت
 نظار گیان و عبرت معاندان تواند بود و بنفس نفیس خویش کار پرداز یهاکے که از شان پادشاهان
 دور بوده باشد بطور رسانید ندیکے از بد گهران نزدیک رسیده شمشیر بر اسب سواری
 خاصه انداخت و اسب مذکور چرا غپاشد انحضرت بدست همت نگاهاشتند و او را
 نوعی بر چہ نہ دند که از سلاح او در گذشت و مقهوری دیگر رسیده نیزه بر حضرت حواله کرد
 حاضران حضور مقدس کار او را تمام کردند چون سپاه مخالف بست هزار سوار بود و عساکر
 منصوره هشت هزار سوار لشکر غنیم دلیر تری آمد قضا را از جانب مخالفان که آتش خورده
 بطرف لشکر فیروزی می آمد بر قوم زاری می نمود و بجانب لشکر خود باز گشت و خرمن همتی
 بسیاری از لشکریان میرزا سوخت و انیمعنی باعث برهمزدگی لشکر مخالف گشت و ضمیمه آن
 از همیبت بان مذکور فیل غنیم که سر حلقه فیلان بوده و بر لشکر بادشاهی غالب می آمد رم
 خورده بر گشت و انتظام لشکر خود را ویران ساخت و بتایید است الهی این هر دو مقدمه باعث
 فتح و نصرت گردید هر گاه باقبال حضرت بادشاه اولیائے دولت بطرفی که رو بر او کردند
 ظفر و نصرت بحسب خواهش بمنصبه ظهور رسیده و بهی که خود بدولت متوجه شدند چگونگی فتح و
 فیروزی در پرده توقف متوازی تواند بود **نظم**

ز آب و هوائے دران سرزمین پدیدار شد دوزخ اندر زمین
 و لے ساکنانش ہمسائل ہوش ہمہ خوش معاش و ہمہ نغز پوش
 ہمہ اہل دولت ہمہ خوب رو ہمہ اہل دانش ہمہ نیک خو
 زحیرت دل من خراشیدہ گشت بدوزخ رسیدند اہل بہشت

القصہ ہنگامے کہ آنحضرت احمد آباد نزل اقبال فرمودند ابراہیم حسین میرزا و مسعود حسین میرزا
 فرصت یافتہ بمست اکبر آباد آمدہ رو بدلی آوردند و از آنجا بمنہل رشتند حضرت خاقان
 زبان باستماع اینخیز از احمد آباد بمست اکبر آباد نہضت فرمودند ابراہیم حسین میرزا و
 مسعود حسین میرزا باواز نہضت موکب والا از منہل روانہ شدہ براہ و بہا پور رو
 بہ پنجاب آوردند خانبھان حاکم پنجاب کہ ہم نگر کوت داشت و کار بہ نزدیک رسانیدہ بود
 براجہ انجا مصاکحہ نمودہ باستیصال میرزایان روانہ شد و در حوالی تہتہ تابع ملتان رسیدہ
 محار بہ نمود و باندک جنگ مسعود حسین میرزا دستگیر گر دیدہ و ابراہیم حسین میرزا گرختہ
 انطرف ملتان در خانہ بلوچی متوارے گشت بلوچان ادراد بست آوردہ بسعید خان
 حاکم ملتان سپردند و او بزخمی کہ در جنگ تہتہ رسیدہ بود قالب بستہ ہی کرد و مسعود حسین میرزا
 را خانبھان بحضور مقدس فرستاد آنحضرت جان بخشی نمودہ محبوس فرمودند بعد چند گاہ
 بزندان عدم گرفتار شد و محمد حسین میرزا کہ در جنگ مقبہ سرنال منہزم شدہ بطرف دولت
 آباد دکن رفتہ بود ازان سمت باز در گجرات رسیدہ شورش نمود و باتفاق اختیار الملک
 گجراتی کہ از امرائے الملک بود محاصرہ قلعہ احمد آباد کرد خان اعظم کوکلتاش تاب مقاومت
 نیاوردہ متحصن گر دید چون انیعنی بعرض والا رسید بحسب صلاح کلی رسیدن بایلغار ضرور
 و لازم دانستہ بر جازہ باور فکار سوار شدہ و چندے از فدایان ہمراہ گرفتہ براہ فتح پور
 بیلغر روانہ شدند نظر

چو کوہے روان آگشت بر پشت باد عجب بین کہ بر باد کوہ ایستاد
 یلان بر شتر ترکش اندر کر شتر چون شتر مرغ در زیر پر

اینہم مسافت بعید در عرصہ نہ روز نور دیدہ بے سابقہ خبر ناگہان در احمد آباد رسیدند
 مخالفت کہ محاصرہ احمد آباد داشت اصلاً از دول موکب والا آگاہ نبود ناگاہ بکیار کوس تمند
 خروش و منقارہ رعد آواز بادشاہی نواختند از عداوتش زمرہ حسودان گداخت و پینہ

داود راجه را خلاص گردانید و درین تلاش از خم بیشتر گردیده شد و اندک
ایام از معالجات زخم اندام یافت و شجاعت و جانبازی آنحضرت بر عالیشان هویدا
گشت **قطعه**

مرگ در چشم هر که خواهد بود در شجاعت بزرگوار بود
هر که جان را عزیز میدارد با جهانداریش چکار بود

بعد فتح قلعه سورت و جمعیت خاطر از سرانجام اموران نواحی در احمدآباد نزول
اقبال اتفاق افتاد آب و هوا کے اک شهر بر مزاج اقدس ناخوش آمد فرمودند و در حیرت
که بانی این شهر را کدام لطافت و خوبی منظور نظر افتاده بود که در چنین سرزمین بے فیض
به همه چیز شهر اساس نهاده بعد از و دیگران را چه فایده ملحوظ بود که عمر گرانمایه در اینجا گذرانید
اند و امایش با جمیع طبایع مخالفت و ایش تمامی از جبهه ناگوار و زمینش کم آب و پُر ریگ و ان
بوم گرد و غبار بے جدی دارد که در وقت شدت باد پشت دست محسوس میشود و دفا
متصل شهر غیر از ایام بارش پیوسته خشک می باشد چاهها اکثر شور و تلخ تالاب ها که سواد
شهر واقع است بصابون گاوان دوزخ آب می شود مردم اعیان که بقدر بضاعتی دارند
در خانه های خود بر که ساخته تمام عمارت خانه را از چونه و گچ انچنان تقبیه میکنند که آب
بازان پاک و صاف از تمام عمارت در آن بر که میرسد و تمام سال از آن بر که آب میخورند و مضرت
آب که هرگز هوا در و سرایت نکند و راه براند بخارند استند باشد نظام راست برون شهر چاک
سبز دریا چین تمام صحرا از قوم زار است و نیکی که از روی ز قوم و ز فیض آن معلوم با جمله
تمام آن دیار زبون آب و هوا منظر رنج و بلاست گویا که قطع دوزخ است که آفریدگار بر روی
زمین آورده لیکن از حسن و لادین تمام آن مرز بوم پری خیز است مهوشان شیرین لب
و گلزاران سیم غنچ مانند شادان طبع در نهایت خوبی و زیبایی و بشال حران جنت
در عایت جال و رعنائی و اهل آن دیار تمامی دولت مند و پاکیزه روزگار نیکو منظر فرخنده
اطوار بسان و دریشان ریاضت کیش بر جاده خدا جوئے و حق پرستی و مانند ساکنان
بهشتی و درست از خطر افلاس و تنگدستی حیرانم که در آن قطعه دوزخ حران بهشت
چگونه وارد شده اند و اهل دول در آن دیار بلاخیر چه طور محفوظ هستند و چه نوع زندگانی
صرف میکنند **منظم**

گجرات و تخریب میرزایان بخاطر قدسی مصمم نموده بدولت و سعادت متوجه آن سمت شدند
 بعد رسیدن در عوالی گجرات سلطان مظفر عرف نتهو والی آفولایت را که از اولاد سلطان بهادر
 فضل خور دسال بود و بسبب نافرمانی امرایان خویش و استیلائے میرزایان سر اسبکیت
 دستگیر کرده آور دند انحضرت از روی ترحم جان بخشی او فرموده در قید نگه داشتند بعد
 چند گاه او قابو یافته گریخته رفت اعتماد خان خواجه سرا که مدار آفولایت بر او بود و دیگر
 امرائے اندیار آمده بملازمت شرف اندوز شدند و بے جنگ انملک مسخر گردید و
 احمد آباد که جامع مصر است از فروغ قدوم مینت لزوم رونق یافت و میرزا عزیز کوکلتاش
 خان ولد حسن اعظم شمس الدین محمد انکه خان را بخطاب خان اعظم که موز دشی او بود و سرساز
 فرمودند و بصوبه داری گجرات مقرر کردند و بعد انتظام مهام گجرات در بند کنبهائیت سی کرد
 احمد آباد تشریف برده سیر دریائے شور نمودند و ازان سمت معادوت فرموده به
 استیصال میرزایان متوجه شدند و در قصبه سرنال بنفس نفیس خویش میرزایان جنگ نمودند
 آن بد اختران تاب سطوت بادشاهی نیا در ده منہزم گشتند و ہر یکے بہر طرف روانہ شد
 آنحضرت بعد نسیخ و ظفر بہمت سورت تشریف بردند و رینولا را بجے علیخان برا در محمد خان
 حاکم خاندیں ملازمت نموده مصدر خدمات گشت در عوالی سورت روزے از شجاعت
 و مردانگی را چوتان سخن در میان آمد کہ جان در پیش این گروہ قدیری و قیمتی نذر و چنانچہ
 بعضے را چوتان بر چہ را کہ ہر دو طرف سنان داشتہ باشد بدست یکے میدہند کہ
 مضبوط گرتہ بایستد و دو کس مردانہ و پنجشم سرا بکے سنان ہر دو طرف بر چہ لامکاوی
 سینہ خود را داشتہ رو برو مید و ند حتی کہ سنان با در سینہ ہر دو را مدہ از پشت میگزد
 و آن ہر دو مردانہ نزدیک یکدیگر رسیدہ با خود ہا تماش می نمایند آنحضرت بہستمع اینی
 فی الفور شمشیر خاصہ را دستہ بدیوار ہنادہ نوک تیغ بر شکم مبارک داشتہ فرمودند کہ
 با خود مہسند ارم کہ ہر دوش را چوتان بعل ارم بہتر انکہ بہین شمشیر حکہ کنم از ظہور این مقدمہ
 حاضران بساط عزت را غریب حالتے روئے داد در میوقت راجہ مان سنگہ از روی
 اخلاص چالاکي نمودہ چنان دستی بر شمشیر خاصہ زد کہ از دست آنحضرت بر زمین افتاد و
 قدرے مابین انگشت نزو سبابہ خاقان زمان بریدہ شد آنحضرت از روی خشم راجہ سنگہ
 را بر زمین انداختہ زیر کردند و بعد مظفر سلطان گستاخانہ دست مجروح آنحضرت را تاب

در بیان شورش میرزایان و تادیب و تخریب آنها و تسخیر ولایت گجرات

ابراہیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و مسعود حسین میرزا و عاقل حسین میرزا پسران محمد سلطان میرزا که سلسلہ او بحضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان میرسد بمقتضائے بد طبیعت و بد خوی مصدر شورش میشدند و بنحان زمان و بہادر خان سخن یکے نموده در ممالک محروسہ خللی انداختند و محمد سلطان میرزا پدراہنا بمقتضائے پیرانہ سری در پرگنہ عظیم پور سرکار سنبھل جاگیر خود میگذاشتند و درینوقت کہ خان زمان و بہادر خان بمکافات کردار خود رسیدند میرزایان فتنہ مفسد و بر دست خود اگر فتنہ باعث اختلال در ممالک شدند چون ریاست عالیات بمست پنجاب نہضت فرمود و قابو یافته از سنبھل برآمدہ دست بتاراج و تاخت و تار کردند و بعضے جاگیرداران را کشتہ مال و متاع و جاگیرانہا متصرف شدند و در دہلی رسیدہ قلعہ را محاصرہ نمودند اہمینی باعث ازار و اضرار خلایق و شورش عظیم در ممالک محروسہ گردید انحضرت از استماع این سانحہ از پنجاب بمست دہلی روانہ گشتند و میرزایان از خبر نہضت موکب عالی دست از محاصرہ قلعہ دہلی برداشتہ بطرف مالوہ رفتند و انولایت را از محمد قلی برلاس کہ یکے از امرائے بادشاہی بود گرفته تا ہند متصرف خود و آوروند و بعد نزول ریاست عالیات اقبال در دہلی جیوش منصورہ باستیصال میرزایان بد مال تعین کردند و دران زمان سلطان محمود والی گجرات فوت شدہ بود و چنگیزخان غلام سلطان محمود دران ولایت علم ریاست می افراشت میرزایان تاب مقاومت عساکر بادشاہی نیاوردہ بودند در ولایت مالوہ از حیرامکان خویش بیرون دانستہ در گجرات رفتہ بچنگیزخان پناہ بردند و از آنجا کہ اعتماد خان گجراتی کہ او ہم از امرائے سلطان محمود بر سر احد تھا و بچنگیزخان محاربه داشت چنگیزخان رسیدن میرزایان غنیمت دانستہ ہر روج جاگیر ایشان مقرر کرد و چون شرارت جبلی داشتند و از آنجا نیز صحبت انہا در دست نگاشت با چنگیزخان جنگ کردہ بطرف خاندیس رفتند و از آنجا باز بمالوہ آمدند بعد از آنکہ جہا خان حبشی چنگیزخان را کشت و در ولایت گجرات خللے روداد میرزایان از مالوہ باز بمست گجرات رفتہ قلعہ چانپانیر و سورت بے جنگ گرفتند و پس از آن قلعہ بہر روج را نیز متصرف شدہ قوت و مکنت بہرسانیدند چون ان مقدمہ بعرض دارالارسید تسخیر ولایت

مخالفان بد مال قصد مصمم کرده از اکبر آباد یلغار فرموده چند شب در روز قطع راه نموده در عالی
پر گنجه بهنگ^{ننگ} قد ناگهان بر سر مخالفان رسیده محاربه سخت روداد آن هر دو برادر دل بر مرگ
نهاده جنگ رستم^{ننگ}انه کردند در آن وقت بهنگی پانصد سوار و چند فیل و ظل رایت اقبال بودند
اما هزاران لشکر تائیدات آبی همراه بود قضا را در مین جنگ اسپ بهادر خان چارغ پاکر دیده
اد از خانه زمین بر زمین افتاد بهادران لشکر منصور رسیده اورا دستگیر کرده دست بر گردن
بسته بجنور اقدس آوردند آنحضرت فرمودند که اسے بهادر خان سن در حق تو چه بد کرده بودیم
که مصدر این فتنه و فساد شدی او بیچ جواب نداد بعد بالغه همین بر زبانش رفت
که احمد شد علی حال درین اثنا شش بهادر خان بموجب حکم والاقن اورا از بار سر سبکداشت
گردانید نظم

سرشک را همان دم زن باز کرد و دو دام را از تنش ساز کرد
سرکینه جو از تن بد نهاد بنخبر به برید و برگشت شاد
پس از ساختن یک از نوکران خان زمان را گرفته آوردند او ظاهر کرد که فیل یک دندان
سرکار بادشاهی خان زمان را کشته داد و در معرکه افتاده است حکم شد هر کس که سر فیل
از حرام مکان بیارد یک اشرفی و هر که هندوستانی بیارد یک روپیہ انعام یابد و منویست
مردم سر بای لشکریان مخالفت ما بر پیہ می آوردند اشرفی و روپیہ انعام یافتند تا
آنکه سرخان زمان آوردند آنحضرت از پشت زمین بر زمین آمده سر نیاز بجدات
شکر بے نیاز زمین سا کردند و سران هر دو حرام نمک را بجانب اکبر آباد
فرستادند و فتح نامها با طراف ممالک محروسه صادر فرمودند از ابتدائے
سال سویم جلوس والالغایت سال یازدهم ظل این هر دو برادران ماند در مینولادر
مبادی سال دوازدهم ممالک محروسه از فتنه و آشوب آنها پاک شد و از شرارت آنها
عالیان خلاصی یافتند نظم
حق صاحب نمک تبه کردن بشکند شخص را سر و گردن
باولی نعمت از برون اسے گرسپهری بسرنگون اسے

کہ خلاف مرعی مقدس بودہ باشد بطور میر سید از انجمله شاہم بیگ نام ساربان پسر
 بود سید حسن صورت و قبول ظاہر در سلک تور چیان بادشاہ غفران پناہ انلاک داشت
 خان زمان باو تعلق و عشق ظاہر میا خت بعد رحلت آنحضرت خان زمان اورا بلایزمت
 و مدارات بجانب خود کشیدہ شیفتگی و اشتغالی بسیار ظاہر ساخت و کار بجائے رسید کہ
 پیش او کورنش و تسلیم کردہ بادشاہ ہم میگفت چون این معنی بعرض مقدس رسید فرمان بفرمای
 بنیان صادر گشت کہ ساربان پسر را بدرگاہ والا بفرستند آن بدست بادہ محبت و عشق
 اضلا متنبہ نگشت بلکہ آثار پرستی زیادہ ظاہر میکرد در مصورت خاطر مقدس از و منحرف
 گشت و بعد مبالغہ بسیار خان زمان ان پسرک را از پیش خود راند چون خان زمان آرام چا
 نامی لولی در حرم خود داشت و بموجب استدعائے شاہم بیگ آن زن نکاحے را باو
 بخشیدہ بود و بدتے بزییر ان شاہم بیگ ماند بعد چند گاہ او نیز آن زنکہ را بعبد الرحمن نامی
 کہ از مخلصانش بودہ و بالولی مذکور تعلق خاطر داشت دادہ بود در میولا کہ شاہم بیگ از خان
 زمان جدا گشت پیش عبد الرحمن مذکور و پر گنہ نہر پور جاگیر شش آمدہ روزگار خود
 میگذرانید روزی در حالت سستی از عبد الرحمن طلب لولی منظور نمود او عذر در میان
 آورد دین بای عفت و نقدی نمودہ عبد الرحمن را مقید ساختہ لولی از خانہ بر آوردہ گرفت
 برادران عبد الرحمن رسیدہ بمقتضائے محبت جنگ کردہ شاہم بیگ را قتل
 رسانیدند چون این خبر بخان زمان رسید قتل شاہم بیگ را باشارہ حضرت بادشاہ
 تصور نمودہ مرتج از اطاعت بر تافت از انجا کہ بقوت شجاعت بر مراقبان غالب
 آمدہ تا ولایت اودہ در تصرف داشت و از و شکے کہ پسر سلطان مبارز خان را کافران
 اورا شیر شاہ خطاب دادہ سر بشورش برداشتہ بودند شکست دادہ فیروز مند گشت پناہ
 مفرو گشتہ علانیہ باغی مگردید و بہادر خان برادرش نیز رفتہ با دلحق شد و این ہر دو برادر
 مصدر شورش و فساد گردیدہ باعث اختلال در ممالک محروسہ گشتند و حضرت بادشاہ
 چند مرتبہ بنفس نفیس غلش بر سرانہا میفرستند و جنگ در میان می آمد و بواسطت
 امر اسے بزرگ تقصیرات انان معاف میگشت چون قدر نعمت پروردگی و حق دولت
 رسیدگی نشناختند باوجود بذل عنایات والا پیوستہ مصدر حرکات ناشایستہ
 می شدند و در ممالک محروسہ غل می انداختند بالضرور آنحضرت باستیصال آن

ان از آب درگذشت و ارتقاء بشت در عرسیده تا سرکنگه از سنگ تراشیده
 نمودند و این سنگها را بطریق وصل دادند که از دور بنظر نگاریان چنان مینماید که تمام قلعه
 از یک پارچه سنگ تراشیده اند و همچنین بنایان چایک دست و خارا تراشان قوی پنجه
 و آهنگران آهنین بازو و بخاران سخت کوش عمارت دل کشای و منزل فرح افزای و دولت خانه
 و الای ترتیب دادند و نقاشان باریک بین و مصوران صنعت پرداز بیدایع صنایع یطولی
 نموده در صورت کارهای نگارخانه چین و گل افروزی گلشن بهارین بر روی کار آوردند
 و در عرض هشت سال قلعه متین و شهر عظیم که خال رخسار بلاد روی زمین تواند شد
 صورت تمامیت یافته با کبر آباد موسوم گردید آن مصر اقبال در وسط ممالک محروسه واقع
 است فضائی دل کشایش پهلوی گلشن جنت می نهد و اعتدال هوایش از هواهای
 فردی سبقت می برد بلیت

هوایش دل کشا و روح پرور فضایش جان فرا و ضعیض گستر

در بیان قتل علی قلیخان بهادر خان

در زمانی که بادشاه غفران پناه از عراق معاودت فرمودند در جبهه لشکر شاه طهماسب که
 بمک و داماد آنحضرت تعیین شده بود حیدر سلطان و علی قلی و بهادر خان پسرانش تعیین گشته
 بودند حیدر سلطان بعد فتح قندهار در وقت عزیمت آنحضرت بسمت کابل در اثنا
 راه بزمحت تب بر حمت حق پیوست و علی قلی و بهادر پسران او در رکاب سعادت بودند
 مصدر خدمات پسندیده شدند و خطاب خانی یافتند بعد رحلت بادشاه جنت آرامگاه
 چون اورنگ خلافت بجلوس خاقان زمان رونق یافت و همیون بقال و دیگر مخالفان
 بد مال مستاصل شدند علی قلی خان بخطاب خان زمانی سرسرازی یافت و سرکار شهبهیل
 بجای او مقرر گشت بمقتضای شجاعت ذاتی بزرگوارش و قوت مروانگی از شهبهیل تا او ده
 و آنرو که آب گنگ متصرف خود در آورد و بهادر خان برادرش نیز خدمات شایسته
 بجا آورده و کبیل السلطنت و مدار الممالک گردیده از آنجا که خان زمان از سعادت اصلی
 بهره و نصیب نداشت بنا بر صحبت بد ذاتان که خراب ساز اساس دولت و بنیاد ملکن پایه
 منزلت است سر تابی از اطاعت بادشاهی و آثار بقی و تا فراموشی از سر میزد و اماری

چون صفت آن ولایت بعرض مقدس رسید آصف خان^{علیه السلام} و وزیر خان
برادرش از اولاد شیخ زین الدین خوانی که حضرت امیر تیمور با و اعتقاد تمام داشتند تخیل
آن یقین شدند آنها در انولایت رسیده صفوت مصاف آراستند و رانی در گاو قی
مسلح گشته فیل سواره در معرکه در آمده جنگ مردانه وار نمود و از دست خود تیر و تفنگ
زده بسیارے را کشت و کارهای نمایان بظهور آورد و بالاخر آصف خان غالب آمده
فیروزمند گردید و شکر یان رانی اکثرے کشته و خسته گشتند و بقیته السیف سرگشته
بادیه هنریت شدند رانی احوال خویش انجینین دیده بزمار داری که بجایے فیلبان پیش
اون نشسته بود گفت که بنحیر آبدار کار من تمام کن او جواب داد که از من بر مخدومه جرات
نمیتواند شد آن عورت که همت مردانه داشت بر زبان آورد که مردن به نیکامی به از
زیمتن بجاراست این را بگفت و بدست خود بنحیر خو خوار کار خود را تمام ساخت و بالکل
آنولایت بشیر همت آصف خان و وزیر خان مسخر گشت نقود و اجناس بسیاری که از
حد حصرو شمار زیاده باشد بقید ضبط درآمد گویند که قلعه چو را گدازه ملو از خراین و جو انقبیس
و اجناس لطیف اند و خسته چندین را بها و رایان بود و میکس از حکام انجا چیزے انکلا
تصرف نکرده بلک هر کدام در ایام حکومت خویش مبلغی بران افزوده صد و یک صندوق
اشرفی طلا سمانے زر سفید و نقره و طلا و آلات و افتام بیاض و متاشیل و اصنام طلا و
دیگر انواع اجناس بیرون از حد حصرو قیاس و هزار فیل نامی بضبط درآمد آصف خان همه را
بتصرف خود در آورده چیزے از انجمله بدرگاه والا نفرستاد و از فتح و ظفر انجینین ملک وسیع
و تصرف این قدر دولت مغرور شده بنی ورزید آخر کار بدرگاه والا رسید و در هم چپور
و دیگر مهات مصدر خدمات گشت و آن ولایت بالکل در تصرف اولیایے دولت
در آمد *

در بیان قلعه تعمیر کسر آباد

در سال دهم جلوس الامطابق ۱۰۳۹ هـ اساس نهادند هر روز چهار هزار استاد کار از
سنگتراش و معمار و آهنگر و نجار و مزدور کار گذار بکاد پرداخته بعرض سی در عه بر آوردند و بنیاد

(۱) در تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۴۵ آصف خان هر وے نوشته *

دستگیر گردیده و رقلعه بیانه زندانی گشت در زمانیکه بهرام خان روگردن شده در آن نواحی
 رسید و را باز نمایان نجات داد و در آن وقت او بمکه معظمه رفت بعد چند سال باز به هندستان
 آمده که دشواریش بر آن گشت چون کاری نتوانست پیش برد در کابل رفته باه چه کسی میگم
 والده محمد حکیم میرزا را بقصون و خانه فریفته همشیره میرزا را در عقد نکاح خود در آورده
 در کابل صاحب مدار جمیع کار گشت و مردم را بخود کشیده بقیابوس وقت بیگم را بقتل
 رسانیده دم استقلال زد و بمروایام اکثری امرای بیگم را به نهانخانه عدم فرستاد
 و میرزا سلیمان حاکم بدخشان بر حقیقت حال واقف شده بوجوب استعدای محمد حکیم
 میرزا بر کابل لشکر کشید و از منیرف شاه ابوالمعانی قوج آراسته بقصد پیکار روانه
 گردید و بر کنار آب غور بند هر دو لشکر بهم پیوسته آماده کارزار شدند محمد حکیم میرزا که از نو
 بغایت تنگ بود در عین جنگ جلوریز خود را بمیرزا سلیمان رسانید شاه ابوالمعانی از مشاهده
 اینحال سر اسیمه شده و رو بفرار نهاد بدخشیان تعاقب کرده در موضع چاریکاران رسیده
 دستگیر نمودند میرزا سلیمان بعد شش در کابل رسیده بعضی محال کابل بامرای خود
 جاگیر داد و صبیبه رضیه خود را در نکاح محمد حکیم میرزا در آورده معاودت به بدخشان نمود شاه
 ابوالمعانی را زنجیر کرده نزد میرزا فرستاد و از آنجا که سیدزاده حق نعمت فراموش کرده مصداق
 امور ناشایسته شده بود میرزا او را بقصاص خون والده کار و بکلیت کشید بیست
 نه هرگز شنیدم که در عمر خویش که بد مردار نیکی آید به پیش

دربیان ولایت گنده که از گوند والگه گویند

قبل ازین میگویند از خواتین اسلام بران دست نیافته بود و ستم خیل سلاطین مسلمین در آن
 دیار نه رسیده در میو لاراجه ولایت حاکم انجا فوت شد و هر زاین پسر او پنج ساله قائم مقام
 گردید و رانی در گاوتی والده او بسبب خور و سالی پسر حکومت ولایت میگردان عورت
 در شجاعت و فراست یکتا بود هنگام کارزار مردانه و کارنامه بطور رسائیدی و در شکار
 شیر را بخاک پلاک انداختی و بارعام داده امور حکومت باین نیک صورت دادی و در لوازم
 ملک داری و مراسم سرداری تدابیر صایبه بجا آوردی بیست
 آن نه نیک زن بود بل صدم مرد بود در شجاعت و فراست مرد بود

در بیان رسیدن نجم بحضرت بادشاہ

روزے آنحضرت بزیارت روضہ منورہ شیخ نظام الدین اولیا قدس امسره تشریف
بردند ہنگام مراجعت چون چہار سوے شہر رسیدند یکے از خون گرفتہ در کین گاہ بود
تیرے بجانب آنحضرت انداختند و برکت راست مبارک قریب بیک و جہت نشست
غریب از ہنہا و حاضران برخاستہ و آن سفاک را دستگیر کردہ حاضر آوردند و در پے تقصیر
حال شدند حکم فرمودند کہ از تقشیر حال مبادا مردم را ناحق در بلا اندازد چنان را از لوث
مہتی او پاک سازند فرمان پذیران ہمان دم اورا قتل رسانیدند و آنحضرت با وجود این چنین
زخم سخت ہمان طور بہ تنگین و ثبات تمام اسب سوارہ بدولت خانہ تشریف آوردند و حکما
بمعالجہ پرداختند در عرصہ ہفت روز زخم اندمال یافت و ثانی الحال ظاہر گشت کہ آن بے
سعادت قتل نام غلام شرف الدین چیمیزانینہ حضرت بود کہ اورا میرزا از روے بدینتی بقصد
آنحضرت فرستادہ بود بسزائے کردار ناہموار رسید نظم

آن را کہ خدا نگاہ دارد آسیب کے بر و نیار
کارش ہمہ بخت نیک زد در عرصہ خود جان گذارد

در بیان کشتن شاہ ابوالمعالی

او در زمان بادشاہ جنت آرا مگاہ بوسیہ حسن شوری و جمال ظاہری از مقربان در گاہ
بود خود را از منہ زندان حضرت بادشاہ قرار میداد اگرچہ حسن صورت داشت اما بغیر
بد افعال بود بہیت

چیت باشد کہ نکور دی نکو غئے نبود رنگ آن گل بچہ ارزد کہ در و بونزد

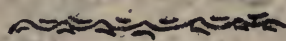
و قتی کہ در خطہ کلانور سریر چہا نبائی از جلو س وانا ازینت یافت جمیع امرائے دوشن
حاضر شدند او بعضے سخنان دور از کار اظہار نمودہ از آمدن در بزم والا عذر کردہ بود
بیرانخان خانگاہان بہر تقدیر اورا دلاسا نمودہ طلب داشت و در ان انجمن بموجب حکم دلا
محبوس کردہ بلاہور فرستادند از غفلت کہ تو را از لاہور گر نختہ رفت بعد مدت باز

(۱) قتل قلاو۔ فرستہ بلہ اول صفحہ ۲۵۳ و کسر نامہ دفتر دوم صفحہ ۲۰۲ +

آمده ملاقات کردند اسلام شاه انہارا دستگیر کرد و قلعہ گوالیار فرستاد و سلطان آدم برادر
 سلطان سارنگ بر سرند حکومت نشسته متواتر جنگ کردہ بقوت شجاعت ولایت خود
 مضبوط نگہداشت و اسلام شاہ بے نیل مقصود برگشت نوبتہ اسلام شاہ فرمان داد
 کہ زندان خانہ گوالیار را کاواک کردہ و از باروت انباشتہ آتش زنند فرمان پذیران بموجب
 الامر عمل آوردند تمامی زندانیان و سلطان سارنگ از باروت بہوایزیدہ بعالم نیستی شناقتند
 بقدرت آبی کمال خان پسر سلطان سارنگ در گوشہ زندان خانہ سلامت ماند بہریت
 کان را کہ ہست حفظ الہی نگہبان از گمردش سپہر نیاید بروزیان

بعد انقطاع رشتہ دولت افغانان کمال خان از قلعہ گوالیار خلاصی یافتہ در بندگی در گاہ
 آمدہ در جنگ ہیون و دیگر مجاہدات ترو دات نمایان کردہ مورد الطاف بادشاہی گشت
 و استدعائے ولایت موروثی خویش نمود و فرمان والا بنام سلطان آدم صادر گشت کہ چون
 او در صورت دستگیر کردن کامران میرزا در خدمت حضرت بادشاہ جنت آرام گاہ مجلس
 نیکو خدمتہ بنظہور رسانیدہ و دم از اطاعت این خاندان والا شان میزند از روی فضل و
 کرم نصف ولایت بر و سلم داشتہ شد باید کہ نصف ولایت بمہمدہ کمال خان کہ وارث
 الملک است و خدمات شایستہ بجا آورده و اگر از و سلطان آدم بمقتضائے برگشتگی
 بخت سر از حکم والا بر تافتہ بموجب فرمان عالیشان بل نیار و لہذا میر محمد خان کلان برادر
 انگہ خان و دیگر امرائے متعین پنجاب باستیصال آدم و اعانت کمال خان مامور شدند
 سلطان آدم قدم جرات از اندازہ حد خود بیرون نہادہ تا قصبہ ننگران این روسے آب
 بہت رسیدہ بجا کہ منصورہ جنگ کردہ منہزم گشت میر محمد خان متعاقب رفتہ تمام آن
 ولایت را بضبط در آورده داخل ممالک محروسہ نمود حضرت خاقان زمان از روسے
 کمال عنایت تمام و کمال الملک بکمال خان مرحمت فرمودند و سلطان آدم بالکل اخراج
 شد بہریت

بجائے کہ مشیران برارند جنگ چہ یاران کہ رو بہ با استہ جنگ

ماله شدند چون نزدیک قلعه گاردون که تا حال مفتوح نشده بود رسیدند و در طرفه امین آن
 قلعه تسخیر در آورده متوجه پیش گاردیدند ادهم خان که از نهضت موکب والا خبر نداشت
 و بقصد تسخیر قلعه مذکور از شهر سارنگپور بدرآمده بود ناگهان بے سابقه خبر ایات عالیات
 بنظرش درآمد عجالتاً روانه شده بے اختیار از اسب فرو آمده بکلامت مقدس
 مشرف گشت و آنحضرت در سارنگپور نزول اقبال فرموده شب در منزل ادهم خان بسر
 بردند و از مششک و نیاز بتقدیم رسانید و نهی چند در اینجا اقامت و زید بعد جمعیت
 خاطر از نظم و سنن آن ولایت ادهم خان را بدستور سابق بحال داشته معادست بتقریر گفت
 اگر فرمودند بعد چند گاه عبدالرحمان اوزبک بکامت آن تعیین گردید و ادهم خان و حضو
 رسید چون مست باوه دولت و جوانی و مدبوش شراب نادانی بود روزی در خاص عالم
 بادشاهی به آنکه خان گفت و گو کرده او را بقتل رسانیده بقصد حضرت بادشاه عازم حرم سر
 خاص گردید آنحضرت که در استراحت بودند از شور و غوغا بیدار گشته بیرون تشریف آورده
 رو بر روی ادهم خان آمدند و کیفیت واقف شده چنان مشت بر سرش زدند که مغز از
 کاسه سراه بیرون افتاد گویا ضرب گرز باور سیده و حاضران حضور قدسی بموجب حکم والا
 ان بسفاک بے باک را بسته از مکنه قلعه انداختند و جان بحق تسلیم گردید
 بیاید سوختن ز آتش خسی را محزون و خایه خلد در دل کسی را
 اگر سلطان نفرماید سیاست زند هر کس بخود لاف ریاست

در بیان تسخیر ولایت گجرات

این ولایت مابین دریائے بهت و سنده واقع است مرزبان آن ولایت بطور خود
 بود گاهی اطاعت فرمان روائے دلی نکرده و در بعضی توابع نوشته اند که آن ولایت
 از قدیم داخل کشمیر بود سلطان محمود غزنوی آن را تسخیر در آورده بیکه از امرای غویش که از
 گجرات دکان گجرات نام داشت سپرد و از آن زمان نسل گجرات بر آن قابض بوده حکومت
 با استقلال کردند شیر شاه و اسلام شاه مدتی تسخیر آن ولایت ترددات نمودند و قلعه رهناس را
 بر سر حد احداث کردند تا جماعه گجرات عاجز شده مطیع شوند اصلاً کار پیشرفت آخر الامر
 بشرط آمدن سلطان سارنگ حاکم اینجا صلح کردند چون سلطان سارنگ و کمال خان پسرش

سلطان بہادر شاہ والی گجرات سلطان محمود را در سر کر گزشتہ ولایت مالوہ متصرف شد
ایام حکومت او شش سال۔

ملوک قادر شاہ از امرائے بھار سلاطین آیین دیار بود بعد فوت سلطان بہادر شاہ کہ ولایت
مالوہ از فرمان روایان خالی گردید و او غالب آمدہ منکب و خطبہ بنام خود کرد و در زمانے کہ حضرت
نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ بطرف مالوہ نہضت فرمودند شیر شاہ کہ درین ایام آغاز خرمج
او بود بہ ملوک قادر شاہ نوشت کہ بطرف اگرہ آمدہ غلط اندازد و مہر بر روی نامہ نمود و این
جواب آن را نوشتہ ہر بر روی رقیبہ کرد شیر شاہ از این معنی براشتفت و بعد استیلا رود
سواری کرد قادر شاہ تاب مقاومت نیاوردہ آمدہ ملاقات کرد و عرض مالوہ ولایت بگفتی
یا مقرر گشت روزی از منزل خود سوار شدہ بملاقات شیر شاہ میرفت جمعی از مغول کہ
در معارک بدست گیان شیر شاہ اسیر شدہ بودند تعمیر کو ایلار بیلاری می کردند و موہر حل
می بستند قادر شاہ ہراسید کہ باد شیر شاہ بن نیز بچنین سلوک نماید ازین ہراس گریختہ رفت
ایام حکومت او شش سال و پنجاہ۔

شجاع خان عرف شجاع خان افغان نائب شیر شاہ و دوازده سال
و یک ماہ۔

باز بہادر افغان عرف بازید خان بن شجاع خان دہ سال و دہ ماہ و بیست و
سہ روز۔

از ابتدائے ۹۶۷ لغایت ۹۷۷ ہجری بدست کیصد و ہفتاد و یک سال ولایت
مالوہ از حکومت سلاطین دہلی ہیرون ماند و درین بدست بعضی اصالتاً و بعضی وکالتاً دران
ولایت حکومت کردند القصہ چون اوسم خان کامیاب فتح و نصرت گشت و خنایان و
دقاین فراوان و چین ولایت و بیس بدست او افتاد بخود مغرور گشتہ سر از اطاعت
بادشاہی برتافت و انچہ از نقد و جنس و فیل خانہ و توپخانہ و عرمانہ باز بہادر بدست آورد
ہمہ را بتصرف خویش در آوردہ از انجملہ چیزہ بدرگاہ والا رسال مذاشت و بدستانہ
سلوک در پیش نمودہ حق نفعت پروردگی و حقوق دولت رسیدگی را بر طاق انسان
نہادہ راہ پیمائے باد یہ انحراف دینی گردید لا جرم حضرت بادشاہ خود بدولت متوجہ ولایت

مثل راجہ بکرماجیت کے مدار تاج اہل ہند پر ابتدائے ظہور سلطنت اوست و راجہ پھوج
وغیر ذلک کہ تاحال حکایات نادرہ و اوصاف حمیدہ انہار زبان عالمیان جاریست بحکومت
انولایت امتیاز داشتہ اند و از ان سلطان محمود غزنوی ظہور اسلام دران دیار
شده و از سلاطین دہلی سلطان غیاث الدین بلبن بران استیلا یافتہ از ان زمان در تصرف
خواقین دہلی بودہ چون سلطان محمد شاہ بن سلطان فیض و ز شاہ جمعی را کہ در ایام ادبارش
رفت و بھلای کردہ بودند بعد جلوس برادرنگ جہانبانی رعایت کردہ چار کس راجا
ولایت دادہ و ان چار کس سلطنت رسیدند اعظم ہمایون ظفر خان گجرات و خضر خان
بہستان و دیپالپور و خواجہ سرو و خواجہ جہان کہ خطاب سلطان الشرق یافتہ بود بجنپور
و دلاور خان بہانہ چنانچہ سابقاً بقید قلم در آمدہ۔

از ابتدائے سلسلہ ہجری دلاور خان بحکومت ولایت مالوہ قیام داشت چون سلطان محمد
شاہ رحلت نمود و در ہندوستان ہرج و مرج بوقوع آمد و ہر یک امرابہر ناحیت کوا
حکومت برافراشت دلاور خان نیز از مالی دہلی انحراف و زیدہ بطریق سلاطین ساوک ملک
واری نمود مدت حکومت بہت و پنج سال۔

سلطان ہوشنگ شاہ بن دلاور خان سی سال۔

سلطان محمود بن سلطان ہوشنگ شاہ یک سال و چند ماہ۔

سلطان محمود غلجی امیر الامرائے سلطان ہوشنگ شاہ بود و خواہر او در جبال پست
سلطان محمود بودہ سلطان را از ساقی زہر دہانیدہ بر سجد حکومت شکن گشت و تمام ولایت
بودی و مار و اربز و شیر گرفت ایام حکومت سی و دو سال۔

سلطان غیاث الدین بن سلطان محمود غلجی سی سال۔

سلطان ناصر الدین بن غیاث الدین چار دہ سال و چار ماہ و ستر روز۔

سلطان محمود بن سلطان ناصر الدین بہت سال و دو ماہ۔

(۱) محمد شاہ - فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۴۰ +

(۲) سی و چار سال - فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۵۴ +

(۳) سی و دو سال - فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۵۸ +

(۴) یازدہ سال و چار ماہ و ستر روز فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۶۲ +

بجست و بویے روپ سنی معشوقه او فرستاد چون بازیاد و درین گام انہرام کسان خود را بیک
جوہر و قتل حرمانہ خود ہم ہندوستان کہ دین حواش عورات را بہ تیغ بیدریغ میگذرانند و یاد
محوطہ آتش می سوزانند فرستادہ بود ان سنگین دلان دیو نژاد نقش چند لعبتان پری یک
را باب تیغ از تختہ ہستی پاک شستند و رقم وجودیگان از ورق روزگار بکد لک بیداد
محو ساختند و سنگین دلی کہ برائے قتل روپ سنی رسیدہ تیغ اختہ چند زخم کرد ہنوز کارش
باتمام نرسیدہ بود کہ لشکر منصورہ در رسید داد را انقدر فرصت نشد کہ کار روپ سنی باتمام
رساند ان طاووس نیم بل را پیش ادہم خان حاضر آوردند آن نازنین پختہ کار التماس نمود کہ
زخم ہائے کاری دارم بالفعل مرا در خانہ شفیق نگاہدارند بعد التیام جراحات بخدمت حاضر
میشوم ادہم خان نظر بر جراحات ہائے او داشتہ در خانہ شیخ عمر درویش کہ بجا پرستی
و تقویے در ریاضت دران دیار مشہور بود گذاشت روپ سنی در میان عورات و اہل بیت
درویش بسر بردہ معالجہ نمود تا آنکہ جراحات او اندمال یافت لیکن زخم درونی او کماذ فراق
باز بہادداشت بنا سوگرا سیداری زخم شمشیر و تفنگ و جراحات گرز و سنگ منہل
میشود اما زخم عشق و محبت و درد ہجر و مفارقت بعد مرہم افلاطونی و ہزار داروسے
لقمانی التیام نمی پذیرد مصرع

زخم ہجمدان نشود بہ زہد او ایسے حکیم

تا آنکہ ادہم خان از غایت شوق پیوستہ از خوشبر میگرفت و انتظار صبح وصال او می برد
چون روپ سنی صحت یافت و اب بر سر ریخت و بیگنہ جائے عذر نماند التماس مشک
و عنبر و کافور نمود تا خود را راستہ و خوشبو میہا بر بدن مالیدہ بخدمت شتابان و غم
کہ فریفتہ جمال و شیفۃ وصال او بودنی الفور کافور و خوشبو میہائے دیگر فرستاد
او در دقائے عشق باز بہادرفت دست کافور غور وہ چاور بر سر کشیدہ چنان بخواب
رفت کہ دیگر بیدار نگشت **منظم**

زن ز آتش عشق پیش سوختد خاشاک ضعیف پیش سوزد

خوش آنکہ براہ عشق جان داد عشق است کہ جان بتران داد

برتر صدان اخبار پوشیدہ مانند کہ بلا دماوہ مکی است و سیح و ولایتی است ابادان
و فراخ ہمہ وقت حکام زمینان دران دیار بودہ اند و را جہائے کبار و رایان نامدار

بخنده از ثریا نور میرنجیت نمک از پسته پر شور میرنجیت
 بگلزار رخس از مشک افی گرفته آشیان زانغی بباغی
 مکمل ز گش از سرمه ناز ز شرکان بر جگر بانادک انداز
 دو لعلش از تبسم در شکر ریز دهانش در نغم شکر آمیز
 بزیر چرخ کس پیدانه گردد که رویش بینه و مشیدانه گردد

باز بها در نقد و جان و دل در راه مجتیش فدا کرده خود را گرفتار دام عشق او ساخته نصایف
 بے بدل و نقشبائے بے نظیر که در زبان هندی خود بے بست نام خود در وپ متی دران
 اشعار لازم و ملزوم میکرد و شبانه روز باستماع نغمه و سرود اوقات عزیز را که معدوم بدل
 و مقهور و معوض است ضائع میکرد و از آنجا که سرود و نغمه مردود و اهل دلان پاک نهاد و مقبول
 از باب عشق و منا و قوت بازو بے هوای نفس هنگامه آرائے شهوت و هوس پیشکار
 نفس اماره و دستیار خواهش زبانکاره بلند سازد رایت بدستی و شیدائی علم انسه از
 هواپرستی و سودائے الحق سرودیت که روحن براتش شهوت و بدکرداری انداخته تار و
 پود غفلت و پرمییزکاری برهم ساخته و سرودیت که در دل بوالهوسان هنگامه بدستی
 آراسته و در باطن بد و روان علم هواپرستی برافراشته ان مستغرق کج لذات نفسانی
 در سرود و نغمه همیشه اشتغال میداشت و دایم الخمر بے بود شبانه در شراب و روزانه
 در خواب بسر می برد از غفلت و بے پروائی روز از شب و شب از روز نمی شناخت

بیت

بنائے دولت آنکس فلک خراب کند که شام میخورد و صبحگاه خواب کند
 چون بدستیهائے او پراگند گیهائے ولایت بفرغ مقدس رسید عا که منصوره بسر کردگی
 ادبم خان بکستصال ان بد مال و تسخیر ولایت مالوه تعین فرمودند ادبم خان بعد طے
 مراحل در حالی شهر سارنگ پور که دارالایالت او بود رسید باز بهادر که بغفلت و بدستی
 زندگانی میکرد و سقتی مطلع گردید که جیوشی فیروزی شهر او را محاصره کرده بناچار صفوف
 آراسته آماده پیکار گردید و بانکه زده خورد راه فرار پیش گرفت ادبم خان بعد از بیست
 او بشهر رسیده بغیر اسم آوردن خزائن و دقایق خصوصاً بهر ساندن و ببران عشو سازد
 پارتان اگر شمشیر و نان بقتل گشت بعد ضبط نقد و منبت است آوردن و در حاکمانه گزانا

آن نشین بود کشتی نشسته رفت هنگام مراجعت ازان نشین چون کمار رسید و از کشتی برآمد
 مبارک خان مذکور با چهل افغان دیگر رسید چنان نمود که بقصد ملاقات میر و چون نزدیک
 چنان جبهه بر پشت بیرامان زد که از سینه برآمد و دیگر شمشیر زده کارش تمام گرد جمعی از
 فقرا قالب غمخواران که درجه شهادت یافته بودند در حوالی مقبره شیخ حسام الدین
 خلیفه شیخ نظام الدین او بیا بنجاک سپردند بعد ازان استخوانش بشهد مقدس رسید این باعی
 تاریخ شهادت اوست رباعی

بیرام بطواف کعبه چون بست احرام ز رسید کعبه کار او گشت تمام
 تاریخ وفات او چو جستم از غفل گفتا که شهید شد محمد بیرام

میرزا عبد الرحیم پسر بیرام خان که سه ساله بود در حضور اقدس رسید و مور و ابطاف بیکان
 گشت آنحضرت دست نوازش بر فرق روزگارش انداخته ب خطاب میرزا خانی سرسبز از
 فرموده منظور نظر تربیت فرمودند رفته رفته ب خطاب فرزند بر خوردار خانخانان سپه سالار
 و منصب پنجهزاری که در آن زمان زیاده ازان منصب و خطاب بنود فرق عزت برافراخت
 و مصدر کارهای نمایان و خدمات شایان گردید چنانچه فتح ولایت گجرات و تهنیه و دکن
 او کرده و بعد فوت راجه تودرمل نظم و نسق امور وزارت اعلی با و تعلق یافت و خانخانان که به
 نزاکت طبع و اشعار غریبه و همیت عالی و سخاوت فطری و شجاعت ذاتی در هندوستان
 شهرت دار و همین است القصه چون بیرام خان از میان رفت آنحضرت بنفس نفیس ببرانجام
 مهام خلافت و جهان داری و قلع و قمع عدوان و مخالفان متوجه شدند *

در بیان تسخیر ولایت مالوه

چون باز بهادر ولد شجاعیت خان المشهور بجاوول خان افغان که از امرای کبار شیرشاهی
 بود در ولایت مالوه حکومت با استقلال داشت از مستی جوانی و لذات جسمانی و محبت
 زنان و مجالست نسوان بسر بردی و بسیاری از اناث صاحب جمال و دلبران با غنچ
 و دلال فراهم آورده بمشتهیات نفسی و مستحکات پستی پرداختی از جمله آن نازنینان پرستی
 نام مشوقه بود که نمه حسن و حسن نمه او شور در عالم انداخته و صییت غریبی و وطنه محبوبی او
 در اطراف عالم و اکناف گیتی رسیده بود و منظم

آنحضرت میر شمس الدین محمد انکه خان را با امرائے دیگر بتدافع اوتقین نمودند و رایات مالیات نیز از سپه اواز دلی نهضت فرمودند انکه خان گرم و چست شتافته در رسید و دریان تلج و بیسپاه در حوالی موضع گوناگون تابلج پر گنہ و ادراک اتفاق تملاتی عساکر طرفین افتاد و جنگ واقع شد محاربه عظیم روداد بیرامخان غالب آمد و بر لشکر بادشاهی حمله آورد و چون زمین شای پایہ بود گل و لائے بسیار داشت پائے لشکریان بیرامخان بیفشرد و لشکریان انکه خان از مشاہدہ اینحال مخالفان را بہشت تیر بردوختند و بسیاری را علت تیغ بید ریخ نمودند و اکثرے را اسیر کردند بیرامخان از سنوح این سانحه تاب نیاورد و منہزم گشت و در پناہ راجہ گنیش زمیندار دانا پور کہ در کوه سواک واقع است رفتہ و تلوارہ اقامت و رزید و فتح و نصرت نصیب اولیائے دولت قاہرہ گردید و این شردہ در منزل سہرند بعرض الارید

بیت

صبح فیروزی میسد از مطلع امن امان و ز نسیم گلشن نصرت معطر گشت ملک
آنحضرت بعد دریافت نوید فتح و نصرت براہ راست در لاهور تشریف بردہ بعد چند روز
از انجا نہضت فرمودہ در حوالی تلوارہ نزول اقبال فرمودند کہ ہیان بجوم آوردہ و جنگ
بسیار و بہزیمیت ہنہا و ند بیرامخان چون صورت اوبار در امینہ روزگار خود مشاہدہ کرد از اندامت
و فحالت غلیش بدرگاہ و الامعروض داشتہ استدعانمود کہ مقتدی از حضور آمدہ دست
ما گرفتہ بہستان قدسی حاضر سازد و اولاد و اولادائے عہد راشد سلطان پوری المشہور بخند دم الملک
بعد آن منعم خان تعیین شد فرستادہ ناباذراع و لاسا و ولد ہی بیرامخان را آوردہ و رو پاک
و گردن انداختہ بلا زمت اقدس حاضر کردند و در حضور والاگریہ و زاری بسیار کرد آنحضرت
از روی شفقت رو پاک از گردنش دور نمودند و بہستور سابق حکم نشستن فرمودند و در
آخر مجلس از روی خوشنودی رخصت سفر مجاز دادند پس از اتمام این مہم رایات مالیات
متوجہ دلی گردید و بیرامخان روانہ مکہ معظمہ شد و انیمقدمہ در سال ششم جلوس والا
روداد القصد چون بیرامخان بعد قطع مسافت در شہر پٹن از مصافات احمد آباد انجرات رسید
روزے چند بدفع ماندگی مقام نمود مبارک خان نامی افغان لوحانی کہ پدرش در جنگ
ناچی وارہ کہ افغانان را با بیرامخان رودادہ بود کشتہ شد نزد موسی خان حاکم انجا قیام داشت
باہتمام خون پدر قصد بیرامخان بنجا طر آورد و اتفاقاً روزے بیرامخان بسیر کو لاسبے بزرگ کہ در بیان

سپر و در بعضی کار خانجات دیگر نیز دست تصرف در از کرده مہزار و زے یکے از
 فیضان مست سرکار والا بے اختیار فیلیان بر فیلیں پیرام خان و ویدہ آن فیلیں را کشتہ بود
 پیرام خان مراعات ادب منظور داشتہ فیلیان بادشاہی را بقتل رسانید و نیز روزے پیرام خان
 در کشتی نشستہ سپر و دیای جنمای نمود یکے از فیلیان سرکار والا در جوش و خروش مستی بدیا
 در آمدہ سرکشی آغاز کرد چون کشتی نزدیک رسید فیلیں بجانب کشتی دوید اگرچہ فیلیان نقل
 را بہ دور و قوت خود نگاہ داشت اما از میخی پیرام خان را و اہمہ از طرف آنحضرت بخاطر راہ یافت
 آنحضرت باستماع این خبر فیلیان را بستہ نزد خان فرستادہ اطہار غلیات فرمودند از آنجا کہ ایم
 اہبار او نزدیک رسیدہ بود سرکشتہ ادب حفظ تہرہ از دست دادہ ان فیلیان بیگناہ را تاق
 کشت و سوائے آن بہراتب منتشر بے اوبی گریدید

چو بخت بد کے راپیش آمد کھنڈ کار کے کہ کر دن را نشاید

از سنوچ اینچنین امور غیر مستحسن مزاج اقدس برانقصت و ترک مدار نمودہ و در تہمید مبالغہ
 شدند بعد چند گاہ با چندی از اہرام بہانہ کار از اگرہ برآمدہ و دہلی رسیدند و بہاب الدین خان
 صوبہ دار دہلی این را ز سر بستہ در میان آوردند و فرامین چہا منطاع بامراے کہ با طراف مالک
 بودند صادر شد کہ خاطر اقدس از سیرامخان متغیر شدہ امور سلطنت بر ذمت ہست خود
 گرفتہ ہر کس آمدہ بدرگاہ والا حاضر شود و میشرمس الدین محمد انکہ خان را از بہیرہ طلب داشتہ
 علم و تقارہ و قن و طوغ و منصب پیرامخان با در محنت فرمودند و اکثر امرا از اطراف آمدہ حاضر
 شدند و امراے کہ نزد پیرامخان بودند از جدا شدہ در حضور مقدس رسیدند چون این خبر بہ
 پیرامخان رسید عجز و نیاز و معذرت بسیار نوشت آنحضرت پیغام کردند کہ آمدن او در حضور
 مناسب نیست بہتر است کہ روانہ مکہ معظمہ شود و بعد از انکہ بخیریت مراجعت نماید و روز
 الطاف بے اکناف خواہد شد بالضرورہ پیرامخان جب ظاہر خصمت بمفرجہا حاصل نمودہ
 از اگرہ برآمد بعد رسیدن در میوات سپر سلطان سکندر افغان و غازی خان سور را کہ با
 او بودند رخصت داد کہ در ممالک محروسہ خلل اندازند و خود را را وہ پنجاب نمود آنحضرت بہا
 این خبر فرمان نصائح بنیان صادر فرمودند پیرامخان موعظت با و شاہ در دل نیاوردہ و بیکانیر
 رفتہ چند گاہ پیش رائے کلیان مل زمیندار اجبا بودہ بہمت پنجاب روسے آورده و در پد وہ
 از روسے کار خود برداشتہ صریح بغی در نیدہ براہ بہتندہ و ہتارہ در پنجاب رسید

در حضور اقدس حاضر گرداند بموجب التماس او میر شمس الدین انکه خان و مولانا نائیک
برائے تکیں خاطر داد و بخش رخصت یافتند و فرستادہ را با عاز از دریافتہ التماس نمود
کہ مصدر تقصیرات عظیمہ شدہ ام روئے آن ندارم کہ در حضور اقدس رسیدہ عند غاہی
نایم بالفعل پسر خود را بعتبہ فلک رتبہ میفرستم بعد چند گاہ خود نیز بجناب والا رسیدہ
ناصبہ سائے عبودیت خواہم شد چون انبغی معروض مقدس گشت التماس او با جابت
مقدون گردید و حکم شد کہ سلطان سکند بطرف قنہ رفتہ اولایت را از اطفالان بر او
مصرف شود و پسرش در حضور والا رسیدہ خدمت بجا آورد و برین شرط سلطان سکند
پسر خود را بدرگاہ والا فرستادہ خود بمست قنہ رفت و بعد دو سال در بہان حدود و سافر
ملک نیستی گردید و منقہ سال دویم از جلوس والا فتح قلعہ مانکوت و اخراج سلطان سکند
واسعیت در ولایت پنجاب و حصول بمعیت خاطر اقدس از انتظام مہام ان دیار
صورت بہت ۛ

در بیان عمدالی ہائے خانخانان بیرام خان اخراج اوار مالک محروسہ

چون حضرت خاقان زمان بتقامنائے عمر در امور چہانبانی کم تر اشتغال می ورزیدند و تمامی
ہمات مالی و ملکی بیرام خان خانخانان و اگر داشتند اقتدار و تربت خانخانان نہایت بلند گردید
و از درجہ و کالت و امیر الامرائے در گذشت و دست تصرف و و جمع کار خانجات و در
تمامی معاملات قوی مطلق گشت او قدر این دولت بذلتہ مصدر بعضی امور ناایق و غیر
مستحق گردیدہ از روئے ستم شریکی منصب ہائے موفور و جاگیر ہائے معمور بملازمان
خود بخوینہ نمودہ بہ بندہ ہائے بادشاہی ساوگ ناپسندیدہ در پیش کرد و آن حضرت را خورد
سال تصور نمودہ نصرت بر مخالفان و نظم امور چہانبانی را از سعی خود میبداشت و از
گتاخیہائے عظیمہ او انکہ تردی بیگ خان را کہ از امرائے کبار بود بیچکم اقدس بقتل رسانید
و مصاحب بیگ را کہ از ملازمان والا بود بے اطلاع آنحضرت کشت و مولانا نائیک ناصر الملک
کہ از وابستگان او بود بمقتضائے جنایات پسندیدہ مورد عتایات اقدس گشتہ
و آنحضرت از بسیار میخواستند از منصب معزول کردہ روانہ کعبتہ شہ نمود و بمچنین با اکثر
بندہ ہائے بادشاہی در شت پیش می آمد و فیل خانہ سرکار والا گرفتہ خود بخوینہ ملازمان خویش

تردوات نمایان و محاربات شایان شده بودند بجناب لایق و جاگیر مناسب سرفراز گشته
برائے نظم اطراف ممالک دستوری یافتند مولانائے ناصر الملک عرف پیر محمد خان بضبط
ولایت میوات تعیین گشته پیر میمون را که پیر شتا دساله بود از قصبه یواڑی مسکن او گرفته آوردند
و ناصر الملک او را رہنمائے دین اسلام کرد او جواب داد که هشتاد سال عمر گرانمایه و کیش
خود بسر برده و باین خویش آفریدگار را پرستش نموده اکنون که دے بیش نیست چگونه
ترک دین خود نموده اختیار دین دیگر نمایم ناصر الملک جواب او را بربان شمشیر حواله کرده
او را از هم گذرانید.

در بیان فتح قلعه انکوٹ و اخراج سلطان سکند و قطع سر آفغانان از ملک

چون بعرض تقدسی رسید که سلطان سکندر از کوہستان برآمده در ولایت پنجاب شرع
تجصیل مال نموده و دران دیار فتنه و آشوب روداد آن حضرت قلع و قمع او ضرور دانسته
از دار الملک دہلی بمست پنجاب نهضت فرموده بعد قطع مراحل و رقبه و مہری کہ الحال
بنور پور مشہور است اتفاق نزول اجلال اقتاد راجہ رام چند مرزبان نگر کوت و دیگر راجہا
در ایان کوہستان بلازمست اقدس رسیدہ کہ خدمت بر بستند در آنوقت حضرت از
دیوان لسان الغیب تقاضا فرمود این بیت مژدہ رسان مشق و نصرت گشت بیت
سکندر را منی بخشند اے
بزر و زر میسر نیست اینکار

ازین بشارت خوشوقت شدہ متوجہ پیشتر شدند و پایان قلعه انکوٹ کہ سلطان سکندر درین
ان مختص بود و نزول نہ نموده محاصره کردند و جنگ تفنگ بیان آمد سلطان سکندر از
خبر کشته شدن میمون بقال و شخ عا کر اقبال گسبہ خاطر شکستہ بال بود در نیولا با و خبر
رسید کہ سلطان محمد عادل در نواحی پٹنار گدہ اقامت داشت خضر خان ولد سلطان محمد خان
سورسکہ و خطبہ بنام خود کرده و سلطان بہادر خطاب نموده با انتقام خون پدر خویش کہ در
جنگ میمون کشته شدہ بود بسلطان محمد عادل جنگ کردہ غالب آمد و سلطان محمد عادل
در زمگاہ کشته شد و ہنگامہ افغانان یکبارگی سر و شد ازین اخبار سلطان سکندر بیدار
پاگردیدہ عنان ہمت از دست و قوت مردانگی از دل فرہوش شدہ پنجاب بادشاہی زبان
عجز و انکسار کشودہ استمدعا نمود کہ یکے از بندہ ہائے درگاہ والا آمدہ دست گرفته املا

کرج فرموده بلشکر متقلانہ پیوستہ بود کہ نوید فتح و ظفر برض رسید و بعد از زمانے
شاه قلیخان ہیمنون را دست برگردن بستہ ملازمت حاضر آورد و موجب شادمانی عالم
اقدس گردید ہر چند ہیمنون بر افغانان جنگ کردہ منصور شدہ دلیر و خیرہ گشتہ بود از
رعونت میگفت کہ ہر گاہ بر افغانیکہ لشکر بیکران داشتند فتح کردہ ہشتم این بادشاہ
خورد سال باین قلت لشکر کجا تاب مقاومت تواند آورد اما نخوت ادباعت و بال او گشت
و اقبال بادشاہی غالب آمدہ آن متکبر را دستگیر نمود و قلم

بوم چہ باشد کہ چنگ دراز طعمہ برد از دہن جبرہ باز
گیر کہ سگ ہست بر آہو دلیر پنجہ بخوابد زدن آخسر بشیر

بعد آمدنش در حضور اقدس ہر چند از سخن پرسیدند از حجاب خجالت یا از عدم قدرت
یا از شدت وجع زخم یا از غلبہ صلابت بادشاہی توانست سخن سرگشت بلیت
کسے را کہ از بیم شد دل ز جا توانائی پا رخ ارد کجا
بعضی از امرا التماس نمودند کہ آن حضرت از دست مبارک بقصد غذا و حصول ثواب
شمشیر بران مقہور اندازند نہ مودند تیغ خود بخون اسیری الودن نہ از این مردی
است بلیت

تیغ خود از خون این ملعون چرانگین کنم چونکہ مستم پیشہ ام ان بہر کہ بر اعدا نرم
وران وقت بیرام خان نظر بر مرضی اقدس داشتہ بعض رسانید بلیت
چہ حاجت تیغ شاہی را بخون ہر کس آئوں تو بنشین و شاد گن بچشم یا با بروی
این را بگفت پیشہ سستی نمودہ بمبصام خون ہشام تن اورا از بار سزنا پاک سبک جداخت
و عرصہ ہندوستان را از خس و خاشاک وجود عصیان آلود کشش پاک گردانید سر اورا بکابل
و تن اورا بہلی فرستادہ بردار کشید نہ بلیت

سنگ در دست و مار بر سرنگ نذر دانش بود قیاس درنگ

آنحضرت بعد قتل ہیمنون بقال باستمال کمال روانہ شدہ در دارالملک دہلی نزد دل اقبال
فرمودہ جشن شادمانی ترتیب دادند و بر سریر چہانبانی جلوس فرمودہ در فراہم آوردن
پراگندگی ہائے امور سلطنت مقید شدند و مجدداً سواد اعظم ہندوستان از فروغ
معدلت و انوار عدالت و قوت تازہ و انتظامی سلسلہ اعزازہ و بزرگت امرائے کہ مصدر

تقدیر برداشت افتاد بهرام خان اورا بکرو فریب بمنزل خود آورده بقتل رسانیده معروض
 اقدس گردانید که هزیمیت امر او شمع ہیمنون محض از تنافل تردی بیگ خان رو داده از نیت
 کشتن او عبرت دیگر امرائے بے همت دانست خاقان زمان اغراض فرموده چیرے بزبان
 نیاورند و انا بنام تو چه پیشتر شدند دعا کر منصوره بسر کردی مسکندر خان اوز بیک برسم
 منتقل دستور یافت ہیمنون که از هزیمیت بادشاهی و تنخیر آگره و دلی خیره و دلیر شده دم
 نخوت میزد از استماع نهضت موکب والا از دلی روانه گشت و توپخانه را که اعتقاد قوی
 او بود پیشتر از خود در حوالی پانی پت فرستاد که در آن مکان نصب کرده آماده پیکار شوند
 مردم بادشاهی که برسم منتقل تعین شده بودند جرات و جبارت نموده توپخانه او را بتصرف
 خویش در آورند و این معنی موجب دل شکستگی بقال و دلاوری لشکر اقبال گردید بهرین
 اثنائے ہیمنون بدلیری تمام در حوالی پانی پت رسیده اتفاق کارزار افتاد و لیوان قوی
 دل مانند شیران زنجیر گل از طرفین داد مردی و مردانگی دادند و هنگامه جانفشانی و جانشانی
 گرم کردند برق مصاصم خرمین سستی بسیاری را پاک بسوخت و شعله تیر جگر و وز وجود اکثر
 را بر دوخت ہیمنون غالب آمده فوج بادشاهی را شکست داده بر حوضه فیل در صدد فراهم
 آوردن یلجا گردید از اینجا که منشی ارادت ازلی مشور خلافت ابدی بنام نامی بادشاه فلک
 بارگاه نگاشته و هندس قدرت لم یزلی طغرائے سلطنت جاویدی باسم گرامی انحضرت
 مثبت کرده بود و قضا را تیر نقشب الهی از شخصیت تقدیر جسته در حلقه چشم ہیمنون رسیده
 از کاسه سر او در گذشت و باد و رحمت و پندار کش از انان مد و زنه بیرون رفت و از غایت
 و رد و برج خود را در صندوق حوضه فیل پنهان گردانید و هر لانش چون سردار را ندیدند بیدل
 شده عنان عزیمت از دست داده متفرق گشتند و بعد فتح و نصرت شکست در دست
 بر لشکر او افتاد و دعا که بادشاهی که مغلوب گشته سر اسیمه حال بود چون این عطیه عینی مشاهده
 کردند پس از هزیمیت عطف عنان نموده بتاراج اسباب و رخوت و اسب و فیل لشکر
 غنیمت برداختند ناگهان شاه قلیان محرم نزد یک فیل که ہیمنون بران نیم جان افتاده بود رسیده
 خواست که فیلان را کشته فیل را که با ساز مکلف بود بدست آورد و فیلان از بیم جان مان
 خواسته بودند ہیمنون در حوضه ان فیل نشان داده شاه قلیان ازین شرده خوشوقت شده
 فیلان را مهربانی نموده ان فیل را با فیلان دیگر گرفته روانه گردید و ریایات عالی از سر اسیمه که بودند

محتاج بود ملک به پیرایه چین آخر مراد ملک روداکر و کردگار
 در آن ایام عمر گرامی سیزده سال و هشت ماه و بیست و هشت روز بود بهرام خان خانان
 مدار الملک وکیل سلطنت گردیده صل و عقد هبات و قبض و بسط معاملات و رقبضه اقتدار و
 کف اختیار و بازگشت بعد انجام لوازم جشن جلوس و تقدیم مراسم شادمانی برائے قلع و
 فتح سلطان سکندر از کلا نو نهضت فرموده کوچ کوچ پایان قلعہ انکوت رسیدند چون
 بسبب ایام برسات ترددات پیش نیرفت بجہت مراعات حال سپاہ انصرام این ہم
 چند روز موقوف داشته از انجام عادت فرموده در حدود جالندهر نزول و استقبال
 فرمودند *

دین آمدن ہیمون بقال بقصد محاربه با خاقان و جنگ و تفتیل دین او

چون ہیمون سپہ سالار مدار علیہ سلطان محمد عادل با ابراہیم خان سور کہ مدعی سلطنت بود
 و نیز سلطان محمد حاکم بنگالہ و دیگر افغانان کہ ہر یک دعوی بادشاہی داشت بدفات
 عرصہ پیکار آراستہ و در بست و دو جنگ سلطانی کارنامہ ہائے رستمہ بنظہور رسانید
 ہمہ جا غالب آمدہ لوائے فتح و نصرت برافراستہ بود از خبر شفقار بادشاہ جنت آرمگا
 خیال فاسد بخاطر آوردہ سلطان محمد عادل را طرف پتنہ گذاشتہ و دوبارہ آوردہ مقدم
 جرات پیش نہاد سکندر خان و قباخان گنگ و دیگر امرائے بادشاہی را شکست دادہ
 اگرہ را متصرف گشت و از انجا بدلاوری و دلیری تمام بدہلی رسید تری بیگ خان و
 دیگر امرائے بادشاہی کہ در دہلی بودند تاب مقاومت نیاوردہ بانکہ جنگ فراموہند
 آن بقال بدہال با پنجاہ ہزار سوار و ہزار و پانصد فیل و پنجاہ و یک توپ کلان و پانصد ضرب
 زن و دیگر توپ خانہ گران پائے ثبات و استقرار در دہلی افشرد و انیمقدمہ در مقام جالندہر
 بعرض والار رسید خاقان زمان کہ در صفر سن و انش پیرانہ داشتند از استماع این خبر ہم
 سلطان سکندر موقوف داشتہ از نواحی جالندہر بقصد استیصال بقال بے اعتدال
 فرمودند و امرائے بادشاہی از اطراف و جوانب بموجب طلب در حضور اقدس آمدہ
 حاضر شدند تری بیگ خان کہ از ہیمون شکست یافته دہلی را گذاشتہ بود در ساحت بہتر
 بملازمہ رسید چون بہرام خان خانخانیان اورا ہم چشم خود میدانست درینو لاکہ بحسب

پرہیزگار و ریاضت کیشان نیکو کار و تفصیل مقابر و مزار و تفریبت تجمانہ و معابد ہر دیار و ارباب
 لغت ساز و انواع اہل دانش و ہنر پرداز و تفریبت ہندوستان بہشت نشان و اوصاف
 و اطوار دین و آئین ہندیان و دقائق حقایق کتب و دانش نامہائے اہل این دیار است
 آن سر دفتر دانشوران تجریر این ہر سہ دفتر انچنان بہار پیرایہ سخن رنگین و گلستانہ رائے
 الفاظ مضامین شدہ کہ بیچ تاریخ نویس باین نظر ترتیب کتاب نکرده و کارستانی برے
 کار نیادردہ دستور العمل امور سلطنت و جہانبانی و کارنامہ معاملات ملک رانی ساختہ الحق
 نسخہ الیت ناسخ نسخ روزگار و تاریخی است سرآمد تواریخ ہر دیار از تفریبت و توصیف
 و شرایع عبارات و لطایف استعارات و بلندی سخنان و رنگینی منشآت و حسن
 مضامین نوآین و معانی رنگین آن دیباچہ دانش اسطوے خرد و فراست و افلاطون
 عقل و کیاست عاجز و قاصر است و تاریخ خوانان ارباب دانش و صحف دانان اصحاب
 بینش از مطالعہ آن بہرہ ورد نصیبہ بر بودہ بقدر امکان بشری و توان انسانی داد و صف
 دادہ ہزاران تحسین و آفرین بر روح پاک آن صاعد مصاعد مغفرت سبحانی عارج معارج
 رحمت یزدانی میفرستند احتیاج بنود کہ تجریر حقیقت احوال این بادشاہ والا جاہ فضول
 نماید لیکن برائے سیرابی سخن درین کتاب نیز گزہرستی است از سلاطین ہند شطری
 از خلاصہ واقعات عظمیٰ بقید تطہیر و آورده بر نظران وقایع ارمغانی ارزانی داشتہ
 می شود القصہ چون حضرت محمد جلیون بادشاہ سمنندہ نگانی را ازین تگلکے ظلمانی بوسعت
 آباد عرصہ نورانی جولان داد و دران وقت شاہزادہ محمد اکبرہ باستیصال سلطان سکندر کہ
 از قلعہ انکوت برآمدہ بطرف لاہور فتیلاہ فتنہ می افروخت بالشرکران متوجہ پنجاب شدہ
 بودند در منزل ساحت قصبہ کلا نور خبر قضیہ ناگزیر رسیدہ بعد تقدیم فراسم تفریت بہان
 خطہ دلکشائی نصف النہار جمعہ سویم ربیع الثانی ۹۱۲ ہجری در سلسلے تکرار افلاک در چندین
 ادوار انتظار آن می بودند و در زمانیکہ کو اکب از بسیاری قرانات فرصت ان می جستند از رنگ
 خلافت بفرقدوم مقدس سرفراز می یافت و سریر سلطنت بفر پا بوس اقدس سر بلندی
 پذیرفت کوس شادی بلند آوازہ مگر دید و وطنطنہ مبارکبادی برالسنہ طواف انام
 جاری شد **قطعہ**
 ہر خوشدلی کہ اہل جہان محنت گشتہ بود

آزادیک لطیفہ قضا کرد روزگار

ابولفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاہ بن ہمایون بادشاہ

اگرچہ خواجہ عطایا گنزدینی در تاریخ اکبری و خواجہ نظام الدین احمد در طبقات اکبری و شیخ امداد فیضی منشی سرکار و شیخ فرید الخاطب بر تفضی خان در تاریخ اکبر شاہی و محمد شریف معتمد خان در اقبال نامہ جہانگیری احوال سعادت اشمال آن بادشاہ قوی اقبال بشرح و بسط نکاشتہ داد و سخوری و نکته طرازی دادہ اند اما مجموعہ کمالات صوریہ مظهر حسنات معنویہ جامع شرایب انسانی کشف رموز معانی چمن پیرائے بہارستان فصاحت و بلاغت زینت انسانی نگارستان افادت و افاضت مقتدائے ارباب علم و عمل پیشوائے فضلاء اکمل و فضل مصدر جزو کل کامیاب سعادت امد و ازل علای فہامی شیخ ابوالفضل روزناچہ واقعات آن بادشاہ و الاجاہ و شہ از احوال بزرگان این سلسلہ علیہ از پدر بزرگوار آن بادشاہ فلک دستگاہ تاحضرت آدم صفی اللہ علیہ السلام پنجاہ و یک تن گزشتگان ازین دار فنا و رفتگان دار الملک بقا تجریر در آورده کتابے موسوم باکبرنامہ مشتمل برہ دفتر درست نمودہ و دفتر نختین نصف اول متضمن احوال بزرگان از حضرت آدم تا نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ بطریق اجمال و نصف اخیر محتوی بر جلوس مقدس این بادشاہ بر اورنگ خلافت و واقعات ہفدہ سال کہ ملازمان خویش محاربات رودادہ و انجامتہ اہل بی و انحراف تادیب و تخریب یافتہ و دفتر دوم مشتمل بر تسخیر ولایت مالوہ و گجرات و پٹنہ و بنگالہ و اوویسہ و کشمیر و بہکمر و تہتہ و قندہار و برہان پور و خاندیس و سایر ولایت و کن و دیگر ممالک و استیصال و فرمان پذیری حکام انولایت و واقعات از ابتدا سائے سال ہز دہم لغایت سال چہل و ہفتم جلوس والا دفتر سوم مشتمل بر خصوصیات ماند و بود بادشاہ والا درجات و حقیقت حالات صوچات باقید حدود و انصالات و دستور جمع کارخانجات و ضوابط پرگنات ممالک محروسہ باقید اراضی و جنس کامل و ناقص و ربع و شرح و باریت محصول و قوام زمیندار و مقدار پیادہ و سوار و قلع و محال ہر اقطار و قوانین مناصب و شرح ہر منصب دار و اسامی ملازمان سرکار و امراء عالی مقدار و وزرائے ذوی لاقتدار و ندماہی ہوشیار و فضلاء بلاغت شعار و علمائے نادر و پزشکان حکمت و ثمار و حکمائے آزمودہ کار و نجما سائے کامل عیار و ستارہ شماران کرامت آثار و درویشان

بهر کار کے زیرِ دان یاریت باد ز عمر و ملک بر خور داریت باد
 شاہزادہ جہان بخت بعدِ رخصت از حضور والا قطع مراحل نموده در حوالی قصبہ کلانوز دل
 اجلال فرمودند سلطان سکندر از اوازه انتہای موبک منصور دست از تصرف پرگنات
 باز کشیدہ در قلعہ مانکوت کہ ماسن او بود رفتہ متخصن گردید از آنجا کہ بقا خاصہ آفریدگار و فنا
 نصیبہ آفریدہ است ہر کس کہ خلعت حیات پوشیدہ بناچار در کار گاہ مات عریان خواہد
 گشت یعنی چون زمان رحلت حضرت بادشاہ نزدیک رسید در روزی کہ منظر طلوع زہر
 بود بوقت شام بغزم دیدن آن کوکب نورانی بر بالائے کتاب خانہ برآمدہ خط ایستادہ
 قصد فرود آمدن نمودند در آن وقت مؤذن شروع بانگ نماز کردہ انحضرت بتعظیم اذان در
 زینہ دویم ارادہ نشستن کردہ در جات زینہ صفا کہ منگ لغزیدہ داشت در زمان نشستن
 از پا در آمدہ بسر در آمدند و از زردبان فرود افتادہ بر زمین رسیدند و ضرب سخت بشقیقہ راست
 رسیدہ بہ ہیوشی بکسر گشتہ ہر چند اطبا و حکما بمعالجہ پرداختند فایدہ بران مترتب نگردید بالاخر
 داعی حق را بیک گویان بریاض رضوان فرامیبردند نفس حضرت اقدس در کیلو کہری عزالدین
 کعبہ مدفون کردہ مقبرہ متضمن عبارات عالیہ اعدا شد نمودند چنانچہ ششم در تعریف مقبرہ
 گفتہ است بیت

ہر کہ میخواید کہ میند شکل فردوسین گویا آن قصر دان باغ ہمایون بزمین
 شعرائے والا فطرت و فضلائے بلند فکرت در تاریخ وفات انحضرت اگر چہ اشعار رنگین
 و ابیات ندرت تضمین گفتمہ داد سخنوری دادہ اند اما این شعر بقایت نادر و موقوع و برجا
 آمدہ است قطعہ

ہمایون بادشاہان شاہ عادل	کہ فیض خاص او بر عام افتاد
بنائے دولتش چون یافت فوت	اساس عمرش از انجام افتاد
چو خورشید جہانتاب از بلندی	بیایان در نماز شام افتاد
جہان تاریک در چشم مردم	خلل در کار خاص و عام افتاد
قضا از بہر تاریکیش مرتسم زد	ہمایون بادشاہ از بام افتاد

مدت سلطنت مرتبہ اول دہ سال و مرتبہ دویم دہ ماہ *

سهند آمده برگ و معر خدقی برادرده آماده پیکار گردید خانان شهر را محکم کرده بقدر مقدور
 تردد میکرد و عرایض نیاز متضمن رویداد بدرگاه والا ارسال داشته است دعائے مقدم تقدیر
 نمود و آنحضرت با وجود عارضه قوچ از لاهور منقضت فرموده بعد قطع مراحل در سهند نزول
 اقبال فرمودند و صفوف پیکار را راسته مقابل فینیم که اصناف مضاعفت از لشکر باوایی
 بود در آمدند هر روز جنگ توپ و تفنگ در میان می آمد بعد چهل روز جنگ صف اتفاق
 افتاد از آنجا که کار فرمایان قضا و قدر منشور سلطنت ابدی این خاندان والا نشان در دیوان کرده
 تقدیر مثبت کرده بودند بکم قادر مطلق فتح و ظفر نصیب اولیای دولت گردید شکست
 بر افغانان افتاد سلطان سکندر از معرکه برآمده و بفرار نهاده و در کوه سواک آمده بقلعه
 مانکوت اقامت و وزیر شاه ابو المعالی را بالشکر گران از سهند بجانب لاهور تعیین فرمودند
 که اگر سلطان سکندر از کوه برآید مدافعان و نیز بهات ولایت پنجاب را تمشیت دهد
 و آنحضرت بفتح و فیروزی از سهند روانه شده پیائے تخت دلی نزول اجلال فرمودند
 بار دیگر اکثر بلاد هندوستان بقبضه تصرف درآمده باعث امن و امان گردید و امراکه
 درین مهم مصدر ترددات شده بودند بجاگیرهای لایقه منسب رازی یافتند و سکند
 خطبه بتجدید بنام اقدس رواج یافت و آب رفته در جامد و مراد خفته بیدار شد و درگاه
 بسته مفتوح گردید و ولهائے خسته و دوا پذیرفت بوستان خزان را بهار گل کرد و شب بچو
 را سحر پدیدار گشت بقیه این سال فرخنده بعیش و عشرت در دارالملک دلی گذرآیندند
 و گلشن خلافت را از جویار داد و دهمش اب دادند در اثنائے این حال بعضی متدعی رسید که
 سلطان سکندر از کوهستان برآمده بر پرگنات پنجاب دست تصرف دراز کرده تا پرگنه
 چادی و مثال شروع تحصیل مال نموده و از شاه ابو المعالی از نیجت که با سپاه همراهی خود
 سلوک تاهنجار دارد مدافع غنیم نمی شود روز بروز قوی میگردد و آنحضرت حسب الصلاح
 ارکان دولت برائے رفع این شورش شاهزاده کامگار نامدار فرخنده اختر محمد اکبر را
 با بهرام خان خانخانان روانه فرمودند و در وقت رخصت انواع الطاف پدران و عطا
 بزرگانه نسبت بحال شاهزاده مصروف داشته این قطعه بر زبان مقدس آوردند

مقطع

چرا روشن نباشد چشم جانم

چرا غم چون تو اندر دود مانم

آمدن حضرت بایون شاه بنیخیر هندون و فتح ارفغانان و حلت نمودن بازار نیمیان

چون در کابل شنیدند که در هندوستان بهر اقطار افغانان بواسطه حکومت برافراشتند و هر یک از
دم استقلال میزنند و در هند ملوک طوایف شدند در منصورت آنحضرت در ۹۶۲ در سانت
مخار که حرکات افلاک بان افتخار بکند و نظرات کواکب بان مباحث نماید هندوستان به نصرت
فرمودند منقطع

زمانه که با نسرخی یار بود نظر باله طالع سزاوار بود
روان شد باقبال فتح و ظفر سعادت بغیر و دلش را بهر
سود فلک نصرتش را ضامن جنود ملک در پیش هر زبان
منعم خان بحکومت و حراست کابل نصب گردید و در روز نصرت الویه عالییه از کابل بکابل
لسان الغیب حاضر کرده تفادول جتند ازین بیت بشارت نصرت داد و بلیت
دولت از مرغ همایون طلب ملیاد زانکه بازار غ و زغن شهر پرست بود
القصه آنحضرت مع شاهزاده محمد کبیر بانه هزار سوار براه که پیروانه شده کوچ بکون قطع
مسافت نموده بلامور رسیدند افغانان از وطنه به نصرت موکب عالی پراگنده شدند و لاهور

به جنگ تصرف ادیالیه دولت در اند بیت

چراشک بود اندک و یار بخت به از بیکان لشکر و کار سخت

بعد رسیدن بلامور اخراج قاهره بسر کردگی بهرام خان خاننجانان بجانب جالندهر و هر بانه
تقین نسر مودند و در مرتبه دران نواحی جنگ در میان آمد و ظفر و نصرت نصیب ادیالیه
دولت گردید بعد آن خاننجانان از دریائے ستلج عبور نموده در حالی باچی دایره بوقت
شب با افغانه جنگ عظیم نمود و بارادت الهی شکست بر افغانان افتاد فیصله اسپ و
دیگر اسباب بدست بهادران فیروزمند در آمده خاننجانان بعد فتح و در سهند رسیدند
طرح اقامت انداخت و در نیوقت سلطان سکندر از استماع خبر غلبه لشکر منصور و
شکست نوکران خود از اگره کوچ کرده باهشتاد هزار سوار و فیلان و توپخانه بسیار در نزدیکی

ملقب ساخته بر سر ابراهیم خان رفت لشکر ابراهیم خان هفتاد هزار سوار بود
 و سکندر خان ده هزار سوار داشت بهمدیگر جنگ واقع شد بتاییدات
 سحانی سلطان سکندر بر و غالب آمد اگر چه دلی متصرف گشت و از سنده
 تا دریائے گنگ بتصرف او درآمد میخواست که شرق رویه رفتند مدعیان
 حکومت را از میان برداشته دعوی انفراد نماید لیکن بسبب شهرت توجه
 محمد همایون بادشاه از بکابل بمست هندوستان در اگره متوقف ماند و بمیون بقال
 از جانب سلطان محمد عادل بالشکر بسیار و پانصد فیصل نامدار و توپ خانه بی شمار
 آمده با ابراهیم خان جنگ کرده منظر و منصور گردید و بعد حصول جمعیت خاطر
 ازین طرف بر سر محمد خان سور حاکم بنگاله که علم مخالفت برافراشته بطرف جنوب
 و کاپی و اگره راهی شده بود رفتند با سلطان محمد عادل و سنیق گردید و در موضع
 چمبر گنه دوازده کر و سه کاپی مجسار عظیم نمود قضا را محمد خان شکست یافته
 در زمگاه کشته شد و کار بمیون بقتال بالاتر گشت چون در اگره سلطان سکندر
 استیلا داشت بمیون مقاومت با سلطان سکندر از انمازه قوت خویش بیرون
 دانسته اراده اگره فتح نموده بجانب بهار و بنگاله روانه گشت و دیگر مقدمات
 سلطان محمد عادل همین جا گذاشته شد حقیقت کشته شدن او و بمیون و دیگران
 در عهد سلطنت محمد کبیر بادشاه تحریر خواهد آمد اکنون ذکر آمدن محمد همایون
 بادشاه برائے تغیر هندوستان و جنگ گردن با سکندر و منظر و منصور گردیدن
 و انقطاع رشته سلطنت افغانان بقلم آوردن ضرور است مدت حکومت سلطان
 محمد عادل قریب دو سال و از ابتدائے شیر شاه لغایت سلطان محمد عادل چهار تن
 شانزده سال *

مددگار شد اعتبار یافته از معتدیان گشت و در اکثر اموالکی و مالی و خیل شد بعد
 از آنکه سلطان محمد عادل سمیرا را کے خلافت گشت ہیمنون معتد علیہ گردید و رفتہ
 رفتہ جمیع مہات ملکی و مالی باور جو ع شد چند گاہ بخطاب بسنت را کے مخاطب
 شد بعد ان راجہ بکرماجیت خطاب یافتہ کار سلطنت از پیش برد اگر چه
 اسم سلطنت پر سلطان بود اما نامائے کار و بار جہا نبائی ہیمنون تعلق داشت نظم و
 نسق امور مملکت و عزل و نصب حکام ممالک و داد و ستد جاگیر و بند و بست
 عساکر باختیار او بود فیصل خانہ و خزانہ شیر شاہ و اسلام شاہ در قیض و تصرف
 او در اند گویند بدقیافہ و در یہ منظر و کوتہ قد و در از اندیشہ بود سواری اسپ
 نمیدانست و شمشیر بزرگ نمی بست ہمیشہ سواری فیصل میکرد و انچنان بہرہ از
 شجاعت و دلوری داشت کہ از طرف سلطان محمد عادل با فنانے کہ مدعی سلطنت
 بود بست و دو جنگ نموده بقوت ویرنی و مردانگی منظر و منصور گشت و نوے
 از عقل و دانش بہرہ مند بود کہ تدبیر و نیران را دای و کشور کشائی و قواعد جہا نبائی
 و گیتی ستانی انچہ او کردہ دیگرے نکرده باشد جمیع افغانان مطیع و متقاد او بودند و
 اصلا سر از خط اطاعت او بیرون نمی بردند بلیت

از ظالم ہر کار روشن شود شمع ہمہ شباب ولت می شود جمع

القصہ بعد چند گاہ از افغانان از سلطان محمد عادل برگشتہ ہر یک بہرہ نواحی یعنی ورزید
 بہر طرف رفتہ و فنادیر خاست شاہ محمد فرلی و سکندر خان پسرش پیش سلطان
 گشت و گوئے ناہموار کردہ بسیاری را کشتند و انہا برگشتہ شد نہ تاج خان
 براہر سلیمان کرانی در دیوان خاص از حکم سلطان عدول نمود و از گواہیہا رگریختہ
 برکنار دریا کے گنگ رفتہ جمعیت فراہم آوردہ و اسے مخالفت ہر افراشت
 ہیمنون بقال بالشکر بسیار و میندان بشمار رفتہ اورا شکست داد ابراہیم خان
 سور کہ خواہر او در عصہ نکاح سلطان محمد عادل بود و از بنی اہمام شیر شاہ بود و مخالفت
 ورزیدہ اکثر پرگنات نواحی دہلی را متصرف گشت و بسیاری امرا را با خود متفق گردانید
 سلطان محمد عادل تاب نیاوردہ بہر طرف چارہ گدہ رفت احمد خان سور کہ برادر زلہ
 و داما و شیر شاہ و خواہر دیگر سلطان محمد عادل در جہانہ او بود و خود را سلطان سکندر

فیروز شاہ عرف شاہزادہ فیروز خان بن اسلام شاہ

بعد رحلت اسلام شاہ ارکان دولت و اعیان سلطنت فیروز خان را کہ در عمر وہ ساگی بود بر تخت خلافت نشانند سابقاً اسلام شاہ بی بی بائی منکوہ خود میگفت کہ مرگ این فرزند از مبارز خان برادرست اگر برادر خود را میخواهی از فرزند دست خود بشو بہتر است کہ این خوار از میان برداری بی جواب میداد کہ برادر من مبارز خان بعیش و عشرت میگذراند و را بہ بادشاہی کاری نیست انا نجہ کہ سخن بادشاہان بادشاہ سخن است انجہ اسلام شاہ گفتہ بود از مبارز خان بمنصہ ظہور رسید یعنی بعد جلوس فیروز خان بر تخت مبارز خان بطمع سلطنت قصد خواہر زادہ خود کردہ ہر چند بی بی بائی خواہر شش گریہ و اکہاج نمود و گفت این طفلک را بجائے می برم تو با و شاہی کن و زہار قصد پسر من کن آن بے رحم سنگدل متبول نہ کردہ فیروز شاہ را با قہج ترین وجہ کشت و بدنامی اید برائے خود حاصل نمود دست سلطنت فیروز شاہ سر روز

سلطان محمد عادل عرف مبارز خان علی بن نظام خان

برادر زادہ شیر شاہ

در ۹۶۹^{قمری} بر تخت خلافت جلوس نمودہ سکہ و خطبہ بنام خود کردہ سلطان محمد عادل مخاطب گشت و ابواب خزانہ کشودہ مانند سلطان تعلق شاہ دست بذل نوال کشادہ طریقہ سخاوت پیش کرد و شمشیر خان برادر خود و خواص خان را کہ غلام زادہ شیر شاہ بود وزیر اعظم و مدار علیہ ممالک ساخت و ہیمون بقتال ساکن ریواری بیش او اعتبار یافت این ہیمون در ابتدا سائے حال در پس کوچہا گردان بہ بے سرمایگی منک شور فروختی بعد ازان در اردوے اسلام شاہ دوکان داری میکرد بعد چندے بطایف اچیل نمودی اسلام شاہ گردید چون طالع او

ادیان مقرر کرد هر توپ را هزار دو هزار ادم می کشیدند بعد رسیدن بلاهور خبر یافت که بادشاه بعد دستگیر کردن کامران میرزا از کنار دریای سنده باز بکابل مراجعت کرد اسلام شاه از اطلاع این معنی و بعد حصول جمعیت از نظم و نسق امور آن دیار معاودت نمود بخاطر داشت که چون لاهور شهریت بزرگ و مانند فرصت تجملات بادشاهی و سامان لشکرها و سپاه فراوان و یراق و سلاح و دیگر اسباب جنگ بهم میرسد و محل در آمدن مغل از کابل است آن شهر را خراب کرده و مانکوت را که در کوه سوا لک قلعه احداث کرده اوست و دار السلطنت گردانده مانکوت قلعه است متضمن چهار قلعه استوار بر فراز کوه چها مقارن بهم و تمامی انقلاع آسمانی ارتفاع بنظر نظارگیان از یک قلعه زیاده در نمی آید لشکرها را بان وصول مشکل و بر تفتیر وصول دست بر ساکنان آن قلعه یافتن دشوار ابهاست گوارا منسراوان دارد و اذوق چند آنکه خواهد میسر نظم

حصارے چو گردون گردان بلند که رفعت ز جیش بود بهره مند

نیاید سر او بگردون مندر که سر کوب گردون بود برج او

لیکن این اراده او صورت نه بست و بزحمت دانه و نبل که بر مقعد او برآمد در گواپا بر حمت حق پیوست بغایت نیک ذات و نیکو صفات بود قوانین سلطنت و قواعد عدالت مانند پدر و الا قدر مرعی میداشت در عهد او از اوقیا بر ضعف اسلم نمیرسد از نیلاب تا بنگاله در میان سرها که شیر شاه احداث کرده بود یکیک سرای دیگر تعمیر نموده بدستور پدر رفیع قدر براسے مسافران طعام از سرکار خویش مقرر کرد و قانون گویان پرگنات براسے نگاهداشت سر رشته کاغذ از نقیر و قطمیر و بیان حال رعایا و تدبیر آبادی و امنزدونی مزروعات و مشورت ضبط حاصلات و گذارش حقیقت هر نیک و بد اختراع اوست ملک گیری و جهان داری انصاف و عدالت و انتظام مہام جهان بنوعی که ازین پدر و پسر بمنصه ظهور رسیده از سلاطین گذشته کم نشان میدهند اخرفتند و اسم نیکی و نیک نهادی خود را جهان گذاشتند بیت

خنگ انکس که گوی نیکی برد

نیک و بد چون همه بسیار مرد

سلطان ادم گھر پہنچا ہر دو اہل عیال و مادرش در دست مردم بادشاہی
 اسیر شد نہ بعد ان اسلام شاہ بر سر گھرانہ نہضت نمود سلطان ادم اما دھپکا
 گشتہ بارہا محاربات در میان آوردہ تا سال ۱۱۳۱ ق رو داد اضرالامر سلطان ادم عاجز
 شدہ عذرہا خواست و اعظم ہمایون را از انجبا بر آورد واد فرار نمودہ بطرف
 کشمیر رفت اسلام شاہ اندکی تقاب نمودہ برگشت دران ایام شخصہ در تنگی راہ کشمیر
 بر سر اسلام شاہ انداخت اما کارگر نشد بادشاہ از غایت چستی و چالاکي بر غالب
 آمدہ بدست خود اورا بقتل رسانید با بجلہ چون فتنہ و فساد از ان دیار بر طرف شد
 دامن وامن پدید آمد اسلام شاہ از ان نواحی خاطر جمع نمودہ براہ دامنہ کوہ روانہ دہلی
 گردید چون نزد یک جموں بقصبہ بن رسید خبر آمد کہ کامران میرزا برا در خورد ہمایون شاہ
 در کابل از برادر کلان شکست یافتہ باستدعائے کمک آمدہ نزد یک خیمہ گاہ بادشاہی
 رسیدہ اسلام شاہ او از خان پسر خود را مع مولانا عجد اللہ سلطان پوری باستقبال
 فرستاد انہارفتہ میرزا را اور دند چون میرزا در حضور رسیدہ ایستاد اسلام شاہ
 از روئے رعونت یا بواسطہ خفت مرزا متوجہ نگشت و عمدتاً تغافل کرد حسب الامر
 او میر توڑک باواز بلند گفت کہ قبلاً عالم مقدم زادہ کابل مجرا میکند و این لفظ
 را سہ مرتبہ تکرار کرد و باعث ہتک ابروئے میرزا گردید بالاخر اسلام شاہ
 بتعظیم نیم قیامے بہ میرزا ملاقات کرد و از این معنی زیادہ خفت مرزا گردید و چنان گرد
 کہ از قبلاً و کعبہ خود روگردان گشتہ بدشمن جانی التجا اور دہ بود چون از انجبا کوچ
 گشت بطریق نظر بند میرزا را ہمراہ برد و میرزا از راہ فتاہ یافتہ گریخت و براہ کوہ
 سواک بجن و مشاق مالایطاق پیش سلطان ادم گھڑ رسید و سلطان اورا دستگیر
 کردہ نزد ہمایون بادشاہ رسانید چنانچہ سابقاً سمت تحریر یافت القصہ
 سلطان اسلام شاہ چون در دہلی رسید شہرت گشت کہ بادشاہ برائے دستگیر
 کردن کامران میرزا اذاب سندہ گذشتہ ازین خبر اسلام شاہ از دہلی متوجہ
 لاہور گردید چون نرگاوان توپ خانہ حاضر نہ بودند برائے چربا با مکن دور دست
 رفتہ بودند از روئے شتاب زدگی برائے کشیدن عرابہائے توپ خانہ

اورا بدر کرد نظم

ان را که خدا ننگا دارد آسیب کے پرو نہ ارد
کارش ہمہ بخت نیک سازد در غصہ خسو و جان گذارد

القصہ نیازیان گرنختہ و در دہنکوت نزدیک ولایت روه اقامت ورزیدند و اسلام
شاه تارہتاس تعاقب نموده بگو اتیار رسید و وزے شجاعت خان را شخصے ناگہان
زخم زده بود او و قوع این معنی باشارہ اسلام شاه تصور نموده متوہم گردید و از حضور
گرنختہ بمالوہ رفت عیسیٰ خان را با ہمشت ہزار سوار تعاقب اوتقین کرد و اور فتنہ چند مرتبہ
مبار بہ نمود شجاعت خان را عاجز ساخت بالضرور شجاعت خان اطاعت قبول
کرده در حضور آمد و بعد چند گاہ امور و عنایت گشتہ بحکومت مالوہ باز سر فرازی
یافت چون ظاہر شد کہ اعظم ہمایون در دہنکوت اقامت ورزیدہ در ان نواحی
مصلحت رفتنہ و فساد شد و اختلاف در امور ان دیار راہ یافتہ بنا بر رفع این
شورش خواجہ ویس ملک از عمدہ امرانے والا شان بود با بست ہزار سوار تقین
نمودند چون فتنہ اندوزان جمعیت بر اوقان داشتند و اسباب بروز یادہ ہجہ
در اول جنگ شکست یافتہ از دیوار ہما و اعظم ہمایون بعد شش ماہ ہر تاج
خواجہ ویس نموده و لشکر یافتن بر قصبہات و دیہات پنجاب دست تطاول
دراز کردہ بند و مواشی و مال سکند اندیاز غارت نمودند و شورشی عظیم در پنجاب
و حالے غریب بر ساکنان اندیاز روداد از انجا کہ مالش کردن کسان عصیان شست
کہ کلاہ گوشہ استکبار کج ہنادرہ و مانع شوریدگی دارند و انداختن فتنہ اندوزان
جرایم و رد کہ باعث اختلاف امور مملکت شوند بر دست ہمت سلاطین والا اقتدار
لازم است تا خارا شوب از راہ مملکت و غم فتنہ از دل خلایق برآمدہ موجب
امنیت روزگار گردد و بنا بر این اندیشہ اسلام شاہ بالشرکران و توپ خانہ فراوان
از دہلی متوجہ دفع نیازیان گردید اعظم ہمایون کہ سرخیل جاغہ سرکشان بود
تاب نیاورده گرنختہ در دہنکوت رفتہ متحصن گشت لشکر بادشاہی قلعہ را گرد
گرفتہ اسباب قلعہ گیری ہیا کردند و متواتر جنگ توپ و تفنگ در میان آمد
و شکست بر مخالفان افتاد اعظم ہمایون گرنختہ در کوہستان گہران رفتہ

بر ترغیب ابدن شاهزاده رفیق دیگران بود و از اسلام شاه هراس داشت
 از آنجا که نخته در لاهور پیش اعظم همایون رسید و قطب خان را به موجب حکم
 قید کرده بحضور فرستاد تا اسلام شاه او را بچار کس دیگر قید کرده و قلعه گواپا
 محبوس گردانید چون اسلام شاه در رعیت پروری و عدالت گستری خداشناسی
 و این دپستی بے نظیر بود اما سپاهی را بغایت تنگ و از رده میداشت و
 طریقه اوان بود که هر کرا از روی اعتراض اندوختی بر طرف کردی جاگیرش تغییر داد
 مقرر نمودی که او با جمعیت خود حاضر بوده بدستور سابق خدمت میکرد و با مشد
 در صورتی که اندکی در تقدیم خدمت از و تهاون شدی مورد عتاب گردیدی بکنه فرزند
 سیاست رسیدی نظم

سپه را در اسودگی خوش بدار	که در حالت سختی آید بکار
سپاهش که کارش نباشد به برگ	کجا و زیجا نهند دل برگ
بهائے سرخویشن بے خرد	نه انصاف باشد که سختی برند
چو دارند گنج از سپاهی دیرین	در رخ آیدش دست برون به تیغ
چه مردی کند در صف کارزار	که دستش تپا باشد از روزگار
همان به که لشکر بجان پروری	که سلطان به لشکر کند سروری

از وقوع چنین امور بعضی امرا مخوف شدند و اعظم همایون عرف هینیت خان نیز
 در لاهور رایت مخالفت برافراشت و او از جانب لاهور و خواص خان و عیسی خان
 از طرف کامیون در انباله متصل سهند رسید و مشورت کردند که شاهزاده عادل خان
 را طلب داشته بسلطنت باید برداشت اعظم همایون این معنی را قبول نکرد و خود
 اراده خلافت میداشت خواص خان رنجیده بے جنگ برخاسته رفت و عیسی خان
 خود را پیش اسلام شاه رسانید و اعظم همایون و دیگر نیازیان بر ناله متصل انباله
 صفوف مصاف ارکسته باسلام شاه آماده پیکار شدند و باندک جنگ منہزم
 گشته نتیجہ حرام نیکی یافتند و بہر طرف متفرق گشتند سید خان برادر اعظم همایون
 خواست در زمره مردانی که مبارک باد فتح میدادند رفت قصد اسلام شاه
 نماید فیلبانے ازین معنی واقف شده در وقت اندیش دران مردم نیزه زده

بردند اسلام شاه ان امر را نفرستاد که قتل خاطر شاهزاده نموده بپارند بعد ازان که
 اسلام شاه از کابلخبر به اگر رسیده شاهزاده عادل خان نیز از رنتمپهور آمد و تشرار
 بر ملاقات طرفین افتاد اسلام شاه بخاطر آمدن که سلطنت نه امریست که از دست
 باید داد و دولت و جاه نه چیز نیست که بکس باید سپرد در اینصورت عذر اندیشیده
 مقرر کرد که زیاده از دوسه کس در قلعه همراه شاهزاده نیابند چون تقدیر نرفته بود
 که این اندیش پیش رود در وقت آمدن شاهزاده جمعی کثیر درون قلعه رفتند اسلام شاه
 بالضرورت اظهار اخلاص و برادری نموده گفت که تا حال افغانان را نگاهداشته شد
 اکنون بشما سپارم نگاه دست شاهزاده را گرفته بر تخت نشاند و چا پلوسی مانود
 از آنجا که شاهزاده بیست و عشرت میل تمام داشت قبول سلطنت نکرده اسلام شاه را
 بر تخت نشانیده اول خود سلام کرد و مبارک باد گفت پس ازان دیگران سلام
 کردند و همانوقت شاهزاده رخصت شده در بیانه رفت اسلام شاه با وجود چنین
 سلوک که از برادر کلان بوقوع آمد از دو خاطر جمع نداشت و از بے اتفاقی بعضی امر
 هراس مندی بود بنا بران جولانہ طلبیدست غازی خان محلی فرستاد که شاهزاده را مقید
 کرده بپار و شاهزاده بعد طمع این معنی نزد خواص خان در میوات رفته از
 نقص عهد اسلام شاه او را مطلع گردانید ازین معنی خواص خان بر اشفته غازی خان
 محلی را طلبید اشته همان زنجیر و پائے او انداخته و پائے مخالفت برافراشت
 و امرا یان موافق را رفیق خود کرده بالشکر بسیار روانه اگره گردید قطب خان و
 دیگر امرا که در عهد شیر شاه رفیق بودند از اسلام شاه رنجیده شاهزاده عادل خان
 را ترغیب سلطنت نمودند اسلام شاه بتدارک این شورشش پرداخته قطب خان
 و غیره را تسکین کرده با خود متفق گردانید شاهزاده با اتفاق خواص خان و دیگر امرا
 در نواحی اگره آمده صفوف پیکار راست و در طرفین جنگ ترازو شده بارادست
 الهی شاهزاده شکست یافته بطرف پتنه رفت بعد ان احوال شاهزاده بکس
 معلوم نیست و خواص خان و عیسیٰ خان هزیت خورده بجانب گوهه گریون رفتند
 و اکثر اوقات از گوهه برآمده و امن گوهه که تعلق به بادشاه داشت تا مراجع میکردند بعد
 چندگاه قطب خان با عساکر گران بر سران نقین گوهه و از آنجا که قطب خان

سلطنت یافتہ مشہور است کہ در روز داخل شدن شیرشاہ در دہلی عورتے سبزہ فروش بر زبان آورد کہ دہلی شہر یافت اما پیرچن این سخن بگوشش شیرشاہ رسید جو انا نہ اسپ را تنزد کہ بازان زن عیا گفت پیر است اما ظریف القصہ شیرشاہ در آخر ہا برائے تسخیر قلعہ کا لجر رسیدہ محاصرہ نمود سرکوب و سا باط ترتیب دادہ حقہ ہائے دار در آتش دادہ درون قلعہ انداختن آعت از کرد اتفاقا یک حقہ بر دیوار تصادم نمودہ برگشت و در دیگر حقہا افتاد آتش در گرفت بسیاری از لشکریان بادشاہی ضایع شدند شیرشاہ ہم کہ نزدیک بود سوختہ شد تا آنکہ اندک رمقی داشت ترتیب جنگ بر دم خود میگفت در آخر ہمان روز قلعہ مفتوح گشت و روح شیرشاہ نیز از حصار بدن ہمان روز برآمد و باعث ہزاران تاسف و فزادان غم خیر خواہان گردید قطعہ

شیرشاہ انکہ از صلابت او شیر و میز آب را بہم می خورد
چونکہ رفت از جہان بدار بقا یافت تا بیخ او ز آتش مرد
مدت حکومت او بہت سال و کثرتے انا نجمہ پانزدہ سال در امارت و پنج سال و دو ماہ در سلطنت ہندوستان *

اسلام شاہ المشہور سلیم شاہ عرف شاہ ہزادہ جلال خان بن شیرشاہ

چون واقعہ ناگزیر شیرشاہ روداد ارکان دولت و اعیان حضرت مشورت کردند کہ شاہ ہزادہ عادل خان خلیف بزرگ در قلعہ رتنپور دور دست است و وجود بادشاہ برائے پاس بانہی سپاہ و رعیت ضرور والا زد و ترفتنہ بر می خیزد و اختلال در ممالک راہ می یابد ناگزیر شاہ ہزادہ جلال خان خلیف خود را کہ در ریون تالیق پتنہ بود طلب داشتند و او بجناب استیصال در پایان قلعہ کا لجر در ۱۵۲۹ء بر تخت خلافت جلوس نمودہ و سکہ و خطبہ بنام خود کردہ اسلام شاہ خطاب گردانید و بہ بلوچ بزرگ نامہ نگاشت کہ برائے تشکیل فتنہ و آشوب محافظت سپاہ نمودہ ام مرا بجز اطاعت چارہ نیست شاہ ہزادہ عادل خان در جواب نوشت اگر گفتار بکر داری بونی و فروغ راست داری تا کہ خواص خان و چارام را بفراستد تا آمدہ تشکیل من نمودہ

باز آمد نظم

دلتا شیر عدلست آرام ملک
که از عدل حاصل شود کام ملک
ترازین به احسن چه حاصل شود
که نامنت شهنشاه عادل شود
چونوشیروان عدل کرد اختیار
بکمون نام نیک است از یادگار

در زمان سلطنت اکثر احکام اختراع کرده ملاکار بر قوانین سلطان غلام الدین غلی
که در تاریخ فیروزشاهی مندرج است نهاد و داغ اسب را که پیش ازین
سلطان غلام الدین مقرر کرده بود و راجع نگشت مجدداً و راج داد و هزار و پانصد
کرده از بنگاله تارمهتاس پنجاب بمفاصله دو دو کرده سر را اباد کرده در هر سرا
دو دو اسب که نام واکچوکی باشد نصب نمود و در دوسر روز خبر بنگاله برمهتاس
میر رسید و مقرر بود وقتیکه شیر شاه در دولتخانه والا برائے خود مایه گسترده
او از نقاره شدی چون سر را نزدیک نزدیک بود در طرفه العین تیمی سر را
از بنگاله تارمهتاس پنجاب و دیگر شامرا بهائے مالک مردم خبردار گشته نقاره
نواختندی و در هر سر را همان وقت از سرکار بادشاهی مسافرین مسلمین طعام
و بهندوان اردو و رعنه دیگر دادند و عالم عالم مسافران از مایه افضال
ان بادشاه دریا نوال معده خواشن برامو دندے مترو دین تهیدست از قوت
درمانگی نه کشیدند **بیت**

شریت جودش از ج تنگستی را دوا
خسته افلاس را فیض عطایش غلگار
و در شامراه بهر دو جانب درخت میوه دارندند تا مشروان در سایه ان بایش
و ارامش انده شد نمایند و از اثمار ان اشجار بے مانعت بهره یاب شوند مقرر گرد
بود که از نیلاب تاهلی دیهات افغانان دور وید اباد سازند تا سدر راه مغول از سمت
کابل بوده باشند در عهد سلطنت او امنیت بحدی بود که اگر زالی سبب طلا داشتی
و در صحرا خواب کردی حاجت پاسبان نبود قطعه

اگر یک تن بر دو چون مهر انور
از مشرق تا مغرب طشت از زر
نیار و هیچ عور از ورع و پرہیز
که در طشت زر او سنگد و تیز
گویند چون اینہ دیدی تا سفت خوردی که بنام شام بمنزل رسیدم یعنی در وقت پیری

رائے مسطور شتلمبر استمالت و دلجوے و درآوردہ مجبوس کردن رائے مذکور نوشتہ عمداً
 آن خطوط را بدست کسان رائے درآوردہ ازین معنی دل رائے مال دیوار از اعیان دولت
 او برگردانیدہ در شکر او خلل انداخت و علی التواتر جنگ کردہ فتح یافت و اجمیر را
 بتسخیر درآوردہ بدہی مراجعت نمود چون حاجی بیگم حرم خاص ہمایون بادشاہ در جنگ ہمعیو
 تہمتہ و قید آندہ بود شیر شاہ از روی نیکذاتی آن عقیقہ بحرمت و اغراض تمام مامون و
 مصون میداشت بعد از آنکہ خبر رسید کہ بادشاہ از عساق و جزایان معاودت
 نمودہ در کابل رسیدندان عفت قباب را با احترام تمام پیش بادشاہ در کابل
 رسانید و نیک نامی و نیک مردی خود بر عالیشان ظاہر نگردانید القصد شیر شاہ
 بنایت نیک ذات و فرخندہ صفات و عقل و دانش و تدبیر ملک گیرمی و جہانمندی
 بے نظیر بود در رفاهیت رعایا و اسودگی خلایق ہمت بر کمال داشت و احیائے
 مراسم عدل و داد و افشائے لوازم بذل و سخاوت بے سبقت از نوشیردان عادل
 برودہ در محکمہ عدالت خویش و بیگانہ را مساوی میدانست و سایر الناس را بیک نظر
 میدید گویند روزے شاہزادہ عادل خان کہ از ہمہ کلاں بود فیل سوار از کوچہ آگرہ
 میگذاشت بقال زنی در خانہ خود کہ دیوار کوتاہ داشت برہنہ بغل مشغول بود چون نظر
 شاہزادہ بران زن جمیلہ برہنہ افتاد بیرہ پان بسوی او انداخت و نگاہ کردہ از ان کوچہ
 گذشت از آنجا کہ ان عورت در عصمت ثابت بود از نیکہ مرد بیگانہ او را برہنہ
 دید خواست کہ خود را ہلاک گرداند ہمدران اثنائے شوہرشن آندہ برین حال
 واقف گردید و عورت را بحرف و حکایت از ہلاکت بازداشت و ان بیرہ پان را
 گرفتہ در جگر فریادیان داخل شدہ حقیقت حال را برض شیر شاہ رسانید ان
 بادشاہ عدالت پناہ بر ما جرائے احوال بقال واقف گشتہ انوسل بسیار کرد و بمقتضای
 انصاف سنجی حکم کرد کہ این بقال را فیل سوار کردہ زن عادل خان را پیشش او حاضر
 سازند تا مستغیث ہمین بیرہ پان را کہ بدست دارد بسوے او اندازد امر او را
 ہر چند در موقوف این حکم التماس کردند منظور نگشت و فرمود کہ نزدیک من در عدالت
 فرزند و رعیت برابر است کہ روا باشد کہ فرزندان ما را عیا چشین سلوک
 ناہنجار کنند اخرا لا مر بقال را ضعی شد و عرض نمود کہ بخت خود رسیدم و از فریاد

ہناہ برہتاس موسوم گردانیدہ دہ ہزار سوار برائے سدراہ لشکر بادشاہی و مالش لکھن در
 آنجا گذاشت چنانچہ آن قلعہ را خلف او اسلام شاہ با تمام رسانید القصہ شیرخان بعد
 تنظیم و تسبیح ہما ت اندیہ را اگر رسیدہ در غنہ سکہ و خطبہ بنام خود نمودہ شیرشاہ
 خطاب کرد و این بیت بر سبج نقش بست بر بیت

شہ انڈر باقی ترا باد و ای کم ہما شیر شدہ بن حسن سو قلم

چون راجہ پورن مل مر زبان رای مین لوائے استیلا و غلبہ برافراشتہ اکثر پرگنات نواحی
 را تصرف شدہ از روے ہوا پرستی و نفس دوستی و دہزار عورت مسلمہ و ہندیہ را در حرم سرے
 خود در زمرہ پاتران و رقاصان انتظام دادہ بود شیرشاہ با صفای اینغی بمقتضائے حمیت اسلام
 و این سلطنت بتادیب آن خود سہ ہوا پرست و تسخیر قلعہ رایسین کمرہمت بر بست و علم
 نہضت برافراشتہ در آن دیوار رسیدہ قلعہ را گرفت بعد امتداد ایام محاصرہ و محاربات
 متواترہ راجہ پورن مل عاجز شدہ صلح کرد پس از گرفتن قول و تہار آردہ ملازمت نمود علمائی
 دین مستوی دادند کہ چون این کافر زنان مسلمہ در خانہ خود وادبا وجود قول قتل او مطابق اثر شریعہ
 لازم است شیرشاہ بقصد حصول ثواب فوج آراستہ جنگ انداخت راجپوتان دل بر مرگ
 ہناہہ کارستانی کردند کہ داستان رستم بازیچہ شد مانند پروانہ بے محابا خود را بروم شمشیر
 دندان فیل زدہ ہلاک شدند و زنان و فرزندان راجو ہر نمودند و بسیاری را از لشکر کیان شیر
 شاہ کشتند و منظم

دباوہ برآمد ہر دو سپاہ تو گفستی بر آیمخت خورشید و ماہ

چکاچاک برخاست از ہر دو سوی ز خون شد ہمہ زر گہ جوئے جوی

آخر الامر راجہ پورن کل کارنامہ تہور و ظہور رسانیدہ با اکثرے از مردم خویش و جنگ گاہ کشتہ
 شد چنانچہ داستان دلاوری و مردانگی او تا حال در اشعار ہندیہ با کثافت گیتی مشہور است
 شیرشاہ بعد تسخیر قلعہ رایسین و قتل پورن مل در اگر رسیدہ بیارگشت و عارضہ صعب
 کشید بعد صحت و شفا برائے والد یو حاکم اجمیہ وجود و ہیکل و میرتہ کہ پنجاہ ہزار
 سوار در ظل راست او بود سواری کردید فعات جنگ در میان آمد چون کار بجنگ پیش
 ز رفت شیرشاہ فریبی بخاطر آوردہ مکاتیب از راجپوتان سردار متضمن اطاعت
 بادشاہی و انحراف از رائے مال دیو و مناشیر خود و بجانب راجپوتان ارکان دست

اسپ نشد تا بجنگ انداختن چهره سدان خفتگان بستر بی پروائی و نشت سبکبان خیل
غفلت اکثر به خوابگاه فنا غنودند و بسیاری بیابان نور و هنر میت شدند **منظم**

یکے داشت سر در پوئے نگار	که با جانفانیش افتاد کار
یکے جامه مید وخت همدوش تن	که شد جامه اش جانشین کفن
یکے می شد از باد و عشرت پست	که از باد و مرگ گردید مست
یکے گوش بر نغمه چنگ و دشت	که اندر مقام عدم پا گذاشت
یکے نزد باریش بود آرزو	که شد تخته نزد تابوت او
یکے خواست ز بهار دیگر گریخت	گر نیز نده هر سو همه رخت ریخت
یکے ترکش انگشت و دیگر کلاه	گریزان گرفتند بی راه راه
بر آمد از انجبا یگر رستخیز	همه برگرفتند راه گریز
گریزان سپاه گرد و پا گروه	هنسازند رخ سوئے ویراوه
نمودند شاه و سپه جله پشت	در آن راه بادی در آمد پشت
نه تاج و نه تخت و نه دولت بجا	نه اسپان نه مردان جنگی بجا
ز بس غارت آنچه و چسار پا	دران دشت شد بر سپه تنگ جا

بفرمان بادشاه حقیقی فتح و نصرت نصیب شیرخان گردید و بادشاه شکست خورده بهزرا
مقرب محن در آگره رسید بعد یک سال افواج فراهم آورده باز در قنوج آمده جنگ کرد و درین
مرتبه بتائیدات الهی و معاصنات نامتناهی شیرخان منظر و منصور گشت. **بیت**
بدین روی مردی و فرزند خویش بگردون برافراشت او رنگ خویش

بادشاه مهنرم گشته نتوانست در آگره و دھلی اقامت ورزید و راهور رسید و چند روز
مقام کرده بسیمت ملتان و تهته رفت و شیرخان بعد چنین فتح عظیم تالاهور بگشاده و از آنجا که
خواص خان غلام خود را که مقدمه ابجیش و قوت باز و او بود و در شجاعت و مردانگی طاق و در
سخاوت و نیک نامی شهره افشا چنانچه تا حال در هندوستان کارنامه های او را
در سر و دو نغمه می سرایند باشکوه گران تبعاقب بادشاه فرستاد و تالمان اوج قیاب
نموده معاودت کرد و شیرخان تهته تعلقه لکھن رفته برگشت و متصل کوه بالنات قلعونیا

در خود تاب مقاومت ندیده از بنگاله بطرف چهار کهند رفت و بر اراج چیتا من برهن حاکم قلعه
 رهاش پیغام کرد که چون من از عقب میرسد اگر از روی مروت در قلعه بجهت اهل و عیال
 جادوی احسان است که تابانی عمر برگردان خواهد بود درین طور ایام نکبت لطف همایگان ضرور
 است پنچین حرف و حکایت چالپوسی و نیرنگ سازی راجه سادو لوج را که زمان او بارش
 در رسیده بود در فریفت او قبول کرد که اهل و عیال او در قلعه در آیند آنگاه شیر خان
 یکبار دوی ترتیب داده در هر دوی جوانان مردانه را انتخاب کرده مسلح نشانده و در چند دوی که
 پیش بود عورات را در آورده روانه ساخت در بانان قلعه کسان راجه تخلص و دوی باشند
 شدند در چند دوی عورات را دیدند شیر خان بر اراج پیغام کرد که مستورات را نمیتوان نمود
 و ننگ ستر نتوان قبول کرد راجه که ستاره دولتش نزدیک بغروب رسیده بود از
 سادو لوجی منع نمود که مزاحمت نسا زند چون دویها با تمام بقعه در آمدن خانان
 قوی جنگ و جوانان با ساز جنگ از دوی با بر آمده متوجه خانه راجه شدند و جمعی خود را
 بدر وازه قلعه رسانیدند و شیر خان نیز با فوج مسلح مستعد شده خود را بدر وازه قلعه
 رسانید و بسیاری از کسان راجه قتل در آمدند و در نهایت آسانی قلعه بدست آمد چون این
 چنین قلعه آسمانی ارتفاع که از مادی بنام آن بیچ نزدی از فرمان روایان بران استیلانیا
 و در هندوستان نظیر آن کم نشان میدهند بنحیض و راجه شیر خان کلید بیت المقصود بدست
 آورده اهل و عیال خود را دران بامن گذاشته جمعیت خاطر و ریے کار خود گردید و باو شاه
 در بنگاله رفت بعیش و عشرت پرداخت و ایام برسات در میان آمد شیر خان و بنگاله سد
 ساخته نگذاشت که خبر باک یار سد غله بلشکر بادشاهی برسد بعد از آنکه بادشاه از بنگاله
 مراجعت کرد در مقام هوج پور تپه بر کنار دریای گنگ اتفاق اقامت افتاد شیر خان نیز
 با لشکر عظیم آمده خیمه انداخت بحرف حکایت بحسب ظاهر صلح کرده روزها میگذرانید و در باطن خنک
 جنگ راجولان میداد تا آنکه جمعی از پیاده مردم زبون را با اسباب آتش بازی رو بر دشمن
 بادشاهی گذاشته خود و منزل عقب رفته نشست از آنجا که امر از پیاده غیب
 بطور پیوستنی بود منصوبه چنان نشست که لشکر بادشاهی در کمال غفلت میگذاشتند شیر خان
 در لشکر گاه خود شبگیر کرده ناگهان صبحی برخیمه گاه بادشاهی در رسید و تیغ بے دریغ
 بخونریزی و لشکر کشی از نیام همت مولودری بر کشاد و لشکر بادشاهی را فرصت زین کردن

شیرخان مدارالملک او بود بعد فوت او حکومت ولایت بهار با استقلال کمال یافت و اطراف آن ولایت بنور شیرخو قوت اقبال در حیط تصرف آورده شوکت و شجاعت پیدا کرده خیال تسخیر بنگاله در خاطرش افتاد در آن نواحی منجی بود عالی فطرت و الادانش در دقیقه شناسی طلوع و غروب ستارگان و شرف و مهبوط اختران و انصالات انجم با خود با و نظرات کواکب بایک دیگر و احکام تنایج هر یک اشتغال کمال و بابر از راز آسمانی و اطناب اسرار سر نوشت انسانی مهارت تمام داشت مانند روش غیب حقیقت حال استقبال ظاهری کرد و در گذارش اعمال افلاک زمین سحر مینمود و بلیت دقیقه سنج خرد و در مستانه شناس اشاره فهم بلند اختر و همایون فال

شیرخان در باب ساعت برائے تسخیر بنگاله بان پنجم از سطوی ششیم التجا آورد و او ساعتی فرخند که برائے حصول نصرت و فیروزی مختار بوده باشد انتخاب کرده نوشته داد بتاییدات الهی در آن ساعت سعید شیرخان بر بنگاله یورش نموده بتسخیر در آور و و نیز چون تاج خان افغان حاکم چنار گده را پسران بسبی از اسباب کشتند شیرخان ساسا از ملک سکوچه تاج خان را بقسود و فریب در عقد نکاح خود آورده قلعه مذکور را تصرف شد و بر تمام ملک شرقیه استیلا آورد بهرین نزدیکی حضرت ظهیر الدین محمد بابر یاد شاه مر تل مرحله بقا شد و حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه سریرارائے خلافت گشتند سلطان محمود بن سلطان سکندر لودی به پینه آمده مسند آرائے حکومت گشت شیرخان متابعت او اختیار کرده باتفاق یک دیگر در جوینور رفته آن نواحی را از امرائے بادشاهی تخلیص نموده بعد چندگاه لشکر بادشاهی جوینور را از و باز گرفت چون سلطان محمود در حال گشت در او دیسه برگ طبعی در گذشت شیرخان بلا شرکت غیر بر پینه و بنگاله دست تصرف یافته قوت و مکنات بهر سائید و بر ملک بادشاهی شروع تاخت نمود بعد از آنکه بادشاه بدفع او متوجه شدند او صلح و میان آورده قطب خان عرف عبدالرشید پسر خود را با فوج بهلازمت گذاشت که در خدمت حاضر بوده باشد چنانچه قطب خان در مهم گجرات برکاب بود از آنجا که بخت پیش بدر آمد چون بادشاه را در مهم گجرات مدت مدید گذشت شیرخان فرصت یافت اکثر بلاد و تصرف خود در آور و پس از آنکه ممالک گجرات مفتوح گشت و افواج بادشاهی بر شیرخان تعین گردید و بادشاه نیز متوجه شده بعد تسخیر قلعه چنار گده روانه بنگاله شدند شیرخان که در بنگاله قیام داشت با ستاراع توجه بادشاهی

اوزنگ آراء خلافت هندوستان شدند فرید خان پیشین بهار خان ولد دریا خان که ولایت
 پتنه متصرف شده خود را سلطان محمد خطاب کرده اسم سلطنت بر خود بسته بود رفته نوکر گردید
 و مصدر خدمات پسندیده گشت نوبت در حضور سلطان محمد در شکارگاه از روی جرات دلیری
 شیر شمشیر زد و فرید خان را شیر خان خطاب داده پیش آورد. وزیر وزیر به اش بلند گردید
 و بعد چند گاه و کالت پسر خود بشیر خان مقرر کرده بجا گیر با فرستاد چون صحبت شیر خان سوراخا
 درست نشد نزد سلطان جنید برلاس که از اعظم امرای بابر و خواهر حضرت بادشاه و جناله
 زوجیت او بود در مانک پور رفته نوکر گردید بحسب اتفاق سلطان جنید برلاس بلازمت باو شاه
 آمد شیر خان همراه او بود و وضع اطوار بادشاهی دیده بایاران خود میگفت که مثل را از هندوستان
 بر آوردن اسانست چه مثل خود معاملات نمیرسد و بشکار و عیش و عشرت مشغول است و مدار
 معاملات بوزر امیگذار و عیب افغان همین است که با خود اتفاق ندارند اگر مراد است و بد با هم
 متفق بوده مثل را بدر سازیم یا ران ازین معنی خنده و استحقاق میکردند روزی سلطان جنید
 بر مایده خاص بادشاهی حسب الامر و الا حاضر شد شیر خان نیز در آن مجلس حاضر بود طبق بابی
 پیش شیر خان نهادند او خود را از خوردن آن عاجز یافته کار و کشیده بابی را پاره پاره ساخته بقاشی
 خوردن گرفت چون نظر بادشاه بر آن افتاد بر خیال واقف شده پسندید بمیر خلیفه وزیر فرمود که این
 افغان عزیز کار کرده از همان روز بنظر عزت منظور گشت نوبتی سلطان جنید شیر خان
 را باد و افغان دیگر بر اسم فرزندی از نظر اقدس در آورد و از آنجا که عالم آراء بادشاهان
 پر تو لیس از شمشیر انوار ایزدی انچه بعد از سر انجام کار بمقتضای ظهور میرسد بر میرات ضمایر
 صافیه شان اول جلوه گر می گردد و از غایت عاقبت بینی و نهایت آگاهی صورت واقعه را پیش
 از وقوع بمنیان عقل روشن می بیند حضرت بادشاه آن دو افغان را نوازش فرموده در
 باب شیر خان حکم شد که چنان این افغان شوخ مینمایند این را دستگیر کنند شیر خان از بسکه
 عنایات ایزد متعال شامل حال سعادت اشتغال او بود و صاحب افغان قضا خلعت سلطنت
 بر بالاس او دوخته بودند و حکم بادشاهی به تفرس و ریافته پیش از آنکه او را قید کنند فرصت
 را غنیمت دانست و بدرفت باز بلازمت سلطان محمد در پتنه رسید صاحب اعتبار گشت
 چون پسر سلطان محمد فوت شده بود او واری که قابلیت سلطنت داشت به پسر شد

همان وقت بیدار گشته این خواب سعادت انتساب بشوهر خویش گذارش نمود حسن خان به
 تامل و تخیل تازیانه چند بان عقیقه زد که آن که بانو متعجب گشته استفسار نمود که من خواب خود
 بیان کردم تازیانه زدن و مرئی تقصیر ازاد وادن از چه راه است فرمود که این خواب مژده
 سید هدیر مقدم خلف قومی طالع از انجا که بزرگان آزموده کار فرموده اند که اگر خواب نیک نمودار
 شود بعد بیداری در آن شب باز خواب نباید کرد و تا نتیجه آن خواب زایل نگردد و ازین جهت تازیانه
 زدوم که از روز آن بقیه شب تر خواب نگیرد و القصه و سعادت ترین اوقات آن خلف
 مسعود بعالم وجود آمد چون چهار ساله گردید روزی طفلانه گریه کنان درمی از پدر خویش
 میطلبید و رویش صاحب حال و قال دانائے اسرار حال و مال فرید خان را بدین حال
 دیده بخندید و با از بلند گفت سبحان الله بادشاه هندوستان بطلب درمی گریه نماید
 حسن خان از کلام و رویش خدا اندیش واقف گشته بغایت مسرور گشت و این معنی را مصداق
 خواب نیک آن عقیقه تصور نموده یقین دانست که این خلف سعادت مند بر تبه والا کامیاب
 خواهد شد چون آن والا اختر محمد تمیز رسید علامات ریاست از فرستاد و ظاهراً
 و آیات ایالت از بسالت او با هر اطوار جهان داری از فرط خبر داری او واضح و آثار بادشاہی
 از وفور آگاهی ادلایح بود القصه چون جمال خان حاکم جوینپور حسن خان را پیش آورد و پرگنه
 سہرام و تانده از توابع رتناس بجاکگیر او مرحمت نموده پانصد سوار ہمراش مقرر کرد و فرید خان
 داروغہ جاکگیر پدر خود گشته از روستا بہر حاجت و فکر نقائب و عقل خدا داد و دانش باور زاد
 بنظم و نسق معاملات و بند و بست مہات بواقعی کرده در تخریب و تادیب گردن کشان و قلع و قمع
 سرتابان و امینت برابرا و رفاهیت رعایا و افزونی زراعت و ازدیاد حاصلات و آبادی دیہات
 مساعی جمیلہ بکار برد و چنانچہ جاکگیر آباد گشت و محصول افزون آمد سرکشان از و در ہراس
 بود و تن بال گذاری و رعیت گری دادند همچنان فرید خان تحصیل علم قیام و زریعہ ربی تا کافیه
 و فارسی گلستان و بوستان و سکندر نامہ و دیگر کتب معروف خواندہ بود بعد از آنکہ حسن خان
 و ولایت حیات سپرد فرید خان و برادران او را مدتی بہر جاکگیر مناقشہ ماند چون فرید خان از
 ہمہ برادران اعیانی و عدالتی کلان در عقل و دانش و شجاعت و مردانگی سرآمد بود خدمت حکام
 بجا آورده مورد تحسین و آفرین و شمول عنایات می شد درین مناقشہ ہم گنان رعایت او
 می نمودند

فروغس مکانی محمد بابر با دشاہ در زمان رحلت وصیت فرمودہ بودند کہ این برادران بایک
دیگر قصد جان نکنند آن حضرت قصد جان میرزا نگروہ بصلاح دولت خواہان نیک اندیش و
تقاضاے وقت میل در چشم کشیدہ ہر دو چشم میرزا را کہ دیدہ بان جان و دل بودند از بصارت
مغزول کردہ فروغ از دیدہ برگرفتند و حضرت مکہ معظمہ دادند میرزا در آن مکان شریف رسیدہ
بعد دریافت سہ حج در ۹۶۴ھ بہان طرف ودیعت حیات سپرد و القصہ بعد رخصت میسرزا
انحضرت در کابل رسیدہ بعیش و عشرت پرداختند و امن و دولت مطلق کہ عمار الودہ خواہ
بود بششمہ افضال الہی شست و شویافت و جمیع کافر نعمتان بسزائے نیات و اعمال خود
رسیدند و خرمین عمر و دولت ایشان بہ برق تہا از دمی سوخته شد و نشان ہستی ایشان از صفحہ
روزگار سترہ گشت چنانچہ مصاحب و متاعب عمر و موارد و مطالع یسر جا بجا موافق ترتیب
زمانی و تسبیح مکانی گذار شش یافت اکنون شہ از احوال سعادت اشتغال شیر شاہ تجسس
در آوردن و ترتیب این فتحہ منوہ و برائے مترصدان اخبار سلاطین ارغوانی ادا کردہ دن ناگزیر است

شیر شاہ عرف فرید خان فغان سو

وزیرانے کہ سلطان بہلول لودی فرمان رواے ہندوستان بود ابراہیم جد فرید خان یعنی
شیر شاہ کہ سوداگرے اسپان میگردان و ولایت رود آمدہ نوکرے امر اختیار نمود و در موضع منسلک
تابع نارنول توطن گزید و در عمد خلافت سکندر بن سلطان بہلول پیش جلال خان حاکم جونپور
نوکر گشت بعد فوت یوحنا خان خلطاک کہ پدر فرید خان بود نزد جلال خان بودہ رشد و کاروانی خود
ظاہر ساخت روز بروز ترقی پیش ادا شد و چہا ترقی ادا نشود کہ کار فرمایان قضا و قدر سلطنت
ہندوستان بنام خلف سعادت پیوندش مقرر کردہ بودند مقرر راست کہ ہر گاہ زمان ولادت
باسعادت باو شاہ قوی طالع نزدیک میرسد ناظران سلسلہ علوی در نزدیکی آن از مقدم
میمنت توامش بشارت فرخندہ اشارات بمنصہ ظہور جلوہ گرے سازند مصداق این معنی
آنکہ در ایامے کہ والدہ شیر فیہ فرید خان بخصر گرامی آن خلف مستود حاملہ بود در عالم خواب
مشاہدہ نمود کہ سادہ منیر از آسمان فرو آمدہ و کنار آن عقیقہ شد مصرعہ
راحت بہمہ وجوہ بخشای خباب

۱۰، شملہ اکبر نامہ دفتر اول صفحہ ۱۴۷، ۲۵ باخترا

بعد از هفت خود را چار ضرب زده قلندرانه از راه ده سیر بطرف جوتی شاهی که الحال موسوم
به بسطال آباد است روانه با عات افغانان خلیل و همدو سه مرتبه جمعیت یکجا کرده با نولج
باد شاهی که بر سر او تعیین شده بود کارزار نمود و شکست یافت آنحضرت برائے
دفع شورش از کابل نهضت فرمودند چون نزدیک کندک رسیدند کامران میسر را
بامداد اشام افغانه شبنخون آورده کارنا ساخته بدر رفت و ران شبنخون میسر را بسندال از
دست افغانی ناوانسته بدرجه شهادت رسید باعث فراوان غم خاطر اقدس گشت و نزدیک
مزار پدر بزرگوار درگذرگاه کابل مدفون کردند با جمله آنحضرت در موضع جهسود از توابع نیکسار
تا انقصائے ایام زمستان اقامت فرمودند چون زمستان باختر رسید و صولت سرما
رو بخی آورد بر سر افغانان که کامران میسر را در پناه آنها رفته بود یورش کردند و پیش
بلاغ پاسی از شب گذشته جنگ رود او کشته افغانان بو حشت آباد عدم رفتند و کامران
میسر را از آنجا گریخته بدر رفت و رایات اعلا از ان طرف خاطر جمع نموده بکابل معاودت فرمودند
کامران میسر را بستوه آمده رو بهند و ستان بنهادر پیش سلیم خان ولد شیر خان که بعد از
فوت پدر تحت نشین هند و ستان شده بود دوران وقت در پنجاب هم جمون داشت در
مقام قصبه بن رسید سلیم خان پسر خود آواز خان و مولانا عبداللہ سلطان پوری و دیگر امر
با استقبال فرستاده در آن قصبه بایک دیگر ملاقات کردند سلیم خان بعد از فراغ مهم جمون
مزار اہمراہ گرفته عازم دہلی گردید و بخواست که او را دستگیر نمایند میرزا ازین معنی آگاه گشته از منزل پاجی و اہل قریہ
یا قریہ یوسف انباجی را در جامہ خواب خود گذاشته فرار نموده براجمہات کہشت گردی سہند واقع است پناہ
در انجا چون اتفاق نیفتاد و نزد راجہ کھلواڑ راجہائی کوہستان بکثرت جمعیت و ولایت ممتاز بود رفت
چون او ہم جان داد و ردولی افتاده بہ نگر کوت رسید و از انجا در جمون آمد و راجہ ہم نتوانست
اقامت و رزید بہ شقت بسیار پیش سلطان آدم گلہر کہ در ان زمان بہادشاہ نیایش داشت
و بطور خود حکومت میکرد و رسید سلطان آدم گلہر میسر را را گاہدا شستہ عرض داشت
پنجاب و الا تقصیر است دعائے مقدم مقدس نمود آنحضرت معہ شانہ زادہ محمد اکبر براہ نیکسار
متوجہ شدند و از آب سندہ گذشتند سلطان آدم شہر اٹل و دولت خواہی بجای آورد و کامران
را ہمراہ گرفته در مقام برہالہ بخدمت آن حضرت آورد و از انجا کہ میسر را مصدر تفصیلات عظیمہ شدہ
بود و آنحضرت از اے اعتدالی اوتنگ و شکر بان بجان آمده بودند و چون حضرت

سپر و دھما زیادہ لوجی جبہ خاصہ را در راہ انداختہ روانہ گشت چون نزدیک کھمور رسید یزید نزل قبال
واقف شد شخصے از انظر دریا آواز داد کہ اسے کاروانان در میان شہابیچ خبر بادشاہ است آنحضرت
فرمودند کہ چہ میگوی و در میان شاہ خبر بادشاہ چگونہ ہست او جواب داد کہ خبر چنان است کہ بادشاہ
زخمی شدہ از معرکہ برآمدہ دیگر کسے ایشان را ندیدہ آنحضرت روئے اقدس باد و نمودند ازین
معنی باعث تسلی او گردید و مردم کامران میسر را جبہ خاصہ را کہ از راہ بدست آنہا افتاد
پیش میسر را آوردہ بودند میسر را گزشتن آنحضرت ازین جہان فانی تصور نمودہ بغایت کامران
و شادان شد و گفت **بمیت**

ومی حیات پس از مردن چنان دشمن گمان برم کہ ز صد سال زندگانی بہ
از انجاہ و بکابل آوردہ قلعہ را پیچہ در آوردہ شاہزادہ محمد اکبر را مقید ساخت بعد سہ ماہ
آنحضرت سامان لشکر نمودہ متوجہ کابل شدند کامران میسر را با ستاع ایخبر کان خود را ہر
قلعہ گذارستہ و شاہزادہ محمد اکبر را مقید بان خود گرفتہ بقصد پیکار روانہ شد آنحضرت از روئے
رفت و عطوفت منشور اعلیٰ متفحص لغات ارجمند کہ گوشوارہ گوشش ہوش تواند بود صبا در
فرمودند میسر را در جواب نوشت کہ چنانچہ قند ہار حضرت تعلق دارد کابل بہن تعلق گیر و باین شرط
صلح مے نمایم باز آنحضرت نوشتند کہ اگر راستی و درستی را آہنگ مصمم است صبیہ ضیہ
خود را عقد مناکحت شاہزادہ محمد اکبر در اردو تہا کابل را بانہا عنایت فرمودہ ما و شاہزادہ سخی بند و ستان
کمر ہمت بندیم میسر را میخواست کہ این معنی را قبول نماید اما امرای منافق میسر را را از راہ
برودہ مادہ جنگ نمودند و در نزدیکی چار پیکاران محاربہ عظیم رویداد کامران میسر را تا بوقت
نیاوردہ رو بہ ہزیمت نہادہ خود را در افغانستان کشید و میسر را عسکری در قید آمد و فتح و نصرت
نصیب آنحضرت گردید **بمیت**

ز فیروزی شاہ شکر شکن سپہ را در گرجان در آمد بن
شاہزادہ محمد اکبر کہ در قید کامران میسر را بود بہلازمت اقدس مشرف گشت و موجب
ہزاران شاد کامی گردید و مقرر شد کہ من بعد شاہزادہ از رکاب اعلیٰ جدا نشود آنحضرت
از انجاہ روانہ کابل شدند میسر را عسکری را مسلسل نزد میسر را سلیمان در بدخشان فرستادند
کہ براہ بلخ روانہ مکہ مخطہ گردانند چنانچہ میسر را عسکری خجالت زدہ از جناب والا روانہ
کعبۃ اللہ گردید و در ۹۶۵ در میان مکہ و شام مسافت زندگی قطع نمود و کامران میسر را

میدان کارزار در آمده چپقلشهای مروان نمودند و شکست بر لشکر مخالف افتاد
 پیر محمد خان صورت حال برین منوال دیده از معرکه برآمده منبرزم گشت آنحضرت واعیه
 نقاب مخالف و تسخیر بلخ مضمون داشتند اما از بے اتفاقی امر این اراده نیکو نرسید و کار تمام شده
 تمام ماند پیرین اثنا شهرت مخالفت کامران سیرزا و غریبت او بسبب کابل برزبانها افتاد
 و مجرب صلاح وقت تسخیر بلخ موقوف داشته روانه کابل شدند و در سعادت ترین اوقات داخل
 قلعه کابل شدند و پیش و عشرت اشتغال ورزیدند کامران سیرزا از کولاب بر سر
 برخشان و آن نواحی لشکر کشیده میسر از سلیمان و میرزا بنال جنگ نمود و در اینجا کار
 نه ساخته رو بکابل آورد آنحضرت از اجتماع اینچیز متوجه دفع او گشته و قیاق متصل عور بند
 هر دو لشکر با هم پیوستند و آتش کارزار مشتعل گشت جوانان کار طلب که تشنه جگر زال
 جانستانی بودند قدم در دایره دار گیر آورده و مارا زوزگار اشتیاق بر آورده و پلان
 کار گذار خورشیدی در میدان کارزار جولان داده در خونریزی اعدای تیغ جانستان را آبدادند

منظم

بر پیوست جنگی که آن سان نشان	نداوند گردان گردن کشان
همه ریگ شد زیر لعل اندرون	چو کرپاس آهلب داد و بخون
بیابان بگردار جیحون ز خون	یکه بے سرو دیگری سزنگون

چون آنحضرت بر پشت ایتاده اندازه کار نوکران موافق و منافق بحشم آدم شناس
 خویش می نمودند و دیدند که اکثر امرا کس خاک ادا بر فرق روزگار خود پیخته بجانب کامران
 میزبان روانه شدند و بعضی در استعدا و زمین بوس هستند و معامله دگرگون گردید از شاه
 اینحال ستان جانستان از سر قهر و غلبه و غضب بدست اقدس گرفته بفوج مخالف تاخستند
 ناگهان تیرے بر اسب خاصه رسید و لشکر غنیم غالب آمد و لشکر یان آنحضرت مغلوب
 شده رو بفرار نهادند

منظم

چو بینی که لشکر همه پشت داد	تو تنه امده جان شیرین بباد
چو بینی که یاران نباشند یار	نهرمیت زمیدان غنیمت شمار

بالضرور آنحضرت عنان تاب گشته بجانب فتحاک تشریف بردند و بسبب ضعف
 بسیاری تر و دجبه خاصه از بالاک والاک خویش فرود آورده هر یک از قتلگاران

جدا شده قریب سه هزار سوار از کابل فرار نموده در بیستان سید انحضرت بعد از انجامة بداییر لے دفع شورش
 کامران میزاد و دفع امرای کافر نعمت از کابل روانه شدند در وقت عزیمت آن سمت یادگار ناصر
 مرزا را که سرفتنه فتنه اندوزان و قلعه کابل محبوس بود مسافر نیک عدم نمودند **عزیمت**
 آتشی را که حلق از و سوزد **جسز بکشتن علان نتوان کرد**

بعد قطع مراحل در نزدیکی طایفان رسیده بکامران میرزا جنگ کرده منظر شدند
 مرزا تاب نیاورده رو بهزمیمت نهاده و قلعه طایفان رفته متحصن گشت و آنحضرت محاصره قلعه
 نموده کار بر دنگ نمودند میرزا عاجز شده قبول اطاعت کرده استمدادی نخواست
 مکه معظمه نمود و از قلعه برآمده عازم شد و امرای کابل فرار نموده بودند همه را دستگیر
 نموده شمشیر و ترکش در گردن هر کدام انداخته بجنور اقدس آوردند حضرت از روی
 عاطفت و مرحمت قلم عفو بر جسم آنجماعه عصیان مژگن کشیده هر کدام را بعینیت خاص
 سرافراز نمودند بعد پنج روز کامران میرزا که عازم خانه کعبه بود از راه معاودت نموده
 بلازمت اقدس مشرف شده مورد مهر و ان عنایات گشت آنحضرت اولاً بطریق توره میزرا
 را دریافتند بعد آن برادرانه ملاقات نموده در کنار گرفته گریه ها کردند چون ازان باز
 که در نواحی لاهور جدا از هم شده بودند مفارقت در میان بود بعد از نه سال ملاقات
 بهم روداده بود بزم غلب و عشرت ادا شده و داد و ستد و مسرت داده
 آمد چون مجلس آخر شد کولاب و بعضی محال از ولایت بدیشان بکامران میسر را مرحمت
 فرموده و عسکری میزرا را که در قندهار قید کرده بودند و تاحال در زندان مکافات بود خلاص نموده
 حواله میسر را کامران کردند و در بهمان طرف جاگیر داده بفتح و فیروزی بکابل معاودت
 فرمودند بعد از انتظام مهام کابل و حصول عیش و کامرانی در ۹۵۶ سنه بشیخربلخ پورش
 فرموده با جمیعت شایسته متوجه آن سمت شدند مشور عالی در باب طلب کامران
 میزرا و دیگر مرزایان که در انحدود بودند صادر گشت میرزایان و امرایان بالشک شایسته
 آمده لازمست کردند و کامران میرزا از آمدن به لطائف الحیل گذرانید آنحضرت کوچ
 بکوچ روانه شدند بعد رسیدن در امک باندک جنگ قلعه را اشتراع نمودند
 بعد آن در نواحی بلخ نزول اقبال اتفاق افتاد پیر محمد خان والی آنجا صفوت آراست
 آاده مصاف گشت و بجنگ عظیم در پیوست بهادران شجاعت نشان و بلان نشان

شده در کابل رسیده قلعه را محاصره کردند و کار برتقصان قلعه تنگ آمد کامران میرزا دست
 جور و جبار بر عیال امرای بادشاهی که درون قلعه مانده و آن امرای بر کاب مقدس
 بودند و از کفر و فتنان امرای را به پستان بسته از گنگره قلعه آویخت و بچکان صغیر را سرازتن
 جدا کرده در سور چپای بادشاهی انداخت تا امرای از دیدن اینحال از رکاب والا جدا شوند از آنجا
 که امرای اخلاص و رز و فاکیش بودند با وجود بے ستری زنان و کشته شدن بچکان
 خود با بر محاصره قلعه ثابت بودند و او مردانگی میدادند چون کمران میرزا دید که درین صورت
 هم کار پیش نمیرود از روسے بیرجی و سنگدلی شاهزاده محمد اکبر را که در قلعه کابل
 مانده بدست میرزا درآمده بود محافه توپخانه بادشاهی بر گنگره قلعه آویخت حفظ و حمایت
 ایزدی و حسد و صیانت صمدی شامل حال فرخنده مال گردید و اصلا سببی و گزندے
 بآن تازه نهال چمن دولت و اقبال نرسیداری کسے را که لطف الهی کافل احوال دوست
 اشتغال بوده باشد و اعیبه و اهیبه بداندیشان چگونه پیش میرود و آن کس را که سلطنت
 و سروری از کار فرمایان قضا و قدر و راز و مقرر کرده باشند بدخواهی بدخواهان
 چه مضرت تواند رسانید چه توی آفتاب تأییدات الهی چون بر ساحت سعادت مقبله
 تابد از بخار بدخواهی مخالفان پوشیده نگردد و دشمنیم بهار رحمت نامتناهی اگر بر چمن اقبال
 دو لیمندی و زرد بایب خزان خواہش حیوان نقصان نه پذیرد به **منظوم**
 آن را که حنا نگار دارد و سنگ ز آسمان بار دارد
 حاشا که بر روز سدر گزند آشفته شود ز ناپسندی

کامران میرزا با وجود اینچنین اعمال نکو هید کل پیش نتوانست برد آخر الامر بیدست و پاشده
 از قلعه برآمده و بهزیمیت نهاد و آنحضرت بفتح و فیروزی داخل قلعه گشته شاهزاده محمد اکبر
 را و راغوشش گرفته بزم شادمانی و ابتهاج برآراسته و او عیش و ارتیاح دادند کامران
 میرزا بعد از هزیمیت در بلخ رفته به پیر محمد خان والی توران التجا آورده استمداد و استغاثت
 نمود پیر محمد خان رسیدن میرزا مقتضی دانسته و لازم مہانداری بجاء آورده بطریق
 کمک همراه میرزا بر سر بدخشان آمد و پس از محاربه بدخشان را از میرزا سلیمان
 مستخلص نموده کامران میرزا را و را بخالصب کرده با لکه خویش معاودت نمود بعضی
 امر اتفاق سرشت واقعه طلب از استماع تصرف کامران میرزا بدخشان از آنحضرت

بعد فتح و نصرت قلعه قندھار را بکسان شاه حواله کنند بموجب قرار داد قلعه را بیدل خان که سر
 آدم امرائے لکنی بود سپردند و در آن نزدیکی شاهزاده سلطان مراد خلف شاه بر حمت حق
 پیوست و بداد خان از روی ستمکاری طریقہ مردم ازاری در پیش نمود و آنحضرت نظر بریداد
 او داشته قلعه را بزور از او انتزاع کرده بکسان خود سپردند و مسدود کردند ازین وادی
 بشاه نوشتند و بعد تنظیم و تسبیح مہات قندھار متوجه کابل شدند و کامران میسرزا
 از قلعه کابل برآمدہ باندک جنگ رو بفرار ہنوادہ بطرف غزنین رفت و از انجا پیش شاه
 حسین میسرزا ارغون حاکم تہتہ رسید آنحضرت بفتح و فیروزگی داخل قلعه کابل گشتہ بدیدار
 منظر انوار خلف سعادت اطوار یعنی شاهزادہ محمد اکبر کہ پیش کامران میسرزا در قلعه کابل
 بود و میسرزا در زمان بر آمدن برائے جنگ آن نور حدۃ اقبال را ہانجا گذاشتہ رفت گیاہ
 بہجت و سرور شد و جشن شادمانی و کامرانی ترتیب دادہ بواسطہ امتحان شعور آن نور
 حدۃ سلطنت والدہ ماجدہ ایشان را در میان عفا یف و دیگر ایستادہ کردند و آن شمرہ شجرہ
 دولت را فرمودند کہ والدہ خود را بشناس با آنکہ از مبادی ولادت با سعادت لغایت
 حال کہ بسن شریف بچار سال رسیدہ بود و از والدہ شریفہ جدا شدہ بمقتضای
 شعور خدا داد کہ از ناصیہ حال آن نونہال گلشن اقبال روشن بود بے تامل و بی تمنا شا
 در چندین عصمتیان بکنار والدہ ماجدہ و آواز مشاہدہ این حال ندرت اشتعال غریب از عظیم
 حریم قدسی برخاست و آنحضرت در شگفت ماندہ الطاف ایزدی شامل حال آن تازہ
 شجر چمن اجلال تصور کردند البقیہ چند گاہ در کابل و ادعیش و عشرت دادہ شاہزادہ
 را در کابل گذاشتہ متوجہ بدخشان شدند و قلعه بدخشان را اگر گرفتہ بمیسرزا سلیمان حاکم
 آنجا جنگ کردہ منظر و منصور گشتند در آن حدود طبیعت اقدس از مرکز اعتدال اخراج
 و زیدہ عارضہ صعب عارض حال گشت حتی کہ چند روز غش و بیہوشی رو داد و جہرا
 ناخوش بر اسنہ خاص و عام جاری گردید بعد چند روز افاقت عاید حال خیر ال کہ دید
 و انوار صحت بر چہرہ نورانی ہوید اکثر عالم آشفستہ تسکین یافت و کار ہا سہ بہرہم خورد
 انتظام پذیرفت کامران میسرزا ازین خبر مسرور گشتہ از حاکم تہتہ ملک گرفتہ بجناب آنعال
 را بے فکر و ناگہان در کابل رسیدہ قلعه را تسخیر و آرد و انواع ظلم و ستم بزم
 نمودہ اکثرے را بناحق کشت چون این معنی بمسامع آنحضرت رسید از بدخشان متوجہ

دو صاحب قزاق در یک بزم گاه
دو سعد فلک را یک بروج جا
دو کوب که در نشان فلک رتوبین
دو چشم جهان بین بهم هم عیان
دو نور چشم اقبال را
قزاق که دو بهم چو خورشید و ماه
دو والا گوهر را یک در ج جا
بهم در یک عرصه چون فرستدین
بهم چون دو بر و تواضع کنان
دو عید مبارک مه و سال را

از هر نوع مقدمات خدا طلبی و خدا جوئی و سخنان اخلاص و محبت در میان آمد در
آنجا که مکالمه شاه و الاجاه رسید که سبب شکست و بر آمدن از هندوستان
چرا شد آن حضرت گفتند که از بیوفائی سمرایان و بی اتفاقی برادران سلطنت هندوستان
از دست رفت ازین سخن بهرام میسر را برادر شاه از رزوه خاطر شده مکرعناد بر بست
و شاه را بران آورد که آنحضرت را ضائع گرداندا اما سلطان خانم خواهر شاه و قاضی
جهان که وزیر مالک بود و دیگر بعضی مناصب آن دولت خواهی آنحضرت نموده سخنان عاقبت
اندیشی بشاه گفتند و تقارار خاطر شاه برادر و ندیده فوات بزم نشاط و طرب که لائق پادشاهان
والا قدر بوده باشد با هم آراسته شد و بمراتب با اتفاق یکدیگر تماشای لشکار قمر غه باعث
انبطا گردید آنحضرت قریب سه ساله بعیش و عشرت در آن سرزمین گذرانیدند شاه والا همت
مراسم اخلاص و محبت بجا آورده فرمود که ما را برادر خود تصور نموده مدد و معاون دانند و آنچه مداد
و اعانت مطلوب باشد بکلیت بجزب آرزو و بظهور رسانم و آنقدر کمک که در کار شود
سرا انجام گردانم و اگر خود ما را بیدرخت بطریق کمک همراه شویم عاقبت الامر شاه و الاجاه
جمع اسباب سلطنت مهیا ساخته شاهزاده سلطان مراد میرزا خلف خود را با و و از ده هزار
سوار کمک آن حضرت مقرر کرده و برای متابعت یک منزل همراه آنحضرت تشریف آورده
از یک در و دایع شدند و آنحضرت از انبجار روانه شده سیرار رحیل و تبریز نموده وزیر
مزارات بزرگان اندیاری کرده بعد قطع منازل و طے مراحل باشک شاهای در حوالی قندهار
نزول اقبال فرموده محاصره نمودند میسر را عسکری در قلعه مستحصن بوده بمراسم قلعه داری
سعی نمود چون محاصره بامتداد کشید بعد سه ماه عاجز گشته بوسیله مہدی علیا خانزاده بیگم
همیشه حضرت محمد بابر بادشاه که کامران میرزا برای شفاعت از کابل در قندهار فرستاده بودند ملاقات
نموده

فیروزه نمودند و در دامن چشمت ایست که اگر چه چیز پدید درون آن افتد در هوا طوفان
 پیدا شود و از شورش باد و خاک هوا تیره گردد و این تماشا را نیز چشم عبرت بین مشاهده کردند
 کارخانه حکیم صنایع و بدائع خواص و تاثیرات اشیا را بچندانست که بجمارت ادراک و ادب
 احاطه آن توان کرد و بعد سیر امکان متوجه پیشتر شدند چون نزدیک دارالسلطنت شاه والا
 جاه رسیدند از درویش شاهی ارکان دولت و اعیان سلطنت و امرائے نامدار و وزرای
 ذوی الاقتدار و اکابر و امانی و اعظم و موالی باستقبال برآمدند چون نزدیک رسیدند
 شاه عالی جاه نیز از شهر برآمد در میان انهر و سلطانیه با این بزرگان ملاقات نمود و از روی
 مروت و ذاتی در تعظیم و تکریم و بقیه فرو نگذاشت و طوعی عظیم ترتیب داده و لازم ضیافت
 و هماننداری بنوعی که لائق حال طرفین تواند بود بوقوع آمد و هر روز مجلس تازه بتازه آراسته
 می شد و روز بروز از دیو و موادمودت و دوا و افزونگی و دیدشامیانهاے زیریقت و محفل
 یا چیدان برپا کردند و خرگاه منقش و خیمه های مین و نصیب نمودند و گیمه های ابریشمی قالینا
 قبیعی در ایوانهاے وسیع گسترده و اومیش و عشرت و ادو و انواع تحف و هدایا از اسپان
 عراقی اتحمالی بازینهاے مظلوم صحن و عیانهاے وزین پوشش های فاخره مکتل و مرتب
 و استرهای بروی آراسته و پیرایه و شیراز بدیع پیکر از قسم ماده و نر با پوششها
 گرامی و چندین شمیر بکواسر و همیانهاے تقو و قماشهاے نفیس و پوست شمای کیش
 و خلعات سنجاب و جامهاے پوشیدنی از اجناس زیریقت و نقل پاچه و اطلس و شجر فرنگی
 و یزدی و کاشی چندین طشت آفتاب و شمعدان زر و نقره مرصع بواقیت و لاسله و چندین
 طبقه طلاء و نقره و زرگاههاے مین و بساطهاے اسفل که در کلانی و خوبی نادره روزگار
 بود بسیار اسباب پادشاهانه بنظر اقدس گذرانید و جمیع ملازمان رکاب دولت را بوقت
 جنس بقدر حال هر یک جدا جدا اعانت فرمود حضرت بادشاه نیز در آن جشن عالی الماس
 گران بها که حراج ملک باوقیمهاے تواند بود و دولت و بجاه و سل بدشتانی برسم
 ارمغانی بنظر شاه در آورند که بے شائبه تکلف از وقت درآمدن بارگاه شاهی تا زمان
 برآمدن ازان ملک بمهرسم و رسمی که از سرکار خاصه منتسبان شاهی خرج شده
 بود و زیاده ازان باصناف معنایه پادشاهی و موجب مسرت شاه و الا جاه گردید
 و چند روز مجلس عالی باهم و دیگر اتفاق افتاد

در شاه راه تفرید و تجرید بنیاد و مکه مغطه شوند باین نیت حاکم تهنیه صلح کرده روانه شدند
 چون در حوالی قسند بار رسیدند میرزا عسکری که از جانب میرزا کامران در آنجا بود در قلعه
 داری مراتب احتیاط بجای آورده آماده جنگ گردید و نظر بر یکی لشکر بادشاهی نموده پیل
 قاصد بخود داده خواست که آنحضرت را در تکیه بناید آنحضرت بمقتضای وقت صلاح جنگ ندیده دست از تیغ
 قندار باز داشته متوجه پیش شدند بوقتیکه یک منزل از قندار میرزا عسکری برآمده قصد که آنحضرت از تجمع آنحضرت بگریست
 تیز رفتار برآمده با متعلقان حرم سر ابدار رفتند میرزا عسکری بر خیمه گاه رسیده اردوی معلی
 را غارت کرده سشاهزاده محمد اکبر را که بدست میرزا افتاده بود در قندار با آورد و بعد چندی گاه
 پیش کامران مرزا بجای فرستاد و القعه چون بمقتضای عوامض حکمت الهی و دقائق مصلحت
 ازلی که در ضمن هر نامردی چندین اسباب مراد و کمال انجام می یابد نقش مراد بر تخته آرزو
 نشست و عیار جوهر نامردی مردم گرفته اند و بی اخلاصی لشکر و بد مردمی برادران و بی
 خردی اقربا و نامساعدی روزگار مشاهده افتاد خواستند که در لباس تجربه و قدم شوق
 در بادی گذارند و حلقه کعبه مراد و سر رشته دامن مقصود بدست آورند یا گوشه عزالت
 اختیار کرده از دیده اخوان زمان بر کران باشند لیکن بالحاج و زاری سمره بان و خاطر
 داشت امر که درین سفر پر خطر مراسم وفاداری بتقدیم رسانیده بودند فتح آن
 اراده نموده متوجه خراسان و عراق شدند و غره ذی قعد ۹۵۰ در بهرات رسیدند محمد خان
 حاکم بهرات بموجب فرمان عالیشان شاه طهماسب و الهی ایران مراسم مهمان داری و لوازم
 خدمت گذاری بجای آورد و حسب الامر شاهی شاهزاده سلطان میرزا از بهرات باستقبال برآمد
 از اسب فرود آمد و لوازم بزرگ داشت تجمل و احسنه ام بنظر و رسانید حضرت بادشاه
 ملاقات نمود و جمیع اسباب سلطنت و ایحتاج سفر از هر قسم سرانجام کرد که تا محل ملاقات
 شاه و الا جامه تیج چیز احتیاج نکرده و چند گاه در بهرات بمقام فرسوده بعد سیر تمامی سیر گاه
 و باغات و زیارت مرقد سنور خواجه عبدالکبیر انصاری و دیگر مرقد اولیای عظام کونج
 کرده براه جام زیارت مراد حضرت زنده فیل احمد جام نموده از آنجا در مشهد خوس رسیده
 بزیارت روضه رضویه امام علی موسی رضا رحمت الله علیه فائز گشته شاه قلی استخلمو حاکم
 آنجا بقدر مقدور در لوازم خدمت گذاری سعی نموده و همچنین بموجب حکم شاهی حکام امضا
 و بلا و قضاوت که در راه بودند حتی الامکان خدمت می نمودند و در این شهر پور سیر کان

بگاہ تشنگی چون قطره آب
بچشم خوشتن آبی ندیدند
زمام آبر و از دست دادند
زبے آبی به بیتابی فتادند

بهاران مشقت و تعب در حصار امکوت نزول اقبال واقع شد رانا پرشاد حاکم آنجا
مقدم عالی سعادت خود دانسته شرائط خدمت بتقدیم رسانید بعد رسیدن در آن حصار سعادت
انحصار پنجم حبس ۱۹۹۹ اختار دولت از برج سعادت طلوع فرمود و گوهر اقبال از درج
اجلال ظهور نمود یعنی ولادت با سعادت بادشاهنژاده محمد اکبر از خرد مقدسه شریف عصایم
جهان فخر عفاف دوران جمیده بانو میگویم که نسبت پاک آن عقیقه الزمانی بزیاده اولیا
عظام حضرت زنده فیل احمد جام میرسد و حضرت بادشاه بعد رسیدن در نواحی تهنه
در جباله از دوانج در آورده بودند اتفاق افتاد چمن مراد نهال از دوبر و منقار سینه شد
در ریاض امال بنسیم مرام شگفته گشت در شستان اقبال شمع که کاشانه اسید از فروغ
وجودش منور گرد روشن شد و نخل دولت شمیری که ذائقه تنار لذت مراد بخشش
گردید آسمان بغیر دلاوش بر زمین حد بر دوزین بمقدم کرامتش بر آسمان فخر جت گستگی
خاطر بار از ریه انتظام در رسید و تشنگی و لهارا وسیله ظهور مومیائی بمصول آنجا مید غمها بے
تفرقه بشادمانی هاسبدل گشت و رنج بے جیتی را دوائ جمعیت حاصل شد کوس شادمانی
بلند آوازه گشت و خروش مبارکبادی بپوشش فلک پیوست بزم فخر و بهجت آرا

و انجن طرب و مسرت پیراستند

ریاض عیش را دیگر بهار دل کشا آمد
بفرق عشرت از نوسایه بال هسا آمد
ز تولید مبارک اختر صدف غنچه عشرت شد
بر خاطر افسرد جان آب لبثا آمد
ز روی کوکب مقصود چشم بخت روشن شد
دعای مستجاب از آسمان حاجت روا آمد
کنون از باغ بهروزی گل شادوی بدامن شد
نهال خوشدلی را موسم نشو و نما آمد

منجمان و الافکرت و ستاره شناسان عالی فطرت از مطالعه زلیخه اقبال پر سیداری
بخت و بلندی طالع و سلو و عهود سلطنت و ارتقائے قدر و دولت و ثنائے عمر و منیرت
آن مولود مسعود بشارت دادند آنحضرت مراسم حمد و سپاس بدرگاه و اسبب العطا یا بتقدیم
رسانید و چند گاه در آن سرزمین بسر برده دل از ان حدود برداشتند و داعیه بر آن دند
که بقتد ار تشریف برده پروگیان سراق عصمت را در آنجا گذارفته قدم آرزو

بنا چار توقف در لاهور اصلاح حال نمیدید برکنار آب چناب رسیدند و از آنجا به ندال میرزا
و یادگار ناصر میرزا سپهر عم خود متوجه شده براه ملتان در بهار رسیدند و خواص خان غلام
شیرخان با عساکر گران تالمقان و اوریج نقاب آنحضرت نموده برگشت بعد از آنکه آنحضرت در بهار
نزول فرمودند ندال میرزا بے رحمت آنحضرت برخاستند بقصد باز رفت و آنحضرت مدتی
در نواحی بهار طرح اقامت انداخت منشور عنایت بسلطان محمود و هر زبان آنجا نوشته و
رہمون ملازمت نمودند و او را توقیق ادراک سعادت ملازمت را ہنر گشت مہمہ لطائف الحیل
گذرانید بعد چند گاہ بمست تہتہ متوجہ شدند بعد رسیدن در نزدیکی تہتہ مدتی با شاہ
حسین میرزا ارغون والی آنجا جنگ در میان آمد ارغونیان راہ رسیدن رسد غلہ و شکر
با و شاہی سد و ساختند و آچنان بر مردم شاہی کا رنگ شد کہ اکثر برگوشت حیوانات
میگزرا نیڈ و ضمیمہ آن والی تہتہ از روسے فریب و فنون بیادگار ناصر میرزا نوشت کہ چون
پیر و ضعیف شدہ ام و سوائے دختر و ارثے ندارم چہ خوش باشد کہ صبیہ من در عفت
مناکحت تو در آید و درین وقت عصائے پیری من باشد میرزا سادہ لوح عقل معاملہ
شناس نداشت ازین معنی خاک بے وفائی بر من حق روزگار خود انداختہ از ان حضرت
اختیار جدائی نمود چون از بواعث مذکورہ در ان حدود کار پیش رفت بالضرور از تہتہ
عنان سمنڈ غزیت بجانب ولایت رائے مال دیو کہ از اچھائے ہندوستان بکثرت جمعیت
و وسعت ولایت ممتاز بود و بر تاقند و در اوریج تابع ملتان آمدہ براہ بیکانی متوجہ جودہ پور کہ دارالایا
رائے مال دیو بود شدند چون بدہ کہ وہی جودہ پور رسیدند بعرض رسید کہ رائی
مال دیو بمقتضائے اندیشہ ناقص زمیندارانہ خوف شیرخان خیال فاسد در سر وارد لہذا
رسیدن پیش او از لوازم احتیاط و حزم بعید دانستہ گمان معتبر برائے تحقیق این
مقدمہ بطریق اخفا فرستادند جاسوسان خبر آوردند کہ فی الواقع فکر او بطرز دیگر است بالضرور
از آنجا معاووت نمودند چون بادیر گیتان طے بایستی کرد و شتر سوارہ براہ جیل میر رو گشتند۔

بیت

اشتران حملہ از پے پرواز ز جوان شتر مرغ پر بر آوردند
در راہ سپر روز و شب اب نیافتند و از بے آبی بجے غلگی اکثر مردم تلف
شدند بر قطعہ

وابسته بخوابش او بار شکست بر لشکر بادشاهی افتاد مانند عساکر حساب از صولت بادبهر
 طرف پراکنده و متفرق گشت و غیر خان غالب آمده مظفر و منصور گردید آنحضرت بر تقدیر ایزدی نظر
 داشته و پراکندگی لشکر معاینه کرده بودن در معرکه صلاح وقت ندیده فیل سواره از آب گنگ
 عبور کرده بکنار رسیدند چون کنار بلند بود بدستیار میثمس الدین محمد عزیزی که در جمله
 نوکران کامران میرزا همراه لشکر بادشاهی بود بالا آمدند و بجله وی همین خدمت میسر
 شمس الدین محمد به انگلی شاهزاده محمد اکبر سرافراز گشته بود در عهد خلافت ششاهزاده
 میرزا کور و تمام قبیلہ او بدولت عظیم کامیاب گشت چنانچه در جائے خویش گذارش خواهد
 یافت با اجماع حضرت بادشاه بهزادان محن و مشاق در آگره رسیدند و در آنجا توقف صلاح
 ندانسته راهی شدند و بعد قطع مسافت در لاهور تشریف آوردند و بابرادران مجلس مشورت
 آراسته شد و از هر طرف کنگش در میان آمد هر یک از برادران موافق مرضی خویش بر خلافت
 رضائے آنحضرت سخنان بر زبان آوردند آن حضرت فرمودند که حضرت فردوس مکانی یعنی
 بادشاه جنت آرا نگاہ ہندوستان را بچہ مشقت گرفته بودند اگر از بے اتفاقی شما مردار از
 حیاط تصرف بر آید بادشاہان روسے زمین شما را چہ خواهند گفت و من کہ تنہا بر مغنیم بروم
 اگر بعبایت الہی فتح و نصرت رو میدہم شما چہ روسے ما را باز خواهند دید و اگر عیاذ باللہ مسالہ
 بطرز دیگرے گردد شما را کج سلامت در ہندوستان مشکل است چون کامران میرزا را
 شیرخان از روسے خدیعت امیدوار کرده بود کہ ولایت لاهور برو مسلم داشته باشد
 خود را از معاونت بادشاہ باز کشید از بیعت کامران میرزا صلاح جنگ آنحضرت را
 نداده باتفاق عسکری میرزا روانہ کابل گردید بعد رسیدن کابل عزیزین و قندہار و پشخان
 در تصرف خود آورد و سکہ و خطبہ بنام خود کہ وہ بزم کامرانی آراست و میرزا حیدر کاشغری
 خانہ زاوہ حضرت بادشاہ جنت آرا نگاہ کہ از کاشغر آمدہ در آگرہ ببلایت اعلیٰ رسیدہ بود
 از خصمت آن حضرت بہ کشمیر رفت آن ولایت را بزور شمشیر و قوت شجاعت مسخر گردانید
 او لایصلح کشمیریان سکہ و خطبہ بنام نازک شاہ والی آنجا بحال داشت و بعد
 چند سال کہ آن حضرت از عراق معاودت فرمودند بر دوس منابر کشمیر خطبہ و جو
 و نائیر سکہ ہایونی مقرر ساخت با اجماع چون آن حضرت دیدند کہ برادران ترک برادری کردند
 و نوکران مسلک بیوفائے پیمودند و گرویش فلک بر مراد خود نیست و مغایر غالب است

هر چه بخاطر داشت احکام خویش جاری کرد گویند که از چهره شک خود در اهرم و دنا پیر کرده و
 باب طلا و نقره بران اسم خویش رقم بسته راجع گردانید چنانچه این معنی تا حال زبان زد مردم
 است همدال میسر را که باغوائی بعضی از بعضی ورزیده بود شش منده و سر افکنده آمده ملازمت
 نمود و عسکری میسر را نیز از بیانه بخدمت رسید و کامران میسر را برادر خود را محضرت با ستماع چنین
 فرات از لاهور آمده ملازمت سعادت اندوز گشت اما بسبب اجلاس ستقا بر تخت
 سلطنت چنین شکایت بر چنین حکایت انداخت چون مجلس کنگش آراسته گشت کامران را
 که حد فطری و عداوت جلی داشت اظهار تراض نموده روانه لاهور شد و از جمله بست هزار سوار
 که همراه داشت سه هزار سوار بخدمت آنحضرت گذاشت و در چنین وقت که معاند غالب بود و
 هنگام اظهار مراسم برادری و نیک اندیشی بود توفیق رفاقت نیافت **نظم**
 چو یک دل نباشند اعیان شاه شود کار شاه و رعیت تباه
 زارگان دولت نرسید تزع ستیزنده اردو علی الانقطاع
 آنحضرت باز در ۱۲۹۴ با یک لک سوار از اگره بدفع شش هزاره شرارات و فتیه فتنه
 متوجه شدند شیرخان نیز با پنجاه هزار سوار و توپ و تمل بسیار و توپخانه و دیگر اسباب
 پیکار از آن طرف در رسید و حوالی قنوج هر دو لشکر بهم پیوستند و متواتر محاربه سخت
 روداد و جوانان کار و دیلان کارزار که شیران پیشه بجاد ننگان دریای و غابو دنداد
 مردانگی و جلالت دادند و مبارزان طرفین کارنامهها بطور آورند که رستم و افراسیاب بر
 ایشان ایزدین کردند و شتا خوان گردیدند **نظم**
 شد از با و کین آتش جنگ تیز **نظم**
 قضا فتنه خفته را گفت خیر

زمین گشت با آب تیغ آشنا در و دند صد گشت مردم گی
 بارید چندان نم خون ز تیغ که باران نبارد بسای ز تیغ
 چو باران نمان بهنگام جنگ بارید زان پاره سنگ خدنگ
 برافروخت آتش ز دریای آب تو گفتی که دار قیامت شتاب

بارادت با و شاه حقیقی که ز نام اختیار جمیع امور بدست قدرت اوست و نصرت و مهریت

اکثرے علف تیغ بیدریغ شدند و بسیاری بدریا افتاده غرق گشتند و بقیه سر در بیابان
 نهادند آنحضرت حال شکر بدین منوال دید و گردش فلکی باین نامجار معانی که ده بناچار
 اسپ در ریائے گنگ انداختند چون دریا طغیان بود بسبب شدت سیلاب و فندی
 آب از اسپ جدا شدند درین حال سقائے سرکار رسیده دست آنحضرت گرفت و فرمود
 چه نام داری التماس نمود که نام من نظام است و در سقایان سرکار لوگرام فرمودند که
 نظام اولیائے الفقه بدستاری آن سقائے خضر که و از ان موج نیز جانگاہ سلامت
 بکناره آمده به اتفاق قرار دادند که چون بدرا الحلافه اگره نزول اقبال شود او را نیم روز بر تخت
 سلطنت بنشانند از انجا بهر ان تاب و عنایا که رسیدند و خلاصه مخدرات استار اقبال
 و نقاوه منظرهات مکامن اجلال حاجی بگیم حرم خاص آنحضرت در قید شیرخان افتاد از انجا که
 حفظ و صیانت الهی کافل حال و ضامن مال بود ساحت حریم حرم عفت را عواض
 خیال بدانند ایشان عنوانست پیو و دو غبار اندیشه تیره جانان بر جواشی سر اوقات عصمت
 نتواند نشست شیرخان ابلیت و ادمیت بجا آورده آن پوده نشین نقاب عفت را با عراز
 و اگر ام تمام بخدمت آنحضرت رسانید و این واقعہ در ۹۴۶ سنه برکنار در ریائے گنگ در بهوج پور
 تهنه و داو اینهمه شکست از غفلت و بے پروائی آنحضرت بوقوع آمد فرموده بزرگان تجرکار
 است که اگر حشر و اگر فرمان روائے بدن مضریست آسیب بیدانشی و بے تمیزی رسید
 از تن درستی خواہں خمسہ کہ فرمان پذیرا و هستند چه برے آید همچنان بادشاہ را اگر بشناسا
 کار و انبیاز نیک و بد سگانش نزد و از امرائے شجاعت کیش و وزرائے صلاح اندیش چه
 مے کشاید۔ **منظوم**

کے را کہ خرمش نہا شد درست بنائے ہمیش بود سخت و ست

چون بود بت بید اندیشہ و کار ندامت کشد احراز روزگار

الفقه آنحضرت در آگرہ رسیدہ بفرام آوردن شکر و انتظام پراگندگیهای احوال
 سپاہ ساعی شدند در آن وقت سقائے خضر و شش آمدہ حاضر گشتند اورا بموجب قرار
 داد و نیم روز بر تخت سلطنت اجلاس دادہ سلطان نیمروزہ گردانیدند بموجب حکم والا
 تمامی امر حاضر شدہ مراسم فرمان پذیری بتقدیم رسانیدند و او در زمان جلوس بر تخت

خبرگیری ممالک مسدود گشت حکم شد که احدی خبر ناخوش بعرض نرساند مقرر
است هر کار روز را بر پیش آید و زمان محبت نزدیک شود تختین عقل او تیره گردد
و اندیشه او تنباه شود و خود در زیان اندیشد و از کردار شایسته دور و با سوزناشته
نزدیک گردد **دوبیت**

چونخت بد کس را پیش آید کند کارے که کردن را نشاید
درین صورت شیرخان فرصت یافته قوت بسیار بهم رسانیده لشکر گران فراهم آورد
اطراف ممالک بتصرف در آورد و خلل عظیم در ملک بادشاهی راه یافت بعضی امر اغفلت
بادشاه بے خصمت برخاسته با گره آمدند و باغوائے آن طائفه باغبیه هندال میزرا
در آگره بنی ورزیده خطبه و سکه بنام خود کرد چون اخبار اختلال ممالک و بنی میزرا در لشکر
والا رسید هیچ کس را یارائے آن نبود که بعرض اقدس تواند رسانید بالاخر خیر اندیشان
ضرور دانستہ حقیقت تسلط شیرخان و بنی میزرا هندال و برهم زدگی امور ملک و عدم
رسیدن رسد غلات الناس کردند در عین برسات از بنگاله نهفتند و دندار ظنیانی
دریا و شدت سیلاب و کثرت آب و خلاب طرفه حالت بر لشکر بیان و اهل اردو در ویداد
آدمیان و اسپان چون جانوران آبی شنا کردند و شتران و فیلان چون کشتی ها طوفان
نوروی می نمودند اکثر پرتال در ابها غرق شده و بسیارے چارپا در خلا به تلف گشت
چون موکب والا در بیوج پور تهته کنار دریاے گنگ رسید شیرخان با لشکر بسیار
و استعداد سامان تمام آمده در نزدیکے لشکر بادشاهی اقامت ورزید و از روی مکر
و خدعیت پیغام اطاعت و انقیاد می فرستاد و چند گاه بهمن امین و قیل و قال می گردانید

بیت

بر تو اضعهای دشمن تکیه کردن ایلی است
پای بوسیل از پا افتند و دیوار را
از آنجا که به سبب نارسیدگی غلات و دیگر اجناس و تلفات اسپان و دیگر چارپا
سپاهیان بادشاهی بے سامان شده استعداد پیکار نداشتند و بغفلت میگذرانیدند
شیرخان بر احوال پراختلال لشکر بادشاهی واقف گشته صورت ظفر در آئینه روزگار خود
معاینه کرد و ناگهان صبحی با استعداد کمال تا خنث آورد و لشکر بادشاهی را که از مکران مکار و شصده
فلکسنا بهنجار غافل بود فرصت آن نشد که اسپان رازین کنند تا به یروا خنث کارزار چهر رسد

رونها و سخن سازان بعضی رسانیدند کہ میرزا خیال سلطنت در سر دار دہندہ آنحضرت
از مند سوز نہفت فرمودہ روانہ بطرف آگرہ شدند و میرزا عسکری کہ از جانب گجرات مے آمد
بے سابقہ خبر ناگہان در راہ ملازمت نمود آنحضرت بمقتضائے اہمیت چیز بے بروئے میرزا
بیزبان نیاوردند چون محمد زمان مرزا باشا رہ سلطان بہادر از گجرات براہ ریگستان بجانب لاہور آمدہ
شور انجیز گردیدہ بود عساکر قاہرہ بر سر او تعین شد میرزا تاب نیاوردہ باز گجرات رجعت
نمود و آنحضرت باز باستیصال سلطان بہادر قصد مصمم نمودہ نہفت فرمودند و عساکر
منصورہ پیشتر تعین کردند و بدفعات مجادلات میان آمد سلطان بہادر شکست یافتہ در خیرہ
پیش فرنگیان رفت چون نقش غدرو خدا را از ناصیہ حال فرنگیان برخواند میخواست کہ
از انجا بگریزد و وقت بر آمدن بر غراب در دریا شورا فتادہ عنبر لیل لہ فنا گشت
و ولایت گجرات از فتنہ و فساد پاک شدہ بتصرف اولیائے دولت درآمد و آن
حضرت از آن باری خاطر جمع نمودہ بہر محل امر انصب کردہ باگرہ تشریف آوردند چون شیرخان
افغان بسبب بودن رایات والا سمت گجرات قابو یافتہ ولایت جوینود و بہار و قلعہ ہمتاں
و چناوہ متصرف شدہ قوت و مکت بہر سانیدہ بر ملک بادشاہی مے تاخت و باعث ازار
و ازاد غلامی بشدہ روز بروز لشکر گرداویج مے گشت لہذا اندفاع فتنہ اولازم داشتہ
متوجہ ولایت مشرقیہ شدند و قلعہ چناوہ را باندک محاصرہ کسان شیرخان بہ تسخیر
در آوردہ متوجہ پیشتر شدند شیرخان از آوازہ نہفت موکب والا در خود تاب
مقاومت و مقابلہ ندیدہ بہمت بنگالہ بدر رفت و بحاکم آجا جنگ کردہ اورا شکست
دادہ بنگالہ را متصرف گشت و در انجا اقامت وزرید نصیب شاہ والے بنگالہ بعد
برہمیت از شیرخان زخمی شدہ بدرگاہ والا رسیدہ استغاثہ نمود آنحضرت برائے رفع
شورش آن بے اعتدال قصد مصمم نمودہ کوچ بہ کوچ قطع منازل کردہ در بنگالہ نزول
اقبال فرمودند شیرخان تاب سطوت جلال لشکر اقبال نیاوردہ جلال خان پسر خود
در بنگالہ گذاشتہ در چہار کھنڈ رفت پیش نیز از تصادم افواج بادشاہی تاب مقاومت
ندیدہ از انجا روانہ شدہ پیش پدر رفت و آنحضرت ہوا بے بنگالہ را کہ ایام برسات
بود خوش فرمودہ طرح اقامت انداختند و ہر روز جشن نمودہ بعیش و عشرت
پرداختہ غافل و بے پروا بودند ابواب فرج و انبساط کشادہ گردید و در اہلکے

گران و سبازان جانشان تعیین کردند هر دو لشکر با هم پیوسته کارزار نمودند چون اقبال
بادشاهی قوی بود و شمشیر این سلسله علیہ بر فرقه افغانان غالب تا تا حسان با اکثر
از رفیقان خویش در معرکہ کشته شد زیرا کہ سلطان بہادر جرات و بے اعتدالے کرده بود و مقتضای
حیثیت دین و سلطنت گوشمال آن بے اعتدال لازم دانستہ از اگر نہصت فرمودند

قطع

نکند از گزندے تو بہ گرگ تان شکند و ندانش

نکند مار ترک زخم زدن تانہ کو بند سر بندانش

از ان طرف سلطان بہادر از محاصرہ قلعہ چتور بر خاستہ بقصد پیکار عازم گشت
ہر دو لشکر در ساحت مند سورہم پیوستند و علی التواتر محاربہ رو داد سلطان بہادر بآب
نیاورده منہزم گشت اکثر گجراتیان در آن روز کشته و دستہ شدند و انحضرت قصد اتصال
او مصمم کردہ تعاقب نمودند سلطان بہادر ویرجج جاوڑا لکہ خود نتوانست اقامت کرد و در
جزیرہ دریائے شور رفتہ پنهان شد آن حضرت تا کہ نہایت رفتہ تمامی بلاد آن ولایت
را بقبضہ آورده بعد مقرر کردن امرادر ہر محل مفاہوت فرمودند قلعہ چانپانیر را کہ در حصا
و متناہت مشہور است گرد گرفتند کسان سلطان بہادر در نگاہداشت آن قلعہ محاربات متواتر
نمودہ و آدمردی و مردانگی و تدبیر فرزانی دادند چون محاصرہ بامتداد کشید روزے آنحضرت
بہ بہانہ شکار برآمدہ دوران قلعہ مشاہدہ فرمودہ از گوشہ نزدیک قلعہ رسیدہ پنہاں
خودادی بر دیوار قلعہ نصب کردہ بنفس نفیس خویش با چندی دیگر بر قلعہ تصاعد کردہ اندرون قلعہ
رفتند و دروازہ را کشادہ و جمعی از لشکر منصور داخل قلعہ گشتہ اکثری اہل قلعہ را حلف تیغ میدیغ
نمودند آن قلعہ متین را بعد محاربہ سخت بتسخیر در آوردند و آن قدر خزائن و اسلحہ و اشیاء بدست
لشکریان بادشاهی افتاد کہ تا کمال محتاج استحصال مال جاگیر نہ شدند بعد دفع انحصار بوند
سور رسیدہ ولایت گجرات را بجاگیر میزراعسکی کہ برادر خور و حقیقی آنحضرت بود
مرحمت فرمودند میزرا در آن ولایت رفتہ بعیش و عشرت پرداخت و در ضبط و ربط ملک
تقدیر ساخت سلطان بہادر قابو یافتہ از جزیرہ برآمدہ باز در گجرات رسید میزرا
عسکری با وجود بیاری لشکر و سامان جنگ این چنین ولایت را کہ بہ ترددات موافق
بہریت آمدہ بود از روے بے ہمتی مفت از دست دادہ بدون جنگ بہست آگرہ

سبحانی شاداب ازلی و شبستان امانش از شمع اعطاف یزدانی نوریاب لم یزلی موجود با جودش
بمقتضای اخلاق حنہ مقبول و طبع پسندیده اش بعد از است گسری و رعیت پروری مجبور
و شعله عدلش ظلمت سوز ظلم و ستم و بارقه تینش آتش افروز در خرمن هستی منفسدان
ظالم بوده باشد منظم

بود کاش از شای و برتری رعیت نوازی و دین پروری
با حسان کند خاطر حلق شاد جهان یکسر آباد و روز داد

چون صانعان قضا خلعت این امر عظمی بر بالاسے والا آنحضرت دوخته متر صد این وقت
معدود زمان محمود بودند خواهش میر خلیفه پیش رفت امرای عظام بلا اتفاق یکدیگر در ۹۳۷
آنحضرت را در بست و چهار سالگی زمینیت افروز سریر جهانبانی نمودند و واجب سپاه بدستور
سابق بحال داشته اکثری را باضافه سبزه از فرمودند و ولایات و اقطاع بمیرزایان قیمت
گشت و بعد از تنظیم امور جهانبانی بجانب قلعه کالج نهضت شد راجه آنجناب مقاومت
نیاورده مرا بم انقیاد بجا آورد و دوازده من طلا پیشکش گذرانید چون سلطان محمود بن
سلطان سکندر بود بسمت جوینور علم سرداری برافراشته بود لشکر ظفر پیکر
باستقبال او نامزد کرده با گره معاودت کردند و سلطان محمود تاب صدمات عساکر والا
نیاورده بسمت پینه و بنگاله رفت و بعد چند سال در همان طرف برگ طبعی در گذشت چون
محمدرمان میرزا و امام حضرت باوشاه جنت آرام گاه اراده بفرمود داشت او را بدست آورده در
قلعه بیانه مجبوس کردند و حکم شد که میل در خیم او بکشند چون تقدیر بران رفته بود که پیش
از پیش منقول العمل نکرده و او فرمان عباسی ظاهر کرده ازین امر نجات یافت و بقابوس وقت
از قید قلعه مذکور برآمده پیش سلطان بهادر و اسکندر گجرات رفت آن حضرت باستان این خبر
مکتوب محبت اسلوب سلطان بهادر نوشتند که او را در حضور لفریب نیاوراد از آنکه پیش
بدر سازندان مدح و ستایش با ده بی خردی جواب نالایم بنگاشت از آنجا که سلطان علی الدین
دلد سلطان بهلول لودی و تاتار حسان پیشش لوکر سلطان بهادر بودند باغوانسے
آنها سلطان بهادر در بر قلعه چتور هم کرد و تاتار خان را با شکو گران و مبارزان بهانستان
بطرف ملک بادشاهی فرستاد و از روی جبارت و جرات آمده قلعه بیانه بشیر در آورده
رو بآگره نهاد آن حضرت برائے دفع این شورش سندان میرزا برادر خود را با لشکر

میں نفس درد و سازنی و علاج پردازی کو شہید نذاثر صحت و شفا بمنصہ ظہور نہ رسید
و کار از معالجات در گذشت داشتند او عارضہ بامتداد کشید و حکما دست از معالجه باز داشتند
آخر الامر بصلاح دانایان تجربہ کار و خیر اندیشان در گاہ بر آن قرار یافت کہ چون صورت شفا
در آئینہ دوا نمودار نیست آنچه انتہہ نقیہ و اشیا کے خلاصہ گران بہا کہ بہتہ رازان
در سر کار والا تصور نباشد موجود است بہ نیت صحت شاہزادہ تصدق باید کرد شاید از
فضل حکیم حقیقی شفا نصیب شود برین تقدیر الماس گران بہا پیش تیمت کہ والدہ سلطان
ابراہیم گدرا پیدا بود بہتر از ان ایچ چیز گران بہا در خزانہ والا موجود نبود برائے تصدق تجویز
کردند حضرت بادشاہ بعد از تامل بر زبان مقدس آوردند کہ ہایون از جان عزیز تر است
مال دنیا چہ خواہد بود کہ صدقات تو ان نمودن خود را صدقہ ان فور صدقہ نمایم ہان زمان
بر خاستند و گرہ چارہ پایہ شاہزادہ گردیدند بقدرت قادر علی الاطلاق کہ عنان زندگی
در مرگ عالمیان و ظہور بیماری و شفا کے جہانیان بقیہ قدرت و دست حکمت اوست
ہان وقت بلا توقف التوا صحت و شفا بر چہرہ نوزانی شاہزادہ و آثار عارضہ در ذات
والا حضرت بادشاہ نمودار گشت و باعث تعجب نظار گیان گردید و در اندک مدت شاہزادہ
تندرست شد و حضرت بادشاہ روز بروز بیمار تر گشتہ و عمر چیل و نہ سال و بقولے پنجابہ لکی
این جہان فانی را پدید کرد و ند و نفس مبارک آنحضرت را بجا بل بردہ در گذر گاہ برب
آجوبے بجاک سپردند مدت سلطنت سی و ہشت سال از آنجملہ در ہندوستان پنجاب و پنجروز

حضرت نصیر الدین محمد ہایون بادشاہ بن ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ

امیر نظام الدین میر خلیفہ کہ ناظم امور سلطنت و مدار علیہ ملک بود از شاہزادہ محمد ہایون میرزا
میناک و ہراسان بود و مخیر خواست کہ بوجود نایض الوجود سہر خلفت زہیت پذیر و مافی القیث
آنکہ خواجہ مہدی داماد حضرت بادشاہ جنت آرا مگاہ را کہ سخی و باذل و پرہیزت و دریا دل بود
و بامیر خلیفہ و بعضی امر اتفاق داشت بسلطنت بردارد و خواجہ مذکور بامید این معنی طہ طراق
عجمی بر روی کار آورده مستعد اجلاس اورنگ جہان بانی گردید بسلطنت نہ امریت کہ
بسی و تلاش شغف و یا باداد و اعانت کسے میسر تو اند شد شد نسبتہ سریر خلافت و جہان بانی
و سزاوارا فر سلطنت و کشور ستانی اقبال ہندی تراند بود کہ بوستان اقبالش از جویبار الطاف

سلطان حسین بن سلطان محمود

سہ سالہ بود امرائے دولت خواہ آن طفلک را در ۹۲۵ ہجری بمسند حکومت نشاندند و مراسم اطاعت بجا آوردند بعد چند روز قوام خان و لشکر خان نگاہ کہ سہ دار قوم و صاحب جمعیت بود بتخلیف ورنزیدہ اکثر محال ملتان متصرف شدند و میرزا شاہ حسین ارغون تختی گشتہ با سلطان حسین جنگ کردہ بواسطہ فتح ہرا فرماشتند و ملتان را تسخیر در آورده شہر را غارت نمودند شہریان از ہفت سالہ تا ہفتاد سالہ در بند افتادند و سلطان حسین نیز مجبوس گشتہ بعد چند گاہ بعد م خانہ شستاقت و تمان آچنان خراب شد کہ بخاطر بیچکس نبود کہ باز آباد گردد مدت سلطنت سلطان حسین کہ محض برائے اسم بود ہفت سال -

میرزا شاہ حسین ارغون

در ۹۳۲ فتح نمودہ شمس الدین نام غلام خود را بمراسم ملتان مقرر کردہ لشکر خان نگاہ را پیش او گذاشت لشکر خان کار مالی و ملکی از پیش بردہ غالب آمد بعد چند گاہ شمس الدین را از میان برداشتہ خود لوائے حکومت ہرا فرماشت و دوم استقلال زد و درین ولایت لاہور و ملتان از حضور حضرت بادشاہ بجاگیر شاہ زادہ کامران میرزا مستقر گشت شاہزادہ بعد رسیدن در لاہور لشکر خان را از ملتان طلب داشتہ جاگیر و محبت کرد و در ملتان بکمان خود نصب گردانید و آن ولایت چار سال حکومت میرزا شاہ حسین ارغون باقی و از ابتدا سہ ہفتاد لغایت ۹۳۷ ہجری ہشتاد سال آن ولایت از تصرف فرمان دہلی سیرہ دن بود و درینوالا داخل کشور دہلی گردید و شاہزادہ کامران میرزا بر آن قابض گشت -

درین ایام بعضی والار رسید کہ شاہزادہ محمد ہمایون میرزا را کہ نظم و نسق و دیار سنبھل متوجہ شدہ بود بیمار می صعب رودادہ حکم شد کہ دہلی آمدہ از آنجا براہ دریا بحضور والار شاہزادہ بموجب حکم ولایت لہ آورده در اگر رسید امرائے مختلفہ و عوامین متفادہ کہ معالجہ یکے باعث ترشاید و بیکرے باشد حادث گشت بچکان از موکام ہوتہ سیبان

لشکریانش سه ستیر بر غنیم زد یکبارگی که سی هزار تیر علی التواتر بر لشکر بارکبک شاه رسید تاب نیاورد و رو بفر
 نهاد و ناقصه چندیست اصلا عثمان نکشید و گماشته سلطان حسین را که دچنیست بود بعد جنگ بدست آورده
 بعد مخانه فرستاد بدین ایام ملک سهراب و دامی پد اسماعیل خان و فتح خان با قوم قبیل خود از نوای کج و مکران بخدمت سلطان
 حسین آمدند سلطان مقدم آنها را قیمت دانسته از قلعه کوت کرد و تا دهکوت ملک سهراب جاگیر داد از شنیدن
 این خبر تلخ بسیار از کج و مکران بخدمت سلطان حسین رسیدند فقیه ولایت کنار دریائے سند به بلوچان مقرر گردید و رفته
 رفته از سیت پورتا و دهکوت بلوچان قرار یافت چنانچه از آن ایام آن ولایت در تصرف اولاد
 ملک سهرابست چون صیبت نیکنامی سلطان حسین باکناف ملک شاه و گشت جام بازیید
 و جام ابراهیم از بام نند اهاکم ولایت تهته ریخته بخدمت سلطان حسین پیوستند سلطان
 آنها را پیش آورده رعایت مانوده فراخور حال جاگیر مقرر کرد بعد قوت سلطان بهلول
 سلطان سکند والی دلی با سلطان مصاکه نموده مقرر کرد که طرفین بر ولایت خود قانع بوده بحد
 یکدیگر یورش نکنند چون سلطان حسین پیرو ضعیف شد پسر خود را سلطان فیروز شاه
 خطاب کرده خطبه بنام او کرد ازین جهت که خلق آزار و ستکار بود عماد الملک وزیر او را
 زهر داده گشت درین صورت سلطان با خطبه بنام خود کرد و سلطان محمود پسر سلطان
 فیروز شاه را ولی عهد گردانید و عماد الملک را با انتقام خون پسر خود با اتفاق جام بازیید بعد
 خانه فرستاد بعد چند روز سلطان حسین با جمل طبعی بر حمت حق پیوست مدت سلطنت
 او بست و دو سال

سلطان محمودین فیروز شاه بن سلطان حسین

در ۸۹۸ هجری قمری قائم مقام جد گردید چون خور و سال بود از زال پرست شد او باش و اجلا
 گرد او فراهم آمدند اوقات تسخیر و استعمار صرف می شد ازین جهت اشراف و اکابر از
 صحبت او دوری جستند هنگامی که ظهیر الدین محمد بابر بادشاه به قصد تسخیر هندوستان
 از کابل نهضت فرمودند بعد رسیدن در پنجاب بمیرزا شاه حسین از خون حاکم تهته منشور والا
 صادر گشت که ملتان در جاگیر او مر حمت شد آنرا بتصرف در آورده در ابادانی ملک در قاضیت
 رعایا کو شد میرزا شاه حسین از خون از تهته آمده سلطان محمود جنگ کرد و چند گاه در طرین
 مجاوله و مقابله ماند بعد رین اشرار سلطان محمود در گذشت مدت سلطنت او بست و

ملازمان شیخ یوسف را بقصد و صایا حاضر ساخته و در حضور آنجا استفرار نمود و از دهان خون بر آورد و باین فریب خویشان و برادران خود را بجهت و دواعی اظهار وصیت از بسیر و شهر و درون قلعه طلب داشت چون ملازمان شیخ یوسف حال او را بدینوال دیدند از آمدن مردم او درون قلعه مضائقه نکردند بدین تقریب اکثر مردم او بقلعه درآمد و بعد از زمانه سراز بستر بیماری برداشته تمام منتسبان خود بجا که در معتمدان را بجز است هر چار دروازه تعیین کردند و نگذاشتند که نوکران شیخ یوسف از قلعه شهر و ارک در آینده آگاه و رخلوت سرک شیخ رفته گمان خود بر طرف نصب کرد و شیخ را بدست آورده قید کرده سرسلطنت برداشت و سلطان قطب الدین خطاب کرده سکه و خطبه بنام خود نمود مدت سلطنت شیخ یوسف دو

سلطان قطب الدین عرف راسنهر و نگاه

در ۵۹۰ هـ سکه و خطبه بنام خود کرده بامور فرمان روائی پرداخت و شیخ یوسف بقابو که یافت از قید فرار نموده پیش سلطان بهلول لودی در دلی رفت سلطان بهلول رسیدن شیخ معتمد و انستیه خوش وقت گردید و کمال احترام بجا آورده دختر خود در عقدناکحت شیخ عبداللہ خلف شیخ مذکور در آورد و القصه سلطان قطب الدین فرمان روائی ولایت ملتان با استقلال تمام حسب مدعا می نمود و اجل طبعی در گذشت مدت سلطنت او شانزده سال

سلطان حسین بن سلطان قطب الدین

در ۶۰۰ هـ قائم مقام پدر گشت چون صاحب تردد و دلاور بود بقوت شجاعت و مردانگی قلعه شور را از تصرف غازیخان تسخیر در آورد و بعد چندگاه چنیوت و انیز از ملک مانچی که بکر گماشته سیدخان گرفت و در سرعت اقات تاکر و کوت و دهنکوت متصرف شد سلطان بهلول لودی بحریک شیخ یوسف باریک شاه پسر خود را با تاتار خان عالم پنجاب بر سر سلطان حسین فرستاد و هم درین اثنا برادر حقیقی سلطان حسین یعنی ورزیده خود سلطان شهاب الدین خطاب کرده سر بشورش برداشت سلطان نیز بمقابله برآمده بعد محاربه برادر خود را دستگیر گردانید باریک شاه تاتار خان در نزدیکی ملتان رسیده صفوف پیکار آراستند سلطان حسین با ده هزار سوار و پیاده آمده آماده کارزار گردید و هر یک از

تر گردید و در امور ممالک زیاده برهم نگی رود و ادواختلال کمال راه یافت و بهر طرف سرکشان سر برپا
ولایت ملتان بنا بر توار و دو تو اتر صدقات مغول که هر سال از جانب کابل بر آمده تاخت و تاراج
میکردند از حاکم خالی ماند اعیان و ارکان این ولایت و اهالی و موالی شهر با هم مشورت کردند
که بدون حاکم کار این مملکت مختل گشته برائے حراست خلایق و نظم امور مملکت وجود
حاکم ناگزیر است همگان متفق اللفظ و المعنی بوده شیخ یوسف قریشی را که از اولاد شناو
دریائے حقیقت عارف معارف طریقت سرعته ادیبائے مخدوم العالم شیخ بهاؤ الدین ذکریا
قدس الله سره بود بسلطنت ولایت ملتان برداشتند شیخ یوسف فرمان روائے آن ولایت
با استقلال یافته در شش سکه و خطبه بنام خود کرد و روشی را بجهانبانی هرنگ و ولایت
را بسلطنت هم سنگ گردانیده قلوب را بر ایام خود رام ساخت و امور فرمان روائے را رونقی
و روحی تانده داد بعد چندگاه رائے سنه که سر دوار جماعت فکلمان بود و قصبه سیوی با دو تعلق
داشت بشیخ یوسف پیغام نمود که سلطان بهلول لودی بر سلطان علاؤ الدین غالب آمد
سکه و خطبه بنام خود کرده بخرت دلی نشسته و بر اطراف ممالک متصرف شده تسلط می شود
سباد بر ملتان لشکر کشد در چنین وقت خبر داری و بهوشیاری و حراست ولایت ضرورت
اگر ما را از جمله دولت خواهان و شکیان خود و دانند و جماعه لنگاهان را که خدمت طلب سپای
درست هستند پیش از اند تقدیم خدمات بجان کوشیده شوو شیخ ایمنی را قبول کرده مشارالیه
را پیش آورده بانتظام امور جهانبانی رفیق گردانید رائے سنه که خدمت بر میان
جان بسته بواسطه استحکام نیک اندیشی دولت خواهی دختر خود را در عقد نکاح شیخ خود
همیشه اتحاد تحالف لایقه بدختر خود می نمود و گاه گاهی برائے دیدن و منته در سفستان
شیخ میرفت نو بتی جمع مردم خود را در ملتان در آورده التماس کرد که جمعیت ما را بنظر قدسی
در آورده فراخوان خدمت فرمایند شیخ ساده لوح از کز و خداع مفاصل بوده تفقدات نمود
رائے سنه بعد از آنکه سال واجب بنظر شیخ در آورده و بایک خدمتگاری بجهت ملاقات دختر
آمده نشست خدمتگار بموجب اشاره او بزغال را در گوشه بکار و رسانید خون آنرا گرم و پیاله
انداخته آورد آن مکار پیاله خون ساوخت و در کشید و بعد از زمانی از روئے فریب فراو
بر آورد که در شکم و در غالب آمد و زمان زمان چند و فزع زیاده می کرد و قریب نیم شب

کجا صعوہ را این میسر شود کہ بابا ز روزے برابر شود
 کبوتر کہ پس لوزند با عقاب بقصد سرخویش وار و شتاب
 شغال ار کند پنجه بازہ شیر سر بخت خود را در آرد بزیار
 بجائے کہ شیران در آند جنگ چه یارے رو بہ کہ الیتد بجنگ

آنحضرت بعد چنین فتح سجدات حمد بیکران بدرگاہ حضرت واجب العطا یا بقصدیم رسانید
 در اگر معاوضت فرمودہ بتبصیرات صاحب محس و غاشاک اہل خلافت و طغیان از غرضہ ممالک
 پاک رفتند و اکناف گیتی و اقطار ہندوستان و حیطہ تصرف اولیائے دولت در آند نیزنگاہ
 افغانان از طرف قنوج برہم خوردہ و امرائے کابل از پھوجین فتوحات ول نہاد خدمت شدہ
 حسب المصلحت اقطاع یافتند و ول از کابل بر کشیدند عالم برہم خوردہ انتظام تازہ یافت ہم
 سلطنت منظم آمد مراسم بنسب بطہور سوخت لوازم و نفوذ پیش بہ تقدیم رسید کہ شہ
 حوصلہ ہارافراغی مسرت پدید آمد سادہ دلائل ہیچمان را سر رشتہ و انش بدست افتاد
 ہمت والا بہ ترقیہ احوال رعایا و آبادی ملک مصروف گفت شاہزادہ محمد ہمایون میرزا را برائے
 انتظام پراگندگی ہائے سنبہل فرستادند و شاہزادہ کامران میرزا را لاہور و ملتان جاگیر
 فرمودہ از کابل طلب داشتند شاہزادہ از کابل بلاہور آمد ولایت ملتان کہ از مدت ستمادی از قوت
 سلاطین دہلی بدر رفتہ بود و کسب تدبیر خیر بہمت شاہزادہ کامران میرزا و بتایید اقبال لایزال
 حضرت بادشاہ تبخیر درآمد

بر خوانندگان اخبار ممالک پوشیدہ نامد کہ از بعضی تواریخ بدین منظم مطالعہ این خاکسار
 درآمد کہ در ولایت ملتان آغاز ظہور اسلام در سنہ نو و نہ ہجری از محمد قاسم در زمان حجاج
 بن یوسف است بعد آن سلطان محمود غزنوی آن ولایت را از تصرف قرامطہ ملامدہ بر آوردہ
 رواج اسلام داد پس از آن شہاب الدین سلطان غوری بر ہندوستان فتح یافت
 ولایت ملتان نیز در تصرف سلطان درآمد از ابتدائے سنہ ۷۵۰ ہجری لغایت سنہ ۷۵۸ آن ولایت
 در تصرف سلاطین دہلی ماند چون یہ سبب سستی سلطان محمد شاہ کہ از نثر ادرایات اسلحہ خزان
 فرماں روا سے دہلی بود و در ہندوستان ملوک طوائف گردید و در ہر اکناف امر اسرار اطاعت
 بر تاقند حاکم ولایت ملتان نیز دم استقلال زد و از حکم سلطان محمد شاہ انحراف در زید
 چون نوشت سلطنت سلطان علاء الدین کہ سلطان محمد شاہ را در ہندوستان

اکثر قصه معاوت کردند و وزیران کنگش بعرض رسانیدند که چون مخالفان از هر طرف هجوم آورده اند و تا حاصل ملک بواقعی ضبط نشده است بهتر که چند قلعه استحکام داده بولایت پنجاب رفته اقامت باید ورزید و مترصد لطیفه غیبی باید بود حضرت پادشاه فرمودند که این چنین مملکت را بمشقت تمام گرفته و خلق کثیر که شمر یک ملت بودند بقتل داده باشم امروز از پیش کافری غمناک کرده و عذر شرعی بدست نیاورده اگر معاودت نمایم پادشاهان اطراف بچه زبان یاد کنند قطع نظر ازین در عرصه محشر چه عذر توانم گفت بیبهات و بیبهات وقت آنست که همت را با شجاعت همدوش نویاری را با دلاوری هم آغوش نموده کارزار مردانه باید نمود اگر بتايدات الهی فتح می شود غازی می شویم و اگر گشته میگردیم درجه شهادت می یابیم و دیگر انواع سخنان مردانه و نصایح عالی همتانه بر زبان آورده آن جماعه را دل دادند و همت بخشیدند هم گمان قبول کرده دل بر مرگ نهاده از اگره برآمدند و صفوف مصاف آراستند از آن اطراف را نا سانگی آورده ماده پیکار گشت بهادران قوی دل چون شیران زنجیر گل بر رزمگاه درآمده کوشش و کشتی نمودند که نظار گیان را ذکر رستم و افراسیاب از یاد رفت ملک روح اسفند یار و سهراب از فراز آسان تخمین گر گردید به **منظم**

ازان جنبش آمد زمین در ستوه	بجنبش و آمد و لشکر چو کوه
تن کوه لرزید بر خویش تن	ز پولاد پوشان لشکر شکن
بهر گوشه برخاست طوفان مرگ	ز باریدن تیر همچون تگرگ
کشیدند شمشیر کین از میان	ز هر جا دیسان زوروران
یک جانفشان یک جانستان	ز خون جو بهاشد روان بکریان

چون تأییدات ازلی و تمدیدات لم یزلی قهرین حال فرخنده مال ادبیای دولت بود صبح فیروز می از مطلع اقبال و مید و چهره ظفر بحسب خواهش نمودار گردید راناسا گانیز چون پشه از دوش باد گر نوزان و مانند دیوار از تند سیل افتان رو بهر سمت نهاد و بخت و مشقت افتان و خیزان بی یوت خویش رسید و لشکر یانش علف تیغ بیدریز نشد و از خون مخالفان عرصه کارزار لاله زار گشت **منظم**

اگر ماهی از سنگ خارابود
شکار نهنگان دریا بود

بطریق سیورغال مقرر گشت والدہ سلطان منون عنایت سے غایت گردیدہ یک قطعہ
 الماس کہ ہشت مثقال وزن داشت و تھینا مہران جواہر شناس میت آن نصف منبرج
 روزمرہ ربیع مسکون بود و بگفتند کہ آن الماس از خزائن سلطان علاء الدین است کہ اورا از اولاد
 راجہ بکراجیت بدست آمدہ بود پیش کش حضرت بادشاہ نمود و القصہ آنحضرت در آگرہ نزول اجلال
 فرمودہ بانظام مہام پرداخت و تمام ایام برسات کہ بمقتضائے نزاحت ہوا و شحات غمام
 و تازگی روزگار و سرسبزی زمین و رسیدگی میوہائے بہار ہندوستان است بعیش
 و عشرت گذرانیدند و از عدل و انصاف جہاں رونق بخشیدند و از بخشش و بخشائش جہانیاں
 را کامیاب فرمودند۔ **بیت**

اسودہ جہان بدولت او افروخت نظر بلطاعت او

چون ایام برسات بانقضارسیبہ ابراز بارش شبانہ روزے آرمیدہ چہرہ آسمان
 از حجاب سحاب و روئے زمین از نقاب آب نمودار گردید لطافت ہوا پرودہ ابراز میسان
 افلاکیان و خاکیان برکشید شدت آفتاب و سوزش گرما کہ ساکنان خطہ وجود و موطنان
 عالم شہود را در تپ و تاب داشت فروخت اہل روزگار کہ از کثرت آب و غلاب و فط
 تاب آفتاب پائے تردد و روانان قلیل کشیدہ بودند کمرست بہ تحصیل مقاصد پرستند
 موسم نرد و جوانان شجاعت شعار و زمان جولان گرمی باد پایان برق رفتار در رسید آنحضرت
 بعد روز دسہرہ کہ آن ہندی جشن است باستیصال مخالفان بے اعتدال و پامال معاندان
 ببال متوجہ شدند ہمدین اثنار انا ساگاکہ از راجہائے عظیم الشان ہندوستان بود
 باعوائے حسن خان میواتی باشکر فراوان و توپخانہ بے پایاں بحرات و جسارت تمام
 از مکان خود روانہ شدہ در میانہ کہ متصل آگرہ واقع است بقصد محاربہ یا آنحضرت در رسید
 و نیز جمعی افغانان کہ با سلطان ابراہیم ہم محالفت داشتند با پنجاہ ہزار سوار و پیلان
 بسیار از جانب متنوج خروج کردہ بہار خان ولد دریا خان را بسلطنت برداشتہ
 سلطان محمد لقب کروند و شورش عظیم بہ طرقت برخواست و در اقطار ممالک فتنہ و فساد
 روداد امرائے کابلی کہ خو پذیر دیار سرد سیر بودند چہ از ستوہ آمدن با فراطر گرد چہ
 از بسیاری ترددات محاربات و چہ از غلبہ راناساگاکہ و افغانان و چہ از بے ہمتی خود را
 (۱) بہار خان

نہا دم بدر رفتند خط

نہ زانگو نہ پیکار آمد پدید
که مشروح گرد و بگفت و شنید
ز پس کشتگان شد زمین ناپدید
تو گفتی کہ روز قیامت رسید
در آن روز زبس کرد و کشته شد
بیابان ہمہ پشته بر پشته شد
شد از کشته بر کشته بالادست
بتاراج جان مرگ بجنا و دست
زبس کشته افتاد در کوه و دشت
جهان گفت بس بس کہ از حد گذشت
گر این جنگ رستم بدیدی بخواب
شدی از نینیش دل و زهر آب

بالجمله بتاییدات الہی قہمی کہ بادشاہان پیشین را میسر نشده بود و مقدمہ تمام فتوحات
ہندوستان تو اند شد چہرہ ظہور برافروخت و خزمن دولت و حیات سلطان ابراہیم
از برق تیغ آنحضرت پاک بسوخت بعد ظہور جنین فتح شرف حضرت بادشاہ جبین نیابہر زمین عجز نہادہ سجرات
شکر و سپاس بہ در گاہ بادشاہ حقیقی بجا آورده متوجہ دہلی شدند و در آن مصر جا مع کہ
تحت گاہ سلاطین ہند است رسیدہ سکہ و خطبہ بنام نامی خویش نمودند قطع
ظہیر الدین محمد شاہ بابر سکندر شوکت و بہرہ مصلحت
بدولت کرد و فتح خطہ ہند کہ تاریخ آمدش فتح بدولت

در ہائے خزائن کہ گرد آورده چندین سلاطین بود کثودہ ہفتاد لک تنگہ سکندری
بشاہزادہ محمد ہمایون میرزا و یک خانہ خزینہ بے آنکہ تحقیق شود و ضمیمہ انعام فرمودند و دہ
لک تنگہ بہر یک اہرام رحمت شد و تلمے یکہ جوانان بلک مردم اردوے محلے از انعام
کامیاب شدند و بشاہزادہ ہائے کامگار و پروگیان شہستان اقبال کہ در کابل بودند بقدر
تفاوت درجات نقد و جنس روانہ کردند بعد تنظیم و تنسیق امور دہلی متوجہ اگرہ گشتند
و در آن مصر و لکشا بہت نظم و نسق مالی و ملکی طرح اقامت آگندند سوائے دہلی و اگرہ
باطران مالک افغانان لواسے مخالفت مے افراشتند آخر الامر بتدابیر صائبہ و انکار ثاقبہ
آنحضرت بمبرور ایام اکثر مخالفان مہر بر خط اطاعت و انقیاد ہنہادند و ہر کس بقدر مراتب شمول
عواطف گردید و امرائے قدیم و جدید و درخور حال اقطاع مرحمت شد و از شمول عواطف والا
والدہ فرزندان و وابستگان سلطان ابراہیم مشمول عنایات ساختہ اسوال و خزائن خاصہ
ایشان را با ایشان مرحمت فرمودند و اضافہ بر آن ہفت لک تنگہ از کمین انشفاق بوالدہ سلطان

همدوش و دلیری را با جان بازی هم آغوش کرده ممله اوروند و داد مردانگی و مردی داده
 بسان رستم و افراسیاب و مانند اسفندیار و سهراب بجنگ پرداختند **نظم**
 دوست اوریده بکوشش برون بهر دست نشان تیغ الماس گون
 بهر جا که بازو بر افراخته سربیل را زیر انداخته
 بیک زخم خرطوم میشد جدا تو گویی که از کوه فتاد از دما
 به پاشید خرطوم فیضان تیغ تو گویی همه مار باروز میخ

شکفلان تو چنان از طرفین بتو پیاپی زلزله آنگن و ضرب ز نهائے کوه شکن آتش
 و دادند از صوبت صد از زلزله در زمین آسمان افتاد و غیزو تحیر از کون و مکان برخاست
 زبر و مستعان شگافته شد و گوش شنوندگان انباشته گشت خرمن هستی بسیاری
 از بوارق ضرب آنها سوخته گردید و دود و ابل و دماغ اکثر پیچید از کثرت دود و دخان عرصه
 بنبر و نوعی تاریک شد که تا زمان متعجبه آدمی و اسب محسوس نمی گشت و فطر بحار
 مانند برسیاه سطح هوا را بنیج تیره ساخت که گویا شب و مجور نقاب ظلمت بر رخ روز انداخته
 و دمانند دیوانگان ز ولیده موم مضطربانه بر روی زمین می دود و دخان در رنگ گرد باد
 پیای شتاب باد و خ فلک می پیچید **نظم**

ز بس دود کا د فسر از از فرو و سید ابیک بار چرخ بود
 چنان دود شد سوی گردون تاب که شد چشمهای کو اکب پر اب

از آنجا که ارادت ازلی و شفیت لم یزلی بران رفته بود که رشته سلطنت بودیان شقیق گرد و دمانک
 بهند وستان و دل ریایت عنایت این خاندان و الا نشان مورد امن امان شود و مرغان قضا گیر بیان
 جان سلطان بدست اجل گرفته بمقابله بهادران لشکر اقبال که چون سد روین لباس
 آهنین آراسته و بزبور فتح و نصرت پیراسته بودند کشیده آورند از سرد طرف
 مبارزان شهاست نشان داد و جانفشانی و جانستانی دادند و مراسم قتال و جدال بتقدیم
 رسانیدند و کارزار عظیم روداد و آتش پیکار متعل شد بالا آخر نیم فتح و ظفر از هب
 اقبال وزید و غنچه مراد و رگبن مال شگفته گردید و سلطان ابراهیم ناگهان در گوشه کشته
 شد و اکثر از لشکر یانش علف تیغ بید ریغ گشته طعمه زاغ و زغن گردید و تیغ شش هزار
 آدم نزدیک نفس سلطان مقتول گشته افتادند و بقیه السیف قهرم گشته سرد بیابان

بنا به سیده ازان منزل شاهزاده محمد پهلون میزارا تبخیر حصار فیروزه رحمت فرمودند شاهزاده جوان بخت
 در آن سرزمین رفته و او مردانگی و دلاوری داده آن نواحی را سحر کرده و انبیه پلازمت رسید و بجای خود این خدمت حصار
 فیروزه و یک که در محله نقد بشاهزاده مرحمت شد و در منزل ابناله خبر رسید که سلطان
 ابراهیم یک سوار و توپخانه بسیار و هزار فیل کوشکوه بقصد جنگ از دہلی برآمده منزل
 بنزل می آید آن حضرت از ابناله راهی گشته بعد قطع منازل و طے مراحل در والی شهر
 پانی پت رسیده نزول اقبال فرمودند سلطان ابراهیم نیز در نواحی آن شهر رسیده در
 استعداد پیکار گردید هر روز از طرفین دلاوری جنگ آورد و مردانگی میدادند و مجاہدان لشکر
 بادشاهی بتائیدات الهی غالب می آمدند و سورت حسین و افرین می شدند سلطان ابراهیم بکشت
 و حشمت بسیار و مہابت و صلابت تمام بقصد جنگ و محاربت بر فیل اسان شکوه سوار گشته
 رود در معرکه آورد. **بلیت**

چو از خاک بر باد صحرانشست
 ابراهیم گفتی براز نشست
 افغانان در آن کارزار فیضان کوه کردار انتخاب کرده بجمجم و دیگر سلاح آراسته
 بر لشکر بادشاهی سردان و آن عفریت پیکران از تندخوی و عربدہ و جمجمے بہر طرف کہ میدویدند
 صف مغلیہ را برہم میکردند و بہر جانب کہ روئے آوردند تو زک جمعیت مغلان از ہم میگفتند
 از صدمات فیلمان بادنگ اسپان مغلان کہ ہرگز چنین مہیب صورت ندیدہ بودند
 تاب نیاوردہ پیش نئے توانستند رفت و ہر کس کہ از دلاوران لشکر بادشاهی ہجرات و ہجرت
 پیش میرفت بجز ہوم فیلمان گرفتار شدہ بخاک برابر میشد. **مختصر**

چو خمیدہ خرطوم فیلمان است	در اعضائے مغلان در اندکست
خرطوم فیلمان پر عسہ بدہ	بلائے سیدہ و آسمان آمدہ
ز دندان بزخم آتش انگشستند	ہمہ خاک باخون در آیمختند
یکے را بدندان بر آویختہ	یکے را بزبانو در آیمختہ

در این وقت حضرت بادشاہ نظر بر لشکر یان خویش انداختہ و غلبہ فیلمان و اضطراب و ہلاکت
 ملاحظہ کردہ سخنان عنایت امود و مقدرات ہمت بخش بر زبان مقدس آوردہ فرمودند کہ لے
 مردان بکوشید تا جامہ زنان پوشید ہمگانان کہ ہمت بستہ دلاوری را با جان شہادی
 (۱) سلک جمعیت ترک

بند راول عرف لمغان مرتبه سوم در ۹۲۵ پیروز پنجاب مرتبه چهارم در ۹۳۰ تالاهور و دیپال پور مرتبه
 پنجم در ۹۳۳ چون از بد سلوکی و بیدادی سلطان ابراهیم اکثر ابرگشت و در اکنات بلاد فتنه
 و فساد برخاست و در هر طرف نوکران سلطان بغی در زبیده دولت خان و غازی خان
 از لاهور عرض داشت متبذل استماع تشریف آوردن بخدمت حضرت پادشاه نوشته
 و بعد آن دولت خان از لاهور روانه کابل گشت لهذا قصد هندوستان فرموده بعضی امر را
 پیش از خود بلاهور و دیگر اماکن اطراف فرستادند آنحضرت نیز بدولت و اقبال نهضت
 فرموده مانند خورشید از برجی به برجی همچو کواکب از مکائے بکائے قطع منازل نموده برکنار
 آب مسند رسید بهال واجب لشکر منصور بنظر والاد آوردند و سوار و پیاده از سپاهی
 و سوداگر و اکابر و مسافر بده هزار رسید درین اثنا خبر آمد که دولت خان و غازی خان از عهد و
 مشیق برگشته چهل هزار سوار و پیاده جمع کرده حصار کلا نور را متصرف شده اند و با امرائے
 بادشاهی که پیشتر در لاهور رسیده بودند عزم جنگ دارند و از مردم بادشاهی سیالکوت
 نیز انتزاع نموده اند آنحضرت باستماع این خبر بسرعت متوجه شده برکنار آب چناب
 حوالی قصبه بهلول پور تزلزل فرمودند و حکم شد که سیالکوت را خراب کرده ساکنان
 آن جا را در بهلول پور آباد گردانند از آنجا پیشتر روانه شدند اتفاقاً پیش ازین چند روز عالم خان
 و دیگر امرائے سلطان ابراهیم منحرف شده لوائے مخالفت برافراشته قریب چهل هزار سوار یکجا
 شده بمسلطان آماده پیکار گشته عازم دهلی گردیده بودند سلطان بمقابلہ آنها برآمد آن مردم
 بمجنگ روز صلاح ندیده شبخون آورده بیارے از لشکر بایان سلطان گشته و خسته
 گردیدند روز دیگر محاربه سخت نموده منهدم شدند بعد رسیدن در سهرند خبر نزول
 مایات عالیات حضرت بادشاه در حد و سیالکوت شنیده عازم درگاه والا شدند و بادراک
 سعادت ملازمت مورد الطاف پیکران گردیدند آنحضرت از سیالکوت متوجه پیشتر شده
 براه پسر در کلا نور تشریف بردند و از آنجا کوچ فرموده قلعہ ملوت بتسغیر در آوردند و تهمان
 که از عهد برگشته بود و از دے نجات قرار بر ملازمت نمیداد بالاخر نام گشته بملازمت
 رسید بحسب صلاح دولت خواهان دولت خاں را باریقتانش در قلعہ ملوت مجبوس
 نمودند در همان جس مرغ روح او توفیق بدن پرواز نمود و آنحضرت از آنجا روانه شده

تا کنم سب سرخ را تخمین
 سازم اول دل و زبان را شاد
 کین سخن را دگر بود پهلوی
 فکر تم گم بود درین کوچه
 تانیا بخت بستانش
 مرغ دلباسیروا میاز
 مست گرد و حسد و ز کفایم
 کام امید از و پراز شکر
 صاحب دلپذیر روح افزا
 دل عشاق از و به برگ نواست
 حقه طبع پر گهر سازم
 چون کنم تار و صف هر یک پود
 چشم آن سر و قد سیم اندام
 بس کنم تانیا ن بسانداز

به گلائی کم نفس مشکین
 وصف زرد الوار کم بنیاد
 دم نیارم زدن ز شفت الو
 چون در آیم بوصف آوچه
 سرخ آکو پیرس والانش
 گردید اندوت طبع نواز
 وصف انگور اگر بنظم آرم
 شکر انگور از شکر خوشتر
 صاحب صاحبان دانش را
 و جینی سخن چه گویم راست
 و در بوصف اتار پر دازم
 الو انگور و فندق و امرو
 یادم آید چه گویم از بادام
 و نهسم بهجو پسته ماند باز

در ایام بودن آنحضرت بمطهر دل کشائی کابل ۹۱۱ هـ زلزله عظیم واقع شد فسیلهائی
 قلعه و اکثر منازل بالائے حصار و عمارات شهر از شدت زلزله افتاد و خانه های موضع لغمان
 با تمام اینها ام یافت سی و سه مرتبه زمین در یک روز جنبش اندا ساس عمر بسیاری مردم
 و دیگر ذبیحات فیر و ریخت و تا یک ماه شب و روز یک دوسه مرتبه زمین در تزلزل بود
 و در میان لغمان یک فوت پاره زمین که عرض آن یک گتھه بانس یعنی شصت و ربع بریده یک
 تیر انداز پایان رفت و از جاک بریده چشمه های آب پیدا شد و از استرغ تلمیدان قریب
 شش فرسخ آچنان زمین شکافت که بعضی از اطراف او برابر بلبل بلند شده بود در آغاز
 زلزله از سر کوه ساگرد و با و شدت تمام بر غاست و آثار قیامت نمودار شد در همین سال
 در هندوستان نیز زلزله عظیم عام شده بود بالجمله آنحضرت در کابل بوده بمقتضای دلاور
 فطری و جرات ذاتی که مکرر بتبخی هندوستان بستند پیچ مرتبه از کابل یورش فرمودند
 مرتبه اول در ۹۱۲ هـ تاثر بله از قایع لغمان مرتبه دوم در ۹۱۳ هـ براه حوزد کابل تا نواحی

با فلک سخن میگوید و کوه سر کوبش از غایت بلندی با سان همسری می جوید فضاے نگار میش
 از خلد برین نمونه و سواد بهار میش از روضه رضوان نغمه زمیشت سراسر اشجار و فواکه خیز
 باغبانے سیرایش همه نزهت انگیز و باد بهاریش دلہائے اندر وہ را اعجاز عیسوی بکار می
 برد و هوای نور و زین بجانبہائے پذیردہ مانند دم میجائے شگفتگی می بخشد شیرین کاری
 میوہائے رنگارنگ و لذت بخشی فواکہ ہائے گوناگون ہندوستانیاں را کالے میسازد
 و ساز گاری ہوا و خوشگوار می آب اہل ہند را ہواے ہند از دل می براند از نظم
 حق نگہدار شہر کابل باد این چمن تاجہان است پر گل باد
 در ہواے بہار او شاید کہ بہن روح رفتہ باز آید

آنحضرت از ہواے کابل بغایت خوشوقت شدہ آنرا دار السلطنت قرار داد و در
 ایامی کہ مشاطہ یعنی عروس چہان را ہر ہفت میکرو و دایہ نوروزی شاہد روزگار را
 زیب و زینت میداد و ابر بہاری گلشن گیتی را ابروے می بخشید و از نسیم سیجائے
 نفس در آبد آن نباتات روح مید مید بہوجیب حکم و الا منقل شہر باغی مطبوع
 و دل کشا و گلشنی سرست بخش و نزهت افزا طرح انگندند کہ از طراوت و نصارت دم
 مساوات بہار جنت میزد و ابھوسے از گذر گاہ آورده در آن نزهت کردہ روان کردند
 کہ در ذریعہ طراوت دایمی تواند بود و نگارین گلشنی کہ اگر گلشن خلد برین نسبت دادہ آید
 لایق و رنگین گنبد کہ اگر بہوستان بہشت تشبیہ کردہ شود نفس الامر موافق دیدہ
 در تماشایش چون دیدہ رنگس از حیرت باز میماند و زبان در بیان ثنائیش
 بسان سوسن حرف زدن نمی تواند بود و سفید ارش از تہایت ہندی سر بفلک شدہ
 دار و عرو و چنار ش از غایت بالائے شاخ با سان می برآرد و ہر درخت جوان بخت
 از بسیارے انمار چون پیران پشت خمیدہ و میوہ حلاوت اندو مانند حلوائے بہشتی
 بے حرارت آتش در رسیدہ و درختان نوخیز شش مانند قامت شاہان سہی بالا و لاوین
 و لونہالان سبز قبا بان دلبران سبز پوش سرست انگیزہ

خاکش از بوے خوش عبیر مرست میوہ پایش چو میوہائے بہشت
 میوہ چند زان کنم تقداد تا دہ میوہ بار شاخ مراد
 گر ز انواع سیب یاد آرم نہ توانم کہ حبلہ بشمارم

و مختب داشت و رخط اند جان که تخت گاه فرغانه است به سبب شکستن جبر که عمارت سلطانی بر آن بود در ۸۹۹ هجری و در عمر سی و نه سالگی بر حمت حق پیوست و در آن وقت سلطان احمد میرزا را در کلان عمر شیخ میرزا سلطنت سمرقند داشت بر سر اند جان لشکر کشیده مدتی محاصره نمود و یارادت ای لشکر بابر پسرشکریانش غلبه آورد اکثر مردم و چار پانلف شدند از بیعت از انجا خایب و خاسر باز گشت :-

حضرت طهیر الدین محمد بابر پادشاه بن عمر شیخ میرزا

در دوازده سالگی ۸۹۹ هجری در اند جان بر سر سلطنت نشست یازده سال در ولایت با سلاطین چقا و او ز یک محاربات سخت نمود و سه نوبت بر سلطان احمد میرزا عمو خود غالب آمده فتح سمرقند کرد و از انجا که شیعیت از لے بر آن رفته بود که گوهر کیمائی اقبال آنحضرت بمنصه ظهور رسانیده شود و کشور هندوستان به پر تو آفتاب عالم تاب شرق دولت گردد و از شش نیر جهان افزون این سلسله علیه قلم هستند فروغ جاوید پذیرد و آخر کار در آن دیار فتح الیائی که در خور محبت آنحضرت نگشت ناگزیر از سمرقند بر آمده با سعد و دے روانه شد و در بدخشان رسیده بنجر و شاه جنگ نموده فتح یافت و از انجا بکابل آمده از محمد تقسیم ولد ذوالنون از غون که او با عبد الرزاق میرزا بن انغ میرزا بن ابوسعید عم زاده آنحضرت جنگ کرده مظفر شده از مدتی بر کابل تصرف داشت استخلص نمود و محمد تقسیم شکست خورده از کابل پیش شاه بیگ برادر خود که حکومت قندهار داشت رفت و آنحضرت با استقلال کمال مسند آراء کابل و بدخشان گردیده بعیش و عشرت اشتغال ورزید ازین پیش اولاد حضرت صاحبقران را میرزا گفتندی و سیدالانحضرت خود را بادشاه خطاب کرده جشن مسرت و کامرانی و بزم بهجت و شادمانی اراست تمام ایام بهار کابل بفرح و سرور گذشت و هوای آن خطه و لکثانی بر مزاج اقدس سازگار می نمود و فواکه و آب گوارا افتاد بے شائبه تکلف تعریف و توصیف کابل جنت مثل از کالبد بیان و قالب شرح افزون است شهریت بزرگ بمجموع حویله های آراسته و بهارات عالییه پیراسته مصریت سترگ از تواد رفعت کشور معمور و اجناس غزیه ربع مسکون ملو بازار مسقت بائین دل پذیر تمیز یافته و رشته دکاکین مانند منظم جواهر انتظام پذیرفته تله آهین بنیادش از زبان لکریا

کله داری که سرکش بود و بے باک سرش را با کله انگند بر خاک
 خسان را پاک کرد و هر دیارے بگذارد زمین نگذاشت خارے
 مدت سی و پنج سال سلطنت با استقلال کمال کرده در ششده در کلان ابدان بنهاد و فرسخی
 از سمرقند که متوجع فتح خطا بودند در عمر بنقاد و یک سالگی به بیماری سخت رحلت نمود و منظم
 سلطان تهر آنکه مثل او شاه نبود در هفت و صد و سی شش آید بود
 در هفتصد و هفتاد و دویم که جلوس در هشتصد و هفت که در عالم پدرود
جلال الدین میران شاه میزرا - پسر سویم حضرت صاحبقران حکومت عراقین و آذربایجان
 و دیار بکر و شام داشت در ششده با قرا یوسف ترکمان در حوالی تبریز جنگ کرده در جبه
 شهادت یافت -

سلطان محمد میزرا - پسر سویم جلال الدین میران شاه میزرا در خدمت خلیل سلطان میزرا
 برادر کلان خود که فرمان روائے توران بود سپه سالاری و سرداری میگذرانید چون
 خلیل سلطان میزرا بجانب خراسان رفت در صحبت میزرا انغ بیگ ولد شاه رخ میزرا
 ابن حضرت صاحبقران که بنی عم بوده باشد میگذرانید میزرا انغ بیگ در علم نجوم مهارت
 کمال داشت حقیقت گردش افلاک و شرف و هبوط کواکب از صفحات آسمان میخواند
 و بدون مشاهده کتب نجوم از کمال اشتغال از تخریج و تدخیل ستارگان به برون و
 خصوصیات نتائج آن خبر میداد و بے اظهار اسرار و ابراز راز از سرایر نهانخانه دلایل
 مردم احوال و مال هر کدام معروض بیان می آورد و اکثر احکام زتی و جمعی برداشتمند
 این علم از میزرا یادگار است و در کتب نجوم مرقوم القصد سلطان محمد میزرا که همراه
 انغ بیگ میزرا میگذرانید با جل طبعی در گذشت -

سلطان ابو سعید میزرا - ولد سلطان محمد میزرا در بست و پنج سالگی سریر آرائے
 سلطنت گردید هیز و ده سال حکومت ترکستان و ماورالنهر و بدخشان و کابل و غزنین و قندهار
 و حدود هندوستان بنموده در آخر عمر عراق نیز گرفت در ششده از اتفاقاتی که روداد
 و قید از و نوحن ولد میزرا یوسف حاکم آذربایجان افتاد و یادگار میزرا نیزه چهارم
 شاه رخ میزرا که نوکر ابود سلطنت را بقتل رسانید -
سلطان عمر شیخ میزرا - پسر چهارم ابو سعید میزرا حکومت فرغانه و ولایت اوزبک

بائیں فرمان دی داشت میل
شدندی برش کو دکان خیل خیل
یکے نصب گشتے برسم وزیر
دگر چو امیران خدمت پذیر
زچوب وزنی ادا می ساخت
بکارے زهر سو برو تا نخت
چنان فرض کردی که فرمان تخت
بریدی دبر نیزه کردی سرش
چوروشن شدی جرم برکهرش
سزگفتی این است برکهرش
منه چنچند دیگر سر از همتان
محبوبو مانند بازے او
ببازی شدی سر فرزنے او
شب و روز در رزم بود و شکار
دل و جان در اندیشه کارزار

القصہ در خدمت ترمه شیرین خان واسے توران از نسل چنگیز خان کہ باہم جدی بود
آن حضرت بسرے بردند و بمقتضائے شجاعت ذاتی و دلاوری گوہرے روز بروز بر تہ
بلند فائزے شدند حتی کہ پایہ قدردان حضرت از جمیع امرائے عالی گشت و بدرجہ امیرالامرائے
پیوستند و در تاریخے کہ امیر طراغان پدر بزرگوار ایشان کہ ترک امارت کردہ در گوشہ قناعت
بیادرب العباد اشتغال داشت و دلیعت حیات سپردان حضرت در بست و پنج ساگی
بودند از روشنی کوکب و بلندی طالع وار جمندی بخت و یادری اقبال درائے ہجری
بعد فوت ترمه شیرین خان والی توران در خطہ دلکشائے بلخ بر سر پیرنہ ریان روانے
و تخت جہاننابی جلوس فرمودہ سکے و خطبہ بنام خود کردند و سمرقند را دارالسلطنت قرار
دادہ لوائے عالم گیری و گیتی آرائے برا فراختند و کوس جہان ستانی و مملکت پیرائے
بلند آوازہ ساختند چنانکہ در اندک زمانے ولایت ماورالنہر و خوارزم و ترکستان و خراسان
و عراقین و آذربایجان و فارس و مازندران و کرمان و دیاربکر و خورستان و مصر و شام
و روم و کابلستان و زابلستان و گرجستان و ہندوستان و دیگر ولایت در حوزہ تسخیر
در آوردہ بر روش منابر جمیع ممالک خطبہ و بر وجوہ و راہم و دانیہ کہ بنام نامی رواج داد
فرمان روایان بروئے زمین را فرمان پذیر خویش گردانید۔ **منظم**

ولایت منظم گشت از قاف تا قاف
نمائند از جہان صاحب کلاہے
سنگاران فرومروند ز اطراف
کہ پیشش ز رفت از دیدہ راہے

محمد بابر بادشاہ در کابل رفتہ پناہ برد و استعدای تشریف شریف ہندوستان نمود چنانچہ
حضرت بادشاہ با عظمت و کمند و شوکت و شہرت تمام ہندوستان آمدہ در مقام پانی پت
جنگ کردہ منظر و منصور شدند و سلطان ابراہیم در آن کارزار کشتہ شد ایام سلطنت
از ہفت سال از ابتدا کے سلطان بہلول تا اقامت سلطان ابراہیم ستہ تن مدت ہفتاد
و یک سال و پنج ماہ و ہشت روز جہانبانی کردند ازینجا سلسلہ لودیان منقطع گردید و با عی
بیابگوی کہ پرویز از زمانہ چغورد
بروہیس کہ کسری روز گلچہر
گر گرفت مالک بدیگری بگذشت
در وہادہ خند ان بدیگری بسپرد

حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ بن عمر شیخ میرزا بن ابوسعید
میرزا بن سلطان محمد میرزا بن جلال الدین میرزا بن شاہ میرزا بن حضرت
صاحب قرآن امیر تیمور گورگان ذکر تیمور ہم درین

بر منتظران اخبار سلاطین و مترعدان امار خواقین پوشیدہ و مستور نماند کہ ایزد سبحانہ
وجل شانہ بمقتضائے حکم حکم و امر سہرم خویش نظام مہام عالم و عالمیان و سر انجام امور جہان و
جہانیان رابطہ کہ باید و در صورتی کہ شاید بحسب ارادت ازلی و مصلحت لم یزال ہی بمصلحت ظہور
مے اردو ہر بندہ را در جور استحقاق ذاتی و استعداد جلی گوہرے او بہ مرتبہ از مراتب
خاص رسانیدہ تشریفے کہ سزاوار بالا کے والا کے اومی باشد کہ امت میفرماید چون کار فرمایان
قضا و قدر سلطنت بہفت اقلیم در مکاسن قوۃ برائے حضرت صاحب قرآن امیر تیمور گورگان و رعیت
ہنادہ بودند در ایام رضاع انوار سرداری و سردری از پیشانی نورانی آن حضرت واضح و طوار
خلافت و رعیت پروری از خطوط دست والا لایح بود بعد از انکہ سن مبارک بعد متمیز رسید
از ریاض حرکات و سکنات بوی سلطنت و جہاننداری چون نگہت ریاحین از نسیم بہاری
مید مید و از مجازی گفتار و کردار نو جہان بانی مانند بارقہ برق از ابرازری مید رخسیدہ گھر
باہم از ان و ہمسران در بازی سے بودند غیر از حکایات حکم رانی و فرمان روا کے بر زبان
آوردند و در باز ہی ہم محض شکر کشی و صف آرائے می بود
بازی اگر تیشہ ش آہنگ بود
حدیثش زوہی ہم دا رنگ بود

جهت امر از روه خاطر می بودند مهابت و صلابت سلطان که در ابتدا می بود از دل امر از ایل گردید
 و احتمال در کار سلطنت راه یافت از تلون بیعت با و شاهان پر حذر باید بود و گاهی بسلا می برنجند و زبانی
 بدشنامی خلعت و بند اگر در مقام عنایت باشند از تهر بر تقصیر در گذرند و اگر عتاب کنند بے گناهی
 را بشهرستان عدم فرسیند و اگر بنده نوازی فرمایند گناہکاران را نوید نجات دهند و اگر بر تقاض
 آیند مخلصان را سخاوت و اعتقاد را از روه عزت نجات اندازند القصد میان بهویہ را که از سادات
 عظام و وزرائے کرام بود بدون وقوع تقصیر متعبد ساخت و غیر از ظهور جسمی که از وقت
 لازم آید آن بے گناہ را با عوائے بدانند ایشان تقبل رسانید گویند که میان بهویہ نوعی دانش و فراست
 داشت که روزی سلطان سکندر دانه غله موته که در مسجد جامع بنظرش در آمد بود برداشته
 بدست میان بهویہ داد او کور نشات بجا آورد و به مقتضائے فکر ت بلند بخاطر آورد که چون این
 سعادت دست بوس بادشاه یافته فکرے باید کرد که حیات ابدی یابد آزاد و باغچه نشین
 خود کاشته مراسم حرم احتیاط در پرورش آن بکار برد و از و چند خوشه بر آید چون بچته شد
 زیاده از دود و دانه بهر سید سنجین چند سال علی التواتر کاشته و حاصلات آن سال ببال
 بهر سانیده بملغے فراوان پیدا کرد و از آن مبلغها در شهر دہلی مسجدی بعمارت متین احداث
 نموده حقیقت این دانه و احداث مسجد بفرض رسانید سلطان بر عقل و دانش او اذین کرده
 بعنایات بادشاهان و از انیش مواجب سراز کرد و انید و آن مسجد باسم موته موسوم گشت و تا
 حال در دہلی قائم است و همان نام شهرت دارد و بالجملة سلطان چنین وزیر صائب تدبیر را ناحق
 کشت و اعظم ہایون شروانی را که محاصر گو ایار داشت در اگره طلبیدہ قید کرد اسلام خان پسر
 او که حاکم مانک پور بود سرینے بر داشتہ چیل ہزار سوار و پانصد زنجیریل یکجا کردہ اما دہ پیکا
 گردید و پیغام نمود کہ اگر اعظم ہایون را از قید خلاص سازند دست از مخالفت برداشته
 شود و سلطان این معنی را قبول نکند و دشکر بر سر او تعین نمود و مقابلہ و مقاتلہ عظیم در میان آمد و
 و اسلام خان در معرکہ کشته شد و اعظم ہایون در زندان خانہ وفات یافت بہارستان
 پسر دریا خان در بہار بنی وزیدہ قریب یک لک سوار یکجا کردہ تا ولایت سنہیل متصرف
 شدہ خود را سلطان محمد خطاب کردہ سکہ و خطبہ بنام خود نوشت و بچنین بہر طرف افغانان کوگردان شدہ
 علم مخالفت برافراشتند و دولت خان لودھی مخالفت و وزیدہ از لاہور پیش حضرت ظہیر الدین

۱۱ ہشتاد و پنج فرشتہ جلد اول صفحہ ۱۹۱ ہجری فرشتہ ۲۶۸ بہار خان یا شہباز خان

خورد سلطان بود اغوا نموده مدعی سلطنت ساختند آخر الامر یہاں امر اور میان آمد مقرر کردند
 کہ تا سرحد جوینور در تصرف سلطان بوده باشد و در جوینور شاہزادہ جلال خان بر سبند حکومت
 نشیند کہ در یک ملک دو بادشاہ راست نیایند و در یک نیام دو شمشیر بنگند **منظم**
 بزم و جمشید مقامے کہ دید جائے دو شمشیر نیامی کہ دید
 تنگ بود مملکتے بر و دشاہ کس نشیندہ فلکے بادواہ

بعد رخصت شاہزادہ بطرف جوینور و زراے عالی دانش این مصلحت رائے پسندیدند
 سلطان فرمان طلب شاہزادہ فرستاد کہ بعض مصلحت باز رو برو باید کرد شاہزادہ در جواب
 گفت کہ چون در ساعت نیک برآمدہ ام بالفعل بمنزل مقصود روانہ مے شوم و راضی بادن
 نگشتہ و عذر ہا در میان آورده را ہی گشت و قطع منازل نموده داخل جوینور گردید و مسند را
 حکومت شد سلطان امرائے آن دیار را امیدوار الطاف بیکران نموده از شاہزادہ برگردانید
 درین صورت شاہزادہ پرده از روی کار برداشته علانیہ کوس مخالفت نواختہ
 در آن ولایت سکہ و خطبہ بنام خود کرد و سلطان جلال الدین خطاب کردہ شکر فراہم آورده
 مستعد جنگ گردید و با عظم ہایون شروانی کہ از امرائے کبار صاحب جمعیت بود اتفاق نموده
 آماوہ پیکار گردید چون سلطان بدفع این شورش یورش نمود و عظم ہایون تاب نیاورده
 و بچارہ شدہ از شاہزادہ جدا گشتہ آمدہ ملازمت نمود شاہزادہ نیز ناوہم گشتہ میخواست
 کہ بلازمت برسد لیکن سلطان قبول نکرد و شاہزادہ ہراجہ بکراجیت و لدراجہ بان حاکم گوالیار پناہ برد
 عظم ہایون شروانی باسی ہزار سوار و سیصد زنجیر فیل و توپخانہ بسیار بر سر گوالیار تعین شد
 شاہزادہ تاب نیاورده از گوالیار برآمدہ بطرف مالوہ رفت و از انجا ولایت گوندوانہ درآمد گوندوانہ
 از روی نامردی و بیزاری شاہزادہ را دستگیر نموده پیش سلطان فرستاد و دوسالان او را
 بقلعہ ہنسی روانہ کردہ از روی بی رحمی و راہ قتل گمانید **منظم**
 شربت سلطنت و جاہ چنان شیرین کہ شہان از پئے آن خون برادر ریزند
 خون آزرده دلاں ز پئے ملک مریند کہ تر نیز بہان جرمہ با غر ریزند

چون سلطان نوجوان بود و کاریکہ پسندیدہ خردوران و لایق باوشاہان نباشد بی مشورت
 وزرائے نمود و اعیان دولت را بتقصیرت سہل ملک بدون تقصیر قید و زندان مے کرد این

ہر دو دست فرمان گرفتہ بر سرے نہاد ہا بایا و مسجد جامع بر سر منبر ہر جا کہ حکم صادر سے شد می خواند
دو اوقات و لایات و پگنات ہر روز رسید می از سوانح آن ممالک مطلع شدی بالاخر سلطان
پیماری سخت رودادہ راہ نفس بستہ شد و قطرہ آب درون حلق نرفتہ از ہمان پیاری گذشت

منظم
سکندر کہ بر عالمی حکم داشت در آن دم کہ میرفت دنیا گذشت
میسر نبودش کزان عالمی ستانند مہلت و ہندش دمی
سکندر شہ بہفت کشور بنامند نامد کہے چون سکندر نامند
مدت سلطنت بست و شش سال و پنج ماہ

سلطان ابراہیم بن سلطان سکندر بن سلطان ہلہول

تخت مرصع و مکمل بجوہر نفیسہ آبدار و لولوی غریبہ شاہوار آراستہ و انواع
گلہائے مرصع از گوہر و زحشان و نعل بدخشان بر آن تعبیہ نمودند کہ تماشائے صورت ہر گل
سیرایش ہوش نگار گیان سے رہود و مشاہدہ زیبائے و عنائے آن ابواب حیرت بر روی
تماشائیان سے کشود منظم

تخت گلویم کہ سپہر بست ہفت سدر یاز شرفش بہرہ مند
کرد جهان را بسکونت حدم ثابت مطلق بہ ثبات قدم
صدت دم اید جم و غاقان بہ پیش او نرود یک قدم از جائے خویش
پاشش چہار و ہشت را تو گشت کرب ہر کند و شک پائے گشت
شیشہ مرصع بہ بساط زمین بر سر او شہ شدہ دانوشین

در ۲۵ سالہ سلطان بر آن تخت جلوس نمودہ مسکہ و خطبہ بنام خور و رواج و انقش ضبط
و تسلط و صلابت بر امر از پدر ہم زیادہ بود و احدی را از اکان دولت مجال نبود کہ سر مو مختلف
از امر تواند نمود و از آنجا کہ واقعہ طلبان سیہ باطن برائے گرمی ہنگامہ خویش نیخواستہ کہ فرمان
روائے مستقل و مسلط بودہ باشد ابتدا بعضی امراء شاہزادہ جلال حناں را کہ برادر

۱۱۱۱ است و بہشت سال و پنج ماہ فرشتہ جلد اول صفحہ ۱۸۰ (۲) لغات - (۳) شاہ - (۴) مزین وہ ۱۱۱۱

از اغسال و از دحام باز باید داشت سلطان بر علماء بر آشفست که طرت کفار میگیرید علما گفتند که آنچه
 در کتب اسلاف نوشته اند از اظهار ان باکی نیست بالجمله سلطان خیلے متعصب بود و کفار را
 در اهانت و ذلت داشتے مقرر کرده بود که ہندوان اند کے پارچہ نیلہ بر جامہ خود متصل کتف
 پیوند کنند تا اطاعت اسلام بظہور رسد و علامت ہنود ظاہر گردد و کتب ہندوان را ہر جا نزد
 ہر کس کہے یافتند می سوختند یا در آب می انداختند و ہر کس کہ از کفار دستارے بست جزیرہ
 بقرار اعلاے ازوے گرفتند ازین جہت اکثر ہندوان اند کے پارچہ نیلہ بر سرے بستند
 ترک بستن دستار نمودند و در خفت و ذلت می بودند و آن چنان خوار و ذلیل شدند کہ از وقت
 روزمرہ عاجز و درماندہ بودند نو بیت ز نار واری را بہمت اسلام کرده بودند سلطان تمامی
 علما و فضلاء مالک محروسہ جمع کرده و عولے بروثابت نمود چوں اسلام قبول نہ
 کرد و اورا بقتل رسانیدند اول کہے کہ از سلاطین ہندوستان ہندوان را خوار و نزار
 داشتند و بدعوئی اسلام بر ہمین رکشتہ او بود رعایت اہل اسلام بسیار کردے و
 بستخان در روز عاشورہ و عید و خیرات بسیار خولے در مساجد و مدارس امام و موزن و خطیب
 و مدرس مقرر کرده و ظائف این جامعہ از سرکار مرحمت کردے خبر واری نسبت باحوال عربیت
 و سپاہ بجائے رسانید کہ خصوصیات خانہ مردم باور سیدی بعضے اوقات شبانہ لباس سلطنت
 از ہر انداختہ تنہا و رکوبہ و بازار رفتہ از حقیقت احوال امر او دیگر خلایق مطلع شدی مردم ظن
 می بودند کہ سلطان بجن آشناسنت کہ خبین اخبار مخفیہ میرساند و بعضے می گفتند کہ چہ سخی
 از ظلمات بدست سلطان افتادہ بود کہ از افروختن آن عالم اجنبہ ظاہر می شد و کیفیت روسے
 زمین و احوال روزمرہ سلاطین مالک و خصوصیات عالم و عالمیان بہ کم و زیادہ اخبار میکرد
 و خندان و نیز اشتیائے دیگر مالک بموجب طلب سلطان حاضر می نمود بالجملہ سلطان
 خیلے ہوشیار و صاحب دانش بود بر امرائے ضبط درست داشت اگر جائے لشکر تعیین میکرد
 ہر روز دو فرمان متضمن تدبیر و ترتیب عساکرہ را استن صفوف جر نغار و بر نغار و ہراول و
 قراول و چٹلول و آئین کارزار و پیش برون کار و جملہ بر مخالف و محاصرہ قلعہ بنام سردار فرج
 میسر ستاد و نوکر انفس را جمال نبود کہ احدے از ضوابط و حکمش تخالف تواند و روزید اسباب
 واک چو کی ایما موجود داشت امرائے سرحد کہ فرمان صادر می شد و دوسہ کرہ استقبالی
 میکرد و صف بستہ شخصے کہ فرمان می آورد بران صفہ می ایستاد و امرانیر صفہ ایستادہ

سلطان از هانچا بر بارک شاه برادر کلان خود که در جوپور بود رفته پس از محاربه فتح نمود آن ولایت را بدستور سابق بر برادر خود بحال داشته سکه خطبه بنام خود کرد و نیز با سلطان حسین والی جوپور که از سلطان بهلول شکست خورده و در دست رفته بود او را اکثر اوقات با بارک شاه مجادله می نمود جنگ متواتر نموده مظفر و منصور گشت آورده اند که چون نوبت سلطنت دہلی سلطان محمد شاه بن سلطان فیروز شاه رسید ملک سرور خواجه سرار که خطاب خواجه جهانی داشت سلطان الشرق مخاطب ساخته جوپور و آن حدود بجاکیرش مقرر کرده رخصت گردانید چون سلطان محمد شاه را شوکت و صلاحیت نامند سلطان الشرق استیلا یافته پیرگنه کول داتاوه دکنپله و بهارچ و پری و بهار و ترهت و غیره از جانب دہلی در تصرف آورد حکومت با استقلال کرد و در ۶۹۷ سنه سکه خطبه بنام خود نموده آن ولایت را رونق تازه داد بعد چندی با جل طبعی در گذشت مدت سلطنت او شانزده سال

سلطان مبارک شاه پسر خوانده سلطان الشرق یک سال و چند ماه

سلطان ابرہیم شرقی بن سلطان مبارک شاه چهل سال و چند ماه

سلطان محمود بن سلطان ابرہیم شرقی سی و یک سال

سلطان محمد شاه بن سلطان محمود شاه سه سال و پنج ماه

سلطان حسین بن سلطان محمد شاه یازده سال

درین دلا که سلطان سکندر غالب آمد آن ولایت را از سلطان حسین تخلیس نمود اگرچه سابقاً سلطان بهلول بر آن ملک فتح کرده بکسان خود سپرده بود لیکن بواقعی به ضبط در نیامده درین مرتبه سلطان مظفر و منصور گشته بالکل آن ولایت را بقبض آورده و آن ممالک که از تصرف مسلمین دہلی بدر رفته بود بعد یکصد و دو سال ضمیمه ولایت دہلی گردید القعه سلطان سلطنت با استقلال تمام کرد و مراسم عدل و انصاف بتقدیم رسانید و بعد از ترخ غلات از ران ماند و رعایا را با امنیت و جمعیت بکار و پیشه خود استقلال داشت بترویج امور شریعیه و تقیید احکام اسلام بسیار مقید بود و تقصیب دینی خیل داشت از اکثر اماکن بت خانہاںہم ساخته و مدارس تعمیر نمود و در متصرف دیگر مکنہ ہندوان را از غسل منع کرد و نگذاشت کہ کسی از کفار و متعصب برسم کفر سروریش تواند تراشید و میخواست کہ بتخانہاں تہائیس را انہدام نماید علما گفتند کہ انداختن بتخانہاں قدیم جایز نیست اما کفار را

از پسران سلطان مرحوم برآورده کسان خود سپرد و این بیوفائی و بیوردی را بر خود
ردا داشت بریت

منوخ شد مروت و معدوم شد وفا
زین هر دو نام ماند چو عنقا و کیمیا
و از آنجا بدلی آمده روز بروز قوت و مکنه بهم رسانیده سلطنت بامر او گرد ظاهر آراسته
و باطن پیراسته بود و متابعت شریعت غراکمال تقید داشته و در کل حال سلوک بر مساکن
شرعیه و دین پروری نمود و در داد و عدل مبالغه فرمود و پیشتر اوقات بمباحثت علما
و مجالست فقر اگزرانید و تفقداحوال فقیران و مسکینان کرد و بالاخر در موضع ملاوتی از
اعمال سکیت بزرگ طبعی جهان فانی را پرورد کرد **نظم**
بهشت قد و نو و بهشت رفت از عالم
خدیو ملک گستا و جهان شاه پهل
پیش ملکستان بود یک دفع اجل
بود محال بششیر و خنجر مصقول
مدت سلطنت اوسى و هشت سال و هشت ماه و هشت روز ۴

سلطان سکندر عرف شاهزاده نظام خان بن سلطان پهل

بعضی امرای پخواستند که شاهزاده باریک خلف کلان سلطان مرحوم را سر برار گردانند
و بر خن بر سلطنت اعظم سهایون پسر سلطان رضا منند بودند و والده سلطان سکندر که زرگر
زاده بود و نزدیک سلطان مرحوم از جمیع خوانین قرب و منزلت زیاده داشت و اکثر امرای
در حکم او بودند و در باب پسر خود پیغام نمود عیسی خان بود و پسر عم سلطان مرحوم که بحقیقت
ظاهرى چون شیر و شکر و در باطن بسان آب و آتش بود و دشنامها داده گفت که پسر
زرگرى زاده را چگونه سلطنت بر داریم با وجود باریک شاه که امالت و نجابت دارد آن خفت
قبول کنیم خانخانان فری که ازامرای نامدار بود گفت و در نو از حسیه سلطان مرحوم گذشته
مناسب نیست که بابلیه سلطان دشنام دهی عیسی خان گفت تو نو که هستی ترا چه میسر شد
که در سخنان خویش واقارب دخل کنی خانخانان بر آشت و گفت نو که سلطان نظام خان ایتیم
این را بگفت و از آنجا برخاسته با جمیع امرای اتفاق کرده شاهزاده نظام خان را سلطان سکندر
خطاب داده و در ۵۹۳۲ بقبضه جلای بر تخت خلافت شکن ساخته سکه و خطبه بنام او کردند

همی تا براید به تدبیر کار مدارائے دشمن به از کارزار
اگر فیل زوری و گرشیر جنگ به نزدیک من صلح بهتر از جنگ
کنند مثل اندر صلح سیر تو این راه میرود که از صلح خیر

چون سلطان محمود درگذشت و سلطان حسین خلف او بحکومت جوینور متکمن شد با
سلطان بهلول محاربات در میان آمد و از طرفین مبادات می گذشت نوبت سلطان
حسین باغوائے سلطان ملکه جهان بنت سلطان علاء الدین که در حباله از وفاج و
نکاح او بود بایک لک سوار و چهل هزار پیاده و چهار صد فیل و توپخانه فراوان بر
دهلی سواری کرد و سلطان بهلول بنا بر پاس نمک هر چند بلکه جهان عجز و نیاز کرد که نیابت
از طرف والد بزرگ و ارایشان می باشم و اطاعت قبول مینمایم بر من سواری
نکنید بلکه جهان بگوش اجابت اصفافکر و سلطان حسین را طوعاً و کرهاً بر جنگ آماده کرد
بالضرب سلطان بهلول با پانزده هزار سوار آمده صفوف مصاف آراسته کارزار
مردانه و پیکار استمانه نمود و از آنجا که قوی اقبال و بیدار بخت بود با وجود اندک لشکر
منظرف و منصور گشت **منظم**

چو لشکر بود اندک و یار بخت به از بیکان لشکر و کار سخت
که در جنگ فیروزی از آخر است نه از گنج و بسیاری لشکر است

سلطان حسین شکست یافته منهزم گردید ملکه جهان دستگیر شد سلطان بهلول از روی
مردمی و مردوت ان بانورا با عزاز و احترام پیش سلطان حسین فرستاد بعد آن
هفت مرتبه سلطان را با سلطان حسین محاربات روداده چند مرتبه صلح
در میان آمد و بارها سلطان حسین شکست یافته بطرف قنوج و پینه
رفت بمرتبہ آخرین شکست قاحتش خورده با مکن و در دست
رفت و سلطان بهلول در جوینور رسیده سکه و خطبه بنام خود کرده آن ولایت را ببارک
خان لوحانی که از امرائے بزرگ بود داده بدلی معاودت کرد و درین اثنا سلطان
علاء الدین که در بدائون گوشه اختیار کرده بود از تاراج بودن آنجا بعد بست سال
باجل طبعی درگذشت سلطان بهلول که بمقابلہ سلطان حسین در اتاوه فتنه بود بمائے
تقریب سلطان علاء الدین در بدائون رسیده بعد اداائے مراسم ماتم پستی بدائون را

باشند و نیز تبه افغانان بموجب اشارہ سلطان در بانان رالت زده بزراندرون در
 آمدند و گفتند کہ مایان شل بہلول نوکر خان ہستیم از سلام چرا محروم باشیم چون غوغائے
 و شور گر دید خان از حال پرسید گفتند کہ افغانان سلطان را دستنام کھان می آیند و
 میگویند کہ ما ہم نوکر خان ہستیم بہلول اندرون رفته ما چرا اندرون نرویم و سلام کنیم
 خان فرمود کہ ہمہ را بگذارند تا اندرون بیایند افغانان بحجوم کردہ در آمدند و بہلول
 ہر خدمت گار حمید خان و و نفر ایستادند چون سلطان دید کہ افغانان بسیار آمدند
 و میترانند کہ از عہدہ کار ایشان بر آیند اشارہ نمود درینوقت قطب خان بیٹی عم
 سلطان زنجیر از بغل برآورده پیش حمید خان نہادہ گفت کہ مصلحت درینست کہ
 شما را چند روز در گوشہ باید بود بجهت حق نمک قصد تو نیکم القصہ حمید خان را
 مجبوس کردہ بکسان خود سپرد و سلطان دہلی را با خزان و دقاین و کار خانجات و جمیع اسباب
 سلطنت و جہانداری بے مانع مخالفت متصرف شد در ۵۵۵ سکہ و خطبہ بنام خود کردہ
 بسلطان علام الدین کہ در بداون بود عرض داشت نمود کہ چون پروردہ نمک پدر شائیم
 در معنی بوکالت شما کہ سلطنت را کہ از دست رفته بود رواج میدہم نام شما از
 خطبہ بدر لئی انگنم سلطان در جواب نوشت کہ پدر من ترا فرزند گفته بود ترا بجائے
 برادر دانستہ سلطنت بتو گذاشتم و بر بداون قناعت کردم با بھلمہ سلطان بہلول
 کامران و کامیاب شدہ با انتظام مہام جہانداری قیام ورزید بعضی امر اکہ بسلطنت
 اوراضی نبودند سلطان محمود والی جوہنپور را طلب داشتہ تحریر سلطنت دہلی نمودند
 او بالشرگران و سامان پیکار آمدہ دہلی را محاصرہ کرد سلطان بجانب لٹان را ہی شدہ بود
 بہ استماع این خبر از دیپالپور معاودت نمودہ و دوبارہ سلطنت نہاد بعد رسیدن در نیلہ
 با سلطان محمود اتفاق کارزار افتاد سلطان محمود شکست یافته بجانب جوہنپور رفت
 مرتبہ دوم باز سلطان محمود بر دہلی لشکر کشید بعد مقابلہ و مقاتلہ قرار یافت کہ انچہ محال
 در تصرف سلطان مبارک شاہ بادشاہ دہلی بود متعلق سلطان بہلول باشد و ہر چہ از
 اماکن انطرف سلطان ابراہیم والی جوہنپور در تصرف داشت سلطان محمود متصرف
 گرد و دباہین صلح ہر دو بادشاہ بولایت خویش برگشتند و بشرط مذکور تیغ کارزار
 در نیام کشیدند منظم

درین وقت سلطان محمد شاه و دیوت حیات سپرد و سلطان علامه الدین بر تخت
جهانبانی نشست بلیت

نہے ملک دولت کہ سرور نشیب پدر رفت و پائے پسر در کیب
ببیب سستی و نارسائی سلطان علامه الدین در اطراف ممالک طوایف الملوک شدہ
بودند و خود بر بادون اکتفا کردہ در انجائی گذرانید حمید خان وزیر کہ سلطان باغوائے
امرا قصد قتل او کردہ بود و بجلیلہ از بادون برآمدہ بدہلی رسیدہ زنان و دختران
سلطان را ببحرست کردہ سر بر ہستہ از حصار دہلی بدر نمود و تمامی خزان و اسباب
سلطنت را متصرف گشت سلطان از بے ہمتی انتقام نگرفت چنانچہ سابقا نوشتہ شدہ
حمید خان بعد رسیدن دہلی سلطان بہلول را برائے خلافت از سہرند طلب داشت
چون سلطان بدہلی آمد حمید خان بعد از عہد و پیمان مکالید حصار را حوالہ کرد و از انجا کہ
حمید خان کمالت و قوت بسیار داشت سلطان بنا بر صلاح وقت با و مدارا نمودہ
ہر روز بسلام رفتی روزے حمید خان در خانہ سلطان بہمان شدہ افغانان با اشارت
سلطان در ان مجلس بعضے حرکات کہ از عقل و درو بہ بیخروی نزدیک باشند
بظہور رسانیدند تا در نظر حمید خان بہل نمودار شوند و رعیب و دہشت اہل از مردم
بر طرف گرد و تا آنکہ بعضے کفش خود را بر کمر بستند و بعضے کفشہا را بر طاق بالائے سر
حمید خان گذاشتند حمید خان پرسید کہ این چه عمل است گفتند ان ملا خطہ دزو
حافظت مینایم بعدہ گفتند کہ بساط شامعجب رنگہا دارد اگر یک گیم عنایت شود کلاہ
و طاقیہ برائے فرزندان خود ساختہ تحفہ بفرماییم حمید خان تبسم نمودہ گفت کہ قاشاہ
خوب برائے فرزندان شام الغام خواہم داد چون خواہنایے خوشبوئے مجلس آوردند
بعضے افغانان چونہ را لیسیدند و گلہائے را خوردند بعضے بیرہ پان بے آنکہ واکند
بابرگ ہائے دیگر خوردند و بعضے بیرہ را واکردہ چونہ تنہا خوردند چون دہن سوخت
بیرہ را از دست انداختند حمید خان فرمود چرا چنین کردند سلطان بہلول گفت
کہ مردم دوستائی و کوہ نشین بیقتید ہستند در میان مردمان کم ماندہ اند غیرے اندر دہن
و خوردن کارے ندارند روز دیگر سلطان بخانہ حمید خان بہمان شدہ قرار داد چنان
بود کہ ہر گاہ سلطان پیش حمید خان بیاید چند کسہ را شہنشاہ کشیدہ را مالانہ بیرون

ملک بہلول در جواب گفت کہ اگر این قضیہ بتوقع خواهد یافت سودائے مفت است والا خدمت
درویش خدا اندیش کردم بیت

سالکان را بہمت چو ارادت پسند ملک کاوس و فریدون بگدائی بخشند

القصہ ملک را بموجب اشارت درویش کہ از صغیر سن بخاطر داشت واعوانے اشارات
حسرت کہو کہ چنانچہ نوشتہ شد مرغ ہوائے سلطنت در آشیان و مرغ بیضہ نہاد چون
در عہد سلطنت سلطان مبارک شاہ اسلام خان عرف ملک شہ در جنگ شیخ علی کابلی چہ
شہادت یافت چنانچہ گذارش رفتہ ملک بہلول قائم مقام عم خود گردیدہ عارج معارج
دولت گشت آخر کار بر تہ امیر الامراء رسید چون سلطان محمد شاہ زینت افزو سوہ جہانباہی
گردید ملک بہلول را شجاع و دلاور کا رطلب کار گذار دانستہ پیش آورد و خانخانان خطاب دہ اورا فرزند
خواندہ در انکسرت پسی از سلطان محمد شاہ از روہ گشتہ روگردان شد قطب خان ولد اسلام خان کہ خود را ہم چشم ملک
بہلول میدانست و با ہم بنی عم بودند از متابعت ملک بہلول انحراف و زبیدہ نزد محمد شاہ
بسر داری حسام خان متعاجی شدہ فی لشکر گران بر سر ملک بہلول آوردہ در موضع گد تالعی
بورہ سادہ پورہ در میان طرفین جنگ واقع شدہ بتائیدات الہی ملک بہلول فتح نمود حسام
خان شکست یافتہ بدہلی رفت و کوکب طالع ملک بہلول اوج گیر ترقیات گشت و بخدمت
سلطان محمد شاہ نوشت کہ اگر حسام خان را بقتل رسانند و منصب وزارت بمحمد خان بدہند فرمان
برداری و خدمت گذاری بجائے آرم سلطان بے آنکہ تامل نماید حسام خان را بر طرف
نمودہ حمید خان را بر تہ وزارت سرفراز گردانید ازین معنی ملک بہلول زیادہ خیرہ گردید و قوت
و مکت گرفتہ بتدریج سہرند و سنام و لاہور و دیپالپور و حصار فیروزہ و دیگر مکتبہ نروتر صرف
شدہ کمال غلبہ استیلا یافت و بقصد دہلی رفتہ محاصرہ نمود چون تسخیر دہلی میسر نہ شد بہرند
مراجعت کردہ خود را سلطان بہلول خطاب نمودہ سکہ و خطبہ بانتراع دہلی گذاشت و
از بشارت درویش میدانست کہ تحقیق سلطنت میسر خواہد شد با خود مسرور و خوش
وقت بودہ زبان حال باین معنی مترنم داشت . منظم

مرامشتر دارد این جا نگاہ

ہمیدارم از حق لقائے اسید

بشارت مخدوم عالم پناہ

مراد ادا آن شدہ بہ مشاہی نوید

یافت و برادران دیگر همراه او بودند ملک کالا پدر سلطان بہلول از جانب اسلام خان برادر خود حاکم
 دورالہ تابع سہرند گردید و با افغانان تیاری بقصر بی جنگ کردہ گشتہ شد و ران وقت سلطان بہلول
 در شکم مادر بود و بارادت الہی در نزد یک وضع حل ناگہان سقف خانہ افتاد مادرش جان بحق
 تسلیم کرد و چون حل از ہشت ماہ گذشتہ بود شکم او را شکافتند سلطان بہلول کہ رستہ
 از حیات داشت زندہ برآمد چون یک ماہ شد پیش اسلام خان در سہرند آوردند از آنجا کہ
 سلطنت ہندوستان نصیب آن طفل بود انتظام جنان قضا و قدر در تربیت و پرورش او بودند
 اسلام خان نظر الطاف بر آن یتیم گماشتہ براس پرورش حوالہ دایہ نمودہ بہ بہلول موم
 گردانید افغانان از روی حقارت اورا بلو گفتند چون بعدے تمیز و بلوغ رسید
 آثار رشد و کاروانی از ناصیہ حال فرخندہ مال ظاہر و اطوار سروری و سرداری از طرز وضع
 او باہر بود اسلام خان نجابت جوہری و فراست طبعی برادرزادہ خویش مشاہدہ کردہ اورا بفرزندی
 خود گرفت و دختر فرخندہ اختر خود را د عقد مناکحت او در آورد و وزیر و وزیر پایہ بلند رسانید
 گویند روزے ملک بہلول یاد و رفیق خود و سامانہ رسید و در انجا سدا بن نام درویش صاحب
 حال قال از نزدیکان درگاہ ایزد متعال اقامت داشت انوار تجلیات خدا شناسی از ناصیہ
 حال او ظاہر و آثار اشرفات ایزد پرستی از اقوال او باہر محاسن سفید برگ و چہرہ نورانی بر سپید
 کاری او گواہی دادہ ازین خاک تیرالودش نور معنی بہان شمع از پردہ فانوس جلوہ گر گردیدہ

منظوم

نغمہ ش منظرہ نور الہی	شناسائے سفیدی و سیاہی
دلش آئینہ صاف معانی	در و پیداہمہ را از ہنسانی
بہر حسرتی فلک را کیسہ پرداز	بہر کارے قضا را محسوم راز
جو بشیند مراقب دیدہ بہر ہم	بہ بند و دیدہ دل از دوعالم

آن درویش مقبول اقبال و دانائے اسرار حال و مال بسوے ملک بہلول نظر کرد و نگاہ
 بطرف فرمودہ بزرگان آورد کہ از شما کسی ہست کہ بادشاہی دہلی بدو ہزار تنگہ بخر و ملک
 بہلول فی الحال یکہزار و سیصد تنگہ^(۲۱) نیز خود موجود داشت پیش درویش نہاد آن بزرگوار
 قبول کردہ گفت کہ سلطنت ہندوستان مبارک باشد سہرا ہانش تسخرو استہزا کردند

حسام خان شہر انصرفت گشت و در حرم سرانے سلطان در آمدہ زنان و دختران سلطان
و دیگر پروگیان را کہ در وہلی بودند با انواع فصاحت و خواری سر برہنہ کردہ از شہر بدر نمودی
ختران و دفان متصرف گشت سلطان از استماع این خبر و ازین خفت و اہانت غیرت
بخطرنیاوردہ و بہانہ ہر سات نمودہ از انتقام اغماض کرد حمید خان این معنی را عنینت دانستہ
خواست کہ اسم سروری و سلطنت بر دیگری بودہ باشد و خود مدار علیہ گردان خصال
ملک بہلول را برانے سلطنت طلب داشتہ ملک بہلول از دیپال پور در وہلی آمدہ قابض
گشت و از انجا جمیعت خود گذاشتہ باز بدیپال پور رفتہ در مقام اجتماع جمعیت شدہ سلطان
عزداشت نمود کہ چون حمید خان بی اعتدالی نمودہ با انتقام آن بر سر او میروم و بدولت جہای
سلطان ترود مینایم سلطان در جواب نوشت کہ چون پدر من ترا پسر خواندہ است و بجائے
برادر ہتی و مرا سرد برگ تزد نیست بیک پرگنہ بد اون قناعت کردہ سلطنت بتو گذاشتم ملک
بہلول روز بروز قوت بہر سانیدہ قبائے بادشاہی بر قامت خود راست میکرد و از دیپال پور
در وہلی آمدہ بر تخت خلافت جلوس نمود و بلیت

چوبند کہ از اثر و بانہ نیست رنج خردمند نگذار از دست گنج
بعد مدت بسیار سلطان علامہ الدین در بداون باجل طبعی در گذشت مدت سلطنت کہ محض
برائے اسم بود ہشت سال و سہ ماہ و حکومت بداون بست و ہشت سال از ابتدائے رایت
اعلیٰ حضرت خان تا سلطان علامہ الدین چہارتن مدت سی و نہ سال و ہفت ماہ و شانزدہ روز
سلطنت و جہان بینی نمودند *

سلطان بہلول بودی افغان المخاطب تاجانان

ملک بہرام جد بزرگوار سلطان بہلول از ثقات مردی بود و در عہد سلطان فیروز شاہ از بردار
خود و رنجبیدہ در ملتان آمدہ نوکر ملک مروان حاکم آنجا کہ امرائے فیروز شاہی بود گردید و اورا پنج
پسر بود ملک لاو ملک فیروز و ملک محمد و ملک خواجہ این ہر پنج برادر بعد رحلت پدر در ملتان
سکونت داشتند تا کہ شہ کہ از ہمہ کلاں بود نوکر حضرت خان گردید و در جنگ اقبال خان
کہ با حضرت خان رو داد تر دو نمایان کردہ اقبال خان را کشت و بجلدیری اینجہ مدت خطاب
اسلام خانی یافتہ روز بروز بر تہہ بلند فایض گردید و آخر کار بحکومت سہرند سرافرازی

ست تراست و از سستی عمل سلطان تمامی گردن کشان و واقعه طلبان نزدیک و دور جدا
 پیک تر و شده از ادائے الواجب سر باز داشتند و امرائے هر سو به و مکان و فوج جدا
 ہر امکانہ انحراف و رزیدہ علم مخالفت برافراشتند و در ہر مکان ملوک طوائف گردید و سلاطین
 دکن و مالوہ و گجرات و جونپور و بنگالہ و تیسخروہی کمزیرت بر بستند و راجپوت و دیالپور و سہند
 تاپانی پت ملک بہاول و مہاراجہ استقلال بے زور و درخواستی دہلی تا سراسے لاد و احمد خان
 سیوانی تصرف داشت و در سہیل گز خواجہ خضر کہ از دہلی نزدیک است بہادر خان لوی
 متسلط بود کول و جلالی و دیگر قصبات را علیخان واپری چند وارہ اقطاب الدین خان لودی و بہونگا نو
 کنپلہ را راسے پرتاب پانہ را دود خان داشتند و بچین ہر کس ہر مکان در تصرف داشت و غیر از دہلی و بدایون
 متعلق سلطان نبود بعد چند گاہ سلطان بجانب میانہ روانہ شد در اثنائے راہ خبر رسید کہ والی جونپور بقصد دہلی
 می آید سلطان بے آنکہ تحقیق صدق و کذب خبر بداند از راہ معاودت کردہ دہلی آمد حسام خان عرف حاجی شرفی زبیر
 بغض سینہ کہ بجز دواڑہ و روغ مراجعت لایق حال سلطنت نبود سلطان از دواڑہ و روغ خاطر گشت
 بعد آن بجانب بدایون ہضت فرمود ملتے و راجا اقامت و رزیدہ بدہلی آمد بدایون را خوش
 کردہ خواست کہ آن را دار السلطنت مقرر کردہ و ایما ہما بخا بودہ باشد حسام خان از روے
 اخلاص و نیکو خواہی بعرض رسانید کہ دہلی را گذاشتن و بدایون را تخت گاہ کردن صلاح
 دولت نیست سلطان ازین سخن زیادہ رنجیدہ اورا از خود جدا ساختہ در دہلی گذاشت
 و ہر و برادران خود را یکے را شجہ شہر و دیگرے را امیر کوہی مقرر کردہ و در دہلی تعین کرد

منظر

چون بود بتدبیر و اندیشہ کار ندا امت کشد آہ از روزگار
 کہے سر برار و بے عالم بند کہ در کار عالم بود ہوشمنہ
 کہے را کہ غرض نباشد درست بنا ہے ہمیش بود سخت و ست

باجملہ در سہ سال سلطان بجانب بدایون رفتہ باندک ولایت قناعت کردہ ہمیش عشرت
 اشتغال و رزیدہ بعد چند گاہ در میان ہر و برادران سلطان کہ در دہلی بودند مخالفت رو
 داد و بایکدیگر جنگ کردند یکے از انہا کشتہ شد و دوسیم مردم شہر هجوم آوردہ با خوا
 حسام خان و مجیر القصاص کشتند و درینوقت سلطان بسجن از باب فتنہ و فساد قصد
 قتل حمید خان کہ وزیر الملک بود نمود و او از بدایون فرار نمودہ و در دہلی آمدہ بالعناق

روزے شمشیر با علم کردہ بر سر پرده سلطان بجات و دیر می تمام اند و جنگ سخت گردید چون اہل
ملک سرور رسیدہ بود دران معرکہ کشتہ شد و رفیقانش نیز قتل و اسیر شدند و سلطان انتقام
خون پدر گرفت در سلسلہ سلطان بجات رسیدہ مزارات مشائخ را طواف نمودہ فرجی بر سر جہتہ
کہو کہر تعین کردہ بدہلی رجعت کرد درین ایام جامعہ لنگاہ در ملتان بنی و رزیدہ لوائے سروری بر
افراشت و نیز سلطان محمود والی مالوہ با غولے میماتیان بر سر دہلی آمد سلطان پسر خود را معہ ملک
بہلول لودی بجنک او فرستاد پسر سلطان بموجب اشارہ پدر صلح در میان آورد و سلطان محمود
بالکہ خویش مراجعت نمود و این صلح باعث زبونی و بد نقشہ سلطان گردید پیست
بجائے کہ بدخواہ خوبی بود تواضع نمودن زبونی بود

ملک بہلول بمقتضائے شجاعت و مردانگی کہ در نہاد او متکون بود این صلح پسند نہ کردہ تعاقب
سلطان محمود کردہ اسباب و پرتال او بغارت آورد و سلطان را این جرات و جسارت ملک
بہلول پسند آمد و او را از روی نوازش و مہربانی فرزند خواند و بخطاب خانجانی سرسبز از فرمودہ
ولایت لاہور و دیپا پور با و ارزانی داشت و برائے دفع شورش جسرتہ کہو کہر تعین نمود جسرتہ
بالکہ بہلول صلح نمودہ بنوید سلطنت دہلی مژدہ داد نظر بر زبونی سلطان و اتفاق جسرتہ
از ہمین روز ملک بہلول را ہوائے بادشاہی در سراقاد در مقام فراہم آوردن لشکر گردید از
اطراف و جوانب افغانان را طلبیدہ نگاہ داشت و در اندک مدت بسیار می از افغانان بر و گرد آمدند
از روی تسلط بعضی پرگنات سوائے جاگیر خود متصرف گشت و باندک سبب ظاہری با
سلطان مخالفت و رزیدہ با کمال شوکت و کمند بر سر دہلی آمد مدت محاصرہ نمودہ بے نیل
مقصود برگشت و کار سلطان روز بروز زبونی و مستی پذیرفت و کار بجائے رسیدہ امر ایانی کہ در
بست کردہی از سلطنت بودند سر از طاعت پیچیدہ دم استعصال زوند و اطراف ممالک
اختلال گردید و تحصیل حراج خلل افتاد بالاخر سلطان با جمل طبعی در گذشت مدت سلطنت
یازدہ سال و یک ماہ و چند روز

سلطان علاء الدین بن شاہ بن سلطان مبارک شاہ بن ریات علی حضرت

در ششہ بر تخت خلافت جلوس نمود ملک بہلول مخاطب بنانچانان و دیگر اربکان
دولت بیعت کردند و در اندک مدت از وضع و اطوار سلطان ظاہر گشت کہ از پدر ہم

کرده خلایق کثیر اسیر نموده بپاهور سیده قلعہ را متصرف گشت و دوازده هزار سوار انتخابی
برائے محافظت گذاشته تبخیر و بیابور رفته فتح نمود سلطان از استماع این خبر از دہلی بعزت
آمد و مستعد جنگ گردید شیخ علی تاب نیاورده بجانب کابل روانہ گشت و سلطان از پلٹہ دریائے
را دی گذشتہ قلعہ شور را کہ برادرزادہ شیخ علی در تصرف داشت محاصره کرد اقامت نیاورده و عاجز
شده و دختر خود را بہ پسر سلطان داده صلح نمود سلطان از ہمہ شور و لاهور وان نواحی خاطر جمع
نمودہ بدہلی مراجعت کرد چون ملک سرور وزیر در وقت محاربه و مجاہدہ بایشیخ علی چندان تردد
نکرد و کم پائے نمود لهذا ملک کمال الدین را در امور وزارت شریک نمودند و پایہ ملک سرور در
تنزل و رتبہ کمال الدین روز بروز زیادہ می شد بزرگان فرمودہ اند منظم

نہ یک کس تواند کہ سازد و کار کہ آن را پسندند ابلک ہوش

دو کس را مفرطے یک کار نیز کہ دیگے بشرکت نیاید بجوش

ملک سرور از ردہ شدہ باتفاق بعضی امر کہ با سلطان مخالف و با او موافق بودند قابو یافتہ سلطان
در وقتی کہ مسجد جامع مبارک آباد برائے نماز رفتہ بود قتل رسانید مدت سلطنت او سیزدہ سال
و شانزدہ روز بود

سلطان محمد شاہ بن سلطان مبارک شاہ بن ریات علی خضر خان

این خلف شاہزادہ فرید بن ریات علی خضر خان است چون سلطان مبارک شاہ فرزند
نداشت اورا بفرزند می خویش پدرش نمودہ بود و در ششم در مبارک آباد برادرنگ فرمانروائی
جلوس نمودہ سکہ و خطبہ بنام خود کرد ملک سرور اگر چه بظاہر بیعت نمود اما اسباب سلطنت
و خزائن و سلاح خانہ و قورخانہ و قیل خانہ و دیگر کار خانجات در تصرف او بود و خطاب خانجانی
داشت درین وقت تسلط پیدا کردہ بعضی از امرائے مبارک شاہی را قتل رسانید و بعضی را
دقیق نگاہ داشت و اکثر پرگانات در تصرف در آورده گسان را تحصیل مالواحب نمین کرد از امتیلا
او امرایستوہ آمدہ نزدیک ملک کمال الدین کہ کمال الملک خطاب یافتہ از امرائے بزرگ
و در امور وزارت شریک بود انظار تظلم نمودند و با امرائے اتفاق کردہ بر سر ملک سرور آمدہ
آویزش رود و ملک سرور قلعہ دہلی متحصن اگر دیدہ تا سہ ماہ محاربه نمودہ خود را محفوظ داشت

سواست ولایت مقبوضه پذیر کلا نور و جالندهر متصرف شد چون سلطان بر ولایت میوات و پبیانه
 ورا پرست چند وارد و دیگر مالک لشکر کشیده بود از استماع خبر تسلط جسر تته کهو که بعد پیش از آن
 مالک در دلی مراجعت نموده لشکر عظیم بر سر جسر تته تعیین کرد و در نواحی جالندهر جنگ در میان
 آمد جسر تته شکست یافته بسکن خویش که بهیچر بوده باشد رفت چون سلطان بر خلاف قاعده
 خضر خان دالدر گزار خویش از اطاعت شاه رخ مرزا خلف حضرت صاحب قران انحراف
 داشت ازین جهت شیخ علی که از جانب شاه رخ مرزا حکومت کابل داشت بموجب امر
 میرزا برهندوستان می تاخت در سکنه شیخ علی بموجب طلب ملک فولاد که یکی از امرایان
 سلطان بوده و از اطاعت انحراف می ورزید در هند آمده دست تاخت و تاراج برکشاد و
 در نواحی جالندهر رسیده مال دامتعه خلایق به غنیمت برگرفت و بسیاری را اسیر کرده در
 لاهور آورد از آنجا به تلواره و بعد از در خطپور رفته از آب راوی گذشت و تاب جلم پراگت
 را خراب ساخت و متوجه ملتان گردید و ملک شه لودی عم سلطان بهلول لودی که حاکم دیپالپور بود
 پیش از جنگ کرده شهادت یافت سلطان از استماع این خبر لشکر گران از دلی تعیین کرد و در
 نواحی ملتان محاربه روداد شیخ علی شکست خورده در شوشتر رفت و از آنجا نیز جنگ شد باز
 شکست پیش از علی افتاد اسباب و اموال او بتاراج رفت و با معدودی از معرکه برآمده و کابل
 نهاد و نیز سلطان را با سلطان هموشنگ خدیو مالوه براتب جنگ روداده مظفر منصور گشت
 درین ایام جسر تته کهو که قوت بهیچر ساینده از آب جلم و چناب راوی و بیا گدشت تاجالندهر
 رسید ملک اسکندر که از جانب سلطان بر سر او تعیین شده بود در اندک مجاوله شکست یافته
 گرفتار گشت جسر تته فتح یافته از جالندهر بلامهور آمده محاصره نمود و همدرین اثنا شیخ علی باز از کابل
 آمده حوالی لاهور و ملتان تاخت و تاسه بر تلط نموده برگشت و انواع خرابی و حال مردم
 و متوطنان اندیار راه یافت سلطان از استماع این حادث بطرف لاهور و ملتان عزیمت نمود
 و ملک سرور وزیر خود را مقدمه لشکر ساخت چون ملک سرور بماند رسید جسر تته کهو که از
 این خبر محاصره لاهور گذارشته بسکن خویش شتافت و ملک سکندر را که در جنگ جالندهر دستگیر
 شده بود و همراه بر دو باز و در مرتبه از کوه برآمده در جالندهر و بجواره کوتی رسیده فتنه و فساد
 نمود و وزیر و زقوت او زیاده گشت درینوقت شیخ علی باز از کابل آمده ولایت کناریا و تاراج

اسم سلطانی پر خود اطلاق نکرد و بر ایات اعلیٰ خود را مخاطب کرده باجل طبعی در گذشت بیست
ذات پاکش که بود خضر شعار بکرامات رفت بر سر کار
ایام سلطنت او هفت سال و سه ماه و چ

سلطان مبارک شاه بن رایات اعلیٰ خضر خان

بعد رحلت پدر و الا قدر در سلطنت بر تخت خلافت جلوس نموده سه خطبه بنام خود که دامرای
عظام و وزرائی کرام مراسم تنهیت و مبارکبادی بتقدیم رسانیدند هر یک را مواب و
جاگیر بدستور سابق بحال داشته بعضی را بقدر حالت اصناف میرجست که چون مشیخا کهو که
از روی قتل و استیلا سلطان شاه علی مرزبان کشمیر را که بر تهنیت کرده بیعت فرادان آورده بود
و تکیه نموده مال و اسباب بسیار بهم رسانیده قوت و کمکت پیدا کرده بود و از غرور کثرت جمعیت
و فراوانی لشکر و خیرگی آنکه حاکم کشمیر در قید افتاد بجمرات و دلیری اراده تمام دلی نمود و از اسباب
تسلط گذشته تلوتدی رای کمال الدین مین را غارت کرده از لودیانه تار و پرتصرف گشت از اینجا
در سهند آمده از سلطان مشه لودی حاکم اینجا جنگ نمود و سلطان باستماع این خبر از دلی برآمده
در لودیانه رسید مشیخا کهو که از اب گذشته مقابل سلطان بر لب دریا لشکرگاه ساخت تا چهل روز
جنگ در میان آمد آخر الامر مشیخا تاب نیاورده گریخت و سلطان تاب چناب تقاب نموده بسیاری
را از سوار و پیاده قتل رسانیده راجه بهیم زمیندار جیون بملازمت سلطان رسیده مراسم نیکوخواهی
بتقدیم رسانید و لشکر بر سر بهیمکن مشیخا برده خراب گردانید سلطان از اینجا بمعاد دست کرده در
لاهور نزول اجلال فرموده در آن مصر جامع طرح اقامت انگند و کسانی که از دست تطاول
مشیخا خراب و ویران شده بودند بدلاسا و استمالت آباد ساخت و در آبادی ان مصر توجیه گشته
حکم ترمیم و تعمیر قلعه فرمود و از اینجا بدلی مراجعت کرد و مشیخا فرصت یافته بار دیگر در لاهور آمده محاصره
نمود چون کار پیش نرفت از اینجا بکلا نور رسیده متصرف گشت و از آنجا روانه شده به راجه بهیم
جمووال که برائے کمک حاکم لاهور برآمده بود و او بخت و بعد محاربه داخل کوه گردید و باز در میان
راجه بهیم و مشیخا کارزار سخت روداد و بارادت الهی راجه مسطور در جنگ گاه کشته شد مشیخا
مال فرادان بدست آورده قوت و کمکت بهیم رسانیده به لاهور و دیالپور تاخت و ان ولایت
را در تصرف خود آورده بعد چند گاه و دلحیت حیات پسرو بعد اولک حیره تهنیت پیش منسلط گردید

در رفته فرشته جلد اول صفحہ ۱۹۳ (۱۹۳) اسلام خان لودی - فرشته جلد اول صفحہ ۱۶۲

ریایات عالی حضرت خضر خاں بن ملک سلیمان سپہ خواندہ ملک

مروان از امرائے کبار فیروز شاہی

چون ناصر الدین محمود شاہ رحلت نمود امرائے بہر یکہ اتفاق نمودہ دولت خان را کہ از امرائے کبار بود بسلطنت برداشتہ بیعت کردند خضر خان از استماع این خبر بشکر فراوان بہرسانیدہ از فتح پور تاج ملتان کہ دارالایالت او بود روانہ شدہ بدہلی آمدہ محاصرہ کرد تا چہار ماہ محاصرہ در میان بود اگرچہ دولت خان مراسم قلعہ داری و مجادلہ بجا آورد اما از نیجست کہ امر از او برگشتند نتوانست زیادہ ازین تاب اور چون سلطنت نصیب خضر خان از ازل مقرر بود و دولت خان صورت حال بدین سوال معاینہ نمودہ بالضرورت آمدہ ملازمت کرد و خضر خان او را قید نمودہ در حصار فیروزہ فرستاد ہما نجار روح او از حصار بدن بدر رفت با بجلہ خضر خان مظفر و منصور گشتہ داخل قلعہ دہلی گردید در سلسلہ ہمت چہا نبائی بعبودہ خود گرفت از انجا کہ حضرت صاحبقران ہنگام نزول ہندوستان او را سرفراز فرمودہ بشارت سلطنت باو دادہ بودند از نیجست خضر خان پیش آمدہ خود و کشایش کار و عروج بر معارج دولت و حکومت از برکات تو جہات حضرت صاحب قرآن میدانست در نیصورت سکہ و خطبہ بنام شاہرخ مرزا خلف حضرت صاحبقران رائج گردانید و مراسم و فاداری بظہور رسانید بیعت

و ماور و قاباشش ثابت قدم کہ بے سکہ رائج نہا شدہ درم آخر کار سکہ و خطبہ بنام خود کردہ برا کثر ممالک متصرف نمودہ حکومت باستقلال کرد و چون امرائے مطیع و منقاد خود گردانید و جمعی کہ در قرات نزول حضرت صاحب قرآن بے خاندان شدہ بودند در ایام حکومت او آمدہ ابا گشتند و مرقہ الحال شدہ دعائے خلود و عہود سلطنت و بقائے عمر و حیات او میکردند و بکار پیشہ اشتغال داشتند این خضر خان سیدہ جوان صادق القول پسندیدہ اطوار صاحب دانش و پاکیزہ طینت و فرخندہ اخلاق و حمیدہ صفات و والاہمت و فراخ حوصلہ بود شجاعت جلی و سخاوت فطری و عدالت طبعی داشت در ترقیہ احوال رعایا و برپا کوشش یغی نمود بزرگی حال لیل بہ بزرگی حب و نسب او بود با وجود استعدا و سلطنت و اسباب ملک گیری و ملک داری

در اندک نزد خود دستگیر شده بقتل رسید و نتیجه حرام نکی و عهد شکنی عاید حال او
گشت بیست

بنقص عهد دلیری یکن که چرخ فلک نتیجه عملت زود در کنار نهاد

چون خبر گشته شدن اقبال خان در دہلی رسید دولت خان و اختیار خان لودی و دیگر
امراے که در دہلی بودند سلطان ناصر الدین محمود شاه را از قنوج طلب داشتند و بپایه جمادی و
سنه بتجدید بر سر خلافت نشاندند و دولت خان بالشکر فراوان بر سر بیرم خان
که بعد بہرام خان در سامانہ دم استقلال میزد آمدہ منسج نمود درین اثنائے خضر خان از ملتان
بالشکر گران در سامانہ و بہرند رسید دولت خان تاب مقاومت نیاوردہ پیش سلطان
در دہلی رفت سلطان بے آنکہ فکر خضر خان نماید و از ان طرف جمعیت حاصل کند بر سر
سلطان ابراہیم بجانب مشرق رفت و بے نیل مقصود معاودت نمود سلطان ابراہیم
تا دہلی تعاقب کردہ بمکان خود رفت بعد ان سلطان ناصر الدین محمود شاه در بہار رفتہ
آن را از مرچا گماشته سلطان ابراہیم شاہ مستخلص نمودہ از آنجا در سنہل رسید
آن را نیز از تاتار خان افغان بتصرف خود در آورده اسد خان لودی را در آنجا
گذاشت بعد ان در حصار فیروزہ آمدہ بر قوام خان گماشته خضر خان منسج نمود
بدہلی مراجعت کردہ و خضر خان سہ مرتبہ از ملتان لشکر فراہم آوردہ بر سر دہلی
آمدہ با سلطان ناصر الدین محاربہ کردہ برگشتہ رفت چون درین ایام طوایف ملوک
شدہ بود بہر طرف و فوجی امرادم استقلال میزدند غیر از رہتک و بعضے محال
دیگر ولایت میان دواب در تصرف سلطان نبود روزے برسم شکار بجانب کھتل
رفتہ بدار السلطنت مراجعت کردہ در راہ بیماری صعب روداد در اندک ایام بہان بیماری
در گذشت مدت سلطنت کہ غیر از نام بنودست سال و دو ماہ از ابتدائے سلطان
غیاث الدین تغلق شاہ عرف غازی الملک تا سلطان ناصر الدین محمود شاہ ہشت تن
مدت نود و شش سال و دو ماہ و یازدہ روز جہانبانی نمودند ازینجا سلسلہ سلطنت نسل
ترکان کہ فرزندان و غویشان و غلامان سلطان شہاب الدین غوری بودند بیست و چہار تن
و دصد و سی و سہ سال جہانذاری و ملک رانی کردند آخر شد *

پرداخت چه تا شیر و میشه است چرا گاه بر او فروغ نمیند و تا باز در پردا زاست در آج را پریدن است
 مگر و بعد رسیدن در دہلی فوجی بر سر اقبال خان کہ در برین بود تعین کرد اقبال خان بخون آورده آن فوج
 را شکست داده بزور و قوت کمال رو بدہلی آورد سلطان نصرت شاہ تاب نیاورد و فیروز آباد را گذاشتہ
 باز بجانب میوات رفت و دہلی و فیروز آباد متصرف اقبال خان درآمد ولایت میان دو آب محال حوالی
 شہر بڑو شمشیر متصرف گشت و سایر بلاد ہند و تصرف امرامند چنانچہ ولایت گجرات در تصرف اعظم بہاؤ
 ظفر خان و تانار خان پسرش بود و لاہور و ملتان و دیپالپور تا نواحی سندرا خضر خان و مہوبہ و کاسپہ محمدا
 پسر ملک زادہ فیروز قنوج دادہ و دلمو و سندیلہ و بہرائچ و بہار و چون در سلطان الشرق عرف خواجہ
 جہاں و بلا و مالوہ و لاہور خان و سامانہ علیخان و بیانہ شمس الدین احمادی متصرف بودند ہر کدام دم استقلال
 میزدند و اطاعت یکدیگر نمیکردند و در سلسلہ سلطان ناصر الدین محمود شاہ کہ از خوف حضرت صاحبقران
 گجرات رفتہ بود بعد از جمیعت و امنیت بدہلی آمد اقبال خان استقبال نمودہ در قصر ہمایون جہاں پناہ
 فرود آورد اما چون عنان اختیار بدست اقبال خان بود با سلطان اتفاق نمی بود و وقتی کہ بر سلطان
 ابراہیم پسر خواندہ سلطان الشرق بجانب آوردہ لشکر کشید سلطان ناصر الدین محمود شاہ را ہمراہ خود
 برد چون بر سلطان ابراہیم نتوانست تسلط کرد چونہد را فتح نمودہ روانہ دارالملک ہلی گردید در آن
 وقت سلطان ناصر الدین محمود شاہ کہ فی الحقیقت در قید اقبال خان بود فرصت یافتہ بہ پناہ شکا
 برآمدہ نزد سلطان ابراہیم رفت کہ با داد و اعانت او شاید کاسے تواند ساخت ادواصلًا سعادت کرد
 بلکہ در اسم بہان داری ہم نہ پرداخت سلطان ناصر الدین محمود شاہ از نزد او مایوس شدہ و قنوج
 آمدہ شاہ زادہ بہر نوی را کہ از طرف سلطان ابراہیم در انجا بود شکست دادہ قلعہ قنوج را متصرف شد
 علم سردی افراشت اقبال خان از استماع این خبر بر سر سلطان ناصر الدین رفت چون قلعہ استحکام
 داشت نتوانست دست برد یافت از انجا معاودت نمودہ باتفاق بہرام خان حاکم سامانہ
 کہ از غلامان فیروز شاہی بود و دست ہزار سوار موجود داشت بر سر خضر خان بجانب دیپال پور
 ملتان لشکر کشید بعد رسیدن در تلونڈی تہارہ رائے داؤد و رائے کمال الدین مبین زمینداران
 تہارہ را کہ برائے ملاقات آمدہ بودند قید کردہ و بلطایف اخیل بہرام خان را نیز محبوس گردید
 بتقابلہ خضر خان روانہ شد خضر خان نیز لشکر فراہم آوردہ بغزیمیت محاربہ از دیپالپور برآمدہ
 و طرفین را با ہم دیگر کارزار روداد از انجا کہ اقبال خان را نجات و اقبال پشت دادہ بود

بکشتند یا زنده کردند اسیر زن و بچه شان انچه برناو سپیر
بغارت به بردند چیزے که بود ز خشک و ترشان براورد و دود
بتاراج بر دژ بسیار چیز بالچه گرفتے بے برده نیز

حضرت صاحبقران بعد فتح دہلی در عمارت سلطانی نزول اجلال فرموده بارعام دادند و
حسب الحکم الاعلی خطیب خوش الحان بر سر منبر خطبه بنام نامی خواند و وجہ دراہم و دنانیز اہم
سامی از سکہ تیموری سعادت پذیر شد بیت

چون سکہ بنام شاہ آراستہ شد در چشم ستارہ قدر مہ کاستہ شد

تا دو ماہ دہلی پس رکوچ صاحبقران خراب مطلق بماند و ساکنان آن مصر کہ با طراف رفتہ بودند بتدریج
آمدہ آباد شدند بالجملہ حضرت صاحبقران بعد تاراج دہلی کوچ کردہ بطرف میرتھ رفتند و ان دیار
را تاختہ مردوزن و فرزندان ان نواحی اسیر و قتل نمودند و از انجا ہر دو ارگنگ نزول اجلال فرمود
این ہر دو ارگنگ مکانی است کہ دریائے گنگ از کوہ سوا لک و از انجا برمی آید و اہل ہند ان
مکان را بزرگ و انستہ در او ان معبود بقصد غسل آمدہ از دھام میکنند و در ان مکان موسے سر
و دیش تر استبداد از آئین دین و استخوان مردگان درون گنگ انداختن رستگاری فروزگان
می پندارند و بعضے اوقات و از انجا بحجہ عظیم میشود اتفاق در ان زمان کہ حضرت صاحبقران در ہر دو ار
نزول اجلال فرمودند در ان مکان از دھام عظیم بود حکم والا برائے قتل عام بصدور پیوست اکثرے
علت تیغ غازیان منصور شدند بقیہ زبیم سیف گر نجیۃ داخل کوہ گشتند ان حضرت از انجا کوچ فرمودہ براہ
دامن کوہ سوا لک در جہون رسیدند راجہ جہون را دستگیر نمودہ بدین اسلام در او درند از ہر دو ار تاجون
بست چھاو کردند و در ان نواحی خضر خان و دیگر امرائے ہند و ستان آمدہ ملازمت نمودند غیر از خضر خان کہ
نیک مرد و سید زادہ بود ہمہ را قید نمودند خضر خان را از روسے عنایت نوازش ایالت لاہور و ملتان دیپالچ
مرحمت فرمودند و ہر زبان دہی تر جان گذشت کہ من سلطنت ہند و ستان بخضر خان بخشیدیم چون موسم
تابستان در رسید شدت حرارت و حدت آفتاب مین و آسمان را مانند کوہ آہنگان آتشک گردانید و
شکریان حضرت صاحبقران کہ خود پذیر مالک سر و سیر بودند از حرارت ہند عاجز شدہ تاب گرمانیادہ
بالضرر حضرت صاحبقران از حد و ہند و ستان کوچ فرمودہ از راہ کابل متوجہ دارالسلطنت سمرقند شد
بعد از ان کہ حضرت صاحبقران از حد و ہند و ستان بدر رفتند نصرت شاہ سلطان کہ تاب صدمت عاکر
منصورہ نیادہ و بجانب میوات مگر نجیۃ رفتہ بود و جمیعت فراہم آوردہ باز در دہلی آمدہ با مورچہا بنانی

توان ریگ ہائے بیابان شمر و لشکر شاہ نتوان شمر
 القصد بعد قطع مراحل دہلی نزول اجلال فرمودند و در راہ ہر گرا یا فسخندہ تیغ کشیدند
 و بسیاری را دستگیر نمودند حتی کتا رسیدن دہلی قریب پنجاہ ہزار کس اسیر شدہ بودند چون
 اقبال خان از شہر برآمدہ ہائے جنگ آمادہ گشت بر چہرہ اسیران بشاشت ظاہر
 شد درین وقت بعرض رسید کہ اسیرانی کہ در لشکر ظفر اثر ہستند فتح اقبال خان استماع
 نمودہ خوشحالی بامیکنند شعلہ غضب و قہر بادشاہی زبانہ زد بصلاح و دلخواہان انہمہ را بیکجا
 بقتل رسانیدند و متنفضہ را زندہ نگذاشتند و جوے خون روان گردید با بجلد اقبال خان
 از شہر برآمدہ و حرکت المذبحی کردہ و در حلقہ اول گریختہ بشہر درآمد غازیان شہامت کیش
 تعاقب نمودہ خلق کثیر را کشتند اکثر فیلمان و اموال اقبال خان بدست بہادران لشکر
 منصور افتاد چون اقبال خان صورت احوال بدینوال دید تاب مقاومت نیادردہ
 بوقت شب ترک عیال و اطفال نمودہ بدر رفت و در قصبہ ہرن رسیدہ اقامت
 ورزید سلطان ناصر الدین محمود شاہ کہ برائے سلطنت محض نمونہ بود مضطرب قلبی
 از نزدیکان خود راہ گجرات پیش گرفت بہیت

بے ہرجا شود مہر آشکارا سہارا جز بنان بودن چہ یارا
 روز دیگر حضرت صاحبقران شہر را امان دادہ جمعی از ملازمان سرکار را بہمت تحصیل
 مال امانی نقین فرمود و بعضی مردم شہر از سخت گیری تحصیلداران در مقام امانکار آمدہ
 چندی از مردم سرکار را کشتند ابعنی باعث التہاب تارہ قہر و غضب بادشاہی
 گردید حکم والایہ قتل و اسیر اہل شہر بصدور پیوستہ دران روز بسیاری از خلایق اسیر
 شدند و اکثرے بقتل رسیدند دہلی انچنان خراب شد کہ گویا ساکنان ان محاصرہ
 آباد نبودند و نوع تاراج و غارت گشت کہ ہر گز چیزے از اسباب اشیائے
 احدی نماند و بہ نطی بند و قید گردید کہ ہر شکے را احد و پنجاہ کس از مردوزن و
 پیرو کو دک اسیر و دستگیر شدند ادنی کسے را بست تقریر دہ بدست آمدہ بود تا پانزدہ
 روز غارت نہیب در میان آمد نظم

دران شہر شد بر سپہ تنگ جا
 سر اسر شدہ لشکر انباشتہ

ز بس غارت اچہ و چار پا
 ز بسیاری بردہ و خاستہ

بکشت و بخدمت سلطان رسید. ملازمت نمود سلطان را نمونه ساخته خود سلطنت
 میکرد و بر سرتا رخاں در پانی پت رفته و در اشکست داد او پیش اعظم بهایون ظفر خان
 پدر خود که حاکم گجرات بود رفت فیل و حشم و اسب ریاست تاتار خان بدست اقبال خان
 درآمد و از آنجا به دہلی مراجعت کرد چون در کهندستان از بدطیتی امر اهرج مرج روداد
 و امور سلطنت اختلال پذیرفت میرزا پیر محمد بنیرہ حضرت صاحب قران امیر تیمور گولگان
 از جانب خراسان آمدہ از آب سبک گذشت و حصار اوچ و ملتان بتصرف در آورده
 چند روز در ملتان توقف در زید حضرت صاحب قران نیز از جانب کابل یورش ہندستان
 فرمودند و بدولت و اقبال تشہیت آورده در آن تہتہہ را تاختہ بملتان نزول اجلال
 فرمودند و کہانیر کہ بدست میرزا پیر محمد اسیر شدہ بودند بقتل رسانیدند چون خبر در
 دہلی رسید اقبال خان ہمینا گشتہ در مقام فراہم آوردن جمیعت و سامان سپاہ
 مقید گشت حضرت صاحب قران از ملتان نہضت فرمودہ براہ رگیستان متوجہ شد ند بعد
 قطع مراہل در حوالی بہتیر رسیدہ قلعہ را محاصرہ نمونہ پس از مجاہدہ و محاربہ ان قلعہ
 بتخیر درآمد و رائے ڈوہلی مرزا بان انجا با بسیاری از ہمراہیان خود ریشہ ہ پیاسار رسید حضرت
 صاحب قران پس از تسخیر بہتیر بمانہ آمدہ در عرصہ آن مہمہ بعض سپاہ فرمان دادند طول
 یسال کہ جائے ایستادن نوکر است شش فرسنگ بود تخمین تجربہ کاران ہر فرسخ
 دو اودہ ہزار سوار احاطہ میکند پس سوائے نوکر ہفتاد و دو ہزار سوار بودہ باشند عرض
 کہ محل ایستادن نوکر است کثرت لشکر و فراوانی سپاہ ازین قیاس باید
 کرد منظم

زہر جانے رائے شد پدید	روان فوج فوج از سپہ دید
علہا بر افراختہ رنگ رنگ	براورد تیغ خور از گھر درنگ
زہیں جو شش لشکر بہیرہ وراہ	بسیط زمین تنگ شد بر سپاہ
نہ بدر زمین پشہ را جایگاہ	نہ اندر ہوا باد را ماند راہ
زگر و سواران ہوا بست میخ	دخشدہ چون برق فولاد تیغ
سپاہی ز مور و مخ بے شمار	ہمہ تیغ داران خنجر گزار

سلطان ناصرالدین محمد شاه بن سلطان محمد شاه

برادر خود سلطان علاء الدین سکندر شاه بعد رحلت برادر تخت نشین فرمان روائی گشته و در ۹۶۷ سکه و خطبه بنام خود نموده موجب وجاگیر سپاه بدستور سابق بحال داشت و خواجه سرور عرف خواجه جهان را که سلطان محمد شاه او را سلطان الشرق خطاب داده و ولایت جوینور را بجاگیرش مقرر کرده بود از قنوج تا بهار ضمیمه جاگیر سابق نموده او را استیلا یافته زمینداران آن دیار را مطیع و متقاد گردانیده سکه و خطبه بنام خود کرد و همدین سال لشکرگران به دفع مشیخا کهو کهو که لاهور را متصرف شده بود در خصت گشت و شیخا دوازده کر و سه لاهور محاربه عظیم نموده شکست خورده در کره همچون رفت و از نوای لاهور رفع فساد گردید درین ایام سلطان بجانب گویار حرکت کرد و مقرب خان و ملو خان که از امرائے کبار بودند در دہلی بواسطے مخالفت برافراشتند سلطان باستماع اینخبر مراجعت نموده در حوالی شهر رسید و محاصره نمود تا سه ماه جنگ در میان ماند و حصار دہلی بتصرف سلطان درآمد جماعۃ باغیہ نصرت شاه بن فیروز خان بن سلطان فیروز شاه را از میوات طلب داشتند و فیروز آباد بر تخت نشانید و فضل اللہ یعنی عرف ملو خان که سر حلقہ اہل بنی بود بخطاب اقبال خان مخاطب گشت در میان دہلی و فیروز آباد جنگ میشد و بساوات میگذاشت پرگنات میان دو آب و پانی پت و سون پت و جہر و ریتک تابست کر و شهر و تصرف نصرت شاه بود و غیر از حصار دہلی و خزانہ تعلق سلطان مانند امرا و ملوک این ہر دو بادشاہ ہر یک ولایتی را متصرف شدہ دم استقلال میزدند و بطور خود حاکم و فرمان روان بودند مدتی کار و بار ممالک پراگندہ و اہمتر بود و مصرع

پریشان شود کار ملک از دوشاہ

اقبال خان بخدمت نصرت شاہ اظہار ارادات خود نموده بر مرزا شیخ قطب الدین بختیار کاکی قدس سرہ کلام مجید در میان آورده از طرفین عقد موافقت بستند روز سوم اقبال خان از روئے مکہ و غدر خواست کہ نصرت شاہ را دستگیر نماید نصرت شاہ بالضرور از حصار برآمده با معدود سپیش تا تار خان وزیر در پانی پت رسانید و فیروز آباد در تصرف اقبال خان درآمد و او غالب آرد و مقرب خان را کہ ہم چشم او بود

بفرخی وسعدت دران دیاراد بدان صفت که بهریت الشرف سنجید
 در ۹۲^{۹۲} مرتبه ثانی بر تخت جهانبانی جلوس نموده سکه و خطبه تجدید بنام خود نمود در
 باندک مدت غلامان فیروزشاهی که بداموز بودند از سلطان رنجیده پیشش سلطان ابوبکر
 شاه در کوتله میوات رفتند سلطان محمد شاه نظر بر پیوفای کوته خردی انجاعت داشته
 حکم کرد که از غلامان فیروزشاهی هر کس که در دلی بوده باشد بدر و دسه روز مهلت است
 والا بقتل خواهد رسید هر که بدر رفت سلامت ماند و هر کس که نتوانست رفت بقتل
 رسید و مشهور است بعضی مردم می گفتند که ما اخیل ایم سلطان فرمود که هر که از شما
 کهو کهر درست بگوید اخیل است چون تلفظ نتوانستند ادا کرد و زبان پورب و بنگاله
 می گفتند درین صورت کشته میشدند بدین تقریب اکثر مردم که اخیل بودند و زبان پورب
 داشتند ناحق کشته میشدند شاهزاده همایون خان پسر سلطان از سامانه آمده برخصت
 سلطان بالشکر گران بر سر سلطان ابوبکر شاه رفت و در نزدیکی کوتله میوات محاربه داد
 باندک جنگ و جدل سلطان ابوبکر شاه بقیه درآمده در قلعه میرتهه محبوس گردید و
 همانجا بزرگ طبعی در گذشت بعد از چندگاه سلطان از دلی برآمده بجانب قنوج
 و دلمو لشکر کشید و سرکشان آن دیار را مالش داده بجا لیسر رسید و در انجا قلعه
 به استحکام تمام احداث نموده بمجد آباد موسوم گردانیده به دلی رسیده در ۹۶^{۹۶}
 شاهزاده همایون خان را بر سر شینا کهو کهر که لاهور را متصرف شده بود با بسیاری امرا
 یقین کرد و در اثنای راه خبر رسید که سلطان بزرگ طبعی در گذشت مدت سلطنت
 او شش سال و هفت ماه و ۶

سلطان علاء الدین سکندرشاه بن همایون بن سلطان محمد شاه

بعد از استماع خبر رحلت پدر والا قدر عزیمت نیت لاهور کرده هم شینا کهو کهر موقوف
 داشته از راه برگشته بدلی رسیده سریرائے خلافت گشت و به اندک مدت
 باجل طبعی و ولایت حیات سپرد مدت سلطنت او یک ماه و شانزده روز و ۶

خیال سلطنت در سردار و ادرا دستگیر نموده بردار کشید و رفیقانش را علف تنج بیدریخ
 گردانید همدین اثنا امیر صد با سمانه بنی وزیر ملک شش غو شدل حاکم انجارا بر کنار
 حوض کشتند و سر او را پیش شاهزاده محمد شاه در نگر کوت فرستاده او را تحریریں آمدن نمودند
 چنانچه شاهزاده از نگر کوت براه جالندهر بسانه رسید و سکه و خطبه بنام خود کو و امیر صد با
 وزمینداران آن نواحی بیعت نمودند قریب هشت هزار سوار و پیاده جمع کرده رو به دلی آوردند
 تار سیدن بدلی پنجاه هزار سوار جمع گردید چون لشکریان شاهزاده زمینداران تا آؤ موده کار
 و غارتگران او باش و عیار بودند و سلیقه جنگ و کارزار نمیدانستند باندک جنگ منہزم
 شدند و شاهزاده شکست یافته با دو هزار سوار بولایت میان دو آب رفت بار دیگر پنجاه هزار
 سوار فراہم آورده با داد و اعانت حاکم قنوج و کپنله آمده مجادلہ نمود و به امداد سبجانی
 دین مرتبه ہزیمت خورده بجانب جالیر رفت سلطان اندک تعاقب نموده مراجعت
 نمود و شاهزاده محمد شاه بابل ملتان و لاہور و دیگر امصار و بلاد فرابین نوشت کہ ہر جانبہ
 فیروز شاہی بایند کبشنند و اکثر جا قتل عام و غارت تمام کردند طرفہ ہرج و مرج بخلائق
 روداد و راہہا مسدود گشت و خانہا غراب شدند اکثر عایا از اداسے خراج انحراف
 و زیدفتند و مناد با طراف مالک برخاست بالضرور سلطان بقصد استیصال شاہزادہ
 و دفع شورش و مناد بجانب جالیر روان گردید و شاہزادہ از آنجا براه دیگر در دلی آمدہ
 و شاہزادہ ہمایون خان بن شاہزادہ محمد شاہ از سمانہ و سنام لشکر فراہم آورده بقصد دلی
 برآمدہ باز در جالیر رفت بعد جنگ و کارزار بقریب غلامان فیروز شاہی باز از جالیر در دلی
 آمد و در غیرتہ سلطان بے دست و پا گشتہ تاب جنگ نیار دہ از دلی برآمدہ بطرف
 کوتلہ میوات رفت و رشتہ فرمان روای او منقطع گردید مدت سلطنت یک سال و
 شش ماہ ۴

سلطان محمد شاہ بن فیروز شاہ

چون بموجب طلب غلامان فیروز شاہی از جالیر روانہ گشت پیش از آنکہ در دلی رسد
 امرائے عظام شاہزادہ خاسخا نان پسر میانکی سلطان را در دلی بر فیل سوار کردہ چتر بزرگ
 سرو کشیدند پس از چند روز سلطان بدولت و اقبال در دلی نزول اجلال نمود و بیعت

تعلق شاه بن شاهزاده فتح خان بنیره خود را که پدر او در حیات سلطان و ولایت حیات سپرده بود ولی عهد کرده به سلطنت برداشت و در ابتدای اوقات در عمر نزد سال بزرگ طبعی بر حمت

حق پیوست و نام نیک خود را در عالیشان گذاشت بهیست

برو آخر و نیک نامی بسپرد
نخستین زندگانی که نامش نرود
از لفظ وفات فینس و شاه تارخ بری آید با امیر تیمور گورگان هم عصر بود مدت
سلطنت هشت سال *

سلطان تعلق شاه بن شاهزاده فتح خان بن سلطان فیروز شاه

بعد رحلت جد بزرگوار در سن ۹۰ در قصر فیروز آباد بر سر یزدان روای ممکن گشت
و بر سر شاهزاده محمد شاه که در کوه سر مور بود لشکر گران تعین نمود شاهزاده تاب نیارده از
سر مور برآمده بطرف نگر کوت رفت و لشکر سلطان از تقابش دست باز کشیده مراجعت
نمود سلطان از بیکه نوجوان بود و نا آزموده کار با غولای بعضی امرای شاهزاده ابو بکر
خلعت برادر هتیتی خود را مقید گردانیده شروع بعیش و عشرت و لذات جوانی نمود
و کار سلطنت مهمل گذاشت و بغفلت کمال میگذاشت درین صورت ملک رکن الدین
و دیگر امرای با غولای شاهزاده ابو بکر برادرزاده اش که محبوب بود خروج نموده ملک
مبارک کبیر را که وزیر مدار السلطنه بود در دروازه دولتخانه کشتند سلطان ازین سانحه
واقف شده از دروازه دیگر بدر رفت امرای تقاب کرده سلطان را معه خانجهان که از جمله
مصحابان بود بدست آورده قتل رسانیدند و سرایشان را بر همان دروازه آویختند
و شاهزاده ابو بکر را از قید برآورده به سلطنت برداشتند ازین دادی شورشی که در دلی
روداده بود زیاده از یک روز نکشید و فتنه فرونشست و امنیت بطور رسیدت
سلطنت او پنجاه و سه روز *

سلطان ابو بکر بادشاه بن ظفر خان بن شاهزاده فتح خان بن سلطان فیروز شاه

به اتفاق اعیان دولت در سن ۹۱ بر تخت خلافت جلوس نمود و بعد چند روز چون سلطان
ظاهر گشت که ملک رکن الدین صندی وزیر که از قتل سلطان غارتش را بر سر آورده بود

پشت تو مانند کمان گشت کوز
خشک شده پوست بران بهجتوز
رشته اشک تابدان گشت زه
ناوک آه تو بران نینس به
قد تو لام و الف آمد عصا
هر دو پی منفی وجود تو لا
پایدم مار زنا دیدنت
خلق بفریاد ز نشنیدنت
موسے سفید از اجل آرد پیام
پشت خم از مرگ رساند سلام

در سبوقت سلطان که طاقت حرکت نداشت و قوائے بدنی و حواس ظاهری کست شده بود در سنه ۸۹۹ شانهزاده محمد خان را سلطان ناصر الدین و الدنیا محمد شاه خطاب داده و وکیل السلطنت و موثقین اختلاف کرده خزائن و اقبال و حشم و خدم و جمیع کارخانجات و اسباب جهان بنائی حواله نموده خود بر اسم عبادت و طاعت که شکار عاقبت اندیشان خجسته فرجام و اطوار نیک سیرتان فرخنده انجام است اشتغال و در زیر منظم

طاعت او نفرترین پیشه
فکرت او مغز تر اندیشه
روے بحراب عبادت بمن
کسب سلهاے سعادت بمن
رو بیکه ار که فرخنده گیت
ترک دوی بمن که پراگند گیت
میوه مقصود کی آرد درخت
تا نمکند پائے بیک جلای سخت

روز جمعه خطبه بنام هر دو با و شاه خواندند و پیوسته مہین طور خوانده می شد بعد چند گاه ملک مسفرج الخطاب بر استی خان که حاکم گجرات بود بمترصد مانے آفولایت اتفاق کرده سکندر خان را که بتازگی حکومت آن دیار تعین شده بود بقتل رسانید سلطان محمد شاه چون به انتقام ان پرداخت از نیجبت رخنه تمام در امور ملکی راه یافت لشکریان سلطان فیروز شاه از نیمنی حسد برده و حل بر بے مہتی و نامردی سلطان محمد شاه نموده مخالفت و رزیدہ سلطان محمد شاه با آنها آماده جنگ گردید و در شهر دہلی ہنگامہ کارزار گرم گشت چون سلطان فیروز شاه نیز در جنگ گاہ تشریف آورد و سلطان محمد شاه تاب مقاومت نیاورد فرار نمود و بجانب کوه سر مور رفت بریت

دو جوان ہرگز بیک پیکر گنجبد
دو فرمان دہ بیک کشور گنجبد

القصہ سلطان فیروز شاه از محمد شاه خلف خود رنجیدہ ادا ازا و کہ خویش برادر و شانهزادہ

رعیت چونچ است سلطان درخت
درخت لے پسر باشد از بیخ سخت

سیاست را مطلق ترک داد و هیچ مسلمانی را آزار نداد و از کثرت انعامات و ادورات تالیف
قلوب عایمان نموده محتاج سیاست نشده از برکات عدالتش راه ظلم و تعدی بسته گشت و هیچ
آفریده در عهد سلطنت او آزار نیافت

لطفش بکرم چاره بیچاره نکند
عدالش ستم از زمانه او آره کند

فرزندان و وارثان کسانے را که سلطان محمد شاه لاهن خان مرحوم بناحق کشته و قطع اعضا نمود
بود با نعام و وظیفه خوش نمود کرده خط ابرائے ذمه سلطان مرحوم از انجمله گرفته بمهر اکابر و
اشراف رسانیده در مقبره سلطان گذاشت تا در قیامت واسطه عدم مواخذہ ازان
عصیان گردد و بمقتضائے نیکذاتی و نیک نیتی رفتن عورات مسلمہ و مہنود بر مزارات و بتخانہ
منع کرد و اساس فن و فجور و شراب و بنگ و دیگر مناهی مہندم گردانید و بہ نیت خیر قسام
عمارات از مساجد و مقابر و مدارس و خانق و دارالشفاء و رباط و کوشک و حوض و چل
و باغات و منار و چاہ و حمام و غیر ذلک افتد کہ سلاطین پیشین نکرده بودند تعمیر نمود
و در بعضے تواریخ نوشته اند کہ فیروز آباد و غیرہ سی شہر و چهل جامع مسجد بنیختہ و سی مدرسہ
و بہت خانقاہ و دہست رباط و صد نہر و صد کوشک و صد پنجاہ چاہ و دہ حمام و پنج
دارالشفاء و صد مقبرہ و دہ مینار کلان و باغات بیشمار ازان بادشاہ تعمیر یافتہ و اکثرے ازان
تاحال کہ زیادہ از سی صد سال منقضی میشود بر جا است چنانچہ برکوچہ متصل دہلی علامات
عمارات و عمودی موسوم بچمان نما کہ عوام الناس آنرا لاثبہ فیروز شاہی گویند قریب شصت
ارتفاع و سہ درعہ سطر گویا از یک سنگ ساختہ اند و پنج ان تاباب رسانیدہ باشند تاحال
قائم است و از بس کہ استحکام تمام دارد مدت مدید دیگر بر جا خواهد ماند بہیت
جزائے حسن عمل بین کہ روزگار ہنوز خراب می نکند بارگاہ کثرے را

چون سلطان بہ کبر سن رسید بہار جوانی را خزان پیری بے رونق گردانید ضعف شیب
غالب آمد و توانائی شباب مغلوب گشت قالب قامت بسان کمان حلقہ بست و

تیر جوانی بر جہت منظم

بہر کمان تو عصا گشت زہ
تیر جوانیت برون شد زشت

شکل کمان راست قدرت شرح دہ
تا بکمانت فلک این چلہ بست

تہتہ نہضت نمود جام حاکم انجا بقوت کثرت اب و پناہ دریائے سندھ تے بحار بہ نمود
کار از پیش ز رفت بالضرور سلطان این مہم ملتوی گذاشتہ گجرات رفت و ایام برسات
وران دیار گذرانیدہ باز بطرف تہتہ رفت جام بعد بحار بہ بسیار تاب نیاوردہ امان خواستہ
ملازمت نمودہ پیشکش ہر سالہ قبول کرد سلطان بعد تنظیم و تنبیق مہات ان دیار مراجعت
بہ دہلی نمود و بہ انتظام مہام جہانبا نی اشتغال ورزید بمقتضائے نیک ذاتی و صن
اخلاق فطری خلافت بعدالت کردہ ضوابط عدل و احسان و قواعد امن و امان مہمان
جہانبا نیان گذاشت از جملہ ضوابط ادا کجہ خراج ممالک موافق حاصلات و بقدر قوت رعایا
طلب کردی اصنافہ و توفیر معافداشتی و سخن کسے در حق رعایا گوش نکردی و در انجا آبادی
و معموری رعیت بودی و آسیب کسی زبیدی بمل آوروی منظم

شنیدم از بزرگان سخن سنج کہ سلطان را رعیت بہتر از گنج
کزان خرج ارشد آخر سراید و زین ہر خطہ دخل نو دراید
و از اخذ محصول مثل گل فروشی و نیل گری و ماہی فروشی و ندائی در میان فروشی و نخود
بریاں گری و دکانانہ و قمارخانہ و دادبگی و کو توالی و مقصابانہ و طومانہ و لکاحانہ و دہریچہ
و تولد پسرو عا و فیشر و روغن گران و پزادہ خشت و شیر و حضرات و کاہ چراسکے و ترازو
کشی و فروعی و شکرانہ و جرانہ و سازندہا کہ روز شاہی بخانہ مردم میروند و خرید و فروخت
زمین و ظروف سفالے و کولہ استخوان ہندوان کہ بگنگ می برند و غیر ذلک کہ باعث
انار عامہ بریاست اقبال داشت بلیت

دل دوستان جمع بہتر از گنج خزینہ تہی بہ کہ مردم برنج
و بخت اشتغال حکومت ولایات عمال متدین بہ امانت و خدا ترس و کار گذار نقین
کردی و بہ بیچ بدفے و شریعے را خدمت نفرمودی و انانجا کہ الناس علی دین ہلکھ
گفتہ اند حکام پیروے احکام سلطان فرخندہ فرجام نمودہ قواعد عدالت و انصاف
معمول داشتندے و احدی را مجال نبود کہ مرتکب ظلم تواند بود نظم

خدا ترس را بر رعیت نگار کہ معمار ملک است و پرہیزگار
خدا را بران بندہ بخشایش است کہ خلق از وجودش در اسایش است
مراعات و بہقان کن از بہر خویش کہ مزدور خوش دل کند کار بیش

گذاشته بودند که تا حال مغرب اهل هند است و این راهبوانی نامند سلطان انیمقدمه را از
 علمائے براهمه استفسار نمود گذارش گویندگان و پرستیدن صورت نو شابه خلاف ظاهر
 گشت و از کتب براهمه که ابتدائے تصنیف ان معلوم نیست تحقیق پیوست که امکان
 از آغاز آفرینش معبود و طبعیت مهنود است پرستش تشال نو شابه باهل هند که در صحف
 قدیم انها بقلم در نیامده چنانست دارد سلطان بعد میر کا نگر و نگر کوت بکمان جو الاهی و از
 کوهس کا نگر رسید ه مکه نے دید از عجایب ات روزگار و بدایع قدرت افریدگار تجو
 از سنگ تمیر یافته از دیوار های آن شب و روز نوایر آتش زبانه میزند سوائے حجره
 از یک دو جائے دیگر نیز از زمین شعله پدیدار است دیده عقل از تماشائے آن حیران
 و مدر که خرد و ادراک کماهی آن سرگردان بعضی اهل تعصب گذارش نمودند که درین مکان
 کان گوگرد است که از اثر حرارت ان نوایر بر میخیزد سلطان فرمود تا زمین را شکافتند بوسے
 از گوگرد نیافتند و هر چند اب پاشیدند اصلا انطفائے آن آتش ندیدند سلطان از
 مشاهده ان حیران ماند فرمود که اگر کان گوگرد بودی اثر آن ظاهر شدی و بوسے ان بزنگ
 در دماغ عالمیان برسیدی بهمانکه از آثار قدرت قادر مطلق است که از آفتاب آفرینش جهان
 این آتش افروخته می گردد قدرت های آبی کجا در احاطه فهم و ادراک عالمیان میتواند آید

مثنوی

نه آگاهی از د کام و زبان را	نه همراهی بد و نطق و بیان را
ز درخش گمشدش جان را باد و دشت	ز حرفش دست دل را کوه گشت
لباس غم بر بالائے او تنگ	سمند عقل در صحرائے او تنگ
ز گفتن برتر است و از شنیدن	زبان زمین گفتگو باید بریدن

در ان مکان بسیاری از کتب براهمه سلف یافتند سلطان علمائے انطایفه بحضور خویش
 طلب داشتہ مضامین آن را شنیده مخطوط گردید و فرمود که بعضی از ان کتب را ترجمه فارسی
 کنند تا مضمون بواقعی فهمیده شود چنانچه مولانا نے اعز الدین خالد خانی کتبے در حکمت
 طبعی از ترجمه کتب قدیم در سلک نظم آورد و کتاب فیروز شاہی موسوم گردانید و سلطان انرا
 بغایت پسند نموده در صدک آن بسیاری نقد و از طلا و نقره و جامه و جاگیر مرحت کرد و مضمون
 ان کتاب اکثر اوقات مذکور محفل قدسی می شد القصه سلطان بعد فتح نگر کوت بجانب

حوریان از پے نظارہ آن تثنہ رخصت آمد از رضوان

در پایان قلعہ بہون مکانی است پرستشگاہ اہل ہند در سائے دومرتبہ یکے در ایام نوروزی در اوایل یا واسطہ اسفندار دویم بعد انقضائے ایام برسات و آخر شہر یوریا اوایل ماہ مہر کہ ہر دو ایام بہار اعتدال میل و بہار مسرت بخش اہل روزگار تواند بود و دیشاہ اہل ریاضت و متراضان از باب افاضت و طبقات خلایق و طواف انام مومن و مذکر صغیر و کبیر از اطراف ممالک راہ یک سالہ طے کردہ بقصد زیارت می آیند و قطع نظر از ہنود کہ بت پرستی آئین دین انہاست گروہا گروہ مسلمان سافت بعید طے کردہ نذرات می آرند بحکمت اینودی مرادات مردم بحصول می انجامد طرفہ ترانکہ بعضے گنگاگ ما در زانوگ زبان خود بریدہ پایان دیوار معبد شبانگاہ بر زمین میخوابند و بقدرت آہی روز دیگر زبان انہا درست می شود و گویائے بہم میرسانند و بعضے سر خود بدست خود قطع میکنند و باز درست می گردانند و انقصہ در ایام مذکورہ محبب عظیم اجتماع پذیرفتہ چند گروہ و فرنگ انہوہے از خلایق و از دو حام طبقات انام بیرون از حد قیاس میگردد و پرستشگری و نذرات گذاری بکاری برند و از نقد و جنس در آن مکان بطریق نذر میرسد و بحدی انبار ہا و تودہا میگردد کہ جناب دانان روزگار و گنجینہ داران کار گزار در حساب و شمار نمیتوانند اور و چند روز تماشائے بے بدل و ہنگامہ بے نظیر و اسطہ منہراط نشاط و انبساط و موجب ظہور و نور و نور و نظارگیان می شود و نوعی تماشا بر روی کاری آید کہ افلاک را از نظارہ ان حسرت می افزاید و کو اکب از دیدن آن انجن شاد کامی و کامرانی می آرند نظم

ہمہ طرف جشن و ہمہ سورور	بہر گوشہ اصحبت بہر جا حضور
سرائے جہان انوائی سرود	فرستادہ ہر دم بشادی درود
میین و یار و نہ از و نشیب	نباشد ہمہ جا جزائین و زیب
جہانی بشادی برا راستہ	در و بوم پر زیور و خواستہ
چہ در کو چہا و چہ بازار ہا	بزیور برامود دیوار ہا
با نین بہ بند دسے چار طاق	کہ ہر یک بود رشک تیلی و اق

در آن وقت کہ سلطان برا جہ انجا صلح نمودہ مقصد مراجعت داشت بعرض رسانیدند کہ وقتے کہ سلطان سکندر رومی درین مکان رسید صورت نوشتاہ را در نیجا درست کردہ

بامور جهانانی قیام ورزید و بر عایا و برایا مشرود و قابیست داد سهر ناز سامانه جدا کرده تاده کرده
داخل آن نموده پر گنجه جدا گانه مقرر ساخت و بر لب دریائے ستیج و بیا که یک جامیرود
فیروز پور آباد گردانیده پر گنجه علیحدہ کرد و در نواحی مانسی قلعه احداث کرده بحصار فیروزه موسوم
کرد و نهرے از دریائے جناحوالی سر مور بر آورده بان حصار رسانید همچنین چند نهر از
دریائے مذکورہ و دیگر دریا بر آورده تا موجب نفع خلایق بوده باشد چون نهر سلیمہ را
آوردند سلطان بجہت دیدن آن سواری فرمود پنجاہ ہزار بیلدار بکنندیدن اشتغال داشت
از میان یک پشتہ استخوان فیل اگر چه فرسودہ بود اما بقایت سبط و مہشت در عہ طول استخوان
دست آدمی سہ در عہ برآمد تحقیق پیوست کہ در جنگ پاندوان و کوروان این آدم و فیل کشتہ
شدہ بودند تا این زمانہا استخوانہا افتادہ است بالجملہ چون سلطان قصد ملک گیری داشت
اکثر مالک بزرگ و شمشیر گرفت و بجانب نگر کوت لو ائے عزیمت برافراشت سالک ہالاک
و کوہار دشوار گذار طے کردہ پایان قلعہ کانگرہ نزول کردہ مرکز وار گردہ گرفت راجہ آنجا
محصین بودہ جنگ تیر و تفنگ در میان آورده چون محاصرہ بامتداد کشید و کارے از
پیش زفت صلح در میان آمد راجہ آنجا بملازمت رسید پیشکش گذاریندہ سلطان اود را
نوازش فرمود و نگر کوت را محمد آباد موسوم گردانید بے شایبہ تکلف کانگرہ مکانی است
خوش آب و ہوا و سرزمینی است نشاط بخش دلہا تمام کوہ و صحرا مالامال از گونه گونه گلہائے
مطر اور نگارنگ میوہ حلاوت اما دگلشتی است بہجت انس و قطعہ بہشت است
عشرت پیران نظم

چشم بد از زمین کانگرہ دور	کہ دمد زو گیہا عیش و سرور
سرزمینی کہ خلد از دست نشان	روح قدسی کند در و جولان
صد ہزاران گل شکفتہ درو	فرح بیدارفتنہ خفتہ درو
ہر گلے گونه گونه از رنگے	بو گل رسیدہ فرسنگے
ابہائے روان بسان گلآب	زیر سنگش بلطف در خوش آب
چون طرب گاہ عرصہ جنت	خالی از رنج عضتہ و محنت
خاک صحرائے آن نجستہ مکان	شدہ برفرق خلق مشک افشان
سروستان حصار متین	رشک افزای حسن عورعین

سلطان فیروز شاہ بہک

چون سلطان محمد شاہ رحلت نمود پس و اولاد و برادرش ارث بنود که بر تخت جہان بنانی
جلوس نمایند ارکان دولت و اعیان سلطنت بہ اتفاق یکدیگر ملک فیروز بہار یک را کہ برادر
زادہ سلطان غیاث الدین تغلق شاہ بود و پدرش رجب سالار ترک تعلقات نمودہ رقبہ
ولایت داشت چنانچہ در ہندوستان تاحال مشہور است و اکثر خلایق از مستقدان و متہند
در عمر پنجاہ سالگی سلطنت بر خمد و ریائے سند بر سر یہ فرمانروائی جلوس دادہ سلطان فیروز شاہ
خطاب کردہ سکہ و خطبہ رائج نمودند منثومی

مخالف شکن شاہ فیروز بخت بہ فیروز فہالی در آمد بہ تخت
نشاط نو انیخت بر روزگار ز فیروز فی دولت کامگار

سلطان بھالغان ان نواحی صلح کردہ از اسجار و اندہ سمت دہلی گردید و در اشنائے راہ بعض سید
کہ احمد ایاز عرف خواجہ جہان کہ از مقربان سلطان محمد شاہ بود از استماع رحلت سلطان
در دہلی بر تخت خلافت جلوس نمودہ سلطان غیاث الدین محمود خطاب خود کردہ سلطان
احتمال بر حماقت او کردہ فرمان عضو تقصیرات بنام اوصافہ کرد و اولاد از اطاعت انحراف
در زیدہ آخر الامر زیر اکامرائے آن نواحی با و اتفاق نکردند نہ امت کشیدہ خود را لایق پادشاهی
خلافت نہ استند عرضہ داشت متعین عجز و نیاز ارسال نمود چہ طعمہ شیران بیشکبشکان کج
خانہ را نباید و راتبہ فیضان برائے پشہ ضعیف ہمت بخرج نہ و چون سلطان در نواحی ہامنی
رسید احمد ایاز معہ توابع خود سر بر مہنہ کردہ و دستار در گردن انداختہ ملازمست کہ سلطان
از روی التفات قلم عضو بر جراید جایم او کشید و بجا گیر لایق سراسر از و سر بلند
گردانید بہیت

یعنی کسانیکہ رہہ بردہ اند بدی دیدہ و نیکی کوے کردہ اند

از اسجا بفرخی و فیروزی در دارالملک رسیدہ نوید عدل و انصاف بھانیان در داد و امر را
از خطاب لایقہ و جاگیر مناسب سر بلند ساخت و شیخ صدر الدین از اولاد شیخ بہادر الدین
ذکر یا قدس اللہ سرہ خطاب شیخ الاسلامی دادہ بہ تقرب خویش جا و دہد رہین اشنا مشہور
ابو الفتح خلیفہ مصر در رسید سلطان خوشوقتی زیادہ از حد نمودہ باعث افتخار دانستہ

داد و نهایت تواضع بجا آورده در جلو پیاده روان شد و در شهر قبه بالستند و لوازم شادی
و شادمانی نظهور آوردند و بر منشور زر با نثار کردند بمحتاجان و مسکینان و مستحقان تهیدستان
و او اند و خطبه بجام خلیفه خواندند و منبر خواندند که در طراز جاها کئے زر بفت و شرفات عمارت
نام خلیفه فرسیند بعد دو سال دیگر باز منشور نیابت و خلعت خاص و لوا کئے حضرت
امیر المومنین برائے سلطان آمد پیاده به استقبال رفته منشور بر سر و لوا کئے برگردن نهاد
در شهر آمد و ایام مصحف و مشارق حدیث و منشور خلیفه در پیش نهاد هر حکم که صادر میکرد
خلیفه منسوب می ساخت و میگفت که حضرت امیر المومنین چنین حکم کرده اند مال فروان
و جو اهرگران بها و دیگر اشیا بطریق پیشکش بخدمت خلیفه براتب ارسال داشت مرتبه
سوم نیز منشور رسید سلطان مراتب تعظیم و تکریم بجا آورد چون مخدوم زاده بغداد بطریق
سیر هندوستان آمد سلطان تاقیبه پالم بنجر و به دلی استقبال کرده در شهر آورد و دو لک
تنکه و یک پرگنه و کرشنک سیری و حوضها و باغها و در انعام مقرر کرد و هرگاه محمد دوم زاده
آمدی سلطان در تخت فرو آمده و چند قدم پیش رفته مخدوم زاده را پهلو خود بر تخت
جاءادی القصر بعد از آنکه منشور خلیفه عباسی حاصل کرد و سلطنت به استقلال دانسته مجدداً
در امور خلافت تقید و زبید در ولایت گجرات و دیوگیر و بهرنج و سرنال و دیگر
مالک از سر حد فتنه و فساد عظیم برخاست سلطان در گجرات رفته قریب دو سال روان
دیار تردد و تلاش کرده تسکین فتنه نمود و زس از در آمدن بارسید که در تواریخ چگونه نوشته
اند اگر چنین فتنه بار و دهر پادشاه را چه بایر کرد التماس کردند که تدارک این چنین
شورش آنت که پسر بایرادر که قابل بوده باشد بجائے خود نصب کرده ترک سلطنت
باید کرد و الا از عملی که باعث تنفر جهانیان است احتراز باید نمود و سلطان منبرمود که پسر
ویرا در ندارم که بسلطنت بر دارم و ترک سیاست نمیتوانم کرد و با بجمه بعد تسکین فتنه
گجرات بطرف تهته روهنا و بعد رسیدن چهار که وی تهته از افراط مرض غلبه زار و دلیعت
حیات سپرد و خلایق از ظلم او نجات یافت **بسمیت**

مژده مردکان عس و جاناها
مختد قهر خد استش دندا هنا
مدت سلطنت بست و شش سال +

(۱۱) سر دنج +

ان مصر ویران تر ظاہر گشت بیت

ان مصر و مملکت که تو دیدی خراب شد
وان نیل کمرست که شنیدی سراب شد
در نیصورت سلطان اندکی نادم گشته بابا داد فی رعیت و اخرونی زراعت توجه بر گماشت
و رعایا را از خزانه سرکار مال میداد و بکار زراعت تاکید میکرد و بنا بر امساک باران
مزروعات نمی شد اکثر رعایا که زر از سرکار گرفتند و زراعت نکردند بقتل رسید بسبب
امساک باران قحط عظیم روداد گندم قیمت ادم پیدا کرد و برنج هم سنگ طلا گردید غله کیاب
چه بلک نایاب شد و آدم آدم را میخورد و هتی وستان از گرسنگی هلاک گشتند و قالب هتی کردند و
مفسدان از فقر و فاقه تنگ آمده جان بحق تسلیم کردند نظم

هر که ایدار نان بودی هوس
قرص غر بر آسمان دیدی و بس
گشت زان تنگی جهان را تنگ دل
گرسنه نالان و حیران سنگ دل
در چنین وقت سلطان بے رحم و اهن دل در دوازه شہر بند کرد تا یکس از شہریان بدر
نزد و بدین تقریب اکثر عامه خلایق هلاک شدند و مواشی مردم نیز از عدم علف و غله
تلف گردید بعد تخریب شہر و تہلیلک شہریان حکم کرد که در دوازه واکسند تا مردی که برخ
وکره نگاہ داشته شد هر جا که خواهند بودند و اکثر مردم با توابع و لواحق بجانب بنگالہ اندیا
که در انطرف غله ارزان شنیده بودند بدر رفتند و حکایت ستمکاری و مردم آزاری
سلطان بولایت دور و نزدیک کردند نظم

ستم بر ضعیفان مسکین مکن
که ظالم بد و شرخ رود بے سخن
غم ز گیر وستان بخور زینہار
بہ ترس از زبردستی روزگار
ماند ستمگار بد روزگار
بماند بد و لعنت کردگار

چون در خاطر سلطان یقین شده بود که بدون اجازت خلیفہ عباس سلطنت روایت
و ارتکاب ان حرام است در مقام تیغ خلفائے عباس مے بود و بارہا عرض داشت
بخدمت خلیفہ مصر که ازال عباس بود متضمن بیعت و اطاعت خود ارسال نمود و
بجائے نام خود در سکہ نام خلیفہ نویسانیدہ در سکہ از خلیفہ منشور حکومت و نوازش
و خلعت برائے سلطان آمد و سلطان با جمیع امرائے داعیان و مشائخ بہ استقبال رفت
و پیادہ شدہ منشور بر سر نہادہ بر پائے حاجی مصری کمان بشور آورده بود و بوسه

چو خلعت نیست خرج آهسته تریکن بدخل و خرج خود دایم نظم کن
 دیگر اراده فاسد او آن بود که کوه همانچیل را تا دیار چین ضبط نماید در مینصورت امرائے نامدار
 و خزانین بلند اقتدار نامزد کرد که ان جماعه درون کوه رفته سعی موفوره بکار بردند و بدفعات
 کارزار و پیکار نمودند بسبب صعوبت کوهسار و دشوار گذار و تنگی کوه و دستواری جاد و دشواری
 مداخل و مخارج و کثرت سپاه ان ممالک کاری از پیش نرفت کوهیان غالب آمده بسیاری
 از لشکریان سلطان را کشته و خسته نمودند قلیله که سلامت ماندند رجعت نیت نهند سلطان
 سیاست رسانید بیت

بادشاهے که طرح ظلم فکند پائے دیوار ملک خویش بکند
 چون از سلطان چنین امور نالمایم و احکام غیر معقول بصد و پیوست و در کار ممالک اختلال
 راه یافت و هر طرف فتنه بیدار گشت و کار بجائے رسید که اکثر ولایات مضبوط از قبضه
 تصرف بدر رفته بلک در دہلی که تختگاه بود تفرّد و غضبان شایع گردید و آمدن خراج و باج از
 اطراف ممالک منقطع گشت در ملتان ملک بہرام ابنہ کہ برادر خواندہ سلطان تغلق شاہ بود یعنی
 و زید سلطان بستماع این خبر از دولت آباد عرف دیوگیر ملتان آمد ملک بہرام صفوف
 آراستہ آمادہ پیکار گھر دید و باندک جنگ دستگیر گشتہ بقتل رسید سلطان خواست کہ
 اہل ملتان را قتل عام نماید بہ شفاعت شیخ الاسلام شیخ رکن الدین قدس اللہ سرہ
 نجات دادہ بہ دہلی مراجعت نمود در ہمین ایام ولایت میان دواب از شدت و کثرت
 طلب خراج غیر معمول خراب شد اکثر رعایا خرمن ہارا آتش دادہ و مواشی و امتنع خلاصہ گرفتہ
 بدر رفت سلطان فرمان داد کہ ہر کرا یا بند بکشند و آن ولایت را بہ تاراج برند عمال خلق را بکشند
 و غارت مینمودند بعد ان سلطان برسم شکار و بدین رفتہ تمام نواحی را تاراج و متوطنان را
 علت تیغ بیدریغ نمود و سرہائے مردم را بر بھنگرہ ہائے قلمہ براوخت از انجا بطرف قنوج
 رفتہ وان دیار را تا ولایت موئمہ تاراج کردہ عالم عالم مردم بقتل در آورد و بہ ترہست رسیدہ
 آن ولایت را نیز خراب کردہ بہست دہلی معاودت نمود تمام مقصات و دیہات کہ بر سر راہ بود
 بسبب ظلم عمال و قحط سال خراب و بد حال دید و پیا دگانی کہ در راہ ہر گزے واکچوکی بودند
 ہمہ برخاستہ و آثار اہل بر طرف شدہ بنظر درآمد چون بدہلی رسید خراب تر و ساکنان

شهر اوجین را وسط جمیع ولایات خلیش دانسته تختگاه نموده بود بهتر است که شهر اوجین دار السلطنت
 گردود بعضی گفتند که دیوگیر دار الخلافت باید که چون هواسی دکن بر مزاج سلطان موافقت
 کرده بود و دیوگیر را که در زمان راجه بهوج و هاراگری گفتندی دولت اها دنام بناده تختگاه
 خود مقرر گردانید و از دلی تا دولت آباد سراسی با و باطها احداث کرده غله خام براسی
 مسافران هند و طعام بخته بجهت مسلمین از سرکار مقرر ساخت و در رویه رسته در قحان در
 راه نشاند تا مترو دین با رقابیت قطع مسافت کنند و فرمود که باشندگان دلی که در موسوی
 بکثرت آبادی و در فور رونق رشک انسانی و مشتی و بغا و بد و جلا دهن شده باهل و
 عیال بدولت آباد انتقال نمایند چنانچه مصر دلی ویران کرده سکنه آن را و متوطنان باصفا
 و قصبات دیگر در دولت آباد دکن برود و خرچ راه از خزانه سرکار داد و مبلغ کلی بانیکار صرف
 شد اکثر مردم که روانه شده بودند بدولت آباد نتوانست رسید و کسانیکه رسیدند
 نتوانستند استقامت نمایند و باین تغییر و تبدل تخسره تمام بحال بند و خدا راه یافت بیست
 سوخته دل سوختگان زو کباب کلبه محنت زو گان زو خراب

دیگر خامکاری او آنکه بفرمود تا مس ساده مانند طلا و نقره در دارالنضرب سکه زنند و فلوس
 مس را بدستور تنگ زر و نقره رواج دهند و در خرید و فروش معمول دارند تا جبران
 مالک مس را به دارالنضرب می آورند و مبلغ با مسکوک بیگر دانیدند و امتعه و اسلحه میخرند
 و باطرافت میفرستادند و بسکه زر و نقره اینجا میفرودختند و متتبع و بیره در میشدند و زرگران
 هر کس در خانه خود سکه میزدند و در بازار آورده می فروختند و بعد از چند گاه چنین شد که
 این حکم غیر معمول را در اماکن و در دست رواج نماند و مردم آن اکنه سکه مس را بعبودنی مس
 ساده میگرفتند **نظم**

نه هر که امینه سازد سکه می اند نه هر که چهره برافروخت دلبری اند
 نه هر که طعنه کلج کند بناد و تنبشت کلاه داری و این سسروری اند

دیگر اندیشه پهل ادا این بود که خراسان و عراق و ترکستان و غوار زم بلک سایر ولایات
 ربع مسکون تخیل نماید باین تقریب سه لک و مہتا دہزار سوار نوکر کرد در سال اول موجب
 سپاہ بوصول رسید در سال دوم چون علوفه لشکر و نانکد و فرصت آن نشد که آن مردم را
 کار فرماید تا به تخیل ولایات چه رسد بیست

نایابی میزان عدل سنگ بر سینه می زد بیت

ز تلش بچکس سالم بخته کداین سینه کان ظالم نخته

قتل مردم و دهم میان انسان مجبور و مفسور او بود هرگاه عواصفت قهر و تاسه غضب
قیامت انگیز از زبانه میزد و غیبه از ریختن خون و سوختن فقر و جود آدمیان انظافانی پذیرفت
و دقتی که سموم شوم غیظ و صرصر سیاست اومی و زید جهان را از وجود انسان خالی می
ساخت و بهنگامی که در خاص و عام می نشست و تعذیب و تادیب مردم از برید
دست و پا و بینی و گوشش و میل کشیدن و چشم و کوفتن استخوانهای اعضا بلیغ کوب
و سنگ و سوختن اندام زندگان با تثن و زدن سلم آهنی بر دست و پا و سینه و کشیدن
پوست و دوپاره ساختن اومی و در تنه فیل انداختن و بردار کشیدن و سایر اوامر جور و جلا
کار فرمود و عرصه خاص و عام را بخون مردم رنگین نمودی و مردم هر طایفه از صوفی و
قلندر و لشکری و نویسنده و عمال و رعیت و تاجران و بزرگان و تقصیر و کسر لغزش سیاست
عظیم کردی و شیخزاده جام را که کلمه از ظلم او بر زبان آورده بود بجا حق کشت و همچنان بسیاری هم
را بستمگاری بے صد و تقصیرات بقتل رسانید بیت

نه بینی کس که وز خنجه نخورده ز صد کس بر یکے رحمی نکرده

میخواست که ضوابط سلاطین پیشین منسوخ ساخته احکام مجده اختراع نماید و نصیحت
هر روز ضابطه تازه و حکمی جدید اصداری فرمود چون احکام او خلاف قرار داد اسلاف
و از جاده عقل و دانش دور بود و موجب تنفر عام می شد و عمال و احرار آن عاجز
می شدند و بانواع عقوبت مآخوذ میگشتند و اگر بفاذ میرسانیدند عامه خلایق متاصل
می شدند و خلل عظیم در کار مملکت راه می یافت و ضوابط چند مقرر ساخت از آنجمله یکے
آنکه خراج تمام ولایت میان دو آب یکے پد هفت راداده و این امر باعث استیصال
رعایا گردید و کار زراعت معطل ماند و امور بادشاهی تنزل یافت نظم

خرابی زبیدا و میند جهان چوستان خورم زبا و خندان

یظلم جائے که گرو دراز نه بینی لب مردم از خنده باز

دیگر با ذرائع خود مشورت نکرد که دار الخلاف در وسط الارض ممالک محروسه بوده
باشد بعضی گذارش نمودند که چون بکرماجیت که این همه ممالک در تصرف داشت

نمودی و در اجتناب مناهی و مسکرات و سایر امور آنچه اسم معصیت بران اطلاق
 دارد و کوشش بجا آوردی و در علم تاریخ و حکمت و معقولات و نظم و انشا و غیر ذلک مہارت
 تمام داشتی و در تخییر و ضبط ممالک سعی بلیغ بکار بردی چنانچہ ولایت گجرات و مالوہ و
 دیوگر و کنپلہ و دہور سمندر و ترہست و بکنوتی و سنار گام و راندک مدت بتخییر در آورد
 و انضباط حکم خویش نوعی داشت کہ احدی را مجال تخلف نبود و در داد و دہش و
 بخشش و بخشایش عالی ہست بود و در طرفتہ العین تمام خزانہ را خواستی کہ بیک کس انعام
 نماید بخشش تمام عمر حاتم کہ بجات مشہور است کمترین عطائے یکروزہ ادب و در وقت
 بذل و عطا و ہنگام جو و وسخا غنی و فقیر و صغیر و کبیر میر و جوان قوی و ناتوان مقیم و مسافر مسلم
 و کافر یکانہ و بیگانہ برابر بود و تا مار خان حاکم سنار گام را بہرام خان خطاب دادہ در یکروزہ
 صد فیل و ہزار اسب و یک کر ورتنکہ زر سرخ بخشید و ملک سنجہ بخشی را ہشتاد لک
 تنکہ و ملک الملوک عمار الدین را ہفتاد لک تنکہ و ملک عز الدین را چہل لک تنکہ بخشیدہ
 و ملک غزنوی را ہر سال یک کر ورتنکہ میداد و روزے بہا در شاہ سنار گامی را بطرفی نصبت
 میکرد و حکم کرد کہ آنچه در خزانہ موجود است ہمہ را با و بدہند ہمچنان کہ دہد و در خزانہ چیزے
 نگذاشتند روزے مولانا کائے جلال الدین حسام نقضیدہ در مدح سلطان اور و چون
 مطلع ان را خواند چندین ہزار حصہ انعام داد و فرمود کہ زیادہ ازین مخوان کہ من از عہدہ
 صلہ ان نمیتوانم برآمد القصہ چنانچہ در سخاوت بے نظیر بود ہمچنان در ظلم و ستم ثانی
 نداشت سرانظالمان دہر و سر حلقہ ستمگاران عصر مخترع قوانین جو و ستم مبدع
 این بیدار و ظلم بادی بیدادی و بانی مبانی جو و رانی بود کہ ام ظلم است کہ در
 کارخانہ بدخوی خود ہمیان داشت و کد ام ستم کہ در کارخانہ جفا جوئے او موجود و نبود
 کف سرمایہ دار چون دست چنار تہی میگردد بدین پیرایہ میشخ چون سرو دیوار عریان
 می ماند و دوکان بزاز مانند خانہ بخیل تختہ بندی بود و تنور خیاز لبان و یکدان مفلس
 سرو میشد سوزن خیاط چون پائے رشتہ بر آورده حرکت نداشت و کمان نداشت
 بمثل گلو سر بستہ آواز نمیداد حد و از جو را بنین و لان سر بر سندان میکوفت و قنادانہ
 جھائے آتش زبان زہر آب می خورد و گاؤں در مرگ عافیت جامہ می درید و رنگ بریز
 بر فوت جمعیت جامہ سیاہ می پوشید حمال از گرانی باز ظلم پشت بہ دیوار ہا و بقال از

آن عمارت را از طلسم پاداشت چون طلسم را بعد آمدن سلطان بشکست آن عمارت انپا
 و افتاد و حاجی محمد قنداری نوشته که در وقت دست شستن سلطان ناگاه برق جانگاه
 از آسمان افتاد و آن قصر فرونشست و بعضی نگاشته اند که سلطان فیلمان کوه شکوه
 از بنگاله آورده بود برائے نمودن به شاهزاده العن خان حکم کرده بود که آن فیلمان را بیاورند
 چون عمارت قصر تازه بود از صدمه فیل از پادرا افتاد و بعضی می نویسند که در آن وقت
 زلزله عظیم آمد و آن قصر در افتاد و شیخ رکن الدین ملتانی برائے ملاقات سلطان در آن
 قصر رفته بود بر مزوایا بجهت نزد دبر خاستن می گفت اما سلطان تفهم نکرد چون شیخ
 برخاست قصر برنشست و آنچه تحقیق پیوسته آنست که چون سلطان از قدوة الاصفیا
 شیخ نظام الدین اولیاء بنحیدگی داشت بعد نزول در آن منزل به شیخ پیغام کرده بود که هرگاه
 من داخل دہلی شوم شیخ ازان شهر بدرود و حضرت شیخ فرمودند که هنوز دہلی دور است
 و این سخن در میان اہل ہند مشہور است کہ گفتہ اند **مصرعہ**
 کہ مقبول را درو نباشد سخن

در بہمن سال شیخ نظام الدین اولیاء و امیر خسرو دہلوی از تنگنائے جسمانی بعالم جاودانی
 شتافتند مدت سلطنت سلطان چہار سال و دو ماہ +

سلطان محمد شاہ افغان عن فخر الدین بن علی سلطان غیاث الدین تغلق شاہ

بعد رحلت پدر و افغان در سنہ ۷۲۵ بر سریر فرمان دانی تنگن گزیدہ کوش دی بلند آوازہ گشت
 و ملطنہ مبارکبادی از خاص عام برخاست بازار و کوچہ آراستند و شہر را بزینت و زینت
 پیراستند و داد سرور و شادمانی دادند و زر را بہ انعام و بہ بخشش ایشار کردند و بلیت
 بحلے چون چمن بہار سرشت رشک فرمائے بوستان بہشت

سلطان از عجایب مخلوقات و جامع اضداد بود گاہ خواستی کہ چون سلطان سکندر رومی
 اقلیم سبعہ سحر ساز و گاہ ہمت بر گماشتی کہ مانند حضرت سلیمان جن و انس در دایرہ
 اطاعت او درانید و گاہ ارز وے ان کردی کہ سلطنت را بانہوت جمع کردہ احکام شرعیہ
 و ملکیت از خود نفاذ گرداند و گاہ در نماز و روزہ و ترویج احکام شریعت محمدی صلعم قیام

و نام نرد و بنی از مملکت بر افتاد و راه آمدن فعل نوعی مسدود گشت که در عهد سلطان اصلا
مغول در هندوستان رونکرده و بساختن عمارات رغبت بسیار داشت قلعه تعلق آباد
در نزدیکی دهلی به استحکام تمام بنا کرد خیل نیکذات و فرشته صفات بود بیشتر اوقات بعبادت
صرف نمودی و گرد مسکرات نگشتی و در مرغ ابواب ممنوعه مبالغه کردی بر قایمیت رعایا
و برای آبادی بلاد و امصار و امنیت مسالک و مشایخ و آمد و شد تاجر و مسافر و از رانی
نرخ غله و ضبط حاصلات از قرار حق و نفس الامر و تادیب معصیان و متمران و تخریب
دزدان و در هر زمان مساعی جمیده بکار بردی بعد از چند گاه سلطان به کهنوتی عرف بنگال رفت
وران ولایت ناصرالدین ولد سلطان غیاث الدین بلبن پدر سلطان معزالدین کیقباد حکومت
داشت چنانچه بتجربه آمده سلطان حقوق نمک آن خاندان بجا آورده از روسی قدر دانی
آن ولایت را بدستور سابق بر ناصرالدین مسلم داشت و از آنجا معاودت نموده بجانب
سارگام نهضت فرمود و بهادر شاه حاکم آنجا از بسیاری فیل و حشم و دم استقلال میزد
سلطان بعد محابه سخت فتح و ظفر نموده بهادر شاه را دستگیر کرده و از آنجا به ترمهت رفته ظفر
گشت و قلعه ترمهت که بغایت متین بود به تخریب آورد و منظم

هر آنکس که دارد در آنجا نشست
بر و کس نیاید بتدبیر دست
ز سوس زمین امین است و خلل
مگر از آسمان تیغ بارد اجل

القصه سلطان بفتح و فیروزی ازان سمت مراجعت به دارالملک دهلی نمود و شاهزاده الفغان
عرف فخرالدین جو نا که در تختگاه مانده بود و در کوه تعلق آباد قصری بعمارت مطبوع
برائے ضیافت سلطان احداث نموده لوازم ضیافت همیا که در سلطان بعد رسیدن دران
قصر فرود آمده مجلس آراست و ذاد عیش و عشرت داده و از گوناگون طعام و رنگارنگ
نعمت مایه کشید و چون تناول انقراض حاصل کرد مردم دانستند که سلطان بسرعت
از اینجا سوار خواهد شد همگان دست شسته برآمدند و سلطان دران قصر دست می شست
که بارادت آتی آن قصر مانند خیمه حباب از صد مبد در هم شکست باینیل مست شراب
از پا و افتاد سلطان با پنجلکس دیگر دست از جان شسته ز بر خاک و خشت بجفت و
در بعضی تواریخ نوشته که الفغان عمارت آن قصر را که ضرور نبود و عمارت چین ساخته بود
که زود بپفتد و کار سلطان با تمام رسد و صد جهان گجراتی در تاریخ خودی نویسد که الفغان

حقوق نمک کا فرنگستان را کشته ام از فرزندان و اولاد ان پادشاه ہر کسے کہ ماندہ است
حاضر سازند تا بر تخت سلطنت نشاندہ ما ہمہ کمر خدمت بہ بندیم در صورتے کہ از اولاد
آن ہر دو بادشاہ ہیکس نماندہ باشد ہر کرا لایق دانند سلطنت بردارند مہکنان متفق اللفظ
والمعنی گفتند کہ از فرزندان آن ہر دو بادشاہ احدی نماندہ و توحق نعمت بجا آورده انتقام خون
ولی نعمت گرفتہ لائق بادشاہی بہتر از تو کیست تمامی امرا باتفاق یکدیگر بیعت کردند و سلطان
مابرسر بر خلافت اجلاس دادہ زمین خدمت بوسیدند و گفتند منظم

کہ این تاج شاہی ترا میرسد	بغیر از تو دیگر کرا امیرسد
اگر بر نشینی تو بر تختگاہ	بسر برہنی خسروانی کلاہ
کہ سہتی تو در عدل چون مہر دہ	ترا زید این تخت و کلاہ
برائے تو ما جان سپاری کنیم	و فائے ترا حق گذاری کنیم
اشارت ز تو جان فشانی زما	ز تو خسروی پہلوانی زما

القصہ در سلسلہ سلطان بر سر بر سلطانی جلوس نمودہ تاج خسروی بر سر نہادہ سکہ خطبہ
بنام خود نمود و در گوشک لعل بودن خود قرار دادہ ندائے عدل و انصاف در داد فتنہائے
بیدار شدہ باز در خواب رفت و کار جهان داری را رونق نازد پدید آمد در یک ہفتہ مصارع
چہا بنائی آچنان صورت سرا انجام یافت کہ سلاطین و دیگر بابلانہ کردہ بودند بیست
نظام حال زمانہ قوام کار جهان تمام گشت بہ اقبال شہر یار زمان

از بقیہ عیال و نسل سلطان علاء الدین و سلطان قطب الدین ہر کس ہر جا بود تفقد احوال
نمودہ و ظاہر احوال و احوال مقرر گردانید و امر را مناسب احوال ہر کدام اقطاع مرحمت
کردہ اکثر را رخصت نشستند داد و زر بوائے کہ خسرو خان در حالت اضطراب مردم ایشان
کردہ بود باز یافت نمودہ داخل خزانہ ساخت و ہر کس در ایصال این قسم زرتہا و نود
در شدت تعذیب افتادی و آنچه خسرو خان بہ لشکریان دادہ بود یکسالہ در مواجب ایشان
وضع نمودہ باقی را در فقر فاضلات بنام انجماۃ نوشتند و در سنوات مستقبلہ بتدریج در
علوفہ انہا حساب کردہ در مواجب مردم کہ از زمان سلطان قطب الدین تفاوت را یافتہ
بود در نیولہ بمقتضائے عدل و انصاف در داغ اسب و قسمت جاگیر سوخت پدید آمد

چو باد خزانہ در آمد بہارغ زمانہ دہد جائے مہسل زارغ
 از آنجا کہ روضہ خلد سکن ہوم نشاید و در بارغ ارم اشیانہ زارغ نباید یعنی لایق باوشاہی احاد
 والناس فرومایہ نباشد تا چندین شرط گرامی و فروے از افراد انسانی فراہم نیاید بدین تہ
 والاکہ عطیہ ایست عظمیٰ از حضرت کبریا سزاوارتواند بود چون غازی الملک کہ از امرائے
 کبار سلطان علاء الدین صاحب جمعیت و قبیلہ دار بود و حکومت دیپالپور داشت
 از فخر الدین جو ناخلف خود کہ بحیلہ از خسرو خان جدا شدہ بود و نزد پدر رسیدہ ماجرا سے
 نمک حرامی خسرو خان و کشتہ شدن سلطان واقف گشت بہ اتفاق بہرام حاکم مٹان و
 اوچ کر انتقام بستہ بشکر بیکان متوجہ شدہ در دہلی رسیدہ خسرو خان افواج آراستہ
 آمادہ جنگ گردید و آتش محاربہ مشتعل گشت خسرو خان با فواج بسیار باندک کارزار
 شکست خوردہ گریخت در روز دیگر بدست لشکریان غازی الملک اسیر گردید چون در حضور
 غازی الملک آوردند بلا تغلل و قتل رسید بہیت

چراغ کان فرو خواہد شستن کند در وقت مردن خانہ روشن
 اکثر رفیقان خسرو خان خصوصاً کسانیکہ در قسمت صرہائے سلطان قطب الدین شریک
 بودند ہمہ قتل رسیدند بعد از آن غازی الملک در کو شک ہزار ستون رسیدہ متعزیت
 سلطان قطب الدین و برادرانش گریہ و زاری نمودہ فاتحہ خواند چنانچہ امیر خسرو بزبان پنجاب
 بعبارات مرغوب مقدمہ جنگ غازی الملک تغلق شاہ و ناصر الدین خسرو خان گفتہ کہ ان
 را بزبان ہند وارگویند مدت سلطنت ناصر الدین خسرو خان چارہاہ و چند روزہ

سلطان غیاث الدین تغلق شاہ عن غازی الملک

پدر سلطان ترک نژاد با اسم تغلق از غلامان سلطان غیاث الدین بلبن و مادر او از قوم جت پنجاب
 بود چون کوکب بخت بیدار و اختر طالع ہوشیار سلطان اوچ گرداگر دید بقوت شجاعت و
 مردانگی و زور فراست و فرزانی در جرگہ امرائے نامدار سرسرازی یافتہ در عہد خلافت
 سلطان علاء الدین و سلطان قطب الدین ہم پیش آمد در نیولا کہ مقتضائے دلاوری و دلیری
 خسرو خان نمک حرام را بقتل رسانیدہ انتقام خون ولی نعمت گرفت با دواز بلند گفت
 کہ من پروردہ نعمت سلطان علاء الدین و سلطان قطب الدین ہستم بخت ادا کے

جنگیده اند این غوغا از دست در نیال جاهر مذکور با جمیعت تمام بر قصر هزارستون شده پاسبانان
را بقتل رسانید سلطان بر حقیقت واقف گشته بجانب حرم سرادویده خسر و خان از عجب
دویده دستار و موئے سلطان را گرفت و با هم در آویخته زیر و زبر شدند در نیوقت جاهر مذکور
رسیده بدشنة خوریز پهلوی سلطان را تشگافته بر زمین انداخت و سران مظلوم را از تن جدا
کرده از بام هزارستون بزمی رنگند و اندرون حرم رفته شاهزاده فرید خان و منگو خان پسران
علامه الدین را که صغیر بودند بستم از مادران جدا کرده گردن زدند و دست بتاراج کشادند و آنچه
یافتند گرفتند و بعضی امر او ملازمان سلطان را که مخالف بودند بهما نوقت بدست آورده
بقتل رسانیدند و اکثری را در همان شب طلب راسخته بر بام هزارستون نگه داشتند
و قید و زندان نمودند **منظم**

کسی را که نبود شرف در نهاد نباشد عجب گر بود بد نهاد
سزناکان را برافراشتن وز ایشان امید بهی داشتن
سر رشته خویش گم کردنت بجیب اندرون مار پروردنت
و گر زندگانی توقع مدار که در جیب و دامن دهی جائے مار

دران حال یکی از مخدومان گفت که سلطان علامه الدین خاندان عم و ولی نعمت خود یعنی
سلطان جلال الدین را بر انداخت ورنیولا که خاندان او بر می افتد عجب نیست که با او
مقابلہ میرود **بسمیت**

مکورا نیک بد را بد شمار است پیاداش عمل گیتی بکار است
مدت سلطنت چهار سال و چهار ماه از سلطان جلال الدین تا سلطان قطب الدین چهار تن
خلجی مدت سی و چهار سال و یازده ماه چنان بانی نمودند :

سلطان ناصر الدین عرف خسرو خان

بعد قتل سلطان قطب الدین مبارک شاه سکه و خطبه بنام خود کرده بمسلطان ناصر الدین مخاطب
گشته و حرم های سلطان را در میان برادران قسمت نموده منکوحه سلطان را در نکاح خود
آورد و چون اکثر برادران او بودند شعار اسلام تنزل نمود و رسوم هندو رونق و رواج یافت
بت پرستی و تخلف مساجدشان گشت **بسمیت**

دو تخانه حواله خسرو خان کنند و فرمود که از تو و برادران تو مستتر کیست استقام و دو تخانه بعهده
تست الفقه چون درون و بیرون درگاه سلطانی متصرف او و برادران او در آمد اینجایکه فوج
فوج و توپ توپ بایلاق و اسلحه شب با و روز با بیجا با در دو تخانه آمد و رفت داشتند و اندرین
جناب والا جمع می شدند و قابوس وقت می طلبیدند رفته رفته انیمنی بر تمامی مردم ظاهر
گشت که آن سیه درون در چه کار است و امر با خود را و از گونه دانستند اما از محبتی که
سلطان را با و بدو یقین میدانستند که اگر بعضی رسانند سلطان گوینده را گرفته با و خواهد سپرد
و در صورت او را غالب مطلق و خود را مغلوب محض میدیدند و هیچکس دم نمیتوانست
ز در و زبانی قاضی خان که در خط نویسانیدن او ستاد سلطان بود از جان خود گذشته و
بخون خود دست شسته نیکو خواهی سلطان و سلامتی جان و مال و خیریت بلاد و عباد و دین
دانسته کیفیت را بعضی رسانید و از خیال فاسد او اطلاع داد و لیکن از آن سخنان سلطان
بیج اثر نکرد و سودمند نیامد بلکه بجواب درشت و الفاظ ناملایم معاتب گشت بعد از زمانی
که خسرو خان آمد آنچه از قاضی خان شنیده بود همه را نزد او بیان نمود آن مکار غدار تکلیف
خود را در گریه آورده گفت از بسکه سلطان بمن التفات و عنایت دارند نزد یگان درگاه
حسد می برند و ما را نمیخواهند امروز یا فردا است که مرا مهم ساخته کمبختن دهند من خود را از
کشتگان میدانم سلطان را گریه آن مکار اثر کرد و او را در کنار گرفته گریه نمود و بوسه بر لب
و رخساره او زده گفت که اگر تمام عالم کجا شوند و در حق تو بدگویند من گوش سخن احدی نخواهم
کرد و مرا هوای محبت تو از عالم مستغنی ساخته میتو عالم بکار نمی آید منظم

بله چون دلبری با جان و رایخت نیار و جان از و پیوند بگنجست

بر دپیوند جان از تن بیگم دے با او بود پیوند محکم

بعد از چند گاه چون ربی از شب بگذشت قاضی خان که محافظت درگاه بعهده او
بود از بام هزار ستون فرو آمده در قفص حال در واز ناگر دید خسرو خان از پیش سلطان
آمده قاضی خان را بنجن مشغول ساخت و بیره پان در دست او داده قاضی خان را
غفلت اجل در بوده بود درینوقت جاہر نام برادر خسرو خان رسیده قاضی خان را بزخم
خنجر بر خاک ہلاک انداخت و غریو از مردم برخاست چون غلغلہ گوش سلطان رسید
سبب غوغا رسید خسرو خان آمده بعضی رسانید که اسپان طویلہ خاص داشته با ہم

در قلعه گویار محبوس نموده بود و معه سلطان شهاب الدین برادر عینی که او نیز بهانجا در قید بود و قبل
 رسانید و از نیمیت که خضر خان مرید پیشوائے اهل اندر شیخ نظام الدین اولیا بود و شیخ را
 نخلص او دانسته زبان طعن برکشاد و حسد و عداوت در زید سمیت

چون خدا خواهد که پرده کس درو میلش اندر طعن پاکان زند

و مردم را از آمدن بمنزل ایشان منع کرده بے ادبانه پیش آمد و شیخ را ده جام را که از
 مخالفان شیخ بود متصرف خود اختصاص داد و بار یافته در گاه سجانی شیخ رکن الدین ملتانی
 را متعصب شیخ نزد خود طلبه داشته و از غرور جوانی بکس مشورت نیکروی و سخن احدی
 در گوش نیاوردی اگر کسی از روی دولت خواهی و نیک اندیشی حرفی بدشنام
 معاتب شدی و امر را باندک گناه بیک بعضی را بدون گناه تعذیر و تعذیب نمودی
 بل بقتل رسانیدی و لباس و زیور زنان پوشیده در مجلس آدمی و زنان رزالد و محتاله
 و مسخره و هزاره را بالائے کوشک هزار ستون طلبیده با مرائے کبار بطریق ہزل و مزاحمت
 و مضاحکت و مطایبت اہانت و استخفاف کردی و دایم انحر بوده بعیش و عشرت اشتغال
 داشتی بعد چند گاه ظفر خان حاکم گجرات را که از امرائے والا قدر بود در حضور طلبه داشته
 بانخواست خسر و خان بقتل رسانید و بجائے او خسر و خان را حکومت گجرات که وطن قدیم
 او بود داده رخصت نمود او در گجرات رفته استقلال کمال بہر رسانید و بمقتضائے سفلہ
 منشی و خور و سالی و بید انشی و تنک ظرفی و کم و صلگی ارادہ یعنی نموده امرائے متعینہ با او
 رفاقت نکردند خسر و خان نظر بر آنکہ مبادا پرده از روی کار ناہنجار او برداشته شود
 باستیصال از گجرات پیش سلطان در دہلی آمدہ شکایت امر نمود برائے خاطر داشت او
 اکثرے از امر ابمی موجب و بر طرفی خدمت معاتب شدند و خسر و خان نوعی بر سلطان
 غالب آمد کہ اگر کسی از مصاحبان بر سلطان حرف نا ملائم از بعض میر رسانید با جابت مقرون
 نمی شد بلک آن را سلطان پیش خسر و خان بیان نمودی و گویندہ بزجر و ملاست معاتب
 میگشت از نیمیت تمامی امر مغلوب شدند و خسر و خان غالب گشته در حصول مطالب
 گرم تر گردید روزے از کم و غدر بعض رسانید کہ چون ہمہ وقت در حضور پنجد مست قیام
 میدارم و شب با در پیشخانہ میگذارم بعضے از اقا رب من کہ با میدم مراحم سلطانانی از گجرات
 آمدہ اند بدایعہ ملاقات می آیند در بانان دو تخانہ نیکدارند سلطان فرمان داد کہ کلید دہانے

کے بندیان را بود دستگیر کہ خوبوہوہ باشد بہ بندی آسیر
نگہ کن براحوال زندانیان کہ ممکن بود بے گنہ در میان

چون نوجوان بود و ناتجربہ کار کامروائے سلطنت و مادہ پیمائی شباب و ہم نشینی تا
اہل ان و دوستی خوش آمدگویان چراغ خود اورا فروشانند و دیدہ مصلحت بین اورا بدین
ساخت بمقتضائے ہوا پرستی و نفس دوستی حسن نامی خدمت گار بچہ را کہ در حسن صورت
و جمال ظاہری بے نظیر بود منظور نظر خود داشت و شعیفہ و فریفتہ او گردیدہ ساعت
بے اومنی بود اورا خسر و خان خطاب دادہ بمنصب وزارت سر فراز گردانید بادشاہان
والا قدر فرمانروایان دانش و ادب و عظمیٰ بشخصہ کہ بدانش و نبیشتی راستی
دوستی و نیک نہادی و معاملہ دانی و اصالت گوہری و نجابت فطری و صفات قدسی
و شایستگی اعمال و ستودگی افعال و فرخندگی اطوار و پسندیدگی اوضاع موصوف
باشد تجویز میکنند نہ انکہ ہجو بخردی و خور و سالی و ناتجربہ کاری فرومایہ بد سرشتی را
بدین پایہ بلند و رتبہ ارجمند نامزد مینمایند و بنیاد دولت خود را از پائین کنند بزرگان
گفتہ اند نظم

درختی کہ تلخت اورا سرشت	گرش در نشانی بہارغ بہشت
ور از جوئے خلدش بہنگام آب	بہ پنج انگبین ریزی و شہد ناب
سرا بخام گوہر بکار آورد	ہمان میوہ تلخ بار آورد
اگر بیضہ زارغ ظلمت سرشت	نہی زیر طاؤس بارغ بہشت
بہنگام ان بچہ پروردنش	ز انجیر جنت دہی از زنش
شود ما قبت بچہ زارغ زارغ	بر درنج بیہودہ طاؤس بارغ

از انجا کہ تقدیرت در برحق بران رختہ بود کہ خسر و خان اساس دولت سلطان را از پائین کنند
بلکہ بنیاد سلطنت خاندان او پراگندہ گردان طفل بدگہر را مدار علیہ سلطنت و صاحب
مدار امور جہان بنانی نمود بہت

چو بخت بد کسے را پیش آید کند کارے کہ کردن را نشاید

باجملہ سلطان محروم العقل ناقص الدرک مہات مالی و ملکی بمشورت خسر و خان در پیش نمود
و باغوائے او خضر خان و شاد و یخان برادران علاقہ خود را کہ ملک تائب میل دچشم کشیدہ

جنس سرخ رو نتواند بود و شجره امیدش کبر ملک بے برگ و شاخ بوده باشد و زود است
 کہ مهر مراد بر او پیوسته در ششدر غم نشسته و کعبتین مقصودش از دست فرو رفته
 باشد و چو پراست کہ قاهران مطعون جهانیان و ملوم عالمیان بوده باشند مهر مقصودش
 طے مراحل نموده سلامت بقرا گاہ نمیتواند رسید و دایما در قمار خانہ روزگار خسران زده
 و بازی از دست داده باشد چنانچہ آخر حال را جہنم و پاندان بہین بازی ملک و مال
 از دست داده آوارہ دشت اوبار و سرگشته صحرا افتقار شد و دانش و ران کاروان
 و خرد پوران سعادت نشان چنین اشغال در ہنگام کلمات مزاج و ملالت طبع کہ از کثرت
 امور مر جوہ بہر سہ تجویز نموده اند این بجز دین بازیہ از مقاصد عظمی دانستہ ہموارہ
 اوقات گرامی را کہ بدل نذر دین صرف نمودی خصوص بقمار سولہوین کہ یکے از بازیہا
 چو پراست برہام ہزار ستون با خواجہ سرا یان در گاہ بیشتر اشتغال و اشتی بہت
 مکن عمر صنایع بازی متار کہ این فصل بہت در روزگار
 چون امرا از ملک نایب بغایت تنگ آمدہ بودند با خود با اتفاق کردہ اورا بقتل رسانیدند و
 سلطان را دستگیر کردہ در گویار محبوس کردند مدت سلطنت کہ محض برائے گفتن بود
 سہ ماہ و چند روزہ

سلطان قطب الدین مبارک شاہ و مبارک خان ہشتی سلطان

شہاب الدین بن سلطان علاء الدین

چون سلطان با خواجے ملک نایب در زندان خانہ می بود امرا با اتفاق یکدیگر بعد قتل ملک نایب
 و جس سلطان شہاب الدین اورا از زندان بہاوردہ در شائے سر پرائے خلافت نمودند جمیع
 امرا از خاص و عام مراسم تہنیت و مبارکباد بجا آورد و شش رطبع عیش و کامرانی و لوازم
 عشرت و شادمانی بتقدیم رسانیدند سلطان از شہیت کہ چند گاہ در زندان بود بجزر جلوس
 برادرنگ جہان بانی بنا بر ادائے مراسم شکر و سپاس ایزدی تمامی زندانیان را کہ در دہلی
 و قلعجات و در دست و نزدیک و امصار و بلاد ممالک محروسہ جس بودند حکم تخلص نمودہ
 مناشیر مطاعہ تمام بنام حکام اطراف در مادہ خلاصی انجاعتہ صادر گردانید و منظم

خویش مشورت نمودی چنانچه خضر خان و شادی خان پسران سلطان مرحوم را که برادران غیرداری
 سلطان بودند میل در چشم کشیده و مادر خضر خان را در قید کرده نقد و جنس از او خود متصرف
 شده مبارک خان برادر حقیقی سلطان را در قید نگاهداشته اراده میل کشیدن او نیز
 بنحاطرش بود اما ارادت آبی بران رفته که سر بر سلطنت را رونق بخشد داعیه آن به اندیش
 پیش زفت و نتوانست او را از پیش معزول کرد چون تسلط بسیار داشت سلطنت را
 از خود دانسته کسی را بنحاطرنی آورد و با فعال بدو کردار نکو سپیده صرف اوقات بینه و دوایم
 انحر بود و شراب را با فراط رسانید اگر چه طبیعت پر دازان میگسار و نفس پروران باده خوار
 از شراب چندین فواید گفته در وصف آن دفتر با نوشته اند اما باده آبی است آتش افزو
 شهرستان هستی و آتشی است آب ده شجره مدیهوشی و بدستی کار فرمائے غریزی جفاکاری
 انجن آراسے بوالهوسی و بدکاری برهزن معرکه عقل و دانائی گرم کن هنگامه بدگوی و دهنده
 درائی پرده بر انداز حیا و شرم نگون سازدایت مادر او از زم بنیاد زندگی را ابست و غم
 هستی را آتش چراغ خرد را باد است و چشمه دولت را خاک آتش اشتها را منطفی می سازد
 و بسیار شهوت را تهی میکند در دنیا بدنام میکند و در آخرت نافر جام از کار دنیا باز میدارد
 و عقوبت عقبی بر روی کار می آرد اگر باده پیمای کار نیک است اهل ارتکاب چارادر
 اخفائے آن میکوشند اگر منتهج حنات بودی بزرگان پیشین و حال چگونه روانیداشتند
 و چرا آن لذت موم می انگاشتند بیت

باده خوری گشتی در نی داشتی اهل دوزان کی بتو بگذشتی

و همچنان بقمار بازی که مذموم ترین کار است تصنیع اوقات نمودی و بازی شطرنج
 و غیر ذلک صرف روزگار نمودی شطرنج دریای است ناپیدا کنمار خوشخوار که شنادران
 غرقه لجه فکر و اندیشی باشد شاه دانش و عقل او دایا در بند بلائے نالت وزیر تدبیرش
 از کجروی مصدر هزار افات فیل خواش او در معرکه تنالنگ اسپ تیز رویش در جولا نگاه
 مقصود تنگ و رخ از قبله مراد بر تافته و پیاده وارد در بدر روی همیشه خود ساخته همیشه
 در باط غم و الم بازی خود بر وی سازد و گنجینه ایست که دوستدارش را هر چند تاج و دولت
 بر سر و شمشیر ثروت در کمر و غلام در سیف بیشتر و نهال مرادش بیش بر باشد اما از کثرت
 شغل بازی رات دولت از جنگ او بدر رود و قماش عیش بجوے بیز و دود را بیا

اومخل درہندوستان مزاحمت نتوانست رسانید مردم اسماعیلی را از برکات توجہات
پیشوائے ارباب طریقت مقتداے اصحاب حقیقت سلطان العارفین برہمان المحققین
مفتاح کموز معرفت سبحانی کشف رموز شناخت ربانی قدوہ باریافتگان درگاہ کبریا
شیخ نظام الدین اولیائے تصور میکروند سلطان اگرچہ بظاہر ملاقات شیخ نیکرواما استمداد
از باطن قدسی موطن نمودہ بار سال رسل و رسائل و اتحات تحف و تحایف مراسم
اخلاص و اعتقاد بجای آورد فتوحاتے کہ باطراف ممالک بسلطان میسر شدہ و عمارتی
کہ او کردہ و خزائن فراوان کہ او داشت ہیچ یکے از سلاطین ماضیہ را دست ندادہ ضوابط
و قوانین سلطنت کہ او کردہ ہیچکس از خواقین نکرده شعرائے صاحب سخن و مورخان
والا ادراک و بھمان بلند فکر و مالان سحر افرین و طیبیان و حکیمان سبھا نفس و
ندیان خوش گفتار و اصحاب نعمہ بے نظیر و دیگر مہر مند ان بے بدل و وزرائے صاحب
تدبیر و امرائے والا شوکت و در عہد او فراہم آمدہ بودند سلطان العارفین شیخ قطب الدین
و قدوۃ الاصفیا شیخ نظام الدین اولیا و زیدۃ الاولیاء شیخ صدر الدین عارف و شیخ
رکن الدین ملتانی در زمان او بودند و سرآمد شعر امیر خسرو دہلوی بود و ہزار تنکہ زر موجب از
سرکار بادشاہی می یافت و خمسہ بنام سلطان درست کردہ سلطان در ریاضت و طاعت
و ادائے مفروضات و نوافل و صیام و تقدیم مراسم اسلام انقدر تقید داشت کہ اورا از
جنس ملایک گفتندے ازاںجا کہ ملک نایب وزیر مدار علیہ و وکیل السلطنت و منظور
نظر سلطان بود قابو بافتہ سلطان را مسموم گردانید و بعضے نیگویند کہ بزحمت استقامت
حق پیوست مدت سلطنت بہت سال و سہ ماہ ۴

سلطان شہاب الدین بن سلطان علاء الدین

چون ملک نایب منسلط بود از تمامی پسران سلطان مرحوم سلطان شہاب الدین را کہ خود سال
بود برگزیدہ و در سلطنت بر تخت سلطنت اجلاس دادہ ہر روز از حرم سرا بیرون آوردہ
برہام ہزار ستون بر تخت نشاندہ بار دادی و خود بہ انتظام مہام قیام و رزیدی دہان
طفلک را اندرون حرم نزد مادرش فرستادی ازاںجا کہ ملک نایب بدسرسشت و بدطینت
و نمک حرام و ناعنی شناس بودہ ایما برائے اغاقتن خاندان سلطان علاء الدین با مصلحت

در بازی رسم این اخافات که برد شود گهی شود مات
 قلب است مفت امر زمانه بگریز ازین متار خانه
 سلطان از سنوح این ساخته غریبه از موصلت آن نازنین محروم گشته دست تیر
 بدندان تفکر گزید و گفت بیست

درینا که در دست من نیست کار که ارم کیفیت حلقه زلف یار
 چنانچه این قصه را سماع اطراف ممالک معروف و مشهور است و کتابی مسمی به پداوت
 مشتمل بر قصه راتے رتن سین در زبان فرس دهند درست شده القبه سلطان بعد
 وقوع این امور در خود قوت ندیده که انتقام از سلائے رتن سین بگیرد و تسخیر قلعہ چتورنگ
 کشد و نیز با وجود قدرت عدا تغافل کرد و روزی از ندما پرسید که باعث وقوع افات
 و حوادث در ملک چه باشند التماس کردند که سبب ظهور افات چهار چیز است
 اول بخیری بادشاه از نیک و بد احوال خلائق دویم شراب خوردن علی الدوام سویم
 محبت امرا با یکدیگر چهارم نردادن بر ذایل سلطان را این سخن بغایت پسند آمد فی الحال
 از شراب خوردن تائب گشته نوعی تاکید کرد که از تمام ولایت رسم شراب خوردن
 رفع گردد و اکثر مردم که با وجود منع جرات بر خوردن شراب مینمودند تقبل می رسیدند
 و مال و ملک مردم را ذل را در خالصه گرفته تارخ فساد گردید و امرا را از اختلاط یکدیگر
 و ضیافت کردن با همدیگر بازداشت و خود با امور جهان بینی پرداخته و مراسم خبر داری
 بجا آورده ضابطه چند در باب بازیافت محصول بکرم مساحت و کاغذ تپاری و عدم
 خیانت اهل قلم و اعمال اختراع نمود و چو دهریان و مقدمان را که مال ریزه رعایا میخوردند
 انچنان ضبط نمود که دای از رعایا نتوانستند گرفت بلکه نوعی خراب شد که زنان آنها
 در خانه مردم مزدوری کرده قوت خود حاصل میکرد و در غلات بجنور خود مقرر
 میکرد انچنان که در عهد سلطنت او زرخ یک مانده اصلای و زیادتی روندا و در زرخ
 و قیمت پارچه و اسب و غیر ذلک منطی پرداخت که با بیع و مشترب خسارت
 نکشید و از اسب و داکچوکی و واقعه نگاری و اختراع کرده چند مرتبه لشکر چنگیزی
 از ماورالنهر در نواحی دلی رسیده شکست خورده رفت و سلطان به نهجی تهاجمات
 در حدود و در آمد لشکر مخالف نصب کرد و تدبیرات صایب نمود که در زمان خلافت

باستماع اینچہر باب استخلاص رائے فکر اندیشیدہ مبلطان شروہ وصال دادیکہزار و سیصد
 دولہ مرتب گردانید و در ہر دولہ مردان کا زار و مبارزان کارگذار بایراق و صلاح نشانیدہ باہر
 دولہ دو خد شکار و چار کبار و دو ہزار سوار بطریق بدر قمر مقرر گردانید کہ ہنگی و تمامی نہ ہزار
 کس جزار و صاحب سپہ کار بودہ با مشہد و محفہ عالی پر تکلف با ساز مرصع بزیب و زینت تمام
 کہ پیادوت منصور تواند نمود در میان دولہ کردہ روانہ دہلی ساخت و خود بشتان عصمت
 در چہر ماندہ منتظر نوید غیبی بود سلطان کہ بادل مالامال از روئے وصال و دیدہ لبالب
 انتظار ویدار بود باستماع شروہ قدوم مینست لزوم ان نازنین ماہ جبین منبسط و فرح ناگ
 گردید و از ہر منزل و مقام خبر طلب داشتہ بر شام راہ ترصد و میاں میداشت و غافل از تشبہ
 فلک پر تیز ویر و حیلہ ان زن باتدبیر القصدہ لشکر با دولہ باطنی منازل و قطع مراحل نمودہ در
 حوالی دہلی رسیدہ نزول نمودند سرداران لشکر بموجب تلقین ان بانو پر فراست از زبان
 ان عصمت قباب سلطان پیغام کردند کہ چون در عقد مناکحت رائے رتن سین ہستم و
 مدتی در تصرف او بودہ ام الحال کہ سلطان خواستگاری این فدویہ نمود تا انکہ رائے
 اجازت نہ بد بموجب امر شریعت غرا بر سلطان حلال نیستم رائے دادیجا بفریستند تا
 از واجازت بگیرم و در مشکوئے معلی مشرف شوم سلطان کہ بمقتضائے کمال از زور بشاخ
 انتظار بسان طاوس ہمہ تن ویدہ شدہ بود بے توقفت و تماشای و بلا تامل و تامل رائے را
 خلاص دادہ ہمراہ کسان خود روانہ ساخت ببحر دانکہ رائے بر لشکر خود ملحق گردید جو اتان
 شجاعت نشان کبان سلطان بچنگ پیش آمدہ اکثرے را بقتل در آوردند سلطان براہین یعنی
 آگاہی یافتہ سواری نمود و آتش کارزار مشتعل شد بسیاری از طرفین علف تیغ آتشبار
 گشت و رائے رتن سین قابو یافتہ از جنگ گاہ برآمدہ ممکن خویش را ہی گردید بخیریت
 و سلامتی بچہر رسید فلک مشعبد نیرنگ ساز و گردون حیلہ باز در ہر ساعت ہزار منصوبہ
 تیز ویر از شطرنج مکاید باختہ از باب اشتیاق را بفریب تازہ بازی میدہد و ہر لحظہ
 ابواب حیرت بر روئے افادت اصحاب شوق می کشاید و شیشہ تناراب سنگ یاس
 و نو میدی میشکند منظم

صد بوالعجبی بہر نور و دش
 وز بہرین موئے دیدہ بکشتای

در چرخ بہ بین و گرم سر و مش
 از راز جہان جریدہ بکشتای

بسیار که تفصیل آن بطول میکشد اورا در عقد ازدواج آورده بمنتهای ننانائے خویش دہل
 شدہ با آن نازنین رجعت وطن خود نموده از استیلائے عشق بستہ زنجیر زلف مشکین و خستہ
 تیر مژگان خونین سوختہ برق نگاہ کوفتہ عشوہ ہائے جانگاہ او بود و بے زحمت اغیار با اوتار
 محبت می باخت و نقد دل و جان را بازی میداد ہر دو با ہمدگر نوعی اخلاص و یکتا دلی داشتند
 کہ گویا صانع ازلی از یک روح دو بخت کردہ در در قالب انداختہ و کثا و رزلم یزلی یکدہ را
 و نیم ساختہ در دو مزرع کاشتہ از استلحہ پیغام سلطان آتش خشم در ہنارائے رتن سین افتاد
 چون موئے سوختہ پیچ و تاب خورده مانند مار انگار ہر خود پیچیدہ و فرستادہ ہائے سلطان
 را استحقاق نمودہ زخصت گردانید چون کسان سلطان بے نیل مقصود مراجعت کردند
 و حقیقت را بعرض رسانیدند و از نا فرامی رائے رتن سین چہ مقتضائے حیت سلطنت
 و چہ ازان نازنین سطوت جلال، قہرمانی و چشم خشم سلطانی و ز جوش و غر و شش آمد ہمائے
 تادیب و تخریب رائے رتن سین و تخریب قلعہ چتور و قصد وصال آن نازنین ماہ تالش لشکر
 کشیدہ از انجا کہ قلعہ چتور در حصانت و متانت مشہور آفاق است کند اندیشہ کنگرہ ارتغاع
 ان نیرسد و مرغ خیال بہ بلند پروازی دیوار ان قصاع نہ تواند کردہ رائے رتن سین بقوت قلعہ
 و تقویت لشکر خود آمادہ جنگ گردید سلطان در پایان حصار رسیدہ مرکز دارگر در گرفت با باد
 و دمدہ درست کرد و توپ ہائے کہ فلکن و ضرب زہنائے زلازلہ اسکن بقلعہ نشینان
 زدند چند جا لغت زدہ از باروت پر کردہ آتش داوند و دیگر تدبیر قلعہ گیری بجا آوردند اما پیچ
 کار گشت چون محاصرہ بامتداد کشید و محار بہ سخت در میان آمد و از ہر دو طرف لشکر
 بیارتلف گشت و کارے از پیش زفت بالضرور صلح در میان آمد و ملاقات یکدیگر اتفاق
 افتاد منظوم

پیچ کارے ز صلح بہتر نیست بہتر از صلح کار دیگر نیست

صلح باشد صلاح اہل فلاح زان سبب گفتہ اند صلح صلاح

اول سلطان درون قلعہ رفتہ همان رائے شد بعد آن رائے بموجب قرار داد پیش سلطان
 آمد بجز دیکہ رائے در مجلس رسید سلطان از عہود موافقت برگشتہ قول و قسم بر طاق نسبان
 ہنادرہ رائے را قید کردہ در دہلی آورد و رائے اوبرا دین پدما دت منحصر داشت ان زن
 کہ بتدبیر صایب مشہرہ آفاق و فکر دور اندیش گوتے سبقت از مردان کاروان می بود

خورشید با اینهمه نور و ضیاء از آغاز صبح عارضش بعد برام میگردد و ماه منبع انوار چهره اش
فروغ بخوابد **منظم**

قدش نخلی ز رحمت آسیده زبستان لطافت سر کشیده
ز نخلانش که سیم به زکابست در و چاست پر از آب حیات است
زبستان ارم رویش نمونه در و گهاش گفتمه گونه گونه
دولستان هر یک چو قبه نور خیاب غاسته از مین کافور
میانش موسی بلک از موسی نبی ز بار یکی بر و از موسی بی
نیاستی کمر از موسی لبستن کزان موبود نشین از هم گستن
بزیر چرخ کن پیدان گردد که رویش بیند و مشیدانه گردد

از اصفائے اوصاف حسن و خوبی آن نازنین غایبانه سلطان عشق بر کشور دل سلطان آتیا
آورد و لوای محبت و وساحت سینہ بر افراخت و کوس آورد و در عرصه خاطر بلند آوازه
ساخت و در هر ضلع از اضلاع دل و در هر قطع از اقطاع ضمیر کار فرمایان مشوق و فرمان وایان
شفقت نصیب کرده سراپای ملکوت وجود را در زیر فرمان خود آورده صفه خاطر را بطریق
غوائے شیدایی و سوادای ضمیر را به نگین خاتم مودائے زمینت بخشیده نظم امور
جهانهای منو **منظم**

نه تنها عشق از آیدار خیزد مابا کین دولت از گفتار خیزد
در آید جلوه حسن از ره گوش ز جان آرام بر یاید ز دل هوش
ز دیدن هیچ اثری در میان بکند عاشق کسان را غایبانه
بر دیدن بلبش آسند و از شنیدن بے باشد شنیدن تخم دیدن

با بچله سلطان از نور از زو و فرط قنایان خود را بطلب آن نازنین خورشید جبین نزد رانے
رتن سین فرستاد و از آنجا که رانے مذکور در ابتدا رانے حال از استماع غمیبای آن
ماه لقا غایبانه خود را در تر و عشق و محبتش باخته از مسند حکومت بر غاسته بصحرائے طلب گاریش
پانداخته از ریاست دیالت ترک کرده باز رانے ادراک وصال انخو ر شید متثال صحرا
گرد و در نور و گشت ششم و خدم و دولت و اسباب کمالت غریق دریائے اوبار گردانیده
تنباهن و مطلق و لقب مالایطاق و در سنگدست سکر آن دل فریب رسد و بعد از گذشت
Sri Satguru Jagjit Singh Ji's Library Namdhari Elibrary@gmail.com

بدان سمت بگذر و بعد مراجعت معلوم نیست که آنیکه نایب باشند متقاعد شوند یا نشوند این
 زمانه را مانند سلطان سکندر روی نتوان تصور نمود در آنوقت مثل ارسطاطالیس وزیر بود
 که بقوت فکر و اصابت رائے او تخییر اقلیم آسان می شدی سلطان را بالفعل بلاد هندوستان
 مثل قلعه رنتھنبور و چتور و چندیری و مالوه جانب شرقیه تا اب سر جو و سوا لک تالمعان که پناه
 متمر دان و کبھت دزدان و ریزان است تخییر باید کرد و سامانه و دیپالپور و ملتان که در اند
 مغل است مستحکم باید نمود و از مدامت شراب و شکار اجتناب باید ورزید از آنجا که
 ملک علاء الملک مقبول القول و درست سخن و زبان اور بود گفتارش در دل اثر کرد
 و تمامی سخنان اورا پسندیده بر عقل و دانش ملک آفرین کرد و از احداث دین خود ترک
 نمود و مقصد تخییر اقلیم سببه از دل انداخته با تتراع مالک هند توجه نمود چون در آن زمان
 همیر دیو از نسل رائے پتھورالائے بکر در رنتھنبوری افزاخت سلطان بجانب او نهضت
 فرمود و وزے در اثناے راه بشکار گاه قمر عندا کنان برادرزاده سلطان قصد ده بدقییر سلطان را مجروح
 ساخت و سلطان را که بر زمین آمده بود مرده انگاشتند در لشکر گاه رسید و بر تخت نشست
 و آذانه انداخت که سلطان را قتل رسانیده ام سلطان که از کثرت دروزخم مہیوش شده
 بود در ساعت بافاقت آمده زخم خود بسته جانب لشکر شتافته بسر پرده درآمد و امرا
 بر سر اکتان یقین کرد اہنار فتنه سر اورا بریده آوردند و میسند و برادرزاده سلطان که در بدادون
 بودند حاجی مولانامی در دہلی بنی ورزیدند افواج باستیصال آن نا عاقبت اندیشان رخصت
 گشت اہنابے جنگ و جدل دستگیر شدند برادرزاده مارا میل در چشم کشیده و حاجی
 مولاراقبتل رسانید القصد سلطان در رنتھنبور رسیدہ محاصره قلعه نمود بعد مدت آن قلعه
 مفتوح گردید و همیر دیو را با قوم و قبیلہ او قتل رسانیدہ بدہلی مراجعت کرد بعد آن قصد
 تخییر قلعه چتور مصمم نمود چون سلطان شنید کہ رائے رتن سین مرزبان چتور پدمادت نام زمین
 در شبستان خود دارد کہ حسن و جمال او از قالب بیان افزونست پری از مشاہدہ جمال او از
 حسن خلیش بری گشته و حور بر شک خوبی او در کنج تولدی مقصور شدہ آفتاب از بہر
 نظارہ آن ہر صبح سراز در یکہ مشرقی برابر دماہتاب خود را از حلقہ بگوشانش می شمارد
 و رخسارش بجدی تابان کہ در شب تار مردم گمان بزند کہ بگرہ صبح صادق از افق مشرق
 مید و سیامیش نوبی درخشان کہ اگر از پر وہ ظلام نظر بران افتد طلوع ماہ مقصوری شود

رکن الدین قدس سره آمده ملاقات کردند الف خان بمقتضای اہمیت و مردمی شرایط
 تقطیم بجا آورده انہارا ہمراہ خود بدہلی آورد و سلطان حق نشا خستند و بے رحمی کردہ ہر دو
 مرئی زادہ و ہمراہان انہارا میل کشیدہ مجبوس گردانید بعد آن بر سر گجرات لشکر عظیم تعین
 کردہ بجارہ و بجادلہ بسیار انولایت را مفتوح کردہ بت سومنات را دہلی آوردہ در زمین
 فرو برد تپنی سپہر خلائق گردید در سال دوم لشکر مغل از ماورالنہر در عالی دہلی رسید شہر
 را محاصرہ کرد و خلائق کثیر از مقبضات و قریات در شہر آمدہ ہجوم کردند و مساجد و محلات
 و کوچہ و بازار جائے نشستن ننادہ و راہ کوچہا سد و دشد و ہمہ چیز ہا گرانی گرفت سلطان
 مستعد شدہ بجنگ پیش آمد بعد مقابلہ و مقاتلہ مغل منہزم گشت و آتش فتنہ و فساد و نطفی
 گردید چون سلطان از اطراف مالک خاطر جمع نمود و شریکے در ملک و خدمتہ در نظم
 امور ممالک نناند و اکثر بلاد بتغیر درآمد و قوت و کمکت کمال بہر سیدہ خیالات فاسدہ
 بخاطرش راہ یافت ارادہ کرد کہ دین و شریعت خود اختراع نماید و چار امر الف خان
 و ظفر خان و نصرت خان و درکنان باشند چہار یار مقرر سازد کہ نام او بر صفحہ روزگار
 تاقیاست بماند و نیز میخواست کہ دہلی را بیکے از معتقدان خود سپردہ مانند اسکندر روی
 بتغیر اقالیم ربع مسکون پردازد و فرمود تا او را اسکندر ثانی در خطبہ بخوانند و در سکہ نیز بہین
 منط نوشتند مصاحبان و حریفان مجلس را یارائے آن نبود کہ حرفے خلاف مرضی او
 بر زبان توانند آورد و ہنگنان از ملاحظہ درشت خوئی و خوش مزاجی او بر سخنان و اہی تصدیق
 نمودہ بر علو ہمت و بلند پردازی او تحسین مینمودند ملک علاء الملک کہ از امرائے بزرگ بود
 و پیش سلطان اعتبار تمام داشت و درست کرداری و راست گفتاری شمار او بود
 سخنان سنجیدہ و حکایات پسندیدہ در میان آوردہ بمقدمات عقلی و روایات نقلی خاطر
 نشان سلطان ساخت کلا کہ چہ احداث شریعت و دین اوے تراست لیکن نتیجہ این
 ارادہ فاسد خرابی ملک و سلطنت و مذمت دنیا و آخرت است این نہ امر بہت کہ دلج
 تواند گرفت و مردم توانند قبول کرد **منظم**

و انکہ پوشیدہ داشت مار تو اوست

ہر کہ عیب تو گفت یار تو اوست

شور بختی است ہم نہفتن حق

گر چہ زشت است تلخ گفتن حق

و در باب تغیر اقالیم گفت کہ اگر سلطان دہلی را گذاشتہ با تسلیم دیگر برود و مدتی بدان

رسايد وچتر سلطانی بر سر عمار الدین برافراشته ندائے سلطنت درواوند از آنجا که این دو تن
مستقیم حقیقی است سزائے بدر داری و گرفتارش میسر شد مشنوی

اگر بگویی چشم نیکی مدار که هرگز نیاید در انگر بار
نه هرگز شنیدیم در عمر خویش که بدر در نیکی آید به پیش
چو ابلیس بدر کرد نیکی ندید بر پاک ناید ز تخم پلید

قائم سلطان در اندک زمان بیلائے عظیم گرفتارشند محمود سالم در اندک زمانی مبروض
شد و اندامش جو شیده از سیم پاشید و نیز اختیار الدین دیوانه شده بمکافات بدر داری
رسید عمار الدین کافر نعمت اگر چه بر تخت فرمان روائی نشست اما پنا داشت این کردار و میمه
گرفتارشده نام و نشان او و نسل او نماند مشنوی

بکون و مکان چیزے از خیر و شر ز کفران نعمت بدان شوم تر
ز کفران نعمت چه آید جز این که نقصان عمر است خسران دین
دست سلطنت هفت سال و یک ماه و بست روز

سلطان عمار الدین برادرزاده و اما و سلطان جلال الدین خلجی

بعد از آنکه سلطان جلال الدین به قتل رسید سلطان با شخصیت هزار سوار از کوه روانه شده دلی
رسیده امرائے خود و بزرگ بیعت کردند در سال ۶۹۷ سریر خلافت و فرمان روائی از جلوس
سلطان زمینت یافت و کوشاک لعل را دار السلطنت گردانید و امرار را بقدر حال هر کدام خطاب
و جاگیر مرحمت ساخت چون نوجوان بود و بهو و لعب مقید گشته بعیش و عشرت پرداخت
و دست بزل و نوال گشاده خزانه بالغام مردم صرف کرد و در عهد او شراب در کوچه و بازار
سبیل گردید بعد چند گاه چهل هزار سوار بر داری الف خان و ظفر خان برائے دفع رکن الدین
و ابراهیم پسران سلطان جلال الدین که بعد قضیه پیر از دلی گریخته ببلتان رفته بودند
تعیین ساخت بیست

سرور است ملک ما بر تن است تن ملک را فتنه پیر این است

امرائے مذکور رفته ملتان را محاصره کردند پسران سلطان مرحوم تاب نیاورد و بوسیله دانائی
اسرار کوئی و آتشی جوایے رموز سفیدی و سیاهی زبده العارین قدوة الواصلین شیخ

عالم رخت اقامت بر بست و مسرت روزگار از دل عالیشان رفت باغ بمنزل را رخ و
 خیابان نمونه بیابان شد متوطنان خطه بوستان و ساکنان بلده گلستان زار و نزار گشتند
 اشجار را از نهایت عطشان از زبان هر برگ فریاد اعطش برآمد و زراعت از تشنه ای سرگون
 گشته بطلب آب سجدہ نیاز بجا آورد و در دکانها سراب و مرغ ازماهی بے تاب گردید و
 انگیرا و عنبر با بے آب و بذر گران را چشم پر آب شد تہیدستان از بے سرمایگی دل سرد
 گشت و در باب احتکار را بازار گرم ترخ غلات مانند شاہد کفان گران گردید ہمہ کس برائے
 خریداریش زلیخا وار گردید ہر چند بازارش گرمی میکرد و مجگان سردی میکردند گندم لبان آدم گران
 بہا گشت و گندم لبان خال خوبان کیاب شد بخود را ہمہ کس بخود میکشید و برنج برنج تمام
 بدست می آمد اہل احتکار از فروخت موٹ موت خودی انگاشتند و اب را مانند اہلیات
 در طلبات نگاہ میداشتند و انہ فلہ حکم قراضہ زہر پیدا کردہ مانند مروارید عنبر گردید القصہ
 در دہلی قحط عظیم روداد و مردم غریب از تہیدستی و گرسنگی در بازار و کوچہا قالب ہی میکردند
 و اکثرے از فرط جوع خود را در دریائے حینا انداختہ غریق بحر فنا می شدند و از فقدان
 غلہ اکثر مردم سگ و گربہ را بر خود حلال میدانستند بلکہ از شدت اشتہا گوشت آدم مباح
 می انگاشتند عبادت کیشان را پائے ثبات از جادہ درع و پرہیز کاری لغزیدہ و
 طاعت اندیشان را امتیاز در حلال و حرام مانند بلیت

خون خور وہ ہمہ بیان شمشیر از گرسنگی شدہ ز جان سیر
 در ۶۹۳ مغل چنگیزی با لشکر گران عازم پنجاب گشت سلطان باستماع این خطہ را کہ
 بسیار و توپخانہ بے شمار بدفع انطاہیفہ متوجہ گردید چون طرفین ہم پیوستند مغل چون
 غلبہ سلطان معاینہ کرد صلح نمودہ و سردار ایشان کہ قرابت ہلاکو خان بود آمدہ ملاقات
 کرد و با چند امرائے دیگر مسلمان گردید سلطان اورا پسر خواند و دہا مادہ ای خود سرفراز گردانید
 و غیاث پور مسکن ایشان مقرر کرد چنانچہ آن معمورہ را مغل پورہ و مغلان لاناو مسلم
 خواندندی و بعد چند گاہ ملک علاء الدین را کہ داماد و برادر زادہ و پروردہ نعمت سلطان
 بود بولایت کورہ^{۱۲۱} رخصت نمود او در کورہ رسیدہ با طرف مالک می تاخت و در حدود
 دیوگدہ رفتہ فتح نمود و چہل زنجیر نیل و ہزار اسپ و بسیاری از طلا و نقرہ و اقسام مروارید

غلط گفتیم اے یار فرخنده غمے کہ نفع است در آہن سنگ و روی
چنین آدمی مردہ بہ ننگ را کہ بروے فضیلت بود سنگ را

در ایام سلطنت شخصے را کہ سلطان کشتہ آن بود کہ سیدی مولہ نام در ویش در دہلی آمدہ
اقامت در زید و خانقاہ عظیم تیار نمودہ مبلغی کلی در عمارت آن صرف شد و ابواب اطعام و
انعام بروے مردم کشتودہ ہر روز ہزار من میدہ پانصد من سلیم و سیصد من شکر و دود
من روغن زرد و بہمن دستور دیگر مصالح خرچ کردی و ہر روز دو نوبت مایہ کشیدی و
خاص و عام بران مایہ حاضر شدند و خود غیر از نان خشک تناول نکردی و از کسے
چینے نگرفتی و از کثرت خرچ و بذل بہان داری و عدم دخل او مردم محل بر کمیا و سیمیا
بردندی اکثر امرا کے و ملوک مرید او شدند و خانخانان پسر بزرگ سلطان ہم مرید و معتقد
او گردید بعضے مردم سلطان گفتند کہ این در ویش از اجتماع و ازدحام خلایق خیال سلطنت
در سردار دو و قصد سلطان کنون خاطرش بہت اذینجا کہ چن آریان دانش و گلشن پیرایان
نیش بادشاہی را بمنزل باغبانی قرار دادہ اند چنانچہ باغبان با دانش و نیش باغ را بہ ترتیب
چمن و خیابان و ارایش و پیرایش اشجار با شاد و شاداب داشتن بقدر اعتدال نمایان
انبوہ و قطع اغصان زیادتی و وقع درخت خاردار میکوشند بہچنان بادشاہ عدالت پیشہ
را لازم کہ در آبادی و مہموری ملک و رفاهیت و آسودگی رعیت ہمیش آوردن و ہر
افراعتن مخلصان عقیدت پرست و استیصال و ہر انداختن مخالفان بد سرشت ماعی
جمیلہ بکار بردہ و ہر گاہ کشتہ اندوزان تہہ کار باہم کید و کجبت شوند باقتل و توقف
در قلع و قمع انہا کوشند و ہر جا کثرت ہجوم و دوزخ از دحام بے ضرورت گرد و ہر چند
ناطلایم از انہا بقبول فرسند بنا بر سف و سوسہ خاطر خویش و مصالح کلی آن ہجوم را متفرق
سازند و بیا و از دحام را از پا بردارند بنا بر این اندیشہ سلطان و امرا کے و دیگر مردم
را کہ معتقدان در ویش بودند بہانہ بکار ہاتھین کردہ با طراف پراگندہ گردانید و در ویش
را دستگیر کردہ در پاس کے میل مست بعقوبت تمام بکشت بگمت ایزدی دران روز ابر
سیاہ و باد تند برخاست و طوفان گرد و خاک برآمد و عالم تاریک گردید و موجب
تعجب عالیان گشت و دران سال باران نگر دید و فلک بسان مسکان طریقہ امساک
در زیدہ دست از تراش باز کشید و آفتاب در سطوت جلال گرم خوگر دید و رونق

چون ساهانوی سلطان بلین کرده حقوق نعمت او برگردن ما بسیار است امروز که ملک
اورا متصرف شده ام اگر اعوان و انصار او یکشم کمال بے انصافی و بیروتی باشد
خصوص که باین مبتدئ پیش من آمدند **منظم**

گنہگار را غدر نسیان بدہ
چو ز ہنار خواهد تود ہنار دہ
بدی را مکافات کردن بدی
بر مرد صورت بود بخردی
معنی کسانیکہ ہے بر دہ اند
بدی دیدہ و نیکوے کردہ اند

القصہ سلطان خلی خدا ترس و رحیم دل بود بازار موری رضامند و بارما دزدان و رہزنان
را گرفته آوردند سوگند دادہ خلاص میکرد کہ من بعد دزدی و رہزنی نکنم یک مرتبہ ہزار
نفر دزد و قطاع الطريق کہ مصدر تعصیرات و باعث آزار و اضرار مخلوقات شدہ واجب
اقتل و مستوجب تعذیب بودند پیش سلطان آوردند از آنجملہ یکے را ہم نکشت و میاست
نکرد و ہمہ را را کردہ در مدت سلطنت مصادرہ و مکاسبرہ و طمع در مال مردم و قبیہ و تادیب
ناحق و میاست و تعذیب بیوجہ و بند و زندان بحساب کہ شمار نا خدا ترسان ظلم
پرست و جباران جور سرشت است از وقوع نیامدہ میگفت کہ اگر چہ در معرکہ و جنگ
لشکر را تاوانم بر ہم زد و خون ریز بہانہ داما چون آدمی گرفتار را میاشی آوردند تعقل و نیتوانم
اقدام کردہ در عرض جرمی کہ از نزدیکان و نزدیکان بوقوع می آمد پتہ یکے را تا دیب بند
بمی نمود **منظم**

چو قدرت دادت ایزد بر گنہ گار
بغوش بندہ کن تا بندہ گردد
کہ مجرم کشتہ افعال خویشست
چو بوس عفو یا بد زندہ گردد

نوبتے سلطان بر قلعہ تہنبور ہم کہ چند گاہ محاصرہ کردہ دست از تخیّر آن باز داشتہ
مراجعت نمود و گفت کہ فتن این قلعہ برون یک کس ہم نمی ارزد بالفرض اگر این حصار گرفتہ
بند ہائے خدا را بکشتن و آدم فراد کہ زنان بیوہ و طفلان یتیم انہامیش من بیایند و نظر من
بر امانت و دان زمان مرا چہ حالت باشد و فتح این قلعہ بر من تلخ تر از زہر گرد و **منظم**
درون پراگندگان جمع دار
کہ جمعیت باشد از رنگار

کے گوئے دولت ز دنیا بود
کہ در بند اسایش خلق بود
اگر نفع کس در نہاد تو نیست
چنین این سنگ خار اکیست

وان دگر در لباس گلناری به تازہ گلدستہ دستہ پنداری به وان دگر جامہ نیلگون کرده به سر زجیب فلک دن کرده
 به چمن جشن چراغان ترتیب داده و ہزار کشتی دو طبقہ و سہ طبقہ در آب جہنا با انواع چراغ و قسام شمع آراستہ
 و نیز بر کنار دریا و در پیش دولخانہ چراغ بندی نمودند و دیوار ہائے چوب نقیبہ کردہ کمال آراستگی بران ترتیب چراغان
 دادند و درخت نہال چراغان پذیر برستے کار آوردہ و سرست افزائی نمائشایان شدند کہ از وفور ضیاء مشعلہ آسمان
 بے لعلان و شمع و افلاک بے لموع گردید و اشعلہ نوار زمین و آسمان لامور و لمعات فرغ کون و مکان را روشن ساخت لیکن

شب نشاط چو شد اوج گیسر بانیور رساند تاب چراغان نسب بانس طو

چو روز ساختہ روشن چراغ چرب بان ہر انچہ بود شب تیرہ را بدل مستور

نشان شب نتوان یافت غیر دو چراغ زبکہ نور تجلی فگندہ طرح حضور

و نیز ہنگامہ آتش بازی گرم کردہ با ہتہابی دم مساوات با ہتہاب میزد و گلرین باواز گلزار را بر آہیم میداد و باغ از گل
 آتشین بہار برستے کاری آورد و ستارہ بسیار ہائے فلک سر میکشیدند مولائے دیوہا با سامان میر سید گوناگون
 پیکر ہائے کاغذی و رنگارنگ لعبت ہائے چو بین بقوت آتش زور باروت انواع بازیہا و کارپردازیہا نمودار ساخت پلیست

مجلس از نور طرب بہرہ یاب جلوہ گاہ صدمہ و صد آفتاب

باجملہ بعد تقدیم مراسم جشن بہ انتظام مہام مالک پرداخت و از عدالت گستری رعیت پروری عایا و برابری
 را از خود خوشنود ساخت امرائے خور و بزرگ از جشن معاشرت و پسندیدگی اطوار سلطان راضی و شاکر
 گشتہ کہ خدمت بر میان جان بستند و ہمگنان بقدر حال مواجب جاگیر یافتند ہر جاگیر مقرر گشت ہر چند
 او مصدقہ تفصیلات شد اصلاحات و تبدیلی بدان راہ نیافت مجموعہ کمالات صوری و معنوی حضرت امیر خسرو
 دہلوی بخدمت مصحف داری سلطان قیام داشتی و ہر روز غزنی تازہ آوردہ در صلہ ان النام یافتی چون
 ملک چچو برادر زادہ سلطان غیاث الدین بلبن را ولایت کردہ بدستور سابق نامزد شدہ بود او دران ولایت قیام
 داشت سال دوم ہوائے نبی برافراختہ سکہ و خطبہ بنام خود کردہ بالشکر گران بجانب ملی روادور و سلطان باصفی
 این خبر خائنان پسر خود را با عساکر پیشار و امرائے نامدار بدین این شورش فرستاد با ہمدیگر جنگ پیوست ملک چچو
 شکست یافتہ با امرائے بلبن کہ رفیق او بودند گرفتار گشت چون اسیران را ملی آوردہ بنظر سلطان گذاریدند انجائے را از
 شتران فرو آوردہ و دشا خوار گردن ہر کہ رام برداشتند و بجام بردہ سر و پیشانہا شستند و خلعت ہائے خاص پوشانید
 و مجلس آوردہ نشانند و ملک چچو را چندانہ نشانند بہمان فرستادہ فرمود کہ اورا بخدمت و خانہ نگاہ داشتہ سہا پیش عشرت مہیا کنند
 و زرا این نوازش و حق انجی واجب القتل حیران ماند و بیکہ بخان بعض سلطان رسانیدند سلطان جواب داد کہ ہفتاد سال گشتہ
 خون مسلمانان نہایتہ احوال کہ پیر شدہ و ایام زندگانی باخر رسیدہ چگونہ بر بخن خون مسلمانان اجازت دہم

همه شهر از زیور و زرنکار برار استه همچو باغ بهار
 چه در کوچه و چه بازارها بزبور برآموده دیوارها
 دور بسته دو کانهها همسر بر بیار استه مردم پیشه ور
 ز زر بفت و دیبا و کون قصب همی بود بازار منظر طرب
 بهین و یسار و منبر از و نشیب نه بد پیش پیدا جز این زیب
 سلطان بکمال شوکت و حشمت عظمت و جلالت و باتوزک و تجملات تمام بر فیل کوه شکوه سوار گردید
 با امرائے نامدار و لشکر بیرون از حد حصرو شمار از کیلو کسری روانه بشهر دلی گشت از هر کران مانند ابر نیان دیم
 ریختند و منگامه بخشش و بخشایش گرم گردید دامن حیب هندیستان مالامال گشت و فسلان را تو نگری نمود و نظم
 درم ریختند از کران تا کران هو اگشت ابر جواهر نشان
 فرو ریخت چون قطره ابر بهار زر و گوهر و لؤلؤ و شاهوار
 ز بس گوهر و زر که افشانده شد ز بر چیدنش دستها مانده شد
 بدین منظر و این سلطان درون شهر دلی رفته داخل دولتخانه گشت و دو رکعت نماز خوانده بر تخت سلطانی جلوس
 نمود و گفت ایها پیش این تخت سجده کر دلیم امروز که پائے بران نهاده از عهده شکر الطاف و انکاف از دی گداز تو خبر انظم
 سپاس خدا و ند بخشنده را که موجود کرد از عدم بنده را
 کرا قوت و صفت احسان اوست که اوصاف مستغرق شان اوست
 اگر شکر حق تا بروز شمار گذاری نباشد کیے از هزار
 کوس شادی بلند آوازه گشت و تهنیت و مبارکبادی بر زبانها جاری شد صدائے نائے و نفیر دهلایے و گلییر
 شادمان ساخت جشن عیش و کامرانی فرخ افزائے عالمیان گردید بارگاه فیض زیبا تر از دیبائے زرنکار برافراشتند
 و بساط وسیع رنگین تر از گلشن بهار بگسترند آلات طرب انبساط و مواد سر و نشاط همیا گشت نغمه پردازان قمری نوا
 باواز خوش و سرود دلکش مجلسیان را محو بینی نمودند و ترانه سنجان تار نواز باواز چنگ سحر آمیز بر روی انجمنیان ابواب
 نحوی کشودند و رامشگران جادو ساز از چرخ و جنبش دهار اجنبیا میدند و خنیاگران سحر پر داز از گردش و رقص صبر
 قرار مردم را رقصا میدند و نازنینان انواع حلل بر تن آراستند و گلعداران زرنکار رنگ کسوت پیرا استند نظم
 نازنینان بناز کوشیدند جامه ننگ پوشیدند آن دگر جامه لاله کون کرده که تو گوئی هزار خون کرده
 وان دگر جامه بنر گردید همچو گل در میان سبزه تر وان دگر رفت در قیام سفید همچو شاخ شکوفه از امید
 وان دگر جامه کرده بنفام رفت چون آفتاب چاشم وان دگر زد گشت خلعت پرتو نمند مهر بر سر او

چون کوکب عمرو دولت سلطان نزدیک بغروب گردید و سلوک پسندید و تفاوت شد و در پهنی است امر او دیگر در حق
خون ناحی طریق بیداشی پیو گو فرموده بزرگان آرمون کار است هر کار روزا دبار و زمان نکبت در سرستخسین عقل او تیره گردد
و اندیشه او تباہ شود و سو خود در میان اندیشید از کردار شایسته دور ماند و از شام اہر نیکو کاری برگرانہ رود بلیت
چونخت بد کسے را پیش آید کند کارے کہ کردن را نشاید

القصہ سلطان از روئے مستی جوانی امیر الامر اخرا الدین را بزرگشت و ملک جلال الدین فیروز کہ عارض ممالک بود از
سامانہ طلبداشته مدار علیہ امور سلطنت ساخت دین اثنا سلطان را از افراط شراب مرض لقوہ و فاج رواداد
و از کار رفت امر با اتفاق یکدیگر کیومرث پسر سلطان را کہ خور و سال بود از حرم بیرون آورده بسلطنت برداشتہ
سلطان شمس الدین خطابہ اندک ملک جلال الدین بحسب صلاح چند روز اطاعت ان طفلک بجا آورده آخر الامر
باتفاق ارکان دولت طفل مذکور را در قید کرد و شخصے را کہ پدر او بتقریبی حسب الامر سلطان بقتل رسیدہ بود برآ
انتقام برداشتہ و کیلو کمری فرستادہ اورفتہ سلطان را کہ رقی از جیات باقی داشت چند لک زودہ در ویائے
جمنانداخت مدت سلطنت سہ سال و سہ ماہ از سلطان شہاب الدین غوری لغایت سلطان معز الدین
کیقبادیازودہ تن از نسل سلطان غوری مدت یکصد و یک سال و یازودہ ماہ و سہفت روز سلطنت کردند

سلطان جلال الدین فیروز خلجی از نسل خاں ماجھی خان

عارض ملک بود کہ بزبان عرفی بخشی گویند و خطاب شایسته خانی سرفرازی داشت بمقتضائے رشد و کار دانے
مدار علیہ امور سلطنت گردید و روز بروز رتبہ او بلند شدہ تسلط پیدا کرد و باتفاق امرائے خور و بزرگ
سلطان معز الدین کیقباد را از میان برداشتہ و بخلعت خلافت مخلص گردید امرائے مخالف موافق
طوعاً و کرہاً بیعت کردند چون ارکان شہر بجانب سلطان راغب نبودند از نجیبت داخل شہر گشت و بر تخت
کہ سلطان پیشین جلوس میکردند بنشست و در کیلو کمری بودن اختیار کرد و شہر نو و قلعه از سنگ تجویر کردہ شروع
باجداث نمود بعد از انکہ استقلال تمام یافت آوازہ نیکذاتی و فرخندہ صفاتی و ایند پرستی و خدا شناسی حلم و جلال
و انصاف سلطان در اکناف گیتی مشہور گشت مردم شہر از خور و بزرگ آمدہ بیعت کردند و استدعائے نزول در شہر
دہلی نمودند حسب حکم والا کار پردازان امور سلطنت شہر را آئین بستند و بازار را زمین نمودند بالوان نصب رنگا
رنگی بیاد کا کین آراستند و بہ انوار زر بخت اقسام مشجر ہر دورستہ پیر استند زینت شہر و نظر نگار گیان
از گلشن بہار نمود و زیبا کے بازار در دیدہ تماشا نمایان نگین تراز گلزار درآمد و کوچہائے از غایت آرائی باند خیلان
بارغ زیبا در گردید و پشت با مہائے و غنای بہیوم خلایق بسان افلاک پر از کوکب نمودار گشت نظم

جان بدو تن بودیکے از سخت صورت تن نیز یکے شد درست
چرخ بکفت کرده طبقهای نور فاتحه میخواند بر ایشان ز دور

چون روز دوازدهم رسید پدر بزرگوار گفت اگر بادشاه را آنقدر خزانه نباشد که در روز غلبه خمان لشکر خود را اندامد نماید یا در قحط و بلایا و برابرا اندامد کند ما و بادشاه نتوان گفت و دیگر انواع نصایح خروافز و عووظ همیش بخش در باب معمولی بلاد و امصار و آبادی رعایا مالگذار و پیش آوردن مبارزان کارگذار کارزار و نوازش سپاهیان جان نثار و قلع و قمع مفسدان اهل استکبار و تقویت و جمعیت ضعیفان زار و نزار و ترک از صحبت تا اهلان دیگر دار و احتراف از افعال ناهنجار و اشتغال بیا و آفریدگار و دیگر مقدمات بسیار از بسیار و کمالات هزار در هزار بر زبان آورده پسر را در کنار گرفت و دایع کرد و آهسته در باب جد کردن امیرالامرا فخرالدین گفت و بادیده مشکب و دل ملتهب از یکدیگر جدا شدند و این بیت بر زبان پدر رفت **بیت**
کاش نبود دی دوسه روزیصال تاناشدی ویده اسیر خیال

اگر چه پدر و پسر بقصد ملاقات آمدند و از مواصلت یکدیگر بهره مند و غور شدند اما از انتخاب قران السعدین که مصدر کمالات صوفی و معنوی میر خسر و دهلوی و در ذکر ملاقاتی این هر دو بادشاه از طبع نادره پرواز در سلک نظم کشید ظاهر میشود که پدر بقصد تخریب دلی از کهنوتی عرف بنگاله پورش نموده و پسر به نصیحت از دلی عازم گشته بود و بعد ملاقات هر یک صلح نموده به ماکن خود معاودت کردند و القصه سلطان بعد رخصت پدر بزرگوار خویش بدار السلطنت رسید بموجب نصایح و مواظط که بقلم آمده چند روز خود را از عیش و عشرت و شرب شراب باز داشته اما چون در فطرت عیاش بود و روزی لولی بچه نازنین ماه جبین زیبار و س که خوابان جهان را عاشق حسن خویش نموده و مشکین موس که بازار ناهائے تاتار را کاسد ساخته تاب دنداننش عقدیر وین و مروارید را بے آب که و آموه چشم مستش شیر دلان را مانند خرگوش بخواب برده به آراستگی و پیراستگی تمام ناز و کرشمه تمام ناگاهان حاضر گردید **نظم**

زغازه رنگ گل آتازگی داد و لطافت را بلند آوازگی داد و ز و سمل پروان کادر پراخت و هلال عید قوس و قزح ساخت
بنوا بستن مع غنیمت را به گره در یکدیگر زد و مشک چین و کمال ساخت چشم از سمرقند سیکای بدم کرد و آغناز
نهاده از غنیمت تر جابجا خال و بجایان کرد و عرض صورت حال و بدستان و اسیمن خیر رنگ از آن نستان دلی ارد و فر هنگ
سلطان از نظاره جمال آن عیار پر کار و مشاهد حرکات لفریبان ماه غدا نصایح پدر بلاق نیان نهاد و متاع شیر کینب باد
داده بان توبه شکن صحبت داشت بدستور سابق بعیش عشرت پرداخته از امور سلطنت فاضل مایل گردید **بیت**
هر خدنگی که ز دوان شیخ ادا از سرناز سینه خود چسبیت بگر کیمیت که از جان بگریخت

کثرت سراپرده و خیمه بسیاری بارگاه و خرگاه پوشیده گشت و از بنگارنگ سراوقات و گوناگون
تجملات هر دو طرف کنار دیاد و نظر نگار گیان زیبا تر از گلشن مطرا گردید نظم

در بارگاه رشک چرخ فهم	بیض زمین در سراپرده گم
سه فرسنگ راه از کران تا کران	زده هر طرف خیمه و سایبان
در و خیمه و خرگاه بے شمار	سراپرده از دیبہ زر نگار
گذشته سر خرگاه از اوج ماه	جهان بر سراپرده و بارگاه
زمین کرده از آسمان رو بهان	ز بس خرگاه و خیمه و سایبان

سه روزه بشورت ملاقات و ارسال مکاتبات گذشت آخر الامر قریافت که پسر بر تخت نشیند پدرا آمد
شرایط تعظیم بجا آورده ملاقات نماید چنانچه سلطان ناصر الدین بموجب قرارداد از دریا عبور نموده در جلوه گاه
از آب فرو داده سه جاشرایط زمین بجا آورده چون برابر تخت رسید فرزند تاب تیاورده بے اختیار
از تخت فرو آمده در پائے پدرا افتاده یکدیگر را در کنار گرفته گریه ماکرند حاضران را نیز آیمشاهده این حال آب
از چشم ترشح گردید پدرا دست پسر گرفته بر تخت نشاند و خواست که پیش تخت بایستد پسر از روی اہمیت
و بنا بر ادائے اداب پدرا را با خود بر تخت نشانیده با دہ نام پیش پذیراشت و لوازم نیاز و مراسم سر
بکار رفت بہین اسلوب چند روز متواتر پدرا بجانہ پسر آمدہ ہر دو بادشاہ با خود ہا صحبت داشتند

مجلس با آراستند دوا و عیش و عشرت دادند و ہنگامہ بخشش و بخشایش پیراستند نظم

نور و غورشید شاد در قران	انجن انجسم فلک از ہر کران
ہر دو بیک تن چو دو پیکر شدند	بر فلک تخت چو مہ بر شدند
گشت بہ برجی دو قمر جایگیر	گشت مزین بد و سلطان سیر
برج شرف کرد و اختریکے	سلک نسب کرد و گوہر یکے
روے زمین فرد و حبشید یافت	چشم جهان نور و غورشید یافت
گلشن دولت بد و گل تازہ شد	صوت و بلبل بیک آواز ہشد
گشت زمین آب و بہار ان چشید	مغز جهان بوے دولستان شمید
گشت یکے غم بد و دل خاستہ	گشت بیک جان و دتن آراستہ
یکدیگر آورده با غمشن تنگ	ہر دو نمودند زمانے درنگ
چون گل و غنچہ کہ جہد از خزان	دور نشدان ازین ولین ازان

خویش باغوائے انیمروم است اگر باخود با اتفاق کرده کرد عذرے اندیشند تدارک آن شکل خواهد بود و ز اشال
 انیقال مزاج سلطان از امرائے مغل مخوف گشت و خصت بقتل انہا داد تا امیرالامرا ہمہ ایک روز بقتل رسید
 و خانان انہا را بتاج برد و بعضی ملوک ملین را کہ با امرائے مغل قرابت و صداقت داشتند مجبوس ساخته در
 قلعبات فرستاد و خواجہ خضر خان را کہ از جلد و زرابو و گنہای دروغ متہم کرده بر خر نشانده کشمیر بنود از غنیمتی تسلط
 امیرالامرا برجیح امرانیا دہ شد چون ناصر الدین بفرخان در کھنوتی ہوا پرستی و نفس دوستی سلطان کہ خلف او بود
 و تسلط امیرالامرا شنید مکتوبی مشکبہ شریف بہ پسر نوشته تحریریں بر ملاقات نمود کہ لے پسر از روے دیدار منظر انوار
 در وسعت اباد خاطر توطن گزیدہ و تمنائے لقائے فرحت افزایت در مہد طبیعت آرمیدہ فرط عشق و محبت
 آتشی در سینہ اندوگین برافروختہ و اندوہ ہجران بطریق با و معاون آن گشتہ سراپائے کلبہ جان و دل را فرات
 ہر چند از چشمہ چشم اب می پاشد و بخیال وصال با طفا سے آن میکوشد زیادہ شعلہ افزو میگرد و باعث
 اضطرابی و دل آزاری میشود و خدا را زیادہ اڑین مارا در محنت جدائی نگذارد و دیدار را غنیمت شمارد و نظم

بہال عسر بے برگیت بے تو حیات جاودان مرگیت بے تو

اگر در پنبہ گرد آتش افروزد نہ بچون سوز ہجران باشد ان سوز

اگر ہر بند تن باید جدا سے نباشد درد چون درد جدا سے

اگر ہر بند تن یا بد جدا کرد نہ چون درد جدائی باشد آن درد

چون این نامہ در کیا کھری نزد سلطان رسید از مطالعہ مکتوب پدر بزرگوار خویش منبسط گشت و آزار بردید ہناد
 طوعا و کرہا آمادہ مواصلت گشتہ فرس از دو دو جوانگاہ ملاقات دو آیند و از بسیاری شوق و آرزو مندی پہنچ
 آن مراسلہ نوشتہ روانہ کرد و خلاصہ مضمونش آنکہ لے پدر را حزان ہجران بر جان بریان استیلا گرفته و نیران حرمان
 در جگر سوزان استیلا پذیرفتہ اگر عشر عشیرش بنگ خار ابرسد چون شیشہ سنگ خوردہ صد پارہ

گردد و اگر شمشیر از ان بکود افتد مانند کوبہ برف بگذارد و آید نظم

من ہچو تو گشتہ فرامتم جستم بغمت گر از تو طامتم

بیوصل تو زندگانیم چیت صد خندہ مرگ بر چنین زیت

این روز و شب کہ می گذارم از عمر چگونہ بر شمارم

یکدم زود غمت زیادم تا نخن نبری کہ میتو شادم

باجملہ بعد سوال جواب مکاتیب شوق اسایب قراملاقات یکدیگر دادہ پدر از کھنوتی و پسر از دہلی عازم
 شدہ بر دیائے سرچو رسیدہ بر ہر دو کنار لشکر ہر دو سلطان اقامت و رزیدہ و بیض زمین از

وسیرت دیو نظیر مردم از دیدن شان نفرت پذیر سطرئی لبھائے آہنا از در عہ شرعی افزون و دندان درانچون
کدار از لبھایون از زشت خوے سگ را عقب گذاشته و یہ زشت گوئی خرابی زیاد در آوردہ بخت موئی
خرس را متصل ساختہ و یہ بد دوستی دیورا در پردہ خجالت انداختہ ہر کس بصوت آن دیو نژادان چشم کشائے بے
غتیلا عل بر زبانش رفتی و ہر کہ آواز ناخوش آمان شنیدے بے شبایہ تکلف پردہ گوش او بردیدے نظم

چہرہ شاں د بہ نم یافتہ	جاے بجا کجھک و چم تافتہ
بینی پر رخسہ چو گور خراب	یا چو تنورے کہ ز طوفان پر آب
موسے ز بینی شدہ بر لب فراز	بر لب شان دادہ بغایت دراز
روسے چو آتش کھک از لپشتم پیش	آتش سوزان شدہ از لپشتم خویش
گرد زخ شان ز محاسن کنار	اہل زخ را بجا حسن چہ کار
از سپشان سینہ سفید و سیاہ	کاستہ کجہ بہ زمین تباہ
روغن اگر خلق ز کجہ چشید	کجہ شان روغن از ایشان کشید
بر تن شان از سپشان بیشمار	پشت چون کیمخت شدہ دانہ دا
پشت چو کیمخت سکنہ درفش	چرم قفا گاہ سزاوار کھنش
خوردہ سگ و خوک بدنان بد	ہر ہمہ دندان خور و دوجنہ د
قصہ شنیدیم ہم از ایشان کہ گر	این کبندے بخورد آن دگر
مایو شان از خورش زشت تے	وانکہ بہ بیند قیش آید بہ پے

از انجا کہ بزرگان والدانش شرارت انگیزان مردم آزار را بعد م خانہ فرستادن صلاح ملکی اندیشند
و سیاست و تدابیر جماعتہ واجب التخریب را باعث ارامش خلایق مے دانند و بر صورت سلطان
بحسب صلاح و زرا در باب جماعتہ معول حکم سیاست فرمود بعضے را پایاں فیلمان کوہ تمال کرد و برخی را بہ
شمشیر خون آشام گذرانیدند و فریق را نیم اندام در زمین فرو بردہ زخم نمودند و نختی را سروریش تراشیدہ تھمیر
فرمودند چندی را مانند خیمہ چاربتخ کرد و انیدند و جمعی را مانند میخ در خاک کرد و دند و شتی را مثل طناب کہا تراقتند
و بندے را چون ستون طوق در گردن انداختند و بچو بادریسہ گو شہا شگافتند منتھوی

بخور مردم آزار را خون مال	کہ از مرغ بد کندہ بہ پروبال
جهان سوز را گشتہ بہتر چراغ	یکے بہ در آتش نہ خلقی بد راغ

امیرالامراے فخر الدین التماس نمود کہ اکثرے از امرائے رکار از قوم مغل ہستند آمدن معول از دلا

دوسمہ بروے شاہ پنی فروشوی از صفحہ دل سادس تعلقات پاک ساز لوحہ ضمیل زلوت خطرات برہم ساز
 سلسلہ بے نوائی و تنگدستی و پیرداز خاطر از خطرہ ہستی و نیستی آرامگاہش شیشہ سیرگاہش ایغ خرامید در دل
 نشیند و در داغ آبی است آتشین صفات و آتشی است ہمساز تجلیات تلخیت زادہ شکر ہوش افزایت
 بصوت سکر عیاریت برائے جوہر کمالات انسانی دار و نیست باعث ظہور نواید ابدانی یعنی روئے کربائی را
 گونہ عمل بدخشان و چہرہ زعفرانی را رنگارغوانی میدہد معدہ فاسد را صفائی و طبیعت رنجور را شفای می بخشد
 مزاج مخوف را معتدل آتش غریزی را مشتعل مینماید اشتہائے افروزہ را تازہ شہوت پذیر مردہ و فروختہ میکند
 عقد قویخ و قویخ میکشاید رنج با دوی و بونی میر باید بیمار از اندرستی می افزاید پیر از جوانی را و میدہد نظم

دل تیرہ را در دشمنائی می است کر اوقت غم موسیائی می است

بدلی می کند بیدلان را دلیر پدیدار داز و بہان کار شیر

دو چندان کند قوت مرد را کند سحر چون لاله زرد را

بخاموش چہرہ زبانی دہد بفرقت قوت جوانی دہد

انقصہ چون سلطان بمقتضائے ایام عقوان جوانی بعشرت و کامرانی پرداخت خزائنہ کہ اساس سلطنت
 قوت بازو سے خلافت است بخشش و انعام ملی و مخمر مطرب مطربہ صرف گردانید و از روے غور دانی
 و نادانی کار ہائے جہان بینی بقضہ اختیار امیر الامرا فخر الدین گذارشتہ و باغوائے کینہ و غم خود را از متاع طلبہ
 او انقیاد امر بجا آورده عازم درگاہ گردید چون در بہتک رسید آن بے گناہ را ناحق قتل رسانید مصرع
 بادشاہان از پے یک مصلحت صد خون کنند

درین ایام مغول جنگیزی در نواحی لاہور رسیدہ دست بغارت و تاراج دراز کردہ قصبات و دیہات باغراب
 مطلق نمودند خاہتا انداختند و ہا بر داشتند مردم کشتند زن بچہ شان بستند آتش فتنہ و فساد بر فروخت آبا و ہوا
 آن نواحی را سوختند سلطان از اتماع این خبر بار بک خانجہاں را کہ از امرائے بزرگ بودند بلنگار گران بدین
 فتنہ تعین کرد و عا کہ منصورہ در نواحی لاہور رسید و با مغول محاربت روداد و از کثرت بارش تیر کمان نمودار بطیر
 بود و در عرصہ ار و گیر مبارزان دلیر بہتان پر شیر مینمود آب تیغ موج طوفان خیز برانگیخت و آتش سنان
 شرارہ فتنہ با فنبہ آمیخت ہمیت

ببار یہ چندان نم خون ز تیغ کہ باران نبار و ہالے زمین

بالآخر شکست بر لشکر مغل افتاد و بسیار از بسیار قتل رسیدند و ہزار در ہزار اسیر شدند و امرا کے سلطان مظفر
 منصور شدہ بدلی مراجعت نمودند و خلائق اسیر را بہ نظر سلطان در آورند ہر یک از انجا جہہ در صورتہ

تعلیم انبساط و دستداریش را تاج خرمی بر سر و شمشیر بزمی در کمر زر سفید بیشتر و چندین غلام
 بر در و نهال مرادش پیش بر و قماش کامیابی زنگارنگ و برات کامرانی در جنگ می باشد
 و در انجمن دوستان سرخروے حاصل مینماید و شجره از روے اعدایش در باب مقصود کمتر
 آید شل مشهور است که دو بادشاه در اقلیے ننگبند چنانچه در بانے شطرنج بر عرصه بساط
 آماده گردیدند و شاه برائے ایجاد آراستن صفوف و غاوشکر از طرفین و در و یختن بایکدیگر
 و غالب گردیدن یکدیگر دیگرے معاینه میشود اما گنجینه از بدایع صنایع اهل دانش است
 که هشت بادشاه با هشت وزیر بهار اوارا میدگی تمام بربیک عرصه مقام گرفته بے جنگ
 و پیکار کار پرداز پهای نمایند و بے آویزشش دستیره دلبائے ارباب بازی رامی ربایند
 و نیز بازی نزد است که بر تخته اش نقش مراد جلوه ظهور دارد و زیاده بسان خال خوبان دلبارا
 فرحت می آرد و آویزش او چهره آراے شاد کامی و مشغله اش بیرون اور مهره از شمش در
 ناکامی کسبیش مخیر نقوش مرادات و خانهایش مرکز مهرائے مقصودات ارباب عطالت را
 شگرت مشغله ایست و پرداز از و سوسه بنوائے و اهل ملالت راسترگ دست آویزیت
 نغمساری و غمز دائے قاهران از اشغال آن کامران و طالبان از بازی آن شادمان و لیز چوپ
 از عجایب بازیهای هندوستان طرب پیرائے انجمن قاهران هر چهار طرف ان گویا
 خیابانست مانند باغ بهار و گلشیا چهارچمن است با کمال آراستگی مطراف و رخ شمع بزم لربا
 دولت ضیائے چراغ مجلس ارباب ثروت در محل این بازی است از زمان قدیم اسم
 بانی مبانی از صحت متقدمین و کتب متاخرین یافته نمیشود پس چنانچه آغاز آفرینش جهان
 از در که عقول بیرون است همچنان ابتداے این بازی نیز از احاطه فهم افزون لطایف شریف
 آن زاید الوصف است و دستداریش در قمار خانه روزگار مهره مقصود میتواند بود و
 دانائے ماهیت و قایق حقایق آن بر حریفان خویش غالب میتواند بود چنانچه کودکان
 بوسیله همین بازی بر پاند و ان غالب آمده ملک و مال از آنها بدست آورند و القصد
 سلطان کسب انتعاش نموده ازین اسباب طریقه حصول شادمانیها نمود و نظم
 حاصل شده ز بهجت ابواب شادمانی آماده میا انواع کامرانی

با وجود اینهمه اشغال و ایم انحراف بوده سیر عالم مینمود و طریق با ده پیمائی و میگاری می پیود و
 اینمندی را منتظران نامند و اینمندی را منتظران نامند و اینمندی را منتظران نامند

شیرین ادا از نغمه خوش و سرود دلکش محض سرت می پیراستند چنگیان از غنّون ساز
 و طنبور چیان ز مرصع پر دواز از زبان ناز نغمات دل نواز و اصوات نغمه از می کشیدند الحق
 سرود است که چهره اسرار حسن و جمال خوب رویان بر افروخته و از آتش عشق و محبت و ساوس
 عاشقان سوخته سرود است که نقاب از درد و رونی عشاق بر انداخته و از بامه بنانی اهل
 محبت آشکارا ساخته سرود است که بیدلان را بسته زنجیر عشق میدارد و طایران را از هوا
 و حبشیان را از صحرای ابدام می آرد سرود است که دلها را حزین را دلکش صرا را انبساط بنهائی
 مینماید و خاطر بامه نغمین را ابواب فرح و نشاط می کشاید اگر سرود نبودی شاید بامه روزگار
 زندگانی نداشتی و اگر نغمه از پرده بیرون نیامدی بسا اسرار عشاق در کتم عدم پوشیده ماندی
 علم نیست هزار در هزار و دریائے است پیداکنار مضطرب

نخشی علم نغمه خوش علی است چشمک چشمه میشود از وی
 باد در بندی و ساید ازین تار گویا می شود از وی

همچنان آلات لعل و لعب داد و دوات سرور و طرب از مضمون شطرنج و دیگر اسباب بازی
 در مجلس عالی و نوازی میکردنی الواقع شطرنج بازیست از عجایب بازی روزگار مرغوب طبع
 بادشاهان و الا اقتدار مہنگامه آرای دانش و فرهنگ معرکه پیرایه پیکار و جنگ علم افزای
 مبارک پیر و بی بلند سازد است و الا شکوهی سنگ و فشان خنجر و دانه مصقله مرات خرد و بخش
 و هوش افزائی قوت بازو و دانشوران تقوید گلوئے خرد پروران اگر چه بساطش در عرض
 و طول زیاد و از یکدست و خانهایش افزون از چهار و شصت نیست اما عرصه منصوبه از پیش
 فراخ تر از روس زمین و حساب خانهایش بلند تر از چرخ برین است طالعش در پرده بازی
 مشق منصوبه سازی مینماید و در صورت رزم مہنگامه بزم می آراید و دست داریش را نشان
 حصول مرادات و وسیع شاه کامرانش را در عرصه روزگار ریاست رفیع و زیر تدبیرش ملوک
 مراد در خم چوگان نیل از زویش در مدارک مقصود و دان اسپ خواش او در جولانگاه
 دریافت مقاصد خوشترام رخ امیدش نمودار و آئینه مرام پیاده مرادش رتبه وزارت
 می یابد و منصوبه دلش بازی اعدا برده مات میگرداند همچنان گنج نگار خانه ایست منظر چنان
 صورت و نظریه و کار گاهی است مشعر بر بسیاری نقوش بازیست و زیب او را نقش
 هر یک لوحه زرین است سر مشق طرب و نشاط و ورق و قرش تخته رنگین است برآئے

معزالدین قیباد ولد ناصرالدین بفرخان را که هزده ساله بود در سنه ۸۵۶ بر سر بر فرمان روائی
اجلاس داده امور جهان بینی باختیار خود گرفته زیاده تسلط پیدا کرد حل و عقد معاملات و قبض
و بسط مہات و عزل و نصب حکام و تعیین مواجب سپاہ باد باز گشت و سلطان تمامی مہام
سلطنت با سیرالامرا حاکم کرده خود بعبیش و کامرانی پرداخت و از دارالملک دہلی برآمدہ و کیلیکی
برکنار دریائے جمناعامات دل کشا متغمن اماکن فرح افزایینی ایوانہائے دلکش و مکانہائے
فیض بخش و نشیمنہائے دلنشین و منازل لطافت آگین و قصرہائے بلند و کوشک ہائے
دل پسند و خوشہائے مالامال و نہرہائے لمبب از آب زلال و فوارہ ہائے نر بہت
پیرا قالاہائے طراوت اما و باغ مطبوع مشکبہ گلستان دلاویز و بوستان بہجت انگیز
و درختان سایہ گستر و میوہ دار و اشجار سرو چنار و نہال سیب و انار بر بخار جو بہار احداث
نمودہ دار السلطنت خود گردانید نظم

صفای خانہائیش صبح اقبال	فضائے صفہائیش کنج امال
دران درہم درانجاہفت خانہ	چو ہفت اورنگ بے مثل زمانہ
مرصع چل ستون از زہر پرداخت	ز وحش و طیر زیبا شکوہ ساخت
ز روز نہاش نور بخت تاہان	ز در باقا صد دولت سشتابان
ز عکس شمع اشش خور برد پایہ	بحال از وسے درون خانہ سایہ
و مید از آب کلک نیک بختان	ز نخلستان دیوارش گلستان
بہر شاخ ازان مرغان نشستہ	ولیکن از نوا منقار بستہ
بہر اعصان ز صنعت بود طیار	ز مرد بال مرغ لعل منقار
بنام ایزد درختان سبز و غوم	ندیدہ ہرگز از باد خزان غم
ز طاووسان زرین صحن او پر	بد ہبائے مرصع در بتختہ

سلطان در ایام شاہزادگی در صحبت معلمان و مودبان بودہ تحصیل و تکمیل علم و ادب
استغفال داشت و بنا بر خوف از جد بزرگوار لذات نفسانی و شہوات جوانی میسر نبود
در نیولا کہ برا و رنگ خلافت جلوس نمودہ مطلق العنان گردیدہ از غلبہ عنفوان جوانی بعبیش
و کامرانی مشغول گشت خوہر و یان و غم و شگونیان و نفز آذازان و نغمہ پر و ازان از اطراف
مالک آمدہ و امینا در حضور بودہ انجمن طرب می آراستند سرانیدگان قمری نوا و ترانہ مہجان

اگر چه واقع بس بایل است جان فرما بصبر کوش که کس نگذرد ز حکم خدا
 درین وقت عمر سلطان از هشتاد گذشته بود ضعف پیری توایش را ضعیف ساخته بود و
 ناتوانی شیب اعضایش را ناتوان گردانیده حادثه رحلت فرزند دل بند نیمه آن گردید
 اگر چه برای انتظام مہام سلطنت در اظہار قوت و توانائی تکلیف نمودی اما آثار نبونی و
 شکستگی کہ درین مصیبت بحال سلطان راہ یافته بود نمودار گشتی و روز بروز کارش در منزل
 بودی کینسر و پور شاہزادہ مرحوم را در ملتان تین کردہ چتر و درہاں مرحمت نمود و ناصر الدین
 بفرخان خلف خور و خود را از بکنوٹی عرف بنگالہ در دہلی طلب داشتہ گفت کہ فراق برادر بزرگ
 تو مرا رنجور و ضعیف ساختہ می بینم کہ وقت ارتحال نزدیک رسیدہ درین وقت از من جدائی
 تو کہ مالک ملک ہستی از مصلحت دور است پس تو کی قیاد و سپر برادر مرحوم تو کینسر و خود
 سال ہستند و از تجارب دنیا بیگانہ اگر ملک بدست ایشان افتد از غلبہ جوانی و ہوا پرستی
 از عہدہ محافظت ملک و قوانین چہانباہی نتوانند برآمد و ہر کہ در دہلی بر تخت خلافت جلوس
 نماید ترا اطاعت او باید کرد اگر تو بر تخت جلوس کنی ہمہ مطیع و منقاد تو خواهند شد چوں سلطان را
 اندک شفا پدید آمد ناصر الدین بفرخان با وجود اینہم رضایت کہ سلطان برای ہبہ و او یکشت
 زیرا کہ ہواچی بکنوٹی رغبت تمام داشت و ہوائے آن دیار او را موافقت مینمود بدہیانہ
 شکار بے رخصت سلطان روانہ بکنوٹی گردید در اصل ناصر الدین از سلطنت بے نصیب
 بود و آثار ناقابلیت از و ہویا والا چہ گنجایش داشتہ باشد کہ در چنین ہنگام با وجود وبالغہ
 پدر تخت گاہ را گذارشتہ روانہ انست نشود و ہنوز ناصر الدین بہ بکنوٹی نرسیدہ بود
 کہ سلطان بر حمت حق پیوست و برای سلطنت کینسر و خلف شاہزادہ محمد سلطان مرحوم
 بامر او صیت کرد مدت سلطنت بست سال و سہ ماہ ۶

سلطان معز الدین کھقباد بن ناصر الدین بفرخان بن غیاث الدین بلبن

اگر چه سلطان غیاث الدین بلبن مرحوم وصیت کردہ بود کہ کینسر و بنیرہ سلطان کہ در ملتان
 قیام داشت و در نیولا بحضور آمدہ بود سریرا لے خلافت گردد اما چون امیر الامرا فخر الدین
 باد سوا المزاج بود او را بجیلہ باز روانہ ملتان نمود و ناصر الدین بفرخان خلف سلطان
 مغفور در بکنوٹی بعیش و عشرت اشتغال داشت امیر الامرا کہ خیلہ مقتلط بود بصلاح امرا

موجب قرار داد چون شیخ را تکلیف طلاق برائے آن ملکہ روزگار نمودند خاتون دالادانش
گفت کہ من از خانہ آن خاسق برآمدہ بجناب افادت پناہ رو آورده ام خدا را دعا کردہ باز بہت
او گرفتار شوم در مصورت شیخ گفت کہ در بہت دو فائز عورت کم نتوان بود با وجود مبالغت
شاہزادہ آن را طلاق نہاد و در تصرف خویش نگاہ داشت شاہزادہ از سمیع بر اشتفت و در
مقام انتقام گردید مقرر است کہ ہر کس کہ با درویشان خدا شناس در افتد زود کہ بنیاد
زندگی و دولت او بر افتد از آنجا کہ شیخ از بار یافتگان در گاہ ایروی بود شاہزادہ را عداوت
شیخ باعث انقطاع رشتہ بقا گردید اتفاقاً در ہمین نزدیکی لشکر مغول در نواحی لاہور و
لمتان دست با ضرر و با زار خلایق کشادہ شاہزادہ بالضرور از لمتان برآمدہ برائے دفع
این شورش شتافت بقضائے آہی باندک جنگ بہتادیت رسید اکمل الشرا امیر خسرو
و بلوی کہ ہمراہ شاہزادہ بود بدست مغول اسیر گردید و مدتی رفتہ از آنجا نجات یافتہ باز
بہندوستان آمد القصہ چون خبر بہادت شاہزادہ سلطان رسید از بکہ بشاہزادہ الفت
داشت ازین قصہ و کوب غم آشوب خر خوش و خراش و نوحہ جگر تراش بر آورد و صد
گونہ در و مندی و جان کنی و ہزار نوع سینیہ خراشی و دل شکنی پیرامون خاطر سلطان گردید
و فرمود کہ باعث استیلائے غموم و ہجوم بہوم آنست کہ آن تازہ سر و چین کا مرانی در
عین بہار زندگانی و شکوفہ جوانی بہ سخت با حقیر زدانی از پا افتاد و آن لالہ سیراب گلشن
رعنائی در کمال برنمائی و زیبائی از حدت تنویر آفتاب غضب گبریائی ذلول و خشک گردید

نظم

درینا کہ باغ بہار جوانی فرو ریخت از تند باد خراشی

درینچہ ان سہی سرو بالا کہ اورا ز بالا فتادان بلا ناگہانی

ترا باید لے گل بصد پارہ کردن کنون گر گشائی لب از شادمانی

این داستان جانکہ را دلی باید سخت تر از سنگ تا بشرح تواند آورد و این قصہ جانوز

راجانی باید قوی تر از اہن تابیان تواند نمود بہت

رفت آنکہ بود کار چہان بر قرار ازو رفت آنکہ بود خانہ ملک استوار ازو

آخر الامر نظر بر آنکہ یکس از خلقت خلعت زندگانی ابدی پیوشیدہ واحدی از کمالات یحییٰ

دیہی نوشیدہ صابر و مشکب گشت بہت

تمام برائے شوق و نظام مہام لہان نعین شد و بمقتضائے مستودگی اوصاف نسبت بہ برادران
 نزد سلطان عزیز بود ہمہ وقت با اہل فضایل و کمال مصاحبت و مجالست داشتی و ہمیشہ تحصیل
 و تکمیل اخلاق حسنہ بہت لگشتی و تخم مستودہ منشی در مزرعہ نیکامی کا کشتی بہت
 بسال خورد و لیکن بچہ و فضل بزرگ بقبل پیر و سیکنہ بروز کار جوان

ابن البلاء دفع الفضل و الفضلاء و اشعر اشعرا و اعلم العلماء و اکمل العقلاء جامع الکمالات صوری
 و معنوی امیر خسرو و ہمدی و امیر حسن و در مملکت بخدمت شاہزادہ بود و دوز و سلک نہ نامو جب
 و انعام می یافتند چون صیت فضایل و کمالات و فرخندہ گی خصایل و ملکات عمدہ مشایخ
 کبار زبہ عارفان نامدار مقتدلے خدا شناسان پیشوائے ایزد پرستان غور شیدا و ج
 ولایت مہر سپہر ہدایت دانائے اسرار حقیقی و مجازی شیخ مصلح الدین محمد سعدی شیرازی
 رحمۃ اللہ علیہ بگوش شاہزادہ رسید و ذنوبت از مملکت گسان خود را بطالب شیخ در شیراز
 فرستادہ و بلبلہائے خج راہ ارسال نمودہ خواست کہ در مملکت برائے شیخ خانقاہ ساختہ
 دیہات وقت نماید شیخ بواسطہ صنعت پیری نتوانست رسید ہر دو ذنوبت سبقت بہ
 متقمن اشعار دل پذیر یعنی نخبہ گلستان و بوستان بخط خویش نوشتہ نزد شاہزادہ فرستاد
 و غدرنا آمدن خود و سفارش اکمل الشعر امیر خسرو و ہمیمہ ان نمود از ان وقت ہر دو کتاب
 متبرک بہند وستان راہ یافت گویند یکے از دختران سلطان شمس الدین مرحوم و جالہ
 مزاج و جت شاہزادہ بود اتفاقاً در حالت سستی طلاق بر زبان شاہزادہ رفت ازاںجا کہ غیر از
 حلالہ علاجے نبود بنا بر انقیاد امر شریعت غران عورت را در عقد معاقدت مرکز وایرہ صدق
 و یقین محیط نقطہ توکل و تکلیف زبہہ خدا شناسان حق بین اسوہ یزدان پرستان اہل دین
 شیخ صدر الدین ابن قافلہ سالار شاہراہ حقیقت مشعلہ دار مسالک طریقت مظاہر انوار تجلیات
 الہی شاہدہ اسرار اشراقات نامتناہی عمدہ باریا فکلان در گاہ احدیت زبہہ واصلان
 بارگاہ صمدیت سر حلقہ ادیبائے مراد اصفیائے مخدوم العالم شیخ بہار الدین ذکر بیا
 قدس اند صرۃ در آورد و مذکور شیخ آن گوہر درج سلطنت در دیارے عظمت را بجا نہ
 آورد و صحبت داشتہ گشت آرزو آب طراوت داد و در صدق تمنا قطرہ با شرف

اندرخت بلبلت

بہ مستحقین ان کی پیشینہ پاک

گوہر کہ نند بہ دست حکاک

التخریب نکردند و اغراض نمودند و این یعنی موجب خیرگی و دلیری انجمنه گردید در نیوا سلطان
 قلع و فتح آنها بر مہات دیگر مقدم دانستہ جنگہارا تمام منقطع ساختہ ان بدہنا وان را علف
 تیغ بیدریغ گردانیدہ و حصار شہر بنائے حکم ہنادہ در حوالی شہر تہا پنجاب نصب ساخت
 د زمین بہان تہانہ دامن منقسم نمود کہ ہر کس از تہانہ خود خبر دار بودہ در تادیب و تخریب
 رہزنان و دزدان مناعی جمیلہ بکار برد **منظم**

بہر دست دزد و سہ راہ زن کہ امین شود راہ بر مزد وزن
 ہر آنکس کہ بر دزد رحمت کند بیازوے خود کاروان میزند
 چورہ گشت امین شود کاروان ز بہر تجارت بہر سودوان
 چور ہزن خر و ستائی برد ملک باج دہ یک چہرا میخورد

چون مردم قوم کاہتہر بجانب امروہہ و بداؤن مصدر رفتنہ و فساد شد سلطان خود را
 بدان سمت تشریف ارنانی بردہ حکم قتل و غارت کرد از جنس مرد ہر کہ بہشت ساگی رسیدہ
 بود و علف تیغ بیدریغ نمودند و غیر از زنان و طفلان خور و سال زندہ نگذاشتند **طبیت**
 گنہ بود مردم ستمکارہ را چہ تاوان زن و طفل بیچارہ را

از انجانب فیروزی معاودت بدہلی نمود و وزے و زرا و کارپردازان امور دفتر خانہ بعض
 رسانیدند کہ در مواضع جاگیر سپاہ باب الخلاف بسیار است سلطان فرمود کہ انیکہ پیوستند
 و از کار ماندہ جاگیر انہا باز یافت کردہ مدد معاش مقرر کنند ان جماعت بخدمت امیر الامرا
 فخر الدین التاج آوردند و تہنہ بردند کہ جاگیر بہستور سابق بحال بودہ باشد امیر الامرا تہنہ
 قبول نکرد چہ اگر رشوت بگیرم در سخن و التماس من برکت نخواہد بود فی الحال بخدمت سلطان
 رفتہ سرخوب تفکر بایستاد سلطان باعث اندوہ تاکی استفسار فرمود و التماس نمود
 کہ پیران را سلطان بر طرف کردہ جاگیر باز یافت نمودہ اند در فکر شدہ ام کہ اگر در قیامت
 نسر پیران را رد کنند حال ما چہ خواہد بود سلطان ترحم کردہ فرمود کہ بحسب استدعائے
 امیر الامرا جاگیر ان مردم بحال دارند **بیت**

سخن کہ از طبع پاک ز غرض خالیست اگر بسنگ بگوے در دواثر گردد

شاہزادہ محمد سلطان بصفات حمیدہ و آیات پسندیدہ متصف ولی عہد ملت بود مملکت سندہ
 باقربان و لواحق و مصافحات در جاگیر شاہزادہ مقرر گردید با جمعی از امرا و مردم و اناباستعداد

چون ہزار عیب سراوان بود مرغ زبردست سلیمان بود

دائے بران آدمی بخیر کوکم ازان مرغ بود در سہر

قرادلان بیشہ گرد و میر شکاران ہامون نور و وصیادان باز دار و دیگر علمہ و فخلہ شکار را نزد
سلطان رتبہ بزرگ بود تا ہشت کروہی حوالی دہلی محافظت شکار کردندی و دران بیشہ
نخچر فراسم آوردندی ہزار سوار بایک ہزار تیر انداز مصالح کار شکار دایا در رکاب سعادت
بودندی و طعام از مایہ خاص یافتندی سلطان در ایام زمستان ہر روز سحر گاہان سوار شدی
و تا قصبہ ریواری میشتی رفتہ شکار کردہ شام گاہان بشہر معاودت نمودی و شب بیدون
نماندی چون خبر موافقت سلطان برائے شکار پہلا کوخان والی بغداد رسید گفت کہ
سلطان بلبن بادشاہ پختہ کار است بظاہر بجلائق میناید کہ بشکار میرود و در معنی و رزش
سواری و مراسم ملک داری و آگاہی بر احوال سپاہ و رعیت بجای آورد و لشک خود را توڑک
میدہ سلطان از اصغائے این سخن خوشوقت شد و بر فراست ہلاکو خان آفرین کرد و گفت
کہ قواعد ملک داری کسانی دانند کہ ملک گیری و چہان بینی کردہ باشند چون سلطان اسباب
سلطنت و شوکت مہیا کردید امر او و زرا التماس کردند کہ باوجود اینہمہ قوت و قدرت ولایت
گجرات و مالوہ و دیگر بلاد سخر کردن لایق است سلطان جواب داد کہ چون مغل ہمیشہ بر
ولایت پنجاب تاخت میناید از دہلی ببلاد و در دست رفتن مناسب نیست قول سلطان
سلف است کہ ملک خود را مضبوط درامن و امان داشتن بہتر ازان است کہ ملک دیگران
تا ختن سابقا از غفلت و بے پروائی پسران سلطان شمس الدین در جمیع امور جہانباہی
اختلال روداد و ضوابط خلافت را اثری و رونقی نماندہ بود حتی کہ جامعہ میواتیاں در حوالی
شہر بسبب جنگہائے وانبوہ بیشہ تزد و فساد بلبن کردہ رہزنی مینمودند شہباز بدرون
قلعہ در آمدہ خانہائے مردم را بقتب زدہ مال و امنعہ بدزدی میبردند بلکہ بطریق ڈاکہ
آمدہ بہ زبردستی غارت میکردند و سرہائے نزدیکی شہر بہ غلبہ و قہر تاراج مینمودند و از
ہر چار طرف مسالک مسدود گشتہ سوداگران را بحال آمد و شد نبود دروازہ ہائے
شہر از خوف آن حرا مخاران بوقت نماز عصری بستند بعد نماز مذکور بچکس را پلا رائے
بر آمدن از شہر نئی بود بارہا میواتیان بر سر حوض سلطان آمدہ سقایان و دامان آبکش را
مزا محسن الدین از سہروردی و غفلت تاراج و غفلت تاراج و غفلت تاراج و غفلت تاراج

بام آشیانه خویش گردیده زمزمه دل کش و نوائے دل فریب بریکشند گویا ترانه بار بدست
که مستعازا دل می رباید و جان می بخشد و یا نغمه داؤد است که شنوندگان را حیرت می افزاید
و عشرت می دهد چون بقصد دانه چینی فروی آیند عرصه زمین را رشک گشتن می سازند گویا
گلہائے رنگارنگ است که در چمن بہار شکفته تا شایان را میل خود ساخته و در زمان
بال کشائی چون اوج گرامیشوند سطح ہوا پر از کواکب می نمایند و از نہایت بالا روی آب
از چشمہ خورشید میخورند و دانه از خوشہ پر دین می چنند و از بلند پروازی ہمزبان کواکب
میگردند و تماشا گئے افلاک می بینند اگر چہ اہل زمین را با اہل آسمان راہ سخن مسدود و دروٹ
محبت مفقود است اما زہی این خاکیان کہ با فلاکیان راہ سخن دارند و رابطہ اخلاص بنظر
می آرند **منظم**

ہر پری پیکرے بجلوہ ناز	راست چون مرغ شوق در پرواز
گرم خو بہچو معنہ بر نایان	تیز رو بہچو عقل دانایان
رہ نور دان آسمان و زمین	دانه چینیان خوشہ پر دین
ہمہ گرم بلند پروازی	از فلک بر دہ گویا در بازی

ہمچنان سلطان را میل بشکار بسیار بودینگ برق آہنگ و باز قوی چنگ سیاہ گوش
سخت کوش و آہو آہو گیر و شاہین و کومیلہ بے نظیر و باز آسمان پر واز و جہرہ ہنر پر واز و
بحری موج خیز و سہرہ صنعت انگیز و چرخ فولاد چنگ و ہاشہ و شکوہ تیز بال و دیگر انواع
جا نوران شکاری فراہم آوردہ زہے این مشتی پر کہ از دفر ہنر پروری و نادرہ کاری زہر دست
سلاطین و الاقتدار و مرغوب قلوب خاقین نادر شدہ اند بادشاہان و الا شکوہ از عشق و
محبت این طایران از تحت سلطنت و اورنگ خلافت برخاستہ صحرا نورد و ہامون گرد
می شوند و از مشاہدات تیز پروازی ہا و نادرہ کاری ہا انشراح و ارتباح حاصل مینمایند باز بلند
پروازی نوعی و راج را میگیرد کہ دہائے عشاق را نگاہ دلبران ماہر و شاہین ندرت تضمین
کند راج چنان بچنگ می آرد کہ ہوش را کہ شہمہ نازنینان فرخندہ خو چرخ بسان دعائے اہل
دوران فلک پیما و بحری مانند فکر دانایان اوج گرامیشوند **منظم**

چون سپرد ہر کہ چنان جائے دید
از ہنر خویش زہر دست شاہ

باز بہت ملکان می پرید
اشکہ گشت بہین دستگاہ

نه در شهر محزون نه در کوه و دشت خیانت در اندیشه کس گذشت
 امان در زبانش بکده رسید که منسوخ شد رسم قفل و کلید
 به تیز روی مردی و فرہنگ خویش بگردون برافراشت او رنگ خویش
 باین دانش درائے و ایمین و فر گمان در نیاید کہ باشد بشر

با وجود این مہ اعمال حسنہ و افعال مستحسنہ در باب بنی و اہل طغیان خدا پرستی را
 بگوشتہ گذاشتہ کمال جباری و قہاری کردی و سرسوزن از رسوم جباری فرو نگذاشتی
 و بواسطہ بنی یک کس لشکری و شہری و ملکی را بر انداختی و مصالح ملکی بر ہمہ مقدم داشتی

نظم

اگر آتش تہر انہر وختی بیک شعلہ زان کشورے سوختی
 بکوبہ ارزکین سایہ انداختی چون رخ پشیش غور شید بگداختی
 بختم از سوئے چرخ کردی نگاہ شدی تیرہ رخسار غور شید ماہ

از آنجا کہ سلطان بجانوران میل بسیار داشت طوطی گویا و شارک سخن سرا و قمری خوش الحان
 و بلبل ہزار داستان و کوکلہ زمزمہ ساز و دیگر طیور دل نواز کہ بوسیلہ سخفات خوش و صوت
 و لکش از بنی نوع خود ما شرف و کرامت دارند و از سخن طرازی و زمزمہ پردازی عزیز دہا
 و محبوب خاطر و انیس صحبت با و جلسی مجلسا اند و سر طایران خوشش پیکر و نیک منظر کہ
 صنائع افریدہ کار با انواع نقش و نگار مزین ساختہ مثل طاووس زیبا فرح افزا کہ چہرہ شاہد
 سرور از آئینہ او مشاہدہ میتوان کرد و در ارج خوش مزاج کہ از نظارہ جمال او زبان سبحان
 قدرت بدایع آفرین توان کشادہ و مرغ زرین زینت تضمین و کبک فرخندہ آئین و امثال آن
 باعث طرب خاطر قدسی بود و اعظم از تماشاے فرحت پیر اکبوتران پری زاد بود و نہایت
 آن مرغان بلند پرواز تیز پر فلک سیر ملک سیر از کمال خوبی گوئے سبقت از طیور روزگار
 و از فور لطافت طایران چہاں را بر دہ خود کردہ طاووس کہ بزنیائے شہرہ آفاق است برائے
 نظارہ ایشان ہمہ تن دیدہ گشتہ عندلیب بہشت کہ بہ نغمہ طرازی مشہور است بززمہ
 سازی شان آفرین کردہ ہمائے ہمانا کہ ہمایونی از بال ہمایون اتان گرفتہ و عقاب مانا کہ
 بلند روی از بلند پروازی انہا آموختہ از مشاہدہ جمال بیشال انطاہیران فرخ فال پری از
 حسن خویش بری گشتہ خود در کج تواری مستور شدہ چون رونق افزائی کا بک پشت

سلطان یک بار به او سزائی نناید بسیاری از نقد و جنس سپیش کند چون آنمعی بعرض سلطان رسید پذیرائے نیافت و فرمود که از سزائی با امیر بازار مهابت سلطانی از دل عوام زایل می شود چه گنجایش که بطبع زر با این مردم سزائی شوم القصه سلطان مظهر اوصاف پسندیده و مصدر سیرت حمیده بود امرار از وقوع تقصیر تازیانه زد و بقصاص رسانیدی صلابت و دہشت او در دل امرای قوی بود ارکان دولت و غربا در معاملات و مناقشات در عدالت او مساوی بودند و در جمیع امور عدل را کار فرمودی و از قهر و سیاست احدی را قدرت نبود که قدم از جاده اطاعت بیرون نهد و در صحبت اہل و عطا حاضر شدی و موعظہ شنیدی و رقت کردی و او امر و نوای را کما نبغی رعایت نمودی و ضوابط و قوانین مملکت را کہ در ایام فرمانروائے پسران سلطان شمس الدین نخل و مندرس شده بود تجدید استحکام و استقامت دادی و مہائی عدل و رافت را اساس بنیادی منظم

عدل نوریت کز ولک منور گرد و ز نیش ہمہ آفاق معطر گرد

عدل پیش او و مراد دل در پیش بر و تا ترا آنچه مراد است میسر گرد

و وقتے کہ سلطان در مسافرت بر سرانی و یا خلای و یا نالہ و یا قطرہ رسیدی امرائے بزرگ را فرمودی تا چوب ہادر دست گرفته اہتمام نمودندی و لامریضان و پیران و عورتان و طفلان و چارپایان لاغرانی مزاحمت گذرانیدی و تمامی فیلمان و دیگر و دواب سرکار را برائے گذرانیدن خلایق گذاشتی و در اینچنین اکنہ چند روز توقف کردی تا مردم بسہولیت گذشتندی در ایام خانی اگر چه بشراب خوردن و جشن ساختن و امر و ملوک را مہمان گرفتن و قمار باختن و زرباہل مجلس صرف کردن و ندیمان بذلہ گو و شیرین سخن و مطربان خوش آواز را در محفل راہ دادن و رغبت تمام داشت اما بعد از آنکہ سہرآرای خلافت گشت از تمام ملاہی تائب گردید و بادائے فراہی و نماز تہجد و اشراق و چاشت و دیگر نوافل و موافقت جمیع و جماعت قیام داشتی و اصلا بیوضوئی بودی و در خانہا بزرگان رفتی و بعد از نماز جمعہ زیارت مقابر کردی و بر جنازہ اکابر حاضر شدی و تعزیت رفتی

پسران و خوشان میت را انعام دادی و ظالیف بجال داشتی نظم

بیاز و دلسیر و بدل ہوشمند

نہ امضائے رایش بجز امر خیر

بدانش بزرگ و بہمت بلند

زایش بتدبیر محتاج غیر

داصل گشت مدت سلطنت او نوزده سال و سه ماه و هفت روز

سُلطان عیث الدین بلبن عرف الفخاند و دامادن سُلطان شمس الدین

چون سلطان ناصر الدین و دیعت حیات سپرد و از اولاد او دارثی که جانشین سریر خلافت بوده باشد بنودین صورت تمامی امرا از غر و و بزرگ اتفاق کرده الف خان را که در الهام ممالک بود بسلطنت برداشته سلطان عیث الدین مخاطب کردند در سلسله هجری بالانشین سریر فرمان روائی و سایه گزین چتر گیتی کشائے گشته سکه و خطبه را رواج داد بغایت دانا و نخبه کار و صاحب تجربه و وقار بود تمامی کارها از روی همدلی و سنجیدگی کردی و با گاهی و هوشیاری مہام مرجوعه بنظام آوردی **منشوی**

چه نیکو متاعیست کار آگهی کزین نفعد عالم مباد اہتی
کسے سر برارد بعبالم بلند کہ در کار عالم بود ہوشمند

کار عالم و ممالک جز بمر دم اکابر نغمودی اشعار و مخافیل و اراذل و باطل را بکارنا دخل ندادی تا نسبت صلاح و تقوی بر کسے مشخص نشدی عمل نغمودی و در تنقیح حسب نسب مبالغہ نمودی و اگر بعد سپرد عمل در کسے نقص ذاتی و صفاتی ظاہر گشتی فی الحال تغیر دادی **قطعه**

ند ہد ہوشمند روشن رائے بفر وایہ کار رائے خطیہ

بوریا یافت گر چه با فندہ است نبرندش بہ کار گاہ حسریہ

و میفرمود کہ جملہ مردم را بیک نظر نباید دید موازنہ حال ہر یک نگاہ باید داشت اگر نوکر میل و نجیب را بے اعتبار و خوار داشتہ بد گہر و فرومایہ را نوازش و سرافراز باید کرد ہچنان است کہ سلاح سر پانداختن و اسلحہ پارا بر سر بستن و کار شمشیر بکار و دو کارستان را بپوزن کردن و کار دست را بپا و کار گوش را بہ بینی فرمودن **میت**

بود پا از برائے رہ سپردن نباید دیدہ را چون پاشمردن

باجملہ تا آخر عمر با سفلہائے ایام ہمزیانی نکرد و دارا ذل و اہل ہزل و در مجلس خود راہ نداد گویند فخر انامی رئیس بازار کہ ساہا خدمت در گاہ کردہ بود بمقر بان در گاہ التجا آورد کہ اگر

ماوراء آسپان قواعد نیابت و شرایط وکالت بتقدیم رسانید که رعایا و برابا در مهاد امن و امان
درآمد و جمیع امور مالی و ملکی رونق تازه و رواج نیک یافت و احدی از امرائے ایالات تصرف
در کار ملکیت نماند و سلطان نیز عدالت گستر و رعیت پرور و درویش طینت و ملکی طوبیت
بوده در رقابیت و آسودگی رعیت همت والا نهمت مصروف داشتی در عهد خلافت
او ملک آباد و رعایا و لشکر دل شاد گردید و وصیت نیکنامی و گلبارنگ رعیت پروری این بادشاه
و وزیر در اکناف گیتی انتشار یافت **بسمیت**

وزیر چنین شهر یاری چنان جهان چون نگیرد و قرار چنان

از بسکه سلطان حق پرست و ایزد شناس بود خراج و باج مالک در مواجب سپاه و دند
در دیشان خدا آگاه و وظایف و ادا در فضلا و علما و بذل مستحقان و انعام مسکینان و وزیران
و صرف عمارات مساجد و خانقاه و قنطره و منازل و سرائے برائے مسافران و باغات
و برادران و انبار و غیر ذلک که از آثار سعادت و اسباب ذکر جمیل است خراج کردی
و برائے ذات خود تصرف نمودی و در سائے دو مصحف بخط خود نوشته و به قیمت آن
را قوت ساختی و بتو یکے از نوکران سلطان سرکار مصحف که بخط سلطان بود از روی خوش آمد
بقیمت گران خرید چون انبیین بگوش سلطان رسید منع کرد که آئندہ مصحف بخط من علانیہ
فروخت نکنند بطریق اخفائے منطے که احدی واقف نشود می فروخته باشند تا در جرح
قوت حلال اختلال روند و وزیران رو که سلطان در پیش نهاد و فرخ ترا بود هیچ کنیز و
خادمه سوائے منکوحه خود نداشت و او برائے سلطان طعام می بخت روزے آن ملکه جهان
التماس نمود که بسبب بختن طعام دست من آزاری یابد و تصدیق مالا لیاق میشو و چرخ
باشد که کنیز خریده شود او به بختن طعام قیام ورزد و از تمیعی بیج فصولی نیست سلطان
جواب داد که بیت المال حق سپاه و مساکین و مستحقین است مرا نیز رسد که چیزے از آن
برائے خود صرف کنم و او به خرید نمایم صبر کن تا خدا بقیاس ترا در آخرت نتیجہ این مشقت
خواهد داد **منظم**

ترا با نفس کافر کیش کار نیست بدام او که این طرفه شکار نیست

اگر مار سیه در آستین است به از نفسی که با تو همنشین است

باجله سلطان بعدالت و انصاف جہا ثباتی نموده برگ طبعی در گذشت و به بهشت برین

اوراضی نشند سلطان علامہ الدین را کہ انار شد از ناصیہ حال اظہار بود از قید براوردہ
 در ۶۳۹ بر سر یہ جہانبانی اجلاس دادند ناصر الدین و جلال الدین پسران شمس الدین را کہ در
 زندان خانہ مجبوس بودند خلاص کردہ ناصر الدین را ولایت بہرائچ و جلال الدین را ولایت قنوج
 نام زد کردہ رخصت دادند ملک نظام الملک را کہ در امور سلطنت کلیہ دخل داشت تقبل
 فرآوردہ پیاداش کفران نعمتی رسانیدند منظم

پچشم خویش دیدم در گذر گاہ کہ ز مرغی بجان مور کی راہ
 ہنوز از صید منقارش نہ پرداخت کہ مرغی دیگر آمد کار او ساخت
 چو بد کردی مباش امین ز آفات کہ واجب شد طبیعت را مکافات
 دین فیروزہ ایوان پر آفات بدی را ہم بدی باشد مکافات
 زینکی نیک بینی و ز بدی عنم ز جو جو وید و گندم ز گندم
 بعد چند گاہ سلطان از طریقہ عدالت و نصفت انحراف ورزیدہ آئین اخذ و قتل در پیش
 کرد جمیع امرا از و برگشتند و با خود اتفاق کردہ ناصر الدین را کہ انار قابلیت و حق شناسی از
 ناصیہ حال اظہار و اطوار خدادانی و ایزد پرستی از مقال او باہر بود از بہرائچ طلبیدہ آشتہ
 بر تخت فرماندہی اجلاس دادند سلطان علامہ الدین را مسلسل در قید نگاہ داشتند چنانچہ
 در زندان خانہ مرغ روح او از غنیمت تن پر و از نمود مدت سلطنت چہار سال دیک ماہ و
 یک روز +

سلطان ناصر الدین ولد سلطان شمس الدین

سلطان در ۶۴۳ از بہرائچ آمدہ تاج خلافت بر سر نہادہ سکہ و خطبہ بنام خود رواج
 داد ملک غیاث الدین بلبن را کہ بندہ و داماد سلطان شمس الدین بود منصب وزارت
 دادہ بخطاب الف خانی و عطائے چتر و در باش سرافراز گردانید و مدار الہام
 تمام سلطنت برائے رزین او تفویض نمود و صدف گوش او بجا بہرزد و اہر نصایح دلالت
 متلالی مواظظہ در مادہ رعیت پروری و معدلت گستری بر امور فرمود کہ اختیار ہم جہانبانی
 و مدار نظام امور ملک را بی بدست تو دادم کار سے کنی کہ فردا سے قیامت بدر گاہ عدالت
 بادشاہ حقیقی مراد ترا شہسار و انفعال گردانہ ملک بلبن مقتضائے فراست خدا داد و عقل

متفرق گردانید و ملک بدرالدین سنقر را بجانب بداون فرستاد و قاضی جلال الدین کاشانی را
از قضا مغزول گردانید بعد از چند ماه که ملک بدرالدین از بداون بدرگاه آمد سلطان اورا و ملک
تاج الدین موسی را بقتل در آورد و قاضی شمس الدین که قاضی مہر پورہ بود در پائے پیل انداخت
و این معنی سبب زیادتی وہم و ہراس مردم گشت در اشلے این حال روز دوشنبہ شانزدہم
جمادی الآخر سنہ فتح و ثلثین و ستائہ افواج مغول چنگیزی آمدہ لاہور را محاصرہ کردند ملک
قراش کہ حاکم لاہور بود چون در مردم موافقت ندید نیم شبہ از لاہور برآمدہ بجانب دہلی
رفت و شہر لاہور از ستم چنگیز غانیان خراب و نابود شد و خلق کثیر اسیر و گرفتار گشت
چون این خبر بہ سلطان معز الدین رسید امرارابر در قصر سپید جمع فرمودہ بیعت تازہ کرد
ملک نظام الملک وزیر مملکت را با مراے دیگر جہت دفع شر مغول بجانب لاہور فرستاد
چون لشکر بلب آب بیاہ کہ قریب قصبہ سلطان پور است رسید نظام الملک کہ در باطن
باسطان منافق بود امراراز سلطان برگردانیدہ بنیاد کرد و خدعیت نمودند عرضداشت کرد
کہ از دست این جماعت منافق کہ ہمراہ من کردہ اند کارے نخواہد آمد و این فتنہ تسکین نخواہد
یافت مگر سلطان باین طرف نہضت فرماید سلطان از روے سادگی و اعتمادی کہ بر او داشت
در جواب نوشت کہ این جماعت کشتنی و سیاست کردنی اند بوقتش بسزا خواہند رسید
چند روز مدارانایند نظام الملک آن فرمان را با مراے لشکر نمودہ ہمہ را با خود متفق گردانید
چون سلطان باین حال اطلاع یافت خدمت پیشخ الاسلام قطب الدین نجیاریاوشی را بکے
تسلیم امرافرستاد امرابہیچ وجہ مطمئن خاطر نشدند و پیشخ برگشتہ بدہلی آمد بعد از ان نظام
الملک و سائر امرابقصہ دفع سلطان معز الدین بدہلی آمدند و سلطان معز الدین را محاصرہ کردند
ہر روز جنگے انداختند چون مردم شہر با مرا متفق بودند روز دوشنبہ ہشتم ماہ ذیقعدہ
سال مذکور دہلی را گرفتہ سلطان معز الدین بہرام شاہ را چند روز محبس گردانیدہ بقتل آوردند
مدت سلطنت او دو سال و یک ماہ و پانزدہ روز

سلطان علاء الدین مسعود شاہ

چون سلطان معز الدین بہرام شاہ را نظام الملک کورنگ بقتل در آورد و ملک معز الدین بلیں
امیرالامرا از روے تسلطی کہ داشت بر تخت خلافت جلوس نمودارکان دولت بر سلطنت

مدت باتفاق امرای برترتیب عساکر پر داخته عنان عزیمت بصوب دہلی معطوف ساخت سلطان
معزالدین بہرام شاہ کہ جانشین اورنگ فرما زوای ششہ بود لشکر عظیم بزم مقابلہ و مقاتلہ و مقابلہ
سلطان رضیہ فرستادہ نگامہ آراسے نبرد و کارزار کردید و ہنگام مقابلہ طرفین وز دوخورد بسیار
در نواحی کیتیل لشکریان سلطان رضیہ رو بہزیمت نہادند و سلطان رضیہ و ملک اختیارالدین بہت
زمینداران آن ضلع دستگیر آمدہ بہ تاریخ بہت و پنجم ماہ ربیع الاول ۷۳۰ ھ رحلت گزین عالم
جاودانی گردیدند مدت سلطنت سلطان رضیہ سہ سال و ششماہ و شش روز و ۶

سلطان معزالدین بہرام شاہ بن سلطان شمس الدین التمش

روز دوشنبہ بہت و ہشتم ماہ رمضان ۷۳۰ ھ سلطان معزالدین بہرام شاہ باتفاق اکابر و امرا
و ملوک بر سر سلطنت جلوس فرمود چون ملک اختیارالدین باتفاق وزیر مملکت نظام الملک
مہذب الدین جمیع امور مملکت را از پیش خود گرفت و ہمیشہ سلطان معزالدین را کہ سابق
منکوہ قاضی اختیارالدین بود در جالہ نکاح در آورده یک فیل بزرگ بہ درخانہ خودی بہت
چون دران زمان غیر از سلاطین و دیگرے فیل نمیداشت انیمنی مقوی بدگانی باو شد سلطان
معزالدین چندے از فدائیان خود را فرمود تا ملک اختیارالدین را بزخم کار و شہید ساختند
و ملک مہذب الدین را نیز دوزخ ہم پہلو زدند و او زنده بدر رفت بعد ازان ملک بدرالدین
سنقر رومی امیر حاجب گشت و تمام امور مملکت را موافق رسم و قانون قدیم انتظام داد
اتفاقا ملک بدرالدین سنقر با غوائے جمیع از اہل فتنہ در انقلاب ملک با صدور اعیان
وقت مشاورت نمودند روز دوشنبہ ہفدہم ماہ صفر درخانہ صدر الملک تاج الدین کہ مشرف
مالک بود ہمہ اکابر فراہم آمدہ در باب تبدیل سلطنت سخن کردند و صدر الملک تاج الدین
را بطلب نظام الملک فرستادند کہ او نیز شریک مصلحت شود صدر الملک فی الفور
سلطان معزالدین را ازین حال اطلاع دادہ یک کس عثمادی سلطان را در گوشہ پنهان
داشت خود بخدمت نظام الملک آمدہ از اجماع قاضی جلال الدین کا شانی و قاضی کبیر الدین
و شیخ محمد شامی و مردی کہ آنجا بودند اخبار کرد نظام الملک دفع الوقت ننمودہ آمدن خود را
بر وقت دیگر انداخت صدر الملک حقیقت حال بوسیلہ خادم سلطان کہ پنهان داشتہ
بود بخدمت سلطان معروض داشت سلطان ہمان ساعت بر سران جماعت رفقا ایشان

نمودند آنک جنگ سلطان و تنگیر گشت و بعد چند گاه سلطان و مادرش در زندان خانه فوت شدند
ایام سلطنت او یکسال و شش ماه و هشت روز

سلطان بی بی رضیه بنت سلطان شمس الدین التمش

در سنه ۶۳۳ با اتفاق امر او و زرا اورنگ آرائے خلافت گشته سکه و خطبه بنام خود و رواج
داد و بتدایر صائبه و افکار ثاقبه تنظیم امور خلافت و جهان داری و تسبیح مهام لکی و مالی بمقتضای
که لائق هو شمنان والاخر بوده باشد در پیش نمودن نظام الملک محمد چند یکم بوزارت امتیاز
داشت با اتفاق اکثر امرا این که از اطراف بدرگاه سلطان رضیه بودند حقوق نفست را
بکفران انحراف حقوق ساخته طریق بغی پیوده سلوک مخالفت و ناهنجاری در پیش کرد و
بامراسے دیگر که از پیشگاه حضور بیرون بودند ناهانوشته ترغیب بداندیشی نمود ملک
نصیر الدین تاشی جاگیر دار او ده که سلطان رضیه موافقت داشت بعزم مدد و اعانت
سلطان رو بدلی آورد و امراے مخالف به اندیشه تباہ استقبالش نموده او را و تنگیر ساختند
و او از ضعف بدن این جهان گذران را پدر و در و سلطان رضیه از معائنہ این حال بتدایر
صائبه خود جمعیت مخالفان را پریشان گردانید و هر یک بجزانب و بگریز نهادن نظام الملک
در کوہ سر مور آورده رخت بستی خود را ازین جهان فانی بر بست و امر وزارت بخواجه مہذب
که نائب نظام الملک بود تقویض یافت و بختاب نظام الملک ملقب شد و امیران دیگر بنظام
مالک دستوری یافتند و ملک اختیار الدین مسکین امیر حاجب شده بوفور دانش و رسوخ
اعتقاد انچنان تقرب بہم رسانید کہ ہنگام سواری دست در بغل سلطان رضیه انداختہ سوار نمید
سلطان رضیه کہ در شجاعت و عدالت از مردان بہرہ دانی داشت لباس مردانہ در بر و کلاہ
خسروانہ بر سر نہادہ سریراے سلطنت شدی و بارعام دادے بعد ازان کہ خاطرش از ہتھام
این ممالک اطمینان یافت با عساکر بسیار جانب سہرزد ہنفت نمود و رشتائے راہ مراے
ترک برد و خروج کردہ جمال الدین یا قوت حبشی را کہ امیر الامر شدہ بود از قید حیات نجات
دادند و سلطان رضیہ در قلعہ سہرزد محبوس ساختند و معزالدین بہرام شاہ بن سلطان شمس الدین را
بیاد شاہی برداشتہ دہلی را متصرف او در آوردند درین وقت ملک اختیار الدین التونیہ کہ
ب حکومت سہرزد ممتاز بود سلطان رضیہ را در عقد از دواج خود کشید سلطان رضیہ در اندک

آوردہ تیہاکشیدہ مقدر سلطان منودہ چندے را قتل رسانیدند و سلطان از آنجا سلامت
برآمد و ان تا عاقبت اندیشان تعاقب کردہ نتوانستند دست بر سلطان رسانند و خلق کثیر
بر بام ہا و دروازہ ہا برآمدہ ان طایفہ را بزخم تیر و تفنگ و خشت و سنگ ہلاک نمودند سلطان
در دولتخانہ رسیدہ بانتقام بے اندامیہاے انجامدہ اکثریر اعلت تیغ بیدین نمود و با بجاہ سلطانی
باستقلال کردہ بعدالت و نصفیت زندگانی مے نمود و رعایا و برابرا را خوشنودگر دانیدہ باہل
طبی در گذشت مدت سلطنت لوہست و ہشت سال و یکماہ ۴

سلطان کن الدین فیروز شاہ بن سلطان شمس الدین التمش

بعد پدر والا قدر در سنہ ۶۲۶ بر تخت خلافت جلوس نمود چون بہرہ از عقل و قابلیت از سلطنت
نداشت کثرات لذات نفسانی و افراط احتیاط جسمانی و ہوائے عشرت و کامرانی و کامروائی
ایام جوانی اورا از امور چہان بینی بازداشت و خزانہ در انعام لویان و از دال و سخرہ و مطرب
و مطربہ صرف میکرد و بے پروائی و لاؤ بائی زلیست می نمود چون خبری از احوال سپاہ و
رعیت خبر مے گرفت و دایم انحر بودہ شرب شراب با فراط رسانیدہ اگرچہ اسم سلطنت بر
سلطان بود اما بی بی شاہ ترکان والدہ او کہ کنیز یک ترکیہ بود نظر بے پروائی و ناقابلیت
پسر خود داشتہ سرانجام مہام لکی و مالی بر ذمہ ہمت خود گرفتہ ناظمہ امور چہان بینی گشت
و مقتضائے کوتہ اندیشی کہ در سرشت زنان خمر است حرماے سلطان شمس الدین را
کہ ہمچشم او بودند آزار و اضرار رسانید و قطب الدین پسر سلطان بے گناہ قتل نمود بعضی امور
ناشایستہ کہ سردار از خاندان بادشاہان نباشد از و بظہور رسیدہ ارکان دولت منظر
بر بے پروائی و نارسائی سلطان و تسلط و استیلاے مادرش داشتہ با خود اتفاق کردہ
از و برگشتند و ملک اعز الدین ایاز حاکم ملتان را تحریک سلطنت دہلی نمودہ طلبہ داشتند
و او از ملتان لشکر گران فراہم آوردہ عازم دہلی گشت سلطان نیز بقصد مقابلہ از دہلی برآمدہ
در کہرام رسیدہ پیش از آنکہ ملک اعز الدین ایاز برسد امر مے از سلطان انحراف و رزیہ
در دہلی رفتہ بی بی رضیہ بنت سلطان شمس الدین را بر تخت نشاندہ سکہ و خطبہ بنام او کردند
و بی بی شاہ ترکان را مقید ساختند سلطان باستمع این خبر از کہرام رجعت نمودہ در کیلو کہٹری
رسیدہ مادہ جنگ گردید و بی بی رضیہ فوجی از بہادران شجاعت پیشہ بر سر او از دہلی تھین

ملک از لاهور در حوالی دہلی آمدہ صفت آراستہ باندک محاربہ فرار نمود مدت سلطنت
 قریب یک سال *

سُلطان شمش الدین عرف ملک التمش

اورا سلطان قطب الدین ایبک لک چٹل خریدہ بفرزند ی گرفته دختر خود را در مناکحت
 آورده بود بعد فتح گواہیار امارت انجا با و ارزانی داشت پس ازان برن و آن نواحی بدو
 تفویض نموده بتدریج ولایت بدو آن ضمیمہ حکومت او گردانید چون علامات شجاعت و
 مردانگی و ایات فراست و فرزانی از و بمنصہ ظہور رسید و بار بار در حضور تہودات مردانہ بجا آورد
 آخر کار بپایہ امیر الامرائے رسید و خط آزادی از سلطان یافت بعد از آنکہ سلطان قطب الدین
 در گذشت و از سلطان آرام شاہ امور خلافت تشیت نیافت باتفاق امیر اسمعیل سپہ سالار
 و دیگر ارکان دولت از بدو آن آمدہ شنبہ بر تخت جہان بنانی جلوس نموده بخطاب سلطان
 شمش الدین مخاطب گشت التمش از او گویند کہ در شب خوف متولد شود چون صاحب
 تردد و شجاع بود و بزور شمشیر اکثر ممالک در حیطہ تصرف آورده فرمانروای با استقلال نمود
 و در آن زمان چنگیز خان فرمانروای خوارزم و ترکستان بود سلطان جلال الدین از پیش چنگیز خان
 منہزم گشتہ بر سر لاهور آمدہ محاصرہ نمود سلطان بالشکر بسیار از لاهور رسیدہ مقابلہ نمود
 جلال الدین تاب نیارده بطرف سند و سیوستان بدر رفت در ۲۶ سالگی عرب جامہ ظاہر
 چہت سلطان آورد سلطان مراسم اطاعت بجا آورده فرحت و شادمانی نہایت کرد چند
 شہر را آرایش داد و کوس شادی نواخت در ۳۱ سالگی بر ولایت مالوہ یورش نموده مظفر گشت
 و بتجانہ مہاکال کہ از مدت سیصد سال تعمیر یافته در غایت متانت و حصانت بود خراب
 ساختہ از بنیاد بر انداخت و تمثال راجہ بکراجیت و دیگر بت ہارا آورده بر در مسجد جامع
 دہلی بر زمین فرو برد تا لک کوب خلایق گردد و الفصہ در طاعت و عبادت موع بود و در ہر جمعہ
 مسجد جامع رفتہ با دوائے فرایض و نوافل قیام و رزیدی و وعظ شنیدی و رقت گردی و در
 ہر باب خدا پرستی بکار بر روی روزے محمدان دہلی اتفاق کردہ روز جمعہ ناگہان بمسجد ہجوم

سلاہ در کتبہ ہا و سکہ جات این پادشاہ نامش شمش الدین شمشہ است کہ در ترکی محافظہ سلطنت را
 میگویند *

چتر و تجلات بادشاهی برائے قطب الدین فرستاده بختاب سلطانی مخاطب ساخت
 این سلطان در بخشش و بخشایش داد سخاوت و جو اندازی داد و ستد و مستحقان را زیاده از خواہش
 عطا نمودی دست جو دو سخایش گردانید از چہرہ مغلان بر افشاندی و ابر کرم و عطایش
 غبار یاس از صفحہ حال تنگستان فرو نشاندی سخاوتش دامن و جیب آرزو مندان برآمدی
 ہمتش ارباب عسرت از آرزو نیاز بے نیاز فرمودی بہیت

باہمت او حوصلہ دریا تنگ بارفت او مرتبہ گردون پست

چون لکھا باہل احتیاج الغام دادی از نیجت در ہند اورالکھ بخش گفتندی در میان او
 تاج الدین یلدوز کیے از بند ہائے خاص سلطان شہاب الدین بود بعد سلطان در غزنین
 اسم سلطنت بر و اطلاق یافتہ بود بر سر لاہور مخاصمت و منازعت گردید و قصد یکدیگر کردہ
 آتش محاربہ بر افروختند از طرفین صفہا آراستہ بجنگ پرداختند بہادران جانفشان تیہا
 اختہ اسپان انداختند و تیر بار تافتند و جانہا شگافتند نظم

سلجک محل زاہن جوان چو معنی و الفاظ معلق نہان

دران رزم تیرے کراشت جیت چو مضمون جربستہ در دل نشست

بالآخر تاج الدین تاب مقاومت نیاوردہ منہز گشتہ در کرمان اقامت و رزید و سلطان مظفر
 و منصور شدہ بہ استقلال کمال بسلطنت پرداخت در سستہ در چوگان بازی از اسپ
 افتادہ گویے زندگی بچو لانگاہ آخرت رسانید مدت بہت سال حکومت ہندوستان نمود
 از انجملہ سلطنت غزنین چار سال *

سلطان آرام شاہ پسر خواندہ سلطان قطب الدین

چون سلطان مرحوم پسر صلیبی کہ سزاوار جہان بینی تواند بود نہداشت ارکان دولت باتفاق
 یکدیگر آرام بخش پسر خواندہ سلطان را کہ سواے او وارثی نبود بکہ در داشت در سستہ در خطہ
 دل کشائے لاہور بر اورنگ فرماندہی اجلاس دادہ سلطان آرام شاہ خطاب کرد و با طرا
 مالک احکام و مناشیر صادر گشت و نوید عدالت و نصفت بخلایق رسید درین اثناے
 امیر علی اسمعیل حاکم دہلی باتفاق جمعی از امرائے ملک التمش را از بدو ن طلب داشت و
 ملک در دہلی رسیدہ قلعہ را در تصرف خویش در آورد و سلطان آرام شاہ از استماع آمدن

در سرانجام مہمات جہانبانی و انتظام معاملات ملک ستانی مقید گردید و اسرعا وقتاً قلعہ دہلی
و میرتہہ تخییر نمودہ بہر جا حکام نصب گردانید و در سال دوم قلعہ کول نیز مسخر کرد و قلعہ گویا
و بداون و دیگر قلاع فتح کردہ بر سر گجرات رفتہ انتقام شکست سلطان کہ سابقاً تخریر در آمدہ
از رائے بہیم دیو گجراتی گرفتہ انولایت را تاخت و تاراج نمودہ بفتح و نصرت بدہلی مراجعت
کردہ خطبہ و سکہ بنام سلطان رواراج داد ازان تا پنج شہر دہلی دار الخلافت سلاطین مسلمین مقرر
گردیدہ مرتبہ ہنم در ۱۶۹۵ء باز سلطان از غزنین بہند آمدہ ولایت قنوج را مفتوح کرد و رسید
زنجیر فیل و دیگر اموال غنیمت گرفتہ برگشت چون سلطان غیاث الدین برادر کلان سلطان
کہ اسم سلطان برو بود و چنان گذران را پدر رود کہ د سلطان از روسے جو انردی و والا بہمتی ولایت
غور و ترکستان و غار زم و دیگر ممالک بوارشان قسمت کردہ خود بر ولایت غزنین قناعت
نمود مرتبہ دہم چون سلطان شنید کہ در نواحی لاہور طایفہ کہو کہران عصیان ورزیدہ قلیلہ فتنہ
و شرارہ شراست بر افروختہ اند ہذا برائے تادیب ان گردہ از غزنین را د بلاہور آورد
ملک قطب الدین نیز از دہلی بخدمت سلطان رسیدہ باتفاق یکدیگر گوشتال انجامتہ
بد مال بے اعتدال کردند سلطان بعد تنبیہ انفرقہ و تنظیم امور ملکبہ از لاہور معاودت بغزنین
نمودہ چون نزدیک رسید در دیہی از دیہات توابع غزنین از دست فدائے کہو کہر کہ برکاب
سلطان رفتہ بود باتفاقی کہ روداد در جہ شہادت یافت گویند کہ خزانہ بسیار از طلا و نقرہ
و جواہر زواہر از و ماند و از انجملہ پانصد سن الماس کہ از جواہر نفیسہ است بقلم درآمد و دیگر
اموال از ہمین قیاس باید کرد **بیت**

دریاب کنون کہ نعمت بہت بہت است کین دولت و ملک میر و دوست بہت

پانزدہ نوبت سلطان بر ہندوستان یورش کرد و در مرتبہ شکست خورد و دیگر مرتبہ بفتح
و نصرت کامیاب گشت چنانچہ تفصیل آن بقلم درآمدہ تا آخر عمر سی و دو سال سلطنت نمود
از انجملہ فرمانروای ہندوستان پانزدہ سال و دو ماہ سلطان قطب الدین ایک غلام
ز خرید سلطان شہاب الدین نیابتاً حکومت ہندوستان داشت بعد ازانکہ سلطان در جہ
شہادت یافت از دہلی برآمدہ د لاہور رسید اصالتاً سریرائے خلافت گشت و پانزدہم
ربیع الاول سن ۷۳۰ء سکہ و خطبہ بنام خود کرد چون انگشت خنصر او شکستہ بود از نیجت اورا
یک گفتند سلطان غیاث الدین محمود برادر زادہ سلطان شہاب الدین از فیروزہ کہ

صف ترکمان رسید بهر مصاف تیغ بر کرد سهند و ان ز غلاف
 ترک و هند و بهم در افتادند داد مردی و مردی دادند
 جو پهای ز خون چو گشت و ان سران کشتگان بسیل دوان
 هند و ترک بسکه کشته شده دشت هموار پشته پشته شده
 از قضا ترک چیره دست افتاد لشکر هند را شکست افتاد

چون مشیت قادر علی الاطلاق بران شد که سلسله جانبانی هند وستان از فرقه هند و منقطع
 گردد و این مملکت و دخل سلطنت و سایه عدالت فرمان ر وایان مسلمین در اید و در ممالک
 هند و ارج اسلام بمنصه ظهور رسد شیم فتح و نصرت بر اشجار علام اقبال سلطان و زید و
 مہال دولت رائے پتھورا در عواصف ادبار از بیخ و بن افتاد یعنی رائے پتھورا ناگهان
 در رزمگاہ دستگیر گشته قتل رسید و لشکر یانش جمعی علف تیغ خون اشام مبارزان ظفر جام
 گردید و فریقی بستان جانستان بہادران نصرت نشان جان در داد و بسیاری را خرمن
 بہستی از آتش توپ و تفنگ پاک سوخت و اکثرے پایمال فیلان کوہ متثال شدند و
 خلق انہوہ بدست شجاعت مندان نصرت منش گرفتار گشتند و کہاںڈے رائے برادر
 رائے پتھورا کہ سپہ سالار بود و ہر میت را غنیمت دانستہ بصد رسمی و تلاش جان خود را
 ازان مہلکہ سلامت برد

چنان بمیناک و ہراسان گرخت کہ ز نارا از گرانی گسیخت

قلعه سرستی کہ تلاوری بودہ باشد و ہاشی و اجمیر کہ دار الملک رائے پتھورا بود و بتصرف
 کسان سلطان درآمد مال و امتنع ان قلاع بدست بہادران فیروز مند افتاد و سلطان بعد
 فتح چند روز در ہمان سرزمین اقامت و زیدہ در فراہم آوردن پر اگند گیہائے ممالک
 و امن و امان شائع و مسالک و بخشیدن مرہم بہ جراحت ہائے قلوب رعایا و برآید
 تسکین و ہائے کافہ خلایق و انتظام مہام مکی و مالی مساعی جیلہ بکار بردہ پس از حصول
 جمعیت خاطر از سر انجام امور مملکت و کار ہائے سپاہ و رعیت ملک قطب الدین
 ایبک را کہ غلام برگزیدہ او بود و در قصبہ کہرام ہنقا و کروسے دہلی نایب سلطنت گذاشتہ
 خود براہ کوہ سواک روان شد اکثر محال کوہستان را غارت کردہ غنیمت فراوان
 بدست آوردہ بغزنین رفت بعد معاودت سلطان ملک قطب الدین ایبک نیابتاً

از آنجا که آفتاب مراد از مطلع امید بر ترقی می آید و شاید مرام از پرده آرزو بسازد و کرشمه
چهره میکشاید قانونی است قدیم که ایزد جهان آرا چون میخاهد که برگزیده خود را بر فراز تخت
فرمان روائے ممکن سازد از مبادی حال آن نیکبخت را مورد محن و مشاق گردانیده در زمان
معمود ابواب ادراک مقصود بر روی او میکشاید **مثنوی**

درین دیر کهن رسمیت دیرین که بے تلخی نباشد عیش شیرین
نیفتد در جهان کس را بلائے که ناید زان بلا بوسے عطائے

اگرچه درین محاربه سلطان جلالت با کرده مراتب تهو ر بجا آورد اما چون در شیت ایزدی
فتح و نصرت بر وقت دیگر موقوف بود درین مرتبه بر لشکر سلطان شکست افتاد و کباندی
رائے برادر را ئے پتورا که حاکم دہلی بود غالب آمد فیل سوار حمله آورد و با سلطان در او یخت
و باز وے سلطان را بضرب نیزه مجروح ساخت نزدیک بود که سلطان از شدت درد
زخم بیوش شده از اسپ فرو افتد درین وقت غلام خلیج بچه در رسید عقب سلطان بر
اسپ نشسته از رزمگاه بیرون آمده در لشکرگاه رسید و سلطان را سلامت بمنزل رسانید
در رخ غوغائے که از زخمی شدن سلطان و نارسیدن در منزل در خلائی بود نمود و سلطان
زیاده از آن صلاح جنگ ندیده از آنجا معاودت کرده بهزار تعب و محنت در غزنین رسید
و را ئے پتورا بعد مستح در سهند آمده قلعه را از کسان سلطان بعد محاصره یکسال و یکماه تسخیر نمود
بکسان خود سپرد و مرتبه ششم در ۸۸۰ هجری باز سلطان بلشکر گران متوجه هندوستان گردید و
در همان موضع زاین که سابقا جنگ شده بود نزول عساکر طرفین اتفاق افتاد و هنگام صبح که شاه
چرخ برین مهر چارم سپهر تیغ ظلمت سوز بقصد انتقام هندی تیره روزگار شب از نیام
گیتی کشیده لشکر کافر کیش ظلام رو با نهزام داد و اعلام سیاه فام جنود لیل از پر تو با بچه راکت
افزار سلطان بنهار رو بجای نوازی نهاد و دلاوران جنگ جو و بہادران پر خاشخو با ہمدگر پیوستند
و جنگی که از دوستان رستم و دانستنی بوده باشد و کارنامه افراسیاب تواند بود بروے
کار آوردند و روح آن پہلوانان را بر فلک برین ثنا خوان خود گردانیدند گاہے ترکان جلالت
کیش جرات و جبارت نموده بر ہندوان غالب می شدند و گاہے ہندوان تہوار اندیش
از دلاوری و دلیری بر ترکان غلبہ می آوردند **منظم**

دخستہ گردانید بیت

تراک تیر و چاکا چاک شمشیر دریدہ مغز پیل وز ہرہ شمشیر
 قضا را رائے بہیم دیو غالب آمدہ فتح یافتہ بسیاری از لشکرین سلطان را علت تیغ بیدین
 نمودہ و سلطان ہزیمیت خوردہ ہزاران رنج و تعب رجعت نمودہ بغزنین رسید مرتبہ سویم
 در ششہ لوائے توجہ بہست لاہور برافراشت سلطان ملک خسرو از نسل سلطان محمود غزنوی
 کہ ششمہ از احوال او تخریر در آمدہ حکومت لاہور داشت بعد محاصرہ و محاربہ فتح قلعہ نزدیک
 رسید خسرو ملک عاجز شدہ پسر خود را بایک زنجیر نیل بطریق پیشکش فرستادہ صلح نمود و
 سلطان پیشکش ہر سالہ مقرر کردہ بغزنین معادت نمود مرتبہ چہارم در ششہ بر سر دیول کہ
 بہتہتہ مشہور است رفتہ تمام ولایت در کنار دریا کے سندانہ بضبط در اور و نقایس و
 نوادران دیار بال بسیار گرفتہ برگشت مرتبہ پنجم در ششہ باز بولایت لاہور آمدہ محاصرہ و
 مجاہدہ نمود خسرو ملک تاب نیاوردہ در قلعہ لاہور متحصن گردید سلطان نواحی لاہور غارت کردہ
 در میان دریائے راوی و چناب قلعہ سیالکوٹ را کہ بنائے آن از قدیم است و شکست
 و ریخت کہ در ارکان آن راہ یافتہ بود بتجدید و ترمیم تعمیر نمودہ نایب خود را گذاشتہ برگشت
 و خسرو ملک باتفاق طایفہ کہو کہران مدتی محاصرہ قلعہ سیالکوٹ نمودہ بے نیل مقصود بلاہور
 عود کرد و مرتبہ ششم در ششہ باز سلطان از غزنین بلاہور آمد و خسرو ملک بعد تحصن عاجز شدہ
 غیر از احضار چارہ ندانستہ بلا زمت سلطان سید اور سلطان باخود و غزنین برد و در لاہور تاب
 خود نصب کرد و خسرو ملک در ہانجا جملہ زندگی قطع نمود مرتبہ ہفتم در ششہ سلطان باز ہندوستان
 آمدہ قلعہ سہرند را کہ دران زمان دارالایالت را جہائے عظیم الشان بود بدست آوردہ یک ہزار
 و دویست سوار درانجا گذاشتہ در موضع نراین کہ الحال ان را تلماری گویند رسید رائے پتہرا
 فرمان روا کے ہندوستان بالشکر گران و توپخانہ فراوان بران سرزمین آمدہ صفوف مصاف
 آراستہ ہر دو لشکر بہم مقابل گشتہ داد و اندازگی دادند منظم

دو دریا کے در موج و جوش آمدند

دو ابراز دوسو در خروش آمدند

زمین آہنیں شد سپہا بنوس

برآمد ہر دو سپہ بوق کوس

زمین شد چو دریائے آوینخت

زبس کشتہ و خستہ و ریخت

۱۱ قلعہ بہتہتہ ہفتمین جلد اول صفحہ ۵۷

خسرو شاہ بن بہرام شاہ چون اورنگ آراے فرمان روای گشت سلطان علاء الدین
حسین غوری غالب آمدہ غزنین را از دستخلص نموده در تصرف خویش آورد و خسرو شاہ
ہزیمت خورده از ملک موروثی خویش برآمدہ روہند و ستان ہناد و لاہور را بہ تغیر داد
تا آخر عمر بحکومت ولایت پنجاب قیام ورزیدہ در ۵۵۰ در خطہ لاہور چارغ زندگانی ادا
تند باد اہل منہ شد مدت سلطنت او پنجاہ و ہشت سال ۴

سلطان خسرو ملک بن خسرو شاہ بعد رحلت پدر بر سند حکومت ولایت
پنجاب متکلم گشت چون سلطان شہاب الدین برادر سلطان غیاث الدین بن سلطان علاء الدین
غوری از جانب برادر کلان خویش نیابتاً در غزنین می بود و بمقتضائے کار طلبی بر اطراف
ممالک لشکر میکشید کہ بہت بہ تغیر ہندوستان بستہ علی التواتر بر لاہور یورش کردہ
خسرو ملک را بجار بہ و مجاہدہ عاجز گردانید آخر الامر خسرو ملک تاب نیاوردہ در ۵۸۲ ہجری
نزد سلطان شہاب الدین در غزنین رفتہ ہمان طرف ولایت حیات سپرد مدت حکومت
او در لاہور بہت و ہشت سال از ابتدائے سلطان ناصر الدین سبکتگین تا خسرو ملک
ہفت تن مدت دو صد و ہفتادہ سال سلطنت غزنین و بلاد ہندوستان کردند ۴

سلطان شہاب الدین عرف مغر الدین محمد

برادر کلان او سلطان شمس الدین مشہور بغیاث الدین ولد سلطان علاء الدین حسین خلافت
غور داشت سلطان شہاب الدین از جانب برادر کلان خود بر غزنین لشکر کشیدہ در ۶۱۹
فتح نمودہ نیابتاً بحکومت آن ولایت قیام ورزید چون شجاعت مند و کار طلب و دلاور و صاحب
اقبال بود کہ مرتبہ بہ مرتبہ قصد چہانگیری و ممالک ستانی نمود و مرتبہ اول ولایت ستان
از تصرف فرامطہ داوچ را از قوم تہاتہ تغیر داد و دو تائب خود را گذاشتہ بغزنین مراجعت کرد
مرتبہ دوم در ۶۲۰ باز در ملتان داوچ آمدہ براہ ریگستان عزیمت گجرات کرد
راے بہیم دیو مرزبان از ولایت لشکر فراہم آوردہ صفوف مصاف آراست و جنگ عظیم
روداد چون لشکر سلطان از مسافت بعید رسیدہ ماندہ و مند بور شدہ بود معہذا از قطع
مسافت ریگستان رنج بے آبی و تعب بے غلگی کشیدہ و لشکر راے بہیم دیو فراوان و
تازہ زور بود و چون سلطان را بہ خرتیو دم شمشیر و نیک ستانی و ضرب و کشتن کرد

بایزدی چون است سلطان از بسکه دلش در سلسله و نیابند و در گرداب تعلق غرق بود فرمود
که اقسام امتعه و انواع اقمشه و اجناس غریبه و اشیای عجیبه و جواهر نادر و اهر بے نظیر
و لؤلؤ سلاله و پذیر و آلات طلا و نقره و ادوات مرصع و زین و سایر خزان کارخانه
و تمامی اسباب تجملات آنچه موجود است همه را از نظر بگذرانند فرمان پذیران حسب الامر
بعل آورده تمامی نفوذ و اجناس در پیشگاه منظر بر چیدند سلطان نظر بران انداخته و انگلی
بکسی نداد و از مفارقت آن حسرت خورده رحلت کرد و نظم

ز در نعمت اکنون بده کان تست	که بعد از تو میرکان ز فرمان تست
پریشان کن امروز گنجینه چست	که فردا کلیدش نه در دست تست
کسی گوئے دولت ز دنیا برد	که با خود نصیبی سبقتی برد
تو با خود سیر تو شنه خوشتن	که شفقت نیاید ز فرزند وزن
غم خویش در زندگی خور که خویش	بروه شیراز از حسره خویش
بنفخارگی چون سرانگشت من	نخار و سکه در جهان پشت من

دست سلطنت سی و پنج سال *

امیر مسعود بن سلطان محمود بعد رحلت پدر و الا قدر زینت افزائی اورنگ
خلافت گردید اما بر هندوستان یورش نتوانست کرد *

امیر ابو سعید بن امیر مسعود از ششش برادر کلان تر بعد پدر سریرا رانے
فرماں روائی گشته عدالت و صفت را رواج داد و مرتبه بر هندوستان یورش نمود
لیکن چندان دست نیافت بعد اہندام تہانہ و بعضی امکنہ معاودت کرد *

بہرام شاہ برادر امیر ابو سعید پس از برادر کلان اورنگ نشین چاہانہانی
گشتہ بر ہندوستان یورش نمود بعضی بلاد و امصار کہ پدر و برادر کلافش مسخر کردہ
بودند بزور شمشیر بہ تخریر آورده امرائے خویش دران امکان نصب کردہ مروج قوانین
اسلام گردید اما سلطنت او در ہندوستان بقا نیافت و در ضبط ممالک ایران و توران
و محاربہ بلطین ان دیار بسر برد کتاب مخزن اسرار از تصنیف مولانا رائے نظام الدین
گنجوی و کلیدہ دمنہ تالیف علامہ نصر احمد مستوفی در عہد او درست شد و او در ۷۵۴
از ہجری قمری در گذشت *

کہنہ و فرسودہ لارنگین نمودن و از و چشم نوی داشتن از عقل و و راست و از گل پڑ مرده
امید فکشتگی کردن بہ بنجر وی نزدیک بالفرض اگر از خضاب ریش تقلید جوانی میشود و فرسودگی
تن و ژولیدگی چہرہ و گم گشتگی احساس حواس و کم شدگی قوائے بدن و خمیدگی قامت
دلیلی است قاطع و حجتی است ساطع بر رسیدگی عمر یا آخر با عی

چون پیر شدی کار جوان نتوان کرد پیری است نہ کافری نہان نتوان کرد
در ظلمت شب ہر آنچه کردی کردی در روشنی روز بہمان نتوان کرد

القصہ چون سلطان را ایام شباب در گذشت و عہد شیب نمودار گشت و در بارغ جوانی
غزان پیری در رسید حواس صوری کمی پذیرفت و در قوائے بدنی تفاوت ظاہر گشت جوانی
کوس رحلت نواخت صنعت ناتوانی طرح اقامت انداخت بلیت

جوانی بود خوبی آدمی چو خوبی رودکی بود غوری

بنائے عمر اگر ہمہ با حیات رسیدہ آخر خلل پذیر و دوم حیات اگر ہمہ بفیض میحافض
یافتہ بر باد میرود و ردیوان کہہ ازل منشور حیات جاوید بنام احدی مرقوم نگشتہ و طفرائے
زندگی ابد بر اسم سچکس ثبت نشدہ ہنگنان را ازین دار فنا بمنزل بقا باید شتافت و ہمہ
کس را در جولانگاہ آخرت باید تاخت درین صورت سلطان در ۲۱ کہ بعلت دق و رحمت
ضیق النفس اورنگ خلافت خالی کردہ سمند زندگانی در جولانگاہ مرگ تاخت از شہرستان
ہستی بجا نبیستی نفتارہ رحیل نواخت منظم

دگرگون شدہ آسمان و زمین ز فوت شہنشاہ دنیا و دین

دل خلق شد ز آتش غم کباب بنائے جہاں از حوادث خراب

ہمہ کرد جامہ سیاہ و کمبود ز خون دل از چشم ما راند رود

ہمہ بر سر افشانند از غصہ خاک چو خامہ ہمہ سینہا کردہ چاک

گریبان جان چاک زد صمیم روان گشت از چشمہا رود و خون

بہریدہ شب زلف پر پیچ و خم ز خون گشت رود زمین لالہ گون

ناہ و ز فریاد پر شد جہان بگردون گردان برآمد فغان

ز دل رفت صبر و ز سر رفت ہوش برآمد ز جانہا فغان و خروش

گریند در زمان سکرات مات کہ زمان ترک از تعلقات دنیا کے دون و وقت توجہ

معلوم کرده زینجا دار عاشق آن یوسف دیدارگر دیده بلباس فقیری در بدخشان رسیده ایاز را
 بصورتی که در عالم مثال مشاهده کرده بود شناخته بقیست گران خرید و در غزنین آورده با او
 نزد عشق و محبت باخت و بعضی شعران نوشته اند که ایاز اگر چه حسن صوری و جمال ظاهری چندان
 نداشت لیکن در اخلاق پسندیده طاق و باوصاف گزیده شهره افاق بود و از حسن سیر
 جانفزائی و دل ربائی مینمود و از نیکو خضایل مردم را شیفته و فریفته میکرد و اینهمه شیفتهگی سلطان بر
 سیرت نیک خضایل فرخنده وادائے نخبه و خوشه جمیده او بود و منظومه

نیک مردم نه نکور و نیست خوشه نکو مانه نیک و نیست
 هر که در وسیرت نیک بود آدمی از آدمیان او بود

با بجمه سلطان چون بحد کهرت رسید و موسی سفید در محاسن پدیدارگر دید بصلاح حکما برائے حسن افزائی چهر
 نورانی خویش شروع بخصاب نمود بے شایبه تکلف و داخله تخلص خضاب و ایام شیب و نق افزائی شبابت
 و چهره پر مرده را از لعیه آب تاب محاسن سفید را حسن افزود جوانی و عهد پیری را سرایه سرت و کامرانی موسی
 کافوری را کسوت آرای غمخیزین و ریش برف نثار خلعت پیرائے مشکین چمن افشوده را جویبار است و بوستان
 خزان را زینب بهار از تاشیران آب رفته در جوئے بر ناسے بازی آید و جوانی خفته چهره بیداری می آید پیری
 آمده رخت اقامت می بندد و جوانی رفته صورت معاودت می پیوندد و تاثیرات ابعیات دارد که در
 پیری و نق جوانی بر سے کاری آمد و عجزات خضر در حیرت است که بنگی رازیب زینت نومی می نخبه منظومه

جوانی چون نسیم نوبهار است و سله بر رنگ بوس گل سوار است
 اگر در یافتی بر دانشت بوس و گر غافل شدی افسوس افسوس

اگر چه حکیمان و الادانش و هنرمندان خرد منش برائے موسی سفید خضاب طرفه صنایع و نادره اختراع
 کرده اند اما قانون گویان اقلیم وجود در نسخ فکر و شهود چشمن و دستور العمل بقلم آورده که چون از
 کشور بدن عالمیان بهار ربیع جوانی منقضی گردد و خریف پیری در رسید و عزل عمل شباب
 و نصب احکام شیب در میان آمد و عود جوانی بیرون از حیزا مکانی است جمعی بواهبوس
 معلوب نفس که در ایام پیری ریش را رنگ کردن نشاط جوانی تصور کرده اند فی الحقیقت
 نور را در ظلمت می پوشند و صبح را بشام بدل می کنند حسن محاسن را بے رونق و زیب
 چهره را زایل می سازند در موسم خزان جو بیار در باغ روان کرده توقع رونق بهار داشتن
 محض ابلهی است و در ذراعت قابل در داب دادن و امید سر سبزی نمودن و ابلهی و پاچه

کنان مقابل کرده آید سزااست و همه کس شیفته و فریفته گشته مائل به خریداری آن گوهریج
 و لداری شده قیمت آنرا از قیمت شاه کنعانی گذرانیند تا آنکه صیت حسن و خوبی آن سروتون
 محبوبی در گوش سلطان رسید سو اگر راجعه آن سلطان ملک جمال طلب داشت و بجز و مشاوه
 مبتلا و مشتاق گشته عنان اختیار از دست داد و بمقتضای فریفتگی و شیفتگی آن را بقیمت
 گران آنچه سو اگر میخواست بلک زیاده بران خرید و انیس انجمن خاص و مجلس اختصاص
 گردانید و شیفته خوے و او نیخته دام موے او گشت حسن ادایش سحر سازی و فرخنده
 لقایش و لولازی بکار برد و تکلم شیرینش راحت انسانے روح روان و خنده نیکیش
 مسرت پیرائے دل و جان گردید زلف عنبرینش زنجیر خرد کامل مشکینش سلسله عقل شده و
 عشقش بر کشور دل کو سنج نواخت و محبتش در ساحت سینه لوائے ظفر برافراخت تیر
 نگاهش بجاگ دوزی پرداخت و غنک مژگانش جان را خسته و بمرح ساخت احمق عشق
 است پرده بر انداز شرم و حیا بر هم زن امتیاز چون و چرا دامنش از لوث کفو و ناکفو میرا
 ساختش از خس و خاشاک حسب و نسب معرعل را با خدفت وصل میدهد و حیر را با حیر
 پیوند میکند بدرگاهش شاه و درویش برابر و در حضرتش خواجه و غلام همه بنظم

این عشق که هست بخود از خویش	نه شاه شناسد و نه درویش
این عشق ز دل چو بست محل	نه گام شمارد و نه منزل
عشق است که یافسته بستی	دست همه را بنجیره دستی
چون عشق رسد باتشین تاب	صد زهره آهین کند آب
عشق است هزار شعله در تاب	عقل است هزار جنبه در آب

القصة سلطان عاشق وضع و اطوار و شیفته حسن ان ماه دیدار گردید او را بر تمامی خادم و حشم
 برگزیده مامور امر و حکوم حکمش گشت اشعار رنگین و ابیات ندرت تقصین در محمود نامه
 و دیگر رساله از عشق و محبت او گفته سوز درونی و راز نهانی خویش بر صرصر ظهور آورده
 چنانچه قصه عشق و نیاز سلطان و حسن و ناز ایا از مشهور است و در اکثر کتب مسطور علی الخصوص
 مولانا زلالی این داستان را باین شایسته و مضامین نادره و تجرید آورده چهره آرائے
 نظرت بلند و صورت پیرائے فکر از جبهه خویش گشته اما مولانا می نویسد که سلطان ان ماه
 دل فریب را در خواب دیده و بدون آن لعل کان دلبری را در بدخشان در همان خواب

مولانا در شعر خود فردوسی مینوشت چون از اتفاقات درغزنین رسید و حقیقت فضل و کمال او سلطان ظاهر گردید او را در صحبت خود جا داده پایه قدرش از فضلای آن عصر بلند ساخت و بنگارش شاهنامه امر فرمود مولانا بمقتضای دانش و الاحساب الامر سلطان عالیقدر شاهنشاهی مستحکم احوال سلاطین کیان و فرمانروایان ایران و توران و دلاوری و دلیری و شجاعت و مردانگی رستم و اسفندیار و فراسیاب و سهراب و دیگر پهلوانان نامدار بشصت هزار بیت در مدت سی سال درست کرده اگر چه در عهد سلطان کتاب نظم و نشر بسیار از طبع شعرائی نامدار بعرصه ظهور آمده اما شاهنامه را اشعار رنگین و حسن مضامین و مقدمات ندرت آئین و حکایات لطافت آئین نزاہت و دیگر دارد و مرغوب طبایع سلاطین عظام و مالوت قلوب طوایف انام است و شعرائی والا فطرت و تعریف و توصیف این کتاب اشعار بسیار گفته اند از انجمله انکه بیت

ہر آنکس کہ شہنشاہ خوانی کند اگر زن بود پہلوانی کند
و سلطان اگر چه چندین ہزار غلام داشت اما سرادیشان ملک ایاز بود کہ سلطان در کمند عشق
او گرفتاری داشت گویند کہ این ایاز خلف والی کشمیر بود بخورد سالی ہمراہ پدر خویش در شکار گاہ
رسید جمعی از عیاران آدم عز و بقایوس کہ یافتند ایاز را بدست آورده ازان ولایت بدر
رفتند و در بدخشان رسیدہ ان محل درج شاہی بہت سوداگری بقیمت خاطر خواہ فروختند
و از تقدیرات قادر مطلق شاہ ہزادہ بغلامی منسوب گشت و ان سوداگر اگر چه اقسام اجناس
نفسیہ و انواع اشیائے غریبہ و ذواہر ہواہر شاہوار و دُر و غر ابدار و غلامان عثمان شعار و
کینز ان پری دیدار با خود داشت اما نظر بر حسن و جمال ایاز قیمت ان را از جمیع اسباب
و اشیائے زیادہ بخاطر آورده او را از جان عزیز تر داشتہ و تربیت و پرورش توجہ
برمی گماشت بقصد تجارت از بدخشان درغزنین رسیدہ محل اقامت انداخت و خست
سوداگری در چار سوبے بیع نمود و اساخت و ان مصر شہرت یافت کہ تاجرے با قسام
اجناس ناوردہ و اسباب گرانیہ رسیدہ و غلامی ہمراہ دار و کہ نظر صورت بین بظاہر آن
تاب نیار و ازین خبر خود و بزرگ و وضع و شریف بقصد دیدن ان ماہ فلک لہری ہجوم
آورده نظارہ آن ماہ پارہ مستلزم مفتون می شدند و بر زبان می آوردند کہ بے نشانیہ نکشت
اگر چہ روزانی ان بہاہ آسمان نسبت داده شود و راست و اگر در حسن و خوبی بہر یوسف

لشکر عظیم بجانب ملتان و سنده کشیده تا چهار هزار کشتی ساختند و بر هر کشتی سه شاخ آهن
در کمال قوت و حدت مضبوط کرده یکے بر پیشانی و دوبره دو پہلو پرداختند چنانچه هر چه
مقابل این شاخها آمدی خورد و شکستی و منهدم گشتی ان کشتیها را در آب سر داده و جوانان را
باتیر و کمان و بندوق و قاروره نشانده رد باستیصال معا بد اورد و ان مردم خبردار شده
اہل و عیال و اطفال خود را بجزایر فرستاده جریدہ بمقابل نشستند و جنگ عظیم و پیوست
اکثرے از انجماۃ کہ مقابلہ کشتیها آمدند کشته شدند یا غرقہ بحر فنا گشتند سلطان بعد استیصال
و گوشال انجماۃ بدال بغزین معاودت کرد و القصہ سلطان با خلاق حمیدہ مخلق و صفات فرخند
موصوف بود و شجاعت جیلے و دلاوری اصلی مالک ستانی و جهانگیری مینمود و وسیع آرای
و تیغ گذاری مخالفان را منکوب و مغلوب و مقهور میکرد بر رعیت پروری و داد گستری عالم را
رونق می بخشید و بعدالت و رزای و انصاف پڑ و ہی ستمکاران را بسزا و ستمدیدگان را بسزا
میرسانید بختاپوشی و عطا پاشی مجربان را نوید بخشش میداد و بسجادت سخی و زرخشی مقلان را توکل
می ساخت و دینداری و پرہیزگاری شمیمہ قومیہ او بود در ترویج احکام شریعت عباد اجر
او امر ملت بمیناسیمہ رضیہ داشت تعصب دین نوعی در ضمیر مینرش مضمربود کہ بقصد حصول
ثواب دوازده نوبت بہندوستان یورش نموده لاکھ فتح و نصرت برافراشته مراتب
جہاد و غزایظہور رسانید از نیجبت اہل اسلام اورا غازی گفتندے و از بسکہ نیت صاف
و ہمت عالی و حوصلہ فراخ و شجاعت ذاتی و بخت بلند و طالع ارجمند داشت بہر طرف کہ
روداد ظہر و فرور زمینی بطریق استقیال پیش آمد نظم

ہر جا کہ جنیتش رسیدہ اقبال برہنہ پادویدہ
شیران چسان شکار کردہ وز مور چکان کنار کردہ
عزمش بظفر ہزبر و پنچیر دولت بقیاس شیر و زنجیر

در سخندانی و نکته بینی و لطیفہ گوئی و مدعاشناسی نظیر خود نداشت و شعر متین و مضامین
زنگین میگفت و فضیلت و علمیت درست داشت فضلا و شعرا را اعزاز و احترام میکرد
با انجماۃ رعایت و احسان بسیار مینمود و ہر اید فضلاے روزگار و سر و قدر شعراے نامدار
مولاناے حسن بود کہ در شعر خود فردوسی تخلص مینمود و جہ تسمیہ انکہ در شہر طوس حاکم انجا
باغی تسمیہ وادہ فرود آمد نام نہادہ بود پدر مولانا باغی ان باغ داشت دین تقریب
Sri Satguru Jagjit Singh Ji eLibrary NamdharanLibrary@gmail.com

سپاہی بہ بسیاری از ریگت بیش گذشتہ گہ مردی از جان خویش
ندیدہ کسے پشت ایشان بجنگ بچستی چو بادو چو کوہ از درنگ

انتظام بخشان لشکر و بخشیان شہاست سیر باین پسندیدہ عرض لشکر بنظر عالی در آوردند
از ان منزل سلطان کوچ کوچ راہی گردیدہ بعد طے راہ دور و دراز در شہر نہرالہ کہ طنطنہ کوہ
سلطان سکناہ انجا فرار کردہ بودند رسید شہر را خالی یافتہ علیہا از انجا برداشتہ راہ سومات
یعنی پاتن پیش گرفت چون در ان سرزمین نزول لشکر ظفر اثر اتفاق افتاد اہل آن شہر در دوا
سومات بر روی کشیدہ اما وہ جنگ شدند بہا در ان لشکر ویلان صغیر بقدم ہمت
و علم نہمت بر معارج قلعہ کشائی طریقہ عروج پیش گرفتہ داخل قلعہ شدہ بجنگ ترو و بسیار
مفتوح کردند و لازم غارت و تاراج بعمل آمد و خلق کثیر قتل و اسیر گشت بتجاہا از ہنسیاد
برکنند و سنگ سومات را پارچہ پارچہ کردہ پارہ ان را بغزنین بردہ بر در مسجد گذاشتہ
کہ بے سپر خلائی گردد۔ القصہ سلطان پس از جہاد از انجا لوائے مراجعت برافراشت

بیرم دیو را جہ عظیم الشان بر سر راہ بود از آمدن سلطان آگاہ بودہ سدا راہ گشت انواع
دست برد نمود اکثرے را کشتہ و خستہ مال و امتعہ فراوان تاراج نمود چون لشکر سلطان
از مسافت بعید آمدہ و از ایام امتداد سفر و بسیاری جنگ کہ در سومات و دیگر جاہا کہ
رو داد ماندہ و عاجز شدہ بود سلطان بمقتضائے وقت صلاح جنگ ندیدہ طے دادہ
براہ ریگستان متوجہ لغمان گردید و راہ صحرائے پرتاب و بے آب پیش آمد ریگ تودہ ہا
چون کوہ آہنگران در تپ و تاب بود و شدت سموم کار آتش مینمود اگر طایرے در ہوا پرید
از اثرے حرارت بحباب شدی و اگر وحشی در ان گذشتی از کثرت حرارت بیجان میشدی
کسے را آب بجز سراب نظر نیامدی و بجز دانہائے ریگ دانہ غلبہ بدست نیفتادے طنوکی
بنودہ آب او جز اشک نوا مید بنودہ نان او جز قرص غور شید

نہ در وی سایہ جز از شب تار نہ در وی بہترے جز بستر خار
بسیب بے آئے و بے غلگی و بے غلغلی لشکر بآن سلطان قسب و عنا کشیدند و اکثرے
از تشنگی و گرمسنگی راہ صحرائے عدم پیش گرفتند سلطان بہراوان محنت و رنج بغزنین
رسید مرتبہ دواز دہم در او آخر سالک بغزیت تابش جمعی کہ در وقت مراجعت از سومات
برکنارہ و ہائے سنگ بان سلطان بے ادبی کردہ بودند و آزار و اضرار رسانید

و جبارت ترکان اهل قلعہ تعجب نمودند و عجزت پذیرفتند راجہ نندا شعر ہندی بعبارات
متین و استعارات رنگین کہ پسندیدہ شعر بہمان خرد گزین و گنبدیدہ سخن دان دانش آئین بودہ
باشند در مدح سلطان نوشتہ ارسال داشت زبان دانان ہند مضمون ان را بعض رسائیڈ
سلطان مسرت اند و گشتہ تخمین نمود و بجلد وی ان منشور حکومت پانزدہ قلعہ ضمیمہ کا لخر نمودہ
باتخت دیگر مرحمت فرمود راجہ نندا نیز مال بسیار و جواہر بیشمار در عوض ان بخدمت
سلطان مرسل نمود و سلطان بعد صلح بغزنین معاودت کرد و مرتبہ یازدہم باز لشکر ہندوستان
کشیدہ بمقصد تخریر سومنات لوائے توجہ برافراخت این سومنات شہر نیست بزرگ
بر ساحل دریائے محیط و بتخانہ مشہور معبد براہمہ بتان زرین دین بتخانہ بسیار و بزرگ
ترین بت را سومنات نامند گویند کہ در زمان پیغمبران بت را از خانہ کعبہ بر آورده در انجا
گذاشتہ اند و در کتب سلف اہل ہند مرقوم است کہ ان بت از زمان کرشن کہ چہار ہزار
سال منقضی شدہ معبود و مقبول براہمہ است بالجلد از غزنین روانہ شدہ قطع منازل و طی
مراحل پیش نمود در اثنا کے را حکم بر عرض لشکر بصدور پیوست بتقدیم این امر بسیار
جد کار و قورچیان کار گزار تعین شدند در عرصہ چون عرصہ امید در غایت وسعت و مانند حیات
اہل در نہایت سخت سپاہی چون قطرات امطار در میان و اذرو و ہجو اوراق و از بار اشجار
در فصل بہار برون از حد حصہ شمار و کے کمنت و اقتدار آورده فوج فوج سواران شیر
افگن و تومان تومان یلان صف شکن در رنگ جوہر ہائے شمشیر در اہن نشستہ و اسپان
و فیلان را در برگستان پنہان کردہ صف ہا آراستند و علہا کے رنگین بہ ترتیب پسندیدہ
برافراشتند از آمینہ فیلان آفتاب در دل شب پدیدار گشت و از کثرت غبار علم ورفشان
بشمال شمع در فانوس نمودار شد منظم

شدہ اندران عرصہ کارزار	مہ بر علم شخصت از عنبار
علہا سر از آوج کردہ برون	شدہ آسمان خانہ چل ستون
زسم ستوران دران پهن دشت	زمین شش شد و آسمان گشت بہشت
یلان سرمنہ از دگیتی فروز	سواران جنگ آور و کینہ توز
ہمہ بادل شیر و نیروی بہر	زنوک سنان شان خرمشیدہ بہر

اتفاقاً بدرگاہ مجیب الدعوات حضور و عجز و خشوع سلطان با جابت مقرون گشت و
 بشیت ایزدی همان شب خوشی عظیم بنیاطرن را راه یافت تمام اسباب دالات را همانجا
 گذاشته بے جنگ با مخصوصان خویش راه فراموش گرفت روز دیگر سلطان بر حقیقت کار اطلاع
 یافته سوار شده کین گاہ ہائے الملک جسته و بے لشکر اورا ملاحظہ کردہ از مکر و خدلیت
 خاطر جمع نموده در شہر رفتہ دست بغارت و تاراج کشادہ عالم عالم غنیمت بدست لشکر
 افتاد و در بیشہ پانصد و ہشتاد و پنج فیل از فیان لشکر راجہ نندیا یافتہ ضمیمہ غنائم نموده
 بغزین رفت مرتبہ ہنم در اسکہ سلطان قصد کشمیر نموده قلعہ لود کوت را محاصرہ کردہ چون
 بسبب استحکام و ارتفاع قلعہ دست تخییران نرسید بجانب لاہور و بانگر روان شد
 غنیمت فراوان بدست آورده با فتح و ظفر سعادت معاوت نموده مرتبہ ہنم از قصد ولایت نندیا کرد
 بعد رسیدن بقلعہ گو الیاد برائے تخییران محاصرہ نموده از انجا کہ قلعہ گو الیاد در استواری و محکمگی
 کارنامہ ایست از فرمان دہان پیشین و یادگار نیست از کاراگاہان متقدمین طاہر اولوالماجنہ
 خرد برگ و شرفات ان نتواند پرید و سمند تیز رو خیال در فضائے ان سراز ان نمیتواند جولان
 نمود منظم

ایکے قلعہ پر روئے آن کو ہزار ہا اور دستہ تا بچرخ چہار ہند
 برو مرغ اندیشہ را راہ نیست کسی از کار و کردارش آگاہ نیست
 بالضرور سلطان بجاکم انجا صلح کردہ سی و پنج و پنج فیل پیشکش گرفته متوجہ قلعہ کالجہر مسکن راجہ
 نندیا گردید بعد رسیدن راجہ قلعہ کالجہر را از لشکر محاصرہ محیط گردانیدند قلعہ بطور بتانست
 و استحکام در ہندوستان نظیر ندارد تخییران غیر از بازوئے اقبال صورت نہ بندد و جز
 بقوت سر پنچ بخت فتح نتوان کرد نظم

حصارے چو گردون گردان بلند
 کد رفت ز جربش بود بہرہ مند
 دید قلعہ دارش بگردون جواب
 کند ویدہ بانی او آفتاب

چون محاصرہ بامند کشید راجہ نندیا با وجود محکمگی قلعہ عاجز شدہ سیصد و پنج فیل پیشکش
 قبول کردہ و نہار خواست و فیان پیشکش را بے فیلبانان از اندرون قلعہ سردادند بفرمودہ سلطان
 ترکان شہا سبب نشان بچستی و چالاکي بران فیان سوار شدہ ایل کردند از نظارہ این جرات

عربده جوتند غوصه ر عفریت پیکر اگر به بلندی و بالای بکوه نسبت کرده شود لایق و اگر
به تندی و تیز روی بباد تشبیه داده آید بنفس الامر موافق در پردلی وصف مشکنی و دلاری
و جنگ آوری انگشت نمانے روزگار بود نظم

تیز رو و تیز د و تیز گام خوش روشن و خوش منش و خوش طعم

هم حرکتش متناسب به هم هم خط و تنش بتقارب بهم

سلطان از ابقیت گران خریداری میکرد و میسر نمی شد بحسب اتفاق آن فیل مست بشی
از فیلبانان راسے مذکور گر نیخته بسرا پرده سلطان قریب شد سلطان آن بدست آورده خوشاینها
نموده خدا داد نام نهاد چون بغزنین رسید و غنائیم سفر قنوج بشمار درآمد پنج لک و بست
هزار درم و پنجاه و سه هزار برده و سیصد و پنجاه فیل بقلم درآمد مرتبه هشتم چون سلطان
شنید که راجه نندا حاکم کالنج کوره حاکم قنوج را بنابر آنکه او سلطان را اطاعت و انقیاد نموده بود
بقتل رسانیده سلطان را این سخن ناپسند آمده باستیصال نندا مقصد مصر ساخت و در
منوجه هندوستان گردید چون باب جنار رسید راجه نرو چیال که چند مرتبه از صدمه لشکر
سلطان گر نیخته بود بامداد و اعانت راجه نندا سدا راه گشته بمقابله لشکر سلطان برآمد چون
اب عیق در میان بود بحکم سلطان نتوانست کسے از آب گذشت اتفاقاً بقتل نفر غلام
یکباره آب بازی کرده از دریا گذرشته لشکر راجه نرو چیال را از روی جرات و دلاری
در هم شکستند و از عقب آنها نیز بسیاری دیگر تیز تر عبور کرده جنگ کردند راجه نرو چیال
هزیمت خورده با چند کس بدر رفت و غلامان سلطان بشهری که در آن نواحی بود در آمده
دست بفارت دراز کردند و تاجانها را مسار نمودند سلطان بعد فتح از آنجا ر و بولایت نندا اور
گویند سی و شش هزار سوار و صد و چهل و پنجاه هزار پیاده و سی صد و چهل فیل میش نندا بود
سلطان باتوزک و پنجل برابر او نزول نموده پیغام اطاعت و اسلام کرد راجه نندا گردن
از فرمان بر تافته بچنگ قرار داد و سلطان بر بلندی ایستاد و کثرت لشکر غنیم بنظر در آورده
در خود تاب مقام دست ندیده از آمدن پیشبان گردید و جبین نیاز بر زمین خنجر هناده از حضرت
ایزد بے نیاز و داور بے نیاز در خواست فتح و نصرت نمود نظم

اے که خواهی که بلا جان آخری ر و س خود را در تضرع آوری

کین تضرع را بر حق قدر است ان بهاکانجا است و دیگر جانجا است

نیاورده بے جنگ و بفرار نهاده شهر را خالی ساخت لشکریان سلطان در شهر خالی رسیده آنچه یافتند غارت کردند و بتهاشمک شدند و بتجانه انداختند و بت چکرسوم را بغزنین برده بغرموده سلطان بر درگاه نهادند تا پسر خلایق گردد

بته چون برادر دهمات کس که نتواند از خویش را ندن کس
نه نیروی دستش نه رقرار پائے و گر بنگنی بر نخیزد ز جاکے

مرتبش ششم بر سر قلعه نهادند که بر کوه بالانته است لشکر کشید راجه نروچپال مردان کاری بخافطت قلعه گذاشته خود در کوهسار و شوار گدار کشید و راجه سلطان قلعه نندرا محاصره کرده در نقب ساباط و سرکوب و سایر اسباب قلعه گیری شروع نمود اهل قلعه عاجز شده امان خواسته مکالید سپردند بعد تحیر قلعه بدست آوردن اسباب و اموال رو بدر کشید متعاقب راجه نروچپال نهاد بسبب صعوبت داخل و دشواری مخارج دست سلطان بر اجه نذکور نرسید اما عینیت فراوان بدست آورد و بسیاری از کفار را رهنمائے دین اسلام نموده واج احکام شرعی در آن دیار داده مراجعت نموده مرتبه هفتم در سنه ۸۹۹ بعزم تسخیر ولایت قنوج هفت دریائے هونگ گذشت چون بسر حد قنوج رسید کوره نام حاکم انجا اطاعت قبول نموده پیشکش داد از انجا در برن رسید هر دت والی انجا قلعه را بقوم خویش سپرده بگوشه خزید اهل قلعه تاب مقاومت نیاورده ده هزار بارهزار دام که دو لک و پنجاه هزار روپیه بوده باشند و چند فیل پیشکش داده ایشان یافتند سلطان انا انجا بقلعه مهابن برکنار دریائے جنار رسید کچند حاکم انجا فیل سواره میخواست که از اب بگذرد لشکریان سلطان رسیده او را دستگیر کردند و خود را بنجر ابدار هلاک گردانید

زیستن چون بکام خصم بود مردن از زیستن بے بهتر
بعد تسخیر قلعه مهابن بشهر متبرکه شهر زیست بزرگ مشتعل چندین تجا نهائے عظیم و مولد کرشن بن بسدیو که باعتقاد اهل هند محل حلول ایزد تعالی است و اندکان را از اماکن دیگر شریفتر میدانند رسید بیکس بجنگ پیش نیامد تمام آن شهر را غارت کرده بتجانه را سوختند و انداختند و مال فراوان بغارت بردند و یک ستم زرین را شکستند که وزن آن نود و هشت هزار و سیصد مثقال نخته بود و یک پاره یا قوت کلی یافتند که چهار صد و پنجاه مثقال وزن داشت گویند که چند رائے حاکم انجا فیلی داشتند به غایت قوی بیک عظیم شکل

منو در گشت هوای از بلند پروازی پیغام سرور محفل والایا فلاکیان رسانید گنج هوای
در هوای منتشر گشته بسان گنج قارون زیاده از حصه و شمار گردید پاک یعنی تو نکه بگردار دیوانگان
سیه مست بر خاستن و افتادن و صدای نمودن آغاز کرد و موشک یعنی چکوه در مانند تند خویان جرسین
و دیدن و برخورد و بچیدن بنیاد نمود و هوای اگر بر هوا میرفت از شرارت ذاتی مردم آزادی
مینمود و بهوش میگردید اگر بایش در زمین نمی افشردند از تند خوئی با فلاکی می پچید با جمله تماشای
بجلوه گاه ظهور رسید که فلک هزاران چشم بنظر آید ان کشور و انجم بدین ان انجم راست

عجب بزم گاهی شد افلاک تاب
که کرم بدین چشم گیتی بخواب
بنظر آید دید مد هوش گشت
خرد بے زبان و زبان گوش گشت

سلطان بعد فتح قلعه مسطور و حصول هزاران طرب و سرور و بغزین مراجعت نمود مرتبه پنجم
در ستمه قصد ملتان نموده تمامی آن ولایت را به تصرف در آورد و قرامط ملاحظه که در آن
ولایت بودند دستگیر شدند بعضی را دست در گردن بسته در پای فیلان کوه پیکر انداختند
و جمعی را که دست و پا را حکام شرعی می نهادند بیدار بست و پا ساختند و برخی را که سراز
حکم شرعی می پچیدند سراز تن جدا کردند و فریخته را که از خود بینی گوش بر او امر سلطان
نداشتند بینی و گوش بریدند و طایفه که سرانگشتت بر حرف خطا نهادند نقش انگشتت بر جانید نظم
اگر سلطان نفرماید سیاست زند هر کس بخود لاف ریاست ببلایم زند و روی زمین راه
نه دولت را بقا باشد نه دین راه و او دین نصیر حاکم انجا را اسیر کرده در قلعه غورک محبوس
نمودند و همسایه بزرگ طبعی در گذشت و سلطان بعد فتح ان ولایت بغزین مراجعت نمود
مرتبه پنجم در ستمه سلطان شنید که در هندوستان هتافیر شهر نیست قدیم و دور نزدیک
آن کولابیت بس عظیم که با اعتقاد اهل هند آغاز آفرینش عالمیان در انجا شده و ان را از
اسکنه شریفیه دانسته تغیل در ان کولاب، از مشابست عظمی و سختن پیوند عصری در ان مکان
نتیجه رستگاری عقی میسر اند و بتخانه کلان و چکر منوم نام بت در انست کفار آن را می پرستند
درین صورت بقصد جهاد لشکر فراهم آورده متوجه هتافیر گردید راجه نرو و چپال حاکم انجا
از انجا واقف گشته ایچی فرستاده پیغام نمود که اگر سلطان ازین عزیمت باز گرد و پنجاه
زنجیر فیل پیشکش بدید سلطان بران التفات نکرده و در هتافیر رسید راجه نرو را بتایقاوت

زہم تیر سہ ماہر انور زابر تیرہ تاوردی برون سر
 زہیم لشکر بیر جسم بہمن گریزان آتش اندر سنگ دہمن
 بدریا مہی از حسرت براؤ کہ ہم کا شانہ باشد با سمندر

در چنین موسم سلطان در ۳۹۹ مرتبہ سوم باز بہندوستان آمدہ باراجہ انندپال کارزار
 نمودہ اورا شکست داد و سی زنجیر فیل عظیمت بدست آوردہ از انجا بقلعہ بہیم نگر رسیدہ
 انتزاع نمود چندی تخت طلا و نقرہ و خزانہ فراوان و الماس گران بہاد و دیگر نواور و نقائیس کہ
 از ان قلعہ بدست آمدہ بود ہمہ را در میدان وسیع بفرمودہ سلطان چیدن و سپاہ و
 رعیت از تفرج ان انبساط حاصل کردند در زمان بودن در ان قلعہ جشن فرح و طرب آراستہ
 برائے چراغ افروزی حکم عالی بصدور پیوست صاحب اہتمامان چابک دست و
 کارکنان چست بموجب امر علیہ بر چار دیوار باغ چراغ بندی نمودند و بہر درخت بلند
 رنگارنگ فانوس دل پسند آویختند و بر جوہائے مسلسل ہزاران شمع بانواع صور و
 اشکال افروختند و بر کنار جدول لگن ہائے زرین و نہال ہائے تلون کاغذی پرداختند
 بنملی کہ در زیبائے نمونہ نگار خانہ چین نمودار گشت و در خوشنمائی نسخہ بہشت برین بظہور
 پیوست و در چراغ چون زلف بتان نمایان گردید و گل چراغ مانند رخسارہ خوبان تازہ
 روئے نمود شمع چون سرو قامت یار دل ربائی کہ دو چراغ چون جبین مشکفہ دل داز
 مسرت افزائی بکار برد **منظم**

نہال شمع گل سستی در ان باغ باینی کہ کردی لالہ را داغ
 فروغش از مسہ تابان زیادہ کز دگشتی تجلی رو کشادہ
 چراغ از روشنی بالائے دیوار چو انجم بر سر کہ سی نمودار
 ز تنویر چہ راغ صحن گلشن بسان آسمان در روز روشن

و نیز استادان نادہ کار و کاری گران صنعت شمار انواع آتش بازی حاضر آوردہ
 بہنگامہ تماشائی گرم کردند و بہتابی مانند ماہ نخب روشن گشتہ معجزہ دیدنی ببار آوردہ
 اور در شب افروز از دھور صیاشب افروزی تجلی طور بظہور رسانید لکریز مانند چشم عاشقان
 اشک ریز گہبائے آتشین ریخت چرخ لبان صوفیان صاحب وجد و حال در چرخ
 و گردش آمد ستارہ چون شہاب ثاقب مہر سی بکواکب نمود و در رنگ ستارہ دم دار

در ناک کشید منظم

ز گری کار آتش میکند آب خلائق از حرارت گشت بیتاب
 بدیناد وزخی گشته نمایان ز باد گرم پنداری بیابان
 که از انسانه اش فواره میزنم چنان خورشید را بهنگامه شد گرم
 چه در ناک غزالان ختن مشک شده خون از حرارت و در بدن خشک
 میان استخوانها مغز چو شان زمین چون دیگ در آتش خروشان
 گهر در سینه همچون دانه نار صدف را در میان کجسر ذخار

در چنین موسم لشکریان سلطان تاب هوای گرم ملتان نیاورده التماس مراجعت نمودند
 بالضرور سلطان از اینجا متوجه غزنین شده تمام ایام بهار در آن مصر در آن خلافت بعیش و
 عشرت گذرانید چون ایام زمستان در رسیدن زمان روای شتاب بد به کوکبه کمال آمد
 و جنود سرما بر سکنه افلاک و متوطنه خاک مستطاع گردید از آشتاد سربا آفتاب آلتاب
 خود را اکثری در کاف ابری پیچید و ماه جهان افروز پیشتر در دامن محاق میخیزد هوا از
 هجوم ابر انچنان تاریک گشت که فلک با وجود مشعل ماه و شمع کوکب نمودار نمی شد
 سحاب چندان کافوری نمود که مزاج آفتاب با وجود حرارت فطری سرد تر از کافور شد
 از استیلا بر دوت روز در هم پیچیده پست و کوتاه گردید و شب در کاف عنبرین خود
 دراز کشید از صلابت و مهابت شتای افلاکیان در نقاب سحاب متواری شدند و از سطوت
 جلال سر مالزه بر اندام خاکیان افتاد و عجزه آسمان از ابر عنبرین مقنعه بر روی انداخت زلال
 زمین از برف کافوری نقاب قبیله ساخت بسیاری غمام بر نه فلک فلک دهم افروز و دگرش
 برف بر هفت زمین زمین هشتم افزون نمود که و دشت و مسالک و مشاع زیر برف
 پنهان گشت اهل روزگار جا بجا زندانی گشته پائے تردد و دامان تقطیل کشید از سختی
 هوای سرما حواس از احساس و قوی از کار باز ماند دست را دستگاه بیرون شدن از
 استین و پا را پا میردی بر آمدن از دامان مانند دست مانند پا و سوراخ استین میخیزد و پا همچو صید
 خود را در غار دامانی پوشید با وجود درازی شب سرما بر سر چانیان دست درازی نمود و
 با وجود کوتاهی روز غلبه بر دوت بر عالیان پنج کوتاهی نکرد منظم

نموده راجه بی حیثیت را سرداری گلو گرفته پنجر آسار خاک هلاک انداخت بیست
 سخت است پس از جاه حکم بدن خود کرده بناز جور مردم بردن
 سر اورا از تن جدا کرده پیش سلطان آوردند سلطان از نیمنی خوشحالی با نموده تیغ بیدین بر توباع
 و لواحق او را زنده خنق کثیر را بقتل رسانید و غنیمت فراوان از نقایس و نواد در هندوستان
 بدست آورده از انجا بسخت غزنین معاودت نمود از جمله غنائیم و دویست و هشتاد و پنج فیل بود
 چون در ملتان داد و دین نصیر اعلیٰ ده حکومت داشت سلطان را حیثیت دین بران داشت
 که براه ملتان متوجه شده آن ملک را از و انتزاع نماید درین صورت بغزلیت ملتان از
 تهتبه راه راست از دست داده براه مخالف بنا بر آنکه حاکم انجا خبردار نشود و ناگهان بر سر
 او پدید سوارے کرد و راجه اند پال بن راجه جید پال که بر سر راه بود در مقام مخالفت شد از
 طرفین صفوف بمصاف آراسته گشت و نیرو و فرار و داد از انجا که سلطان قوے اقبال
 بود بهر طرف که روے غزلیت می کرد فتح و نصرت استقبال می نمود و راجه اند پال تاب
 صدمات لشکر سلطان نیاورده منهزم شد و خود را در کوهمستان کشمیر کشید چون سبب جبال
 مرتفعه و محال مشکله و تراکم اشجار و تراجم کویو عبور لشکر در انجا دشوار بود سلطان دست از
 نقابش کشیده در ملتان رسیده حاکم انجا را ایل و منقا و در هشت هزار دام هر سال برود
 مقرر کرده احکام شرعی را رواج داد چون موسم تابستان بسقوط و جلال در رسید
 شدت حرارت و حدت متوز کون و مکان را آتش ناک گردانید از اشتداد گرما و افراط هوا
 چشم خورشید یرقان بر آورد و بر جرم قمر و آغ سفید بر آمد رخساره سرخ سرخی نمودار کرد
 بر چهره کیوان تیرگی پدیدار گشت فلک تیره رنگ گشته بر جنت جدار از کواکب بلبل برتن
 نمایاں ساخت سحاب که اب از رنگ او تشک شد از غلبه عطش خود را در مغاذ جبال انداخت
 افتاب بتیاب گشته در دریای مغرب فرو رفت و ما بتاب زبان توده برف تن بگذاخت
 در داد کوه و دشت مانند کوزه آهنگر آن آتشناک گردید سنگها کار آتش بروے کار آورد
 ریگ تودا چون ریگ گلخن بتافت و غدیر ما و اگیر ما بے آب و مرغ و ما بچی بتیاب گشت
 عرق از هر بن موسی او میان زبان فواره بیرون دودید و مغرور کاسه سر عالیان مانند مرجل
 خورشید جو شمشید با دسموم کار تیر بر دفت جان بکار برد افراط حرارت بدن مردم موم
 از گداز آتش در داد کوه و دشت فلک از عسل فغان

سلطنت از سر انداخت صد برگ برگ حیات و یاسمن نقد زندگی در باخت لاله در آتش
 حسرت سوخت و کمون در آب افسوس غرق گشت ز گس چشم در هم پوشید سوسن زبان
 در کام کشید ز تنق بخشی دماغ در گذشت بنفشه جامه ماتی در برگ و چنار در ماتم گلشن دست
 تاسف بالید سفید مانند ماتم ز دکان سر برهنه گردید سر آه بلند کشید صنوبر موی برگندید
 زرد الو از غم زرو گشت شفتا لوب از غصه گزید نار خون تاب با غور و آلو بالوا شک خونین
 بارید تاشپاتی روسی بهی ندید سیب را اسیدب الم رسید عندلیب هزار افغان در و ناک
 بر آورد فاخته و قمری خرویش دل خراش بر کشید جویباری که مانند اقبالندان نجبت بیدار بودی
 داشت و چندین نگار سرو و چنار در کنارش بود از برگشتگی روزگار گرفتار ادبار گشته نقد روان
 از دست داد و فواره که از خزانه داری گردن فرازی نموده گلهای سیمین بر فرق خویش نثار میکرد
 بسان بید و لتان شرمسار نشسته زبان در کام کشید چاه که همچونیک بختان کریم النفس و مانند
 دولتندان از باب سخاوت فیض بخش بود از خجالت و انفعال در زمین فرو رفت آب که دے
 از جریان بی ایستاد و بچویش و خرویش گرم رفتار در کنده تنخ پائے بند گشته صورت سنگ
 برگرفت **منظم**

میخ کنده بیائے آب گشته	گلزار ز دے خراب گشته
چون آتش مرده لاله را خ	چون نبض منسوده در چمن جو
گشتند بر روز تیره بختان	مجنون برهنه سر درختان
از مرغ فغان سر در غاست	در چشمه غنچه گرد بر غاست
هم غافیه نافه در وحل ماند	هم نامیه از سه عمل ماند
گردید چمن به لبستان تنگ	بشکت ز دے بوستان تنگ
بازار گل و بهار بشکت	هنگامه روزگار بشکت
صحرای نشاط را هزن شد	در برهنه سازی چمن شد

در چنین موسم که بود اے غزنین در کمال برودت بود سلطان مرتبه دوم قصد هندوستان
 نموده از راه ملتان در حالی تنهنه سید لجنه بجای اے با وجود کثرت لشکر و فیضان کوه پیکر
 و متانت قلعه و صعوبت جائے از دے بے همتی و بے تدبیری لشکر خود را بقباله سلطان
 گذاشته بجانب سند روان شد لشکریان سلطان باستماع این خبر تعاقب کرده او را دستگیر

ساخت و تراست شیم بطراوت مزاج آذر دگان روزگار پرداخت فصل ربیع نصارت
 بخش حدیقہ کون و مکان گشت و با بہاری سرسبز ساز ریاض زمین و زمان گردید ماہ رمضان
 المبارک بفرخی و فرخندگی بانقضاء رسیدہ ہلال فرخ خال علم نورانی بر اوج فلک افزاختہ
 بزبان حال شدہ مبارک باد عید و نوید تہنیت این روز سعید بعالم و عالمیان رسانید از لمعات
 طلوع این نیر جهان افروز دیدہ منتظران روشن و از اشراقات نوران منبع انوار ساحت احوال
 مترصدان فروغ آگین گردید و عبادت کیشان اہل صیام و طاعت اندیشان لیالی و ایام را
 مرا و خاطر خواہ بحصول پیوست روزہ داران ارباب ریاضت و صومعہ گذاران اصحاب
 افاضت امرام دل حاصل گشت شادی عید ضمیمہ موسم بہار و ذریعہ مسرت اہل روزگار گردید
 عالم و عالمیان را دو دروازہ شادمانی کشود و دو گلشن کامرانی جلوه نمود و دو نہال اہل برودند
 گشت و دو شاہد مقصود در آغوش رسید و دو چشم مراد غیا پذیرفت و دو گوہر مقاصد انجلی یافت
 و دو انجمن فرحت آراستہ گشت و دو محفل طرب پیر استہ شد رباعی

گذشت ماہ مبارک رسید روز سعید ہلال عید علم بر سپہر کشید
 شدہ ز برکت انوار ماہ نور نشان ہزارگونہ شادی نصیب اہل جان

در چنین موسم سلطان از قلعہ بہتندہ برآمدہ بغزنین مراجعت نمود تمام ایام بہار بعیش و
 کامرانی و مسرت و شادمانی در آن تخت گاہ گذرانید چون موسم بہار جان بخش منقضی گردید
 و زمان خزان در رسید گلشن روزگار کہ از فیض بخشی نسیم شگفتہ و تازہ رو بود از جفاکاری
 با دجان گزائی بیطراوت گشت تجملات زیبائی و سامان دل کشائی چمن لکد کوب و پامال
 شکران خزان شد و صحن گلشن کہ از شگفتہ روسے بر و صند رضوان دم مساوات میزد مانند
 دشت کہ بلا پر خافت و بلا گردید در چشم نظار گیان باغ بمنزلہ راغ و خیابان نمونہ بیابان
 نمود و نازنینان گلبن و گلعدازان چمن کہ بشا گلی نسیم فروردی و لفریب متاشایان بودند
 از ستمکاری دی جلا وطن شدند متوطنان خطہ بوستان و مسکنان بلدہ گلستان کہ از پیشگاہ
 عنایت سلطان نوروزی خلعت ہائے رنگین یافتہ بودند از غارت گری بہمن عریان گشتند
 و درختان میوہ دار و اشجار با شمار کہ مثل اہل دول و دم تو گری میزدند از ترکتازی غارتگران
 خزان مفلس و تہیدست شدند تاکہ از غوشہ انگور بہجوار باب ثروت کیسہ و ہیمان پرداخت
 ہمہ را بنماگران زمستان بنارت بردند گل خسر و خلعت خسروی از بر و گل عباسی تاج

بلند قصد پرواز کند اگر ز مرغ مستمند بر هوا دعوی پریدن نماید بے شک شکار شایمین قضاست
و گاهی که شیر دلیر بقصد نخچیر بر خیزد اگر رویا به حقیر با و تیز دلا کمال خون خویش بر خاک ریزد.

مثنوی

گوزنی که در شهر شیران بود برگ خودش خانه ویران بود
اگر ماهی از سنگ خارا بود شکار نهنگان دریا بود
گویند که در گردن راجه حایل بود که بزبان هند مالانامد مرصع بجواهر روز و ماهر گران بها و مکمل
پدر و غریب گیتا که هر گویا آن مانند چراغ فلک روشن تر و قیمت هر جواهر بخراج مملکت برابر

بیت

پنچدان لعل و گوشتد بران صرف که گنجد در سر هر لفظ و هر حرف
مبصران جوهر شناس و میمان خرد اساس قیمت ان رایک لک و هشتاد هزار دینار کرده بود
و همچنین در گردن پسران و برادرانش حایل با سئ قیمت مرصع بود که در اب و تاب گردان کوکب
بی بر و هر همه در جلد غنایم بجزانه سلطان رسید و از آنجا بعد فتح رو به هند وستان کرد و اکثری
بلاد تخیل در آورده در بهتند که دارالگوشت راجه جیپال بود رسید و سرگرد و در اکثر اماکن
تعمیر مسجد نمود و به ترویج مراسم اسلام اساس وینداری محکم ساخت و چند گاه از نواحی بعیش و
عشرت پرداخت چون کوکب بهادر رسید گل خسرو بدعوی لشکر کشید و گل عباسی
بقصد بادشاهی صفوت آراسته لاله فوج در فوج خیمه سرخ پیراست سوسن خنجر آبدار نردار ساخت
غنی نموداری پیکان پرداخت جو یار تیغ از نیام بر کشید و سرورایت خود را بلند گردانید و گلگون
گل و سبز خنگ سبزه در فضائے گلشن بچو لائگی آمده با و پائے باد و دیزش ابر در جولا نگاه
هوا و بوس سبک رفتار شد **منظم**

بهار آمد بعشرت پائے کوبان ز باد صحرای جانے رومان
جهان شد از خوشی چون گل شگفته عروس و هر در زیور نهفته
شگوفه بر سر شاخ درختان بزیبائے چور وے نیک بختان
ریاضین صفت زده در باغ وبتان نسیم صیحوں در هر گلستان

دران وقت که موسم بهار عشرت نثار ابواب نشاط بر روی روزگار کشود و اعتدال
هوا اسباب انبساط بر رخ اهل عالم افزد و لطافت نسیم و ماغ افروز دگان جهان را معطر

سلطان محمود بن سلطان ناصر الدین سبکتگین

بعد از آنکه سلطان ناصر الدین سبکتگین دولیت حیات سپرد و امیر اسماعیل پسر بزرگ بر تخت
جهانبانی جلوس نمود و سلطان محمود را از میراث پدر محروم گردانید سلطان محمود تاب جور و بجائی
برادر کلاں نیاورده بیاوری بخت بیدار و ادا دطالع همیشیار که او را فرمان روائے روستے
زمین باستی کرد اما ده پیکار گشته بر اسماعیل غالب آمد در ششده در خطه عشرت آگین غزنین
زیب افروز ابرنگ خلافت گشت و ارکان دولت و اعیان مملکت رجوع شده کمر
عبودیت بر بستند و سلطان بمقتضائے دلیری خدا داد و دلاوری مادر زاد تیغ عالم گیری
بر میان مبارزت بسته و رایت جهان ستانی در عرصه شجاعت بر افراخته برین بلخ و بخارا
و اورنگ و دجواز زم و ترکستان و عراق و خراسان و سایر بلاد ایران و توران لشکر کشیده مظفر
و منصور گشت و عرصه روزگار از خس و خاشاک مخالفان پاک گردانید چون طغتنه جهان گیری
و ملک آرائی و دبدبه عدو گزائے و قلعه کشائے و ادا زه عدالت گتری و دین داری و غلغله
عبادت اندیشی و پرهیز گاری او در اطراف گیتی مشهور گشت و خلیفه بغداد از استماع اوصاف
فرخنده او خلعت بس فاخره که پیش ازین احدی از خلفای مسیح یکے از سلاطین نفرستاده بود
برائے سلطان مرسل نموده بین الدوله دایم الملت لقب کرد بلیت

نظام حال زمانه قوام کار جهان تمام گشته باقبال شهریار روان
بمقتضائے مراسم دین داری بقصد جهاد کمر بست به خیر هندوستان بسمه تبرک اول در ۳۹۱
نموده راجه جیپال نیز بعزم مقابله روبرو گشته و پیشا در کبکب سلف فرستاد و پیر شاور و بگرام
نوشته اند رسیده معرکه کارزار بسیار است هر دو لشکر باهم دیگر پیوسته و صفوف آراسته
در او بختند و داد مردانی دادند بلیت
ویران ستاوند پاکر ده سخت ستان بیا موخت زایشان و سخت

از درخشیدن برق شمشیر آتش بار و باریدن تیر شعله که در اکثری از طرفین حریق آتش بلا و غرق بحر
فنا گشته بالاخر سلطان مظفر و منصور گشته پنج هزار کفار دوران کارزار غلغله تیغ خونخوار نمود
در راجه جیپال با پا زده نفر از پسر و برادر خویش اسیر گشته بقتل رسید جاسے که شهباز نمرت

رفتار منانہ منظم

دست کشیدہ ہمہ در آستین پائے گشان شد ہمہ در پوستین

دست نکش مفسس مردم زیاد بخش خشنی دست کشیدن نداد

گرم شده از دم دجامہ مرد مردم بچہ سامہ بچا ماند سرد

گو کہ ز سر باش را ماند خدایا لرزہ گرفته ہمہ را دست و پا

و گدگ دندان بر منہ تنان چون شفت چوبک چوبک زبان

القہ سلطان بدین تدبیر صایب غالب گشت و مطلق استیلا یافت دراجہ جیپال مغلوب

شده احوال لشکریان خود بدین منوال دیدہ از روی اضطرار بناچار در مصلحت زد و قرارانکہ

پنجاہ زنجیر فیل بانقدر فراوان بطریق پیشکش بخدمت سلطان بفرستند بدین قرار داد چندین

از معتبران خود را برسم بر غلام پیشش سلطان گذاشته ممتدان سلطان را برائے تسلیم وجہ پیشکش

ہمراہ گرفته رخصت بالکہ خویش نمود پس از رسیدن بسکن خود از قرار داد برگشتہ کسان سلطان

را کہ برائے سپردن فیل و مال ہمراہ آوردہ بود بمبادلہ مردم خود کہ نزد سلطان گذاشتہ اندہ گرو

بندی کرد سلطان بہستماع این خبر بعضی انتقام و پاداش بدیجہدی راجہ برہند وستان لشکر

کشید راجہ جیپال با یک سوار و پیادہ بیشمار و فیلان بسیار بمقابلہ شتافت و ہر دو لشکر در

نواحی لغان با ہم پیوستہ جنگ عظیم کردند ویران شجاعت پیشہ و مبارزان شہامت اندیشہ

از طرفین داد مروی و مرداگی دادند و کار نامہ رستممانہ بجا آوردند نظم

کوس از غنم سرو و ران لشکر میزد بدربین دست بر سر

مرگ آمدہ در کین جاہنبا جاگردہ بگوشہ کمانہا

آخر کار سلطان رایت فتح برافراختہ غنیمت بسیار از برودہ مال و فیل بدست آوردہ

بغزین مراجعت کردہ راجہ جیپال ہزیمیت خورہ بہند وستان آمد و تالعات بتصرف

سلطان درآمدہ سک و خطبہ اور و ارج یافت از آنجا کہ فنا لازمہ ممکنات و بقا خاصہ واجب است

بالآخر ستارہ زندگانی سلطان بہبوط ارتحال انتقال یافت بہریت

ہر کہ آمد بجان اہل فنا خواہد بود و انکہ پائندہ و باقیست خدا خواہد بود

مدت سلطنت اولبت سال بود

ایام در ہندوستان طوائف لوک شدہ ہوئی کے زمانہ روائے استقلال
 نہایت القصد راجہ جے پال بقصد مدافعت باسیاری لشکر و فیضان صفدر
 بہ غرض زمین رفت سلطان بدریافت این غلبہ بالشرک بپار و مبارزان جزار
 و جسد و ولایت خویش رسیدہ آمادہ پیکار گردید و در میان ہر دو لشکر
 مقابلہ و مقاتلہ و جدال و قتال روداد و دلاوران جنگ جو و مہنوران پرغاش
 فوجہمت را با شجاعت ہم آغوش و پردلی را با مردانگی و دشا دوش نمودہ
 کارزار مردانہ نمودند۔

بیت

چنان خواست رزی کہ بالادیت قنادر یلان ہچواز بادہ مست
 تن پر دلاں چاک از پیش دپس در دہل نمایان چو مرغ از قفس
 اکثرے از طرفین جنگ مردانہ کردہ بر خاک ہلاک افتادند راجہ جیپال بزور مردانگی و قوت
 مصمام غالب آمد سلطان چون دیکہ کار کشیش پیش نیو و خسر و را پیشوائے دلیری و تدبیر را
 رہنمائے دلاوری ساخت بلیت

چوتھو ان عہد در بقوت شکست بہ تدبیر باید در فتنہ بیت
 یعنی در ان نواحی چشمہ بود کہ اگر بحسب اتفاقات چرک یا قاذورات درون ان افتادی برف
 عظیم باریدی سلطان فرمود تا در ان چشمہ قاذورات انداختند قادر مطلق کہ در وسعت اباد
 قدرتش وقوع امثال این امور بدیع نیست باد و برف سخت گردید و زمین تند باد و غریب
 ابر و عدد و باریدن برف ہستداد و امتداد کشیدہ رباعی

ز برف گشتہ زمین ہچو صحفہ کافور ز ابر ماند جہان ہچو گنبد بے نور
 ہوا از غایت سرا چنان نمود اثر کہ بر دغا صیبت از طبع مردم محرو
 از وقوع این حال لشکریان راجہ جیپال بعضی از تنیدی باد و زندگی بر باد دادند نہدی از شدت
 باران غرقہ سبیل فنا شدند و برخی را از کثرت برف زندگی گم از شد و بخشی را از برق مات خزن
 حیات پاک سوخت بدین آئین اکثری از آدم و انس و فیل و دیگر ذی حیات تباہ گشتند
 کسانیکہ ماندند چون ہندوستان زا بوند و بگر ما خود آشتند مغلوب جنود سرانند از شدت
 ہوائے سرد و حواس از احساس و قوا از کار خود باز ماند دست را دستگاہ کار و پارا پامروی

بکارے کے اقبال یاری کند زاول اس اسش بخوبی ہند

در ۳۶۴ ہجری بر سریر خلافت جلوس نمودہ باصابت و فکر
 و زراعت رائے مہام جہان داری بنظام آوردہ با حیات مراسم عدل
 و داد و دفع کو از منشتن و فساد پرداخت درایت عالمگیری در عہد
 ولادوری برافراشتہ اکثر ممالک بزور تیغ جہان ستانی بہ تسخیر
 در آورد چون این نسخہ مشتمل بر حقیقت احوال مسلمان روایان ہند
 است ازین جہت از ارفتم ماحولہ ولایت ایران و توران کہ سلطان
 در فتوحات آن ممالک کارنامجات نمودہ عنان خاصہ بر تافتہ
 بہ تحریر حقیقت ہندوستان مے پردازد کہ سلطان بقصد جہاد
 از غنہ نین بارہا بہ سمت ہند تاخت آورد در ۸۵۴ھ اکثر بلاد مسخر گردانید
 اول کسے کہ در ہندوستان رواج اسلام داد و بنیاد و تعمیر مساجد نہادہ
 او بود چون از نژاد ترک بودہ مسلمین را در ہند بہ ہین سبب ترک مے گویند
 و از ہین جہت حکام را نیز ترک مے نامند القصہ سلطان ہموارہ در بلاد
 ہند ترک تازی میگرد و ساکنان این دیار از تاخت علی التوا عرض
 عاجز و ستوہ مے شدند و اموال و اشعہ وزن و بچہ آہنا بنارت میرفت

منظم

سے تاخت بر ہند بہ صواب شکی می ہند از ترک تازش خراب

گویند کہ در آن زمان راجہ جے پال بر ممالک ہند حکومت داشت اگرچہ
 تازیانہ تو لبیان ہند در جملہ فرمان روایان دہلی راجہ جے پال را در ج نہ کردہ
 اند اما ازین بہت کہ در الایالت او قلعہ بلندہ بمطالعہ در آمدہ ظاہر
 ولایت سامانہ و پنجاب وغیرہ ذلک سوائے دہلی در تصرف ادحواد
 بود ترک تازی سلطان ناصر الدین ازین جہت پیش مے رفت کہ در آن

همان پست که کند اندیشه از قصر مثال این گفتگو ها که از امکان دریافت
 این هیچچیزان بیرون است باز داشته عنان شد بدین خامه مدعا نگار محبت
 مطلبی که در پیش است منقطع گرداند با الجمله چون احوال جماعت هندو فرزان
 روایان هندوستان بطریق اجمال بقدر فهمیدگی خویش بقید قیاس
 در آورده اکنون اندک از حقیقت سلاطین مسلمین که از کتب معتبره بمطالع
 در آمده تجرید آورده ضرور است اگر چه سلطان شهاب الدین غوری
 را بے تیور راکشته بر سلطنت هندوستان استقلال یافت و از ابتدای
 فتح و نصرت او حکومت هندو منقطع گشته اما چون در ممالک هند ظهور اسلام
 از سلطان ناصر الدین است بنا بر آن ابتدای فرمان روایان اسلام از سلطان
 مسطور ضمیمه این نسخه نموده شده

ناصر الدین سلطنت

او از غلامان نصیر دینی ساسانی فرمان روای خراسان بود بعد شیر
 بخت منصور بن نوح پیوسته بمقتضای آثار شد و کار طبعی که از ناصیه حال
 او شیوع و بنابر انوار کواکب طالع که از افق اقبال شروع داشت بر تبه
 امیر الامراء و سپه سالاری رسیده مصدر امور سترگ و کارهای
 شگرف گردید در آن حال از جانب ابواسحق واسطی بخاکو منت
 عزیمت نصب گشت بعد از آنکه ستاره زندگی ابواسحق بهبوط یافت
 در آمد آفتاب بخت ناصر الدین از شرق دولت طلوع نموده اوج گرانی جهان بینی
 گردید یعنی ابواسحاق غیر از دوار ثنی که قائم مقامش توانا شد نداشت
 و از امرای صاحب شوکتی که نظم امور ملک تواند نمود بنود سپاه
 و رعیت چون انوار بختیاری از نوحه پیشانی اولاد و آثار تاجدار
 از خطوط دست او واضح دیدند هم گسنان رجوع آورده که اطاعت بکنند

تدریس رسالت مسلم افادہ ششم در مدربیان احوال

سلاطین مسلمین

ایزوبے نیاز و قادر بے انباز فاعل مختار است چیرے کہ خواہش اومی باشد
از پرده خفا بنصہ بر وزرے آر دو امرے کہ ارادت اومے شود از ممکن قوتہ بجلایے
فعل میرساند و ہرچہ مے خواہدے آفریند و از آفرینش ہرکہ راسے خواہدے گزیند
بدرگاہ کبریایش حسب و نسب اعتبار ندارد و ببارگاہ والایش دین و مذہب
منتظر نیست چراغ آفتاب عنایت او بر صفہ حال ہرکہ مے تاہبط اہر و باطنش
نورانی میگردد و دست نوازشش او بر سرق ہرکہ میرسد از حنیض حصول باوج
عزت و افتخار عروج مے نماید و از افریدہا کہ مجبور و معذور اند کہ قدرت
آن است کہ دست روبر قدرت افریدگار تواند زد و از قبول ارادت
صمدی زبان عدول تواند کشاد چون مشیت قادر مطلق جل جلالہ اقتضائے
آن کرد کہ سلسلہ فرمان رواے ہندوستان از فرقہ ہنود کہ از آغاز آفرینش
وارث سلطنت این مملکت ہستند منقطع گردد و این ممالک در ظل رایت
جماعتہ مسلمین در آید و در ہندوستان رواج اسلام پدیدار شود سلاطین کہ
بمذہب و دین و زبان و آئین ہندیان سیج نسبت نداشتند از ولایت و دوست
آمدہ بزور بازوے اقبال و قوت سرخپہ طالع لایزال این ممالک را انتزاع کردہ
نقش وجود ہنود را کہ اباعجبہ مند آراے حکومت و سلطنت بودند باب
شمشیر ابد از خونمہ روزگار پاک شستند و خرمین ہستی عدوان کہ مخالف مذہب
و مدعی سلطنت بودند بہ برق سیف جانستان خاکستر ساختند

منشوی

پیرس نکند گرہ کشائی
برگی نیمہ درین گلستان

سر زشتہ ست رت الہی
مخمس اسرار بدشتان

نمود از روی مشورت اوصاف تیر اندازی را که پتھورا نزد سلطان نمود
 و سلطان به تماشاخانه آن میل کرده برائے پتھورا تیر و کمان بدست داده
 بموجب مصلحتی که با چاند اباد مشورتش در میان آورد و پو سلطان را بر اول
 تیر و دزد کردارش با تمام رسانید در آن وقت هوا خوابان سلطان را
 پتھورا و چاند اباد از هم گذرانیدند لیکن در تواریخ فارسی کشته شدن را
 پتھورا در رزمگاه بکان تلاوڑی نوشته اند و بقتل رسیدن سلطان شهاب الدین
 غوری بعد از مدت از دست اندازے که کپور و باختلات بسیار ظاهر سے شود و
 اعلم بالصواب باجمله بعد کشته شدن را پتھورا حکومت بنود از مہندوستان
 منقطع گشته بسلاطین مسلمین امتثال یافت از ابتدای راجہ جہت پانڈوان
 لغایت را پتھورا بموجب نسخہ راج ترنگنی یکصد و بیست تن از اقوام بنود دست
 چہار ہزار و چہار صد و ہشت سال فرمان روائے نمود ہر کہ ام مرحلیہ پائے
 طریق عدم شد از آنجا کہ نشتیان ارادت ایزد سبحان منشور خلود و عہود زندگانی
 بر صفحہ حال پیچ مخلوق مرقوم نہ ساختہ و طعنہ راے دوام ایام حیات بنام پیچ
 ممکن الوجود ثبت نکردہ اند ہمہ را شربت اجل پوشیدنی و طسریق عدم نور و برنی
 و پیوند غسری بریدنی و زخمت رحلت پوشیدنی است و ان

منظر

آنکہ اوج فلک نشین ساخت	عاقبت زیر خاک مسکن ساخت
آنکہ بفرق تاج از زر کرد	در خمد رفت و خاک بر سر کرد
آنکہ گہوارہ ساخت مسکن خویش	رفت تا بوقت کردامن خویش
نیچ کس و جهان قدم نرزد	کہ قدم جانب عدم نہ زند
تا توانی دل از جهان بگسل	رشتہ از بہر این و آن بگسل
جاودان نیست عالم منانے	تو درین جاودان کجالمانی
روئے در ملک جاودانی کن	ترک این کنج ویرانی کن
پایہ در دام پیچ پیچ منہ	ہمہ پیچ اند دل بہ پیچ منہ

و مشورتی اندیشید چنانکه باد مندرش را کہ از دمسازان ماسری بود بہ نیایش
 پیش راجہ جی چند تعین ساخت و خود با برنے از مردم گزیدہ باہین ملازمان
 ہمراہ چاند شد و بعد رسیدن در قنوج پہنچتہ کاری و مردانگی دخت راجہ بدست
 آوردہ با یلغار خود را بہ دہلی رسانید و راجہ جی چند آگاہ گشتہ بقصد پیکار فوجہا را رست
 ملازمان رائے پائے ہمت در میدان محکم گذاشتہ محاربہ عظیم کردند ہفت ہزار
 کس در آن کارزار از طرفین کشتہ شد القہ رائے پتہورا چہنیں نازنین را
 بدست آوردہ گردش فلک بر مراد خویش انگاشت و با او آن چنان محبت
 قلبی ورزید کہ کثیر اوقات بشکوے دولت بسر بروے و گرامی انفاس را
 بہ طبیعت دوستی نابایست گذرانیدے و بکار ملک و سپاہ نہ پرداختے چون سال
 بدین حال گذشت سلطان شہاب الدین غوری ازین داستان واقف شدہ
 بارادہ یگانگت باراجہ جی چند طرح اشتی و دوستی انداخت بہ تہہ ہشتم
 در سنہ ہزار و دوصد و سی و سہ بکر اجیت مطابق پانصد و ہشتاد و ہشت
 ہجری کہ چہل و نہ سال از فرمان رواں رائے پتہورا منقضی شدہ بود لشکر
 فراہم آوردہ بقصد ملک ستانی برآمد و بسیاری محال برگرفت و سیح کس را
 یا رائے نبود کہ از آمدن سلطان برائے پتہورا برگزار و آخر الامر ارکان
 دولت بہ مشورت یک دگر چاند اباد فروشن را درون حصارم سرافراستاد
 آن عفت منش را از حقیقت کاراگی دادند رائے از غرور انکہ بارہا سلطان
 را شکست دادہ برو نصرت یافتہ بود رسیدن سلطان چندان بخاطر
 نیاوردہ قدرے شکر کجا کردہ بہ پیکار و آرد سلطان صفوف آراستہ
 رو برو گردید راجہ جی چند کہ ہر بار ملک میکرد و درین مرتبہ بقصد انتقام
 خویش با لشکر بسیار آمدہ مددگار سلطان گشت و آتش محاربہ اشتعال
 گرفت و دوران رزمگوارائے پتہورا بدست کسان سلطان گرفتار شد و سلطان
 اورا دستگیر نمودہ بنزدین بردہ میل در چہمان کشید چاند اباد فروش
 از حقیقت منشی و وفاداری بہ غزنہن شتافت و بہ ملازمت سلطان
 رہنمونیش یافتہ و برائے پتہورا ملاقات کردہ در زندان و سازی

راجہا مطالعہ در آئینہ چین است کہ تفصیل آن بتقریر در آورده اما از دفتر سویم کبیر نامہ و
 بعضے نسخہ دیگر چنان ظاہر ہوتو کہ در سنہ چہار صد و بہشت و نہم بکرا جیت راجہ انگ پال
 تونور یاسیت فرمان رواے برا فراخت دوز نزدیک اندر پیت شہر دھلی آباد ساخت و اولادش
 بہشت تن مدت چہار صد و نو زوہ سال و یک ماہ و بہشت روزگارانی کردند بالا حشر
 راجہ پرتھی راج بنیرہ بہتم اورا بلدیو چوہان محار بہر روداد و در ان کارزار کشتہ شد و دوسرے
 بہشت صد و چہل و بہشت بکرا جیت فرمان رواے از قوم تونور برآمدہ بہ قوم چوہان قرار گرفت
 و راجہ بلدیو اولادش بہشت تن مدت سی صد و بہشتاد و پنج سال و بہشت ماہ سلطنت
 کردند چون نوبت حکومت برائے پتورا بنیرہ بہتم رائے بلدیو چوہان رسید سلطان
 شہاب الدین غوری بہشت مرتبہ یورش کردہ ہنگامہ پیکار آراستہ دہر مرتبہ
 شکست خورد و بدر رفت اما دایا تہدیسیر تسخیرین ملک در پیش داشت گویند
 راجہ جے چند را تہور مرزبان قسوج برا کثر راجہا غالب آمدہ سگالش جگ راجو کہ
 شرح آن سابقہ بتقریر در آمدہ فرا پیش گرفت و در سر انجام سامان آن گردید و نیز ارادہ کرد کہ
 در ان انجن دخت خود را بہین راجہ پیوند دہد بدین تقریب راجہا اطراف ممالک را غالب
 داشت رائے پتورا نیز بموجب طلب او داعیہ آن سمت نمود ناگہان بر زبان یکے از نوکران
 گذشت کہ با وجود رائے پتورا این جگ از جے چند بدین است و چہ گنجایش کہ رائے
 خود در آن جگ تشریف نہایند از استماع این سخن رائے پتورا را آتش غیبت در دل افروز
 شد و فتح غریمت آن سمت نمود و راجہ جے چند ازین خبر بر آشفتنہ ارادہ محار بہ نمود اما بنا بر نزویکی
 ساعت جگ توقف کرد و بصلاح دانشوران بنا بر سر انجام این جشن پیکر رائے پتورا را از طلا
 ساختہ بدربانی بنشانند رائے پتورا ازین آگہی یافتہ بانندار ہر خود پیچید و با پانصد مرد گزیہ
 ایلسا کردہ ناگہانی بدان ہنگامہ پیوست و متثال خود را از دروازہ برداشت و کارزار
 کردہ بسیارے را کشت و برگشت راجہ جے چند بہر صورت جگ با انصرام رسانید
 اما خستہ شد احدے را در آن انجن از راجہا کہ از اطراف ممالک آمدہ بودند
 قبول نکردہ از دریافت مردانگی و جوامزدی رائے پتورا از روز منہ و سال او گشت
 پدرش ازین منہ رنجیدہ از مشکو می خویش بیرون کردہ برائے او منزل
 جدا ساخت رائے ازین آگہی مشتاق گشتہ خواش پیوند اساعی گردید

انہی آغاز جوانی زمان شورش نفس، مارہ و طبیعت زبان کارہ بلند سازایت بدستی و شیدائی
 عالم افروز نہواپرستی و سودائے انش افروز شہوت و بدکاری پرودہ سوز عفت و پرہیزگاری قوت
 بازوے ہوا و ہوس ہنگامہ آرائے تمنائے نفس آشوبگارہ رعونت و کج عجب افزائے دانایان
 و اگر ہر روزین عصمتیان پارسا فطرت موجب ضلالت عفتیان عالی فکر است **منظم**
 شہابی و جوانی این دو مستی کاتش نکلن سریر ہستی
 خوش آنکہ بر این فدا رخ دہی ہشیار بودہ این دو مستی

از انجا کہ سلطنت بغلت راست نیاید و حکومت تباہ اندیشیان نافرجام دینپایید و ہمہ
 کارانہا نافرجام باشد و راندک مدتے جہان بینی از دوست او بدر رفت و آوارہ دشت ادا برگشتہ
 در گذشت مدت سلطنت ہشت سال و پنج ماہ از ابتدائے راجہ دیب سنگ تارا جہ جیون
 سنگ شش کس مدت یک صد و سی و نہ سال جہان بینی نمود۔

راجہ پرتھی راج المشہور رائے پتھورا

چون ارادت فرمان رواں حقیقے برین شد کہ رائے پتھورا مرزبان ولایت سیراندہ
 کہ برا جہ جیون سنگہ نیایش داشت سلطنت عظمیٰ کامیاب گہ دورا جہ جیون سنگہ از روے
 بیخودی بالضرورتے کہ وادوائی ارکن دولت را با شکر فراوان در کوہستان کہ مسکن ابداد و ادب
 فرستاد و خود با چندی از ہواشی در دار السلطنت ماندہ بغفلت میگذاشت رائے پتھورا
 از استقامت بنانی راجہ با شکر جازانگہائی رسیدہ رایت کارزار برافروخت راجہ جیون سنگہ
 کہ لشکر سامان بیکار نہ داشت تاب نیامد و وہ روز بغیر ہباوہ خود را در کوہستان دشوار گذار کشید
 آخر الامر بہان طرف پیانہ عنقریب بمرکز دورا پتھورا کو کس نفرت نواختہ سریر آرائے
 فرمان رواں گردید **بیت**

چو بیند کہ از اٹھ و حانیست رنج خرمند نگذار و از دست گنج
 چون پانزدہ سال از فرمان رواں او گذشت سلطان شہاب الدین غوری از فرین
 بدعات آیدہ محاربہ نمود آخر کار در موضع نزاع تلاوڑی اورا مسافر ملک آخرت
 نمودہ اورنگ آرائے خلافت ہندوستان گشت از شہ راجا ولی و راج ترنگنی ایچہ احوال

سلطنت یازده سال و سہ ماہ ابتداء راجہ دہی سین لغایت راجہ دامو در سین دوازدہ تن مدت یکصد و پنجاہ سال جہانبانی نمودند۔

راجہ دیپ سنگھ کوہی

در آن ایام والی ولایت کوہستان سوا لک بود سپاہ بسیار و بعدالت اشتہار داشت ارکان دولت و اعیان ولایت راجہ دامو در سین کہ از بد سلوکی و مردم آزار والی خویش تنگ بودند در کوہستان رفعت حقیقت احوال خویش و ستم رسیدگی رعایا و برایاوسرا سیگی دہی اتفاق خدم و حشم گذارش نمودہ راجہ دیپ سنگھ را ترغیب و تحریص فرمان رواے اندر پست نمود و بوجہ دریافت این نوید پل شادی نواختہ مانند شہباز بلند پرواز بطبع طعمہ بالشت کرد ابنوہ از فراز کوہ بران سرزمین رسیدہ آن کبوتر آشیان نشین غفلت و بے پروائی را صید چنگل بازو اقبال نمودہ و نفس جس در آورہ بجانگاہی انداخت و در ساعت سعید بر سریر جہانزاری جلوس نمودہ و ریفہ روزگار را کہ از خزان بیدار گری بے رونقی گرفته بود بوجہ عدالت طراوت و نفوذ بخشید مدت سلطنت بہت و ہفت سال و دو ماہ۔

راجہ رن سنگھ بن راجہ دیپ سنگھ بعد پدر جہان آزار و مالک پیرا گشتہ برگ طبعی زحمت مستی بر بست مدت بہت و دو سال و پنجاہ جہانبانی نمود۔

راجہ راج سنگھ بن راجہ رن سنگھ براورنگ عالم آراے جلوس نمودہ بسان پدر و جد بزرگو از خویش دولت عدالت راج داد و سپاہ و رعیت را از خود خوشنود کرد و انیدہ نیک نام گردید مدت سلطنت نہ سال و ہشت ماہ۔

راجہ نر سنگھ بن راجہ راج سنگھ زیب افزاے تخت جہانزاری گشتہ بعد گستری نیکنامی جاوید اندوخت مدت سلطنت چیل و شیش سال و یک ماہ۔

راجہ ہر سنگھ بن راجہ نر سنگھ زیب پیراے سریر شہر یاری شدہ رعایا را مسرور و معمور داشت مدت سلطنت بہت و پنج سال و سہ ماہ۔

راجہ جیون سنگھ بن راجہ ہر سنگھ چون جانشین اورنگ سلطنت گردید بقتضای عنفوان جوانی بعیش و کامرانی پرداخت و بے پرواے و لاو باولی شعار خود ساخت

راجہ لکھمی سین بن راجہ ناراین سین مدت بست و شش سال یازده ماه واسطه
 معمولی جهان گردیده از جهان برنت
 راجہ دامو در سین بن راجہ لکھمی سین چون بر تخت سلطنت جلوس نموده استقلال
 یافت بمقتضای بدستی جوانی و مدہوشی نادانی از آئین قوانین اسلاط اخوان ورزیده از جاودہ قوم
 عدل و انصاف برگشت و طریقہ ظلم و اعتساف در پیش کرد و در مجلس او اشرار بدکردار و ارازل ناسنید
 اطوار راہ یافتہ اورا از طریق و شیق عدالت و نیکو کاری گردانیدہ رہنمائے کرد از نکوہیدہ و
 شعاب راگزیدہ شدند آدمی را مصاحبت مصاحب بدوزبون از افعال شایستہ و اعمال
 باستہ بر کرانے دار و چنانچہ با دخندان گلستان را از طراوت و نصارت باز میدارد

قطع

عجبت مفسدان و بدفسلان مردم نیک را تباہ کنند
 ہر کہ با دیگر ہم نشین گرد جائہ خویش را سیاہ کنند
 راجہ مذکور چہ از شرارت ذاتی خویش و چہ از صحبت نکوہیدگان فردایہ افعال نکوہیدہ
 پیش نہاد نمود و ملازمان دولت خواہ و منتہبان در گاہ را از جس و بند و خفت منصب
 و ہتک عزت از خود از رودہ گردانید وزیر و ستان و خندہ اچ گذاران را بیداد گرے
 و تملکے رنجانیدار باب فتنہ و فساد و اہل ظلم و بیداد نظر براو ضاع و اطوار کش نمود
 رہ سپہ طرین جفاکاری و مردم آزاری شدہ دست تعدی و تجاوز ہر حال ضعیف و عسربا و
 ارباب خستہ و پشیمانہ و راز گردند

قطع

اگر ز باغ رعیت ملک خور و سبے بر آوردند عسلمان او خرت از بیخ
 بہ نیم بیضہ کہ سلطان ستم رودار و زندہ شکر یا نش ہزار مرغ بہ سیخ
 از آنجا کہ طراوت و رونق باغ روزگار دابستہ بچہ بار عدالت بادشاهان والاقتدار است
 و پرمردگی گلزار گیتی از سموئم ظلم جفاکاران بیداد شعار در اندک فرحتے امصاری و بلاد ممالک
 خراب و بے رونق گشت و آبا و یہا بخیر الی و ویرانی گرایند خراج ملک و رو بچی نہاد عشرت
 و شادمانی از جہانیاں خست ہستی بر بست بلیت

نہ بینے لب مردم از خندہ باز
 درین صورت سلطنتش رو بزال نہاد و او بہ نتیجہ اغمال بد بجا نکاہے خود افتاد مدت

باشکر گران و سپاه بیکران بجناب استیصال طے منازل نموده در اندر پت رسید و شخصی
که وزارت سرپر بوده و کمر مخالفت بند و نبود ازین جهت بے سازعت غیر سی بر تخت جهانبانی
جلوس نموده جهان را زیر تکیه خویش در آورد و امر او را راجو آورو که اطاعت بر بند

بیت

جهان اندازند طے کدند ای کیے میر و دیگر آید بجایے
دے جهانبانی بامرانی نموده برگ طے در گذشت مدت سلطنت نروده سال و چهار ماه جهان
واری نموده رحلت کرد

راجہ بلاول سین بن راجہ دہی سین. مدت دوازده سال و چهار ماه جهان واری
نموده رحلت کرد.

راجہ کنور سین بن راجہ بلاول سین. مدت پانزده سال و ہشت ماه جهان
آراء گردیده ارتحال نمود.

راجہ مادھو سین بن راجہ کنور سین مدت پانزده سال و چهار ماه جهانگیر
پرداخته و دیعت حیات سپرد.

راجہ سور سین بن راجہ مادھو سین. مدت بست سال و دو ماه بھاس
ستانی مشغول بوده خستہ ستی بر بست.

راجہ ہیم سین بن راجہ سور سین مدت پنج سال و دو ماه جهانبانی اشتغال و زریہ
چیانہ عمر بسر کرد.

راجہ کانک سین بن راجہ ہیم سین مدت چار سال و نہ ماه جهان سپر نموده قاب حیات
تہی کرد

راجہ ہری سین بن راجہ کانک سین مدت دوازده سال و دو ماه جهان
افروزی نموده صحیحہ زندگانی تہہ کرد.

راجہ کن سین بن راجہ ہری سین. مدت ہشت سال و یازده ماه باعث رونق
جهان گشتہ بر شتہ عمر گسخت

راجہ نرائن سین بن راجہ کن سین. مدت دو سال و سہ ماه ذریعہ آبادی جهان
بودہ پیوند زندگانی بر شکست.

باطن حقیقت موافقتش را نمی یافت و شاه در عنایت تعلقات هر چند با راستگی و پیراستگی
 کمال نمودار می شد در حرم سرای بے تعلق او قبول نمی افتاد چه هر کس را که جذب الهی بخود
 کشیده باشد با مورد نیوی چه کار و انکس را که بگشش سرای حقیقت راه یافته بخارستان
 تعلق چه نسبت الحق و راستگی دولت است بے بدل و نعمت است عدیم المثل هر که در
 کنج انزوای سر بزانوئے تنهایی بنهاد هر آینه گذارش در شهرستان عرفان افتاد و انکس را که در گو
 تجرید معکف گشت بیشک در حقیقت آباد جمعیت آرامش یافت و الا نگهان بوسیله آزادی
 از حادثات دنیا و خطرات مایه پیراستگاری یافت و اهل دلان بذریعہ بے تعلق عارف معارف
 حضرت باری شده خوشادلی که از ظلمت آباد تعلقات بیرون رفته بنورستان آزادی خرامش
 نماید و فرخ سعادت مندی که از حقیقت گرفتاری دنیا برآمده صاعد مصاعد عرفان ایزدی گردد
 انقصه آن سالک سالک حقیقت بمقتضای توفیقات خدا داد و راستگی ماورزاد کسوت
 سلطنت از پیرانداخته و در اے آزادی بردوش گرفته رو بصر انبیا و فی الحقیقت در بدل سفال
 رنگین جواهر زواهر بدست آورد و عوض خفت ریزه در غرور برگرفت نه غلطم ذره را با
 خورشید درخشان سبادت کرد و قطره را با دریای عمان معاوضت نمود منشوے

کسے کر بار و نیاشد سبکدوش کشد ناظورہ عقبے در آغوش

ز جانش سر پر اردو ملعه نور چونار سوسوے از تخلف طور

شناسد کنج خلوت ماسن خویش کشد چون کوہ پاور دامن خویش

محال آمد بدون ترک و تجرید سلوک راہ منسل گاہ توحید

نباشد تازو نیا قطع پیوند نہال دین کجا اگر دو برومند

مدت سلطنت راجہ مہا پریم شش سال و ہشت ماہ و از ابتداء راجہ مہا پریم لغایت

راجہ مہا پریم چہار تن پنجاہ و سہ سال سلطنت نمودند

راجہ مہی سین کہ از بنگالہ آمدہ سیر آرای گردید

چون در انکاف عالم شہرت یافت کہ فرمان رواے اندر پت ترک تعلق نمودہ گوشہ انزوا
 پذیرفتہ و اورنگ جہان بنائی خالی افتاد ہر کدام از حکام بقصد تسخیر آن ولایت کہ تردد بر بہت
 و در مہم فرمایند و در مہم فرمایند و در مہم فرمایند و در مہم فرمایند و در مہم فرمایند

ہیما ت با حیات کسے در جہان نماند
از دست مرگ هیچ کسے در امان نہا
ہر پہلے کہ آئندہ در باغ این جہان
فریاد کرد رفت و درین بوستان نہا

راجہ پریم کہ از درویشی ببادشاہی رسید

چون مملکت از فرمان رواے خالی گردید و احدی از وارانان راجہ گو بند چندی نہی
میرم دیوے نماند ارکان دولت و اعیان مملکت با ہمدیگر عقد موافقت بستہ مشورت نمودند کہ
برائے نظام مہام مملکت و فراہم آوردن پرآگندگیہائے ولایت وجود فرمان رواے ناگزیر بہت
درین صورت ہر میرم درویش خاندیش را کہ ردا آزاد گردوش و کلاہ وارستگی بر تارک
داشتند و بر ریاضت و عبادت مشہور بود و اکثر خلایق مرید و معتقد او بودند و بسیاری از
ارکان دولت با او اعتقاد تمام داشتند از لباس پارسانی برآوردہ بخلعت بادشاہی مخلص
کردند و بجای کلاہ درویش تاج بادشاہی بر سر نہاوند و عوض سجادہ ریاضت سریر
سلطنت حاضر آوردند و گداے را بچہان آراے سعادہ نمودند و ہر مہ متفق اللفظ
و المعنی مطیع و متقلو شدند و او کامیاب امر سلطنت شدہ بمرگ طبعی در گذشت مدت فرمان
دہی ہفت سال و پنج ماہ۔

راجہ گو بند پریم بن راجہ پریم بعد پیر سریر آراے فرمان رواے جہانبانی گشتہ
مسافر ملک عدم گردید مدت سلطنت بست سال و سہ ماہ
راجہ گو پال پریم بن راجہ گو بند پریم زیب افزاے اورنگ فرمان رواے و جہان
کشانی گشتہ و ولایت حیات سپرد مدت سلطنت پانزہ سال و سہ ماہ
راجہ مہا پریم بن راجہ گو پال پریم بعد جلوس بر تخت جہان داری اگرچہ بحسب ظاہر
بامور سلطنت و کار بار مملکت مے پرداخت لیکن در باطن متوجہ بمیدائے فیاض بودہ از
تعلقات و نیوی نفرت و کراہیت کمال داشت ہمیشہ با درویشان خاندیش و آزادگان
ریاضت کیش کہ از امور دنیویہ و راستہ بودند صحبت داشتہ خاطر خدا شناس را بامور
سلطنت آلودہ نئے ساخت و از بسکہ راستگی مفطور و آزادی مجہول او بود جمیل دنیا پر خند
رخسارہ جمال خود را بخط و خال فتنہ انگیز آراستہ در پیش گاہ نظرش جلوہ میداد و در شان

فرمان رواے گشته بر اطراف مالک رایت حکومت بلند ساخت و کوس فرمان رواے در عرصه
روزگار نواخت لیکن سلطنت او چندان بقایافت و در اندک مدتی بعالم بقیافت مدت
سلطنت هجلی دو سال

راجہ بکرم چند بن راجہ تلو کچند مدت بست دو سال و سه ماه رایت جهان کشائی در حیات
فرمان رواے بلند ساخت

راجہ کانک چند بن بکرم چند مدت چهار سال و سه ماه بکامرانی و کامیابی بامر سلطنت پرداخت
راجہ رانچند بن راجہ کانک چند چهار ده سال و یازده ماه کوس عالم آراے در عرصه
مالک پیراے نواخت۔

راجہ اوهر چند بن راجہ رانچند مدت هسز ده سال و دو ماه سمندر کامرانی در میدان
جهانبانی تاخت۔

راجہ کلیان چند بن راجہ اوهر چند مدت پانزده سال و هفت ماه روعن حکومت
در پیرغ کامیابی انداخت۔

راجہ بهیم چند بن راجہ کلیان چند مدت ہزده سال و سه ماه در قلعہ کشائی و مدد
گزائی شمشیر بہت آخت۔

راجہ لوه چند بن راجہ بهیم چند مدت بست و پنج سال و پنج ماه بعدالت گسری
و سخاوت و رزای رعایا را نواخت۔

راجہ گوبند چند بن راجہ لوه چند مدت ثابت دو سال و دو ماه رایت گیتی ستانی
در عرصه جهانبانی افراخت

مسماة رانی بهیم دیوی سکودہ راجہ گویند چند بعد رحلت راجہ گوبند چند پسر که قائم مقام
بودہ انتظام سام جہان داری تواند نمود نذاذ امرائے عالی تراز و وزرائے نیک ہنر و مقتضائے
وفاداری و حق نمک شناسی محذومہ خود را بر سر سلطنت اجلاس دادہ و رانقیاد و امتثال
او امر قدسیہ او کمر بستہ و دقیقہ از وقایع از امر عالیہ اش فرو نیگزاشتند و در اندک
مدتی آن پرده نشین سراوق عصمت نقاب گزین متقی عدم گروید مدت سلطنت هجلی
کیال از ابتداء راجہ تلو کچند لغایت سات بهیم دیوی ده تن مدت یکصد و چیل و پنج سال
سلطنت کردند راجہ

راجہ بہیم پال بن راجہ ہری پال - مدت سی و یک سال و دو ماہ جهان آرا و مملکت بود
 راجہ مدن پال بن راجہ بہیم پال - مدت سی و ہفت سال و نہ ماہ گیتی پر اے نمود
 راجہ کرم پال بن راجہ مدن پال - مدت چیل و پنج سال و پنج ماہ کامیاب فرما کر واک گشت
 راجہ بکرم پال بن راجہ کرم پال چون عالم گیرے ملک ستانی شعار خود داشت
 و حکام اکناف عالم را محکوم کردہ حنہ راج میگرفت ازین جہت بہر طرف لشکرے کشید و بزور
 بازوے اقبال منظر و منصورے گردید بہیں آئین مدت مدید جهان آراے مملکت کشائی نمود
 بکامرانی و کام ستانی فرمان رواے و جہانبانی کرد بکلم بادشاہ حقیقی چون ایام زندگانش
 باخبر رسید و ارادت الہی بران شد کہ سلطنت بقومی دیگر منتقل گردد راجہ مذکور مقتضای تسلطی
 کہ داشت دعوتی کہ در و مضمربود بر سر راجہ تلوک چند والی بہراجے لشکر کشید راجہ تلوک چند نیز
 صفوں آراستہ بمقابلہ درآمد تیغ زنان چون حلقہ ہائے زرہ فراہم آمدند تیر اندازان بان تیر ہا
 ترکش یکدستہ شدند و کمان داران مانند ابروے خوبان بہم پیوستند و خنجر گذاران مثل
 شرکان محبوبان صف بستند چون صفوں طرفین آراستہ گردید بہا دران شیر انگن دلیرانہ
 دلاورانہ در زر مگاہ رسیدہ جنگی نمودند کہ از کشتگان انبار ہائے نیل بالا پدید آمد و از خستگان
 تودہ ہائے کوہ اسانما یان گشت از دست قلم کردہ حساب با گشتان پارسید و از پائے بریدہ
 قلم در دست محاسب لرزید از خون بجا دران جو ہائے روان گردید و قالب مردگان دران خون
 چون بط بالائے آب میدید و روح از بدن چون مرغ از قفس پروازے نمود و سرازتن چون
 نثار از شجر فروے افتاد بمشیت ایزدی در آن معرکہ راجہ بکرم پال شکست یافتہ شد و مدت سلطنت
 او چیل و چار سال و ششہواز ابتلاے راجہ سمندر پال لغایت راجہ بکرم پال شانزدہ تن مدت
 سی صد و چیل و ستہ سال فرمان رواے کردند و ازینجا سلسلہ جوگی منقطع گردید - و امر
 سلطنت بدیگران رسید - **ہمیت**

عالم ہمہ سیچ و کار عالم ہمہ سیچ
 اے سیچ ز بہر سیچ و در سیچ سیچ
 راجہ تلوک چند از بہراجے آمد و فرمان روا گشت بر قبیلے از ولایت بہراجے
 حکومت داشت و گاہ گاہے بفرمان رواے اندر پت خراج میداد و نہی و لا کہ کوک طالب العیش
 از انقی اقبال طلوع نمود بہمچو بکرم پال فرمان رواے کہ بجزت عمار جہار در بسیار ہی فیضان
 نامدار حکام اکناف گیتی حکومتے کرد فتح یافتہ در اندر پت رسیدہ و جانشین سریر

سفال رنگین فروخت و مرورید عالمی را در بدل خذف ریزه از دست داد یعنی درویشی را
ببادشاہی بدل کرد و خدا طلبی بدنیاطلبی معاوضہ نمود **لطم**

مبادا دل آن فرود مایہ شاد کہ از بہر دنیا دہد دین بباد
کجا عقل با شرع فتوی دہد کہ اہل حشر و دین بدنیادہد
خداوند دانش غم دین خورد کہ دنیا بہر حال مے بگذرد

اگرچہ سمنڈ پال درائے حصول مطلب فرمان روائے محن و شاق بسیار کشیدہ کامیاب و
کامرواگشت اما آخر الامر رہ نورد ملک عدم گردید **ملیت**

عمر چہین آدمی بے خبر خاک بسر کرد کہ خاکش بسر
دست سلطنت بست و چہار سال و دو ماہ

راجہ چندر پال بن راجہ سمنڈ پال - دست چہل سال و پنج ماہ بامر سلطنت پرداخت
راجہ نین پال بن راجہ چندر پال - دست پنج ماہ و یک سال و پنج ماہ کوس جہانبانی
نواخت -

راجہ ویس پال بن راجہ نین پال دست چہل و ہفت سال و دو ماہ فرمان روائے
قیام نمود -

راجہ نرسنگہ پال بن راجہ ویس پال دست سی و ہفت سال فرمانروائی کرد -
راجہ سونہ پال بن راجہ نرسنگہ پال - دست سی و ہفت سال و یازدہ ماہ
فرمان روائے نمود -

راجہ لکھہ پال بن راجہ سونہ پال دست سی و ہشت سال و سہ ماہ طریق جہان
آرائے نمود -

راجہ گوبند پال بن راجہ لکھہ پال دست بہت و ہفت و سال و شش ماہ سلطنت راند
راجہ انبہرت پال بن راجہ گوبند پال - دست سی و نہ سال و دو ماہ مملکت آراگشت -

راجہ بینی پال بن راجہ انبہرت پال - دست پنج ماہ و پنج سال و سہ ماہ کمر بجا کشائے برست
راجہ مہی پال بن راجہ بینی پال دست بہت و چہار سال و نہ ماہ سریر جہانبانی رازیداد
راجہ ہر پال بن راجہ مہی پال - دست چہل و ہشت سال و ہشت ماہ قلاع
حصینہ برکشاد

فرستاده بر تخت جهانبانی جلوس نمود چنانچه در ولادت بکرماجیت اختلاف بسیار است هم
چنان در مردن او نیز اختلاف دارد بدیت

گرتا قیامت زنده آخر فنا آخر فنا و همچو خورتا بنده آخر فنا آخر فنا

بدت عمر راجه یک هزار و یکصد سال از انجمله جهانبانی دینی نود و سال

راجہ سمنده پال کہ از حصہ گدایمی بہ سر پر باوشاہی رسید در بدایت حال بحسب

صورت بعبادت شاق و ریاضات کمالی طاق قیام می در زید اما در عالم معنی بہرہ از خدا شناسی
و ایند پرستی نداشت و غیر از اسم درویشی برنامہ حال اولقشہ دیگر نبود برہنگی و عسریانی

نہ برائے عبادات یزدانی بلکہ از روئے ریاضت نفسانی بود چنانچہ در طساہر
بدن عنصری بنجا کستہ آلودہ مرات باطن نیز از رنگ ہوا و ہوس اندودہ داشت ہم چنانکہ

در صورت خراب حال محمود معنی نیز خراب تر بود از روئے زیاکاری دست خود را برداشتہ
مایل باسان میداشت فی الحقیقت باغراض نفسانیہ دست مراری میکرد و مہر خوشی بر لب نہادہ

مکلم می کرد و اما بزبان بے زبانی استدعائے مقاصد دنیوی می نمود و روئے بسوی آسمان
گذاشتہ چشم می پوشید لیکن ہزاران چشم دل پر شاہراہ مطالب صوریہ می کشاد و در

ہر دو پایے رسن انداختہ بر درخت معکوس می شد فی الواقعہ روئے ارادت از افریدگار بر
تافتہ کار برعکس می کرد اگرچہ بر پایستادہ عبادت می نمود و اما ہزاران حرص و طمع در دل

می نشاند از نیز رنگ سازی تسخیر قلوب می نمود و طواف انام را نقد و معتقد می ساخت طفلان
مردم را می فریخت و خادم و مرید خویش میکرد و دو کاخ طبابت و دو سازی آراستہ خاکستر

میداد و زر را می گرفت و پھر زبانی شعبدہ انگیزی مینمود و بہ ہزار سیلاب سازی و کیمیاگری
خانہان سادہ لوحان بے خرد را بفارت می برد **منظومہ**

در لباس ظاہری شیخ بزرگ در طریق باطنی بدتر ز گرگ

از زبان صد ذکر در دل صد دعا ماند و دعویٰ بعید از مدعا

ظاہر آراے دوکان دارے بود باطن آراے چسپر کارے بود

ازین عبادت و ریاضت مرادش آن بود کہ بسلطنت جهانبانی کامیاب شود آخر الامر
بنبط کہ تجمیر پرور آمدہ بمراد خاطر فایز گشتند از گلشن سرائے و از سنگی نجارستان پاستگی
ور آمد و از نورستان آزاوگی در ظلمت آباد گرفتاری در رسیدن بختانی را در عوض

چہ خوش باغیت باغ زندگانی گرامین بودے از باد خنرانی
 درین حال سمت پال جوگی کہ در محبہ و جادو و طلسمات و نیرنجات و فریفتہ کردن و تسخیر
 در آوردن و لباس مردم و نیز نگسازی و افسوں پروازی سرآمد جوگیان و الادانش بود و در
 علم خلع بدن نیز دستنگاہی داشت در صحبت راجہ راہ یافتہ بفسون و فسانہ راجہ را فریفتہ
 گردانید و نیز لباس امر و زرا و ارکان و اعیان دولت را تسخیر در آوردہ و نوع تسلط
 پیدا کرد کہ راجہ و ارکان دولت از امرش سر موافقت نہ کرند و زے ہندو پر و خدایان
 برا جہ گفت کہ چون بدن عنصری تو از غایت پیری اندر اس یافتہ و از غایت نفاقت طاقت
 حرکت نہادہ علم خلع بدن از من بیاموز و این جامہ کہنہ یعنی بدن پیر را گذاشتہ در پیکر
 جوانی کہ تازہ روح جدا از و شدہ باشد در آمدہ مجدد از تمتعات جوانی و لذات جسمانی کامیاب
 شو ازین جہت کہ زندگانی راجہ بسر رسیدہ بود با وجود آن قدر عقل و دانش بسحر جوگی
 تسخیر و در کید و قید گشتہ علم خلع بدن از و آموختہ روح خود را در پیکر جوان کہ تازہ و دلیت
 حیات سپردہ بود انتقال کرد جوگی سحر ساز و ران وقت بلا توقف تعلیمی کہ میرا نشت روح
 خود را در قالب راجہ داخل کردہ آن جوان را کہ روح راجہ در و آمدہ بود بقتل رسانید و جانشین
 سریر فرمان روائے گشت **بسمیت**

چہا استادہ در آمد ز پایے کہ افتاد گانش گرفتہ ز بجایے

اگرچہ حکایت انتقال روح جوگی در بدن راجہ مشہور است اما عقلای ضائب رای آن را قبول نہی
 دارند چہ روح از پیری و جوانی و ضعف و ناتوانی فارغ است و پیر و جوان و خور و کلان
 و تندرست و ناتوان بودن بر ابدان تعلق دارد ہر گاہ بہ سبب پیری راجہ قوائے بدنی
 و حواس ظاہری زوال پذیرفتہ باشد در صورت انتقال جوگی در آن بدن حواس
 و قوئی کہ اندر اس یافتہ بود چگونہ جوان گردیدہ ہو و نیز بول دیگر آنت کہ اگر روح جوگی در
 پیکر راجہ منتقل شدی اورا سمنہ پال نام نہ نہادندی و بدستور سابق راجہ بکہاجیت گفتند
 کہ بدن و شکل و صورت او قائم ہو و ہمانکہ حکایت خلع بدن جوگی نہد و غی از صدق نہاد
 شخص اراجیف است چون سمنہ پال انیس صحبت و جلس مجلس راجہ گردیدہ از
 سحر جادو و تسلط یافتہ بود بعد از انکہ راجہ مرگ طبعی در گذشت و یا اورا سلبا بن گشت جوگی
 باتفاق ارکان دولت سر پر آرا گشت یا باتفاق کہ رو داد جوگی راجہ را بعد مہمانہ

د ممالک ستانی مشہور گشت تاربخ جلوس اور براورنگ فرماں روا کے مالوہ بقولے روز
تسخیر ولایت دہلی کو شتن راجہ سکونت بسہ ہزار و چیل و چہار راجہ جد ہشتم درو قاتر
اہل ہند و نقا ویم اس کشور ثبت گردید چنانچہ تاتسودین نسخہ یکہزار و ہفتصد و پنجاہ و سہ از سنہ
او شمسے میسر دو و نہجی کہ گند ہرپ سین گفتہ بود نام راجہ بھرتری و راجہ بکرماجیت تاحال ہر
سفر روزگار تازہ است و انقراض زبان یادگار خواہد بود بیت

دولت جاوید یافت ہر کہ تلو نام زلیت کہ عقبش ذکر خیر زندہ کند نام را
از انجا کہ دنیا سرا بیت تشنہ فریب و منزلے است پر فرار و نشیب گلے است با خار و ملی
است پر خار ہر کہ از درجات ترقیات فایز ساخت عاقبت بدرکات متعمرات انداخت و آنرا کہ
از گلشن جوانی کامرانی بخشید عاقبت در خارستان پیرے باریش گردانید بیت

ہر کہ راشد بتی چشاند شام صبح زہرے بجام اوریز و
در اکبر نامہ چینے نویسنده کہ چون بکرماجیت را عمر با خزر رسید بقصد جہانگیر بخت
کرد و در دکن سائبان مرزبان انجا اتفاق محار بہ افتاد بدست سائبان اسیر گردیدہ التجا
آورد کہ اکنون مارا بقتل میسرسانی از زوے من آنست کہ تاریخ و سنہ من از دفاتر روزگار
منعدم نشود و سائبان بھی استدعاے اورا قبول کردہ بکرماجیت را بقتل رسانید و سنہ
اورا بدستور سابق بحال داشت کہ تاحال در دفاتر روزگار رواج داد و سنہ سائبان ہم ازین
است کہ سمجھو راجہ بکرماجیت والا نشان را دستگیر کردہ بقتل رسانید و در نسخہ راجادلی و راج ترقی
این مقدمہ را بقتل نمیاوردہ مردن راجہ بکرماجیت از دست سمندر پال جوگی نوشتہ اند
بدین صورت چون مدت مدید راجہ بکرماجیت کامیاب دولت و کامرانی و کامروا تمتعای
جوانی گشت گلشن جوانی را خزان پسیری در رسید و قاتلش از صدمہ شیب بر خنید و گل چشما
از سموم ضعف پڑمردگی گرفت و چہرہ نورانیش از اژدہک و کجماک بے رونقی پذیرفت ملک
مروارید و ندانش از ہم گنجیت چراغ بصیرت و عن بصارت فرو ریخت تن از تو انائے
و کوشش از شنوائی خالی ماند حواس از احساس و اعضا از قوے تہی گشت سر از مقرو مغر
از عقل و عقل از تمیز باز ماند قوت از دست و دست از کار و کار از اختیار بیرون رفت و از
زندگی غیر از نام و از بدن غیر از تحرک نماند در تن بجز استخوان و برا استخوان جز پوست سدا
نہ گشت بیت

برآمد بیعت پیوست که از تاثیرات این اورنگ جهانبانی طفله خرد و سال عدالت و حکم رانی
 مے کرد و راجه بهوج از مشاهده آن تخت خوش وقت شده و در دار السلطنت آورده خواست
 که بران جلوس نماید گویند که سی و دو صورت زیبا بران تخت منقوش بود بقدرت ایزد
 متعال صورتی از جمله آن تصاویر بزبان آمده گفت که اے راجه بهوج این سیر سلطنت
 از راجه بکرماجیت است تو وقتے برین قدم گذار که لبان آن راجه مصدر امور سترگ شوی
 راجه بهوج بزبان آمدن پس که تصور چیران گشته استفسار نمود که کدام کار غریب از راجه
 بکرماجیت بوقوع آمده آن پس که حکایت عجیب از راجه بکرماجیت که در حالت فرمان رواے
 مرتکب امر شکرگ شده بود بیان کرد و بهین عنوان هر یک از ان تصویرات بے جان سی و دو
 حکایات ناوړه گذارش نموده حیرت افزای راجه بهوج شدند و بهج پیڈت وزیر شش
 که در فضائل کمالات مشهور وقت خویش بود آن حکایات غریب را بزبان سنکرت بتحریر در
 آورده کتاب مسے سنگھاسن بنیسی درست کرده و از ان زبان تاحال آن حکایات غریب
 و اطراف ممالک مشهور گشته بے ثنائیت کلف استماع آن باعث تعجب مے شود و عقل بشری
 در حیرت مے افتد که آن راجه والاہمت چگونه قادر بر ارتکاب چنین امور مشککہ گردیده که از اندازه
 قدرت بشریت زیادہ است۔ **ملیت**

انشال این غریب دگر ہم غریب تر بسیار کرد و سمیت آن راجه دادگر
 از آنجا که دانشمندان روزگار و والا خسروان هر دو یار مقرر کرده اند کہ ہر کس از فرمان
 روا یا ان گیتی ستان مصدر امور سترگ و منظر کار ہائے شکرگ شود و بہا نگیری و عالم آرا
 و عدالت و نصف عظیم النظیر گرد و تارنج جلوس او بر اورنگ جهانبانی و ایاد اطراف ممالک
 شائع گرد و کہ ہر آئینہ موجب نظام سررشتہ داد و ستد جهانیان و قوم سلسلہ امور عالمیان
 تواند بود و چندین راجہائے عظیم الشان و رایان رفیع المکان و خواہمین عالی مقدار و سلاطین
 بلند اقتدار در ہندوستان گذشتہ تاریخ ہر ایک از انہا تا ایام فرمان رواے مشہور بود
 و بعد انقضائے حکومت شان چنانچہ انہا از صفحہ ہستی رو بہ عالم نیستی آوردند تاریخ انان
 نیز منعدم گردید مگر تاریخ راجہ جدیستہ پاندوان کہ مخلوق باخلاق مسطورہ بود تاحال مشہور
 است چنانچہ ما بقا بتحریر در آمد چون راجہ بکرماجیت بصفات ستوہ در حاجت رواے خلایق

دارد تسخیر در آورده راجہ سکونت را در معرکہ کشته تا کابل و آن ممالک بسکہ خوش راجہ خست
چنانچہ مقدمہ کشته شدن راجہ سکونت سابقا گذشتہ و از بس کہ تأییدات یزدانی و تندیات
صمدانی قرین حال فرخندہ مال آن مکی نژاد بود و نیت خیر و ہمت عالی داشت حاجات ارباب حوائج
و مرادات اہل احتیاج بخوشترین وجہی بانجام می رسانید و احدی از درگاہ عایش محروم و
نا امید نمی رفت اگر شخصے مہی و مطلبے کہ سرانجام آن از اندازہ قوت بشری و احاطہ دریافت
عقلے میرون بودہ باشد پیش اور جوع آوردے از علو ہمتے فرائخ حوصلگی بوجہ احسن سرانجام
دادے چنانچہ بیارے از حکایات غریبہ و مقدمات عجیبہ در حاجت روائے محتاجین
و کام بخشی مساکین و جلالت شائل و جزائل خصائل آن نامدار در محافل سلاطین عالی مقدار
و ہر زبان اہل روزگار مذکور و در صحت کثاف عالم مندرج و مسطور است علی الخصوص
نسخہ سنگہاسن تیسری محتوی براحوال فرخندہ مال او مشہور و موجب تصنیف این نسخہ بطرز غریب
نوشتہ اند کہ چون راجہ بکر اجیت ازین جہان فانی بعالم جادوئی رحلت نمود بعد اادی
ایام در ۵۲۲ سنہ راجہ بہون کہ او ہم بجا سن صفات و مکارم آیات متصف بود بر حکومت ولایت
مالوہ استقلال یافت و وزیرے برج پنڈت نام از فرط دانش کلید عقل راجہ و مدار علیہ ملک او
بود چنانچہ حکایات بدایع آن راجہ و وزیرے نیز شہرت تمام دار و اتفاقاً راجہ بھوج بقصد شکار
بصحر افرتہ بود و دید کہ جمعی از طفلان خور و سال کودکی را بادشاہ یکے را وزیر و دیگرے را
کو تو ال و سائر عملہ و فعلہ سلطنت قرار دادہ طفلانہ ببا بازی پرداختہ اند و آن شاہ طفلان
بر پشتہ نشستہ بان بادشاہان بصلالت و مہابت در اجرائے او امر حکومت و حکام عدالت
مے پردازد و از رسیدن راجہ اصلا پر وائے نگر و و شہور شدہ بود کہ آن فرمانروائے
بازیچہ و مقدمہ ذروی عمل بے بہا آپنخان معدلت را کار فرمودہ کہ از بیج بادشاہی
مرقیع الشان بروے کار نیامد چنانچہ این داستان مشہور است راجہ بھوج از شنیدن
این مقدمہ و دیدن حکم رانی آن طفل شجب گشت و از روی غیرت فرمود کہ آن را نزدیک
بیارند چون از ان پشتہ فرود آوردند شکوہ راجہ برو غالب آمد طفلانہ در گریہ و زاری
افتاد حسب الامر راجہ آن را بران پشتہ بردند بدستور اولین شان حکومت در و پیدا
شد و ہر اس راجہ از و لش ناپدید گشت راجہ فرمود کہ وقوع این تباشیرات این پشتہ
است بر طبق حکم عالی چون آن پشتہ را بشکا گفتند سختے مرصع در غایت زیبائی و ثنائی

ارغوانی گردن دوازدهضران پاشی مجلسیان گونه زرد گرفت و پان گلهزاران را در چین حسن
 سرخرو نمود و تیل مشکین مویان را آب تاب داده گلاب گلرویان را آب و سبزه تازه بخشید عطر
 نگهت بخش دماغ اهل بزم گردیدار گجه از لطافت چون عشق صندلے بدان در سینه جا کرد و لعل
 چون نسیم بهار شام جان را معطر ساخت بخور های مشک پرورد دماغ افرور گیتی مشد بخار های
 عنبر اسود شام عالم معبر گردانید عطریات روح را قوت بخشید و از شامها جانی تازه بقالب دمید صبا
 نازد کثابود و سهوا لعل نسیم عطر انگیز بود و شمیم عنبر نیز بلبلیت

زین نگهت بزم میرفت دور فلک نازد مشک بود از بخور

الفصل بعد از زیب پذیرای سریر فرمان روائے از جلوس آن راجه فلک درجه امرائے
 والا نشان و وزرائے کاروان از حسن سلوک و سپاه و رعیت از نیکوئے معاشرت و عنبر با
 وزیر دستان از عدالت و فقرا و مساکین از سخاوت و خورسند و بخت مند شدند معدلت
 را روز بازار گرم گردید صفت آئین تازه یافت مدح و ثنائے آن نیک اختر بر زبان صغار و كبار
 جاری و دعائے بقائے آن فرخنده سیر برالسنه اهل روزگار ساری گشت در ایام حکومت
 او باران بروقت باریدن گرفت و اصلاح قط و دوبار دنداد و در ولایت او احدی مفلس و گرسنه
 نماند بیچکس در مال غیرے دست انداخت راه ظلم و ستم مسدود و در بهرنی و دزدی نابود
 گردید منظور

ز عدلش جهان را چنان امن گشت که امین شد از خائنان کوه و دشت
 امان و در زانش بحکم رسید که بنسوخ شد رسم قفل و کلید
 و آن والا گوهر مقتضائے و نور فراست و فرزانی برو تائین سابر صنایع مدققه و مشکله و حقائق
 جمیع علوم متعارفه و غیر متعارفه واقف بود و برالسنه مختلفه سکنه اکناف عالم و بر زبان وحش و
 طیر اطلاع داشت و از و فورانگی براسرار افلاکیان و سایر صنایع خاکیان پے سے برد و از امور انسانی
 و حال و استقبال اطلاع میداد و بلبلیت
 خروءه بینی که شناسائے ازل تا ابدیت
 موبولیش هنر و حرف بحرش خرد است

از بسکه شجاعت فطری و مبارزت جوهری داشت بزور پنجه بازو سے مردانگی و قوت فرط و
 فرزانی تمامے مالک وسیع و کن و اودیبه و بنگ و بهار و گجرات و سومنات را فتح کرده فرمان
 رویان آن ملک را فرمان پذیر خویش گردانید و در آخر با ولایت اندر پت که اکنون به دہلی شهرت

کہ فی الواقع بکرا جیت است کہ رانی اور اخراج کردہ بود و بسبب انفکاک تادی ایام نشنا
 نخے شود ازین مژدہ جان فزا بغایت آفتے خوش وقت شدہ مراتب حمد و سپاس مختاب
 حضرت صمدیت بجا آوردند کہ تسلط و نظم عفریت آدم خوار رفع گشت و وارث این ملک
 برادر نگ جہانبانی تمکن گردید ارکان دولت و اعیان مملکت و جمہور سکنہ و عموم موطنہ
 او جین کمر اطاعت و عیودیت بر میان جان بستہ و راقدام او امر قدسیہ و احکام مطاعہ
 قیام درزیدند و دران خطہ دل کشا و معمورہ منسرح افزا در ہر کوچہ و بزرگ و در ہر خانہ و
 بازار جشن عیش و شادی آراستہ و بزم مبارکی و مبارک بادی پیراستہ شد حدیقہ مرادات
 عالمیان شگفتگی پذیرفت و روضہ حاجات جہانیاں گل گل شگفت و باغ جہان رونق از سر
 گرفت و گلشن روزگار طراوت بتازگی یافت و زمین و زمان را وقت خوش شد و کون مکان
 را مسرت رو داد و عالم پیر را جوانی پدید آمد جہان و لگیہ را شادمانی حاصل گردید بہیت

زمانہ بزم عشرت ساز کردہ فلک دریائے بہت باز کردہ
 نوا سازان نوا ہا ساز کردند سر و دینے آغاز کردند
 ز بس عیش و نشاط و شادمانی جہان را تازہ شد رسم جوانی

سر آئندگان خوش نوا و مطربان شیرین ادا با آواز دل نواز و اصوات روح پرور و از دل
 را درر بودند و چنگیان ارغنون ساز و طنبور چیان خوش آواز از زبان تار نقات دل نواز بر کشیدہ
 دل نمیبے را کار فرمودند و رامشگران مہر عذار و نازنینان خورشید و پیدار ہنگامہ رقص گرم کردہ
 بچرخ درآمدند کہ فلک از حیرت تماشا قطب وار ہر جا بند و از چستی و چالاک پافوتند کہ زمین آسمان
 کردار و جنبش درآمد و از صدائے دستک مرغ خرد و از آستیانہ و داغ پر واز دادند و از گردش
 حلقہ چشم عشوہ سنج صبر و قرار از دلہا در گردش آوردند بہیت

ہر گردش چشم دل ربائے ہر گردش دل ز ند صلاے
 صدائے لقارہ شادی و فروش کوس مبارک بادی مسرت پیرائے دلہائے نگین
 گردید و آواز نفیر و غلغلہ نائے بچرخ ہفتیں پچید نظم
 خوش کوس بانگ نائے بر نجات زمین چون آسمان از جلاے بر غارت
 جہان گردید یکسر خور می دوست فلک بر در پید از خور می پوست
 چون ایام ہو لے بود کہ آن جشنی ہندی است مشہور از گلال افشانی تمام انجمن گلشن

جہان بانی اجلاس نموده زیب و زینت داد و اعیان و ارکان کمر طاعت بر بسته ہر کدام بقدر
 مراتب بجائے خود ایستاده و تقدیم او امر عالیہ تقید و زیدند حسب الحکم اعلیٰ انواع خود دنیا
 علاوت امور و شربت ہائے لذت اندوہ آورده ہر دروازہ قلعہ کہ راہ آمدن عفریت بود ادا دہ و ہمیا
 کرد و نواوار باوشاہی از ناصیہ احوال سعادت اشتغال او معائنہ کردہ تمام روز بونالاف دعوات
 سلامتی ذات فرخندہ صفات موظف شدند عفریت بعبادت مجہود بوقت شب بقلعہ درآمدہ
 اقسام خور و نہیہائے دیدہ پہل تمام خورہ از لذت آن خوشوقت گردید بعد از آن اندرون رفتہ
 دید کہ جوئے زیبا منظر بر تخت نشستہ است بکرماجیت بجز دیدن عفریت از تخت برخاستہ
 بہ پیکار او تیار گردیدہ بدلاوری و دلیری تمام آمدہ در آویخت ہر دو باہم کشتی گرفتہ گاہے عفریت
 غالب مے شد و گاہے بکرماجیت اور مغلوب میگرد و چون کار از کشتی و جنگ مشتی در گذشت
 بکرماجیت خواست کہ با شمشیر آبلہ کار آن نابکار با تمام رساند عفریت اور از بردست و قوی
 جنگ و دلاوری و ادا دہ جنگ دانستہ بخاطر آورد کہ باین جوان در جنگ بس نمیتواند آمد ہان بہستہ
 کہ صلح کردہ شود و راہ نجات جستہ اید و رین صورت دست از مجاہدہ بازداشتہ بر زبان
 آورد کہ اے جوان نسبت و بچران تو ضیافت من خوب بجا آوردی بملوات آن جان بخشی
 تو کردہ بلکہ برائے خاطر داشت تو تمام سکنہ این شہر را از جان گزائے ہل کردم و بالو عقد
 محبت بستم اکنون ازین جا بدر رفتہ بجائے دیگر مے روم سلطنت این ولایت بتوا زرائی باد کہ
 سوا سے تو دیگری قابلیت این امر جلیل القدر ندارد ہر گاہ مے بتور وے دہد مار یا دخواہی کرد
 کہ بلا توقف حاضر شدہ مراسم رفاقت بتقدیم رسانم بکرماجیت گفت عوض خون مردم قصد ہلاک
 تو داشتتم اکنون رابطہ محبت در میان آوردے پہل ترا کردم چون فیما بین روابط اخلاص
 مربوط شدہ ازینجا بدر شوہر گاہ کہ ضرور خواہد بود ترا طلب داشتہ خواہد شد بعد چنین محاورت
 عفریت از اینجا بدر رفت و شوہر گاہ کہ مردم درون قلعہ آمدند بکرماجیت را زندہ دیدہ حیران ماندند
 و بر زندگانی آن مسافر شادمانی ہا کردہ در تمام شہر اطلاع دادند امراد و زرادان مکان رسید
 بر حقیقت سلامت ماندن آن جوان بزور قوت خویش در رفع بلیہ عفریت مردم خواران
 شہر واقف شدہ با خود اندیشیدند کہ این قدر قوت و قدرت از اندازہ حال مردم
 این زمانہ زیادہ است ہمانا کہ این جوان از نژاد ملائک یا از صلب فرماں روا یں بلند
 اقبال و یا بکرماجیت برادر راہ ہر تہری خواہد بود چون استفسار احوال نمودند ظاہر گشت

چنانچہ سابقاً تحریر در آمدہ در گجرات رفتہ نوکر بخارہ شدہ در ان فریق رفیق سفر بود
چون شب نقاب ظلام بر عالمیان انداخت شغالان بعبادت خویش فریاد نمودند از انجملہ
شغالی بربان خود گفت کہ بعد دوسہ ساعت آدم مردہ درین دریا مے آید چار عمل بے بہا
در کمرش و یک فیروزہ قیمتی در انکشتی اوست ہر کس کہ آن مردہ را بر آوردہ بخوردن من در
سلطنت روئے زمین نصیب او شود بکراہیت بمقتضائے دانش خدا و او بر سر اسرار السنہ
مختلفہ و حوش طیور اسلار داشت آواز شغال استماع نمودہ فی الفور بدریا در آمدہ منتظر گردید
بعد دوساعت دید کہ مردہ در آب مے آید شنا کردہ آن را برگرفت و از بر آمدن عمل و
فیروزہ از ان پسیر کنان بر صدق گفتار شغال کہ مانند سروشن غیب آواز دادہ بود تصدیق
کردہ آن مردہ را بر کنارہ دریا انداخت تا طمع شغال راست گو شود و بر قول آن طعم خبی اعتبار
کردہ امیدوار سلطنت گردید برورد دیگر برائے تماشائے شہر اوجین کہ مکن مالوت او بود و در ہر کوئی
بازار گشت مے کرد تا آنکہ سپیر کنان بر دروازہ کلائے در رسیدہ دید کہ تجلات بادشاہی
بر درگاہ او حاضر است ارکان دولت و طبقات خلائق از وہام آورده اند و مے خواہند کہ پسیر
کلال کہ بموجب قرار داد عفریت نوبت او بود بر فیل سوار کردہ بر سہم معہود بجانب تخت گاہ
برند پدر و مادرش گر یہ کنان و موئے کنان و لوحہ زنان و خاک بر سر انگنان بر دروازہ ایستاد
اند بکراہیت از مشاہدہ این حال حیران گشت کہ ایارجور تجلات سلطانی چیست و در شاہی
گر یہ و لوحہ از بہر کیست چون استفسار حقیقت نمود بر این معنی واقف گشتہ بر احوال پسیری
کلال و جوانی پسرنش ترجم نمودہ گفت کہ اے پسیر مردز بہار غم مخور و نا لکن کہ بجائے پسرتو من
پیش دیو حاضر مے شوم و از تائیدات ایزد متعال اور امی کشم تا خلق اللہ از ظلم او نجات یابد و مال
ثواب حاصل گرد و در صورتی کہ او مارے کشد بہشت نصیب من خواہد شد کہ عوض غیر
خود را بکشتن مے دہم کلال و دیگر مردمان گفتند کہ مایان را چگونہ لایق باشد کہ مسافرے را باحق
طعمہ دیو مردم خوار گردانیم بر تقدیرے کہ امروز ترا عوض کلال زادہ بفرستیم فردا عوض دیگری
را کہ خواہم فرستاد ہمان بہتر کہ باکین دیگران کلال زادہ ہم بنوبت خویش رفتہ حاضر شود و بکراہت
درین وادے مطارحہ بیا رنمودہ مبالغہ از حد گذرانید و نوبت کلال زادہ بر خود گرفت و باکین
مقرر کسوت بادشاہانہ بر خود راست کردہ عطریہ نفیسہ مالیدہ سلاح و پراق در بر انداختہ
فیل کوہ شکوہ سوار شدہ بتوزک و غل تمام شاہانہ نوازان در قلعہ رفتہ بر سر یہ

خود سلامت بردند و شہراوجین کہ در آبادی و معمورے بروے زمین ثانی نداشت
و در رونق و زیبائے دم مساوات بشہر اندر میزد ویران و بے رونق گردید آرسے ولایت
بے والی و ملک بے مالک حکم تن بے سر دارد۔ بدیت

جهان بجهانیاں تن بے سراسر است تن بے سر از خاک رہ کترست
چون بسیاری از اہل شہراوجین طعمہ دیومردم خوار گردید اعیان و ارکان بشوئ
یک دیگر بعفیرت التماس نمودند کہ برائے خوراک خویش نوبت قرار دہد تا یک کس بنوبت
حاضر شدہ دوران روز ذریعہ عدم اتلاف و گران گرد و دیو این معنی قبول نمودہ فرمود کہ ہر روز
یکے از شہریان بنوبت خود بمکان حاکم نشین رسیدہ بر تخت سلطنت جلوس نماید و تجملات
جہانبانی باور جوع شود و آن کس تمام آن روز در اجرائے احکام حکومت و دار و گیر بسر برد
و امر او و زرا و طوائف اناام و اطاعت او باشند چون روز باختر رسد در وقت شب آن
فرمان رواے یکروزہ خوراک من بودہ باشد ہم گنان بحسب ضرورت این امر جلیل القدر
قبول نمودہ نوبت بر اہل شہر قرار دادند ہر روز یک کس نوبت بنوبت بادشاہ یک
روز ہ شدہ لقمہ دیو آدمی خوار مے شد و جمیع شہریان بان مرغان مطبخ محبوبس
مطمورہ ہلاکت ادا دہ مرگ بودند اللہ اللہ اگر نظر بر احوال جہانبانی انداختہ شود بہمین
آئین تمامی ذی حیات و اہل نفوس را کہ بر عرصہ روزگار بوجود آمدہ اند بنوبت خویش پنجہ
عصرت اجل و چنگل دیومرگ گرفتار یابد شد و پنج کس را رخصت اقامت دائمی و اجازت
سلامت ابدی نمودہ اند خوشا و الا نگہی کہ بر کار و بار دنیا و مافیہا نظر کردہ و خود را ادا دہ مرگ
انگاشتہ اوقات عزیز را کہ بدل ندارد و بیا در رب العباد صرف نماید و بیطالت و کسالت نگذارد

نظم

جهان اے برادر من اند بکس دل اند جهان افرین بندوبس
مکن بجسہ بر ملک دنیا و پشت کہ او چون تو بسیار پرور دہ کشت
القصہ چون مدتی بہین نمط منقضے گردید از اتفاقات حسنہ جامعۃ بقلعہ غلہ کہ بہ زبان
عرف بخارہ گویند از جانب ولایت گجرات در نزدیکی شہراوجین رسیدہ بر لب دریائے منزل
ساخت و بکر باجیت برادر راجہ بہر تہری کہ بموجب اغوائے رانی اخراج یافتہ بود۔

زرا، الملک

آن عورت نمود رانی بر زبان آورد که ثبات محبت و فطر عصمت زنان پارسا گوهر آفتاب آینه آن
دارد که بعد مردن شوهر محتاج سوختن نگشته بلا قتل قالب تپنی نماید راجه این سخن در خاطر داشته
برائے امتحان دعوائے راستی که درین وادی داشت تدبیرے مے انگیزت روزے
کسان بموجب تلقین راجه از شکار گاه نالان و فریاد کنان تند و تیز در شهر آمده بر زبان آوردند
که راجه را با دیو مجار به روداد دیو غالب آمده راجه را بر خاک هلاک انداخت و این خبر رانی
رسانیده کسوت خالصه که بخون آلوده آورده بودند برکے تصدیق گذرانیدند رانی که در عشق
و محبت ثابت قدم بود و راسخ دم امتیاز بر صدق و کذب نکر و مجرد استماع این خبر
قالب تپنی نموده و دعویٰ خود را که در محبت داشت با ثبات رسانیده نیک نامی جاوید یافت

بیت

خوش آنکه براه عشق جان داد عشق است که جان با و توان داد
و در بعضی نسخ چنان نوشته اند که راجه بھر تهری دو زوجه داشت و در دام عشق هر دو
گرفتار بود و عورتے که از تفریب محبت میرا خوراز بام افتاده بود و قالب تپنی کرد و انگ سیتانام
داشت و آن فاجره بد کردار بود و این که از خبر مردن راجه بے توقف جان بجان آفرین داد
پنگانام داشت که در عشق راجه ثابت بود و الفصه راجه بھر تهری از مردن آن زن فاجره از رو
غیرت یا از روئے وفات این زن صالحم از عبرت ترک سلطنت کرده راه پیایے با دیو تخرید
گردید و عبادت رب لعباد استغمال و زریده ریاضات شاق کشیده بهدایت هادے
مطلق شمع حقیقت و رشتہ بستان باطنش روشن گشت و از واصلان در گاه احدیت و زندگان
جناب صمدیت شد و از نتیجہ شری که ذکر آن تخریر آمده یا از کثرت ریاضت زندگانی جاوید یافت
و بقول اہل ہند تعال و خلعت ہستی بوده بطریق اخفا و عالم سفلی سیار است **بیت**
بسر وقت شان خلق کے رہ برند کہ چون آب حیوان بظلمت ورنند

بالجملہ چون راجه بھر تهری بدر رفت و ولایت از فرمان رواے کہ محارست خلق از دیوان
زبردست کہ در ان زمان غالب بودند تواند نمود خالی گردید از اطراف ممالک دیو و عفریت
دست تطاول بر خلق اندر داز کرد و در شهر اوجین بھر بتال نام دیوی کہ سر حلقہ دیوان
مردم آزار دہر آد عفریتان ادم خوار بود و رسیدہ بھر دم آزارے و جان شکارے پرداخت
اکثرے از باشندگان آن شہر شکار عفریت شدند و اکثرے رو بفرار نہادہ جان

بر روابط و اخلاص برادرے محروم و تقدیم خدمات و نظم و نسق او بخاطر نیاوردہ اور ابرائے
حصول رضامندے زن احراج نمود نظم

غریزان را کند کید ز نان خوار یک کید زن شود دانا گرفتار
ز کید زن دل مردان و دویم است زنان را کید ہائے بس عظیم است
زن از پہلوے چپ شد افریدہ کس از چپ راستی ہرگز ندیدہ
چون مدتے برین بگذشت ز نار داری بقویت ریاضت ثمری بدست آورد کہ از خوردن
آن زندگانی جاودانی حاصل گردد و او آن ثمر بشتورت عورت خود بامید حصول مواجعت
بطریق تحفہ از نظر راجہ بہر تہری گذرانیدہ برادر خویش کامیاب گشت راجہ از بس کہ بزوجہ خویش
کمال محبت داشت آن میوہ حیات بخش را بہرانی از رانی نمود چون رانی فاجرہ در دام محبت
میرا خور سرکار گرفتار بود آن ہدیہ عظیم المثل را باورسانید و میرا خور آن تحفہ بدیع را بہ قحبہ
لاکھ نام کہ پابند زنجیر عشق او بود گذرانید آن لولے بخاطر آورد کہ حیات ابدی اورا باید کہ نیکوکار
و پرہیزگار بودہ باشد را بہین قدر زندگانی کہ در تہ کاری و بدکردارے گذشتہ و منے گذرد
و بال است ہمان بہتر کہ این تحفہ ناور را برائے راجہ کہ از عدالت و نصفت اور عایا و برایا و رمان
است پیشکش نہایت زندگانی ابدی راجہ بہتہج آسایش و آرامش عالیان تواند بود پس لولے آن
شریے نظیرا بنظر راجہ گذرانید راجہ آن را شناختہ و راجہ حیرت فرورفت چون بہ تحقیق این امر
پرداخت و بر ابرائے او واقف گشت راز نہانی رانی از پردہ برون افتاد رانی مغلوب یاس
و ہراس گشتہ خود را از ہام بلند فرو انداختہ قالب تہی ساخت و بدرکات اسفل السافلین فرورفت راجہ
بمحبت آن عورت فاجرہ نہایت کشیدہ بر عمر گذشتہ تاسف نمود از مردن او سرور گشت بہت
زن ہدائے برادر مردہ بہتر غم کار زنان ناخوردہ بہتر

و در بعضے نسخہ متقدمین مقدمہ عشق رانی بمیرا خور و مردنش بدین تقریب مرقوم نیست
آن عورت را از عصمتیان قرار دادہ و مردن آن را بدین منط نوشتہ اند کہ روزے راجہ بہر تہری
بقصد شکار سوار شدہ بود در نزوی کے موضع دید کہ عورتے با پسیر کہ بے جان شوہر خود قصد
ہمراہی نمودہ بسان عصایم شوہر پرست و عقایف پارسا سرشت خود را در خم آتش سوزان
انداختہ شگفتہ رود کشادہ پیشانی خاکستر گردید راجہ از مشاہدہ این حال بر عالی ہمت آن فحذہ
مال آفرین کرد و بسکن خویش رسیدہ ماجراے احوال او پیش رانی گذارش نمودہ تقریف بہت

بر احوال آن یتیم طفل رحم آوردہ نظر تربیت بروگماشتہ دایہائے شیر دار مہربان دل برائے
پرورش تعین نمود و آن را بکبریا جیت نام نهاد **قطعه**

نخستہ بر صغیر کن شفقت کیت کو این دقیقہ فہم کند

نیت بے رحم تر ز شیر کسے شیر ہم بر صغیر رحم کند

و همچنین در پرورش و تربیت بہر تہری برادر غیر مادرے بکبریا جیت توجہ مے گماشت
ہر دو برادر چون کلان شدند ازین جہت کہ علامات رشد و کامرانی و کاروانی از ناصیہ حال
سعادت اشتمال بکبریا جیت پیدا و آثار سلطنت و جہانبانی از خطوط دست او ہویا بود
راجہ در حق او زیادہ شفقت مے نمود بعد از آنکہ مجد بلوغ رسیدہ ولایت مالوہ با فطاریغ
او مقرر گردانید بکبریا جیت التماس کرد کہ برادر کلان من بہر تہریست با وجود اولایق نیت
کہ من امر حکومت بر خود بگیرم ایالت بنام برادر کلان مقرر شود و من بامروزارت او خواہم
پرداخت راجہ التماس او پسندیدہ حکومت مالوہ بہ بہر تہری مقرر کردہ ہر دو برادر بر آن
ولایت رخصت نمود بہر تہری در آن ولایت رسیدہ شہر اوحین را دارالایالت نمودہ حکومت
مے کرد و بکبریا جیت بامروزارت قیام داشتہ نظم و نسق مہمات از قرار واقعی مے نمود
این ہر دو برادر بزرور پنجہ دلاوری و مردانگی و قوت فراست و فرزانی اکثر ولایات جوار در حیطہ
تصرف در آوردند و فرمانروایان را فرمان پذیر کردند حکم انہا بر اکثر ممالک جاری گشت و شہر
اوحین آن قدر وسعت یافت کہ سیزدہ کردہ طول نہ کردہ عرض آبادی گردید از آنجا کہ راجہ بہر تہری را
با اہلیہ خویش کہ از ننگ سیتانام داشت و آن را پنگلا نیز گفتند رے الفت بسیار بود اکثر
اوقات درون حرم سرا مے ماندی و برائے بکامرانی بودہ نزد عشق و محبت بانختہ و بامور
مالی و ملکی کمتر پرداختہ و تمام مدارالمہامی فرمانرواے بر سر بکبریا جیت برادر خود گذاشتہ بود
بکبریا جیت بر راجہ از روی مصلحت و نصیحت گفتہ کہ مدام درون حرم سرا بودن و از مہمات
جہان داری غفلت ورزیدن مناسب نیست ملکہ جہان چہ برائے آنکہ مدار کار بہر بکبریا جیت
بود و چہ بنا بر آنکہ او راجہ را از بودن اندرون منع می کرد از بکبریا جیت آزرده شدہ
بہ سخنان سخت و درشت راجہ را برین آورد کہ بکبریا جیت را از پیش خود احسنہ ارج گرداند
چون راجہ نادان محکوم حکم آن زن خانہ بر انداز بود بالضرورہ برادر خود را کہ از جہان عزیز
و مدار ممالک برو بود از ملک خود بدر کرد و آن سلوب الذکا و مطیع و مغلوب الناسے نظر

گویان و زبان طعنہ ہرزہ سہ ایاں نخل و منفعل مے بود و دایا در تدارک این امر مے کوشید نوبتی
گندہرپ سین بطریق دوام بوقت شب جسد خرمے گذاشتہ بصورت آدمی در آمدہ درون جم
سرافتہ بود راجہ قابو یافتہ در طویلہ آمدہ جسد خرمے اورا بدست آوردہ در آتش سوزان انداختہ
خاکستر گردانید گندہرپ سین همان وقت از حرم سدے بیرون آمدہ گفت کہ اے راجہ
وقتے کہ اندر بن دعائے بد کردہ چنان گفتہ بود ہر گاہ این بدن خرمے را راجہ عظیم الشان بسوزاند
من باز ازین عالم بکان اصلے خود و اصل شوم درین صورت از تو در حق من عنایت غایت
مصرف شدہ کہ این پسر کے کہ باعث نکال و وبال من بود بسوزانیدے پیش ازین پسر
من بہر تہری نام از پرستار ولادت یافتہ اکنون کہ دختر مے تو حاملہ است بکہ حاجت نام پسر
ازو بوجود خواہد آمد کہ قوت ہزار فیل داشتہ باشد و نام ہن ہر دو پسر بر صفحہ روزگار
تا انقراض زمان خواہد ماند چون ایام دعائے بد اندر احوال من آئند بشد و مارا در عالم
علوی بکان خویش بایست تافت از شمار خصم مے شوم این را بجفت و بجانب آسمان روانہ
گشتنہ از نظر غائب گردید راجہ از سونح این سانحہ غریبہ حیران شدہ تاسف خور و کہ خدمت
این ملکی نژاد کہ از اتفاقات حسنہ درین جا وارو گشتہ بود بواقعی بجایا و روم و نیز خوف
بخطار راہ یافت کہ پسرے ازین دختر پیدا خواہد شد کہ ہزار فیل را قوت خواہد داشت اگر
او درین ملک تسلط گشتہ بزور بازو مے خود سلطنت مارا بجیسر مقاومت باو مشکل خواہد
بود پس نگاہبانان تعین فرمود کہ ہر گاہ از ان دختر سپر ولادت شود باید کہ حاضر گردانند
تا کارش باتمام رسانیدہ شود و دخترش از فراق گندہرپ سین در آتش غم مے سوخت چون شنید
کہ نگاہبانان تعین شدہ اند اندیشہ کرد کہ پسر مرا کہ عنقریب بعرصہ وجود مے در آید کشتند
غم بالا مے غم عاید حال او گردید و زندگانی برو وبال گشت و زیادہ ازین تاب حزن و اندو
نیادہ شدہ شکم خور از کار و برد پریدہ تار و پود ہستی کینت و ازین رو کہ ایام وضع حل نزدیک
رسیدہ بود و نیز از اوت ایر و جہان افزین بران آفتضا داشت کہ آن پسر در عرصہ
کبتی بوجود آمدہ کار ہائے کہ از اندازہ بشری بعید باشد بظہور رساند از شکم آن عورت
پسر زندہ برآمدہ بسان نوزادگان گریہ آغاز نہاد و نگاہبانان همان وقت آن پسر نزد
راجہ بروہ حقیقت مردن مادرش و بر آمدن آن از شکم گذارش نمودند راجہ از رشتن
گندہرپ سین تاسف داشت و نہ الا از مردن دختر خویش بہمنظر زیادہ افسوس ننمودہ

بود کہ برہمنے بقصد غسل بخارہ آب در رسید و گندہرپ سین آواز کرد کہ اسے برہمن من گندہرپ سین
پسر راجہ اندر دین آب اقامت دارم بر اجا این ولایت پیغام کن کہ دختر خود را بمن پیوند گرداند
تا ہر مقصودے کہ داشتہ باشد با انجام رسانم در صورتے کہ ازین امر انحراف و رزوا این شہر را
زیروز برے سازم برہمن در آنروز این آواز باور نکرد چون دوسہ روز علی الاصل ہمیں نمط
آوازے از آن تالاب شنید ناگزیر راجہ دہارا نگے را بر این امر غریب اطلاع داد راجہ متعجب
شدہ بر کنار تالاب رفتہ این آواز بے واسطہ گوش در آورد و گفت اگر فی الواقع تو گندہرپ سین
خلف راجہ اندر ہستی و قدرت سر انجام مہام و مرام خلائق داری فی الفور حصار آہنی بردار این
شہر درست ساز تا تصدیق بر قول تو کردہ دختر خود را در زوجیت تو در آورده شود و گندہرپ
سین قبول کردہ بچمت حصول این مامول بجناب ایزد و اہب العطا یا مناجات کرد و بقدرت معمار
حقیقی کہ وقوع امثال این امور غریبہ از و میتوان شد و ہمان شب بدون وساطت معمار
و حصار آہنی باستحکام تمام در شہر پیدا آمد **نظم**

سہ فرسنگ بالا و پین چہل بجائے ندیدند ز آب و گل
ہیں آہنیں پارہ بود و بس بعالم چنین قلعت شنید کس

سورج این سانچہ غریبہ باعث تعجب خلائق گردید و راجہ دہارا حیلان ماندہ بموجب قرارداد
دختر خود را در زوجیت گندہرپ سین دادن و ایقاعے وعدہ نمودن ناچار دانستہ بر کنار تالاب
رسیدہ آواز کرد کہ گندہرپ سین از ظہور این خارق بر گفتار تو اعتماد و اعتبار کروم از آب بیرون
بیانا بطریق وعدہ دختر خود و عقد تو در آورده شود و گندہرپ سین از اصغائے این آواز بہ بیت
خری از آب بیرون آمدہ خود را منواری ساخت راجہ ایدین او در گرداب حیرت فتاد و وزیر
عرق خیالت گشت باخود گفت اگر دختر را بہین حسہ پیوند دہم از شہادت و بدگوئی امثال
و اقربان اندیشہ دارم و اگر ازین امر انحراف مے در زم این قدسی نزا و قدرتے دارو کہ مارا و اہل
شہر را بر خاک ہلاک اندازد و گندہرپ سین بر اسرار ضمیر راجہ واقف شدہ گفت کہ مارا پیر کیے
خرے دیدہ عم مخور حکمت افریدگار بران رفتہ کہ روزانہ باین ہیت ہستم و شبانہ بصورت
آدمی متمثل می شوم بالضرور راجہ دہارا ز امرشس یار کسے عدول ندانستہ دختر خود را بر زوجیت
او آورد و گندہرپ سین روز در پیکر خربودہ در طویلہ گاہ مے خورد و ہر شب در جسم انسان در
آمدہ بہ شبستان خاص رفتہ بزوجہ خود عیش و عشرت مے کرد اما راجہ دہارا از شہادت یا وہ

کارزار برافروختند بہادران شجاعت پیشہ و دلیران شہادت اندیشہ جنگی نمودند کہ رنگ از دل
مصمص رفت و تیر کمرہ بہر زبان راند کمان بر بازوئے نشان قربان گشت و خنجر بکلام آفرین زبان
برکشاد و از باو حسلہ بہادران سرہائے مردان از نہال قامت چون برگ ریزان بہا و حسن
سیر خیت و تار و پود حیات مبارزان مانند رشتہ اطباء از ہم می گشت از آب تیغ دلیران چمن چمن
گل زخم می شکفت و بروست و بازوئے دلاوران ہر لحظہ قضا آفرین می گفت از انجا کہ مقاومت
بافیل و ان نہ اسکان پستہ ضعیف بنیان و ستیزہ باشیر نریان نہ یارائے آہوئے ناتوانست
راجہ سکونت تاب عمار بہ نیاوردہ شکست یافت و در زمگاہ کشتہ شد و راجہ بکرماجیت مظفر
و منصور گشت۔ **نظم**

غزلے کہ جوینہ سر داز پنگ شود خاک از خون او لالہ رنگ
بزرگوئے کہ بروئے سر اید زمان بہ پیکار شہینش آید گمان

مدت سلطنت راجہ سکونت چاروہ سال *

راجہ بکرماجیت بن گندہرپ سین در بیان ولادت راجہ بکرماجیت شرح احوال و بعضی نسخہ اختلاف
بسیار دیدہ و شنیدہ میشود در اکبرنامہ و دیگر تواریخ می نویسند کہ آباغچہ فرمان رولے و جین بودند و پدرش
گندہرپ سین نام داشت اما انجہ از نسخہ ترجمہ سنگما سن بتیسی کہ مشتمل بر احوال سعادت
اشتمال آن راجہ قوی اقبال تعلیم آردہ اند بمطالعہ درآمدہ این است وقتہ کہ اندر فرمان
روائے عالم ملکوت در مقام خویش بزم طرب و نشاط ارستہ و اوعیش انبساط می داد و آن
حال گندہرپ سین خلف او بریکی از خورائے کور آن بزم رفص می کرد و متبلا گشتہ نگاہ
عاشقانہ و مشتاقانہ نمود و راجہ اندر ازین جہت کہ آن حور منظور نظرش بود از معاہدہ این حال
بر آشفست و از قہر مان جلال برائے خلف خویش دعائے بد کرد کہ از عالم علوی فرو افتد و بچہان
سفلی درآمدہ روزانہ بصورت خرد شبانہ بشکل آدمی بودہ باشد و ہر گاہ راجہ والا شلے
جسد خری اور او را آتش سوزان انداختہ خاکستر گردانید باز بصورت اصلی درآمدہ از عالم ناسوت
در جہان ملکوت کہ مسکن بالوف اوست باز انتقال نماید بقدرت قادر مطلق همان زمان گندہرپ سین از
مکان خویش جدا شدہ بصورت خرد درآمدہ در تالاسبہ متصل دہارا نگری واقعہ و کن کہ راجہ
بار مر زبان آنجا بود افتاد و درون آب اقامت و زیدہ بخاطر آورد کہ دختر راجہ این شہید
را باید درخواست تا بوسیلہ آن جسد خری و آتش بیفتد و ازین عالم انتقال نماید وین اندیشہ

بس نامور بزر زمین دفن کر دے کہ ہمیش بروے زمین بزر نشان نہاد
 راجہ سکونت کو ہی چون واسے ولایت و مالک مملکت گردید بر خود مغرور گشته به امر و وزرا
 سلوک ناهنجار در پیش نمود و باده سلطنت بر مزاج او گوارا نیفتاد و از انجا که جہا بنانی وابستہ
 باخلاق حسنہ و اوصاف مستحسنہ و اعمال پسندیدہ و افعال گزیدہ و حوصلہ فراخ و ہمت عالی
 و نیت درست و برداشت فراوان و شجاعت فطری و سخاوت جلی و عدالت گستری و عفو
 و رزے است راجہ مذکور چون ازین صفات خالی و بہ پست فطری و کم ہمتی و کم حوصلگی و
 کم خردی و تنک ظرفی و بد سلوکی و ناهنجاری دیدہ حالی آمادہ بود کارہائے کہ شایان زبان
 روایان نباشد و افغائے کہ بلاطین نسو و بعل مے آورد و از بسکہ بکوکنار میل بسیار داشت
 بنا بر افراط این کیفیت از عقل و دانش دور و بہ بے خبر و بے دیدار نشی نزدیک گردید اگرچہ
 جمیع کیفیات مرد و اہل دانش است اما کوکنار مذموم ترین کیفیہا است جو ان را پیرو صبح الراج
 را بخور می کند بگلشن جوانی خزان پیری در چاشت گاہ شباب زوال شیب میرساند آفتاب
 جہان را اگر فشار کسوف ناتوانی مے سازد و ماہر و یان را دمحساق ضعف مے اندازد و از
 تاثیرات آن رگھائے بدن مانند تارہائے مسطر نمایان مے شود و بر صفحہ چہرہ همچو کاغذ تولیدہ
 کجھک اظہار مے گرد و ویداری شب و نیم خوابے روز رنجوری می آرد و شاپن خواب طائر ہوش
 را گاہے در چنگل میگیرد و گاہے مے گذارد و بے شائبہ تکلف آدمی را سیرت کوکنار از اسودینا
 غافل و از کار عقبہ ذائل میکند و از لذات خورش و آرامش خواب باز میدارد و از صورت و شکل
 اصلی مسخ مے سازد و انچنان در پوست مے افتد کہ ترک زندگانی آسان باشد و ترک از و مشکل
 بالکلہ راجہ از روے بے خبر و بے باریا و رعایا را معدلت نسپرد و بک طریقہ جور و جفا در پیش نمودارگان
 دولت و اعیان مملکت کہ از سلوک ناهنجارش متشکی بودند در اندک فرصت از و منحرف شدند
 و این اخبار در ممالک مشہور گشت **بیت**

پاس دارے بعد و داد بود ظلم شاہی چہ رخ و باد بود

راجہ بکر باجیت والی اوجین بر اختلال احوال راجہ بد مال و گردن تابے امر او و زراسے او
 آگاہ گشتہ بالشکر ظفر طراز و عاکر عدو گداز متوجہ اندر پست یعنی دہلی گردید راجہ سکونت از
 استملع این خبر صفوف پیکار آراستہ آمادہ مدافعہ گشت ہر دو لشکر با ہم پیوستہ آتش

قیام ورزیدہ ودیعت حیات سپرد

راجہ اودی سین بن راجہ جیون راج مدت سی و ہفت سال و پنج ماہ آراءے نمودہ رحلت کرد
 راجہ انند جل بن راجہ اودی سین مدت پنجاہ و یک سال فرمان رولے نمودہ بلکہ آخرت شتافت
 راجہ راج پال بن راجہ انند جل بعد جلوس اورنگ جہانبانی کمرہست بلکہ تانی بستہ بزور
 تیغ و سر پنچہ شجاعت اکثر ملک پہنچر در آورده فرمان رویان پذیر خویش گردانید
 از انجا کہ دنیا بادہ ایست منظرستی و استکبار و شمر بوالہوسی و استجبار راجہ مذکور بنا بر ہجوم
 لشکر و تسلط بر سلاطین اطراف بہ بدستی زندگانی میکرد و حکام دیگر را در حنا طر نیا ورده بہمہ کس
 متکبرانہ و بدستانہ سلوک مے نمود **بیمیت**

باسباب دنیا چنان غرہ شد کہ خورشید در پیش او ذرہ شد
 فرمودہ حکمائے پیشین و آزمودہ بزرگان عاقبت بین است کہ ہر کہ سر کبر و رعونت
 بر آسمان بردہا نہ کہ در کثر زمانہ ہمان سرش زمین آقاہ پنجاہ برابر گرد و دہر کس کہ از مستی دولت و جاہ
 دستار کج نہادہ متکبر گردید زود کہ فلک کچر قنار ہمان دستار در گردنش انداختہ سر بر ہنہ در
 مذلت و خواری انگند **منشورے**

تجربہ عزایل را خوار کرد بہ زندان لعنت گرفتار کرد
 چو دانی تجربہ چرامے کنی خطامے کنی و خطامے کنی
 مصداق این مقولہ آنکہ سکونت نامی کہ بر قلیل ملک دامنہ کوہ کمایون تصرف داشت
 و از خراج گذاران راجہ بود بامراءے رکن السلطنت و وزراءے موئن الدولۃ اتفاق نمودہ
 بر سر راجہ راج پال لشکر کشید چون ارادت ایزدی بران بود کہ کاسے را بر کوہے مظفر گردان
 و مورے را بر مارے نفرت دید با لغائے کہ روداد سکونت غالب آمد و راجہ راج پال در
 زرمگاہ کشتہ شد **منظوم**

چو نیروز فرستد بہ تقدیر پاک ز مورے بہ ہمارے رساند ہلاک
 کہ در جنگ فیروزی از آخر است نہ از گنج و بیارے لشکر است
 مدت سلطنت راجہ راج پال بست و شش سال از ابتداء راجہ دند ہر نایت
 راجہ راج پال نہ تن سیصد و چیل و ہفت سال فرمان رواے کردند و از بنیاسلسلہ
 راجہ دند ہر منقطع گردید و امر سلطنت بدیگران انتقال یافت **بیمیت**

راجہ ہری جگ بن راجہ چون جات مدت سلطنت سیزده سال و دو ماہ
راجہ بیرین بن راجہ ہری جگ مدت سلطنت سی و پنج سال و دو ماہ۔

راجہ دہت بن راجہ بیرین چون بر تخت جہانبانی نشستہ بمقتضائے مستی برائے و غور و فزان
روائے از امور مملکت غافل گشت و اصلاح کار مالی و ملکی نمی پرداخت و بعیش و عشرت گذارین
و حایا جسم سر بودن شعار خود ساخت فی الواقع ریعان برائی و عقوبان جوانی آتش بگاہے
خردے زمان نادانی و ہنگام وزیدن تند باد صرص نفس حیوانی و پالغز پارسا گوہرے و منظر
امور شیطانی و از روی لذات نفسانی و خواہش حظات جسمانی و تمنائے حصول کامرانی
و مبتغای اعمال و امالی و ابتغای درازی عمر و زندگی است انشوران از موکار فرمودہ اند کہ زمان
روایان را غفلت امر لیت مذموم از جمیع امور کاہلی فعلی است بدتر از تمامی افعال شجر دولت
را تہ نہال سلطنت را ارہ بسا بادشاہان بسبب غفلت و کاہلی از سر پر سلطنت بر حصر گدائی
و از اوج دولت بحض افلاس رسیدہ اند الفصہ چون بے پروائی و لاؤبالی راجہ برہمہ
مشہور گردید و نہر وزیرش نظر بر نارسائی او انداختہ بارکان دولت و اعیان مملکت
اتفاق نمودہ و از صحایف و توارخ راجہائے پیشین تغلب و تسلط و زراے سابقہ و رسیدن
انہا از پایہ وزارت بر تہ سلطنت و انق گشتہ از روی استیلائے کہ داشت راجہ ادہت
را مسافر ملک نیستی نمود و خود سر میر آراے جہانبانی گردید مدت سلطنت راجہ ادہت بہت
و سہ سال و یازدہ ماہ از ابتدائے سلطنت راجہ میراہ لغایت سلطنت راجہ ادہت شانزدہ تن مدت
چہار صد و چہل و شش سال با امور سلطنت پرداختند از نجاسل راجہ میراہ منقطع گردید بیست
سر انجام گیتی ہمین است و بس و فلے مکدہ است با بیج کس
راجہ ندر ہر از وزارت کامیاب سلطنت گردیدہ مدت چہل و یک سال و شش ماہ جہانبانی
نمودہ کوس رطت نواخت +

راجہ سین ہوج بن راجہ ندر ہر مدت چہل و پنج سال سہ ماہ سلطنت پرداختہ ازین چہان رفت +
راجہ ہی گنگ بن راجہ سین ہوج مدت چہل و یک سال دو ماہ کامرے جہانبانی ندرہ چہان گذران را پدر و دودہ
راجہ مہاجو دین راجہ ہی گنگ مدت سی سال و سہ ماہ جہانبانی و کارائی کردہ رخت ہستی بر بست +
راجہ ناتھ بن راجہ مہاجو مدت بہت نہشت سال باہر سلطنت اشتغال زدیدہ پیماہ زندگانی بسر کردہ
راجہ جیون راج بن راجہ ناتھ مدت چہل و پنج سال و ہفت ماہ بہ مہام جہانداری

داز تو انگرے بہ تہیستی رسیدند و از گلشن اہلبیت در خارستان بدخوسے افتادند بجی را
بسان سگ غوغو کردن و مانند خر بانگ یا ہموارہ زدن ناچار یک نسل بکنے را بطناً بعد بطناً بدخو و بدگو
بعالم وجود بر آمدن بے اختیار بیت قطعہ

بنگ خوردن کسے کہ عادت کرد
حسن اخلاق میرود از وی
زشت خوئے از و شود باہر
باجملہ راجہ مذکور از افراط بنگ خوردن بارکان دولت طریقہ بدگوئی در پیش کرد از مہما
جہانبانی غفلت و کسالت وزید و میراہ وزیرش نظر بر بے پروائی او داشتہ بقابوے
وقت کارش با تمام رسانیدہ والی ولایت و مالک مملکت گر دید مدت سلطنت راجہ بدہل سی
و یکسال و ہشت ماہ از ابتداء راجہ بسرواکہ بعد نسل پاندوان بسلطنت رسیدہ بود نفایت
راجہ بدہل چہار دہ تن مدت پانصد و یکسال جہان آراے و مملکت پیراے منودہ جہان
گذران را پدید کرد و ندوان بجال نسل راجہ بسروا قطع گشتہ امر سلطنت بقوم دیگر انتقال یافت
بیت

نیک و بد روزگار دیدیم گذشت
افسانہ این و آن شنیدیم گذشت
راجہ ہیرماہ کہ از پایہ وزارت بسلطنت رسید مدت سلطنت سی و پنج سال

راجہ جنجا سنگہ بن راجہ ہیرماہ مدت سلطنت بہت و ہفت سال و ہفت ماہ -

راجہ نمبر کہن بن راجہ جنجا سنگہ مدت سلطنت بہت و یک سال +

راجہ مہی پت بن راجہ نمبر کہن مدت سلطنت بہت و پنج سال و چہار ماہ -

راجہ مہابل بن راجہ مہی پت مدت سلطنت سی و چہار سال و ہشت ماہ

راجہ سروپ دت بن راجہ مہابل مدت سلطنت بہت و ہشت سال و سہ ماہ

راجہ مہرین بن راجہ سروپ دت مدت سلطنت بہت و چہار سال و سہ ماہ -

راجہ سکھدان بن راجہ مہرین مدت سلطنت بہت و ہفت سال و دو ماہ

راجہ جیتل بن راجہ سکھدان مدت سلطنت بہت و ہشت سال و یازدہ ماہ

راجہ کل مک بن راجہ جیتل مدت سلطنت سی و نہ سال و چہار ماہ

راجہ کل مک بن راجہ کل مک مدت سلطنت چیل و شش سال

راجہ سرمرون بن راجہ کل مک مدت سلطنت بہت سال و یازدہ ماہ

راجہ جیون جات بن راجہ سرمرون مدت سلطنت بہت و شش سال

دست سلطنت چیل و ہفت سال و نہ ماہ
 راجہ پرچیت بن راجہ آہنگ سا جہان آرا و ملک پیر گشتہ زندگانی برام خود نمود دست سلطنت و تختی و تختی یازدہ ماہ
 راجہ ور تھ بن راجہ پرچیت کامیاب سلطنت و جہانبانی شدہ عدالت گتری و رعیت پروری
 نمود دست سلطنت چیل و چار سال و نہ ماہ۔

راجہ سودہ پال بن راجہ ور تھ بر سلطنت فرمانروا و کام روا گردید و از عدل و انصاف جہانیان را خوشنود دست سلطنت سیل و نہ ماہ
 راجہ بورت بن راجہ سودہ پال و از نظام ہم گیتی ستانی پرختہ مقصویاب گردید دست سلطنت چیل و دو سال و دو ماہ۔
 راجہ پنجنی بن راجہ بورت و از جہانبانی قیام و زبیدہ رعیت نواری نمود دست سلطنت سی و دو سال و نہ ماہ
 راجہ امر جو بن راجہ پنجنی فرمان روائے ملک بودہ کام روا خلافت گردید دست سلطنت بست و ہفت سال و چار ماہ
 راجہ بن پال بن راجہ امر جو کوں ملک ستانی نواختہ عدالت پیرائے رواج و داد دست
 سلطنت بست و دو سال و یازدہ ماہ

راجہ سرو ہی بن راجہ بن پال بقارہ عالم گیری بلند آوازہ ساختہ ملک پیرائے گشت دست سلطنت
 چیل و ہفت سال و ہفت ماہ۔
 راجہ پد ار تھ بن راجہ سرو ہی رایت فرماندہی بفرختہ عالمیان را مان بخشید دست سلطنت بست و پنج سال
 و پنج ماہ۔

راجہ بدہل بن راجہ پد ار تھ بعد جلوس بر اورنگ جہانبانی بعیش و عشرت پردہ
 از امور کل غافل گردید بنگ خوردن و بہ بدغوی و بدگوئی بسر بردن شعار خود ساخت و از کثرت
 بنگ بیوش گشتہ بامروزر اسلوک ناہنجار کرد و کیف بنگ اگرچہ در ابتدائے حال سرخوش
 و مفرح دارد و خیالات رنگین و فکرات نو این بر روی کار آمد اما آخر کار آدمی را ضائع
 میسازد و از عقل و دانش دور و بی بیان و بیوشی نزدیک میگردد و بشرط دامن و دست و فراو
 آن سودائے دماغ و مالی خولیائے مزاج بطور میرد رعب و دہشت بر طبیعت استیلا
 مے نماید فرست فرزانگی زوال مے پذیرد و مروی و مردانگی اختلال مے یابد ہماناکہ تنگی
 متلون مزاج و متنوع احوال مے باشد غیر از درشت گوے و زشت خوے کاری ندارد و اسان
 و مروت مردم را در حق خود بدی مے انگارد و در عوض اخلاص و محبت عناد و عداوت بطور
 مے آرد و حق شناسی و کفران نعمتے پیشہ خود دارد و حلاوت عمل و مروت خنفل مساوی
 مے انگارد و سنانگی را دیدم و از مودم کہ بنا بر افراط این کیف از صاحب دو تے بمفلسی

راجہ کہیم بن راجہ شہناک مدت پنجاہ و ہشت سال و پنج ماہ انتظام مہام ممالک و
سلطنت و اتمام مہام خلایق نمود

راجہ کہیم بن راجہ کہیم چون در سر انجام مہام سلطنت کامل بتقدیم مراسم عدالت ذہل بود و معالمانی و ملکی نمود و بے
پرواے و لا و بالی شعاع خود ساخت از انجا کہ از دہان آراے نظام امور جہانیاں بوجہ وجود
فرمان رویان عظیم الشان منوط گردانیدہ جلوه نمود و جہانیاں و انتظام مہام مملکت رانی و امن
و امن عالم و عالمیان و جمعیت و رفاهیت جہانیاں و ابستہ بہ ہوشیاری و آگاہی والی
ولایت و جد جہد مالک مملکت منحصر داشتہ پادشاہی کہ از امور بادشاہی غفلت
ورزد و بے پروا زید بر آئینہ سلطنتش و پر نیاید ملک زندگانش زود بسر آید بہیت
چو شمشیر باز ماند زیر واکے ملک بود ہر سرے را تمنائے ملک

درین صورت امر او و زراسر از اطاعت راجہ بر تافہ بسر و انام وزیرش کہ دست تصدی و امور جہانیاں
و خزائن و وفایں و دیگر کارخانہ جات قوی مطلق داشت در ساختند و او را ایند و اسر سلطنت نمودند
آن وزیر بطبع سلطنت و حب حکومت و حرص دنیا سالک مسلک بے حقیقتہ و بے
وفائے گشتہ بہ قابوے کہ یافت و بہ تقریبی کہ دست داد و راجہ کہیم را کشتہ سریر را راجہ
فرمان رواے گردید مدت سلطنت راجہ کہیم چہل و ہشت سال و یازدہ ماہ از انجا نسل
پا ندوان کہ از انجا بے راجہ جد ہشت نفایت راجہ کہیم مدت یک ہزار و ہشت صد و
شصت و چہار سال سی تن بطنا بعد بطنا فرمان رواے گردند منقطع گردید و امور جہانیاں
بر قوم دیگر منتقل گردید و راجہ بسر واکہ از پایہ وزارت بدرجہ سلطنت رسید بعد اتمام کار راجہ
کہیم بر تخت جہانداری جلوس نمود و بسر انجام مہام سلطنت اشتغال و زریہ چون احوال
این راجہ و اولادش مفصل ظاہر نیست لہذا باختصار پیر و اختہ اسم ہر یک و مدت سلطنت
بقید تحریر می درار و مدت سلطنت راجہ بسر واکہ ہفتہ سال و چہار ماہ

راجہ سور سین بن راجہ بسر واکہ پدر و لائق اورنگ جہانیاں را زینب و اود مدت سلطنت چہل و دو سال و ہشت
راجہ بیرساہ بن راجہ سور سین سریر آراے سلطنت گردیدہ عالمیان را در پناہ دولت خویش
آورد مدت جہانیاں پنجاہ و دو سال و دو ماہ

راجہ آہنگ سہاہ بن راجہ بیرساہ تخت نشین جہان گذشتہ ظل افکن بر مفارق عالمیان گشت

راجہ سوہین بن راجہ اوگرین مدت ہشتاد سال نقارہ جہانگیری و ممالک ستانی نوخت۔

راجہ سوہست سین بن راجہ سوہین مدت شصت و پنج سال و دو ماہ اعلام جہاننامی و عرصہ گیتی ستانی ہندو ساخت
راجہ سہمی بن راجہ سوہست سین مدت شصت و نہ سال و پنج ماہ رونق افزائے عالم و جمعیت پیر عالمیان گشت۔

راجہ جہیل بن راجہ سہمی مدت شصت و چار سال ہفت ماہ جہانرا ممو و آباد و جہانیان راسرور و شادخت۔

راجہ سون پال بن راجہ جہیل مدت شصت و دو سال و یک ماہ رعیت پروری و عدالت گستری نیکنامی یافت

راجہ نہر دیو بن راجہ سون پال مدت پنجاہ و یک سال و یازدہ ماہ و معموری اطراف ممالک آبادی اکناف گیتی گوید

راجہ سو جرت بن راجہ نہر دیو مدت چیل و دو سال و یازدہ ماہ بچن سلوک و نیکوئی معاشرت زندگانی راند

راجہ بہوپ بن راجہ سو جرت مدت پنجاہ و ہشت سال و سہ ماہ عدل و انصاف رارولج و اہ رعیت نواز غلام گذشت

راجہ سوہن بن راجہ بہوپ مدت پنجاہ و پنج سال و ہشت ماہ فرمان روا سے بعدالت و مملکت پیر بے نصفت

راجہ مید ہاوی بن راجہ سوہن مدت پنجاہ و دو سال و نہ ماہ طوائف انام و طبقات خلایق

راورامن و امان داشت۔

راجہ سرون چتر بن راجہ مید ہاوی مدت پنجاہ سال و ہشت ماہ اطراف عالم راسرور اکناف گیتی را آبادخت

راجہ ہیکم بن راجہ سرون چتر مدت چیل و ہفت سال و نہ ماہ رعیت پروری و عدالت گستری و دشمن

گدازی و مخلص نوازی نمود

راجہ پدارت بن راجہ ہیکم مدت چیل و پنج سال و یازدہ ماہ سپاہ و رعیت را خوشنود و اطراف مملکت را با داشت

راجہ وسوان بن راجہ پدارت مدت چیل و چار سال و نہ ماہ در رفہ احوال رعایا و امنیت و رفہایت را با گوشت

راجہ اونی بن راجہ وسوان مدت چیل و چار سال و دو ماہ و تسخیر قلعہ جہانیان و ترفیہ احوال عالمیان گشت

راجہ امینی بن راجہ اونی مدت پنجاہ و یک سال ہر مغارق جہانیان نفل مرحمت و سایہ عدالت انداخت

راجہ وند پال بن راجہ امینی مدت سی و ہشت سال و نہ ماہ رعایا و بریاد و ظلال عدالت میداشت

راجہ ورسال بن راجہ وند پال مدت چیل و دو سال و سہ ماہ ہمت والا ہمت در رانش گران

کشان میر تابان گماشت

راجہ شہناک بن راجہ ورسال مدت سی و شش سال و تاوید تجزیہ تالمان و قلع قمع مفسدان

سای بود۔

(۱) پرمی (۲) ست پال (۳) ہشت ماہ (۴) سہ ماہ (۵) دندان (۶) سیناک۔

نپھور پیوست ازین غم و غصه تخم ندامت در مزرعه دل میکاشت اما پشیمانی او هیچ سود نداشت و آن
 حال بیاس دیو حاضر گشت گفت اے راجہ با آنکہ من ترا ازین امر واقف کردہ ہوں چراشدنی را
 نتوانستی رفع کرد راجہ نادگم گشتہ زبان تعذر کشود و تبصرع و خشوع التماس نمود کہ این گناہ کبیر
 و جرم عظیم کہ از من بوقوع آمدہ چگونه تدارک و تلافی آن گردد تا در آخرت بقبوتے ماخوذ نشود
 بیاس دیو گفت تلافی این گناہ خیرات بسیار باید کرد و کتاب مہا بھارت را کہ مثل براسرا حقیقت
 و طریقت متضمن امور خدا شناسی و ایزد پرستنی و مشعر بر احوال پانڈن و محتوی بر بدائع حکایات
 است بسبع دل اصنافی لہذا راجہ خندین و وفائن و تمامی اسباب و اموال بفقرا و مساکین و غریبا
 و محتاجان خیرات کردہ کتاب مذکور را از زبان فصاحت بیان سنان کہ شاگرد رشید بیاس دیو
 بود گوش دل باعتبار تمام ارادت انتظام مسموع نمودہ از گناہان بپوشید گشت و از ان زبان کتاب
 مہا بھارت در عالمیان مشہور و شائع گردید راجہ بعد ان فراغ این امر با انتظام مہام جہاننداری قیام
 ورزید بعد مدت کوکب زندگی او در مغرب فنا فرودت و در ہبوط احوال انتقال نمود مدت سلطنت ہشتاد و چار سال
راجہ اسمند بن راجہ خیمجہ از انجا کہ از ابتدائے راجہ اسمند احوال نسل
 پانڈوان مفصل بطالعہ در نیامدہ و انچہ از زبان بعضی مردم استماع یافتہ شایان اعتبار ندانستہ
 درین نسخہ داخل نکرده اسامی ہر یک را با بقید مدت سلطنت کہ از بعضی نسخہ بنظر در آمدہ ضمیمہ این
 منمون نمودن بمنظر ان اخبار سلاطین اصفی الہی و آون ضرورت دانست القصہ بعد رحلت راجہ
 خیمجہ خلف بزرگ او جانشین گشت جہان آراء و ممالک پیرائے گردید و بان میانگان خویش
 طریقہ رعیت پروری و داد گستری رعیت نمود مدت سلطنت ہشتاد و دو سال و دو ماہ
راجہ اومہن بن راجہ اسمند مدت ہشتاد و ہشت سال و دو ماہ زریب افزائے اورنگ جہان بانی
 وزیت پیرائے سریر کشور ستالی گردید
راجہ مہاجسی بن راجہ اومہن مدت ہشتاد و کیال و یازدہ ماہ تخت فرمانروا را زریب سادہ گیتی پیرا ریخت بخشید
راجہ جسر تہ بن راجہ مہاجسی مدت ہفتاد و پنج سال و دو ماہ سر افزائی بخش تاج فرماندہی و بلندی چتر الہی گشت
راجہ وشت ان بن راجہ جسر تہ مدت ہفتاد و شش سال و سہ ماہ کوس جہان آراء و مملکت پیرائے
 بند آوازہ ساخت۔

راجہ اوگر سین بن راجہ وشت ان مدت ہفتاد و ہشت سال ^{نہ} تخت تاج فرمانرواے در ساحت جہان آراء برافرا
 شد شاہ

نزدیک عارضی گوی ستاره پہلوی ماہ نشسته و گوشوارہ مکمل متصل رخسارہ گوید و ماہ تابان بد
خورشید درختان اتصال یافته

نظم

نمود از طرف عارض گوشوارہ	قرآن افکنده مہ را با ستارہ
بدور عارض آن ماہ پارہ	ثریا سان نموده گوشوارہ
ز دستاناد و ساعد دید رونق	ز زر کہ دہ دو ماہی را مطوق
مرصع موے بندش گرفتار بود	ہزاران عقد گوہر را بہا بود
نیارم بیش ازین از خبر داد	کہ شد خلخال و اندر پایش افتاد
بر زیور خود کہ وصف آن پری کرد	کہ زیور را جالش زیور می کرد

بسان طاوس طناز با ہزاران کرشمہ و ناز از پردہ برون آمدہ روے بر روے برہمنان گرید
و از روے شوخی و طنازی کرشمہ سنجی و عشوہ سازی آغاز نہاد و گویا قیامت بانگاہ جاد و سازش ہم
آغوش و بلاچین جبین او دوشاد و دوش بود جاعتہ برہمنان بحجر و نظارہ آن ماہ پارہ از سنان
مترگان و تیغ ابرو و تیر نگاہ و خنجر غمزہ مجروح شدہ دست از طعام باز کشید و ہر مہمہ فریفتہ جمال
بے مثال او گشتہ مانند پیکر تصویر و صورت دیوار حیران ماندند و بسان پری زوگان از دیدار آن
پری رخسار در رنگ سایہ بر خاک افتادہ از خود رفتند و بچوہ گشتند

نظم

چون برق نگہ بدل زند تاب	صد سینہ اہنی کند آب
ممشوق چو چہرہ بر نہر وزد	عاشق چہ کند اگر نہ سوزد
سخت است بدور روے زیبا	دل در کف و انگہی شکیبا
کو عقل کہ رو برو بر آید	کو صبر کہ در برا بر آید

راجہ از مشاہدہ این حال بران فریق حشمتنا کسر دید و تیغ غیرت بر فسان غضب تیز کردہ
تمامی برہمنان را و طرفہ العین بر خاک ہلاک انداخت و خون آن بے گناہان را بناحق ریختہ

نظم

و بال دنیا و کمال عقبی بر خود گرفت	چو چشم آیدت بر گناہے کسے
تاں کنش در عقوبت بے	بہ تندی سبک دست بردن بہ تیغ
بدندان گز و پشت دست دریغ	

بعد وقوع این امر راجہ با خود بسیار فحش کرد و گریہ و زاری آغاز نہاد و میگفت کہ اگر
انچنان فصلے شیعہ بوقوع آمدہ کہ نیکو کار سہ تمام عمر زائل گشت و گنہ گاری عاقبت

ناپید باه شدیم آغوشش
 گشتند بجلوهای گستاخ
 باهم دو صنم غنودیم دوش
 پیچید دو نخل سناخ در شاخ
 اینجامه خوشه شد بگندم
 اندر شفق از شهاب پروین
 افتاد بجلو نگارین

راجه بعد تقدیم مراسم زفاف هم از سمنند آرزو را در جولاگاه مراد تاخت آن نازنین را
 بدار السلطنت آورده بر جمیع نسوان حرم سرار تبه اول بند ساخت و بر تمامی زنان رانی ساخته
 بکامرانی پرداخت و محکوم حکم او گردیده سرسوی خلان امرش بعمل نمی آورد و هرگاه کارگذاران
 قضا و قدر میخواستند که امری از جلایاب خفا بجلوهای ظهور جلوه گر گردانند نخستین اسباب
 آن را از بهناخانه مشیت بمنصفه بروز میرسانند تا آن امری بگذرد بجلوه گاه شهود در آید چون
 راجه را بار اوت ایزدی مصدر گناهی عظیم بایستی شد و بوسیله آن عورت این امر سر نوشت
 او بود اتفاقاً روزی جماعه بر بهمنان بر مانده پرفائده راجه حاضر آمدند منتها بایستی به شمار و خوشه ها
 بسیار و طعامهای شیرین خورد و پنهانی بکین و ترش و انواع مطعومات و مشروبات و اقسام
 حلویات و مربیات که مذاق طبیعت پروران را لذت بخشند و ذائقه آرزومندان را
 حلاوت و دلیقصد حصول ثواب پیش اینجا حاضر آوردند **منظم**

زهر نعتی کاید اندر شمار
 خورشیدها الوان ز اندازش
 فرو رخت کوبه از هر کنار
 بخوانهای زرین نهادند پیش

اینجا از هر نعمت کام آرزو را کامران میگردند و ذائقه تنها شیرین کام می نمودند و در آن حال
 آن نازنین یعنی رانی که باعث صد گونه بلا و سزایه آفت با بود و قامت قیامت انگیز
 را بزرگ رنگ حلق زینت بخشید و بر بدن سیمین اقسام عطر و غایبه مالیده ابروهای بلال را از صوم
 و چشم جادو نگاه را از سرمه بیاراسته چهره زهره لب بگلگون و دندان مروارید حسب بسی پرست
 و انواع علفه در غرور و زور مرصع از جواهر و اهر زواهر ضمیمه حسن و جمال خویش نمود رشته جواهر
 و خوشان بهر دو عارض تابان دامهای برائے دل عاشقان تعبیه گردانید پیغوله گوهرین بر سوی
 عنبرین زنجیر بخت پای بندها ترتیب داد و از زلف مسلسل مار حلقه و اربان گزای جانگدازان
 آویخت و از جنبش غلغله نموده سر افسون جادو ساز بدلفریبی دلدادگان بر خواند مروارید حلقه بینی

(ن ناری)

بجروی کہ راجہ براسپ برآمد آن ابر رفت ابرق کردار جسته در طرقتہ العین راجہ را در
بیان ہول انگیز و صحرایے بلا نیز کہ روز روشن آدمی از سایہ خویش نمی ترسید و اکثریت
اشجار خار دار بر او راہ گم میگردید از تشاہک اغصان سمندر اندیشہ را گذارد و شور بود و صوت
سہلین سباع و وحوش از دل مستمع ہوش می ربود و میت

و ہم زمان افتان و خیزان رفتی رفتی بر عقل زان ترسان و زان آدمی را دانی نشان

رسانید راجہ در آن بیابان ہولناک رسیدہ متعجب شدہ بر خود لرزید و چپ و راست دید ناگہا
طاوس مرغزار طنازی و تدر و کوہسار عشوہ سازی یعنی نازنین چہار دہ سالہ کہ ماہ چہار دہ از
ریشک حسن و جمال بے مثالش تن بکاہستگی دادہ و آفتاب برفلک چہارم از غیرت رخسار پر الواش
در تپ تاب افتادہ بنظر درآمد راجہ بمجروحہ نگاہ خونریزش بے خود گردید و از کمر شمشیر جانتانش عنان
اختیار از دست داد و سلطان عشق بر کشورش استیلا آورد و سپہدار محبت بر عرصہ صبرش
ترک تازی نمود و لشکر شیدائی بشہرستان عقل دست تاراج برکشاد و علم آشفتگی بر
ساحت سینہ بلند گشت بے اختیار از اسب فرو آمدہ پہلوے آن دلبرای ہوش فریب
نشستہ پرسید کہ اے سر جو بیار عنائی بدین حسن و زیبای از کدام گشتن و اے گوہر
درج محبوبی بدین جمال و خوبی از کدام عالمی قطع

آفاق را گردیدہ ام مہربان و زربدہ بسیار خوبان دیدہ ام لیکن تو چیز دیگری
تو از پری چاہکتی و ز بگ گل نازتری از ہرچہ گویم خوشتری حقا عجائب دلبری

آن جادو و نگار عشوہ سنج بہ شہم شیرین و کلمہ نمکین باین و لہران کرشمہ ساز و نازنینان غمزہ
پر و از حسب و نسب خویش و باعث رسیدن بیابان گذارش نمود و راجہ از ادائے نازنین و گفتار شیرین
او زیادہ مستلا و آرزو مند گشتہ ہانجا باین وین جو بان ماہ جبین عقد زوجیت بستہ آن
خرمن گل را حائل و از بخت ارشیدہ چیت و بر گرفت و عارض بسیمین او را بار زوی تمام ہو سید
و از نسل نویسین او حقیق کامرانی نوشید و از کید بی دندانہ قفل مراد برکشاد و در حقہ مقصود دلولو
سیاہ گون انداختہ بمشقت مباشرت گوہر کمارت شکافت و صفحہ بستر از خون لعل گون رنگین ساخت

منظومہ

یکچند دوران کرشمہ سازی کردند و غنچہ بوسہ بازی

گرداب حیرت فرودفته پرسید که آن چه بلاست که سر نوشت ماست خدا را بر حال من رحم کن و علاج آن بفرما تا در تدارک آن به پروازم و پیش از وقوع تدبیر مدافع آن سامنم بدیت علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد درین سود ندارد و چورفت کار از دست بیاس دیو بمقتضای آگهی از امور حال و مال گذارش نمود که در فلان تاریخ سوداگری اسپ زیبا منظر و خوشنظم بر درگاه تو خواهد آورد و باید که تو آن اسپ را بنظر خویش نیاری و بر تقدیر دیدن آنرا حسد یزکنی و در صورت خریدن بران سوار نشوی و اگر سوار خواهی شد آن اسپ ترا بلا توقف در بیابان خواهد برد و دران بیابان عورتی صاحب جمال بنظر تو خواهد درآمد باید که مبتلا به حسن اونثوی و او را در ازدواج خود نیاری و بر تقدیر تزویج و ازدنش رخا نه محکوم حکم اونثوی و در صورتی که آن عورت را در خانه خود آورده ما مورامش خواهد گردید گناهی عظیم از تو بمنصه ظهور خواهد رسید بیاس دیو بعد از اظهار این معنی از نظراب شد قضا را در روز مهو و تاجری اسپ پری جمال دیو سپیکر چون نسیم تگاور و مانند گوه تناور قدش بسان قد دلبران آراسته رنگش مانند رنگ روز و شب پیرایه رفتارش بکر و رفتار ما هریان مندرج افزا جولانش نیز تراز باد صبا و رنگ و و باد صرصر را در اول قدم پس میگذاشت و از نقش نعل زمین پر بلال می ساخت هنگام جلوه کردن گردستنا بر چهره آفتاب می افشاند و این را که کار عالم وابسته باوست زیر پای خود میداشت **منظوم**

چو وحشی گور در صحرای تگاور چو مرغ آب در دریای شناور

بوقت حمله برق آسا جهنده بگاه پویه چون صرصر دهنده

اگر سایه فلندی تا زیانه برون جستی زمیدان زمانه

بر درگاه راجه حاضر آورد و طوائف انا م انخاص و عام بواسطه آن از دحام آوردند و این خبر راجه رسید چون امری از پرده غیب بایستی بطو آید ناظران قضا نقاب بر روی عفت و دانش راجه انداخته بران آوردند که بے اختیار برائے دیدن اسپ از حرم سرای خویش بیرون ادا سپی دید در غایت خوبی و زیبایی و نهایت مرغوبی و رعنائی که دیده اهل روزگار مثل آن ندیده و گوش ارباب زمانه مانند آن نشنیده بے تامل نزدیک رسیده و بے توقف بران سوار گردید **سیت**

تازیش زیر و تازیانه بدست

برق کردار بر برق نشست

دوست دار و عفو را پروردگار آنچه ایند دوستدار و دوست دار

راجہ بعد انصرام این امر بنم والہ مجلس عالی ترتیب دادہ چندین ہزار برہمن را مطہرات نفیہ و خلعت فاخرہ و نفیدیات وافرہ داد و اوقات طلا و نقرہ مرحمت ساخت و حکام اکتاف گیتی را کہ درین جشن حاضر شدہ بودند لوازم ضیافت و درخور حال ہر کدام بجا آوردہ بعطائے فیلان نامدار و اسپان بادوقار و جوامہ بسیار و اشیائے نادرہ ہر دیار خوشنود کردہ رخصت اطراف داد چنانچہ این جگہ راجہ خجہ تا حال کہ چارہزار و ہفتصد سال و کثری منقضی میشود مشہور و معروف است و اہم این راجہ مہرنگب امرے گشتہ کہ نیاگان او کہ ہر یک قدرت رسیدن بزاخلاق و رفتن و رفتن زمین داشتند مصدر این امور نشدہ بودند و او چگونہ مظهر این امر شگرت نشود کہ کارسبار و ایان تقنا از روز ازل تقدیم این امر عظیم و تقسیم این مہم جہیم بنا مش مقرر کردہ بودند چنانچہ کاشفان اسرار ماضی و استقبال و واقفان سرایر حال و مال پیش از وقوع این امر و صحافت تاریخ ہند بنام او مندرج نمودہ بودند **بیت**

زام خویش بتوفیق او سپرد قضا عنان خویش بتدبیر او بداد و تدبیر

القضہ بعد از انقراض این مہم ظہیر راجہ بانتظام مہام جہان بینی اشتغال ورزیدہ عدالت را رواج داد و عالم را رونق بخشید پس از انقضائے مدت متادوی اتفاقاً رندے بیاس دیو در انجمن راجہ از گشت ازان دانائے اسرار غیب راجہ سوال کرد کہ اجداد من یعنی پاندوان بمقتضائے دانش خداوند عدم بقائے عمر و زندگانی و ظہور فنا کے دولت و کامرانی میدانستند و از امور ماضی و حال استقبال واقف بودند اینہم عرصہ کارزار استن و تیج خونخوار استن و برادران و خویشان را تلف ساختن و اساس ہستی اکثرے ذی حیات را از پا انداختن چہ معنی داشت بیاس دیولب پیاس بکش دکباراوت ایزدی ہچنان شدنی بود کہ بمنصہ ظہور رسیدہ راجہ گفت کہ آہنابا وجود آن قدر قدرت چنان شدنی را چارہ رخ نکرد و بیاس دیو جواب داد کہ از افریدہا کیست کہ تقدیر افریدہ کار را تو از رخ کردی بندگان را ہر گاہ از امر حراوند مجازی مجال انحراف نیست از امر مہر خداوند بستی قریا را ایست کہ عدل تواند کرد **بیت**

چو از کمان قضا و قدر رسد تیری یقین کہ باز نکردی نہ ہیچ تدبیری

بالفعل امرے از پردہ غیب عاید حال تو خواہد شد و بگنایے عظیم ما خود خواہی گشت من علاج آن را بتو میگویم کہ اگر میتوانی ان امر را کہ در حق تو تفت پیرا رفتہ است رخ کن راجہ در

میدانستند مانند لوح چوب بے نور که درون بدرگاه خویش حاضر آورده مصلح و اسباب کشتن
 ماران آنچه مطلوب بود همه را موجود کرده با اتفاق وزرائے والا نشان و برہمنان امنون و ان محوطہ
 آتش ترتیب داده امنون خوانی آغاز کردند تا از تاثیرات امنونات و میامن طلسمات طرفہ تو احش
 درجی درہنا سخانہ دہا صفوف مار دژ دہا افتاد و عجب وحشت و شورش در شہرستان زندگانی
 صفوف آن گروہ روی داد کہ از سوراخہائے زمین و غارہائے کوه بلک از عالم بالا و تحت الشری برآید
 خود بخود پروانہ وار دران حسہ من نار افتادہ جان بجان آفرین میسدا دند و آنچنان تبخیل می آمدند کہ در
 راہ با یکدیگر می چسبیدند و بسبب اضطراب نفس ہر کدام بندے شد و اولاست ہزار مار آمدہ سوخت
 بعد ازان یک لک پس ازان یازدہ لک و سپس آن کرد پس آن مرتبہ بہ مرتبہ دہ کرد و بعد آن ہزار
 مار رسیدہ خاکستر شدند ازان جملہ جمعی بچہرہ اسپ بودند و سر بقیہ بسان فیل خرطوم داشتند و
 گروہے را مانند ادیان گوش و بینی بود و اکثرے را دوسر و سہ سر و چہار سر بودند و بعضی کمبدر یک کوفہ
 و دو کوفہ و سہ کوفہ دراز بودند و بعضی بہر صورت کہ میخواستندی برآمدند و بہر جا کہ ارادہ میکرد
 می رفتند این چنین طوائف ماران آن قدر سوختند کہ از روغن بدن ایشان جو بہار و ان شد
 و نوایر آتش بغایت بلند گردید و دود آن بگردون گردان چسبید و از تصرفات امنون و برہمنان
 در ارکان جمیعت سیس ناگ کہ بقول ہند تختہ زمین بر یک سر از ہزار سر ادا قائم است لختال
 افتادہ و آن حامل غبر خواست کہ بار زمین از دوش خود انداختہ خود را دران آتش اندازد لیکن
 ارادہ این دہان آراے بران رفتہ بود کہ تختہ غبر ایکارگی شکستہ نگردد و تخم ماران از مزرعہ
 جہان معدوم مطلق نشود سیس ناگ بکان خویش متمکن ماند دران وقت اسسنگ نامی درویش
 کہ صاحب حال و مال و نظہر فضل و کمال بود در انجمن راجہ وار و گشت بعد از ادا اے دعا
 و ثنائے بے انتہا عفو تقصیرات ماران از راجہ درخواستہ شیخ گردید و حسب الاستدعائے
 آن درویش خدا اندیش آتش غضب راجہ فرو نشست و ہنگامہ جان کاہی و جانستانی بر
 شکست و بقیہ ماران ازان آتش جانستان جان بر شدند و گویند کہ ہجنگ مار نیز کہ آتش
 انتقام براے او فروختہ شدہ بود و اصناف ماران بطیفیل و خاکستر شدند و شفاعت
 عابد نجات یافت مثنوی

وز نسیمش سینہ گلشن مے شود

دل ز نور عفو روشن مے شود

(۱) ہمیکہ ناگ (۲) جان مے سہی

امرا و دوزرا با اتفاق یکدیگر راجه پنجه را که خلف بزرگ او بود جانشین کردند و مکنان اطاعت و بندگی او قبول نموده که خدمت برتند این راجه با وجود خور و سالی انجنان ضبط و ربط احکام سلطنت و بندوبست اطراف مملکت کرد که احدى را یارائے خلف و انحراف نماند و رعایا و بریاد و مهند و اماں درآمد و مالک ابا و درونق پذیرگشت و مفسدان و گردن کشان حلقه عبودیت در گوش جان انداختند و ره زنان و دزدان دست از مردم آزاری باز کشیدند بعد از چند گاه راجه در ولایت شمال لشکر کشیده فرمان روایان آن دیار را که سر او خط اطاعت کشیده بودند بعد محاربه بطبع و متقاد گردانید و مالک مفتوحه آنها و رقبه خویش آورده مراجعت بدار السلطنت پتلور نموده در آن وقت او تنگ نامی عابد که در میان خویش بفضل و کمال مشهور بود در مجلس راجه وارد گشت راجه و رودان عابد سعادت انگاشته کمال احترام بجا آورده عابد گفت که اے راجه این کدام امال نیک است که بعل می آری و راجه ای را که با تو هیچ بدی نکرده اند بجا نمیده ولایت آنها میگیری و محاربات کرده بند ماے خدا را میکشی و طوائف انام را با مال حواش نموده نظم و نیا و آخرت بر خود می پسندی و امری که بر ذمه تو لازم است بتقدیم آن نیکنامی دنیا و فرخنده فرجای حق است بخاطرت نرسد راجه از اجتماع این سخن در گرواب حیرت فروخته بر زبان آورد که آن کدام کار ضروریست که مرا باید کرد عابد فرمود که پدر ترا که بغایت نیکو کار و عدالت شعار و رعیت نواز و ظالم گذر بود و بجنگ مارکشته و تو با وجود قدرت و قوت انتقام خون پدر بجا نیاوردی اگر عیوض خون پدر و بجنگ را بقصاص رسانی نام نیک تو تا انقضای زمان روشن نخواهد بود و راجه را گفتار عابد اثر کرد و بے اختیار اب از دید برونخت و چون غیرت در ویش جوش زد و با انتقام خون پدر بخاطر آورد که بجنگ را معه تمامی ماران خاکستر گرداند بلکه تخم بار و ازوها از مزه هستی معرود ساز و چه افعی کشتن و بچپاش نگاه داشتن کار خود مندان نیت منطوقه

ز غیرت بدست ایدت نام و تنگ ز غیرت مرا خود اری به چنگ
چنین گفت آن مرد بیدار بخت که از غیرت آید بجفت تاج و تخت

بنابر اندیشه و انایان زمان و برهمنان سید خوان که در افنون دانی و سید خوانی نظیر و عدیل نداشتند و بقوت افسون ساکنان عالم علوی را که بالادست متوطنان جهان سفلی اند میتوانستند بر زمین آوردن بلکه بزور علوم آفتاب و ماهیات را که ضیاء بخش عرصه روزگار هستند

باید که مرا بگذرانگاه بطریق استهزاء آن کریم را برداشته برپس گردن خود نهاده در آن وقت بهنگام
خود را از غایت عظمت و نهایت نمودار کرده بر راجه پیچید و گردن خود را بلند برداشت و سر خود را
بگردن راجه نهاده بگنبد و متوجه هوا گشت چنانچه تمام مردم می دیدند و از تاثیرات زهر آن مار در آن مکان
آتش در گرفت و برهنائی که صحبت راجه بودند بتعجیل از آنجا بدو آتش تمام آن خانه را معالج
بسوخت و ستونی که بر آن عمارت کرده جای برای بودن راجه ساخته بودند بضر تمام افتاده بمطبی که از عمارت
آوازی بر آید آن ستون آواز مهیب برآمد در آن شب ساکنان هستند پورا از کمال و مهشت خواب نکردند
روز دیگر جسده سوخته راجه را بر آورده در آب گنگا انداختند و گریه و زاری دایم داری نمودند هر چند راجه
بتدارک این امر تدریجی اینکته خود را بکافی کشید بود که رسیدن ظاہر خیال در آنجا متصور نه بود و پیرین مرغ
فکر بر غرض آن دروهم نمی کشید اما تیری که از شست قضا بر چیز و از هفت سپر تدریس انسان در گذرد و
خدیی که از کمان نقتد بر بر جلد از هفت جوشن مشورت آدمی بیرون رود و حکم حکم سجانی و امر مبرم زنیانی
برنی گردد خواه در بیشه شیران باش خواه در حصار این غنچه منوط

چارش و باب تو بر بد سگال	بسته فی حفظ تو را خیمال
یک نیارند بیکر و حیل	بستن آن رخنه پو آید اجل
زود بود کاید اجل از کین	شیشه عمر تو زنده بر زمین
نقد حیات تو بعسارت برو	خشم ترا بخت بشارت برو

چند روز که راجه در آن حصن حصین بود با جماع ماجرای احوال اسلاف خویش و کتب حقیقت آن
حقایق که اهل هند آن را بیدانت شناسگر گویند و اصغای آن مشتمل بر نجات از تعلقات است و منتج شنگاری
از عذاب عقبه اشتغال می داشت و کتاب بجاگوت که مشتمل بر جلال علوم حقیقت و طریقت متضمن احوال
سری کرشن که نزد راجه باب هند مقبر و بزرگ تراست و بی شایسته تکلف آدمی از استعمال کماهی و دریافت
چگونگی آن قید علایق نجات می یابد و شبستان ضمیر بانوار شمع معرفت روشن می گردد و در همان ایام برآ
کامیابی راجه بیک بیعت فیض اندوزی عالمیان از زبان الهام ترجمان سوامی سکھ دیون بیاس دیو
که در آن مکان آنیس صحبت و رفیق آنجن بود برآمده و از آن زمان در جهان و جهانیان مشهور گشته
دست سلطنت راجه پرتیکشت شصت سال

راجا جی بن راجا پرتیکشت بعد از آن که راجا پرتیکشت بنوعی که نوشته شد رحلت نمود

که بالائے اخسان مید و ند مہرہ را کہ خاکستر شدہ بود ند بتجدید راست کردہ خلعت ہستی بتازگی پوشانید چنانچہ
 او میان بدستور سابق بہ بریدن سیزم و جانوران منبہ سرائی و نواجی وحشرات بحركات اشتغال در یزد نہی جنگ
 از دما از شاہدہ این کار پرداز و سحر سازی در گرداب حیرت فرو رفتہ باخود گفت کہ حکم حکیم علی الاطلاق راجہ
 را بہنا خانہ عدم باید فرستاد اگر این حکیم مسیحا دم پیش راجہ خواہد رسید ہلاک کردنش دشوار است فکری باید کرد
 کہ حکیم نزد راجہ نرسد انکہ کنت و ہنتر را تعریف نمودہ گفت کہ تو نزد راجہ بغرض و مقصد میروی کہ او را از
 زہر من خلاص دادہ زرو مال بگیری ہر چہ می خواستہ باشی ہمین جا از من بگیر و رنج سفر و رسیدن
 نزد راجہ بر خود اختیار کن کنت و ہنتر باخود فکر کرد کہ اگر اہل راجہ رسیدہ است شاید کہ از افسون من
 خلاص نشود و بر تقدیری کہ از حکمت من منتفعت رسد شاید بن چیز ی رعایت نکن این نقد را کہ بہ جنگ
 بحسب خواہش بن رعایت می نماید از دست گذاشتہ برای نسبیہ محنت کشیدن محض الہی است
 پس کنت و ہنتر مغلوب طمع و حرص گردیدہ با بہ جنگ گفت کہ ہر چہ میخواہی بدہ تا ازین جا بمسکن خود
 مراجعت کنم بہ جنگ خوش وقت شدہ جواہر زدا ہر با و مرحمت کردہ گفت کہ خاصیت این جواہر این
 است کہ ہر چہ از و در خواست کنی بی تخاصی از و استنباط شود و دیگر با تو شرطی کنم کہ ہر گاہ مرا طلب
 کنی نزد تو حاضر شوم و خدمتی کہ فرمائی بقدیم آن منت کشم کنت و ہنتر آن جواہر را گرفتہ برگشت
 و بمسکن خویش معاودت نمود بہ جنگ بحسبیت خاطر روانہ شدہ در ہستنا پور رسیدہ دید کہ راجہ
 در جائے محفوظ اقامت و رزیدہ و مار گیران و افسون گران و اطبا و حکما بر اطراف آن نشستہ اند و
 نوعی احتیاط بکاری بر ند کہ احدی بر گردان نمی تواند گردید و فک شد کہ چگونہ نزد راجہ رسیدہ کارش
 بانجام رساند از آنجا کہ بر ہمنان مید خوانان نزد راجہ آمد و رفت داشتند بہ جنگ فرزندان خود را طلب
 داشتہ ہر یک را بصورت بر ہمن آراستہ و میوہ بدست ہر کدام دادہ بسان بر ہمنان دیگر از در بانان
 و نگاہبانان اجازت گرفتہ اندرون فرستاد و خود بصورت کہ یک خور و بر آمدہ در میان یکے از
 میوہا کہ بدست فرزندان دادہ بود نشستہ پنهان گشت و فرزندانش کہ بصورت بر ہمنان متشکل شدہ
 بودند نزد راجہ رسیدہ دعا کردند و میوہا بطریق تحفہ گذارنیدند راجہ آن میوہ را با مراد و زرا ایشار کرد
 و بمسک یک میوہ آخرین کہ در آن بہ جنگ مار پنهان بود برائے خود برداشت و از آن کہ یک خور دی
 بر آمد راجہ آن را دیدہ بجا حاضران انجمن گفت کہ ہفت روز کہ در ویش زادہ گفتہ بود گذشت و
 اکنون کہ آفتاب فرو رود شاید کہ کفہ آن بر ہمن زادہ دروغ بشود و اگر ہمین کہ یک بہ جنگ باشد

گستاخی شد و دوم آنکه بموجب دعائے درویش زاده مستجاب الدعوات بعد هفت روز جهان گذران را پدر
 باید نمود آنگاه خادم درویش را رخصت کرده بشورت ارکان دولت و ایمان مملکت ستونی از چوب گلابان
 در میان دریای گنگ ایستاده کرده بنائی عمارت که رسیدن مار و رانجا مقصور نباشد بران احداث
 نموده با مصاحبان دانش پیشه و دانایان خرد اندیش دران حصار محفوظ پناه برد که تا انقضائے ایام
 دعای بدوران حسن حصین بوده باشد و در حواشی آن جمعی کثیر از امنون خوانان و مارگیران و دیگر نگاه
 بانان مقرر کرده قدغن نمود که بدین حکم مگر راهم نگذارند که دران مکان تواند رسید و دار و داس که برآ
 دفع زهر مار غریب بودند و خود موجود داشت و دران ایام غیر از یادرب العباد هیچ نه پروخت و هلا چیر
 نخورد و تاختش روز بدین نطق گذشت چون روز هفتم در رسید بهنگ مار حکم آفرید کار بصورت آدم گشته بقصد ملاک
 راجه از مکان خویش راهی گشت و اثنائے راه که گشت و صغیر نام حکیم که بقصد انقضائے حکمت کامله خویش از ارافادگان بستر
 و نا بیداری را بدین عیسوی جانی تازه و حیاتی از سر نو عطا کردی علی الخصوص مارگزیدگان را تریاق حیات بخش بکار بردی
 و در دفع زهر مار اعجاز میسایر و سکار آوردی با بهنگک ملاتی شد مار از او پرسید که کیستی و کجا میروی حکیم گفت
 شنیده ام که راجه راماری بدعائے بدرویش زاده قاهر الکلام خواهد گردید میروم تا آن راجه را که از عدالتش زیر
 دستان در عهد امن و امان هستند بعد از ان که مارگزید و واسازی و امنون پردازی باز زنده گردانم انی
 گفت آن مار که راجه را خواهد گردید منم اگر تو این قدر قدرت داری که گزیده مارا باز زنده گردانی بالفعل این
 درخت را بر خویش خاکستری سازم تو امنون خود را با متحان در این گفت و آن درخت را که مانند
 چتر سلطین دور و از فیض بخشی بجای این نخل گسترده از غایت بلندی شاخش به طوبی رسیده و
 بیخ او تاشلخ گاوشی و دیده منطومه

گذشته شلخ ازین فیروزکاش	ملایک گشته کنجشکان شاخش
چو رکان صوامع سبز پوشی	ز جنبش تیز و جری پر خسروشی
سستاده در مقام استقامت	فگنده بر زمین خسل کرامت
پنی تسبیح هر برگش زبانی	بنام ایندو عجب تسبیح خوانی

فی الغور زهر آتش کردار خاکستر ساخت حکیم گشت و بهتر با تقلل و اہمال بیامن و نونی که اعجاز جانی
 تو ان گفت از ان خاکستر بازان درخت را بطریقی که ایستاده بود درست نمود و حی که چند آدم بر شاخ
 او به زمینی بریدند و انواع طیور که بران اشیان داشتند و اقوام حشرات از قسم مور و گس و غیر ذلک

آن خداوندیش و ران ویرانه بر ساجده طاعت قیام و بمصلی عبادت قدوس و زید و مستکف گوشه ریاضت
و منزوی زاویه اناضت بوده اوقات عزیز را در یاد رب العباد بسر می برد و فرخدا آگاهی از جبین مبین او وضع
دشکوه عرفان الهی از پیشانی نورانی او لایح بود محاسن سفید برگرد و چهره نورانش مانند خط شاعی از نور
خورشید ظاهر و فروع حقیقت از ناصیه خاکستر الودش بسان اش از نیب با هر نظم
در خاک شگفته بوستانی در گردن نهفته آسمانی
از خلق نشسته بر کناری درون گشته همچو تار

راجا آن عابد عبادت کیش را دیده از اسب فرو آمده طلب آب نمود آن آزاد از قید قیل و قال بتقریب
جناب ایزد متعال از بسکه مستغرق عبادت بوده هرگز ندانست که چه کس است و چه می گوید راجا را
که از آتش تشنگی سوزان بود نایره غضب و قهر شعله زواری بجان را که در آن حوالی افتاده بود بگوشه
کمان برداشته در گلوئی آن زاهد انداخته از آن مکان بمسکن خویش راهی گردید و در پیش خداوندیش
همچنان بر مصلای ریاضت قیام می داشت و مار در گلویش او زبان بود از چند روز خلعت آن عابد
در گوشه عبادت مشغول بوده و گویند از تخم این زاهد و شکم آهواوه که این قصه مشهور است پیدا
گشته و بر سر خود همچو آهوشاخ داشت از بهجت و سرنگی گفتندی یعنی بر سر شاخ دارد اتفاقاً
در آن روز از عبادتی که در پیش داشت فارغ شده مشاوان و فرحان بقصد ملازمت پدر بزرگوار
می آمد یکی از دوستانش گفت که این قدر بشا و مانی می آئی مگر نشنیده که راجا پرتپکت مار مرده در
گردن پدرت انداخته است سرنگی بر حقیقت واقف شده خشمناک گشت و بر کنار آب رفته غسل کرده
بجناب حضرت صمدیت مناجات نمود که هر کس مار در گردن پدر من انداخته است بعد هفت روز
هنجک مار او را گزیده بر خاک هلاک اندازد و تضرع او بدرگاه ایزدی مستجاب گشت چون از مناجات
فارغ گشته بملازمت پدر بزرگوار رسید و دید که جهان منط در ریاضت مستغرق است و مار مرده در
گردنش او بخت از ویدان این حال به آواز بلند آن قدر گریه کرد که پدرش از انحال باز آمد سرنگی
گفت ای پدر هر کس که در گردن تو مار انداخته من او را دعای بدر کردم پدرش غضب ناک گشته گفت
بسیار بد کردی که بر همچو راجه عادل رعیت پرور که رعایا برایا در سایه دولت او آسوده اند همچو غلغله
بدنودی و بر سر اعتراض بسیار کرده کی از خدمت خویش رانز و راجه فرستاده برین مقدمه واقف
گردانید از استماع این خبر راجه را دو غم عاید حال گردید یکی آنکه در خدمت عابد متراض مصر
(۱) سنگی کلمه (۲) پنجه

واز داد گستری و رعیت پروری نام نیاگان و اسم خویش روشن گردانید بیت
آسوده جهان بدولت او افزocht نظر بطاعت او

بسان راجه پاندونیاگ خود شکار دوست بود اکثر اوقات در صحرا رفت بشکار اشتغال داشت و از
احوال رعایا خبر گرفت و محافظت عابدان که در بیابان بعبادت مشغول بودند نمودی چون مدتی بنیمط گذشت
روزی بصادت معهود بعزم لشکار سوار شده صحرا نمود و هامون گرد گردید با شیر و فیل و وحش
و طیب و پر داخته جانوران لشکاری را سر داد پلنگ برق آهنگ صید نیله و رنگ قوت ناخن چنگ
نمودار ساخت و سپاه گوشش مانند سپاه چشمان جادو کوشش به تخیر نخبیر پرداخت
سگ بادنگ مثل ایل بر سر خرگوش و روباه رسیده و آهوا آهوا گیر بخداع و فریب آهوان را اسیر گردانید
باز بنزد پرواز در شکار قاقچنگ و راز کرد و جره بجزات ذاتی دراج را بچنگل آورد و شاهین بشکار کلنگ
کار پروازی بکار برد و چسب سرخ بصدق طبلت پروازی اشکارا کرد و بحری بامواج بال و پر چندین
مرغان در بجزر فنا انداخت سر به بسیاری طایران بی سر ساخت شکره در جانگری
جانوران نظار گیان را شاد کرد و با شسته باشندگان هوا را بر زمین آورده حیست افزای
تماشایان گشت از آواز طبل فو بهاء مرغابیان مانند آه و در و مندان بر افلاک رفت
و از خوهای شکاریان صفهای کلنگان مثل ابراز و زرش باد متفرق گشت در سطح هوا صفوف
طیور از چنگل شاهین و باز باز گرفت و در عرصه زمین صفوف و حوشش از نخبه یوز و وسیه گوش بدر
نخست گرویی به پیر و قلنگ گور و رنگ بر خاک هلاک انداخت و جمعی بناوک و خدنگ نیله و گوزن
رابی جان ساخت

چو شاخ خویش می میچید بر خویش	بهر آهوا از تیر چنگ کیش
چو شیر افتاد در و نبال نخبیر	کشید چهره و ستان در کمان تیر
گرویی تیغ برگور آرموده	گرویی بند یوزان بر کشوده
بنهره تیغ کرده در پی صید	گرویی از سگان برداشته قید
کلنگان را بچنگل باز داده	گرویی باز را پرواز داده

و رشنای این حال آهوی تیر از دست راجه خورده با وجود زخم میید وید راجه تعاقب کرده آنقدر
تردد کرد که از لشکر خویش جدا افتاد و از بسیاری تنگ و دو مانده گشت و تشنگی بر و غالب آمد
برای آب بهر طرف گام شتاب میزد و قفسار آزارش بر آستانه درویش را صفت کیش افتاد

برین داس گشت منثوی

بروند و بروند نیکی بے
چنین نیک نامی نبرده کے

زہی نیک نامی کہ تا این زمان
چرخ خورشید روشن بود نام شان

ایام سلطنت پاندوان و کوروان مدت یک صد و سبست و پنج سال ازان جلد طرینین باتفاق کید گیر
ہفتاد و شش سال و در جوہن بعد احسن راج پاندوان سیزده سال و راجہ جہر ہنتر بعد جنگ مہابھارت
سی و شش سال ۴

راجہ پرتیکھت بن ابہمن بن ارجن در زمانی کہ پاندوان را با کوروان محاربہ روداد پیران
ہر پنج برادر نامی در رزم گاہ کشتہ شدند پاندوان بسبب بے اولادی گسستہ خاطر و شکستہ دل گشتند
و تخم ہزاران غم در رزم رعد و ہلاک شدند از عنایت ایزدی امیدہای داشتند چون تقدیر قادر مطلق بران رفتہ
بود کہ مدت ستادی فرمان روائی در نسل پاندوان بودہ باشد لہذا امر از شمشیر قدرت صدریت بمنصہ نمود
جلوہ گر گردید یعنی در آن وقت کہ ابہمن بن ارجن در جنگ بار پنج کہ آن را چنگا یو گویند کشتہ شد
زوجہ او حاملہ بود بعد از انقضای مدت مہو و از بطن آن عقیقہ خلعت والا گوہر سعادت ولادت
یافت نام آن را پرتیکھت ہند پاندوان کہ از نسل نا امید بودند انوار شادمانی گردند شب بیکو
تا امید را صبح حصول امید دید و شام اندوہ ظلماتی را سحر سرور نورانی در رسید آب رفتہ در
جو آمد مراد خفتہ بیدار گردید ملیت

بعد تا میدی بے امید ہاست
در پس ظلمت بے خورشید ہاست

الحق فرزندیت ضیای چشم امید فروغ دیدہ مراد جاوید زیب صحیفہ زندگانی زینت چراغ کامرانی
شع شبستان امانی و اماں شجرہ بوستان مقصود حال و مال حیات مستعار را معاد و منہ زندگی ناپایدار
را مباد و قطعہ

نماند نام در دوران کسے را
کہ فرزند می نماند یادگار شش
ازان نام صدف در گوش باشد
کہ می یابند در شاہوار شش

القصہ پرتیکھت در صورت دسیرت بی ہمتا و در زور و قوت کیتا گردید بعد ازان کہ پاندوان بنہطی
کہ نوشتہ شد رخت ہستی بر بستند سریر آرای جہان بینی گشتہ با حیات مرگسم عدالت و
نصفت و افشای لوازم مروت و در رفت عالم و عالمیان را ر و نق تازہ و مسرت بے اندازہ بخشید
را چنگا یو ۱۲۰ مانتہ ۱۳۰ مانتہ ۱۴۰ مانتہ ۱۵۰ مانتہ ۱۶۰ مانتہ ۱۷۰ مانتہ ۱۸۰ مانتہ ۱۹۰ مانتہ ۲۰۰ مانتہ ۲۱۰ مانتہ ۲۲۰ مانتہ ۲۳۰ مانتہ ۲۴۰ مانتہ ۲۵۰ مانتہ ۲۶۰ مانتہ ۲۷۰ مانتہ ۲۸۰ مانتہ ۲۹۰ مانتہ ۳۰۰ مانتہ ۳۱۰ مانتہ ۳۲۰ مانتہ ۳۳۰ مانتہ ۳۴۰ مانتہ ۳۵۰ مانتہ ۳۶۰ مانتہ ۳۷۰ مانتہ ۳۸۰ مانتہ ۳۹۰ مانتہ ۴۰۰ مانتہ ۴۱۰ مانتہ ۴۲۰ مانتہ ۴۳۰ مانتہ ۴۴۰ مانتہ ۴۵۰ مانتہ ۴۶۰ مانتہ ۴۷۰ مانتہ ۴۸۰ مانتہ ۴۹۰ مانتہ ۵۰۰ مانتہ ۵۱۰ مانتہ ۵۲۰ مانتہ ۵۳۰ مانتہ ۵۴۰ مانتہ ۵۵۰ مانتہ ۵۶۰ مانتہ ۵۷۰ مانتہ ۵۸۰ مانتہ ۵۹۰ مانتہ ۶۰۰ مانتہ ۶۱۰ مانتہ ۶۲۰ مانتہ ۶۳۰ مانتہ ۶۴۰ مانتہ ۶۵۰ مانتہ ۶۶۰ مانتہ ۶۷۰ مانتہ ۶۸۰ مانتہ ۶۹۰ مانتہ ۷۰۰ مانتہ ۷۱۰ مانتہ ۷۲۰ مانتہ ۷۳۰ مانتہ ۷۴۰ مانتہ ۷۵۰ مانتہ ۷۶۰ مانتہ ۷۷۰ مانتہ ۷۸۰ مانتہ ۷۹۰ مانتہ ۸۰۰ مانتہ ۸۱۰ مانتہ ۸۲۰ مانتہ ۸۳۰ مانتہ ۸۴۰ مانتہ ۸۵۰ مانتہ ۸۶۰ مانتہ ۸۷۰ مانتہ ۸۸۰ مانتہ ۸۹۰ مانتہ ۹۰۰ مانتہ ۹۱۰ مانتہ ۹۲۰ مانتہ ۹۳۰ مانتہ ۹۴۰ مانتہ ۹۵۰ مانتہ ۹۶۰ مانتہ ۹۷۰ مانتہ ۹۸۰ مانتہ ۹۹۰ مانتہ ۱۰۰۰ مانتہ

مارا بیج دغلی نیست اگر این زر نصیب من بودی آن روز ظاهر شدی که آن خانه در تصرف من بود و من
 که آن خانه ملکیت تست این نقود نیز از آن تو بوده باشد آن هر دو شخص بدینگونه بهمدیگر واگیا نموده
 احدی با نقود دست نمی کرد حتی که بایک دیگر بچسبیده این سانچه غریبه را در عدالت گاه راجه جده شتر
 آوردند راجه که دانای اسرار غیب بود بخاطر آورد که عفریب دور کلجک میرسد نیست مردم بنطوی
 نخواهد ماند بان هر دو شخص منمود که با فعل این نقود بطریق امانت بوده باشد بعد چند روز قضیه
 را فیصل داده خواهد شد چون در اسرع اوقات دور کلجک در رسید و طرز وضع مردم در گون
 گردید آن هر دو بایج و مشتری خانه مسطور براسے نقود مذکور برخلاف گفتگوی سابق باهمدیگر مناقشه
 و همیش نمودند یعنی بایج دعوی میکرد که من خانه را فروخته ام نه نقود و دغینه و مشتری میگفت که
 من خانه را با عمل آن حسریده قیمت داده ام این نقود تلقین بمن دارد چون این مقدمه باز در محکمه
 عدالت راجه رجوع گشت و دعوی طرفین معکوس بمدمعائے نخستین بظهور پیوست به یقین دانست
 که گشتگی اوضاع مردم بسبب نزول کلجک است ازین جهت دل از تعلقات برداشت ایستادگان
 ایام خبر ملاکت تمامی جادوان و رفیق سری کشن و بلند هراذین جهان فانی بشرحی که در کتاب مهابرات
 مذکور مرقوم است بسبع راجه جده شتر رسید بقای حیات در پیش تنگ آمد و عالم در نظرش تاریک گردید
 و با خود قرار داد که ترک سلطنت نموده توشه اخراجت بسازد و لهذا پد پچکت بن ایهمن بن ارجن را
 که از اولاد هر تیج برادر عیسار ز و وارث نبود و قشقه فرمان روای بر پیشانی او کشیده چه بن مهر تراشت
 را وزیر مدار علیسر کرده ترک جهانبانی نمود و گوشتواره از گوشش و حایل چهار اذگردن و بازو و لباس
 شاهی از تن برآورد و بپوست درخت پوشید و برادرانش نیز متابعت او گردند همه با اتفاق یکدیگر
 از شهر برآمده و بصحرای پناه دزدان هستانا پور عقب ایشان میفرستند و بے اختیار گریه
 می کردند راجه همه را دلاساے نموده و دایع ساخت و هر تیج برادر و سمات و روپدی زوجه ایشان
 بجانب مشرق روان شده سیر ولایت بنگاله و آن حدود نموده در دکن آمدند و تمام آن ممالک را گشته
 بگجرات رسیدند و از آنجا بدوار کار فرستاد و سری کشن و بلند هر گریه کردند و از آنجا سیر ولایت بتهبه
 و ملتان و پنجاب نموده در کوه بدری ناهتمه فستق ریاضات شاق و عبادات مالایطاق کشیده بکفارت
 عصیان و ابرایے گناهان که برادران و خویشان را گشته بودند خود را در محوطه برف که آن را پانچل
 گویند فرو بستند و ابدان خود را بکشاده پیشانی مانند برف گذاشتند و در دنیا نیک نامی جادوید و شر
 آخرت رتبه بلند یافتند و راجه جده شتر در برف گذاشته نشد با بدن بشری به بهشت

فرمودند آن را از اندازه طاقت بشری بیرون دانستند و تصدیق آن می ایستند چنانچه شرح شکرکاری
 آن نامداران در کتاب هما بصارت تفصیلاً اندراج پذیرفته آری از نیزگی مشیت ایزد بدایع افرین متون
 ارادت خالق زمان و زمین است که در هر دوری خلقت جهانیان بطرز دیگر و در هر عصری آفرینش زبانیان
 بنوع دیگر ظهور داده عجایبات قدرت خویش بمنصه ظهور جلوه گرمی سازد و چنانچه علمای و حکمای هند بموجب کتب
 معتبره و صحف قدیم بر آن قایل هستند که مدار گردش روزگار بر قلمون بر چهار دور راست اول است
 هفتصد و یک و هشت هزار سال و ابل آن دور از غنی و فقیر و صغیر و کبیر بصفتان راستی
 و راستگاری و ریاضت و پرهیزگاری و کمال زور و قوت موصوف می باشند و عمر طبعی آن
 مردم یک سال است دوم نیز تا جایک و دوازده و یک و دودوشش هزار سال و درین دور عمر و
 قوت و قامت و صفات حسن نسبت دور اول دهم حصه باقی می ماند و عمر طبعی مردم ده هزار سال می باشد
 سوم دور پیرمشت یک شصت و چهار هزار سال و درین دور نیز عمر و قوت و نیکوکاری با نسبت دور دوم
 نه حصه زایل می گردد و عمر طبعی هزار سال می شود و چهارم کجک چهار یک و سی و دو هزار سال و درین دور
 هم از عمر و اوصاف نیک بدستوری که نوشته اند دهم حصه باقی می ماند و عمر طبعی صد سال است و این
 دور از جمیع ادوار زبون و فاسد قرار داده اند و ابل این زمانه از صفات حسن دور و آیات و نمینیک
 می باشند و ازین جهت است که ابل ادوار سابقه قدرت و قوت بسیار داشت و موافق آن از منده
 مصداق امور عظیمه می شدند و ابل این زمانه که قادر بر آن گیر و دار و اعمال نمی تواند شد آن را از طاقت
 بشری زیاده تصور نموده در بحر حیرت فرو میسر و ندو این ادواتنا انقطاع رشتت عالم کما متداول
 بیرون از حیث شمار و افزون از حد قیاس نشان می دهند و مانند گردش چرخ علی التواتر می رسد
 و در وقت رسیدن دور دیگر همان تبدیل بهار و وضع اظهار مردم بر محاسن صفات یا متفاح آیات
 بروشنی که بفلم آمده تبدیل می یابد و اوضاع مردم بطرز دوری که می رسد میگرد و چون پاندوان در اواخر
 دور واپس بودند و راندگ مدت آن دور بانقضاء رسید و عمل و دخل و در کجک گردید و اوضاع و اطوار
 زمانیان برگردد و علامات زمانه فاسد نمودار گشت چنانچه قصه نادره نقلیست که پیش از نزول
 دور کجک شخصی در هستان پور که مصری عظیم بود خانه سنگین از شخصی خریده شروع عمارت نمود
 فضا را بسیار نفوذ از طلا و نقره از زیر زمین آن خانه برآمد چون تا هنوز زمان حق شناسی
 بود آن شخص بفروشنده خانه گفت که من این خانه از تو خریده ام نفوذ و دینه که از آن برآمده تعلق تو
 دارد آن مرد پاسخ داد که من خانه را با نچه و روست بدست تو فروخته و عمه آن بفروخت و آمد

متعارف و غیر متعارف اطلاع کمال یافته چهره آرای اسرار آسمانی و صور نمائی سراسر معانی گردید اگرچه
در بدایت ظهور عالمیان بید بموجب آواز غیب از زبان الهام ترجمان برهما که ذرایع آفرینش مخلوقات
است برآمده اما بیاس و یو آن را چهار نخت ساخت هر یک را با سیمی موسوم گردانید یعنی میام بید و رگه
بید و اتھرین بید و حجر بید و آن هر یک را در عالمیان شایع ساخت و کتب و دیگر که پسران و پسرزادہای
برہما از بید استنباط کرده اند از آن گفتلاب ادوار و گردش و وار بعضی از ان رو بالغدام نہادہ بود
باز بر صغہ وجود آورده تجدید و ترتیب داد و کتب ہما بھارت کہ جامع جمیع کتب ہند است و حقیقت
آفرینش اہل افلاک و اہل خاک و ظہور عالم و عالمیان و احوال پاندوان و کوروان و حکایات بدلیہ و رو
مندرج از تصانیف اوست و نیز بیدانت شاستر کہ علم الہی و مناظرہ بہتر از ان نشان نمیدہند
او بنظور آورده وحدت واحد حقیقی بہ بہت سر آئین گذارش نموده از انجملہ آنکہ یک حسن دلاویز
است کہ از چندین ہزار پردہ جلوه ظہور می دہد و برگلی پیہنادر گوناگون رنگ چہرہ می افروزد و دشوئی
ہستی واجب کی آمد بذات ہست تعدد و شیون و صفات
بحر کی موج ہزاران ہزار روی کی آئینہ بانی شمار

و اعتقاد دانشمندان این و یار آن ست کہ از صحت فقہ کہ آن را سمرت گویند و نسخ و تواتر سخ کہ پوران
نامند و کتب حقیقت کہ گیان خوانندہ و صحایف حکمت و نجوم و دیگر دانش نامہای قدیمہ انجہ بیاس و یو
بتازگی رواج دادہ منظور و معتبر و عمل بر آن محض بندگی و عبادت و نتیجہ آخرت ست و سوای آن ہرچہ
سخن ارایان نکتہ طراز و ہنگامہ سرایان سخن ساز از نور علیت و فضیلت یعنی کتب و رسائل
و اکثر احوال و مسایل از خود اختراع کردہ اند شایان اعتبار و نتیجہ بخش اخروی نیست و نیز اعتقاد
آن جماعتہ آنکہ آن مقتدای و اصلمان در گاہ الہی خلعت ہستی جاوید بر دوش داشتہ تا حال
در عالم علوی و سفلی بسیار است سبحان اللہ آن اہل زمانہ از کارخانہ عنایات ایزدی چہ قدر قدرت
و عظمت شدہ بود کہ قادر بر ارتکاب امور شگوف و کارہای سترگ می توانستند شد مصداق این
معنی آنکہ بیاس و یو نوعی قدرت داشت کہ از امور ماضی و استقبال و اسرار حال و مال الگی
داشت و انجہ میخواست بعرضہ ظہور می آورد چنانچہ عجائبات خوارق آن یگانہ آفاق در کتب معتبرہ
مندرجست و ہم چنین از سسری کشن و پیہم و رجن و کرن و درجودہن و دیگر بہادان فیل انگن کارہای
بزرگ و امور سترگ منقول است کہ زمانیان حال از شنیدن آن در گرداب تعجب و در طہ تجیر

آدمیان داشت حسب الامر راجه آن برگ را بنقار گرفته به پرواز درآمد در انشای راه شاهین دیگر او را دیده دانست که طعمه در مقدار دست از نیجهت رسیده با او در آنجکت اتفاقاً آویزه آن هر دو شاهین بالائے دریا سینه جنا بوده در آویزش آن جانوران آب منی ازان برگ رنجیت در دمان ماهی افتاد و باروت الهی ماهی حامله گشت بعد از ده ماه ماهی بدام میاد آمد چون میاد شکم ماهی بشکافت پسر و دختری بطریق توانان بد آمدند ماهی گیر حیران شده آن پسر و دختر را با باز دست راجه برده حقیقت بعض رسانید راجه پسر را بفرض زنی خود گرفته بین که در سنگت ماهی را گویند نام نهاده چون کلان شد ولایت کنار دریا سستلج بجا گیرش مرحمت ساخت و آن ولایت بنام او ماچھی واره شهرت پذیرفت و راجه دختر را قبول نکرد ماهی گیر آن را بفرض زنی خود پدرش نمود چون بوی ماهی از بدنش می آمد ازین جهت او را پودری گفتندی و کشتی خودی گرفته صادر و دارد و از دریا سستلج گذرانیدی و از آنجکس چیز نگر فتنی چون دست بگذشت و آن دختر بمحرم رسیده و زنی پارسا برین سنگت بن بشت بن برهه که از بارینستگان درگاه ایزدی بود در دریا بمحرم کرده حسن و جمال بمیشال دختر ماه تیشال دیده بمبتلا گشت او را تکلیف صحبت نمود و دختر از ملائمت و مهابت عابد ترسیده التماس نموده که ما را ققتیم امر شریف بحال انحراف نیست اما از مردمانی که ایستاده اند شرم دارم پارسا بقرت ریاضت خویش افسونی بکار برده ابرسیاه پیدا کرده عالم آشنان تاریک گشت که آنجکس را پشت دست بنظرنی آمد در آن حال بان ماه تیشال صحبت داشت چون فارغ شد همان زمان دختر حامله شده همان لحظه پسر سعادت ولادت یافت و همان وقت آن پسر و الا که برسان جوانان چهارده ساله گردید پدر و مادر را تعظیم کرد و در خدمت حامل نموده در جنگل رفت و بعبادت معبود حقیقی مشغول گشت نام سعادت فرجام آن را بیاس دیو نهاده و از مشگرانی تصرفات پارسا برینجکس از صحبت بان دختر و ولادت پسر آگاهی نیافت و غنچه بکارت او همچنان ناشکفته ماند و بوسه ماهی از بدنش بوسه خوش مبدل شد این همه مقدمات که بتقریر درآمد زیاده از نیکیاس نکشید و ثانی الحال آن دختر در عقد زوجیت راجه ستن در آمد و راجه پچتر برج جد بزگوار کوروان و پاندوان ازو حاصل شد القصد بیاس دیو بعد ولادت در صحرارفته بعبادت شاق و ریاضت مالا لطاق اشتغال ورزید و از واصلان درگاه حق و بارینستگان جناب حی مطلق گشت و از موهبت الهی و کثرت طاعات باطن حقایق مواطن نوعی انجلا پذیرفت که علم لدنی حاصل کرده و بر علم آبی طبعی و ریاضی و منطق و مناظره و سایر علوم

و آن راجه فلک در حقت دیدم خدمت و هر تراشت عم بزرگوار خود مساوت دانسته حصول ضمانتی
 اورا بجمع امور مقدم داشته تمامی مہات جہانبانی بموجب امرش سرانجام میداد و خزائن و کارخانجات
 در حکم او مقرر کرده آنچنان خدمت میکرد کہ در تراشت در زمان سلطنت پسران خود این نوع حکومت
 و فراغت نکرده بود چون شانزده سال بدینوال گذشت روزی بہیم سین کہ در تراشت راہلانی
 خواست بزور تمام آنچنان بر بازوی خود دست زد کہ آواز آن دور رفت و ہمزبان آورد کہ این بازوی
 من ہمانست کہ یک صد پسر در تراشت را با شکر آہنا بکشت و در تراشت از استماع این سخن غناک
 گشت و زیادہ ازان تاب بودن در انجاسیا و در ولایت

برندہ تراست گاہ بیداد شمشیر زبان ز تیغ فولاد

از بیجہت ترک تعلقات نموده مع زوجہ خود و کنیتی مادر پاندوان و پدر و برادر خلیش و صحرا رفتہ
 بعبادت و ریاضت اشتغال و وزید بعد سہ سال برکنار تالاب ہتھامیر و بقولی در ہر دو ارگنگ
 چہان گذران را پدر و دندو چنانچہ یکس دیو این ہمہ حقیقت را و احوال پاندوان و کورڈان و نیاگان
 ایشان و دیگر حکایات در ایع بہ تفصیل تحریر و آورده کتاب مہا بھارت متضمن بر دہ باب مشعر بر یک
 لک اشلوک درست کردہ از انجملہ ہشتاد و شش ہزار اشلوک در شرح حقیقت و طریقت و
 آئین خدا جوی و خدا طلبی و قوانین ایزد پرستی و یزدان شناسی و بیان نصائح عدالت و سخاوت و
 روایات دین مذہب و آیات و حکایات نامہ و عجایب و کیفیت کھنگی عالم و موجودات عالمیان و
 بست و چہار ہزار اشلوک مشتمل بر محاربات و دلاوران جانفشان و مجادلات بہادران جانتان
 است و وجہ تسمیہ این کتاب آنست معنی مہا بزرگ و معنی بہارت جنگ است چہن مذکور است
 جنگ عظیم در طای و محاذی آن اندراج یافتہ از این جہت با سم مہا بھارت موسوم گردیدہ و دیگر
 آنکہ چون پاندوان و کورڈان از اولاد راجہ بھرت ہستند کہ سلسلہ اجداد ایشان بہ پانزودہ واسطہ بر راجہ مذکور
 میرسد و اورا راجہ عظیم الشان چہانیان مہنت کشور بودہ ازین سبب این کتاب را مہا بہارت نام
 ہنارد و بیاس دیو درین کتاب ولادت والدہ خلیش و زادن خود بطرز غریب بہتلم آورده تفصیل
 این بطریق اجمال آنکہ راجہ عظیم الشان در چندی اقامت داشت روزی در صحرا بعشرت شکار
 می پرداخت در آن حال اورا از یاد و خیال زوجہ خلیش کہ با و اخلاص بسیار داشت شہوت
 غالب آمد آب منی از وہب داشت و راجہ ان آب منی را در برگ درختی انداختہ حالہ شاہین کہ بان
 شکار میگرد نمودہ فرمود کہ در حرم سرافتمہ نزد و اورا ساند شاہین کہ بہت درت الہی شعور

امای برادر و دوش و طیور در کمال فرهی و خوش دلی سیر و طیر میکردند اهل حزن و صنایع از مکاسب خود را
 سودمندی بودند و لعبادات و طاعات اکتساب محاسن صفات اشتغال می داشتند رسم و زودی و زهرنی و کینه
 و فساد و فتنه رخت هستی برمی بست امنیت و جمعیت و ختلاط و محبت طرح اقامت می انداخت جهانیان
 در بحر و بر و باغ و راز و داویش و عشرت می دادند و غم و اندوه و بخل و امساک از دلها برمی انداختند نظم

ز راهی نه در چشم عشرت عیار ز باغی نه در پائے امید خیار
 بمیدان دولت فلک اندر خش زمین کامیاب زمان کام بخش
 عدالت نوعی رواج یافت که شیر و گوسفند از یک منهل آب می خوردند و باز و دراج در یک مقام آرام
 میگرفتند رباعی

ز عدل اوشده باز سفید جفت کنگ ز امن اوشده شیر سبزه رفیق شغال
 نه این دراز کند در زمین دروچ نه آن فراز کند در هوا بد و چنگال
 سخاوتش بحدی بود که هر روز هشتاد هزار برهن از مایده افصال او معده خواش محنتی می ساختند و
 محتاجان روزگار در عرصه آرزو سمنند مرادی تاختند بیست

بهر کس که روی عطایش رسید و گر نسل او تنگ دستی ندید
 راستی و راست گوی آنچنان داشت که در تمام زبان مابلوث دروغ نیاموده و غیر از راستی حرفی بر زبان
 نیاورده چنانچه درین وادی روایت چند مشهور است بیست

راستی را پیشینه خود کون بدام تا شوی در هر دو عالم نیک نام
 حق اندیشی و خدا شناسی او نبی بود که تا این زمان فرست برین و بدین و آئین او عمل می کنند و تذکار خارق
 و اوصاف بزرگی او از عبادات می شمرد بیست
 کامل همه را از نقص بیرون آرد یک شمع هزار شمع روشن سازد

نیک نامی و فرخنده سرجامی او نبی که تا حال چار هزار و هشت صد و سی و شش سال می گذشت و تا پنج
 جلوس او برادر نیک جهان بینی در جریب روزگار و وقت اویم اهل هند مرقوم گرد و حاصل اوصاف حمیده و
 صفات پسندیده و اخلاق حسنه و آیات مستحسنة و جلال شمایل و جزایل خصایل آن سرآمد پیشگان
 روزگار از حد تحریر انست و نست رباعی

ز دیح راجه بود خامه زبان کوتاه فغان که قصر بلند است و نردمان کوتاه
 ز نگاره شرف پیش طاق از ایشان کند انش را راست رسیان کوتاه

هر دیار از اندیش خبر یافته با استقبال شتافته اقبال اطاعت و ایصال پیشکش میکنند و در صورتی که احدی از حکام اطراف از اقبال اطاعت انحراف در زند و آن اسپ را بر بند و عساکر متعینه و نباله اسپ باستیصال و گوشمال آن بی اعتدالی می پردازد و همین آئین سرما زوایان اکناف عالم را بطبع نموده بمکان خود می رسد و این جگ آنرا میسر شود که حکم او بر تمام عالم جاری باشد چون راجه جد هشت بر تمامی راجهای هفت اقلیم غالب آمده بود و حسب الامر بیاس دیو تقدیم جگ اسومید و مقید شده مصالح مطلوبه فراهم آورده و اسپ موصوف بصفتی که در تب نوشته اند یعنی نقره خنگ باشد و هر دو گوش آن سیاه باشد بهر سائیده بقاعده معین سر داد و ارجن برادر خورد با افواج قاهره و نبال تعیین کرد اسپ در هر ولایت که میر سید حاکم آنجا با استقبال آمده قبول اطاعت می نمود و احدی را رایای آن نبود که سر از انقیاد بر تافته تخلف و انحراف تواند ورزید

هر جا که جنبش رسیده	اقبال برهنه پا دویده
حکمش چون بفرق بر نه پیک	در جامه راجه افتد کیک
غشش بظفر هنر بر و پنجر	دولت بقیاس شیر و خنجر
هر قلعه که او به تیغ بختاد	از موم نهاد و فصل فولاد

تا آنکه ارجن و نبال اسپ سیر اکناف عالم نمود و سرما زوایان هفت کشور را مطیع و منقاد کرده نقود اجناس بیرون از حد و قیاس از هر دیار بر سر پیشکش بدست آورده بعد از یکسال بکلازمرت راجه جد هشت بر رسیده مور تخمین و آن سرین گردید و راجه این جگ را با آئین معین تقدیم رسانیده آن قدر خیرات داد که بر همان اطراف ممالک و فقرای و مساکین از آذنیابی تیار شدند و از حسیض افلا و تنگدستی بر آمده با وج تو نگری و تمول رسیدند

شربت جودش مزاج گلدستی را دوا	خسته افلاس را فیض عطایش غمگسار
تی کلک بنی قلنع از حسیض آب با وج	هر که بود از بنیوای و مقام افتقار

بعد ان فراغ ازین جنگ عظیم با مور جهان بینی پر داخته غرضه عالم را چون آفتاب عالم تاب در پر تو حمایت و رعایت گرفته از شش انوار عدالت و نصفیت منور گردانید کافه رعایا و عامه بر ایاد و رهد امن و امان در آمد و ولایت روشنی تازه یافت و آباد گردید و در عهد او باران بر دقت و بروقی خواهش عالمیان می بارید آفت و قحط و دوا بر نمیداد زمین کشت پذیر و خرابه تمام و کمال منروع می شد زراعت دانه بالیده پذیرفت و بروج بیشتر می داد و شجرات سرسبز و شاداب بود و گل بویدامیوه لذت

اکل و شرب نموده تارک زندگانی گشتند و گروهی بنا بر فرط اطمینان بلند افتاده جان نثار شدند نظم

از شدت غم جهان بجو شید صد فتنه زمان زمان بجو شید

غم سوخت درون یگان یگان ماتم کده شبه جهان جهان را

آشوب قیامت از جهان خاست شیون ز زمین آسمان خاست

بگرفت فلک ستاره باری بنشست ملک بسوگواری

باجمله اگر چه راجه جد هشترا اساس زندگانی مخالفان از پانداخته فتح و نصرت یافت اما از فرو شدن عالم عالم
ذی حیات مخصوص از گذشته گردیدن برادران و خویشان و دوستان و منتسبان به تخصیص بزرگان و مریدان
و مرشدان و استادان بسیار افسوس کرده نظر بر بنی بقای دنیا و بی وفائی ماینها انداخته دل از تعلقات
بر گرفت بلکه از زندگانی سیر گردید خواست که ترک علقای نموده بتلانی و تدارک این عصیان بعبادات
شاق و ریاضات مالا یطاق پردازد لیکن بهیچم پیامه در زرنگاه افتاده رقی از حیات داشت نصیحت
دل پذیر و وعظنی نظیر او را از ان وادی باز داشت به تقدیم احکام سلطنت و جهان داری بعدالت
گستری در رعیت پروری و شرح انواع تصدقات و خیرات که تفصیل آن در کتابها گنجد رهنمون
گردید راجه جد هشترا بموجب امران منظر فضایل و کمالات و هادی وادی جلایل ملکات دل نهاد عامر
سلطنت شده در مهنتنا پور که دار السلطنت بود بهلازمست و هر تراشت عم بزرگوار خود رسیده
از گذشته شدن در جودهن و دیگر پیرانش عذر با خواسته بعد گرفتن اجازت از وزینت افزای
اورنگ فرمانروای و زیب پیرای سریر جهان کشای گردیده با اتفاق هر چهار برادر خود که کارنامه
مردانگی هر یک مشهور است اکناف گیتی را در حوزه تصرف در آورده فرمان رویان روی زمین
را فرمان پذیر خویش گردانید نظم

شیران جهان شکا کرده در مورچگان گنار کرده

بخشش باید و یار همدم عهدش بظرب و طفل توام

چون بیاس دیو بر راجه جد هشترا نموده بود که اگر جگ اسومید بتقدیم رساند راف خدوک خاطر
که از گذشته شدن برادران و خویشان دار و نیز کفارت جرایم متخفیه و موهوم میتواند شد با اصطلاح
هند این جگ عبارت است از عبارات مخصوص آن زمین نظام است که بقصد تسخیر ربع مسکون اسی که بچندین
اوصاف موصوف باشد بدون بند و ریسمان مطلق عنان می سازند و فوجی از بهادران صف شکن و
دلاوران تیغ زن و نبال آن تعین میکنند و آن اسب باراده خویش در اکناف عالم سیر می کند و حکام

کهیونی باصطلاح اهل هند عبارت است از بشت و یک هزار و سه صد و هفتاد و نین سوار و بقدر زمین عرا به دار
 یک لک و نود و شش هزار و سه صد و سی اسب و سه لک و هشت هزار و پنجاه پیاده که تعداد یک کهوین
 پنج لک و چهل و هفت هزار و یک صد و بشت نفر باشد و بیان حساب هگی و تمامی لشکر طرفین نود و هشت
 لک و چهل و هشت هزار و یک صد و شصت نفر آدم سنای فیل و اسب و شتر و غیره و لک در عرصه پیکار
 مده بودند از آن جمله هگی یازده کس که هر پنج برادر پاندوان شش کس دیگر باشند زنده ماندند و دیگر
 سه در عرض هر ده روز بعرض تلف در آمده راه پیمای مرحله مرگ شدند و از بس که عالم عالم نومی حیات و جهان
 مان اهل نفوس بر خاک هلاک افتادند و فرشتگان از قبض ارواح و منکر نکیر از پرسش سوال و جواب
 جز و مانده شدند و آن قدر شجاعت مندان رزم ساز و حربه شهادت یافتند که در هشت برین جای برایشان
 است شد بی شایسته تکلف کارزاری بروی کار آمد که تا در کارخانه تکوین صنف انسان صورت ایجاد پذیرفته
 بیگونه پیکار نشان نمیدهند و در صحت تواریخ اسلاف امثال این محاربات بدایع از فرمان رویان
 بنین بقلم نیارده اند لغایت این فخم چهار هزار و هشت صد و سی و پنج سال منتقص می شود تا حال این
 رب بضرر امثل محاربات عظمه سلاطین و الا اقتدار است بل آثار استخوان و امثال آن در آن مرز معاینه
 کرد و نظر

به پیوست جنگی کرانمان نشان
 ندادند گردان و گردن کشان
 مزان گونه پیکار آمد پدید
 که مشروح گرد گرفت و شنید

و قوع شدن این نوع جنگ عظیم و کشته شدن خلایق بشمار که نه دیار بامداد و اعانت طرفین آمده
 دور امصار و بلاد و قصبات و قریات اطراف گیتی نوعی ماتم روی داد که بحریر و تقریر راست
 آید هر طرف مادران از درد پسران و زنان از حادثه شوهران و خواهران از قضیه برادران و دیگر
 ات از غم خویشاوندان خردش دل خراش و ناله جان تراش بر آوردند و نام هر یک از
 نگان بر آورده شیون و فغان نمودند از غایت قهر بر جستند و از طپانچه رنهای بر خستند و از درد و درونی
 بر کنند و آهنگ ناله با وج فلک رسانیدند و بغیر جان گداز بلند ساختند و خون جگر از چشمها ریختند چو
 دریا اشک غمین باریدند و شعله شعله آه آتشین بلند کردند و حالتی بنیاد نهادند که فلک از دیدن آن تغییر
 عت خوردی و کواکب بهزاران چشم بر حالت ایشان گریستی بسیار عورت ماتم زد و تاب افراط غم نیارده
 تخی نمودند و بیشتر زندگانی و بال دانسته خود را آتش انداخته خاکستر کردند و فریقی ازین مصیبت ترک

ان - بان مرده

دور هر گوشه عرصه نبرد انگیزی حلقه و طوق و دیگر زبور زین چندین از کشتگان جدا شده افتاده که تمام زردگان
 بسان عروسان پر زیور گشت و هر طرف ان قدر شمشیر و نیزه و کمان و سنان از دست مردگان بر زمین آمد که
 تمام عرصه نور خاز گردید و از دور نقشهای مختلفه و فرط صورتهای متضاده تمام آن زمین نگار خانه چین می نمود هر جا
 فیل و اسب و پیاده بسان مهرهای شطرنج بجان افتاده هر سو و هر سو و پایا و دیگر اعضای مردگان آنقدر
 جدا جدا بودند که جای پانها دن نماند و زارغ و زرغن و کرگس و عقاب بوی گوشت از راه دور آمده چنگل ارزو
 و منقار تمنا برآموند و شغال و کفتار و دیگر جانوران گوشت خوار روزی فراخ و طعمه ابد یافته مسرور شدند قبول
 فضلایند جای که جنگ عظیم می شود و ده نهر کس کشته می گردند یک قاب بجان برقص می درآید یک تن بے سر
 ترود می نماید این جنگ نوعی گردید که اکثر قالب بجان بسان مستان برقص درآید و درین جائی تری تن بجان
 و بی سر مانند مبارزان در ترود جولان بودند و هر طرف سر یار و زن زن و کبش کبش بر می آمد و ازین آواز
 هولناک جان از تن شنوندگان بدر می رفت

برار است رزمی که خورشید و ماه	ندیدست هرگز چنین رزم گاه
ببارید چندان نم خون ز تیغ	که باران بار و بسالی نه میغ
همه ریگ شد زیر فعل اندرون	چو کرپاس آبار داده بخون
بیابان بگردار چیون بخون	یکی بی سر و دیگری سرنگون
بیابان سر اسر همه کشته بود	همه دشت از کشتگان بسته بود
بیابان چو دریای خون شد و دست	توگوی ز روی زمین لاله دست
ز بس کشتگان شد چنان روی و دشت	که پوینده راه را راه دشوار گشت
ز بس کشته افتاده در کوه و دشت	فلک گفت بس بس که از حد گذشت

تا شروه روز علی الاتصال محاربه و مجادله سخت و مقابله و متقابل صعب از هر دو طرف روی داد که شرح مبارزت
 هر یک از مبارزان جافشان در دفتر گنجایش ندارد و از آنجا که در دیوان کده ازل منشیان قضا مشهور و از آنجا
 بطغرای عزای فتح و نصرت بنام نامی راجه جده بیشتر و درست کرده بودند بزور بازو اقبال و قوت سپهر بطلع لایزال
 برود و چون و دیگر مخالفان غالب آمد و روز نهم و دهم در جود هین از سرب گزروه شکن بهیم سین باقیع ترین حال
 قالب تهمی کرده و مکافات اعمال شنیعه خود که نسبت بحال پانداوان بنی عم نموده بود بسزا رسید و نیز برادران
 و خوشایان و منتسبان او که با و در نا پنجایر هارنق بودند بجزای افعال رسیده رخت هستی بر بستند و درین
 جنگ هفت کیبونی از جانب پانداوان و یازده کیبونی از طرف کوردان که هگی هژده کیبونی بوده باشد و

و کړن دود شاسین و شکن پنج بخش گردانید این بهادران میدان و غا و مبارزان عرصه بیجا در زرگاه
آمده نبطی که شیر آهوه را یا با زصف کلنگ را پیتان ساز و صفوف پاندوان را متفرق گردانید و اکثر

را به تیر خارا گذار و شیر آید را بر خاک انداخته جوهای خون روان ساختند **منظم**

چون شیران جنگی در آویختند ز تن جوی خونها همی ریختند
یکی جنگ کردند برسان شیر نشد هیچکس هرگز از جنگ سیر

علی الخصوص بهیکم پتاهه کار پردازها نموده نوعی جنگ کرد که احدی را تاب مقاومت با و نماند گویند که هر
روز ده هزار کس را بقتل رسانیده و روزی شجاعت بر خاک هلاک می انداخت و ده روز علی التواتر
جنگ مردانه نمود و آنچنان نبرد و مردان را نموده که زیاده از یک کله عرابه سوار و فیل سوار و اسب سوار از

دست او کشته شدند **منظم**

در انگلند خود را دران کارزار چو شیری که گور انگلند در شکار
بهر گام سی گام جستی زجا به رزم فیل غلغله ای ز پای
بهر ضرب چندی سنگی گون به رزم جوی براندی ز خون
بکشت از دلیران یکصد هزار همه رزم سازان همه نامدار

بهین آئین بهادران رزم ساز و دلاوران تیغ باز که کشته آب زلال جانستانی و طالب مطالب
جانشانی بودند از هر دو طرف رو به خصم بیکار آورده هر یک مبارز بود و طلب کرده پسر باید و مرید باید شد
و شاگرد با استاد و برادر با برادر و دوست با دوست و دشمن با دشمن در آویخته بسان دیوانگان و مستان
از هوش رفته جنگ می کردند و بهر یک زخمها زده از دست یکدیگر کشته می شدند و آنچنان کارنامه بطهور
آوردند که ملایک از عالم ملکوت بتماشای آن در رسیدند که او کتب برانند تا که بهزاران چشم نظار بگی بودند
و زبان تحسین و آفرین بر بهادران جانشان میکشود و ند و مدح و ثنای دلاوران جانشان می نمودند **منظم**

چو صف های گردان بپارستند یلان هم نبردان خود خواستند
دوازه برآمد و در آن زرنگاه تو گشتی بر میخست خورشید و ماه
چکا چاک بر خاست از هر دو سوی ز خون شد همه رزم که جوی جوی
پدر رانند بر پسر جای مهر همه منتظر تاج پسر آمد سپهر

اکثر خونریزی جوهای خون روان گشت و از بسبب باری باری گرد و غبار عرصه بیکار و فرو نشست

ز شوریدن ناله کرنا — در افتاد تپ لرزه در دست و پای
 تو گوئی که باد قیامت وزید — زمین پاره شد آسمان بر ورید
 دروان لشکر خود را هفت بخش کرده افواج هر اول و چند اول و جرنجار و برنجار و قول و نغمه یابینی
 باید ترتیب داده رو به پیکار آوردند نخستین بهیم سین و رمیدان آمده آنچنان نعره همیب بر زد که زلزله در
 بین و غلغلہ در زمان افتاد ازان آواز هولناک فیلمان و اسپان خون بخشدند و اکثر مخالفان ترسان و
 رزان گریختند و گرزگران بدست گرفته و بر سر گردانیده بیک ضرب چندین هزار عرابه را با سواران برهم
 ساخت و فیل و اسب را برداشته بر زمین انداخت و آدمی را بر آدمی زده بکشت و بسیاری مارا
 زشت استخوانها بر شکست نظم

همان بهیم دیوانه فلن پیل تن — که از گرز که را بکندی ز بن
 یکی نعره زد در میان گروه — تو گفتی بلرزد و ریا و کوه
 بکوبید گو پال گرزگران — چو پولاد را سنگ آهنگران
 کسی را که دیدی نکلندی چو مور — بکندی سرش را بیکدست زور
 بیک زخم کان بهیم آهسته کرد — صدا فلند و صد کشت و صد خسته کرد
 هزار و صد و شصت مرد و جسم — بیک ضرب شد خسته از دست بهیم
 ارجن نیز منطی که شیر زیان بگله گو سپندان و رآید در افواج اعدا در آمده سلک جمعیت مخالف در هم گشت
 تیر خا را شگاف خون هزاران هزار کس بر زمین ریخت گروه گروه مخالف بر خاک هلاک انداخت و از آواز
 قی آثار صورت قیامت نمودار ساخت نظم

چو رعد خروشان در آمد بجوش — ز ایوان کیوان گذشته خروش
 خروشی برآمد که کیوان شنید — تو گوی که صورت قیامت دید
 نه استاد کس پیش ارجن بجنگ — بختند با او کسی نام و تنگ
 گریزان شدند از دلیران همه — چو ار شیر غریبه آهوبه
 چنین در جودین افواج خود را ترتیب و تسویه نموده حلقه فیلمان پاکم و برگستوان اراسته عقب
 فیل پنجاه سوار و پس هر سوار هفت پیاده برگاشت تا هر گاه فیلمان را بر معاندان بگذرانند سواران
 پیاده ها از دنبال روان شده کار پرداری نمایند و عساکر خود را بپا ساری بهیم یتامه در و نا اچایج

سپاهی بکثرت فزون از شمار
همه تیغ و اسان و خنجر گنزار
سپاهی زر بیک میا بان فزون
سپاهی چو آشفته پیلان مست
نه بد بر زمین پشته را جا کرگاه
ز بس جوش لشکر بی راه و راه
سپاهی ز مور و بلخ بی شمار
ظفر پیشگان و تلط شعار
وز اندیشه هر محاسب برون
همه نیزه و گرز و خنجر بدست
نه اندر هوا باد را ماند راه
بسبب زمین تنگ شد بر سپاه

چون ساعت گور کیمیت که اکنون به تنها میسر شهرت دارد و شریف ترین اماکن و بزرگ ترین معابد
شده و بقول دانشمندان هند برهما که در ریجیه آفرینش جهانیان اوست به بدایع قدرت صانع بی
دران اکنه شریفه از گل نیلوفر بعالم وجود آمده بالقای ربانی همان جا عالمیان را بر عرصه شهو و آدوده
انتظام آسای عالم تکوین و ایجاد و نظام پیرای سلسله کون و فساد گردیده و اعتقاد ان جماعت آنکه هر کس
از اهل تقدس و ران محل قالب عنصری تنی کند از آمدن دوباره در دنیا که عبارت از تناسخ بوده باشد
نجات یابد و در عقبی بهشت برین نصیب او شود و لهذا آن مکان فیض نشان را برای کارزار مقرر کرده و عرصه
پیکار چهل و هشت کرده مقرر گردید و از طرفین افواج چون دریای موج از پی همی رسید و لبان
عساکر بلخ نیرون از حد قبایل نموداری گردید از کثرت گرد و غبار چهره زمین و آسمان ناپیدا و از بسیاری
جوش و خروش آثار شور و محشر هویدا بود صدای تقاره رعد آواز و خروشش بوق زلزله انداز و غلغلای
زهره گداز و آواز و دل قیامت ساز لرزه در زمین و زمان انداخت و هوای های لشکر و شور و غوغای لشکریان
گوشش فلک که ساخت نظم

به آمد ز هر دو سپه بوق و کوس
بر لرزه کوه و بجنبه دشت
درای جگر تاب و فریاد زنگ
ز سر یا در مهره گا و دم
ز غریب کوس خارا تنگان
بتیره بغرید چون تند شیر
ز غریب کوس خالی و بلغ
خروشیدن کوس رویین کاس

زمین آهین شد فلک ابنوس
غریب از هم آسمان در گذشت
نیمه مغزی بود از روی رنگ
هنر بران بصحرای گم
بر افکند سیمرخ در کوه قاف
در آمد بر قصاص اژدها
زمین لرزه افتاد و در کوه راع
نیوشنده را واد و در جان هر اس

بنی موسوم دافند و ماده گاو خر کره و دیگر حیوانات بچ غیر جنس زائیدند و دیگر شگونها که باعث مهابت بوده باشد نمودند
 گردید و انایان شگون و واقفان اسرار ظهور و بطون گفتند که از وقوع این علامات در اندک زمانی به پسران
 دهر تراشت آفات و بلیات پدید خواهد آمد یک نتیجه بدکار بهمانیست و نابود خواهند شد با بحکم پاندهوان در
 صحرا رفته یکایک درین طرح اقامت انداختند پس از چند سال ارجن بقوت ریاضت خویش دماند و لوک
 که عبارت از مکان نسرمانزوای عالم ملکوت باشد رفت و ساجه جدیشترا برادران دیگر قدم ترود در راه گذاشته
 تمامی اکنه شریفه و بقاع متبرکه که عبارت از تیرنخها باشد طواف کرده سیر عالم نمود و ارجن نچمال در اند لوک
 بوده اقسام فنون نیز اندازی از ملایک امونخته با سباب و تجملات بسیار آمده با برادران ملحق گردید پاندهوان
 ده ازه سال در بیابان محن و شاق بنی پایان گذرانیدند و قانع غریب و سوانح عجیب بانها عاید گشت و سال سیزدهم
 در شهر بیراته رسید نام خود را تبدیل نموده نوکر راجه بیراته شدند کسان در جودین هر چند جست و جو نمودند
 ایشان را هرگز نیافتند چون سیزده سال بالغت رسید خود را ظاهر نموده پیغام بدر جودین فرستادند
 که حصه ولایت ما را مرحمت ساز و از روی رعوت قبول نکرد و باز پیغام نمودند که اگر زیاده نباشد برای
 تمثیت امور و محشیت و تحصیل قوت هر پنج برادر را پنج موضع که کتهل و کرنال و اندری و برناوه و اندریت
 بوده باشد عنایت نمایند تا بران قانع باشم و کار بجنگ و پر خاشش نکشد و جودین از روی جهالتی
 که داشت بنا بر اجملی که او را نزدیک رسیده بود و آنکه پاندهوان این قدر لجاجت کشیدند و بر پنج موضع فتحت
 کردند صلح قبول نکرد و تشرار بجنگ داده از اطراف عالم راجهای و رایان و الاشان که با و محبت تھا
 یا اطاعت و انقیاد داشتند با عانت و امداد طلب داشتند راجه جدیشترا نیز خویشان و منتسبان و اخلاص مندا
 خود را که نسرمانزوای مملکت بودند با ستعداد و استعانت طلبید و رانک فرستی فرمانروایان و الا قدر و رایان
 عالی مقدار و بهادران صف شکون و دلاوران شمشیر زن و تهمتان شیرانگن و تیغ زمان قیل تن و پهلو انان سخت
 کوش و جوانان نبر بر خروش و بیابان نیل پیکر و پردلان شه جگر و مبارزان رزم اندیش و شجاعان شجاعت
 کیش و گمان شیران پیشه بسالت و نهنگان دریای جلالت و مردان میدان دعا و گردان عرصه سیما بودند
 چون کوکب آسمان و ریگ بیابان و قطران باران و برگ درختان بیرون از حد و شمار با تجملات حرب
 و پیکار و اسباب جنگ و کارزار و فیلمان نامدار و اسپان با در رفتار از اطراف ممالک و اکناف مملکت
 از هر و طرف آمده کار طلب شدند حتی که اجتمع این قدر عساکر در پنج معرکه نشان نمیدهند نظم

فرزوان سپه جمع شد پیش ازین
 نذر کسی شکر بے پیش ازین
 نمودار شد شکر نیک بخت
 چو ریگ بیابان و برگ درخت

راموگشان و هزاره گویان در آن آنجن آورده حسب الامر در جوشن خواست که برهنه کند در آن وقت
 آن عقیقه هابض بود بجناب ایزد تعالی که ستار العیوبست مناجات کرده استدعا حفظ ستر خویش
 نمود و تصرع و زاری ویدرگاه مجیب الدعوات مستجاب گشت چون دوشاسین بے ارزم پارچه از
 بدن او برگرفت بقدرت الهی پارچه دیگر بر دوش او پدید آمد و دوشاسین لباس آن عقیقه برمی
 آورد از غیب کسوت دیگر بر دوش او پدید آمد چنانکه دوشاسین از برآوردن پارچه پانزده شده آن قدر
 پارچه از بدن آن عفت سرشت برآمد که از حد حصر افزون بود و بالضرورت دوشاسین دست از دوازده کشید
 در آن حال بر حاضران آنجن عجب حالتی گذشت همه کس از دیدن آن بی ارزمی چشم بر بستند و بر
 در جوشن و دوشاسین و رفیقان آنها زبان لغت برکشادند و در جوشن ازین سخنان هیچ بخاطر نیاروده
 باوجود گرفتن ملک و مال بر آن قسار داد که یک بازی دیگر باید باخت اگر چه بیشتر بود هر چه از ملک
 و مال باخت است باز از آن باو باشد و اگر درین مرتبه هم باز دوازده سال معبر بر او ران و صحرا
 بگذرانند و سال سیزدهم و دهم بطریق اخفالسیر بر دگر او ران سال نظام شود باز دوازده سال در
 بیابان بوده باشد راجه بد بیشتر که غفل او از دست رفته بود و بخت خفته بدین شرط باز بازی
 کرد اتفاقاً درین مرتبه نیز بدین بازی را و باخت و بایفای وعده رخصت شده معبر بر او ران و
 در ویدی راه صحرا پیش گرفت در آن حال کرن که عمده بدخواهان پانزدهان بود از روی ظرافت گفت
 که ای در ویدی همراه پانزدهان چرامیروی بملازمت راجه در جوشن باشش او در زوجیت مروی
 متفر خواهد کرد که آن مرد ترا بقمار بنواز و نیز دوشاسین تمسخر بزبان آورد که پانزدهان حکم خود بر سر ایان اند
 همراه آنها چه خواهی کرد یکی از ما بشوهرت خود قبول کن نایا بسودگی بگذرانی همچنان بدگویان بدخو سخنان
 با ستمزد طنز می گفتند و خنده می کردند پانزدهان شرم منده و سر افکنده می بودند بهیمین میخواست
 که بزور بازی خود انتقام از آن هزاره گویان بگیرد و اما راجه بد بیشتر در آن باب اجازت نداد و بموجب
 شرط از هستنا پور بر آمده معبر بر او ران و بصحرانها دگوند که چون پانزدهان از آن شهر برآمدند ناگهان
 زمین بلرزه درآمد و برق و صاعقه بدون ابر ظاهر شد لغزید و با آنکه روز گرفتن آفتاب تمام منکسف
 گشت و در روز ستاره از آسمان کمال مهابت افتاد و هر کتا هستنا پور برگزید و جانوران
 صحرائی بجانب آبادی آمدند و شغالان در روز بیازار شهر سیده فریاد کردند و کرگسان بالای دروازه
 نشسته آواز نمودند و گل نیلوفر درختان بیابان بشگفت و آب دریا بالا رویه رفت و درختان میش

درین جنگ آمده شریک کار شده بود و از دیدن شوکت و دولت راجه جده بیشتر عداوت کین و حسد فرس
بتنازگی دل و را خواستید چون رخصت شده در مهتنا پور رسید این در دول را با رفیتان
خویش و رمیان آورده و بر انداختن بنیاد دولت راجه جده بیشتر مشورت کرده صلاح همگان بران
افتاد که انجمن قمار بازی آراسته و مقام عقل پیراسته ملک و مال از و باید گرفت بنا برین صلاح
راجه جده بیشتر را از اندر بیت طلب داشتند بعد درازی سخن مجلس قمار ترتیب داده که بختین تدویر
و رمیان آوردند چون تقدیر قمار مطلق بران رفته بود که راجه جده بیشتر با بلوران سرگشته
بادیه ادبار و ابله پای بیابان افتخار گرد و با وجود آن قدر عقل و دانش مغلوب فریب آن بختان
گرویده شروع بقمار کرده خزینه و دین و نفوذ و جناس و جواهر و دهر از اندازد بقیاس
و سایر اسباب سلطنت و شهر یاری و تجملات ریاست و نادماری و ملک و مال و اسپان

و اخیال در باخت و از جمیع اموال و خزاین دست خالی ساخت اسیات

طبعی بقمار یافت مایل	افتاد بورطماس مایل
دانه زنی قمار بازی	گسترده بساط فتنه سازی
بنشست و خزینه بکشد	راهی بقمار خانه پیمو
شد گرم مقام فروش ساز	زد نقش و نعل حریف کج باز
هر دم بغریب جا و دانه	می باخت قمار را بهسانه
اوساده دل و حریف پرکار	افخته و مانع فتنه بیدار
آشفته خروشد و نظر باخت	تا مال و منال خویش و رخت
چون کرد مال و گنج و ربار	بر ملک افتاد و نوبت کار
شد هر روز دوست فتنه پامال	فی ملک با و بماند و فی مال
بر باخت با و سپهر ناساز	کج باخت با و حریف کج باز
بنشست بلا بجان و رونی	بر خاسته و غریب پای کوبی

چون از ملک و مال چیزی نماند آنچنان مسلوب العقول گردید که هر چپار برادر و بعد از آن خود را پس
از آن و رو پدی را که زوجه هر پنج برادر بود و نوبت نبوت در باخت و وقوع این امر موجب حیرانی
نظار گیان و باعث بدنامی او گردید و دشمنانین برادر و در جو و حسن سنگ دلی و بی از می نموده پدی

بانیان نیاگان خویش فرمانروایان روی زمین را طلبیداشتنه جشن عالی ترتیب داده بود تا هر کس را که
 آن دختر پسند کند در عقد زوجیت او درآید و آن را در زبان هندی سوبنبر گویند و راجه دستور چوبی کلان
 بسان قبق در میان ایستاده کرده ماهی طلا بر آن بسته و دیگ کلان از روغن پر کرده زیر چوب بر
 دیگدان گذاشته و کمائی در غایت بزرگی و سختی نهاده و شش طعموده بود که کس این کمان را زده
 کرده ماهی از بالا به چوب به تیر زده و در آن دیگ روغن اندازد آن دختر در مناسحت او درآید روز
 دیگر تمام راجهای و آن عرصه درآمده بتقدیم شرط تقدیر و زیدند احدی از عهد این شرط نتوانست برآمد
 پانذوان بصورت گدایان در گوشه تماشا می بودند در آن وقت ارجن برآمده کمان که در غایت سختی بوده
 کرده پنهان تیر زد که ماهی طلا را بالا قبق جدا شده و دیگ روغن افتاد و انگاه وخت راجه دروید را که
 و رویدی نام داشت از میان چندین راجه های و لاش کوه برور بازوی قوت گرفت نظارگیان
 وقوع این قوت و جسارت آن گدا و شش حیران ماندند و احدی را یارای آن نشد که مقاومت
 با و توان کرد و تقدیر ازلی بر آن رفته بود که آن دختر را پنج شوهر شوند اما پانذوان هر پنج برادر و چوب
 امراد خویش آن را در زوجیت خود با و آوردند هر یک به قوت و زو بهت مقرر کردند و چون در بهشتنا پور
 خبر رسید که پانذوان حیات هستند و وخت راجه دروید را بزرگ و گرفته اند و هر تراشت حسب الصلاح ارکان
 و اعیان کسان خود فرستاده ایشان را طلبیده شفقت پذیرانه بجا آورد و مازولایت را منقسم نموده نصف
 بر و وجودین پسر خود بحال داشت و نصف به پانذوان مرحمت کرده بایک دیگر ایشان عود و مویشی و
 روابط اخلاص و میان آورده پانذوان را رخصت داد که در شهر اندر پشته بر ساحل دریای جمت که ثانی ایل
 آن شهر بدلی مشهور گردید رفته اقامت و رزند راجه جد بهشت در آن شهر رسیده با اجرای احکام
 حکومت مقتدر شد و بزرگ و شمشیر قوت مردانگی اکثر ممالک تسخیر را و روه فرار و ایان اکتاف گیتی را فرمان
 گردانید چون وقت و مکننت بسیار به رسید جگ راجه بوجه آن که اجداد او را میسر نشده بود با تمام رسانید
 جگ راجه با اصطلاح هند عبارت از عبادت عظمی است که انواع اطعمه و پختن هزار بر همین میند
 و ظرف طلا و نقره با جماعه خیرات می کنند و افسونه خوانده اقسام اغذیه و عطریه و اجناس نفیسه
 در دیان عم الغناصر انداخته خاکستری سازند و عمده ترین از شرایط این جگ آنست
 که راجهای روی زمین جمع آمده تمامی امور خدمات حتی که آب کشی و طعام پزی و وند نشوی و دیگر جزویات
 بذات خود بجای آرند این عبادت آن را میسر شود که حکمش بر بهفت کشور جاری باشد چون راجه
 جد بهشت را فرمانروای گیتی مطیع و منقاد بود این جگ حسب المدعا بانجام رسیده در وجودین نیز

صاحب و مخدوم و ملی نعمت و خدای مجازی تصور نموده سر موافق تقدیم امرش عدد دل نه کردندی و
سزناخن خلاف مرضی او بعل نسیا و روندی و داد و عیش و عشرت و داوندی نظم

چونیک اختر کسی کز بخت فیروز
شود پیش بزرگان خدمت اندوز
کسی کس بخت و دولت پای گیرد
بچشم بختیاران جای گیرد

در جودین پسر کلان و هر تراشت از وید و شنید اوصاف حمیده پاندوان حسد برد و خصوصاً نر و زور و قوت
بهیمین آتش عناد و در کانون سینه مشتعل گردید از آنجا که دشمن گذازی آئین دین سلطنت است و با نذفع پاندوان
و انقطاع رشته زندگی آنها ساعی بوده بارها بقصد هلاک بهیمین که آنرا از همه زبردست و زور آو
میدانست در سیر و لشکاره با اتفاق یک دیگر در صحرا می رفتند زهر داد چند مرتبه او را و خواب یافته و
و با حکم بسته در دریای گنگ انداخت اما چون حفظ و حراست الهی شامل حال او بوده اراده دشمن
پیش زلفت و در هر مرتبه سلامت ماند چون و هر تراشت جدیتر را بهمه وادی قابل دانسته ولی عهد
نموده مدار کار جهان بینی در قبضه اقتدار او گذاشته بود و وجود جن زیاد و حسد برده به پدیر پیغام کرد که
ما را از سلطنت محروم کرده اند من تاب اطاعت جدیتر ندارم بهمین زمان خود را می کشم و هر تراشت
خاطر داشت پسر منظور داشته مقرر کرد که نصف ولایت بعهده در جودین باشد و جدیتر معهود
خویش در برناوه رفته بر نصف ولایت حکومت کند بنا برین مشورت جدیتر را نصبت شهر برناوه و
پیش از آن که جدیتر در آن شهر برسد و در جودین کسان خود را فرستاده تلقین کرده بود که عمارات از صمغ
و قیر و سیاهان و غیره فلک تعمیر کنند و بعد از آنکه پاندوان در آنجا رسید و طرح اقامت اندازند قابو
یافته آتش در دهنند تا آنها سوخته خاکستر شوند فرمان بران بموجب فرمان بعل آورده عمارات صمغ
و قیر بطریق مستر یعنی ستر و مخفی تعمیر نموده پاندوان بعد رسیدن در آن مکان از غل و حیل معاندان
واقف گردیده بقبی در آن خانه زور و راهی درست کرده شبی بدست خود آن عمارت را آتش داده
از راه نقب بدر رفتند و مهیل زنی با تیغ پسر خود که در آنجا آمده بود سوخته خاکستر گردید کسان و در جودین
سوختن مهیل زن و پسرانش را خاکستر گردید پاندوان با والد و خویش تصور نموده مژده هلاک
آنها به وجود جن رسانیده موجب مسرت او شدند و پاندوان بعد بر آمدن از آن مملکت و در صحرا رسید
لباس زاهدان در معابد و اماکن متبرکه که میر رسیدند و بسیر ممالک ره سپری شدند و بود و بود و عفو
را می گشتند و شیر و کرگدن را شکار می کردند تا آنکه در شهر کینکله رسیدند راجه در پدیر زبان آنجا دختر
صاحب جمال و حسن و خوبی بے مثال داشت و در آن ایام دختر بود بلوغ رسیده بود و راجه در پدیر

بران زور هرگز نباشد هنر
دو پایش بخاک اندرون سربابر
چو او خشم گیر و بر دهنش
پیشش چه پیل و چه شیر و چه مرد
چو آردی آهنگ بر کارزار
نکردی برو تیغ فولاد کار
نبود آدمی بود شیر غریب
که بادا بران شیر مرد آفرین

و ارجن از بهیمین خور و بود در قوانین کمانداری و آئین تیر اندازی از استادان روزگار و تیر
اندازان کامل عیار و رگدشت و علم این علم در عرصه ربع مسکون بر فراخت و کوس ناموری این هنر
در هفت اقلیم نواخت و این علم را بچندین عنوان کمال رسانید یعنی یک تیر انداختی هزاران تیر
از و استخراج نموده جان گزای اعدا نمودی و نیز اگر خواستی تیرهای مستخرج در هوائی بسته سدر راه باد و
باران شدی و هزار تیر آن قدر آتش بر افروختی که هر نیک و بد را سوختی و همچنین از تیر طوفان باد
و خاک و آب هویدا ساختی و از تاثیرات آن معاندان را بر خاک هلاک انداختی و از جانب عدوان
اگر هزاران تیر برآمدی آن را از تیرهای خویش در هوا براندی و در رزمگاه افسون پردازی و
سحر سازی نموده گاهی بلند و گاهی پست و گاهی فربه و گاهی لاغر بنظر دشمنان در آمدی و زمانی بصورت
عیب نمودار شدی و ساعتی از نظر غایب گشتی و این علم خاصه اهل ملکوت است که تیرهای انداخته
بقوت افسون چنین کارهای نادره بروی کار می آورند و لا حول و لا قوه بشری و مدر که انسانی کجا طاقت
از تکاب و ادراک امثال این امور عجیب تواند داشت چون ارجن ملک شراد و قدسی نهاد بود و وقوع این
قسم نادره کارها از و بدیع نتوان شمر و نظم

همان ارجن پهلوان شیر دل
که از تیر او گشت گردون خجل
خندش دل دشمنان بشکند
اگر که باشد زین بر کند
خداوند او را چه سان آفرید
برو آن سرین کو چنان آفرید
جهان آن سرین تا جهان آفرید
چو ارجن بگیتی نیامد پدید

و همچنین نکل و سدیو برادران غیر ماوری ایشان در سواری اسب و فیل و عرابه و قواعد نیزه بازی و
تیغ اندازی و سایر لوازم سپه سالاری بی همتا بودند بهیت

به نیروی مردی و فر هنگ خویش
بگردون بر فراخت او رنگ خویش
و این هوش برادر بهمدگیر نوعی اخلاص و یگانگی داشتند که گویا آن فریبنده بدایع موجودات
پس روح را تجربه ساخته و رتخ قالب انداخته و جداشته برادر کلان را هر چهار برادر خورد

که اندراج یافته بود بیرون آمد زمین را کافنه بسان نمر بانگ برداشت ازان اواز خران و شغالان و گرگان
 و زغالان بنزدین و در هوا پسر یار آوردند و در هوا غبار پیدا شد و بطور این حالت موجب حیرت نظر اربابان
 گشت سوای صد سپهر مذکور ^{نور} چپه نامی از زوجه دیگر ولادت یافت که بگی یک صد و یک پسر بوده باشد خلف بزرگ
 او جز جوهرین روین تن بود که تیر و سنان و شمشیر بر و کارگر نمی شد و در شجاعت و قوت و دعوی انفراد داشت چون
 راجه پاندوران صحرارخت هستی بموجب دعای عابد بسبب صحبت زن که خود را از شهوت نتوانست ضبط کرد
 بر بست زنان خور و دشس بهرامی آن بسوخت عابدان و زاهدان که در بیابان همسایگی بودند بهر تنج پسر زن
 کلان راجه را در همتنا پور رسانیدند اکثر مردم پسران را قبول نکرد و بعضی قبول میکرد و مخصوص در جوهرین
 پسر کلان و بهر تر داشت میگفت که چون راجه پاند بسبب نفرین عابد ترک صحبت زنان کرده بود ایشان را
 چگونه فرزندان راجه تصور توان کرد و در آن وقت سر و دشس از غیب آواز داد که این پاندوان هستند
 یعنی پسران راجه پاند که بنمط بدیع بدرایج ملایکه بعالم وجود آمده اند بعد چنین اواز گل از هوا بر سر ایشان بازید
 و صدای نقاره و بوق و غوغای عظیم از جانب آسمان برخاست تمامی مردمان همتنا پور از استماع این
 آواز حیران شده پاندوان را قبول کردند و بهیک پتاه که عم پدر ایشان بود سایه محبت و پرورش
 بر سر آنها انداخت معلمان و دانشوران فرخنده سر برای تربیت و آموزش گاری مقرر نمود
 پاندوان بمقتضای دانش خداداد و خردمندی مادر زاده و راندک فرصتی اکثر صحایف بید و دانشاها
 برخواند و تمامی علوم تیر اندازی و کمانداری و رسوم نیزه بازی و تیغ گذاری آموخته بحد کمال رسانیدند چنانچه
 جد بهرگز که از همه کلان بود در صفات نجسته و اوصاف مستحسنه و راستی و نکوی و خسر و مندی و خوشخوی
 مشهور گردید بیت

نکوروی و نیک اختر و نیک خوی	بدل راست باز و بلبل استگوی
نه رایش به تدبیر محتاج غیر	نه امضای رایش بجز محض خیر
بگیتی ندیده کسی رخ ازو	دل راستان راستی سخ ازو
پایین دانش و رای و تکبیر و فر	گمانم نه آید که باشد بشر

و بهیم سین از جد بهرگز و بسیار پر قوت و نورمند بود که در حقان قوی را از جا بر میگرد و فیلان
 که پیکر را بر داشت بر زمین می افتند و در علم گرز بازی و جنگا و رزم سازی و جنگ مشتی
 و بهر کشتی نظیر خود داشت نظم

(۱) عیالین چچیس چچیس

و کار از دست رفته بود و از دعای پدایان عابد مردن خود و صحبت زن بتقین دانسته ترک جهان بینی نموده و صحرا
رفته عبادت و ریاضت هتغال ورزید اما از بی اولادی خویش و لش ملاکت اندودی بود چون هر روز و جواد
صحرائق طاعت بودند روزی بوجه کلان که کنفی نام داشت گفت که هر کس که بی اولاد میخورد و روز می رود در
مادرست و جایز است که اگر شخصی اولاد نداشته باشد یا قادر بر پیدا کردن اولاد نشود از برهنه فرزند حاصل
نماید چنانچه پدر من بی اولاد صلت نمود و بصلاح بزرگان توالد من و برادران من از بیاس دیوگر دید آن عورت
پاسخ داد که اگر بر سر من تنی آید بار بسیار ممکن نیست که بام و بریکانه صحبت دارم اما چون افسونی از عابد
مرا حاصل اموخته ام که از عالم ملکوت هر کس را میخواسته باشم طلب داشته فرزند حاصل نمایم راجه ازین سخن
خوش وقت نشد و درین باب اجازت داده آن عورت را در خلوت فرستاده خود بدروازه به پاسداری قیام
داشت و آنچنان احتیاط بکار بر و که مظنه رسیدن آدم و راجه نباشد بقدرت قادر مطلق آن زن از
درون خانه بستن شده بیرون آمده راجه را مرده داد و بعد نه ماه پسروالاکه زائیده نام فرزند فرجام او را
جدهشتر نهادند و نوبت و دینمین همین آیین آبستن شده پسری بغایت زیروست قوی مهکل زائید نام او
بهیم سین گذاشتند در روز ولادت او واقعه غریب وقوع یافت که ناگهان در آن صحرائیری مهیب و بلند
مردم از خوف خورده فریاد برداشتند کنفی ترسناک شده بی اختیار برخاست و بهیم سین از بغل او جدا
شد و بر سنگ کلان افتاد و از ضرب آن طفل سنگ تخت تخت گریه دید این معنی باعث تعجب گشت راجه پاند
دانست که این طفل بغایت زیورمند خواهد شد و نوبت سومی همین نظر ارجن ولادت یافت در آن وقت
آواز از آسمان برآمد که چنانچه در عالم علوی اندر فرمان رواست در جهان سفلی این پسر حکم را ن خواهد گردید و در
محاربات هیچکس حریف او نخواهد شد و از توجه دویم راجه بهیم عنوان نکل و سهدیو بطریق توانان بوجود
آمد و این هر تنج برادر در حسن خوبی و قوت و ولادری نظیر نداشتند و راجه باین پسران در صحرامی بود و او
سلطنت را دهر تراشت برادر کلان که نابینا بود و در بهشتنا پور سر انجام میداد چون زوجه دهر تراشت استن
شد بعد از دو سال مضغه گوشت از شکم او برآمد که از آهن هم سخت بود زن دهر تراشت حیران شده
میخواست که آن مضغه را بر اندازد و در آن حال بیاس ضربه فرمود که از آن پسران نامدار خواهد برآمد زنهار
آن گوشت را ضایع نسازند بعد از آن بموجب امر بیاس آب سرد بر آن پاشیدند از و صد تخت
شد هر تخت را در کوزه روغن جدا جدا انداختند با احتیاط نگاه داشتند و بعد و صبا لی آن کوزه را و او
کردند از هر یک کوزه پسری برآمد و از همه کلان تر و در وجودن بود و گویند وقتی که در وجودن از کوزه روغن غلیظ

بید خوانی هندوی مشک فام قلم بلاغت شیم و در معبد گذارش شمه از احوال

فرمان روایان هندوستان از ابتدای راجه جدشتر پاندوان

از کتب تواریخ هندی مخصوص از مهابهارت که تاریخی است بزرگ تیره و از جمیع صحف معتبر تر چنان بظهور پیوسته که سلطنت هندوستان از آغاز آفرینش جهان در خاندان والا شان پاندوان و کوروان بوده و سلسله اسلاف ایشان علی الاتصال فرمان روای جهان کشای نموده اند چون نوبت سلطنت بر اراج پتر برج که جد پاندوان بود رسید بدستور نیاگان خویش بعدالت گستری و رعیت پروری جهان بینی نموده جهان گذران را پدید و نمود واحدی از اولادش نماید که مام جهان داری بنظام آورد و اعیان دولت با هم مشورت نموده بجناب سر آمد عارفان خدا شناس سوامی بیاس التجا آورده بذریعہ آن کشف رموز معانی از عورات راجه سه پسر هم رسانیدند گویند که چون زن اولین راجه تاب دیدن پیکر مهیب آن خدا آگاه نیاورد چشم خود پوشیده بود از نیجت از و پسری نابینا بوجود آمد نام او دهر تراشت نهادند وزن دیوی را از مشاهده طلعت تابان آن عارف معارف یزدان رنگ زرد گر ویده بود از و پسری که بدنش تمام زرد بود بعالم شهودش تنافت نامش پاند گذاشتند یعنی زرد رنگ و پسر سیوم بدن نامی از پرستاری ولادت یافت چون دهر تراشت پسر کلان نابینا بود و بد کنیزک زاده بود از نیجت امر سلطنت به پسر میاگی که پاند بوده باشد قرار گرفت چنانچه مرده این خاندان باز روشن گردیده و گلشن پر مهره سلطنت بتازگی طراوت یافت و راجه پاند بقوت سر نیجه شجاعت و زور شمشیر همت بر مخالفان غالب آمده و اطراف ممالک به تسخیر درآورده نام نامی اسلاف واسم گرامی خویش روشن گردانید چون نیکار و دوست و عشرت طلب بود اکثر اوقات در صحرارفته بشکاف اشتغال داشتی روزی بعبادت معهود بقصد صید انگلی بیابان نور و بود ناگهان دو آهوز و ماده با هم صحبت داشتند راجه نوعی تیر جگر و فزرد که آهوز ماده جدا شده بر زمین افتاد و آن آهوز بود عابدی بود متراض بان پیکر در آمده باز ن خویش مباشرت داشت در حالت نزع بر زبان آورد که انیز و تعالی میخواهم که چنانچه ما را در زمان وصال چنانان بجان کرده تو هم در وقت صحبت بخوابه خویش بخوابه مرگ شوی راجه از وقوع این واقعه غمناک گردید و دو و پنجبر بدماغ او پیچید اما چه کند که تیر از ششت جسته

سویم راه علی مسجد است و خیبر از چشمه جمشید که بجزر و مشهور است تا دیکه کنار
 نیلاب بمسافت نژده کرده و ده واقع است و کمر پوه خیبر تا دو کرده بدشتاری گذشت
 می شود و اما این راه نسبت بسالک دیگر سهولت دارد و آمد و شد عساکر و
 کاروانان بهین راه است از دیکه تا غلج سی کرده کوه و کمر پوه اصلانیت و از منله
 تا کابل چهل کرده هر چند کتل دارد و اما چندان دشواریست و کابل هر چهار طرف
 کمر پوه بنسند دارد و یکبارگی در آمد غلج و دشوار اگر چه این صوبه چندان حاصل ندارد
 اما ضرورت آن را در وازه هندوستان داده اند از نیمت والی هندوستان مبلغ
 معتد به بخرچ سپاه انجا میفرستند و سرحد ولایت توران و ایران در امان میدارد
 و در زمان سابق که کابل از واسطه هند بیرون بود تورانیان بر اطراف هندوستان
 ترک تازی می نمودند در این صورت ولایت پنجاب و ایران و خراب می بود و انان
 زمانیکه هند و کابل در تصرف یک فرمان رواد آمده باعث آبادی پنجاب و
 امنیت تمام هند شده طول این صوبه از انک بنا رس تا هند و کوه حدود
 پنجاده کرده و غرض از قرا باغ قندمار تا چفتان سمر حدود شرق رویه دریای سنده
 و غرب رویه غور شمالی اندراب و بدخشان و هند و کوه جنوبی فرل و نظرو کرد که
 و هر چنانچه طرقت همه کوهستانست زمین مسطح و هموار کم اما مزدوعات
 همه جاست مشقت سه کار شتعل برسی و ششش تومان و دوازده کرده
 و شصت و پنج لک و بیست هزار دام داخل این صوبه است با بکله چون انکی
 از کیفیت هندوستان و صوبجات بتقریر در آمد اکنون ششده از احوال
 فرمان رویان این نیا از ابتما سکه پاندوان بهتلم سوانخ نگار در آوردن و باخبار
 خوانان از صفای گذشتن ضرور است *

صوبه قوم بزرگ و جماعه کثیر هزاره و افغان است هزاره خود را مغول از نژاد چغتای
 خان بن چنگیز خان مندر و هندی از غزنین تا قندهار و از تومان میدان تا حدود
 پنج در محال مشکله و جبال مزلفه سکونت دارند اکثر اماکن و مسکن
 انجماعه غیر عملی است و افغانان خویشان را اولاد بنی اسرائیل برادران مهتر
 یوسف علیه السلام می شمارند افغان نام بزرگ ایشان بود ادسه پسر داشت
 یک سرین دویم غرغشت سویم بن و ازین هر سه شاخه پدید آمد و هر متبسیله
 بنام یک ازیناگان روشناس گردید الوس ترین و برتج و میانه و خرشین
 و شیرانی و اورمر و کاسی و جمند و خوشگی و کمتانی و غلیل و هندی و صافه
 و محمد زئی و یوسف زئی و داد و زئی و کلیانی و ترکمانی به سرین پیوند و الوس
 سورانی و جیلیم و اورمر و کاسی و آفریدی و جکمانی و خشکی و عبدالرحمانی و کرمانی
 و کاکر و عربانی مسوانی و پنی و تارن و بغرغشت گراید و الوس شیرزاد و
 خضر خیل و نلری و لودی و نیازی و لومانی و سوری و سردانی و کبکپوری به
 بن نسبت و هند و اقوام دیگر از اولاد آنهاست که بقلم در آمد و اینهمه اقوام از
 دریائے سندھ تا کابل صد کرده و از حد و قندهار و ملتان تا سواد که
 بحد و کافرستان و کاشغر پیوند و زیاده از سیصد کرده مسکن دارند به
 تقویت کبار و شمار گذار با مراکے بادشاهے نیایش نکنند چون شاهراه
 با اختیار آنهاست بکنه بطریق انعام از صوبه دار و کوشی بطریق راهداری
 از مسافران براس اسب و شتر و گاؤ میگیرند و بعضی اوقات دست تجاوز
 بهال و اطفال کار و انیان و دیگره نوردان درازی کنند و مسافران را بزر وستی
 و دزدی بدست آورده غلام می سازند و می فروشند ادم دزد در ممالک
 دیگر کم خواهد بود و افغانان تمامی ادم دزد هستند و جمیع ممالک کابل باین
 قوم تعلق دارد و از بلده پشاور سه راه بکابل میرود یک راه نیکشاپ است
 شهاب صواب بسیار و مسافت بعید دارد و لشکر با به صعبیت میگذرد و
 دویم راه کمرپه که در جلال آباد بمشاهراه می پیوند و این راه هم از تنگی دره با وصوت
 کمریه با وکی آب و دست بروی افغانان باعث ازرا و اهزار مسافران است

دارند پشاور شهر قدیم است که در کتب متقدّمین پرشاور و فرشتاور نیز نویسنده
 در نزدیکی آن کور کهرتی معبد جوگیان مشهور بود در عهد شاه بهمان بادشاه مہم شد
 امروز تیج تیر تہہ بس دل کشای است کہ جوگی دسینا سے و بیراگی و دیگر
 درویشان در حاشی تالاب کہ چشمہ سار است عمارات دل فریبی امکان
 دل آویز احداث نموده افتامست دارند تومان نیکشاپ بجانب ملتان واقع
 است ساکن بسیاری از قوم افغانان وسعت بسیار دارد مزرعات فراوان
 خاصہ شالی افتدر پیداے یابد کہ بولایت دیگر ہم میسرود و کان این و نمک
 دران حدود القصہ درین صوبہ زمستان سخت شود اما گزند میرساند و در تابستان
 بدون پوشش نتوان غنود بدستند توران برف بسیار بار د و در دشت
 چارماہ و بر کوہہا دایما باشد تالش آب و ہوائے وایام بہار تجریر راست
 نیاید گوناگون میوہ نشاط منزاید اگر چہ انگور افتام است اما صاحب
 و حسینی و قندہاری و کرنکالی لطافت دیگر دارد از جملہ زر والوہا میر محمودی و تپہ
 و میرزائی و از خرپوزہ ہاکوک نبات و ماہتابی و کلمہ کرکی و باباشینی و ناشپاتی
 و عبری و دو چراغ گزیدہ تراست و از گوناگون زراعت گندم و جو زیادہ
 است از زرع جو بیاری سویم حصہ دارد و از نبات دالچی و ہم حصہ میدہند و از
 انگور و نور تخمہ نفتدینہ واصل کنند و حاصل سردرختی معاف است و باین
 قدیم از گل معصفر چیزے نمیدہند و دانہ معصفر را سویم حصہ ادا سازند
 و بان سمرقند و بخارا پر گنہ مثل برتیجات و قریات را تومان نامند و ساکنان
 این صوبہ یازدہ زبان دارند ہندی و فارسی مغولی ترکی افغانی پشائے پراچی
 گبری برکی لغانی عربی در نواحی کابل مغول سکونت دارند رعیت گیری
 و مال گذاری کنند عورات این قوم بر مردان غالب ہستند در زمان عقد
 بستن کاہین نوشتن امر محال کہ شایان عصمتیان نباشد و پردہ نشینان را
 سز و نوبانیدہ میگیرند و بطور خود بسیر باغات و عسل حسام میردند و از
 شوہران چندان خوف ندارند و بعضی زنان را دیدم کہ یکے را گدازشتہ شوہر
 دیگر کردہ و در عمر خویش تا پانزدہ و بست را بشوہری گرفتہ باشند و درین

بزرگ دانند و در زمینی و در آن مکان خلایق هجوم کنند اب ان چشمه نیز لبان اب گنگا
 اگر دقتی در او نگذارند و اگر گون و بد برونشود و تومان مندر او و علی شنگ بر دوسه کافرستان است
 و بومیان ان را کافر گویند و رانجامزار حضرت نالام پدر حضرت نوح است و ان بزرگوار را ملک
 هم نویسد چون مردم اند یا کات ایمن هم گویند از نجیب ان نوای را المغان خوانند تومان بخوار
 پدر از کافران است چلیقوزه انجا مشهور در ان حدود و جانور سیست ان را در چه پزان گویند از مسکن
 خود یکد و در عه پر و از گند و نیز خوشی است که بکے مشک از اوید تومان نیگهار در زمانه سلف
 جوئے شاهی مشهور بود و داروغه نشین با و بیوپر در عهد حضرت محمد اکبر بادشاه و پیکر دریا
 نیلاب شهر جلال آباد احداث نموده اگر چه میوه فرادان شود اما انار انجا مشهور است و بزرگوار
 ان باغ صفا که چهار باغ شهرت دارد و باغ و فا از انار حضرت محمد اکبر بادشاه است
 انار بیدانه انجا مشهور درین حدود و برکت نبار دوسر ما چندان نشود و کافر و ده و کوه مسکن
 کافران از انجا نزدیک است تومان بخور جانب کاشغر گل قلعہ حاکم نشین از قدیم است
 هوائے ان گرم و سرد و افزون و یکی ان نوای در دشت و کوه مسکن افغانان در حاشی قلعہ
 بخور موطن مغول است که خود را از قوم عرب قرار دهند گویند که سلطان سکندر روی سنگام
 عبور درین اولکه چند سئ از خویشان خود گذاشته بود تا حال اولاد انها سکونت دارد
 و بر افغانان غالب اند این تومان بست و پنج کوه طول و ده کرده عرض دارد و تومان
 سواد نیز جانب کاشغر است فرادان دره دارد و گما و سراب بسیار نشود اما بخت بار و یکین
 در دشت زیاده از دوسه روز نیاید و در کسار همه سالی بنابر زمستان و بهار و بارش ببار
 هندوستان شود گه بکای توران و سهند در دو بخش و رنگسی خود و صحرای
 و اقامت میوه خود رسته شفتالو و ناشپاتی انجا مشهور و باز و جره و شاپرین گزیده
 بهر سد و کان این نیز و قصبه نگلیور حاکم نشین و این تومان چهل کوه طول پانزده
 کرده عرض دارد و یکی بنگاه یوسف زئی است تومان پیکرام ان مشهور به
 پشاور جانب هندوستان است انگور و شفتالو و خرپوزه بتوران مانند گرمی
 و سردی و بهار و خندان و بارشش لبان هندوستان و برنج سکندراس
 بهتر از بنگاله شود و زراعت هندوان و غلات وافر پیدا می یابد تمام این
 تومان بنگاه افغانان مهند و غیر ذلک است طریق مال گذاری در عیت گیری

در دامن انانگ بای دل فریب و چین زار با سکه دل ادیر و با غنائی گل امیز است خاصه باغ
 شهر آرا که بشاه لالان شهرت دارد حضرت بابر بادشاه در سال نهصد و بیست و پنج هجری طح
 انداخته و نزدیکی آن باغ جهان آرا که حضرت جهانگیر بادشاه در سال هزار و شانزدهم هجری اعدا شد
 و گذرگاه بر لب جو مقبره حضرت بابر بادشاه و مندا ال مرزا خلف انحضرت و محمد حکیم مرزا خلف محکم پان
 بادشاه واقع است و در حوالی این مصرود و ریاض عشرت افزاینده کی از اندری آید و از میان باغ
 شهر آرا و جهان آرا کوچه های شهری گذر و آن را جوئے خلیبان خوانند و دیگرے از جانب غزنین
 و ده گده آمده از تنگی ده معیتوب گذشته از پیش در و از ده لاهوری میرود و آن را جوئے پلستان گویند
 گوارا و صافست بیاران را صحت بخشد و زمان دامن کوه که ان را پنجاب کابل گویند فرادان گل و میوه بها
 دل کشا و خزان بیهنا دارد و خاصه لغان و کاهدره فرده و استرغ و استالفت و غیر ذلک اماکن فرخ افزا
 و سیرگاه مقرر سی سلاطین است بجانب پنج تومان غور سپند واقع شده رنگ آمیزی ریاحین و دلا دیزی
 شقایق ان از گفتار سیر و سنت سی و سه گونه لاله بر وید و از قسمی یوسه گل سرخ اید ان را لاله بویا نامند و
 کان نقره و لاجورد و یک است و کوه ریگ دار است ان را خواجہ ریگ روان گویند و تابستان
 و از نقاره و دهل ازین ریگ زار بر آید و این تومان بر دوسه لشکر دوران و حدود پنج صد مستحکم است
 و تومان صخاک و بامیان از ان پیشینان است و دوازده هزار سیج در ان حد و نشان میدهند که
 در میان کوه چاهها کنده و گنج اندوده اماکن ساخته اند در موسم زمستان مال و انتقال درون آن
 نگاه داشته بامیت بسر برند و در موضع سخی قهر نیست و در میان ان تا بوقی و درون ان کی از خودگان
 خراب و اسپین گویند که در زمان جنگی خان که زیاد و زنیها و سال میگزد و این بزرگ و از جہ شهادت
 یافته تا حال اعنیش و تابوت درست است و زیارت گاه مردم و این تومان و سحر بر دوسه
 بدخشان تمانه حکم است بجانب قندار از تومان غزنین که ان را از ابل گویند در زمان پاستان
 تخنگاه سلاطین خراسان بود و خصوص پائے تحت سلطان ناصر الدین سبکتگین و سلطان محمود غزنوی
 و سلطان شهاب الدین غوری و نیز خواجہ حکیم سنائی و بسیاری ادیبانست از کثرت برف و شدت
 سرما ان را برابره تبریز و سمرقند نشان دهند در ان حدود و زمین خردان پیدا شود و بهندستان دو
 در نزدیکی ان چشمه ایست که اگر قافورات در ان افتد شورش ابر و برف پیدا گردد و این تومان
 بر دوسه حدود قندار است و ان را در وازه ایران گویند تومان لوگده اکثر افغان نشین است و
 نزدیک ان در موضع پاوه خواب سبجه چشمه ایست که انرا گنگا گویند و در کتب هند لو مارکل نو میند و

فراوان القصه کثیر دل کشائی مکی است اگر یک باغ همیشه بہار با یک قلعه آسمانی پایہ برخواستہ ستر
 و اگر عشرت گاہ سکر و حان و غلوت کدہ گوشتہ نشینان بر گویند رواست اہبائی خوشگوار و ابشار طے
 سامعہ افزود و جلہائے روح افزاد گلہائے طراوت اما ہمہ جا کہ شمارہ ان از تحریر افزون خاصہ گل
 سرخ و منقشہ و رنگس خورد و صحرا صحر او بہار و خزان بس شگرت و بغیر شاہ الود شاہ توت فراوان
 میوہ شود و خرپوزہ و سیب و شفتالو و زردالو و تربوز بس نیک و انجور اگر چه بسیار است لیکن گزیدہ کم
 و بیشتر بر درخت توت باشد توت کم خورد و برگ او بکرم پیلہ بکار آید تخم او لکڑی است و تبت خورد آوردند
 با انبوہی شالی گزیدہ کم باشد گندم ریزہ سیاہ فام کم بود مونگ کمتر خوردند نخود و جو بس ناپدید زمین سیلابی
 و لیلی است در تمام صوبہ عمل غلہ بخشی سہ تودہ ضبط زمین و داد و ستد زر و سیم و ستم نیست و جزوی از
 سایر جہات نقد حبس را بخوار و پیمانید کدی اسبا گو سفندی باشد از انہند و گویند بس نازک و خوش مزہ
 و گوارہ ریزہ اسپان زرد و آرد گروہ گذار بسیار فیل و شتر نباشد گا و سیاہ رنگ بدستنی لیکن شیر و دمن شاہیستہ
 دارد و بیشتر غورخس برنج و ماہی و شراب گوناگون سبزی دان را خفک کردہ نگاہ دارند برنج پنختہ و ماشب
 گذارند و زردیگر بخورند و بانجو و بسیاری مردم کمی سرمایہ زندگی دزدی و دیرپوزہ گری کم و زبونی زلیست
 سکندہ آن مرز بوم مشہور پوشش پوست یک جامہ چند سال بکار برند و ران ولایت بست و شش
 راہ از ہندوستان رود لیکن راہ بہر و پکلی گزیدہ و لاکھستین نزدیکتر شعبہ دارد و بیشتر دراد شکر از راہ
 پیر پنجال اگر براں کہار گا و با اسی بکشند و ساعت ابر و باد بر جوشد و برفت فباران ریزد و طول این ولایت
 از قبیلہ دریاے کشن گنگ صد و بست کردہ عرض ہشتاد کردہ شرقی سرستان و دریائے چناب شرقی
 و جنوبی پاتہال و کوہ شرقی و شمالی تبت کلان غربی پکلی و دریائے کشن گنگ غربی و جنوبی ولایت گہران
 غربی و شمالی تبت غور و و ہر چار طرف آسمانی کوہ چیل و شش محال مشتمل بر دوازہ کردہ و شصت و دو ملک
 و ہشتاد و پنج ہزار دام و دو ہزار و چہار صد پکلی داخل این صوبہ است ۴

صوبہ ارالملک کابل

کابل از گزین مصرائے پاستانی است پشنگ بن نورین فریدون طرح انداختہ و از آہادی ان
 بموجب تاریخ تا حال کہ این نسخہ تحریری آید دو ہزار و یکصد سال و کسرے منقضی مے شود و قلعه اتوا
 دارد و ارک ان بر فراز کوچہر است و کوہ بیہی کہ آن را ہصار عقابین نیز گویند مشرف آن واقع شدہ

درخت زار است عقاب بران بر نشیند و پر کلکی از انجا بگیرند و غرش بدان جانور مقرر دنا کا مو چشمه
 ایست نیله ناگ نام بگیرند عرض او چهل بیگم اب بغایت صاف کبودی نماید و آن را بنایش گاه
 انگارند و در گرد او بسیاری رخت هستی باتش در دهند و شکفت انکه از وفال بگیرند جوز را چهار بخش کرد
 و رواندند اگر طاق بر افرازند نیکو شمرند و رند تباہ انگارند در پیشین زمان کتابی از ان پدید آمد آن را
 نیل متهه خوانند چگونگی کشیر و خواص و معاد تفصیل در و مندرجست چنین گویند که در زیر آب شہیت
 ابا و علامات عالیہ دارد و در زمان فرمان روائی مدو شاه بر ہمینی در سے شد و بعد از دوسه روز بدی آمد
 و تخفهاے می آورد و خبر می داد و در دامن ان دو چشمه دوگز از یک دگر جدا و دیکی فرادان سر و دیگری
 پس گرم از آب شش گاه شمرند و استخوانی کلخ کالبه را در انجا خاکستر گردانند میان کوه کولابی است
 بزرگ استخوان و خاکستر مردگان اندازند و ان را وسیله تقرب الہی پندارند و اگر در و گوشت جانوران
 افتد برفت و با مان سخت دد گردد و در موضع بار و اچشمہ ایست که بر و صان روز یکشنبہ سحر گاه
 باب رو زین شومند و تندرستی یا بند نوسر نام معبدیست منسوب بہا دیو ہر کہ زیارت گری رود
 او از آلات پرستش گری بگو شمش آید و کس نداند کہ از کجاست نزدیک ان پیوست
 بہ بت خور و کولابی است بزرگ اور نام دورہ بہت و بہت کردہ دریاسے بہت در و ریزد و
 لحتی ناپدید گردد و نزدیک کرگان دورہ ایست سویم نام در انجا دہ جریب زمینی است چون مشتری باسد
 رسد تا یک ماہ چنان گرم شود کہ درخت بسوزد و یک پر کردہ زمین گذارند پڑ پیوست ان قصیمہ ایست
 اباد کمران دہہ ادیک سو بجا شخر پیوند و غرب رویہ بکلی است در گذر اسے اب پرست وخت بر
 بگسترند و بر اطراف ان سنگ نہند تا اب نہرو پس باز دوسه روز بدہشتہ بافتاب گذارند چون خفاک شود
 بر فشانند طلائیزہ تا دوسه توکلگی بر آید دہہ و یکدہ پیوستہ گلکت ان نیز بجا شخر پیوند و در انجا طلبہ خاک
 شوی بدست آوند و در فہ راہ از نامون دریای است از ولایت دکن و دی آید پدنی نام از و فہ را
 برستانند و بر کنار ان سنگین معبدیست ان را سمارا گویند بدرگا منسوب است و پس بزرگ اتند
 در ہر ہشتی شکل چچہ بجنش در آید سرکار بکلی داخل انصوبہ است سی پنجکدہ از و بہت و چکر و مہنابان توران برن
 بار د و سربا بیشتر شود و ریزش ابر مانند ہندوستان و از مسہ دریافض بر گیرند کشن گنگ و بہت
 دسندہ و زبان این دیار نہ بکشیر مانند ہندوستان و نہ بہا بلستان نخود و جو بیشتر شود و زرد الو و فغانو
 و چہا و مغز خور و با شد و میوہ تن زم نیست جانور شکاری و اسبپ داشتند و گا و گا و میش میانہ بزد خرس

بیگزین زعفران زار نظر فریب دشوار پسندان است آخر ماه فروردی و بگی اردی بهشت ایام کشت کار
 قلبه لاند زین نرم گرداننده بکنند قطعه قطعه زمین آماده کاشت سازند و پیازهای زعفران بجا
 در نشاند یک ماه سبز گردد و در آخر ماه الی بکمال رسد از یک وجب زیاده نباشد تنه سفید قام باشد
 چون برابر ببالد آغاز گل کند و یکی از پس دیگری تا هشت گل عشرت آورد و شش برگ سوسنی و بیشترین
 ان شش سه تا زرگون و سه لال قام و زعفران از سپسین و چون گل آخر گردد سبزی بر تنه پدید آید و از
 یکبار کاشت شش سال گل برده در سال اول کم شود و دویم ده سی برای سویم بکمال رسد تا شش
 سال پیاز یکم بکنند اگر بهمانجا نگاهدارند پایه کی پذیرد و لیکن برآورده بدیگرے جا بکارند در موضع
 زیلون چشمه و حوضی است آنرا معبد شمرند چنان پندارند که تخم زعفران از ان پدید آید و در آغاز کشت
 بدان چشمه ساز نیایش نمایند و شیر گا و دران ریزند اگر ریخته باب فرو نشیند فال نیکو بگیرند و زعفران
 خوب و خواهر شود و اگر بر روی آب ماند فال نکو بیده است در میان تربت کلان غاریست و وزن
 ان از پنج پیکر است امرات نام بزرگ پرستشگاه انگارند چون ماه تخت الشعاع بر آید و ان فار
 جناب و ارے از پنج پدید آید و در روز قدری افزاید تا پانزده روز بده گز الی برسد چون ماه بگی گراید
 ان بیکریک نیکو است گیر و در انجام ماه اثری نماند و ان را پیکر مهادیو دانند و برآمد کارها را دست مایه دانند و
 شکر ناگ چشمه ایست همه سال خشک باشد مایه کی تیغ بنهم ان روز جمعه افتد و دران روز بر جوشد و از
 صبح تا شام روان شود و فردان مردم بجوم او **پانتهال** است بجانیه است منسوب بدرگا هر کس که ان حال خود
 و دشمن اگی طلبد برین چشمه و دادند پرسازد و یک بنام خود و دیگرے بنام دشمن درون بجانیه نهد و دران
 رابه بندد و روز دیگر نیایش بکند و پند و پیش حال نماید هر که بگل و زعفران امو بود و کار او بجا نیشتگی گراید
 و آنکه خس و خاشاک باشد حال او تبا گردد و شکست آنکه در خصومتی که شناسائی حق دشوار باشد هر دو
 کس را در مرغ و یا دوز و داده بدان معبد فرستند و هر دو جان و از را سموم گردانند هر کدام دست بران مالید هر
 حق با دست جانور و هر الود بزید و دیگرے بپیر و دیوسر حوضی است میست گز در میست گز آب از درون ان
 بر جوشد هر کس از ابدی سال و نیک و بد حال خویش اگی جوید و یک سفالین پر از برنج کرده نام خود بکند
 ان نویسد و هر بسته دران چشمه اندازد پس از چند گاه ان دیگ بخوردی خود بر روی آب آید
 ان را بکشایند اگر برنج خوشبو در کم آید ان سال شایسته و خجسته باشد و اگر گل و لای و خس و خاشاک باشد
 بود حال در گمن شود و در کوتاه چشمه ایست یازده سال خشک باشد هر گاه مشتری باسد رسد روز
 پنجشنبه بخورند در هفت روز خشک گردد و در پنجشنبه دیگر باز گماند تا یک سال چنین باشد در موضع **سلسله**

پنج دواچه شل برسیصد و شانزده محال و هشتاد و نه کردوسی دسه لک و هشتاد هزار دام داخل این
صوبه است +

صوبه دل پذیر کشمیر

دارالملک این ولایت سر بنگر از ویر باز اباد و چهار فرسنگ آبادی داشت دریا بهیشت مار
و پنجه از میان بگذرد و گوناگون صنعت گران و هنرمندان و هنر پیشگان و دانش وران هر کسب و
پیشه و فضلا و علماسکونت دارند اقسام پشمینه خاصه شال بس گزیده شود و در سخت کشور بطریق اوصافی
رود و سفرلات از پشم سازند بس ملایم و خوش نما شود و در شبه و پٹونیک بافند رسم بازار کمتر در بنگاه
خرید و فروخت را هنگامه گرم دارند عمارات خانها همه چوبین چار کشیانه و افزون بسازند در اشیانه
پایین چار و او بر نه اسباب دویم انایش جاسویم و چهارم برائے رخت خانه و از بسیاری
چوب و خس زمین کاغ سنگین خوشتی سازند و دیوار بند رسم نیست همه خانه از چوب سازند و
بر فراز سقف لاله کارند و در ایام بهار شکفت نمایش جلوه دهد مار و گزوم و دیگر جان ازار در شهر
نباشند یک یک و پیش و پشت و گس فراوان نزدیک شهر کولابی است پس بزرگ چند فرسنگ راز
وان رادل گویند همه سال پر آب با لطافت و گوارائی و آب او روز گاران گنده نشود و یک طرف
ان پر پکنه پیاک پیوسته است اگر چه مردم بارگران بر پشت گرفته کریو و نوردی کنند اما
فراوان مدار بار کشتی بر کشتی است در صورت ملایم و در و در گاراد و کان گرم و فراوان بر زمین اباد
اگر چه انملک راز بانی خاص است لیکن دانش ناها بربان سنکرت و خط پید نویسد و بیشتر
بر برگ توز که درخت خاص دارالملک است بر نگارند و نگاری کنن ناها بران نوشته و سپاهی
چنان سازند که لبشت و شوز و د و اگر چه اهل هند نگاری انولایت را پرستشگاه دانند و شکر
داستانها بر گذارند اما بعضی المکنه بزرگ تر نوشته اند نزدیک سنده براری چشمه ایست شمشاه
خشک باشد و در روز معین کشاورزان بران سرزمین به نیایش روند و گو سفند و برب پاسبان گزاری
بهار برند بقدرت الهی اب بر جوشد و مزرعت پنج موضع سیراب گردد چون بنیادی گراید باین
پیشین نیازمندی کنند اب کم شود و نزدیک ان اب چشمه ایست گوگراگ نام آب آن بس سرد
و بک و گوارا اگر گرسنه بنوشد سیر گردد و از سیری اشتها آورد در موضع مین پورده دوازده هزار

کہ در زمان محمد اکبر بادشاہ جلالیہ نام افغان بمبندی و گردن تابی و رہزنی مشہور بود و نوبتی حضرت بادشاہ
 بقصد سیر و شکار کابل ازین دریا عبور میفرمودند ناگهان کشتی جو اہر خانہ خاصہ بنگ مذکور تصادم
 نمودہ بر شکست بر زبان حضرت بادشاہ گذشت کہ این سنگ ہم جلالیہ گردید از آنجا کہ سخن بادشاہان
 بادشاہ سخن است از ان زمان ان سنگ جلالیہ نام یافت و مقارن ان عمارت سنگین راجہ ہرودیت
 کہ در زمان سالف فرمان روائے آن ولایت داشت و بر ساحل دریائے جانب مشرق قلعہ
 اتک واقع است صادر و وار در اسوا سئے در آمد و بر آمد قلعہ راہ دیگر نیست عمارت دل کشا
 مشرف بدریا خصوص نشینہائے حاکم نشین بر دیواری حصار ان برب دریا بغایت فرح
 افزاست و این معمورہ معتدل الہا و در میان ہندوستان و کابلستان برزخی است کہ این
 رودے طرز و اطوار دہانی ہندوستانی و از دے سک افغانان و این زبان افغانی است
 القصد ان دریا از ان مکان برآمدہ از کوہستان افغان خشک و غیرہ گذشتہ در حد و افغانان بنبل
 بہ زمین سطح میرسد و از آنجا حد و دبلوچان و ملتان میگذرد و پرنج دریائے پنجاب کہ ہمہ بصلح درآمدہ
 از کوہ شمالی بری آید و انطرف ملتان بتفاوت یک دیگر در حد و دبلوچان باین دریای پیوندد و ہنر
 سند نام می یابد و بحر زخار میگرد و از آنجا پایان قلعہ بہکھر و تحت شدہ قلعہ را در میان میگرد
 و بدین سبب باستحکام و صعوبت مشہور است و از آنجا براہ ولایت سیوستان بجال تہتہ
 می دراید سی گروہی بلدہ تہتہ کہ بندر لاہری مشہور است بدریا مشرقتہ میگرد و با بجلہ صوبہ لاہور
 ولایتی است خوش آب و ہوا و دلی است در غیبہائے بے ہمتائے تابستان بسیار گرم و
 زمستان بہندوستان سرد و خرپوزہ و تاک بان ایران و توران و انبہ مانند ہندوستان و ہرنج
 بہتر از بنگالہ و فیکر خوب تر از دکن باشد اکثر در باب یاری چاہ است ہنر پیشگان متقدین چرخ
 مرتب کردہ اند کہ سیصد و شصت چوب خورد و کبان و زیادہ از صد کوزہ خود ہمان بکار بردہ
 و ان را بجلت جو ثقیل جفت گا و بگردش در آر و چندین صد من آب از یک گردش در ان گوندہ
 از چاہ براید و بزارعات نفع بخشند و در از راعت خریف در بیج دار زانی غلہ بر بارش است و
 در بعضی اکثہ خصوص بر دریائے بیاب و بہت ریگ شومی نمایند طلا بری آید و در کوہ شمالی در بعضی
 جا کان نقرہ و مس و دمن و جسد براید و بر زندگان رافع بخشند و محصول و سرکار بادشاہی و ہند
 حول این صوبہ از آب تنی تا دریائے سند صد و ہشتاد کردہ و عرض از بہیرہ تا چو کہندی ہشتاد
 و ہفت کردہ شرق رودہ سہند و غرب سولتان و شمال کشیر و جنوب سیالپور پنج سرکار سینے

بسته سرد و نغمه دل فریب میکنند چار که و سه هزاره بر لب دریا واقع است بعدگشتن از انجا
 نزدیک شهر چند توت که شهر متقدمین است اند میان دو کوچه میگردد و متاشائے عجایب است
 و درین شهر مزار شاه برهان که بولایت شهرت داشت و خلایق کثیر اعتقاد دارند واقع است
 و از انجا جاری شده نزدیک قصبه جهنگ سیالان مسکن مسماة میر که در عشق را بنجا مشهور است
 بدریائے بہت انصال یافته پیشتر میرود و پنچین دریائے بہت مابین چناب و این دریائے
 دو آبہ چوتہ مشهور است و بہت گوہستان بتت از حوضی بر جوشد و در شهر کشمیر رسیده
 از میان بازار و کوچه میگردد و جابجا در شهر قطرہ قعبیہ یافتہ و اکثر باغات دل کشا و عمارات فرج
 افزا و سیرگاہہائے دل پذیر و اماکن بے نظیر بر ساحل ان واقع است و بعد بر آمدن از کشمیر در
 حدود پچہلی دریائے کشن گنگ درین رود واصل می شود و از انجا پایان قصبہ و انکلی دارالایالت
 سرگردہ لکھن ان میرسد و از انجا از ہر پور و غیرہ حدود لکھن ان گذشتہ پایان قصبہ جہلم کہ درین
 محل شاہگزر واقع است میگردد و جہلم نام می یابد و از انجا از کہ چہاک و نندنہ و شمس آباد و ہیرہ
 و غر شاب و خور و خانہ گذشتہ نزدیک قصبہ سیالان باب چناب می پیوندد و چناب نام می یابد
 ششیم دریا رسد مابین بہت و این دریائے ولایت پونہار و دابہ سند ساگر مشہور است
 و این رود میان ہندوستان و کابلستان و زابلستان حایل است سرچشمہ ان ظاہر نیست
 اما بقول سیاحان از ولایت قلاق بر جوشد و از حدود کاشغر و تبت و کافرستان و حدود
 ولایت کشمیر و پچہلی و دتور گذشتہ باو کہ یوسف زئی میرسد و پایان قلعہ اٹک بنارس دریائے
 نیلاب با چند رود دیگر از جانب کابل آمدہ انصال می یابد از بس کہ در ان مکان عرض کہ دارد
 تنگ و تند بصابت و ہابت میرود حتی کہ نظر نگاہیان بر ان نمیتواند گرفت بصارت بینندگان
 خیر گے میکنند و از متوج و بلاطم ان زہرہ ماہیان اب می شود و از صدمات لرزہ و قارش سینہ
 سنگ سخت سخت می گردد و در نیچل شاہگزر مقرر است بسبب تند روی اب کشتی از تیر تیر فریتہ
 و طرفتہ العین بان ساحل میرسد و جانب مغرب بر لب دریا سنگ سیاہی است کہ جلالیہ نام
 دارد بعضی اوقات بان سنگ خونخوار کشتی متصادم شدہ شکست می یابد و کشتی نشینان غرقہ
 دریائے قنای شوند از نیچست دایا کشتی ہارا از خوف میباشد اگرچہ بر زبان عوام الناس است
 کہ بالائے آن سنگ مزار بزرگوار است کہ جلالیہ نام داشت اما وجہ تشمیع انچنان استماع یافتہ کہ

تلخ ولایت چنبه که مکانی است منسوب بہا دیو پرستشگاہ قدیم بر جوشد و پایان شہر چنبہ دارالہیات
 مرزبان میگردد و ان ولایت از بارش برف ہوا کے کشمیر و کابل دارد اکثر میوہ شیرین و لطیف پیدا
 یابد مردبان انجا از وسعت ولایت و کثرت جمعیت و صوبت کو بہا و استواری جادہم استقلال
 میزند و ان دریا سدر راہ لشکر بادشاہی است بعد بر آمدن از چنبہ بحدود ولایت بسوئی گزشتہ پایان
 قصبہ شاہ پور تابع قصبہ نور پور میرسد شاہ نہر کہ بہار شالار واقع لاہور میرود و نہر دویم کہ بہر گنہ
 پتہان و سیویم بتالہ و چہارم بہر گنہ پتی بہت پور میرود و از نزدیک شاہ پور کہ از ان دریا برادرہ
 اند ازین نہر با بنزد وعات محال بسیار فتح میرسد و ان دریا از انجا روان شدہ از حد و بہر گنہ پتہان
 و کاتہوہ و کلا نور و تالہ و پور سرد و امن آباد و دیگر محال گزشتہ رونق افزائی دارالسلطنت لاہور
 میشود و پایان عمارت بادشاہی شاہگزر واقع است و از انجا برآمدہ بحدود سندھ و ان و فرید آباد
 و ویک راوی و میہ گزشتہ متصل سرائے سندھ بہت کردہ بہ ملتان بدریائے چناب بہت
 کہ بجا میرود و اصل میگردد و چناب نام می یابد چارمین دریائے چناب در میان راوی و این دریا
 دواپہ چناب شہرت دارد چناب را در کتب ہندی چندر بہا گانویسند بر آمدن چندر بہا گانویسند
 چین نشان میدہند چون از حد و ولایت چنبہ گزشتہ بہ کشنوار کہ زعفران انجا مشہور است میر
 دریائے بہا گان از جانب تبت آمدہ ملحق میگردد و چندر بہا گان نام میگردد و از انجا بہ روہتال مہبتال
 عبور کردہ و از نزدیک کوہ ترکتا تابع جہون کہ مکان منسوب بہ بہوانی مشہور است گزشتہ پایان
 اساربان و اکہند و بصداب و تاب از کوہ بدری آید درین مکان تماشاخانے عجایب و سیر گاہ
 غریب است و اب ان از کمال لطافت با حیات ہمہ سری میجوید و ازین معنی است کہ آب چناب
 و آب حیات جمیع خلقی واقع شدہ بہر گزشتن از ان مکان ہزدہ تحت شدہ میرود و تا رسیدن
 پایان قصبہ بہلول پور بہافت دوازده کردہ باز بجائی گردد و از دیہات بہر گنہ سیالکوٹ و پایان
 قصبہ سودہرہ گزشتہ بود بر آباد میرسد چوب سال این دیار کہ مشہور است سوداگران براہ
 ہمین دریا از کوہستان چنبہ و غیرہ بود بر آبادی آرند و نفع یاب میشوند و کشتی ہا از ان چوب
 مرتب کردہ بطریق تجارت براہ دریا بجانب بہکھتہ پتہہ می برمد و در مکان دزیر آباد شاہگزر واقع
 است بعد ان پایان این قصبہ جاکوتا بیوٹیانہ و بہوتہ مرل و ہزارہ میگذرد و قبر میر و انجا کہ بشق
 مساعہ میر شہرت یافتہ دہل پنجاب کہ بحجت دانشمندی این ہر دو نقشہا کے بدیعہ و اشعار عجیبہ

از دحام میکنند و نیایش گری بخاری بر بند چون شمه از اماکن مشهور پنج دوابه تخریر و اد حقیقت
شش دریائے این صوبہ کہ برین پنج دوابه حایل است بتطیر در آوردن ضرور است اولیں دریائے
ستلج کہ از کوہ بہوتبت بر جوشد و از حدود ولایت گلو شہر میگزد و بعد ان کوہ سیر کند حدود کملور
رسیدہ انولایت را از سہ طرف حایل میشود و مرز بان کملور بتقویت این دریا و بصوبت کوہ ہاد و حکلی
مسکن خود کہ شہر بلا سپلور دارالایالت اوست از امرائے بادشاہی انحراف دارد و ان دریا
بعد برادن از کوہ دو شعبہ شدہ از پایان ماکوال کہ مسکن گورو گوہند رائے است و کیرت پور
کہ گوروہر گوہند و گوروہر رائے در انجا سکونت داشتند گذشتہ تار سیدن نزدیک قصبہ پور
یکجائی شود و از انجا پایان قصبہ باچی دارہ گذشتہ و دمانہ میرسد و منجیل شاہ گذر واقع است
و از انجا نزدیک قصبہ تلون و تہارہ گذشتہ متصل موضع بوہ از اعمال پرگنہ سببت پور پیتی بدریا
بیہاہی میوندد و ماہین این ہر دو دریائے دوابہ بست جالندھر و نہر وال گویند و وہیں دریائے
بیہاہ نیز در کوہستان بہوتبت از میان تالاب بر جوشد از پایان قصبہ کلو گذشتہ در قصبہ
منڈی میرسد و از حدود ولایت سوکھت پچن و چلوڑی جاری شدہ پایان شہر ہندول کہ مسکن
بودن فوجدار کوہستان است میرسد پس ازان حدود و ہوال و سبنہ و گوالیار میگزد و ولایت
گوایا اگرچہ چندان وسعت ندارد و اما راجہ انجا بتقویت این دریا و صعوبت کوہ از امرائے
بادشاہی اکثر اوقات انحراف میورزد و ان دریا از انجا از کھٹات نور پور گذشتہ از کوہ بری
ایر و بر زمین سطح رسیدہ از پایان کاٹواہن کہ شکار گاہ مقرری بادشاہی است و قصبہ و ہیلہ
گذشتہ پایان شہر گوندوال میرسد و در این مکان شاہ گذر مقرر است و از انجا گذشتہ نزدیک
موضع بوہ بدریائے ستلج اتصال یابد و این ہر دو دریائے از قصبہ فیروز پور و محدوت میگزد
و از انجا در حدود محال سرکار و بیالپور رسیدہ در ایام بارش پچن می شود و بعد گذشتن از
و بیالپور دو شعبہ می شود یکے بجانب جنوب رفتہ ستلج نام گرد و دیگرے بطرف شمال براہ قبولہ
کہای و بلدی و انجا پذیرفتہ پناہ نام یابد و این ہر دو شعبہ پس از چند فرسخ باز با ہم پیوندد و از حدود
فتح پور کھر و وغیرہ در گذشتہ کلو گہارہ نام یابد و در حد بلوچان بدریائے سند کہ راوی پنجاب
د بہت نیز در واصل است منہتی میشود و اینہمہ دریا سند نام یابد و در حد و بلوچان رسد
سویم دریائے را ولایت در میان بیہاہ و این دریا دوابہ باری بانجہ مشہور است و راوی از کوہ ہمیش

۱۱ سیر کنند +

خلایق است و انقبیه پیشگاه هرگز مردم و جامع اجناس هر دیار و اشیائے نادره روزگار
 است شمیر و جدهر نادری سازند و کار چکن زیاده از سیالکوت می شود و درین دیار اسپ عراقی
 اسپیدائے شود که بعضی راتا ده هزار روپیه قیمت شود و در دو آب سندر ساگر نمک سنگ متصل
 شمس آباد از دامن کوه می برارند نیکینی و لطافت آن از نمکهای روستای زمین شهرت تمام از
 دامن رانمک سندر گویند یعنی در دو آب سندر پیدائی یابد بقدرست ایزد بایع افرین تمام کوه
 از نمک واقع شده که طول آن صد که ده متجاوز نشان می دهند و ظفر نامه و کبسه نامه
 آن را کوه جوده نوشته اند جوده نامی رئیس قوم جنجوسه بود که بنام اداین کوه مشهور شده و تا
 حال اولاد او در پرگنه کر چپاک و نندنه و کھیالک و غیره که در دامن کوه واقع است سکونت و
 ریاست دارند باجمله جمعی که آنها را لاشه کش نامند براسے برادران نمک مقرر هستند و در آن
 کوه قبیله زیاده از دو صد سیصد رعه عمیق بر آورده هر یک سر پا برهنه چرائی در دست
 و کلندی برکت گرفته درون نقب ظلمت امور رفته کوخی مقدار سه من نمک گندیده و بر
 پشت مناده بیرون می آرند و از ناظران این امر اجرت گرفته منتع میشوند از بس که هشت سال حال
 درین کار دارند آن مردم را رفتن در آن تاریکی و گندیدن نمک و بر آوردن آن بیرون نقب
 پیچ بیم و تصدیق بخاطر نمی رسد و بکشت آبی درون نقب در ایام تابستان گرمی و در زمستان
 سردی نمی باشد و در جمیع بهار اعتدالی دارد اگر چه بسیار آگن است که نمک از آنجائی برارند
 اما کوه مره و کپیوره هر دو نقب کلاں نزد شمس آباد واقع شده که هر سال چندان لکھه من نمک
 از آن می برارند و محصول آن مع حاصلات امکنه دیگر بر سر کار بادشاهی ضبط می شود بسیاری
 از هنر پیشگان از نمک طبق و ربابی و سرپوش و چراغدان میسازند و پیوسته آن گنج شیرین که
 بصفه کاری درون عمارت ارباب دولت بکار رود و از سنگ آن فیز ربابی و انجوره و غیر ذلک
 می سازند و در نزدیکی آن در حد و کھیالک که بنا چیده که آبی است که ژرفای آن کسی نشان ندهد آن را
 معبد قدیم می دانند در ایام بزرگ مثل در آمدن آفتاب به برج حل و غیر ذلک طوایف هندو
 بقصد غسل بهجوم کنند اعتقاد آنکه زمین دو چشم دارد چشم راست کولاب بهر نزد اجپیر و
 چشم چپ این کولاب است بالاسے همین کوه هفت گرو به قلعہ ربتاس و یا ضت کوه
 بالنا هته جوگی است که آن را نمک گویند و چهار کوه بلند واقع شده در ایام مهر و مخصوص روز
 شنبه رات که روزه است منسوب به چهار دیو در اندر زمستان خلایق کثیر و طوایف جوگیان

و غیرہ گذشتہ درویش راوی و اصل می شود و ان پر گنہ راویگ راوی گویند و جمون کان قلمی
 است سنگ ریزه از دریا کے تہی کہ پایان جمون می گذرد برآورده و آتش داده قلمی میسازند
 و در سفیدی و محکی و دیرپائے ماندن قلمی برائے دیگر نشان ندہند و سو مہرہ قصبہ است تقدیر
 بر لب دریا کے چناب در عہد حضرت شاہجہاں بادشاہ امیرالامرا علی مردان خان پیوست قصبہ
 مسطور شہری موسوم بابرہیم ابا و بنام خلعت خود احوادث منوہہ باغی مطبوع طرح انداختہ
 کہ دم مساوات بہار شالامار میزند و عمارت عالیہ تعمیر منوہہ و شش لک روپیہ بران عمارت
 و باغ و نہری کہ از دریا کے تہی برائے باغ آورده از صرف شدہ و دی از دیہات سودہرہ
 از سرکار بادشاہی برائے مرست باغ و شہر مذکور بطریق انعام التماس نام امیرالامرا مقرر است
 و در دوا بہ چونہت گجرات قصبہ است کہ در عہد خلافت محمد کبیر بادشاہ اباد شدہ و دیہات
 از پرگنہ سیالکوٹ جدا کردہ پر گنہ علیحدہ منوہہ اندوز ابتدا این قصبہ چندان رونق نہاشت
 چون زبدہ اولیائے شاہ دولادوران قصبہ استقامت اختیار کردہ تالاب با و چاہا و مساجد
 احداث منوہہ بر روی رود چناب کہ از جانب کوہستان اندہہ بعمورہ مذکور اسیب
 میرسایند قطرہ بست موجب از دیادادی و افزونی رونق گشت گویند شاہ دولادربایت
 حال غلام کہا بہرہ ساکن سیالکوٹ بود و محبت فقرائے باب اندداشت خصوص بچناب
 حضرت میان سیدنا خدست بسیار بجای آورد چون وقت انتقال میان سیدنا در رسید
 نظر فیض اثر بر شاہ دولادداشت و از تافیر است ان حالت او بطرز دیگر شدہ و بانوار عرفان شہان
 باطن روشن گشت و از سیالکوٹ انتقال کردہ در گجرات آمدہ رحل اقامت انداخت از بس کہ
 روشن دل بود و خزان غیب نمودار سے گشت و در بسیاری امکان عمارت و قطرہ طرح انداخت
 خصوص پنجگروہی امن اباد و جانب لاہور بر روی دیبا سائے دیگ در شاہراہ پل بستہ تمام
 بستہ کہ از احدی صاحب دولتان چنین عمارت متین نشود و در ایام حیات ان ولایت پناہ عالم
 عالم خلائق از اطراف گیتی بزیارت می آمد و از نقد و جس فراوان نذرات میگذشت و ان دانائے
 اسرار غیب زیادہ از آنچه نذروری اور و نذر ایران و دیگر خواہشگران عطای فرمودند و ہر روز
 نقد دست بذل و سخاوت میداشت کہ سخاوت تمام عمر حاتم عشر شیر ان نشود بالآخر در سنہ
 ہفتہ ہم عالم گیری بہالم بقدر حلت فرمود و در نزدیکی ان شہر مزاران بزرگوار زیارت گاہ طبقات

سراپا برهنه و لنگ بسته و مشک چرم در بر کرده شادان و فرحان در آن نالاب بازی میکنند اگر
 شخصی از ساکنان آن شهر دور دست باشد در آن ایام البسته میاداب بازی آن شهر سرور و رقت
 میشود و در آن خطه دل کشا و آبگاه امام علی الحقی خلت امام زین العابدین است گویند که با اتفاقی
 بسیاری از اهل اسلام از عرب بقصد جهاد در هندوستان آمده با اتفاقی که روداد بسیار لکوت
 رسیده بامند و جنگ کرده درجه شهادت یافته اند اکنون مزار منظر انوار ایشان زیارت گاه
 صغار و بکار است و در آن شهر فیض امود دارالعلوم و جامع علماء و معدن فضل و مکن فضیلت
 اگر چه در زمان محمد اکبر بادشاه زبده ارباب حال و قال مولانا کمال الدین حسین خان
 مرزبان کشمیر رنجیده در سینه نهصد و هفتاد و یک هجری بیا لکوت رسیده بتدریس طلبه
 علم اشتغال و در زید و رواج علم در آن شهر گردانیده اما در عهد خلافت شاهجهان بادشاه افضل
 انصلا اکل العلماء منظر طبع متیقم مولوی عبد الحکیم که بحر مواج فضل و کمال و در فضایل و افاوت
 بیها بود بیشتر ترویج علوم گردید و بر بعضی کتب حاشیه تصنیف نموده محلل معانی مشککه گردید
 و طلبه علم از مالک دور و نزدیک در مدرسه متبرکه ایشان رسیده فیض یاب شدند و بعد
 رحلت ایشان مقتداً اهل اهل مدرسه نامائے خلق امده مولوی عبد الله خلت و وی اهل ان مخفود
 رونق افزائے مدرسه و رهنمائے طلبه علم اشتغال و در زید فضایل معنوی را با علوم ثوری بهادوش
 و در ویشی را با فضیلت هم آغوش گردانیده از افزونی حسن اخلاق و در بهنونی طبقات خلایق
 این بزرگ را امام وقت گفتندی در سلسله عالم گیری بهالم جاویدی مشتافته و دوازده که ده بیا لکوت
 و هر کل مکانی است منسوب سلطان سرور اگر چه دایما زیارت گاه خلایق است اما در ایام
 تابستان طوایف امام از اطراف مالک می آیند و نذر و نرات می گذرانند تا دو ماه در آن مکان
 بهجوم بسیاری شود و پانزده که دهی بیا لکوت پلور مستدل و میان جمون مکانی است منسوب
 بهادیو در روز نزل آفتاب به برج حمل که آن را میاکی گویند عالم عالم خلایق از اطراف گیتی
 امده جمع عظیم میکنند و را چهاکے کو بهستان بشوکت و شان رسیده توده قنق بلند بسته
 تیر اندازی میسازند و تماشا کای غریب بر روی کاری آید و از آن مکان دریا و کج چش می زند
 و بعد بر آمدن از آنجا از حد و بیات پر گنه ظفر دال و همیگر و پر سرور و اسن اباد گذشته پایان
 پل شاه و لاکه بر شاه راه واقع است میرسد و از پر گنه دولت اباد و بهر اماره و همیشه و فرید اباد

بر می گیرند و شگفت تر آنکه بعضی بخوابش روانی زبان بر نذر نمی راند و چند ساعت و بعضی را
بعد دوسه روز باز درست شود و طرفه تر آنکه در آن مکان بعضی سر از تن جدا کنند و رفیقان باز سر
بر تن او گذارند حکمت الهی از سر نو زندگی یا بند و دو کر و سه نگر کویت جلال الهی جای است که چند جا
مشعل اما شعله آتش سر بر زند و در آن مکان نیز خلایق بزیارت روند انواع اجناس در آن شعله
اندازند خاکستر شوند و آن را خجستگی دانند و در وابه رچنا شهر متقدمین **سیالکوٹ** است و آن را
شکلوٹ گفته اند آبادی آن به راجه شل طغائی پاند و آن نسبت میدهند چنانچه در کتاب مهابهارت
که از تصنیف آن قریب پنج هزار سال میگذرد و ذکر مسموره و راجه مسطور در داخل است و نیز آن
را **سیالکوٹ** گفته بر راجه سالباهن منسوب میباشد و قلعه پخته از ویادگار است و در زمان سابق دارالحکومت
ولایت پنجاب بود و دوسه کوه آبادی داشت اکنون **سیالکوٹ** شهرت دارد و از جمیع قصبات
این صوبه در آبادی افزون است سلطان شهاب الدین غوری چون مرتبه پنجم در سنه پانصد و هشتاد و
هجری بقصد تخیل امور آمده محاصره کرد و بر آن دست نیافت **سیالکوٹ** رسیده قلعه کهنه
را بتجدید مرتب و تعمیر کرده لشکر خود گذاشته بود بعد امتداد ایام راجه مان سنگه اکبر شاهی که
که فوجدار جمون و جاگیر دار **سیالکوٹ** بود بترمیم قلعه و رونق شهر توجه برگماشت پس از آن صفدر خان
جهانگیری که او هم فوجدار جمون بود و این پرگنه در جاگیر داشت قلعه و برج را بنا زد و عمارت کرد بعد
آن اکثر حکام مرست نمودند و قصه این شهر فیض آمو و جمیع خوبهائے آراستگی دارد عمارت
قانونگویان قوم بدسیره و بعضی مردم دیگر بغایت مطسبوع و دل کشا است و درین شهر کاغذ
نیکویی شود و خصوص کاغذ بانگهی و هم حریری و خاصه جهانگیری بس نیک و خوش متاش و
سفید و صفادیرپاسازند و باطراف می برند و کار چکن از ابریشم و کلا بتون از قسم بافته و چهره
و فوطه و سوزنی و عدشقه و دستار خان و خوانپوش در اوقاتی پخته دار و کلا بتون موزون می شود و
هر سال قریب لکهه روپیه از کار چکن دوزی به بیج و شرابی آپد و در اکناف گیتی میر و وزیر جمهر
و کتاری ویرجی بهتر میکنند و در حواشی این شهر بانات مطرا و فرح افزا است خصوص باغ نظر
بهوت و از هر قسم میوه پیدای یابد و پایان آن ناله ریک که از کوه جمبو بر جوشد جاریست و آن
ناله بعد بر آمدن آن شهر در ده کر و سه زمین چین میشود و کبیری نام یابد و در اطراف متفرق شده
از نام می افتد در ایام برسات که این ناله طغیان می نماید جمیع مردم **سیالکوٹ** از اکابر و اصاغر

از روئے خویش حاصل میسازند و طبقه از طبیعت پر دران عذاب دست بانواع خوردنیها معده
 خواستش مبتلی میکنند و طایفه از رنجوران سقیم المزاج بیاسن دعای خدا اندیشان داروئے شفا
 بدست می آرند و دران مجمع طرب افراطی در راسته بازار دور و دیه انواع خوردنیهای
 درنگارنگ شیرینهای و اقلام میوه ریجی و خرفنی باکمال عذوبت و لطیفی برخوانها و سبدا
 پرمی چنیدند و طرینی انجمن نعمه و سرود و هنگامه رقص و تقلید سرست بخش ناظرین و مستمعان میگرد
 و طرینی نظریعت ان بذله سیخ و قصه خوانان فصاحت نشان از نادره گوپها تهنقه افزای تماشاایان
 میشوند و طرینی پهلوانان قوی باز و جوانان همین پنجه در کشتی گیری کارنامه رستم و اسفندیار
 بجای آرند و طرینی بازگیران نادره کار از هنر پر دازنها و کسب بازیهادایج و صنایع لفظی و میرسانند
 و طرینی اقلام تصویررے بنظیر از جوانان بزم و رزم و فیلان کوه نشان و اسپان قوی و سیکل و دیگر
 گوناگون تصاویر لسانی از رنگ و مانی بر دیوار بالقب کزده نظارگیان را چون صورت دیوار تحتامتا
 می سازند و طرینی بازار بیع و مشرد انواع اسلحه و یراق و اقلام ادوات مطلوبه مردان و زنان
 و آلات بازی طفلان گرم می شود و هوئے اسے مردم و مشور و غوغائے خلایق و اواز کوس و
 دهل و طنبور و دف و چنگ و غیره گوش فلک ساگر و کثرت گرد و غبار چشم آسمان پرمی سازد
 بے شایسته تکلف تماشا بے بر روئے کاری آید که فلک هزاران چشم بنظاره ان بے کشاید
 و کواکب را بمشاهده ان حیرت می افزاید و خوشبید که دمن از سرگردی نمی اساید بتماشا بے ان
 مجمع بر آسمان ایستاده میشود و ماه که انجمن انس و زشب است برائے نظاره ان روزانه
 سر از دریکه مشرق می برادر و سیاحان ربح مسکون و سیار ان کوه و مامون چنین مجمع و این قسم
 تماشا در اماکن دیگر نشان نمیدهند اهل بتاله اکثر مسافت صد فرسنگ از مسکن خود دور در حکومت
 و کامرانی و ناز و نعم بوده باشند و ایام این هنگامه بستانه از روی رسیدن بران مجمع میکنند چون
 زاد و بوم نگارنده این نسخه دل کشائے بتاله است لهذا اندکے از احوال ان شهر فیض بهر و این
 هنگامه پر مسرت اور به تنوید در آوردن ضرورت دانست و در همین دو ابه پنجاه کوه بے بتاله
 بسمت شمالی در میان کوهستان کانگره قلعه ایست و حصانت و متانت مشهور و پادان
 قلعه نگر کوٹ مکانی است منسوب به بهوانی زیارت گاهه تقدین و سال دوم رتبه یکم ایام
 مهر و دوی ماه فروردی مردم از دور دستها راه یکساله طی کرده زیارت می آیند و کام دل

در مسرت افزا +

رشیدی و هفت سال سجاده اراکے گردید بعد حلقش گورو ہر راسے کہ گوردتہ نام پدرش در ایام
 حیات گورو ہر گوبند پیمانہ مختصری پر کر دہ بود بجائے جد بزرگوار ششہ ہفتدہ سال معتقدان
 را رہنمائے نمود بعد او گورو ہر کشن پسرش خورد سال سہ سال بر سجاده نشست پس او تیغ
 بہادر خلت خورد ہر گوبند یازدہ سال سجاده نشینی نمود آخر الامر مد قید امرائے بادشاہی درآمد
 در سال ۸۱۰ ہجری مطابق ہندھم عالم گیری حسب الحکم عالم گیر بادشاہ در شاہجہان آباد کشتہ شد
 اکال کہ این نسخہ تخریری در اید گورو گوہند راسے خلف گورو تیغ بہادر مدت بہت دوسال
 سجاده نشین است القصہ از مریدان و معتقدان بابائے نامک اکثر سے صاحب حال و مقبول المقال
 و اہل ریاضات و استجاب الدعوات می باشند خلاصہ عبادت انطا لیمہ مطالعہ انشوار مرشد
 خویش است کہ بسرود و نعمہ میگویند و زمرہ دل فریب می سر ایند اکثر کہ ورت علایق از خاطر
 زایل ساختہ و پرودہ ظلام عواین از دل بر انداختہ اند خویش و بیگانہ و نظر ایشان کیان دوست
 و دشمن نزدشان برابر باد و مستان گیرنگ و باد شمنان بی جنگ زیست میکنند اعتقادی کہ این
 فریق بر مقتدائے خویش دارند و طوالت دیگر کم نشان یافتہ میشود بر نام مرشد خویش کہ ہموارہ
 و در زبان دارند و خدمت صادقہ و وار و عبادت عظمی میدانند اگر شخصی نیم مشبی دارد شود
 و اسم بابائے نامک در میان او ہر چند بیگانہ و نا آشنا بلکہ و زور ہزن دید افعال بودہ باشد او را
 برادر و دوست انگاشتنہ خدمت در خور حال بجا آرند و دو کہ و ہے بتالہ اہل مکانی است
 منسوب بسوام کار تک خلف ہما دیو معبد پاستانی است در بنجا غدیر سیت بزرگ کہ ابش
 از لطافت و گوارائے باب کوثر دم مساوات می زند و او اہل تا او اسطمیزان کہ زبان اعتدال
 لیل و نہار و موسم مسرت اہل روزگار است ہزاران ہزار درویشان ریاضت کیش و بسیار از
 بسیار متاضان اخلاصت اندیش دران مکان نزول کر است میکنند و طبقات خلایق از وضع
 و شریف صغیر و کبیر موزن و مذکر از اطراف ممالک آمدہ تاشش روز اجتماع مینامیند اکثرت
 و انبوس طوالت اتام و نجوم از دھام خاص و عام فرنگ و فرنگ میگرد و دوجہی از زیارت
 و مصاحبت و دریشان خدا گاہ بمطلب دنیوی و آخروی کامیابی شون و فریقی از موصلت
 و مجاہدت و مستان ہنگام مسرت و انبساطی آریند و گروہے از مشاہدہ ہجوم اصناف
 مردم بر بدلیج قدرت افریہ کار جل شانہ پی می برند و جماعتی از نظارہ جمال ماہ رویان پری سپیکر
 ۱۱۰۰ ہجری با سند بطوس مطابقت ندارد و سہ ہندھم بطوس عالم گیری موافق ششہ ہجری می باشد و مقبول المقال

و معرفت مرزبان بحر امواج گوناگون سخنان بود و اکثری از طولایف انام از خاص و عام مرید
و معتقد او هستند و اشعار هندی آنرا که در حقایق و معرفت و وحدانیت گفته است ورد و وظیفه
خود دارند و بادشاهان هزاره دارش کوه در ایام حیات خود اکثر اوقات بان معارف آگاه ملاقات کرده
بیان معرفت الهی در میان می آورد و چنانچه از محاورات طرفین چندر بهان منشی شاه جهسانی نسخه
در فرس ببارت مرغوب بقید تسلیم آورد و وارده کرده بتاله بر لب دریای راوی مکان بابا
نانک است که تاحال اولادش در آنجا سکونت دارد و در زمان خویش قافله سالار مساکت حقیقت
و مشغله دار طریق طریقت مظاہر تجلیات انوار الهی مشاهد اشراقات اسرار نامتناهی بود و انشا
هندی در حقیقت حق وحی مطلق گفته وحدانیت الهی عبارات و آنهمه دستورات لایحه ثابت
کرده و گویند که این برگزیده افاق در سنه هزار و پانصد و بیست و شش بکرماجیت مطابق مذهب
و هشتاد و هجری در زمان سلطان بهلول لودی در مکان تلونڈی راسے بهونہ سعادت ولادت
یافته بهمانجا در خانہ جدابادری می بود چون در ازل مور و فیوضات الهی بود و در خود سالکی علامات
کشف و کرامات و آیات خارق عادات از دینصه ظهور رسید و بسیاری مردم اعتقاد آوردند و
اکثر اطراف گیتی را سیر کرده در قصبه بتاله آمد که خداگر دید و در دیهی از دیہات بتاله بر آب دریای
راوی اقامت ورزیده غلغلہ خدا شناسی و تاثیر کلامی شهرت پذیرفت و عالم عالم خلایق از اطراف
ممالک آمدہ مرید شدند و از نزدیکان انتخاب مردانہ نام مطرب بود که اشعار این مقرب در گاہ
افریدگار در سرود و نغمه باین و لغزب گفته مردم را در دام عقیدت می آورد و ان پیشوا سے
خدا شناسان در عهد سلطنت سلیم شاه افغان در عمر باین هفتاد و هشتاد و سالگی جهان گزران را
پدر و دمنود اگر چه بکمید اس نام خلف بر شید داشت اما چون دولت معنوی نصیب او نبود لهذا
لبنہ نام کھتری عرف تر من را که از مصاحبان و مساز و نزدیکان ہماز بود گور و انکد خطاب
کرده در وقت نزع قائم مقام خود گردانید و مدت سیزده سال سجاده نشین بوده رحلت نمود
چون پسر داشت امر داس عرف بهیلہ را کہ دامادش بود بر سجاده نشاند و مدت بیست و دو سال
بر ہمنام خلق پرداختہ قالب ہتی کرد اگر چه اولاد داشت اما در وقت رحلت را داس عرف
سودھی داماد خود را بجائے خود نشاندا و ہفت سال سجدہ گاہ مریدان بود بعد ان گور و ارجن خلف
او سجاده نشین گشتہ بعد مدت بیست و پنج سال رخت ہستی بر لبست پس او گور و ہر گویندہ خلف

دیپالی وال تاج کلانور مزار نظر انوار شاہ شمس الدین دریائی است کہ از واصلان در گاہ احدیت
 بود از خوارق عادات ایشان طرفہ نقلہاے حیرت افزا کنندہ از انجملہ آنکہ در زمان حیات ایشان
 دیپالی نامی ہندو از خدا و نزدیکان بود و نسبتے ایام غسل گنگ در رسید و طوالت ہنود روانہ
 شدہ و دیپالی بجانب حضرت رخصت سفر گنگ خواست آنحضرت رخصت نہادند و فرمودند
 کہ روز مہمہ و کہ برگنگ جمع می شود و یاد و نامذخون آن روز در رسید و دیپالی التماس نمود کہ فرمودند
 کہ چشم پوش چون او چشم پوشید خود را بکنار گنگ دید و نہ برادران و خویشان خود کہ پیشتر رفتہ بودند
 ملاقات کرد و باتفاق ان جماعہ غسل نمود و ہمگنان او را در انجا دیدند ہمان زنان او چشم و اگر وہ خود
 را بملازمت آنحضرت دیدہ حیران کار خویش گردید بعد از ان کہ برادرانش از سفر گنگ بسان بید
 او را در وطن دیدند ہر کدام بر زبان آوردند کہ دیپالی در سفر ہمراہ ما نبود اما بر ہمہ باتفاق او غسل گنگ
 کردیم و نیز در وقت مراجعت ہمراہی نہ کردہ و پیشتر از ما بسکن رسیدہ آخر الامر بر حقیقت کار
 واقع شدہ بر طور خارق عادت ان ولایت پناہ حیران شدند و بدین ترتیبکہ بعد چند سال
 از ارتحال ان واصل در گاہ ایزد متعال در و در گران با مہر حاکم کلانور درخت سرس کہ نزدیک مزار
 بود بر پدہ برائے کار عمارت گنجت گنجت ساختند بقدرت ایندی ناگہان او از میہیب
 برآمد و زمین بتزلزل گردید و تنہ آن درخت خود بخود برخاستہ ایستادہ و در و در گران از سنج
 این سانحہ ہولناک گریختند و آن تنہ درخت باز سر سبز شدہ برگ و شاخ بر آورد و این قصہ
 نادرہ در انکاف گیتی مشہور گشت و باعث از ویاد و اعتقاد طوالت انام بجانب آن زبہہ اولیائے
 عظام گردید و اکنون مزار نظر انوار زیارت گاہ صدقار و کبار است و در ہر شب جمعی انخصوص شب
 جمعہ ماہ نور خلائق کثیر مذکور و نوشت از نزدیک و دور بطواف می آیند و نذرات نقد و جنس و شیر و
 برنج و بالیدہ روغن و مشک و امود میسگذاشتند و ہر کدام بازوے حصول مامل نذری بندند و
 بارادت اتہی مرادات حاصل میشود و برخلاف مزارات اولیائے دیگر خدمہ و مجاوران مزار جماعت ہنود
 از اولاد دیپالی مذکور ہستند ہر چند اہل اسلام بمذراف جماعہ ہنود سعی کرد و می کنند چون نظر خاص
 آنحضرت بر دیپالی مذکور بود ہمیشہ فیروز و تاحال ہمان جماعتہ بمجاورت قیام دارند و نزدیکے آن
 دہیان پور مکانی است کہ سردار باب حال و قال و مور و فیوضات ایندی و ابواللال بابالال
 در انجا سکونت داشت و در زمان خویش صاحب عرفان و شناسائے یزدان و در گذارنش حقیقت

تمام پنجاب را از آثار خان اجاره گرفت و باتفاقی که روداد بشرف اسلام مشرف گشت و باعث پیش اندوختن و در سینه هشت قصده و هفتاد و هفت هجری و یک هزار و پانصد و بیست و دو کمر اجیت با جازت تا آثار خاں نقبه بنال که در آن مکان ویرانه و جنگل بود اباد گردانید و جهت تسمیه آنکه در هنگام طرح شهر مشکون خوب نشد از آنجا موقوف کرده در نزدیکی آن بر پشت بنائے معموره انداخت چون بزبان پنجاب مبادله را بنال گویند بنا بر تبدیل جای این شهر به بنال موسوم گردید و جنگل بری نموده بسیاری دیهات طرح انداخت و زراعت بکار رفت و پرگنه مقرر گشت رفته رفته کمال بحال رسید که حاصلش بچهل خانه گنج قارون میرسد و گنج پر ویزدم مسادات میزند و در بدایت حال آبادی قصبه چندان نبود شمشیر خان خوجه سر که در زمان محمد اکبر بادشاه که وری آن پرگنه بود عمارات حاکم نشین و تالابی فیض اموده باغی مطبوع احداث نموده رونق افزا گردانید و روز بروز آبادی شهر آنسوی پذیرفته معموره و لفریب گشت بعد از شیخ مشایخ که وری از احداث عمارات متعدد و باغ و لفریب باعث و فور آبادی گشت اکنون در عهد عالم گیر بادشاه مرزا محمد خان که کمال خطاب وزیر خانی دارد و در زمان بودن خدمت امانت این پرگنه سینه دوازدهم عالم گیری دکانین بازار نچخته ساخته و باکی را^{۳۱} و سبحان سنگه قانونگو^{۳۲} و پسران ایشان منازل دل فریب و کاروان سرا و پوره تعمیر نموده و نیز قاضی عبدالحی عمارات سنگین و بازار کاروان سرا و مسجد جامع و باغ احداث کرده باعث افزونی رونق و معموری شده و گنگا دهر خلف میرانند و سیر چاه پخته ساخته بر چهره بازار خاں زیبا انداخته و نیز باغچه و چاه زینه دار و سواد قصبه بر راه لاهور احداث نموده چون آب این هر دو چاه باب گنگا دم مسادات میزند از نیچته بانی آن مانگنکا دهر گویند اگر چه در حاشی شهر حدائق مطرا و ریاض فرخت افزا بسیار است اما مانگنکا قانونگو^{۳۳} باغی بتقلید شالار پست و بلند مشتمل بر سه مراتب بنایت مطبوع ساخته و مرتبه بالا مشرف بر تالاب شمشیر خان است و از طراوت و نظارت نظر فریب نظار گیان فرج بخش تماشا یان و درون شهر و حوالی آن خوابگاه بسیاری اولیا است مثل زبده و اصلان درگاه بابوی شهاب الدین بخاری و شاه خراب و شاه اسمعیل و شاه نعمت الله و شیخ المهداد که هر یک در زمان خویش رتبه ولایت داشتند و دو کمر و سه در موضع سالی مرزا شاه بدالدین است که سلسله ایشان به پیر پیران حضرت میران محی الدین میرسد و چهار کمر و سه بنال در موضع

۱) ایش قصده و هفتاد و هشت (۲) بسبب (۳) باکی رام (۴) قانونگویان (۵) جوهره

با ولایت بهم آغوش داشت و از غزنین همراه سلطان محمد آمده در لاهور رخت هستی پرست
 و سلطان فتح لاهور از برکات قدوم ایشان میدانست و نیز دیگر نزدیکیان جناب صدریت در آن
 شهر آسوده اند و مقبره معظمه حضرت جهانگیر بادشاه از وی دریا کے راوی نزدیک شاہدرہ واقع است
 و مقابل آن مقبره اصفت خان ابوالحسن جهانگیریت اگر چه در حاشی شهر فراوان باغ دل کشاد
 هزاران گلشن فرحت افزا است اما باغ شالامار که حضرت شاہجہان بادشاہ بقلیل باغ کشمیر احداث
 فرموده اند دل فریب نظارگیان است چون اندکی از شهر و از سلطنت بقلم آمده برائے سیرانی
 سخن شطری از قصبہ جات این صوبہ مینویسد کہ دو و ابہ بست جالند ہر قصبہ ایست پاستانی
 و نزدیکی آن خواب گاہ ناصر الدین کہ در زمان غولیش رتبہ ولایت داشت مدایم تابلان خلایق
 بزیارت فرماید بجومی آرند و نیز در حوالی آن قصبہ مزار شیخ عبداللہ سلطان پوریت کہ بفضایل
 کمالست مشہور و معروف و در زمان مسلمان روای سلیم شاہ بخطاب شیخ الاسلامی مشہور و
 معروف و در عہد خلافت ہمایون بادشاہ و محمد اکبر بادشاہ و محمد الملک خطاب یافتہ بود
 و دین دواہ قصبہ بچکارہ نیز متقدمین است سرریاض و درس و دوریہ و پنج تولیہ و چہونہ
 و چہرہ سفید و فوط طلا دارد دیگر پارچہ نیک گزیدہ می شود و چہیت دولائی و کار بادلہ و سلطان پور
 بہتر کنند و در دواہ باری ہیبت پور پتی پرگنہ ایست اسپ عراقی آسا در آنجا پیدا کے یابد
 بعضے را دہ ہزار و پانزدہ ہزار روپیہ قیمت می باشد و در چک گور و ہر گونہ از توابع پستی
 ہیبت پور باغ و تالاب خوبی است و در وزبیا کی خلایق کثیر بجومی آرند و در دوسہ کرمے
 ان رام تیرتھ بعد متقدمین واقع است و چند کرمے ان بتالہ قصبہ ایست دل کشا و مہموہ ایست
 خوش آب و ہوا بانی این شہر رائے رام دیو بہتی است کہ زمیندار کپورتھل و رئیس قوم خویش بود
 گویند کہ نوبت بحکمت آبی در پنجاب نوعی طوفان جو خش بر زد کہ از دریا کے ستلج تا دریا کے
 چناب تمام زمین آب نشین و عمارت قصبات و دیہات مہدم و بسیاری ذی حیات منعدم
 گردیدہ بعد رفع طوفان مدتی ان سرزمین ویران بودہ بعد مدت در بعضے جا آبادی ماصورت
 گرفت چون مغول بلخ و کابل در ہر سال بروایت پنجاب ترک تازی مینمودند ازینجہت این
 ولایت خراب و ہر طرف ویرانہ و عالم عالم زمین خرابہ میماند و حاصلات و مزروعات چندان
 نبود در عہد سلطان بہلول گودی کہ تا تارخان صوبہ دار لاهور گردیدہ رائے رام دیو بہتی ببلک ننکہ

(۱) دہلی دہم سکندر بودی +

و امنیت از دزد و رهن مشهور است گویند که ولایت ملتان در عهد خلافت سلطان علاء الدین
ثانی والی دہلی از تصرف او بدر رفته بقوم لنگاہ تعلق یافته بود سلطان حسین لنگاہ فرمان روا
ملتان در زمان حکومت خود از کر و کرکوت تا مانکوت در جاگیر ملک سہراب غیرہ بلوچان کہ از کج کمر
نزد او رسیدہ بودند مقرر ساختہ بود اما در عهد خلافت جلال الدین محمد اکبر بادشاہ راجہ تو در مل
دیوان اعلیٰ ان ولایت را بر بلوچان مسلم داشتہ در میان خراسان و ہندوستان یک محکم مقرر
ساخت و در حد و دہر و کشور سد باستحکام انداخت جنوب رویہ ملتان بہکمر قلعہ ایست متین
و حصنی است حصین در پاستانی نامہائے منصورہ می نویسند و گیسندہ پانچ رود پنجاب
یکتاے گزیدہ در حواشی ان قلعہ میرسد و دو تخت شدہ و دو حصہ جانب جنوب و یک حصہ
طرف شمال قلعہ مسطور میگذرد حصانت و متانت ان تی الاکاف مشہور است لشکر ہارا
یکبارگی برودست یافتن دشوار دران دیار تابستان با قراط و باران کم شود میوہ گزین باشد
میان سیوی و بہکروشٹی است فراخ ہنگام تابستان نہ ماہ سموم دار و چون دریائے سند
در چند سال از جنوب بہتال گراید و آبادی دیہات خراب سازد از نجیبت خانہ از چوب حسن ساختہ
بسر بلند و رواج عمارت پختہ و خام کم است طول این صوبہ از فیروز پور تا سیوستان چہا صد
کرہ و عرض از خط پور تا جیسلیہ صد و بیست و پنج کرہ و درازی از صد گہرہ تا کج مکران ششصد
و شصت کرہ و خاور رویہ پیوستہ بسر کار سہند غرب رویہ کج مکران شمالی شورکوت جنوبی صوبہ جمیر
سرکار ملتان و دیپالپور و بہکرسہ سرکار شمل بر نو دوشش حال بست و چہار کر و چیل و ششاک
و پنجاہ و پنچہزار دام داخل این صوبہ است *

صوبہ ارسلطنت لاہور

لاہور صریست متقدمین بر کنار دریائے راوی آبادی از راہ بوخلف راجہ رام چند نسبت
میدہند بعضی تواریخ لاہور و ہماوند نیز مینویسند چون از گردش چرخ دوار بعد امتداد دوار
در ارکان آبادی ان انہدام روداد قبلی نشان معموری ماند دارالحکومت این ولایت شہر
سیالکوٹ گردید بعد از انکہ سلطان محمود غزنوی فتح ہندوستان نمود ملک ایاز کہ منظوم نظر سلطان
و در خوبی و فراست بے ہمتا بود بہ آبادی آن شہر متوجہ شدہ قلعہ پختہ احداث نمود و شہری تجرید
آباد کرد و شہر را سلطان خان نامید و ملک پسرش نامگذاری کرد

زاد بوم ایشان قصبه کھوتوال نزدیک ملتان واقع است در سر آغاز برنای بدانش مولوی رسمی
 سرگرم بود و در ملتان اتفاق خواجہ قطب الدین محمد بختیار را دریافته فراوان فیض اندوخت و
 ہمپای ایشان در دہلی آمدہ بارادت کامیاب گشت و بعضی گویند کہ بستوری خواجہ از ملتان
 بقندہار و سیستان رفت و تحصیل علوم پرداخت بعد ان ببلارست خواجہ در دہلی رسیدہ
 سخت رباخت با و آویزش بالنفس امارہ نمودہ فیروز منہ گشت و برخصیت خواجہ و قصبہ ہانسی
 آمدہ اقامت در زیدہ خواجہ قطب الدین در وقت رحلت فرمود کہ خرقہ و عصا و غیرہ انچہ از پیر
 رسیدہ بشیخ فرید الدین سپارند شیخ از اصفاے این معنی از ہانسی بہر دہلی آمدہ امانت برگرفتہ مراجعت
 نمودہ در متن طرح اقامت انداخت و فراوان کسان از فیض بخشی ایشان کامیاب شد نہ چون
 از برکات نظر کیمیا اثر ایشان تودائے خاک شد کہ دیدن گنج مشک مشہور شد نہ روز شنبہ پنجسم محرم
 سال ششصد و شصت و ہفت ہجری در متن جہاں ناپایدار را پدرود نمود الفصہ سرکار دیپالہ
 تابع این صوبہ است قوم و تود و گر و گوجر و غیر ذلک دران سرزمین سکونت دارند و تہجد و
 تقنن مشہور چون در ایام بارش دریاے و ستلج در محال این سرکار رسیدہ بر سطح زمین
 چند فرخ در چند فرخ بہن و عریض میگرد و اکثر اطراف ان نواحی زیر آب می آید و ہر سال
 طوفان نوح دران نواح بظہور میرسد و بعد پیر رفتن آب از بس رطوبت و سیرابی در تمام ان سرزمین
 جنگل اینوہ سر ہری ارد حتی کہ پیادہ بدشواری قطع را میکند تا بسوارچہ رسد بدین جہت ان دیار را
 لکی جنگل میگویند و مفسدان مسطورہ بتقویت دیا کہ در اماکن و مساکن انہا چند تخت شدہ
 جاریست و پناہ جنگل دشوار گذار کہ فرسنا طول عمرض دارد مصدہ مہندی و قطار الطریق و
 دزدی میشوند و دست امرائے ہادشاهی بتادیب و تخریب انہائی رسد و درین دیار زمستان
 باعتدال و تابستان بافراط شود و در خلیت زراعت جواری و در زنج گندم پیادے یا بدغوب روتہ
 ملتان و پنج کردے ان روی آب چناب ولایت بلوچان است درین الوس دورین ہستند یکے
 دودائے کہ یکجاسی ہزار سوار و پنجاہ ہزار پیادہ با خود دارد و دیگرے ہوت کہ بست ہزار سوار و
 سی ہزار پیادہ را سر دار است و ہر دو با یکدیگر تخالفت و تنازع دارند و بر سرحد و آفرینش کنند
 و از قبول اطاعت ہادشاهی و ادائے پیشکش مقرری خود را و ولایت را در مان میدارند و
 وکلای ہر دو کس وارا حکومت ملتان حاضر بودہ بتقدیم احکام ہادشاهی و اقدام ادا امر صاحب
 صوبہ قیام دارند ولایت بلوچ از دہنور آبادی و نکثیر مزارعات ہر دو فصل فراوانی حاصلات

غالب آمده و به برکات ان مرات ضمیمه اخلا یافت و بانوار شمع عرفان شهبستان باطن روشن
گرفت باتفاق که روداد بقوم جست که هر که آویزش گردید سلطان سرور و میان دهم و نادرش درجه
شهادت یافت سندی بی بای زوجه آنحضرت تاب جدائی نیاورده رخت هستی بر بست و میان
خلف ایشان که خور و سال ویتیم ماند نیز آنجانی شد و در دامن کوه مدفون شدند و بزار شهید
شهرت گرفت از اتفاقات حسنه تاجر از قندار بست^۱ ملتان می آمد چون نزدیک مزار
مسطور منزل گردنا گمان پائے شترش بشکست تاجر از برداشت باران شتر عاجز آمده
بزار شهید نذر بست بارادت الهی همان وقت پائے شتر درست شد و تاجر اعتقاد آورده
نذر بایفارسانیده محل بر شتر بسته راهی گشت و این مقوله نادر اطراف مشهور گردید و از آن
زمان ان مزار بزرگ و از زیارت گاه خلایق گشت و علاوه ان که کسی یکے نابینا و دویم مبروص و
سویلی نامرد مجاورت مزار اختیار کرده استدعا دفع علل خود نموده بقدرت ایزدی نامرد و جویست
و مبروص تندرستی و نابینا بینا یے یافت و موجب مزید اعتقاد طوایف انام گردید و این
سانحه غریبه شهرت پذیرفت چون نابینا یے مذکور را کاه و کلنگ و بادی النظر بنظر درآمده
ان سه کس بدین نام مشهور شدند و اولاد انهارا که مجاورت مزار دارند تا حال کاه و کلنگ نامند
القصد عالم طبقات خلایق از اطراف ممالک و اکانات گیتی بطوافت ان مزار پراوار رسیده
نذرات میگردانند و استدعا حصول مرادات میکنند و حکمت ایزد جان بخش مرام خلایق
حاصل میشود علی الخصوص در برادر ایام زمستان از هر طرف مردم بسیاری آیند از شهر ملتان تا مزار
که فاصله زیاده از چهل کوه واقع است تمام راه آدمی صوفی شود و هجوم خلایق دران راه انقدر
میشود که تحریر راست نیاید و قصبه اورنج خوابگاه شیخ جلال پور سید محمود بن سید جلال بخاری
مشهور بخند و مچانی است شب برات هفصد و هفت بجری بحر عمه وجود آمد مرید و خلیفه
پدر بزرگوار خود است از شیخ رکن الدین ابوالفتح سهروردی نیز خلافت یافت و در وادی شیخ
نصیر الدین چراغ دلی را دیده فراوان فیض اندوخت چهارشنبه عید قربان هفصد و هشتاد
و پنج آتشچی پیکر بر انداخت در ویشان ملنگ و دودا یے سراپا بر نهی از میدان ان جناب
در هر جانب هستند و ذکر علی مینمایند و در شهر ملتان عرفان اجدادین سرکار و بیابان پور حاور رویه
ملتان خوابگاه شیخ فرید الدین گنجشکر پور جلال الدین سیدمان از زاد و فرخ شاه کابل است

(۱) بدین سمت یے آید (۲) مرام بخش مراد

وچیل ونہ لک و ہفتاد ہزار دام داخل این صوبہ است *

صوبہ دارالامان ملتان

صوبہ دارالامان ملتان از شہر ہائے پاکستان است و قلعہ خشین دارد و ہر گونہ مردم در وہاں
و گوناگون اشیائے ہر دیار بہ بیچ و شرا میر و واسپ تازی نژاد براہ قندہار از عراق سوداگران
سے آرند و در ان شہر بفر و خت می رود و ہوائے زمستان با اعتدال نزدیک تابستان گرا
افراط دارد و بارش کم و اہل ان زبان لاہور و سندھ ایختہ دارند قالی و شطرنجی گلزار و چہیت
بہ تقلید بندرنیکو سازند و درون قلعہ خوابگاہ شیخ بہاوالدین ذکر کیا المشہور بخندوم العالم واقع است
و ہر نماز مظہر انوار گنبد بلند از خشت و چونہ برافراختہ اند این شیخ پور شیخ وجیہ الدین محمد
بن شیخ کمال الدین علی شاہ قریشی در سال پانصد و ثشت و پنج ہجری در کوت کرور سعادت ولادت
یافت و در دور سال ایشان پدر بزرگ دار خلعت نمود شیخ بدانش اندوزی اشتغال و در پندہ
علوم رسمی تحصیل کردہ اختیار سفر نمود و بعد سیر ایران و توران در بغداد رسیدہ شہنشاہ شہاب الدین
سہروردی ارادت آورده و پایہ خلافت یافت شیخ عراقی و میر حسینی از وفیض برگرفتند از بغداد
در ملتان رسیدہ اقامت و رزیدہ بسیاری از معتقدان ارادت اوروند فیض یاب شدند شاخ
فرید الدین گنج شکر فراوان دوستی داشت و مدتی با ہم بودند ہفتم ماہ صفر سال ششصد و ثشت
ہجری نورانی پیری نامہ سر بہر آورده بدست شیخ صدر الدین خلف ایشان بدرون فرستاد
حضرت شیخ ان نامہ را بر خواند و جان بحق تسلیم نمود و از چہار کنج خانہ اواز بلند شد کہ دوست
با دوست پیوست بسادہستان شکر حیرت افزا از ان حضرت بر زبان صفا رکبہ است
نان دیار شیخ صدر الدین عارف پور شیخ بہاوالدین ذکر کیا در سنہ ہفتصد و نہ ہجری رحلت نمود
شیخ لیکن الدین پور شیخ صدر الدین عارف و شیخ یوسف کر ویزی و شیخ موسی گیلانی و شمس الدین
تبریزی و بسیاری از اولیائے در ان شہر سعادت بہر اسودہ اند و نماز مظہر انوار ہر یک زیارت
گاہ خلایق است چہا کہ وہ ملتان جنوب رویہ سید زین العابدین پدر سلطان سرور است
در ایام تابستان مردم از اطراف ہر اے زیارت آمدہ مجمع عظیم کنند و چیل کہ وہ ملتان
غرب رویہ و امن کوہ بلوچستان انطرف دریائے سندھ خواب گاہ سلطان سرور است
این سید زادہ در اغاز برائے ریاضات شاقہ و عبادات مالا یطاق بر نفس امارہ زیان کارہ

دانه بسان انار دانه برارند و بخوردن افت رسیده دهند بقدرت الهی پی یابد و این جگر خوارگان نفعی
جاد و دافسون میدانند اگر سنگ آسیاب گلوبسته در دیا انداخته نشوند فرو نمیشود و در آتش نمی سوزند
انادانیان کار چون میدانند که یکے ازا نهارا ازین روش باز دارند بر هر دو تحقیق او داغ می
نهند و چشم آن را بنمک انباشته در خانه تا پهل روز او بخت دارند و طعام بے نمک بخورند
دهند و برخی افسون خوانند ازین عمل از جگر خواره افسون خود فراموشی شود و از روش خلیش
بازی آید و جگر خواره اکثرے از زنان می باشد و بعضی مرد و اسبب این خدا نادرسان
به چشم خود دیدم که جگر طفلان نو نهال باغ زندگی را بر میبند اگر چه این خدا فراموشان در هر بلا می
باشد و اما در بلاد تہتہ بیشتر باشند مہتا ذکر و ہے تہتہ ہنگام گرج مکانی است منسوب
در گامیان شمال و غرب نزدیک دریائے شور از دشواری راہ بیابان و نایابی آب و رہزنی قوم
بہیل رسیدن ہر کس در آن مکان دشوار است مگر بعضی از فقیر خاصہ شناسی سراپا برہند
احتیاج گر سنگی و تشنگی نموده در انجا رسیدہ پرستش گری نمایند و در آمد و شد کہ زیادہ از پانزدہ روز
می کشد تصدیعہ بسیاری یابند **کار سیوستان** تاج این صوبہ است بر کنار دریائے سند
و درین حد و کولابی است بزرگ دوروزہ راہ درازوان را مسجور خوانند و بر فراز آب زمینہا
ساختہ برخی از ماہی گیران سکونت دارند و زندگی خود بہ بیشتر ماہی گیری بسر بند چنانچہ در ولایت
کشمر نیز ہر روزے آب دل زمین میسارند و درین صوبہ از حد و ملتان و اوج تا تہتہ و کج مکران
شمال رویہ کوہ ہائے خار بلند و مسکن اقوام بلوچ و بعضی افغان و جانب جنوب از اوج
تا گجرات کوہ ہائے ریگ و موطن گروہ ہستی کہ بنگاہ رئیس انہا جیلیر است و از دیگر اقوام اچیت
و از بہک تا نصیر پور و امر کوت مردم سیو ^{دیں} سیدہ و جارجہ و دیگران توطن دارند و بزرگ ترین
دریائے سند است ہاؤرگانان از ملتان و بہکرا موال و اطفال براہ دریا بکشتیہا بہ تہتہ می برند
بلک مسافران و متروان بل عساکر گران بدان راہ دریا بجانب تہتہ میر و ند کم وقتی خواہد بود کہ
براہ خشکی لشکر ہائے گران رہ نور و انطرف شوند اما از دشواری جنگ دنیا بے آب تصدیعہ
می کشند طول این صوبہ از بہکرا تا کج مکران دو صد و پنجاہ کروہ و عرض از قصبہ بدین تا بند لہری
صد کروہ شرق رویہ گجرات احمد اباد و غرب رو کج مکران شمال بہکرا جنوب دریائے شور سرکار
تہتہ و سیوستان و نصیر پور و امر کوت چہار سرکار مشتمل بر پنجاہ و ہفت محال پنج بند و نو کروہ

شمالی جانور و ایدر جنوبی بندر دمن و کنبایت سرکار احمد آباد و پتن و بادوت و بهرونج
و بروده و چانپانیر و گو دهره و سورته و اسلام نگر عرف مارنه سرکار مشتل یک صد و هشتاد
و هشت محال سیزده بندر و پنجاه و هشت کردوسی و هفت لک و نود هزار دام در حال این
صوبه است *

صوبه رختمه

دیرین ولایت در پاکستان زمان برهن آباد نام شهری بزرگ تختگاه بود قلعہ ان هزار و چهار
صد برج داشت هر یک بقاصله یک طناب بعد ان اداپور پائے تحت گردید از برج
و باره ان خزان نشان و هند پس ازان دیول اکنون رختمه و دیبل دارا حکومت است
شهری بزرگ جامع جمیع اشیاء خاصه مرادید و اجناس بنادر خزان و دیرین ولایت سوم بخش
از کشاورز برگیرند و کان نمک و این خزان محصول دهد و درشش کوهی کان سنگ رود است
بقدر بایست دراز و کوتاه بریده بکار عمارت برادر اکثر در بکشتی است و بسیار کوه باشد از
خورد و بزرگ چیل هزار خواهد بود و شکار گور و غر و نیز خرگوش و کوه تا چه و خاک و ماهی خزان در
خوش بر سرخ و جغرات و ماهی است و ماهی راقاق ساخته و کشتیها را برآموده به بنادر و اطراف
برده سود بر گیرند و از و غن بکشتند و بکار کشتیها آید و قسی از ماهی است که ان را پلوه گویند بخوش
مزگی و لذت بخشی کم همتا از دریائے شور و کسند آید و ان را بدم آوردند غیر از این دیار جاک
و دیگر ان ماهی نشان نیست و جغرات گزیده شود و تا چهار ماه مزه ان برنگر و و و گل خزان و میوه
گو ناگون خاصه انبه خوب شود در صحرای پوزه خورد و بهر سجد جگر خواره این دیار مشهور ترنی الاکانت
است بنظر افسون جگر نرم خصوص جگر طفل سال بر باید تخصیص در وقت طعام خوردن
بر همه کس نظر او زیاده و غل دارد و بعضی گویند که او را گاه گاه حالتی رود و بهر کس که نظر
اندازد بخورد گردد و در ان سال جگرش بر باید و مهم پیشگان بخش کرده بخورد و پیمانہ زندگی
ان بخورد نبریز گردد و جگر خواره هر کرا بخورد یا سجد خورده ساز و پاره ازان بخورد در و در و
افسون برآموزد و بر گفتار که جاندار می درنده صحرایی است سوار شود و بقوت افسون او را
رام گردانند و از دور دستها خبر او و چون گرفتار آید داندگان ساق پائے او شکافته
+ (۱) سر و سب +

پدید آمدن کی خوردان کبوتر دوسے گندہ و برنگ سفید و سیاه بر فراز معبد نشیند و عشرت کند
 و بخلط و نقد زندگانی بسپرد و ان روز مردم شهر فراہم آمدہ گوناگون خوشبوئے بسوزند و از
 مقدار سپیدی و سیاهی او اندازہ باریش گیرند از سیاهی باریدگی و از سفیدی خشکی تفویض کنند
 پیوستہ آن دوار کا کہ ان را جگت نیز گویند معبد است مشہور چون سری کشن از متہار برآمدہ
 در ان مکان رفتہ توطن گزیدہ بود از پنجہست بزرگ نیایش گاہ دانند نزدیک ان قصبہ کاظمی است
 مسکن قوم امیر از کیش ہندو خارج اند چختہ ہمہ کس میخورند و حسن فراوان دارند چون حاکم نو در انجا
 میرسد پیمان برمیگیرد کہ از تا پار سائی زنان مواخذہ نکنند ان اختیار آبادی میکنند و الا
 قصد بر آمدن دارند و ترک وطن میسازند متصل ان زمینی است بدرازی نو کہ وہ پیشتر از موسم
 بامان دریائے شونہ بچو شد و ان زمین را فرو گیر و چون باریش فرو نشیند رختی نہد ان زمین خشک
 گردد و نمک فراوان شود و کچھ ولایتی است جدا گانہ عرض و طول ان دو صد و پنجاہ کرہ مغرب
 رویہ سند است در بیشتر ریگستان شتر و بز بسیار شود اسب تازی نژاد ان ولایت مشہور
 است گویند باز رگانی براہ دیائے اسپان عربی می اورد ناگہاں جہاز بر شکست و صد اسب
 او بر تختہ بکنارہ برآمدہ درین ولایت رسیدہ تا حال نسل ان اسپان در ان حدود است
 القصہ درین صوبہ ہوا معتدل بیشتر ریگستان است و کشت کار جواری باجرہ و مدار خورش
 بر ان مزروعات ربیع کمتر شود گندم و دیگر غلات از مالوا و اجمیر و برنج از وکن اورند پیرامون
 مزروعات و باغات ز قوم ہرلش اند و حصاری حصین بردی کارایہ درین صورت این دیار
 دشوار گذار است و از انہوی درخت بشکار عشرت نتوان کرد از انہوی درخت انہ
 و غیرہ یک بستان توان شمرد و از بہن تا بروہ صد کرہ انہ زار است و شیرین بردہ و
 برنجی از خامی شیرینی اورد و با بخیر گزیدہ شود و خرپوزہ در بستان و تابستان بہر سدا نگور و
 گل بسیار در صحرا یوز فراوان کہ ہر سال در دام اورند و بصید جنگی آموزند گاوان دیار درخت
 سنجی و تنومندی و نیکو رفتاری و تیز روی مشہور است جختی پانصد روپیہ و افزون ارز و وہمہ
 روز پنجاہ کرہ در نور و دو گزین رودیائے ان ولایت سابر متی و با ترک و ہندی و نربہ و
 پتی و سرتی و ہرن است و دو چشمہ ایست کہ ان را جہنا و گنگا گویند طول این صوبہ از بریان پڑ
 تادوار کا سیصد و دو کرہ عرض از جہاورتا بندر و من دو صد و شصت کرہ مشرق رویہ
 خاندیس و غرب رویہ دوار کا کہ بر ساحل دریائے شونہ است و جنوبی کہ بہر جا پیوستگی دارد

بنا در است و چند بندر دیگر از توابع او دریائے تپتی نزدیکند و دهمفت کر و به دریائے شور
 در شود گونه گونه میوه خاصه انناس فراوان و گلهائے زنگارنگ و افروتنیل خوشبوئے هر گونه گزین پذیر
 آید قومی زرد شسته کیش از فارس آمده بنگاه ساخته منگامه آتش پرستی باین خویش گرم دارند
 میان سورت و نذر باکو استانست ابادان را بنگلانه گویند ولایت معموره خوش آب و هواست
 انواع میوه خاصه شفتالو و سیب و انگور و انناس و انار و ترنج و انبه خوب شود و دهمفت قلمه
 نامور دارد از انجمله سالیله و مولیر مشهور و زمیندار از قوم کچوارا تهر است بهر وچ قلمه گزین دارد
 و دریائے نر برد از پابان گذشته دریائے شور پیوندد و از بنا و مشهور است و چند بندر دیگر
 با متعلق گوناگون پارچه بافند خصوص ایچه مشهور و بازرگانان باطراف گیتی بر بندر کار سورتیه ملک
 جدا گانه بود مرزبان کچا پنجاه هزار سوار و یک لک پیاده داشت بفرمان روائے احمد اباد نیایش
 بجای کرد و خانخانان اکبر شاهی ان ملک را بواقعی در ضبط در آورد از بندر گوگه تا بندر از امر اصد و بیست
 و پنج کر و هطول و از سردار تا بندر دیو هفتاد و دو کر و عسرس دارد دهوائے او سازگار و
 میوه و گل بسیار از بسیار و انگور و خورپوزه نیز میشود و این ولایت نه تخت است و هر جا
 الوسی جدا گانه از افزونی درخت زار و در هم پیچیدگی کوستان طریق که در کشتی دارند چون کده
 سنگین و زیست در نهایت متانت و حصانت سلطان محمود والی کجرات بعد از مرگ ارب فراوان
 ان را بزور گرفت و نزدیک ان قلمه دیگر احداث کرد که در مال قلمه بالائے کوه فراوان چشمه دارد
 و بزرگ معبدیست نیز در نزدیکی ان رود بهادر با دریائے شور پیوندد و ابی چنان نازک شود
 که اگر زمانے در تاب آفتاب نهند بگذارد و در ان نواحی شتر و اسب گزیده شود سومنات
 پرستگاه قدیم و در انکاف شهری تمام دارد و سه کر و بی ان دریائے شور است پنج بندر با متعلق
 و چشمه سرستی از نزد او براید و ان مکان را از بزرگ ترین اماکن شمارند مشهور است که پیش ازین که
 قریب پنجاه سال میگذرد و پنجاه و شش کر و اوم از قوم جادوان در میان دو دریا که سرستی
 و هرن باشد خدا خند باد میزد و افتاده فرو شدند و در نیم کر و به سومنات سبها لکا مکانی
 است بزرگ سری کشن را از دست صیادی تیر بر پار سیده و بر کنار دریائے سرستی زیر
 درخت پیل انجانی شدند ان را پیل نیز گویند و بزرگ معبد دارند و قصبه مول معبدیست
 منسوب بهادیو هر سال پیش از برسات در روز معین جانوری که بزبان هند سنگه گویند

درآمد که در زمان پاستان تختگاه شهرتین و چندین چانپانیر بود چون سلطان احمد بن سلطان محمد بن سلطان منظر شاه در سنه هشتصد و دوازده هجری سرورارائے فرمانروائے گشت برکنار دریائے سا برمتی قلعه متین و عمارات نوآیین و شهری بوسعت طرح انداخت و با حمد اباد موسوم گردانیده دارالسلطنت مقرر ساخت و چون اودت سی و دو سال و ششماه فرمان رولائے کرد در ایام حکومت خلش بابادی و معموری ان کوشید از نیجهت شهر عظیم گردید و میفرم ان سید و شصت معموره بر منط خاص که هر یک را پوره گویند اباد گشت و ناگویر شهر بار هر یک پیداهزار مسجد و خانقاه و مینار با کتاپاهاے مشگرف در دست و در پوره رسول اباد و نزار شاه عالم بخاریست که بولایت شهرت داشتند و طوایف انام از مریدان و معتقدان بنجاست القصه درین مصر سقفت خانها بیشتر کپیول و دیوار از خشت و چون و برخی از عاقبت مینی سنگین بنیاد پنهان و دیوار کاواک بر سازند و نهانی راه میگذارند که در وقت ضرورت از ان راه بدر رفته نجات خود نمایند و بعضی از باب متول تہ خانہ درست ساخته تمام عمارت خانہ را از چونہ و گچ آچنان تعبیه کنند کہ آب باران پاک و صاف در تہ خانہ کہ بان حوض میازند میرسد و ان را بزبان آن ملک تانکہ گویند و تمام سال ان آب میخورند نقاشان و خاتمندان و دیگر هنر پیشگان میرصدف را چنان کار بندند کہ خط خوش نمودار گردد و قلعدان و صندوق و تہ و جزان بر سازند و زرتاری پارچه از چیره و فوطه و جامه دار و قفل و زر بفت و تات بند و خارا گزیده بافند و گوناگون قماش روم و فرنگ و ایران را تقلید نمایند خصوص قطنی نیکو بافند و بدور دستهار مغانی برند و شمیر و جہر و کپسود و تیر و کمان شالیستہ سازند و خرید و فروخت جواهر و زواہر بسیار شود و نقره از ولایت روم و عراق آورند و در خوش هوائے و یافت گزیده کالاسے بہت است سہ کروسے احمد آباد ^{نور} نقصہ ایست دل کشا و آبگاہ اکثر اولیائے خصوص مزار قطب عالم پدر شاه عالم بخاریست پارچه بانزادہ دست بران افتاده بعضی چوب و برخے سنگ و نختی این تصور کنند و مشگرف داستانی برگذارند تین شهریت پاستانی در سوالہند ایام تختگاه سلاطین انولایت بود و قلعه متین دار دیکے سنگین و دیگرے خشتی در ان زمین گا و گزیده پیدائے یا بد چانپانیر گزین و ژر نیست بر کوچه نیکو و بلند چسند و دوازده دار دیک جا قریب شصت گز بریدہ تختہ بند گردانیدہ اند و ہنگام کار بردارند چند گاہ تختگا بدو و موت از نامور

خود بنیجران متوجه شده بود بمجاریات و مجادلات بسیار فتح نموده چنانچه این دوستان مشهور است
 در زمان پیشین سردار انجاریار اول گفتند که اکنون از دیرباز را ناگویند و خود را از قوم گهلوت
 از نژاد نو شیردان عادل گویانند چون نیگایشان در موضع سیودا ائنگاه ساخت از نیجهت
 احوال سیودا مشهور شدند و بر همین تیمارداری ایشان کرده بود در مصورت برهن نیز گویند
 و مقرر است که را تا بار در وقت جلوس برسد ریاست قشقه از خون ادم دهند در سانبهر
 نمک بس گزیده شود نزد یک شهر غدیر است بزرگ چهار کوه طول و یک کوه عرض اب
 این بغایت شور و درون غدیر بسیاری قطعات زمین بمان شالی مایه است زمین را از کلد
 کنده نرم کرده از آب ان غدیر بلبب سازند بعد پانزده شانزده روز که زمین اب را جذب
 میکند تمام قطعه زمین نمک امودی شود ان را از کلد با کنده برکنار انداخته آب می پاشند
 خاک از جدای شود نمک صاف بری آید نیلگون و سرخ و سفیدی شود و چندین لک روپیه
 را هر سال بفروخت می رود و محصول ان بر سر کار بادشاهی بضبط درمی آید درین صوبه اکثر بوم
 رگیستان و اب دور می براید مدار کشت کار بر ریش ابراست جوار و باجره و موته
 فراوان هفتم هشتم حصه غله بزیوان میدهند نقدی رواج کم است و مزروعات ربیع
 قلیل وستان نزدیک باعتدال و تابستان بسیار گرم اکثر جا کوه جنوبی و جابائے دشوار گزار
 و مسکن قوم کچوا هه و راه دور دیگر را چوتان و سرکشی انجاعة اکثر از رگیستان است که چند
 در چند فرسخ اب ندارد و عا کر بادشاهی بسبب بی آبی یک بارگی تواند در اماکن انهار رسید
 طول این صوبه از انبر تا بیکانیر و بیلمیر صد و شصت و هشت کرده و عرض از نهایت سرکار
 اجمیر تا بانسواره صد و پنجاه کوه مشرق رویه مستقر انجلا فده اکبر آباد و غرب رویه دیپا پور
 تابع ملتان شمالی مقببات شا بهجان آباد و جنوبی گجرات احمد آباد و سرکار اجمیر و چتو رند قندهار
 و جوده پور و ناگور و سردی و بیکانیر هفت سرکار مشتمل بر یکصد و بیست و سه مال و پنجاه و پنج
 کرد و سه لک و شصت هزار دوا م داخل این صوبه است +

صوبه البرکات گجرات

از توابع ولایت گجرات خصوص از توابع سلطان بهادر شاه والی ان ولایت چنان بمطالع

صوبه از پایان گذشته تا با سوره د و صد و چهل کرده عرض از چند بیری تا نذر بار د و صد و سی کرده
شرقی باند هو غرنی بگجرات و اجمیر شمالی نزور جنوبی بگانه سرکار اوجین در ایسین و چند بیری سارنگپور
و بیجا گنده و مند و وگاگون و کو بیری و مهنیدیه و غیره دوازده سرکار مشتمل بر سیصد و نه محال و سی
و شش کرو و نو دلاک و هفتاد هزار دام داخل این صوبه است *

صوبه داراجمیر

اجمیر شهریت قدیم مصریت پاستانی پیوست ان قلعه بمثلی یادگاریت از راجه بمثل
فراز کوچی بسیار دشوار گذار و پیوست شهر کولابی است انا ساگر سه کرده مدور و بس ژرف
بسیاری جانوران ابی هنگ و غیر ذلک در و عمارات بادشاهی برکنار آن و مزار پر انوار خواجه
معین الدین چشتی علیه الرحمة درون شهر برداسن کوه بر ساحل کولاب چهاره واقع است این
خواجه پور غیاث الدین حسن از زبده سادات حسینی است در سال پانصد و سی و هفت هجری در
قصبه سنجار از دار بختان سعادت ولادت یافته و در پانزده سالگی پدر بزرگوار ایشان انجانی
شد ابراهیم قندوری را که از نزدیکان درگاه آئی بود بر و نظر افتاد جذبه آئی در گرفت در حبست
و جوسه رهنوی گردید و در هرون تباع نیشاپور بصحبت خواجه عثمان چشتی رسیده بر ریاضت
اشتغال و رزید و در بست سالگی از شیخ عبد القادر گیلانی یعنی حضرت میران محی الدین
قدس الله سره فیض اندوخت و در سن پانصد و هشتاد و هشت هجری که سلطان شهاب الدین
غوری فتح هندوستان کرده مدد ملی آمده بقصد عزالت در اجمیر رسید و از دم گیری ایشان
گروه کرده مردم بهره برگرفتند روز شنبه ششم ماه رجب سنه ششصد و سی هجری بملک
تقدس خرامش نمودند مزار مقدس زیارت گاه خلایق است سه کرده اجمیر بهر نام کولاب
است بس بزرگ اندازه ژرفائی ان را به یکس نشان نمیدهد پرستش گاه متقدیم است
و بموجب کتب هندان را مرشد جمیع معبد تصور کنند و اعتقاد ان دارند که اگر شخصی غل و
طواف تمامی اکنه شریفه روی زمین کرده باشد تا آنکه درین کولاب غل نسا زد و شتر ثوابیت
چتر قلعه است مشهور از اعمال این صوبه کان جسد در گو گنده توابع ان و معدن مس
در زمین پور عمده مانند دل واقع است و ان قلعه در تصرف رانا بود حضرت جلال الدین محمد اکبر پادشاه

(۱) که در اکر در *

کر دروسی و شش لک و نوزده هزار دوازدل این صوبه است *

صوبه مالوه

اوچین شهریت بزرگ پاستالی تختگاه راجه بکرماجیت که تاحال در هندوستان سنده او
می نویسند در آن مصر بود و وسعت که در آن وقت بوده بسیار از بسیار نوشته اند دریائے شیوپر
پایان او میرود و گزین پرستشگاه بر شمرند و شگفت آنکه گاه گاه موج شیر برزند و مردم وند
از او پراموده او رند و بکار برند و بقدرت آبی بارها چنین بظهور آید چند یرمی از بزرگ شهرهای
پاستانی است قلعه سنگین و سیصد و هشتاد و چهار بازار و سیصد و شصت فراخ سزاو
و دوازده هزار مسجد دارد و گوناگون مردم در او آباد و قومن قصبه ایست بر ساحل دریائے توارزده چپه
آبی در و نمودار گردد و بتجانه ایست بزرگ اگر در و نقاره نوازند از بیرون نشود و هیچ کس نشود
مند و شهریت سترگ دور قلعه او دوازده کوه و مناره هشت منطری در میان در زمان سابق
چندگاه دارالحکومت بود عمارات عالیه یا دگا پیشینان و مزارات سلاطین خلیج در دست شگفت
آنکه گنبد مزار سلطان محمود پور سلطان هوشنگ و تالستان اب تراوش نماید و مردم بدو گردند و
گویند که در آن دیار سنگی پدید آمد که هر چه از فلزات بدو رسد زر گردد و آن را بزبان هند پارس
گویند و مال قصبه ایست در زمان پیشین تختگاه راجه بهوج و دیگر فرمان رویان و لاشکوه بود
القصبه درین صوبه آب و هوا معتدل است در زمستان بجا مه نخته دار و تالستان باب مشهوره
احتیاج کم شود و چهار ماه بارش نخی بسرودی گراید و شبها آبالا پوش از زو افتد زمین این صوبه
نسبت بر زمانهای دیگر نخی بلند و همه گشت پذیر دهر و فصل گزین شود گندم و خشک و شکر
و انبه و خربزه و انگور بهتر شود و در بعضی جا خصوص در حاصل پور تاک در سالی دو مرتبه برده
و برگ تنبول عجایب باشد و در اکثر بیابان فیل فراوان که و سه فرزند آن خود را تاسه ساگی ایفون
بخورش دهند و جمیع مردم و کشاورز و بقال و اهل حرفه و صنایع و غیر ذلک بید است افزاز
جنگ نباشند و گزین دریائے این صوبه نزدیک و سپردگانی و سنده و میتم و گودی و شیوپر
است و در هر دوسه کوه رودی بس صاف و سبک و برکناره هر یک بید با خود رسته و
گلهای رنگین و خوشبو و سنبل و در صحرا کولا بهاد درخت نار با و سبزهای فراوان حول این

۱۱۱ چارکر دروسی و شش لک و نوزده هزار دوازدل *

او بر گذارند و پس نیایش کنند از کوه سبها نزدیک تر بنک بر جوشد و از ولایت احمد نگر گذشته
به برادر دراید و به تلنگانه رود و در انطرف بدریائے شور در شود چون کوکب مشتری به برج اسد اید
مردم از دور دستها اجتماع عظیم کنند و این مجموع در اطراف ممالک مشهور است و دیگر تالی و
قتی است بهر دو نیز نیایش کنند دیگر پورنا از نزدیک دیولگانو تراود و یکسران دوازده کرده بالا
از چشمه تالی براید و دیگر منیا نزدیک دیولگانو جوش برزند القصه طول این صوبه از پتاله تا میراگده
و و صد کرده و عرض از بیدرتا هندی صد و هشتاد کرده خاور رویه میراگده با ختر مہر آباد و
شمالی ہند یہ جنوبی تلنگانہ دہ سرکار مشتمل بر دو صد محال و شصت کرد و بہفتاد و دو لک و نہفتا
ہزار دام داخل این صوبہ است *

صوبہ خاندیس

مرزبان پور مصریست بزرگ دارالملک این صوبہ بر ساحل دریائے بتی گوناگون مردم صفا
بہر در و آباد و در عواشی ان باغات دل کشا فزادان صندل و عود و انواع میوہ گوناگون گلہائے
پیدائے یابد و در تابستان گرد بسیار بر خیزد و در بارش گل و لائے فزادان بود کشت کار بیشتر
جواری و در برخی جاشالی و برنج گزیدہ شود و برگ تنول بسیار و پارچہ سر صیاف و الف و بہیر و
نیک با فند و چانگ و دیو دہیست نزدیک او دریائے بتی و پورنا با ہم پیوند و ان مکان را
بزرگ نیایش گاہ دانند و چکر تیر ہتہ خوانند و با جملہ درین صوبہ رودبار فزادان گزیدہ ترین تالی از میان
بار و گوند و انہ بر جوشد و پورنا نیز از ہما بخار خیزد و دریائے گرنی و بتی نزدیک پرہ با ہم اتصال برگیرد
و ان مکان را بزرگ و انستہ مردم از دور دستہا بہ نیایشگری آیند این ولایت بنام غریب خان مرزبان
خاندیس مقرر کردہ بودند در عہد خلافت حضرت جلال الدین محمد کبیر بادشاہ چون قلعہ آسیر
بہ شمشیر مہنت شیخ ابو الفضل علای تبخیر درآمد و ان ولایت بشاہزادہ دانیال خلف دویم حضرت
بادشاہ مرتست گشت بروفق حکم معلی بداندیس موسوم گردید اکثر زمین داران این صوبہ کولی
و بہیل و گوند طول از بررگانو کہ بہندیہ پیوستہ است تا تلنگ کہ متصل بولایت احمد آباد است
بہفتاد و پنج کردہ و عرض از جامود پیوست بہ برار تا پال کہ بالوہ اتصال دارد و پنجاہ کردہ خاور
رویہ برار و با ختر و شمالی مالوہ جنوبی جالندہ و پنج سرکار مشتمل بر یکصد و دوازده محال و چہل چہا

معتدل و بکر دار ایام بہار روئے بہشت فرحت بخش جان و دل بادش چون باد بہاری طرب
انگیز و بخت خراوش مانند نثار بادہ ثنوت دہ و راحت سپہا ہر فصلش ہر فصل گل تازگی اور
روزگار و ہر صبحش ہر رایہ ارالیش ربیع و بہار مستانش ہوائے نوروزی دارد تابستانش بہار
ربیع بروی کار اور داز آغاز جزا لغایت سنبہ چار ماہ ریزش ابری شود و از ہر قسم میوہ دیکمال
عذوبت پیدا کئے یا بد بعضی میوہ نوعیت کہ در ولایت دیگر نباشد و گونہ گونہ گلہائے مطرا و
باغات و صحراست کہ بشمار در نیاید و غلات ان قدر وافر کہ دایما نرخ ارزانی دارد و انواع اقمشہ ہر
وجوہ و زوہر گر ان قیمت و انتام نوا در سواحل و بنا در و نقایس بحر و بر ازاں مصر بہر سد و سکنہ
ان خوش باش و نیکو معاش و صاحب ثروت و دول و ارباب نعم و قنول حسن دلا و نیز نازنینا
و جمال و لفریب مہ جینان تجرید و گنج طول صد و پنجاہ کروہ و عرض صد کروہ ہشت سرکار
مشتمل بر ہشتاد محال و پنجاہ و یک کروہ و شصت و دو ملک و ہشتاد ہزار دام و احش این
صوبہ است *

صوبہ ہزار

ملکی است میان دو کوہ جنوبی آب و ہوا و کشت کار نیک اردو دین ملک چودھری را
دیکوہ و قانڈوگرا دیس پاندی و مقدم را پٹیل و پتواری را کل کرنی گویند فیل صحرائے فردان
باشد پتار گڈھ سنگین قلعہ ایست بر پشتہ سہ طرف ان را دو دروازہ گرفتہ کہیر لہ حصار میت
سنگین بر زمین در میان ان کوہچہ ایست بد و نیایش کنند در چار کہوی چاہی ایست استخوان
ہر جاندار کی کہ در واقع سنگ شود نزد یک میل گڈھ چشمہ ایست در وچوب و جزان ہر چہ افتد
سنگ شود و در میرا گڈھ کان الماس ایست و پار چہ صورت ناک نیک بافتد و در ایندور
در نرمل کان فولادہ جزان و سنگین او نہائے دل گزین تر باشند و شگفت خردس چنانکہ
استخوان و خون سیہ فام باشد و ان مرغ را کرک نات گویند بسیار بزرگ پرستش گاہ است
آزادشن گیا گویند و این حوضی ایست چشمہ دار پس ثروت بدراز و پہنایک کروہ و گرداو بلند
کوہ اب شور دارد و مایہ آبینہ و صابون و شورہ از و پدید آید و فردان محصول بردہ و دران نواحی
میمون باشند و درین صوبہ بسیار روہاست بہترین گنگ گوتی کہ ان را گوداوری گویند
گنگ ہندوستان را بہاد و نسبت میدہند و این را بگوتم کہ عابد مشہور بود شگرت افشا ہنای

صحرا صحرابریک قبول گوناگون و بیشتر گشت کارشالی و خوراک مردم برنج و ماهی و باد انجان و سبزی است شبانه گاه پخته نگا دارند و روز دیگر غذا کنند و بر برگ درخت تاری بولادی قلم نامها نویسند و خامه پشت برگیرند و کاغذ سیاهی کمتر بکار برد و خوبه سرادرین دیار نیز بر سازند و بارچه گزین بهر سد و داد و ستد بکودی شودان ریزه خر مهره سفید است که از شور و یا پدیداید چهاران را گنده نامند بر سمت جنوب و ساحل دریائے شور در شهر سیر و قوم پور بتجانه جلگه است که راجه اندر سن احداث نموده و تایخ بنائے آن زیاده از چهار هزار سال ظاهری شود و پیوسته آن بتجانه ایست منسوب بافتاب خراج دوازده ساله آن ملک بران خرچ شده بود بلندی دیوار صد و پنجاه دست و پهنائے نوزده دست است سه دوازده دارد و در میان دشوار پسند از دیدن آن بحیرت در شونده و در نزدیک آن مکی است تیر باراج که مردان زنان اساتین بصندل ارایند و زیور بر بندند و زنان جز ستر عورت پیوشند و بسیاری پوشش از برگ درخت سازند و یک زن در هفته چند شوهر برگیرد و زنان آن ملک در وقت جماعت بسان مردان بالا شوند و مردان را زیر کنند و همه کار و بار مردان را زنان سازند و بکار به و مجادله پردازند و گشت کار کنند طول این صوبه یکصد و بیست کرده و عرض صد کرده سرکار جلیسر و بهدرک و کتیک و کلنگ وراجندر و غیره پانزده ستر کار شتمل بر دو صد و سی و دو و خال و چهل کرده و یک لکبه و پنجه ارام داخل این صوبه است *

صوبه خجسته بنیاد اورنگ آباد

از بعضی تواریخ بمطالعہ درآمده که دراز منہ سابقہ این شہر بہ دارانگری مشہور بود بعد از آن گیکر مشہور گشت چون سلطان محمد فخر الدین جونا دلی دہلی تمام ملک دکن بغضطہ آورده قلعہ دیوگیر را دولت آباد نام ہنوادہ دار السلطنت مقرر گردانید بعد سلطان محمدان ولایت بالکل از تصرف فرمان رویان دہلی بدر رفت بعد سہ صد سال محمد خلافت حضرت شاہجہان بادشاہ قلعہ دولت آباد بتسخر درآمد چون حضرت اورنگ زیب عالم گیر در ایام شاہزادگی بصوبہ داری دکن تعین گردیدند در نزدیکی قلعہ مذکور در مکانی کہ مقبہ کھڑکی بود شہر اورنگ آباد طرح انداخت و بے شائبہ تکلف شہر یست در غایت وسعت و مصریت و نہایت منحت ہوایش بسان ہوائے بہشت دایما

چھل کرده و چھل و یک لکبه دام ۱۲۰ کرگی *

با ودفون کنند و در نزدیکی آن ولایتی است که آن را مهاجین گویند از شهرخان بانگ که در آن ملک
 این ولایت است تا دریائے شور بمسافت چهل منزل رودی بریده اند و هر دو کنار بنگ
 و چون برآورده سلطان سکندر رومی ازین حدود بان دیار رفت سیر تمام آن ولایت نموده براه
 دریا برآمد و بموجب امر سلطان سکندر حکما و الادانش طلسمی پنجه دست ادم بر روی دریائے شور
 نهاده اند که چون چار از طرف میر و باشاره منع می کنند که بدین سمت میا و میان مشرق و جنوب
 فراخ ملکی است از خنگ نام بندر بکاواز دست فیل بسیار شود و سفید فیل هم پیدا می یابد
 و اسپ و شتر و خرگان ارزد و گاو و گاو میش اصلان بود و جانور است البت که ازین هر دو بهره دارد
 و بگوناگون برآید و شیر و بخورند کیش ساکنان آن برخلاف هند و سلیمین است خواهر خود را بلکه توأم
 را بزوحیت برگیرند و تنها از مادر حقیقی پرستند و از دانش کیش ریاضت اندیش را و الی گویند
 از تهدید او بیرون نشوند رسم البت که در دیوان زنان سپاه حاضر شوند و مردان بکورش پیایند
 بیشتر سیاه قام و کوسه باشند و نزدیک آن ملکی است که آن را چین خوانند یک سوئے آن ولایت
 خشکی است کان یا قوت و الماس و طلا و نقره و مس و لفظ و گوگردان و ساکنان آن ولایت
 را بقوم گنجه بر سرکان اویزش رود و القصه این ولایت بغایت وسعت دارد و گزین ترین دریائے
 گنگ است در ستایش آن کتابها نوشته اند و دیم برهم پو تر است از خطا بکوچ آید و از آنجا
 سرکار بار و نار سیراب سازد و بشور دریا در شود و طول این صوبه از بندر چانگان تا گنجهی چهار صد
 کوه و عرض از شمالی تا پایان سرکار مدارن دو صد کوه مشرق رویه دریائے شور غرب صوبه
 بهار شمال و جنوب کوه کلان سرکار تا نده و قح آباد و جنت آباد و سلیمان آباد و بگلا و تاجپور
 و پنجره و بارک آباد و بار و داسنار گانو و سلیمت و چانگان و شریف آباد و سلیمان آباد و گهورا
 گهات و مدارن و غیره بیست و هفت سرکار شتمل بر یک هزار و یکصد و نه محال و چهل و شش
 کوه و هشت و نه لک دام و چهار هزار و دو صد توپ و چهار هزار و چهار صد کشتی داخل این
 صوبه است +

صوبه شرت شرت و دیسه

بست و نه قلعه پنجه دارد و آب و هوایش سازگار است هشت ماه بارش و سه ماه زمستان و
 یک ماه تابستان شود و میوه و گل فراوان باشد خاصه گل نسرین بس نازک و خوشبو و کیوژه

ازین دیار برآید و سه گونه می باشد اول صندلی او را هر سه عضو از پنج برند و طلسمی نیز گویند و دوم
 بادامی قدری است فعلی دأشته باشد سویم کافوری خصیتین او را در هنگام خوردی بالمش نابود گرداند
 یا برآند و چنان بگذارند که جز آدمی هر چاندان را که خصی شود سرکشی از فرو نشیند و آدم زاد را
 بیفزاید چنانچه از زشت خوئی و بد گوئی خواجه سرایان پیدا است که هنوز قوتی شهر بست پاستانی
 نختین دار الملک بود حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه در زمانه که دران ملک نزول
 اجلال فرمودند هوای ان را خوش فرموده به جنت اباد موسوم نمودند قلعه بس استوار دارد
 شرقی ان کولابی است بزرگ اگر در بند او شکستی برود شهر باب در شود و سر کار سلامت در و نه کوهها
 شیرانجا مشهور و میوه سون تره نام نارنگی رنگ لیکن از و بالیده تر و بس شیرین و چوب
 چینی فراوان و درخت عود افزون در انجام بارش ان درخت را بریده بر زمین اندازند بعد چند
 گاه اندازه خامی و پختگی گرفته آورند و درین دیار خواجه سرایان بسیار تر سازند و در سر کار
 گهواره گهاٹ ابریشم دپارچه تات بند و اسپ گوت و خواجه سرایان فراوان بود و مهندی
 میوه بسیار و سر کار بگلا بر ساعل دریائے شور است در عاشری قلعه درخت زاریست سر آغاز
 ماه حلالی تا چهاردهم دریا مروج خیزد و امواج بسان کوه بر خیزد و نموداری شگرفت و
 تماشا گاه عجیب شود و از پانزدهم تا آخر ماه پایه پایه بکشد و نزدیک ان کام روپ است
 که ان را کافور گویند و حسن ظاهری زنان انجا بس فراوان خصوص جادوگری و طلسم سازی و سحر
 و شعبده پردازی از اندازه بیش و شگرفت داستانها بگذارند یعنی به نیروی جادوگری خانه برآید
 ستون و سققت ان از آدم بر سازند و ان اومیان زنده باشند و مجال دم زدن و حرکت ندارند
 و نیز بقوت سحر سازی از آدم چار پایه و پرند بر سازند تا آدم را بسان وحش دم و گوش برآند و هر
 کرا خواهند تخیل قلب نموده در فرمان خویش ارند و از جنبش و آرامش افلاک گرانی دار زانی غلات
 و درازی و کوتاهی عمر هر کدام الکی دهند و ان بختن تمام شهر را شکم دریده فرزند بیرون آرند و بربانند
 احوال مولودی برند و دران حدود و شگرفت درختی است چون به برند شیرین ابی از و تراود
 و تشنگان را بسیار سازد و درخت دیگر است که انبه و نیز انگور بسیار آورد و دران دیار
 گلی است که پس از برگیدن افزون از دوماه پزمرده نشود و رنگ و بو زایل نگردد و از و حایل
 بر سازند پیوست ان ولایت اسام است بسیار وسیع مرزبان انجا را چون روزگار سپری گردد
 خاصان او مرد و زن کشته پیشانی زنده فرود شوند و هر که داشت نداشتند باشد جمیع اموال

کرده خادرویه بنگاله غرب رویه الہ آباد و اودہ و شمال و جنوب کوہ بزرگ سرکار بہار و حاجی پور
و مونگیر و چپارن و سارن و ترمہت و رہتاس و غیرہ ہشت سرکار شمل بر دودھ و چل محال
وسی و ہشت کرد و ہفت لک و سی ہزار دام داخل این صوبہ است چ

صوبہ عمدہ بنگالا

دارالایالت این صوبہ شہر داکہ کہ جہانگیر نگر است وسعت و فحش کمال دارد و بخوبی ولطافت
در چند کردہ آباد اسباب و اشیائے مہمت کشور از دپیدا و مردم ہر قوم از ہر ملک در و ساکن
نام اصلی این ملک بنگ بود چون فرمانروائے پیشین بسبب کثرت آب در ہنگی جائے خیابانی بہ
پہنائے بست در عہ بلندی دہ در عہ بستہ اندوان را ال نامند بہ پیوستگی ان بنگالا
زبان ندوافاق گردید و بنگالا کہ باعتبار نزدیکی و سرابس کم و میانہ شور شروع بارش شود تماش
ماہ ریزش گرد و زمین باب فر و شود و ان خیابان بیرون اب بماند بیشتر کشت کار شالی است
و چندین گونہ شود اگر از ہر یکدانہ بگیرند سبوی بزرگ برآمودہ گردد و در یک قطعہ زمین شالی سد بار
کارند و دروند کم تر گزند رسد و چندانکہ اب افزاید بیشتر ببالد و خوشہ باب در نشود چنانکہ کاراگان
یک خوشہ را شصت دست اندازہ برگرفتند رسم ضبط و غلہ بخشی نیست ادائے مال واجب نیست
است رعایا در سالی ہشتماہ محصول را پایہ پایہ ادا سازند و مراسم فرمان پذیری بجا آرند بیشتر فروش
برنج و ماہی بود و گندم و جو و جران گوارا نیاید ملک رسم نان خوردن نیست باد سجان و سبزی و برنج
پختہ در اب سرد نگاہ دارند و ان را روز دوم غذا کنند ملک بسیار عزیز باشد و از دور دست اورند
و گران فروشند و گل و میوہ فراوان و فوفل چنان شود کہ از خوردن ان لب ہا سرخ گرد و الماس
و زمرہ و عقیق و لیشم از بنادر فرادان اید بنگالے لیشب درست سازند و بخشی چنان کنند کہ
در یکے پنچہزار روپیہ بخرچ رود و دیر بپاید و برخی حیرانچنان باشند کہ از ابریشمی بہتر نمیاید
و بوریافند کہ ان را سیتمل پانی گویند و در ان دلایت آمد و شد برکشتی است خاصہ ہنگام
بارش و در خشکی بہ سنگاسن کہ در رہ نوروی درون ان نشستن و دراز کشیدن و خوابیدن بشایستگی
رود و در فرزنان جہت تائش و بارش گزین سرپناہی بر سازند و سواری فیل ہم عشرت دہد و
اسپ سواری کم و در ان ملک مارکار بر زنان باشد و مرد وزن بر مہنہ باشند و خوجہ مرا بیشتر

که ان را شیر نتواند شکار کرد و هنگام بارش اهو و گوزن و شیر بسبب کثرت آب یک جا بادی درآید مردم بچالش گری و صید اشکنی نشاط برگینند در سرکار چنپارن تخم ماش در زمین نار انده بریزند و بی رنج کشت کار بروید و در جنگل قلقل دراز بسیار میشود و مهتاس قلعه ابیست بر فراز کوه اسمان ساد شود و گذار و دران چهارده کرده و بران کشت کار شود و اوان چشمه بر جوشد و در هر جا چهارگزیر کنند آب پدید آید و کلاب با بهنگام بارش افزون از دو لیست ام بشار با چشم و گوش بر افزود و القصه در نصوصه تابستان بس گرم شود و زمستان نزدیک با اعتدال و بیش از دو ماه بجامه بخته دازا احتیاج بنود و بریزش آبشش ماه شود و همه سال این مرز از کثرت دریا با سبز و شاداب باشد و باد تند بوزد و در برنج و دشت کار گزیده شود و خاصه شالے در خوبی و چیدگی کم همتا کساری نام غله بسا مثر بهند و ستان بکار برند و در بخوری اورد و میشکر فراوان گزیده باشد برگ قبول خصوص کبی بسیار نازک و خوش رنگ و بے جرم و خوشبو و نیک مزه و میوه فراوان خصوص کتهل چنان بزرگ باشد که یک کس بدینواری بردارد و چکند نام گلی است مانند گل و اما توره بس خوشبوئے جائے دیگر نشان نمی دهند شیر بسل گزیده و از زان بود اسپ و شترکیاب و فیل شالینته بسیار بهر سرد و بر بربری و خسی بس گزین و از غایت فرهی نیار و راه رفت بچار پایے برداشته برند طوطی و خردس جنگی نام و در شود و گوناگون شکار نشاط است و اقامت پارچه پیدائے باید و شیشه زرا نشان گونه گونه بر سازند اگر چه دریا با بسیار است اما گزین ترین گنگ گویند دریائے سون از جانب جنوب می آید و چشمه ان و چلا و زبده از یک بوته نے نزدیک گده جوش برزند زبده بجانب دکن روان شده و سون و چلا بدین سمت آمد و بگنگ واصل شده و سر جواز کوه شمال آمد و نزد منیر بگنگ پیوندد و گندک نیز از کوه شمال می آید و نزدیک حاجی پور داخل گنگ می شود و هر که آب ان نبوشد گلو اما سرد و رفته رفته برابر ناراجل شود و ان را جاعور گویند خاصه خوردان را و اما چهل کرده از ان دریا سالگر ام بنید و ان سیاه سنگیست از منظر اهر ایزدی و افراد ان گونه باشد نام علحدہ علحدہ بر گویند و پرستشگری کنند کرم ناسا از کوه جنوب رویه رسیده و در گذر چوسا بگنگ اتصال یابد ان را نکو سیده شمرند و در وقت عبور از ان دریا احتیاط بکار برند تا قطره از ان آب بر بدن نرسد پُن پُن از جنوبی کوه بر آمد و نزدیک پنه بگنگ در می شود گویند که مفتاد و دودریائے کشتی رفتا بلده پنه از جانب جنوب و شمال آمد و بگنگ اتصال یابد و خورد و دریا را شمار نیست طول ان صوبه از گدھی تار مهتاس صد و بیست کرده و عرض از ترهست تا شمالی که سار صد و ده

صوبہ بہار عرف پتنہ

پتنہ دارالحکومت این صوبہ است مصریت بزرگ بر ساحل دریائے گنگ بیشتر عمارات
سفال پوش باشند کہ بزبان ان دیار کہ پیریل گویند سی کہ وہی این مصر جانب جنوب دامنہ کوه
معبد گاہ است کہ اہل ہند از دور دستہا رسیدہ بارواح نیاگان فرورفتہ خیرات دہند خصوص
در چلہ دی کہ آفتاب بہ برج قوس برسد بیشتر مردم در ان مکان میرسند و روح نیاگان را از
خواندن انوہنا و رسانیدن غلہ و آب خشنودمی سازند و این عمل را از عبادات و حسنات خود
درستکاری فرورفتگان میدانند پیوستہ ان کان سنگ مرمر است از وزیور ہا بر سازند و کاغذ
خوب شود در سرکار موکلیر از دریائے گنگ تا کوه دیوارے سنگین کشیدہ اند و ان را سرحد بنگالہ
بر شمارند و درین سرکار در دامن کوه پنج ناتہ مکانی است منسوب بہادیو امری عجیب بظہوی پیوندد
کہ باعث حیرت ظاہر بینان میتواند بود یعنی در دن معبد گاہ درختی پیل واقع شدہ کہ از آفتاب
پیدای ان یکچکس نشان نمی دہد از خدمہ ان معبد ہر کس را با خراجات لابد احتیاج می افتد خود را
از خوردن و آشامیدن بازداشتہ زیر ان درخت نشستہ بحصول بامول بجناب مہادیو مناجات
مینماید بعد دوسہ روز از ان درخت برگی مخطوط بخط ہندی رقمزدہ کلک غیب متضمن تنخواہ
مبلغی برائے خواہش گرجانب یکے از سکنہ انکشاف گیتی صادری شود ہر چند کہ مسکن ان پانصد
کردہ باشد اسم او و فرزندان او و زوجہ و اسم پدر و جد او و سمت و ملک و وطن و دیگر علامات
صحیحہ او از خط ان برگ ظاہر میگردد و رئیس و خدمہ مطابق ان برگ کاغذ جداگانہ نوشتہ میدہند
و ان را ہندی بیچنا تہہ گویند و خواہشگران ہندی را اگر فتنہ ہو جب علاماتی کہ در ان نوشتہ
مندرج است بکان مرقومہ میرسد و ان شخص کہ بہ ہندی مینویسند بلا عذر و حیلہ زرداصل
می سازد و چنانچہ بر نگارندہ این صحیفہ زناہ داری ہندی بیچنا تہہ آوردہ بود سعادت خود دانستہ
ادائے زکر کردہ زناہ دار را خشنود گردانید عجیب تر آنکہ در ان معبد غار لیست رئیس خدمہ در
سالی یکمرتبہ روز شیوات یعنی شیوہرت در ان غار میرود و از درون ان خاک برداشتہ ہر یک
از خدمہ میدہد بقدرت قادر مطلق بقدر نصیب ہر کدام از ان خاک طلای شود و ہر بہت از دیربای
دارعہم و جامع ہندی فضیلت است اب و ہوا گزین دار و جفرا ت انجا تا کیال و گرگون شود
و خوش مزہ بماند شیر فروش اگر اب بشیر امیزد از غیب گزندی باورسد گا و میش چنان شود

کوهستان دران موضع بغروخت میرود و چند ماه علی التواتر مجمع غظیم می شود و سوداگران از اطراف آمده خریداری میکنند و بهره یاب می شوند بیکهار نام ورقلمه ایست بزرگ دیگ گودی پایان ان میگردد و نزدیک ان حوضی است منسوب به برهما از درونه چنان بر جوشد و گردش نماید که اومی در و فرو شدن نتواند و هر چه در اندازند بیرون افتد دان را از معابد بزرگ دانند و کتب هندی که از گردش چرخ دوار و انقلاب از منہ داد و اورد و بعد مینماید بود عابدان دانشور بمقتضای روشندلی و فرط آگاهی بر کنار ان حوض بتازگی بنصه ظهور آورده فیض ران عالمیان شده اند در ان نزدیکی کولاب است سر چشمه تنگ ابی نیک که بدریائے گودی پیوند و یک گز پهنای چهار انگشت ثروف بر همان بید خان افنوها خوانده پرستش گری نمایند بقدرت قادر مطلق حقیقی ناگهان از ریگ پیکر هادیو پدید آید و مردم مشاهده امر شگرف کنند و زود نا پدید گردد و هر چه از برنج و غیر ذلک اندازند اثری از و نماند و پیوست ان سرزمین است دان را چرمی خوانند در جوشش هوا شعله آتش خود بخود بر آید و زود و شگفت افزاید بکهنو بزرگ شهر سیست بر کنار دریائے گودی شیخ مینا که مردم را گمان ولایت بدوست در انجا اسوده اند و موج کشد معبد سیست از دور دست خلایق بران فراهم آیند قعبه بلگرام خوش آب و هواست اکثر مردم انجا خوش فہم و سرود سرایستند و در انجا چای است هر که چهل روز علی الاتصال اب ان اشامد شناسای و حسن منظری افزاید القصه تمام انصوبه آب و هوا خوش دگل و میوه فراوان دارد و کشت و کار خوب میشود خاصه برنج سکھداس و مدہر و جہنوه در سپیدی و تازگی و خوشبوی و گوارای کم ہمتاشالی سہ ماہ پیشتر از ہمہ جا ہندوستان بکارند و آغاز خشکی سیلابها از دریا با بر خیزد و اب زمین بارافرو گیرد و ہر چند آب افزاید ساق شالی نیز فرازش پذیرد و دراز گردد و اگر پیش از انکہ خوشه گیر و سیلاب جوش زند بار نیارد گاویش صحرائی فراوان شود چون دشت و صحرا زیر آب آید جانوران صحرائی بہ پشتہ ہا بر آیند و مردم از گوناگون شکار عشرت اند و زند بزرگ دریائے سر جو و گہر و سی و گو متی و رود سیست طول این صوبہ از سرکار گور کہہ پور تا قنوج صدوسی کردہ و عرض از شمالی کوه تاسد ہور تا بن الہ آباد صد و پانزدہ کردہ خاور رویہ صوبہ بہار با حتر قنوج شمالی کوهستان جنوبی مانک پور و سرکار اودہ و گور کہہ پور و بہرائچ و خیر آباد و کھنؤ پنج سرکار مشتمل بر یک صد و نو دہفت محال و بست و شش کرد و چهل و پنج لک و چهل ہزار دام داخل این صوبہ است *

و بر نه و غیره است طول از سنجولی چون پورتاکوه جنوبی صد و شصت کرده عرض از گذر چوسا
دریائے گنگ تا گاتم پور صد و سبست کرده شرقی صوبه بهار غربی صوبه اکبر آباد شمالی صوبه اوده
جنوبی پاندوگڈه و سرکار الہ آباد و چون پور و غازی پور و بنارس و چناده و کالجی و کورا و مانک پور غیره
شانزده سرکار شمل بر دود و چهل و هفت محال و سی و هفت کروڑ و شصت لک و شصت
و یک هزار دام داخل این صوبه است چ

صوبه اوده

اوده شهریت بزرگ و متقدیم ان را در ہندی تاجات اجد ہیا گویند و زادگاہ راجہ رام چند
نوشته اند و بطن او قنطرہ بر روی دریائے شور و رفتن در لٹکا با عساکر بیشمار بوزنہ و خرس و
کشتن را دن مرزبان انجا را اودن زو جہ خود را کہ در قید را دن با عصمت و عفت محفوظ بود
مشہور است و تاریخ را مین در شرح شکر فکاری با و عجایب کارنامہ ادست دازین رو کہ ان
شہر نگاہ راجہ رام چند بود از گزین معاہد می دانند و یک رو بہ ان دریائے گہگہر بدریائے
سرجو پیوستہ پایان قلعہ میگردد و در سواد شہر خاک بیزی می کنند و طلبا بری گیرند و در ان شہر
ترتبت شیث بن حضرت اوم و ایوب پیغمبر علیہم السلام زیارت گاہ اہل اسلام است و در
رقن پور مزار کبیر یافتہ است کہ در زمان سلطان سکندر لودی در بنارس از کثرت یاد و یاد
از شہرستان صوری راہ ہدار الملک معنوی بردہ بود و با اسرار معرفت و دقائق رموز
حقیقت در اشعار ہندی از و در طوایف انام خاص و عام یادگار بہر ارجح شہریت بزرگ
متقدیم بر ساحل دریائے سرجو و او کشش بس دل کشا تربت سالار مسعود از خویشاوندان
قریب سلطان محمود غزنوی و رجب سالار ہرا در سلطان تغلق شاہ و پدر سلطان فیروز شاہ
دلی ہندوستان در انجا است طوایف انام از دور و ستہا با علم زریں زیارت می آیند و
انجمنہای آرایند و افرادان مذہبی گذرانند و در نزدیکی شہر موضعی است دو کون از دیر باز
دار الفلوس و از شمالی کوہستان افرادان چیز بر پشت آدمی و بر اسب کوئت بار کردہ می آوند
طلا و مس و سرب و مشک و قطاس و عسل و چوک ترش کہ از آب ترنج و لیون بچش آورده
بر سازند و زرباد کہ در ہندی کچر گویند و انار دانہ و زنجبیل و فلفل دراز و کبریا و رودنگ ہندی
و نمک و انگودہ و زبر و شمشیرہ داوند و موم و پشمینہ و باز و جرہ و شاپین و با سشدہ و دیگر اشیاء

بفقرا و مساکین خیرات میدهند و نیز سبلی سراسای بسر کار بادشاهی ادا می سازند چون پیوند غیری
 گیمتن در بنیانیک میدانشند از نخبیت در پیشین زمان بعضی مردم بقصد رستگاری آخرت و
 حصول مامل و ارزوے دیگر خویشتن را در آره میدارند در عهد سلطنت حضرت شاه جهان
 بادشاه این عمل منع کردند سی کردی آن شهر بنارس که در بندی ناها بارانی نوشته اند چون
 در میان دریابند و اسی واقع شده بدین تقریب بدان نام مشهور و کاشی هم نگاشته اند شهریت
 مستقیمین کمان آسا اباد و دریائے گنگ بسان زه میگذرد و آن را بهادو منسوب کرده پستش
 گاه قدیم میدانشند و معدن فضیلت و جامع فضائے مدرسه طلبه علم هند است برهمنان
 ارباب فضل و پیدخوانان صاحب حال و قال توطن دارند و از مالک دور و نزدیک برهمنان و
 برهن زادگان بقصد تحصیل و تکیل علوم دران مصر جامع اقامت می گیرند مستفید و مستفیض می
 شوند و اکثرے از آزادگان و وارستگان تبونق ایزد سبحان ترک علیق بنوی نوہ آرزوے
 تہی کردن قالب که در کتب سلف رستگاری عقیقی نوشته اند توطن گزیده بیادرب العباد اشتغال
 دارند و نیز پیران کهن سال و مریشان گسته امال باراده مردن رسیده جان بجان آفرین میدهند
 و پیوست انکافی است برکناره دریائے گنگ هرگاه که مشتری به برج اسد میرسد کو بچازیان
 دریادیدار گرد و تا یک ماه بهاید و مردم فراوان پرستش میکنند و ان نموداریت از بدایع قدرت
 ایزدی چنانچه سنگین و ثریست بر فراز کوه در بندی و استواری کم همتا دریائے گنگ از پایان
 گذرد و در نزدیکی ان گردی سدا پا برهنه در صحرا بسر برند و به تیر اندازی و نچیر منگنی روزگار
 گذرانند کالچر قلعه ایست سنگین بر کوه آسمان سلسر آغان کس نگوید و دران چشمه بار جوشند
 و فراوان کولاب دارد و معبد گاه بهیرون که شگرت داستاها ازان برگذارند و دوست و پیوست
 ان درخت زاریت بس انبوه انبوس و میوهائے خود و بسیار فیل صحرائے ازان جنگل بدام آوردند
 و نزدیک ان کان آهن است و از بعضی جا الماس ریزه بدست آید و مردم ان دیار بهر باب میشوند
 چون پور بزرگ شهریت سلطان فیروز شاه ان را در زمان فرمان روائی خویش بنام سلطان محمد نخرالدین
 جونا بنی عم خود اباد کرده چون در میان متمر دان واقع شده فوجدار اسجار و ایا بگردن کشان آماده
 محاربه باید بود و خونریزی و سفکی باید نمود و القصد تمام این صوبه اب و هوا سازگار و گوناگون گل و
 میوه مخصوص خربوزه و انگور فراوان و گشت کار گزیده شود و موته کیاب و جوارى و باجره ناپدید و
 پارچه جهونه مهر گل و غیر ذلک نیک پیدا گردد و دوهین دریائے گنگ و جونا دارند و کین و سرچو و

اویا کے بزرگ ہند بود و خلائق کثیر از خاص و عام بانجناب اعتقاد دارند و در سالی یک مرتبہ طوایف
انام از ممالک دور دست با علمہائے زرین آمدہ از دھام می کنند و نذرات می گذرانند
و چند روز بجوم مردم و تماشاخانے غریب میشود و در زمان سلطان ابراہیم شرقی در ششہ از انجا
مطلبی دراصل کم شدہ و گزین ترین این صوبہ و در ریاست یکے جنانکہ تفصیل ان سابقاً تجریدہ در آمدہ
و دیگرے پتیل کہ از جمل پورتا بن مالوہ برآمدہ و از نیست کہ دسہ اکبر آباد و حد و دیوار و دھال
سرکار ایرج گذشتہ نزدیک اکبر پورتا بن کاپلی بدریائے جنانا و اصل میشود و القصہ این صوبہ
شرقی کہاتم پور شمالی دریائے گنگ جنوبی چندیری غوبی پھول واقع است و راز از گہاتم پور
تا بنج الہ آباد تا پھول معمولہ صوبہ شاہجہان آباد صد و مہشتاد و دو و پھنا از قنوج تا چندیری مضاف
صوبہ مالوا صد کہ وہ سرکار کبیر آباد و باری والور و تجارتہ دایرج و کاپلی و سور و قنوج و
کول و برود و تدار و گوایار و غیرہ چہار دہ سرکار مشتمل بر د و صد و شصت و ہشت محال و نو د
ہشت کہ در و ہزدہ لک و شصت و پنچہار و ہشت صد دھام داخل این صوبہ است *

صوبہ وسیعہ فیضیہ الہ آباد

در کتب ہندی نام این صوبہ پراگ می نویسند و در عرف ترمینی نیز گویند در میان دریائے جنانا
و گنگ حضرت جلال الدین محمد کبیر بادشاہ قلعہ سنگین با استحکام تمام و گزین کاخا اساس بنا
و شہری طرح انداختہ الہ آباش موسوم فرمودند و حضرت شاہجہان بادشاہ در خلافت خود
بالہ آباد و امور فرمودند و ریائے گنگ و جنانا پایان قلعہ باہم می پیوند و چشمہ از قلعہ برآمدہ بدریائے
مذکور و اصل میشود و در عرف ان را سرستی گویند بدین جہت انیمکان را ترمینی نامند یعنی اتصال
سہ دریایا و در کتب ہند برادن سرستی از انجا مندرج نیست و در ان قلعہ درختی است متقدیم
کہ ان را اکی بر گویند یعنی پایدار و در ہندی نامجات می نگارند کہ ان درخت دایا بر قرار است و تا
انقراض عالم بے زوال خواہد بود و بفرمودہ حضرت نورالدین محمد جہانگیر بادشاہ ان را قطع کردہ
تا بہ اہن بر ان حکم نمودہ بودند بکشت ایزدی ان درخت ازان تا بہ اہن سر بر اور دہہ بالائے
گرفت القصہ اہل ہند ان مکان را معبد متقدیم و شریف ترین و بادشاہ معبد می دانند و در ایام
زمستان کہ آفتاب بہ برج جدی میرسد و ان را کر گویند طوایف انام از اطراف گیتی آمدہ
بجوم می کنند و تا یک ماہ اقامت در زیدہ ہر روز بخیل می پردازند و ہر کدام بقدر امکان

وہو اے دل کشا دار اگرچہ نادرہ کاران ہر پیشہ و کاریگران ہر فن در صنعت خورش متناز اند
اما کار چوب طلا و نقرہ بر چیرہ و دیگر پارچہ ہانا در میا زند و از مالک دور دست تا جان آمد خرید
می برند و فتح باب میثوند القصہ این مصر جمیع خمینہائے آراستگی دارد و اکثر مزارات اولیائے
عظام و فضلاء کرام در دست مقبرہ منورہ حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاہ و حضرت
شہاب الدین محمد شاہجہان بادشاہ در نزدیکی آن مصر واقع است بیانہ در پاستانی زمان
سترگ مصری بود قلعہ مستحکم دارد سابقہ اسیران عصفیان ہند را در آن قلعہ نگاہ میداشتند
نیل و حنا بس گزیں می شود و انہ بعضی قریب یک سیر پیدائی دارد و سیکری نام وہی از توابع
بیانہ بود و دوازده کرہی اکبر آباد حضرت محمد اکبر بادشاہ با شاہ زبده اولیائے کرام شیخ سلیم
قلعہ سنگین و عمارات متین و مساجد و مدارس و خانات احداث فرمودہ و بفتح پور موسوم کردہ از خلف
قرار دادند و پیوستہ ان کو لامیت بزرگ در عرض طول دو کرہ کہ خلایق ازاں فیض میگیرند
و صفہ والا و مینار عالی و اویزہ گاہ فیضان و جلا نگاہ بر کنار ان واقع است دوران نزدیکی کافی
است از سنگ سرخ ستونہا و تھکگاہ و دیگر مطلوبہ عمارات بہر اندازہ کہ خواہند ازاں بری
آید گویا از نامور ذرات خوش آب و ہوا ستانت و حصانت آن مشہور زندانیان مستحب
سیاست را درون آن نگاہارند خوش زبانی باشندگان و لغتہ سرائے خیاگران و جاد و نفسی
سرایندگان و دلفریبی شاہدان آنجا مشہور دوران دیار چند جا کان آہن واقع شدہ و در ان شہر
مزار شیخ محمد غوث است کہ در زمان خود رتبہ ولایت داشت کاپی شہریت بر ساحل دریائے
جنا خوابگاہ بسیار اولیا است ثبات آنجا مشہور است و تودہ بہم غاریست کہ کان مس و فیروزہ دارد
اما خرج بردخلش فزونی میکند منہر شہریت پاستانی بر کنار دریائے جہنا زا دگاہ سری کش
و در ہند و نامہا شرافت آن بسیار نوشتہ اند و از آغاز آفرینش پرستہ گاہ دانند اکنون معبد
کیشورائے مشہور و آنرا حکم عالم گیر بادشاہ انداختہ مسجد مقرر کردہ اند بر روی دریائے جہنا
عبد البنی خاں فوجدار زینہ زیبا تعمیر نمودہ زیب افزائے شہر و فیض بخش شہریان شدہ و آن
مکان را بسرائت گویند و نیز در وسط شہر مسجد عالی احداث نمودہ اسم خویش روشن ساخت
قنوج پاستانی شہر لیت بر کنار دریائے گنگ آب و ہوا و میوہ خوب دارد و در کن پور قبل
پر گنہ پتھور سرکار قنوج خوابگاہ شیخ بدیع الدین المشہور بشاہ مدار و شہباز است کہ از

و بعد فرسجاء و بخش می شود یک سو مشرق رفته پدماوتی نام یافته به نزدیک بندر چانگان
 بدریائے شور و اصل میگردد و دیگر رود و جنوب آورده سه تحت میشود یک را برستی و دیوی
 جنا و سیوی را گنگا نامند و سیوی هزار شعبه شده نزدیک بندر ساگانو بدریائے عمان می پیوندد
 سرستی و جنانیز هما نجا اتصال می یابد و از سیاهان مالک چنان استماع یافته که در هدایت
 بر آمدن دریائے گنگ از کوه و غایب شدن بدریائے شور مردم سکنه کنارش جمع تر د و فساد
 اندیشه و دزد و قطاع الطریق خونخوار و خلق از اراستند از آنجا که از غسل این دریائگان
 از بدن مردم جدای شوند و همانا که آن عصیان بطریق تناسخ بر کنارش در پیکر ادیان توالد
 یافته مصدر این نوع امور مذموم میگردد و با کلمه درین صوبه آب و هوا با اعتدال نزدیک
 و کشت کار بارانی و سیلابی و بعضی جا چاهی و برخی جا کاشت سه فصله می شود و میوه ایرانی
 و تورانی و هند و ستانی گوناگون و گلها گشته بویا فراوان و عمارات عالیه از سنگ و خشت
 میگردد و جانب مشرق صوبه کبیر آباد و مغرب صوبه لاهور و جنوب اجیر و شمال کوپستان
 کمایون از پلول جانب اکبر آباد تا لودیانه ساحل دریائے سند طول صد و شصت کرده و از
 سرکار ریواری تا کوه کمایون عرض صد و چهل کرده واقع است سرکار شاه جهاں آباد و سهند
 و حصار فیروزه و سهارن پور و سنهیل و بدایون و ریواری و نارنول مہشت سرکار شمل بر د و صد
 و بیست و نه محال و مقتاد و چهار کرد و شصت و سه لک و سی و پنجهزار دام داخل این صوبه است

صوبه ستر اختلافه اکبر آباد

اگره دی بود از توابع پرگنه بیانه سلطان سکندر لودی در زمان فرمان می خویش آن را مکان کش
 دانسته تخته گاه مقرر کرد و شهری مطبوع طرح انداخت پس ازان آن شهر به بادل گد
 مشهور گشت و بعد آن حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه آن را وسط ممالک محروسه
 تصور فرموده قلعه سنگین با استحکام اساس نهاد و به همتا مصری اکبر آباد نام بوسعت و
 منحت آباد کرد و دید که جهان دیدگان چنین قلعه ستین و شهر بزرگ کتر نشان دهند آب جنانا
 چهار کرده از میان شهر میگردد و هر دو طرف عمارات عالیه و کاخهای دلفریب تعمیر یافته
 و مردم هر جنس و هر دیار در آباد و کالائے مہفت کشور خرید و فروخت می شود و گوناگون
 میوه مخصوص فیروزه ایرانی و تورانی و رنگارنگ گلها و برگ تنبول بس شایسته بهم می رسد

اما ہر دو را از جمیع اکنہ بزرگ تر نوشتہ اند و ہر سال در روز تحویل آفتاب بہ برج
حل کہ ان را بیاباکی گویند خلایق از ہر طرف آمدہ از دھام میکنند خصوص در سالی کہ مشتری
در برج دو میرسد و ان را کنبہ نامند و بعد دو از وہ سال می آید عالم عالم طبقات خلایق از
مسافہتائے بعیدہ رسیدہ ہجوم می نمایند و در ان مکان اغتسال و خیرات اموال و تراشیدن
موئے سر و ریش از مشوبات انداختن استخوان مردگان و دن گنگ رستگاری اہل مات
می پذیرند و اب ان را بطریق ارمغانی بدور دستہائی برند طرفہ ترانکہ اگر سالہا در طرف ماند
بدبو و دگرگون نشود و بے شائبہ تکلف اب خوشگوارش مانند دل اہل دھان از کدورت
پاک و بان ضمیر مقبلان فیض ناک در عذوبت و شیرینی باب کوثر دم مساوات میزند
و در لطافت و گوارائی با آب سبیل پہلوی زند و از کمال نزاہت با جمیع امرجہ سازگاری
مینماید و فواید بسیاری از و بر روی کاری آید یعنی سقیم المزاج را صحت و شفا و بیمار یہائے
مزمین را فایدہ دہای بخشند صبح المزاج را فربہی و تندرست را فرحت بظہوری از دو معدہ
غلیظ را صفائی و آتش غریزی را فروغی میدہد اشتہار را افزایش و قوت باہ را اعانت میکند
روی کھربائی را علل گون و چہرہ زعفرانی را ارغوانی می سازد و زہے دولت کہ سلاطین
ہندوستان و امراے دلاشان بہر جا کہ باشند اب گنگ میخورند با جملہ این دریا بعد
بر آمدن از ہر دو اربجل بارہہ سادات رسیدہ پایان قصبہ ہستناپور کہ در زمان سابق
دار السلطنت بود و چند فرسخ در عرض و طول آبادی داشت میرسد و از انجا نزدیک قصبہ
گدہ کیتیر و انوپ شہر و کرناس و سورون بدایون کہ اکنہ مشہور است و در قنوج کہ شہر
قدیم است رسیدہ رونق افزای اندیاری می شود و از انجا جاری شدہ بعد گذشتن از
سینواراج پور و کبجہ و مانپور و شہزادپور و دیگر محال پایان قلعہ الہ آباد میرسد و در این مکان
دریائے جمنا با چند دریائے دیگر آمدہ ملحق میگردد و سی کہ وہی ان شہر بنارس می آید و از
نزدیک چنار گدہ و چند محال دیگر گذشتہ تا رسیدن پایان بلدہ تپنہ ہفتاد و دو دریائے
کشتی راز جانب کوہ جنوب و شمال آمدہ ہفتاد یک دیگر جا بجا اتصال می یابند و اعلیٰ دیائے زخار
ناپیدا کنار میگرد و در این ہمہ دیا گنگ موسوم می شود و از انجا بھانگیر آباد و اکبر نگر
عرف راج محل و مقصود آباد و میراد پور و خضرا ہتی گذشتہ پایان شہر جہانگیر نگر و ہاکہ میرسد

(۱) سراج پور (۲) اکبر پور

شاہجہان آباد بروہ اند کہ نفع بخش مزرعات اکثر پرگنات و طراوت رسان باغات حوالی
 دارا کھلافہ و فیض بخش کو چھا بازار و رونق پیرائے دو تنخانہ بادشاہی است و دریائے مذکور
 بعد برآمدن از کوہ اکثر محال را رونق داده پایان شهر شاہجہان آباد میرسد قلعه ارک متضمن شہنشاہی
 دل کشا و عمارات امرایان برکناران واقع است و از آنجا گذشتہ بمسافت پانزدہ فرسنگ
 پایان شہر متہرا و گول و بند را بن میرسد بعدہ بمستقر اختلافہ اکبر آبادی آید درین مصر نیز عمارات
 بادشاہی و خائنین بر سائل دریا است و از آنجا گذشتہ از پایان شہر و قلعه اثا و ہ بعد از ان از
 شہر کالپی روان می شود پس از ان بشہر اکبر پور را دو ہوم راجہ بیر بر اکبر شاہی می آید و عمارات راجہ
 مذکور بر فعت و وسعت و متانت برکنار واقع شدہ و دریائے چنبل نزدیک شہر اکبر پور
 و دریائے بتیوہ و دوسان و دیگر دریا ہا از جانب گوند و انہ آمدہ بتفاوت یکدیگر در جہنا و اصل
 میشوند و از آنجا بحال ملکہ سہ گذشتہ پایان قلعه الہ آباد باب گنگ اتصالی یابد و دیس
 گنگ از سر چشمہ ان بیکس واقع نیست اما اعتقاد اہل ہند انکہ از بہشت نازل میشود
 و شرح ان در کتب قدیمہ معتبرہ مندرجست بعد و از بہشت و نزول بر کوہ کیلاش و
 بر آمدن از آنجا در ولایت چین میرسد چنانچہ در شاہنامہ فردوسی مرقوم است کہ عمارات
 سنگین شاہزادہ سیاوش بن کیکاؤس شاہ داماد افراسیاب برکنار گنگ بود و بعد بر آمدن
 از چین در کوہستان بدری ناہتہ مے آید و مکان نہا چل یعنی محوطہ برف کہ اہل ہند گداختن
 بدن عنصری در آن جا نجات اخروی میدادند چنانچہ پانڈوان کہ مقتدائے اہل این دیار
 بودند ابدان خود را بدانجا گداختہ اند و در چین کوہ واقعتہ درین کوہستان سوا حل دریا انقدر
 بلند است کہ اب بد شواری منظر درمی آید و عبور بکشتیہائی شود و در ان کن مقررے رہنہائے
 سطر بر اشجار ہر دو کنار حکم بستہ بطرز قطرہ بقبیہ میکنند و از بالا لائے آن آمد و شد مردم
 می شود و ان را بزبان این دیار چہنکہ گویند و طوایف انام از اطراف مالک کہ بقصد طواف
 بدری ناہتہ میروند و چین قطرہ گاہے ندیدہ اند از عبور ان خوف مندی با شند و ہمیناک
 میگذرنند القصہ ان دریا از کوہ بدری ناہتہ برآمدہ پایان شہر سری نگر بمسکن مرزبان
 ان ولایت می رسد و از آنجا جاری شدہ از پایان رگی کیش گذشتہ در مکان ہر دو وار از
 کوہ بیرون می آید اگرچہ بموجب کتب معتبرہ دریائے گنگ از آغاز تا انجام معبود است

دایکجی با و حض با و چاه با حواشی شهر و اکثر اکن دریائے سرستی که نزدیک ان شهر میگردد
 و نام هر مکان که هر یک بنام عابدان متقدمین منسوبست در کتب قدیم مسطور باشد از ه
 چهل و هشت که ده بزرگ می شمارند از نیجیت پاند دان و کور دان که مقتدا گئے اهل هند بود
 درین سرزمین کارزار کرده شربت شهادت چشیدند چهل که و ه در اختلاف شمال و روینهبیل
 شهر متقدمین است و در دهر مندر مکانی است پرستشگاه پستانی گویند که شخصی آخرین نظر
 انوار الهی از ویدید خواهد آمد و پیوست ان نامک متناجی است که مریدان و معتقدان
 با ان نامک بجوم نموده نیایش بجا آورند و در ان طرف شمالی کوه است که ان را گمیا لون گویند
 کان طلا و نقره و مس و سرب و آهن و ذریخ و زنگار در دست و اهوئی مشکین و گاو قطاس
 و کرم سیاه و باز و شاهین و اسب گوت و حل سفید فراوان در میدان ان انجا بسبب صعوبت کوه
 و خلکی مسکن از فرمانروایان هند انحراف دارند درین صوبه بزرگ دو دریا است نخستین ^(۱) جمن
 سرچشمه ان ظاهر نیست بقول سیاحین ممالک بعد برادن از چین قطع کو بهار دشوار نموده
 در ولایت بشهر میرسد گویند که درین ولایت طلا بسیار می شود اکثر سنگریزه تاثیرات
 پارس دارد که از مساس ان مس و آهن و دیگر فلزات طلا میگردد و چون ان سنگ شناخته
 نمیشود از نیجیت مردم ان دیار بزرگو سفند و گاو را نعل آهن بر پا بسته بر کوهها بچراگاه میگردد
 اکثر اوقات نعل چرندگان از مساس ان سنگ طلای شود و حاکم ان ولایت ظروف و نقاره
 و دیگر آلات همه از طلا دارد و القصه این دریا از انجا گذشته در ولایت سر مور میرسد
 مرزبان انجا بخواتین هند و امرا و وزرا براه دریائے کشتیها برفت بطریق سوغات ارسال
 داشته بدین وسیله اظهار اطاعت نموده خود را و ولایت خود را در امان میدارند بدین
 جهت در عوام الناس و در ابرنی راجه میگویند و نزدیک شهر سر مور این دریا از کوه برآمده بر
 زمین سطح میرسد و درین مکان حضرت شاه جهان بادشاه بر ساحل این بحر زخار دو تخت عالی
 احداث فرمودند و امرا یان و الاثان و دیگر بندهای بادشاهی هر یک در خور حالت و تربت
 خویش عمارت نموده و معموره و لکشایر روئے کار آمده بخلص پور موسوم گردید و حضرت
 بادشاه اکثر اوقات بمران مکان فرحت نشان تشریف فرموده انبساط و فراخ حال مینمودند
 و از همین مکان شاه نهر که نصف دریائے جمن اتوان گفت برادرده برادر اختلاف

آبادی و رونق ان زیادہ گشت اگرچہ دران خطہ بسیاری از نزدیکان در گاہ الہی خواہنگاہ اند
اما از اولیائے زمان حال شیخ فرید الدین ثانی و شیخ محمد معصوم کابل دران شہر اسودہ
اند و این ہر دو اولیائے عظام در زمان حضرت شاہجہان بادشاہ بہدایت خلائق کامرا
بودند و طوایف انام ارادت اوردہ بہرہ دینی می اندوختند انکوں از اولاد ایشان سجادہ
نشین ہستند و سادہ و ہورہ خواہنگاہ شاہ قمیص است کہ در زمان خویش رتبہ ولایت داشت
و در سنام مزار شیخ نبوی کہ زیارت گاہ خلائق است در ہاشمی کہ معمورہ پاستانی است
مزار شیخ جمال الدین خلیفہ شیخ فرید الدین گنجشکر الفصہ درین صوبہ مزارات اولیائے کرام
انقدر است کہ بشمار دینیا بدہمین قدر پسند کرد چون از نگار کشش اکمنہ شریفہ اولیائے سلیم
و اپرداخت اکنوں اندکی از اماکن بہنو کہ درین صوبہ واقع است گذارش میناید در بہت
کردہ سہرند نزد دامن کوہ گہات ہوا و مہمبہ نیست مشہور بہ بھیما دیوی از قدیم پرستش
گاہ اہل ہند است در سنام چہارم عالم گیری فدایخان کوہ کہ از امرائے بزرگ بود ان را
وطن خود قرار دادہ بہ یجور نام ہنادہ بموجب حکم والاراجہ انجا کہ اباجنڈریاست داشت
اخراج نمودہ باغی مطبوع مشگل بر پنج درجہ پست و بلند طرح انداخت و عمارت دل کشا
و نشین ہائے فرحت افزا احداث نمودہ نہرانی کہ از دامن کوہ ہر جوشد دران بارخ اوردہ
از میان فوارہا گذرانیدہ نموداری عجیب و جلوہ گاہی غریب است فراوانی و لطافت
گل سرخ انجا کہ عبارت از گلاب باشد مشہور نگارندہ این منخہ در ایام بہار بتفرج ان
بارخ رفتہ بود در ان روز چہل من گل گلاب بوزن عالم گیری در گلاب خانہ اوردہ بودند و روز
بروز در افزایش بود و سی کردہی سہرند جنوب رویہ تہا فیسر شہریت از متقدیم و روز
نزدیکی ان کوہا بیت بس عظیم کور کہیت نام در کتب ہند ان زانف زمین گویند و مینویسند
و آغاز فرمایش چہانیان در ان مکان میدانند و ان را از اکمنہ شریفہ دانستہ تشریف دران
کول از مشوبات عظیم می پندارند اگرچہ دایما غفلت ان ثواب است اما در روز کسوف و خوف
عالم عالم طوایف انام از خاص و عام و از صغیر و کبیر مذکور و مونت از انکاف گیتی و اطراف
مالک مسافرت ہائے بعید قطع نمودہ از وحام میکنند و انواع نقود و اجناس علائیمہ
و مخفیہ خیرات می دہند ہر چند مسک و بخیل یا حتی دست و مفلس بودہ باشند دران روز
بران مکان زیادہ از قدر و توان سخاوت می ورزند و سواستہ گولاب مذکور تہائی ہند ہر

و شیخ برهان الدین غریب و خواجہ حسن در دکن و در بسیاری محال دیگر از خلفائے
 ایشان مشہور بودند تا حال اولاد و خلفائے ہر یک در ان ممالک برہمائے خلق کامران
 ہستند القصہ حضرت ایشان چاشتگاہ چہار شنبہ ہر دہم ربیع الثانی سنہ ۸۰۰ ہجری
 از بھجان فانی بعالم جاودانی رحلت نمودند و در ہندوستان بر تہ ولایت از جمیع اولیائے
 شہرت تمام دارند و سلسلہ علیہ این باریافتگان در گاہ ایزدی بجناب پیر پیران حضرت
 میران محی الدین عبد القادر گیلانی میرسد میگوبند کہ ایشان از سادات حمینی ہستند و
 بچار واسطہ بجزرت شیخ شبلی میرسند نزدیک بغداد وہی است جیل نام مسکن آنحضرت
 از بیعت ایشان را جیلانی و نیز گیلانی پندارند در چہار صد و ہفتاد و یک ہجری سعادت لاؤ
 یافت در علوم رسمی و حقیقی یگانہ روزگار گردیدہ از شیخ ابوسعید مبارک خرقہ ولایت
 پوشیدہ بزرگی حال و شکر فی مقال و خوارق عادات و بوارق کرامات ایشان جہان
 را فرو گرفت و عالم عالم اہل مقاصد صوری و معنوی از اطراف گیتی رسیدہ و بقہ عقیدت
 و گردن جان انداختہ کامیاب شدند و حضرت ایشان در سنہ پانصد و شصت و
 یک ہجری در نو دہ سالگی ازین عالم فانی بھجان جاودانی شتافتند از رحلت ایشان
 لغایت این سنہ پانصد و پنجاہ سال منقضی میشود کہ تا حال نام فرخندہ فرجام زندہ است
 و ہر طرف از اطراف عالم طوایف انام روز بروز اعتقاد زیادہ دارند با جملہ سی کردہی
 شاہ جہان آباد و قصبہ پانی پت از شہر ہائے متقدین است در ان شہر نزار شیخ شرف
 ابو علی قلندر واقع شدہ شیخ پچھل سالگی در دہلی آمدہ بزیاارت خواجہ قطب الدین محمد بختیار
 سعادت اندوخت و بہت سال علوم صوری اموخت چون جذبہ الہی در رسید و اینہ
 باطن روشن گردید ہنگی دانش نامہارا در اب جہنا انداختہ مسافرت اختیار کرد و در
 روم رفتہ شمس الدین تبریزی و مولانا کائے روی کہ مثنوی معنوی از دست و دیگر
 اولیائے آن دیار را دریافتہ بہرہ وافر اندوخت و بعد سیر ممالک مراجعت نمودہ
 پلنے پت عزالت گزید و ہما بچار رحلت بعالم جاودانی فرمود و بسا خارق عادات ایشان
 یادگار و مزار منظر انوار زیادت گاہ اہل روزگار است سہرورد از شہر ہائے دیرین
 از اعمال سامانہ سلطان فیروز شاہ در زمان فرمانروائے خویش سنہ ہفتصد
 و شصت ہجری آن را از سامانہ جدا ساختہ بر گنہ علمدہ مقرر ساخت و روز بروز

درون حاشی ان مصر بزرگ مقابر بسیاری از سلاطین مؤثرین است اما مشهورتر مقبره
 حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه است که در یک کوهی کعبه در ساحل دریائے جمنا
 واقع شده و مقابر امر او و زرا و علما و فضلا که هر یک در زمان خویش شهرت کمال داشتند
 با حدائق دریا ض آنقدر است که در شمار نیاید و شهرتیت جدا گانه از خواستگان فروزندگان
 و همچنان مزارات منظر برکات بسیاری اولیا است که شمار ان بجزیر در نگذارد از جمله دوسه
 کردی مصر خوانبگه خواجه قطب الدین محمد بختیار کاکی بن خواجه کمال الدین احمد موسی است
 گویند که زاد بوم ایشان فرغانه است و در ورسالی جذبه الہی بخود در کشیده و حضرت خضرا
 گذر افتاد و مرات ضمیر انجلی یافت و در زده سالگی در عالم خواب از خواجه معین الدین چشتی
 رتبه خلافت یافته مسافرت اختیار کرده در بغداد رسیده از بسیار اولیائے اندیار
 فیض اند و خست و بختان وار د شده شیخ بہار الدین ذکریا دریافت و در زمان فرمان
 روائے سلطان شمس الدین التمش بآرزوئے دیدار حضرت خواجه معین الدین چشتی مرشد
 خود دہلی آمد و آن مرشد حقیقی باہام ربانی از اجیر بقصد ملاقات ایشان در دہلی رسیده
 و ہر دو بار یافتہ در گاہ الہی از مواصلت یکدیگر مسرور شدند و چند گاہ با ہم صحبت اشتد پس
 از روزے چند خواجه معین الدین با جمیر شتافتند و ایشان در دہلی اقامت در زیدہ فراوان
 فیض بعالمیان رسانیدند بعد مدت صحی چہار و ہم ربیع الاول ۶۲۳ ھجری جہان گذران را
 پدر و نمودند و دیگر در ان نزدیکی مزار منظر انوار شیخ نظام الدین اویساعت محمد پور احمد
 و انبال است ایشان در خطہ غنیم ۶۲۳ ھجری سعادت ولادت یافتند و چون
 بحد تمیز رسیدند از اتفاقات در ہاؤں رسیده علوم رسمی اند و خست چون در میان
 مباحثہ غالب بود و بنظام محفل شکن مشہور گردید و در نسبت سالگی بقصبہ اجودہن رسیده
 از شیخ فرید الدین گنجشکر ارادت گرفت و کلیہ گنجینہ معنوی بدست او رده برائے رہنمونی
 مردم رخصت دہلی یافت و بسیاری از طالبان فیض اند و خستہ بوالایاگی رسیدند چنانچہ
 شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلوی و امیر خسرو در دہلی و شیخ علاؤ الحق افغانی سراج در
 بنگالہ و شیخ وجیہ الدین یوسف در چندیرے و شیخ یعقوب و شیخ کمال در مالوہ
 و مولانا غیاث الدین در دہار و مولانا مغیث در اوچین و شیخ حسام الدین در گجرات

می آید و بیان گوشه نشینیان طریق خلوت می پیماید همچو پاک سرشتان طریقه پاکیزگی و صفائی پیش نهاد می نماید بسیار بهداشت که از حمام دفع میشوند مانند اختلال دماغ و گرانی اعضا و خمیازه خوار و کسل بدن و بسا فرقه ها است که از او حاصل میگردد و یعنی فرحت مزاج و طراوت دماغ و تازگی دل و پاکیزگی تن استراج اب و آتش از جمله مشکلات است طریقه می که در آن آب و آتش مزوج میشود و هیچ مکان غیر از باد و خاک نباشد نادره مکانی که در آن باد و خاک دخل ندارد مثلثی

بهم آب و آتش در و سازگار بود باد و خاک از درش بر کنار

در و آسمانست همسام نام مه و آفتابست گل خام خام

درین عالم از اعتدال مزج طبایع بهم یافته استراج

الفقه شهریت در کمال وسعت و وسعت و مصریت دار الخلفه و مرکز مملکت سیاحان هفت اقلیم و سیاران ربع مسکون باین فراخی و کثرت آبادی شهری بر روی زمین نشان نمی دهند شهر استنبول تخت گاه خنکار روم که در کفانی و بزرگی مشهور است بعشر عشر ان نیرسد و شهر قزوین و اصفهان دار الخلفه و الی ایران که در لطف و خوبی شهرت دارد بکله ان نمی ارز و شعرائے منظر بلاغت و کمال و مضامین ارباب حال و قال و ربیان خوبهائے این مصرعینثال خطم و نثر اشعار دل پذیر گفته اند از انجمله آنکه مثلثی

شهر اعظم بهشت راست نشان مرکز هند و تنگ گاه شهبان

چون سواد بهشت طرب افزا همچو باغ بهار روح انسا

ساکنانش همه خلف منزهند فاضل و نکته دان و دانشمند

همه فیر و ز جنگ و ملک ستان همه مقبول طبع شا جهان

همه با جاه و منصب خانی همه بازیب و فر سلطان

همه مانند بو علی ماهر همه با خیل قدسیان فکر

همه مراسم نه دل خسته همه از جور و هر و ارسته

همه داود و یحیی خوش آواز همه در فن کار خود ممتاز

همه یوسف رخ و زینب شوق همه فرا طبع و شیرین ذوق

همه با شخص کام هم آغوش همه از باده خوری مدحوش

فرنگی از فرنگستان رسیده نوادر از بنا در پیش چسبده
 نشسته هر طرف گوهر فروشی برآورده ز دریا با خروشی
 قناده هر طرف صد صل رخشان بود در هر دوکان لعل بدخشان
 برآمد از برائے امتحانی متاع هفت کشور از دوکانی

اگرچه در هر کوچه و بازار و هر صحن و برزن مساجد و معابد و خانات و مدارس که عالمیان از آن بهره
 دنیا و عجبی و فایده صورت و معانی حاصل مینمایند تمیز یافته اما در وسط مصر مسی جامع با شاهی
 در سنه هزار و شصت هجری مطابق سال بست و چهارم شاهجهانی از سنگ سرخ با استحکام
 تمام اساس پذیرفته چندان بلند و وسیع که بانگ سوزنش در گوش افلاکیان میرسد و
 انقدر وسیع که عالمی درون آن میگنجد بلندی مبزش رتبه اوج شریعت از جندی محرابش
 سجده گاه اهل طریقت گنبدش تا گنبد آسمان سرکشیده و مینارهایش باوج فلک رسیده
 و درهایش چون درهای اهل بهشت بر روی همگنان کشوده و درونش بسان درون
 پاک درونان بغیض بخشی آماده و ایوان حجرهایش عبادت کرده ارباب ریاضت بر دوح
 و شنبهایش درس گاه اصحاب افاضت صحنش مانند ضمیر صاف دلان از کدورت پاک و خوش
 بکردار حوصله والا امتنان فیض ناک مشنوی

صحنش فیض دیگر میتوان یافت ز خوش آب کوثر میتوان یافت
 ز رفعت آسمان یک پایه او مه و غورشید زیر سایه او
 رواقش قسطله اهل یقین است نظیر مسجد اقصی همین است

از جمله عمارات خیر انجام حمام بادشاهی است زهی حمام خوش مقام نز بهت ارتسام
 که هوایش مانند هوای نوروزی روح پرور و بسان ایام فروردی فیض گستر گرم خانه اش
 گرمی بخش هنگامه فرحت و سروخانه اش باعث آرام طبیعت رخت گهش از اعتدال
 دم مساوات بهوای جنت می زند و گنبدش با گنبد چرخ برین پهلوی هند حرارتش مانند
 حرارت غریزی تند رستی می افزاید و از برودتش برودت بدنی و تنومندی روینماید افتاب
 بارز و بر جش برج به برج فلک سرگردان ماهتاب را برائے دفع سردی خویش هواداری
 او در جهان هر که درونش می دراید گرم و سر دمانه می آید و در رنگ آزادگان از لباس تعلق بیرون

وزن و ناز بارادہ تماشائے عجیب بروئے کاری کرد

ہر سو نہری دران گلستان خیزاں اقبال چرخیں مستان

حصار شہر پناہ از سنگ و صابوچ اساس یافته دوران از دایرہ قیاس افزون و اندازہ
ابا دانی درون و بیرون ان از احاطہ بیان بیرون مردم از روم و بنگ و شام و فرنگ و انگریز
و ولندیزی و چین و عربستان و عراق و خراسان و خوارزم و ترکستان و کابل و زابلستان و خطا
و ختن و چین ماچین و کاشغر و قلمستان و تبت و کشمیر و سایر ولایات ہندوستان
دران مصر جامع توطن گزیدہ و این بزرگفتار کہ اصل زبان ہندوستان از ہمین جا است
اموختہ بکار و ہمیشہ خود را اشتغال دارند در ترتیب معموریش بسان فقرات نشر باہم موافق
و این با دانیست مانند اشارہ منظم با یکدیگر مطابق عبارات دل کشایش در حال خوبی و
زیبائی منازل جانفزایش در غایت فرح بخشی و مسرت ارای کو چپایش چون خیابان گلشن
بازینست و زیب صحن ہر محلہ بشال صحن بستان زیبا و دل فریب در ہر خانہ و منزل
حدائق ہمیشہ بہار در ہر کوچہ و بر زن انہار طلب از آب خوشگوار را سستہ بازارش
چون را سستہ جواہر رخشان و دلاویز زیب و دکانش مانند بیت ابروئے دلبران
بہجت انگیز و دران بازار کہ جامع انھاس و نوادر ہر دیار و اسباب غریبہ بنادر و اصرار
و اشیائے عجایب روزگار است طرفی لعل بدخشاں لالی و یواقیت درخشاں دروغر
عمان و لولور لالا و مرجاں و دیگر جواہر زواہر بحر و کان و بیج و شرامی و راید و طرفی انواع
اقمشہ و امتقہ و اسلحہ و اشیائے اغذیہ و اشربہ و اجناس ادویہ گوناگون و عطریات
و آلات مطلوبہ بخرید و فروخت میرود و طرفے رنگارنگ مہوہ خشک و تر ہر دیار
مذاق ذائقہ سنجان غذا دوست را شیریں و حلالت آگیزے سازد و طرفے فیلمان
تامار و اسپان باور قمار و شتران تیز و بار بردار و دیگر دو آب ہزار در ہزار بایع و
مشری راتق میدہند و ہر روز ہنگامہ خرید و فروخت ہر چیز گرم می شود و از دحام
فروشندگان و خریداران زیادہ از حصر شمار میگردد و حتی کہ اسباب تجملات بادشاہی
در خوت کار خانجات سلطنت دریکہ و زسرا انجام میتواند شد و ساز مطلوبہ صد ہزار سپاہ
در ساعتہ بلا تعلل سامان میتواند یافت مشنوی
عراقی و خراسانی ز جدیش نہادہ پیش خود سرمایہ خویش

تعمیر و ترمیم نموده دین پناہ نام نہادہ تختگاہ مقرر فرمودند و شیر شاہ افغان شہر علمائی را کہ
 کوشک لیسری مشہور بود و ایران کردہ مصری دیگر طرح انداخت و سلیم شاہ پسرش در
 ۹۵۳ھ ہجری قمری سلیم گڑھ تعمیر کردہ کہ تاحال در میان دریائے جمنہ محاذی اربک شاہجہاں آباد
 قائم است اگرچہ این مندرمان دہان ہر کد ام شہری احداث کردہ دار السلطنت قرار دادند
 اما در اطراف مالک تختگاہ فرماں روا یان ہندوستان دہلی مشہور بود در سکنہ ہجری مطابق
 سنہ دو از دہم جلوس والا حضرت شہاب الدین محمد شاہ جہان بادشاہ غازی صاحب قرآن
 ثانی نزدیک دہلی شہرے آباد کردہ شاہجہان آباد موسوم گردایند و از آباد گردیدن این مصر
 جامع جمیع شہرہای سلاطین پیشین کہ نقل در آمدہ از بام افتادہ بشہر شاہجہان آباد موسوم و مشہور
 گردید ہمطی کہ دریائے دیگر از دخول در گنگ گنگ نام می یابد قلعہ اربک ان اسبگ سرخ بہ
 استحکام تمام اتہام یافتہ مشتمل بر عمارات نہشت ایات و انواع قصور فرحت گنجور و قسام
 اماکن طراوت مکان و گوناگون نشین راحت کمون و چندین ایوان فیض نشان و نہر ہائے
 جریان و تالابہائے کلاں و حوضہائے وسیع و فوارہائے رفیع و گلشن ہائے ہمیشہ بہار
 و اشجار پر اثمار کہ ہر مکان یاد از بہشت میدہد و ہر قطعہ ان پہلو بفر دوس می نہد کہ ہر قصرش
 زیبا تر از قصر فیصرے نماید و ہر ایوانش مانند ایوان کسرے دہامی رہا بد منتہوی
 چو جنت بر زمیںش ہر مکانے بود در ہر مکانی بوستانے
 خیابانش چنان عشرت سرشت است کہ گویا کو چہاراہ بہشت است
 ہواش دل کشا و دل نشین است طراوت خانہ زادین زمین است
 و پہلایمن ان خندق عریض بالامال از آب زلال بحدی صاف کہ دانہ ریک ان در شب
 تار نمودار و انعقد زرت کہ ماہیانیش باہی زمین پہلو نشین منتہوی
 در تہ ایش ز صفاریگ خود کور تواند بدل شب شمر د
 عمق در و کار بجائے رسید کز تہ ان گشت زمین نا پدید
 دریائے جمنہ شرق رویہ بپا بوس ان قلعہ شرف و افتخار یافتہ ہزاران آب و تاب میرود
 و نہر کہ ازین دریا زکوہ سر مور بریدہ اوردہ اند کو چہا و بازار رونق افزای شہر و فیض بخش شہر نہشت
 و درون دولت خانہ والا رسیدہ تالابہا و حوضہا را لمب و گلشنہا و باغہا را مطربدار د

ارب و شصت و ہشت کروست و شش لک و ہشتاد ہزار پانصد و ہشتاد و سہ دام
چون اندکے از احوال ہندوستان تحریر درآمد ششم از ہر صوبہ نیز برای سیرابی سخن بقلم
دراوردن ضرور است +

صوبہ ارخلاف شاہجہان آباد

از اکثر تواریخ ہندی و فارسی چنان بمطالعہ درآمدہ کہ در زمان سالف تنگشاہ فراتر وایان ہندوستان مستناب
بر کندہ دریائے گنگ بود و وسعت و منحت ان شہر کہ در ان زمان داشت بسیار از
بیاری نویسنده اگرچہ تا حال آباد است اما آنقدر آبادی ندارد و در ایام فرمان روائے
پانڈوان و کوردان چون در میان فریقین تحالف و تنازع روداد پانڈوان از ہستناپور
در شہر اندپیت بر بخمار دریائے جنا انتقال کردہ دار السلطنت خود مقرر کردند بعد امتداد
ایام در سنہ چہار صد و چہل بکراجیت راجہ انگپال تونور نزدیک اندپیت شہر دلی
آباد کرد پس ازان رائے پتھورا در سنہ یک ہزار دو صد و کسری بکراجیت قلعہ و شہری
بنام خود ساخت سلطان قطب الدین ایبک و سلطان شمس الدین التمش در قلعہ رائے پتھو
می بودند و سلطان غیاث الدین بلبن قلعہ دیگر اساس نہادہ و در سنہ ۶۶۱ ہجری بمیر معین موسوم
گردانید و سلطان معز الدین کیقباد در سنہ ۷۸۶ ہجری بر سائل دریائے جنا شہری دیگر مشعل
بر عمارت دل کش آباد کردہ کیلو کھڑی نام نہادہ چنانچہ امیر خسرو در کتاب قران السعیدین
می ستاید و سلطان جلال الدین خلجی شہر کوشک لعل و سلطان علاؤ الدین کوشک سیری
آباد کردہ تنگشاہ نمودند سلطان غیاث الدین تغلق شاہ در سنہ ۷۲۵ ہجری تغلق آباد شہر
طرح انداخت و سلطان محمد فخر الدین جو نامہ پسرش مصری دیگر اساس نمودہ بلند ایوانی
متضمن ہزار ستون برافراخت و دیگر منازل دل کش از سنگ رخام بکار رفت و سلطان
فیروز شاہ در سنہ ۷۵۰ ہجری فیروز آباد شہری بزرگ طرح انداختہ دریائے جنا بریدہ نزدیک
ردان گردانید و سہ کردہ فیروز آباد کوشکی دیگر مشعل بر مندرہ جہاں نابرا فراشت و تماہل
بر کوہچہ قائم است و عوام الناس ان را لاتہ فیروز شاہ گویند و سلطان مبارک شاہ
مبارک آباد بنا نہادہ و حضرت نصیر الدین محمد بہایون بادشاہ در سنہ ۹۳۸ ہجری قلعہ اندر تپہ

(۱۱) ہفتاد و دام + (۱۲) سنہ ۱۰۰۰ اکبر نامہ جلد اول صفحہ ۱۳۲ +

ماهر و مشکین موعود وضع پری غم یک غزال مرغزار طنازی و تدر و کوه سارفتنه سازی هر یک
 طافوس جلوه لبیک رفتار سر و قامت گل رخسار هر یک عشوه سنج کرشمه ساز دلفریب نواز
 هر یک زهره طلعت ماه جبین زیبا صورت نازنین هر یک در جلوه گاه ظهور مهوش ربای
 را آماده و دلفریبی را چالاک هر یک مبنصه شهود عاشق کشتی را مستعد و خوریزی را لبی باک

مثنوی

خونی نگهان کرشمه کو شان	هم خنجر و هم نیک فرو شان
مهوش صنان ز تاب رخسار	مہتاب نموده در شب تار
نازک بدنان چنانکه دانی	دُر کرده بگوشش شان گرانی
رعنا قدشان بجا مه زیبی	گل دسته بدست دلفریبی
از عشوه برفتنه خانها	وا از خنده شکاف کرده جانها
شاهنشہ حسن فوج در فوج	طوفان کرشمه موج در موج

القصه صفات حمیده ساکنان هندوستان و لطافت و ناز است این ملک بهشت نشین
 مستغنی از بیان است خامه مدعا نگار تجریران بکوتاهی خود گواهی داده و زبان سخن گذار تقریر
 ان بتقصیر خویش نفیر میزند جایکه ارسطو و انشان پیشین و افلاطون منشان سابق اندکی
 از بسیار و یک از هزار و صف ان را نتوانستند نوشت من بچندان را چه یاقوت و کدام طلیت
 که بنگارش خصوصیات و گذارش حالات ان تواند پرداخت و مصداق اوصاف الای
 این ملک آنست که ساکنان ممالک دور دست از اصغائے غریبه های ان ترک اوطان
 مالوده نموده درین ملک رسیده و وطن اختیار میکنند و روی و رنگی و فرنگی و عربستانی و ایرانی
 نورانی همه هندوستانی میشوند و مفلحان بتونگری دلی نوریان بدولت می رسند

مثنوی

پیراید در و جوان گردد	دست فاقه گهرشان گردد
آنچنان خورمی در و ارزان	که بلایخ خلیش گردد گران

تمام هندوستان معه صوبه بنگاله و کهن و قندهار که تفصیل ان درین نسخه اندراج نیافته
 مشتمل برست صوبه و یکصد و نود و دو سرکار و چهار هزار و یکصد و پنجاه و دو محال و هشت

همه خانه زاد کمان چون خدنگ چو شمشیر چو هر نار روز جنگ
نه از مرگ شان باک از تیغ تیز نه از آب بیم و نه ز آتش گریز
بر دی یگانه بکوشش گروه بر زخم سندان بر حمله کوه

اکثر از کوهستانی که از جاده اطاعت حکام انحراف می ورزند هنگام محاربه چندی از معتبران را بر زنان خود بای گذارند اگر حکام غالب می آیند و این مردم را امید زنگی منقطع می شود ان معتبران سنگین دل عورات را بشمشیر حمیت میگذرانند یا در آتش غیرت خاکستری سازند و ان پرده گیان ناموس دوست در غایت ثبات و قرار بلا اگراه و کشاده پیشانی نقد جان نثار کنند و این امر را چو هر گویند و بعضی زنان مردانه کیش و فاندیش بعد فرو شدن شوهر بهمت و الاله پاس ناموس و حفظ محبت برگذاشته به بهم مراسم مهر و وفا تهیه اسباب معنوی و تربیت سواد همری پرداخته و خت عروسی بر خودار بسته و جامه و تن بنا لبه اغشته پروانه وار و مردانه کردار با پیکر بیجان شوی فرخنده عاقبت یا بیکی از پاره های پوشش او خود را در آتش محبت خاکستر ساخته رقم سعادت دوام بنام خود در دفتر روزگار ثبت میکنند و خط عشق و محبت ابدی خویش بر صفحه ادوار میگذرانند **بیت**

سوزند بهم ز عشق سیراب همچون و فتنه خورده ی کتاب

و زنان که پس از شوهر خود زنده میمانند بمقتضای وفاداری و جفا دوستی از لذات خوردن و آشامیدن و تمتات لباس خوشش و زیور پوشیدن خود را باز نه دارند و زبان درویشان ریاضت کیش بجاده نفس پرداخته دریایی و ایام بطاعات صیام و عبادات آفرینده طوایف انام بایا و خیال شوهر فرخنده فرجام زندگی با تمام می رسانند و هر چند نوجوان باشد و در میان شب عروسی بیوه شود شوهر دیگر گرفتن و مره دیگر بر و ساده عروسی نشستن در دین داین خود جایز نمیدانند و از تکاب ان را گناه کبری و رسوائی و نیا و عقوبت عقبی میخوانند **قطعه**

نخشی عصمت زنان تنفیس تا کدم اند اندرین قسمت

نیست اندر زنان صاحب حسن بیج پیرایه به از عصمت

از حسن دل آویز و جمال فتنه انگیز این دیار چه نویسد که قلم در تحریر معارج ان دیوانه دار بر عرصه کاغذی غلطه و الفاظ و معانی بتقریر معارج آن پروانه دار در حوالی شمع میبرد مقصد باجمله دیران هند هر یک در حسن و خوبی طاق و بد لبری و محبوبی شهره آفاق هر یک

بہمہ نزدیک دل و گرم خون رفتہ چو جان در تن مردم در دن
 ہر سر مو بر تن ایشان ہنر آمدہ در سوئے شگافی بسر
 ہر چہ ز صنعت ہمہ عالم است ہست در ایشان زیادت ہم است

در داد و ستد راستکاری اہل این دیار بشاہ بیت کہ ہر چند بیگانہ و نا آشنا صد ہزاران
 نقد و راہے حضور این وان و بدون شہادت فلان و بہان بطریق امانت بصراقان سپارد
 ان راستی منشان عند الطلب بلا تعلل و توقف و اصل میسازند و طرفہ ترا کہ بنا بر خوف
 سالک ہمالک شخصی مبلغہائے نقد مسافت دور و نزدیک نتواند برو صراقان راستکار
 از وزر تجویل خود گرفتہ پارہ کا عند بخط ہندی بدوان مہر و وفا نہ نام گماشتہ ہائے خویش
 کہ در اطراف مالک با مضار و بلاد و دکان راستی اراستہ دارند و شستہ می دہند و ان را
 بزبان این دیار ہندی گویند و گماشتہ ہائے این نیک معاملگان ہر چند مسافت دور و صد
 فرسنگ در میان باشد بموجب ان خط بلا حجت و اگرانہ را واساختہ معاملہ داد و ستد راست
 می سازند و غریب ترا کہ اگر ان خط کہ از پارہ کا عند بیش نیست سوائے مکان معہودہ
 خواہند کہ بفروشدند بہان قدر نقد و بفروخت میرود و مشتری ان خط اندکی فتح از باج
 یافتہ بر طبق ان زر از مکان معہودی گیر و عجب ترا کہ اگر تاجران بسبب طرق ہایہ اقسدا متہ
 و دیگر اموال و ائصال حوالہ ان مردم کنند ان نیک اندیشان وجہ اجرت گرفتہ اموال
 انہا بجنس دستار گاہ بسلامت رسانیدہ ببالکان عایدے نمایند و ان را بزبان این
 مردم بہا گویند مثنوی

بہ از راستی در جہاں کافیت کہ در گلبن راستی خار نیست
 تو در کار خود راستی بر نگار کہ ہم رستہ گردی و ہم رستگار

انجین سپاہ این دیار جانفشان و جانستان تہور اندیش جلالت کمیش ننگ شناس
 حق اساس است در عرصہ کارزار گوہر شجاعت را وفائے انہا فروغ دیگر و بد و بد و سختی
 جو ہر وفاداری ایشان جلالت دیگر ظہور کند چون کار دشوار پیش آید ان را اسان طور فرو
 اوردہ انجم دہند و روز بہا اگر غنیم غالب آید دل نہاد جانفشان گشتہ مار گر تخیل سخت
 ترازد و دانند مثنوی

سپاہ قوی تر ز فولاد ہند بہ بے باکی آمادہ چون صبح رند

هر يك عنصر بذات خویش وصل میشود پس عقوبت بکدام کسی میشود بین سبب آب و
 آتش مردگان بعنوانی که در مذہب دیگر منظور است درست نمی دانند و میگویند که اگر در چرخ
 مرده روغن اندازند پیچ فایده تترتب نمی شود مگر سروریش ستردن و مقراض کردن گناه
 و بدست خود کردن عبادت می دانند و عہد ریاضت ایشان بے عمل و بے مسواک
 و ناشسته رو و ناپاک بودن است اگر دست بپول و براز الا ید ناپاک نمی دانند درین صورت
 اہل کیش بپاہمہ کہ قابل برافزیدگار و ثواب و عقاب عاقبت و ترویج ارواح مردگان ہستند
 این فرقہ را قبول نمی دارند و بالہل این آئین صحبت و آشتن و سخن کردن مذموم می دانند و
 میگویند کہ اگر طری فیل مست آدم کش زنجیر گسی می آمد ہشتاد و از طرف دیگر سروریدہ بیاید بر روی
 ان فیل مست باید رفت و بطرف سروریدہ قصد نشاید کرد و نیز بپاہمہ فریق دیگر را کہ از خود
 مذاہب اختراع کردہ قبول نمی کنند برہان کیش قدیم کہ موافق بیدار آغاز آفرینش
 رواج یافتہ معتقد ہستند اگر شخصی از مخالفت کیش در بپاہمہ بیاید ان را در مشرب خود نمی آرند
 اگر شخصی از مشرب ایشان برگشتہ مذہب دیگر بگیرد و خواہد کہ از و باز گردان را نیز قبول
 نمی کنند و درین کیش چار آشرم است یعنی چار آئین اول برہمچرج یعنی کہ خدا نشود و
 تجسیل و تکمیل علوم صوری و معنوی پردازد و ویم کہ ہست یعنی کہ خدا شدہ بامور تعلقات
 اشتغال و زرد سویم بان پرست یعنی چون حالت کہولت رسد و یا پسرا فرزندی تولد
 شود ترک تعلقات نمودہ مع زوجہ و صحرا رفتہ بعبادت معبود حقیقی مقبہ گردد و غیر از میوہ
 صحرائی غذا نکند چہارم سنیا س یعنی از ہمہ دست باز کشیدہ بعبادات شاقہ پردازد
 و چہارمین است یعنی چار فرقہ اول برہمن آئین امید خواندن و علوم حقیقی آموختن
 و ویم چتری بفرمان روائی عدالت بادشاہانہ و سہ پاہانہ بسر بردن سویم بیش بودا
 و سودو و دیگر کتب پرداختن چہارم شود خدمت ہر سہ فرقہ مذکور نمودن انقصاہل
 ہندوستان ہمہ صاحب عقل و دانش و خوش پوش و خوش خورش فرخندہ خوش گفتار و
 دستوہ اخلاق منظر اشتقاق سخاوت و در جمیدہ طرز انصاف گزین نیکو آئین و فسادار
 جیا اطوار از بدی بد کرداری برکنار از تجروی و کمنشی پرمہیزگار بر آستی و درستی
 سازگار منطقہ

خوش دل و خوش خوی چو اہل بہشت

مردم او حبلہ فرشتہ سرشت

آزادگی در بر و کلاه و راستگی بر سر گذاشته سجاده عبادت گسترده دارند درین صنف نیز
اقدام اقوام هستند و بنام هر مقتدی قومی ملحقه است اکثری ازین سالکان مسالک حقیقت
وره روان راه طریقت سرود و نغمه بزبان هندی عبارات و استعارات بدیعه مضامین
و معانی غریبه در مدح و ستایش آفریدگار از عبادات عظمی می شنوند و بعضی از چاشنی ذوق
و جنان عرفان ایزدمنان در رقص و چرخ آمده عارج معارج حقایق می شوند و چند
به تیغ و تهلیل قصد داشته زبان حال و قال را در ذکر حضرت جل شانده و سلطانیه کنایند
و شطری بطریقه جلیبه قعود و زبیده در مراقبه مصور خاص چشم حق بین دوخته می دارند
برخی بمطالعه کتب حقیقت الحقایق که عبارت از بیدانت شاستر و غیر ذلک بوده باشد
مشغول گشته دریافت اسرار وحدت و احد حقیقی مراتب ضمیر حقایق دان را روشن تر از
خورشیدی سازند **چهارمین صنف** او دانشی از معتقدان بابائانک بطریق و امین مقتدی
خویش به نیایش و ستایش آفریدگاری پردازند خلاصه عبادت این گروه مطالعه اشعار مرشد
خویش است که سرود و نغمه میگویند و زمزمه و لغزب می برآرند و خود را مستمعان را بهره
و نصیبه بری سازند **پنجمین صنف** حتی سروریه یا صنعت می کنند حتی که تا چهل روز صایم
بوده از اکل و شرب ضروری که قوام بدن و ثبات نفس بدو است احتراز دارند و چهار ماه بر شا
یکجا مقام کرده حرکت نمی کنند که مبادا در رفتار باعث ازاجزات گردد و خلاصه عبادات آنها
نگاهبانی جانداران است پانصد روز از نخیبت نمی پوشند که بجان داری ازاری نرسد احداث
چاه و بارغ مذموم می دانند که بوسیله آن بجان دارنیزه از آری سر شد شا نگاه چراغ روشن
نمی سازند و آتش نمی افروزند و طعام برائے خود نمی پزند و آب از چاه نمی برارند و آب و طعام
از خانه مریدان بدریوزه آورده می خورند و شبانگاه اصلاً چیزی نمی خورند و از خوردن میوه
و ترکاری مثل بادانجان و توری و چنار و سبزیها احتراز دارند چه اعتقاد انجماعه است
که این چیزها حکم جان دارد و خیر از پارچه لا بد چیزی با خود ندارند و آفریننده مخلوقات را
قبول نکنند و قول مجتهدان این بدگیش است که چنانچه گیاه خود بخود می روید و کارنده آن هیچکس
نیست همچنان توالد و تناسل انسان و حیوان دیگر جانداران خود بخود از قدیم است و نیز عقوبت
عاقبت را منظور ندارند و می گویند که انسان مجموعه چهار عنصر است بعد گسته شدن پیوند عنصری

(۱) سرایند

در ویشان ہند

نخستین صنف سناسیان صاحبان معارف و حقایق و پیوند گسلان سلسلہ علایق ثرید
 مویان ریاضت کیش و خاک آلودگان افاضت اندیش از مستلذات جسمانی و خطرات نفسانی
 واپر داختم سراپا برہنہ بریاضات شاقہ و مجاہدات سخت قیام سے ورنہ اگرچہ تن ظاہر خاکستر
 آلود دارند اما مرات باطن از تجلیات انوار الہی نور پذیر می سازند و ہر چند کاخ استخوانی را بنیت
 مبنی دہند لیکن عمارات معنوی استواری کنند از ان خاک نشینان جسمی مہر خوشی بر لب
 ہنہادہ از مجاہدہ نفس فرصت حرف زدن ندارند و فریقی ہر دو دست را کہ پیشکاران بدن عنصری اند
 از امور بدنی واپر داختم و مایل با سمان گذار شستہ دامن مقصود اصلی بچنگ می آرند و بعضی
 خود را معکوس بدرخت او بختہ نفس امارہ زبان کارہ را در آتش ریاضت می سوزند چندی رو
 بسوئے آسمان داشتہ نظر بر آفتاب دوختہ دارند اگرچہ دیدہ ظاہر مین از دیدہ جہانیان
 واکشیدہ اند اما بدیدہ باطن تماشا سائے باطن نمی بینند و برخی بہا استادہ شب در روز در
 مقام عبادت بسان کوہ ثابت قدم و راسخ دم می باسند درین صنف مردان طریق خدا
 جوئے انواع طریقہ انیقہ دارند و اقسام تام اقوام ہستند و آسچنان ریاضت شاق
 و عبادات مالا یطاق میکشند کہ از طاقت بشری و قدرت انسانی زیادہ باسند اگر تفصیل
 طاعات و شرح اقوام بکار رود داستان وراز میشود و ویکمین صنف جوگیان صاحب حال
 و قال بیادرب العباد استتعال دارند و اکثر ازین طایفہ بقوت ریاضت و زور بازوی عبادت
 و ہموای پرند و بر سطح دریای خرامند و از حبس نفس و راز عمری شوند و از علم خلق بدن روح خود
 را در پیکر غیر می اندازند و از علم سیمیا تبدیل صورت می کنند و از دانستن کیمیا بجا کتر
 طلای سازند و بتیجہ دہائے خلایق استعمال دارند عالم اجنہ را بفرمان پذیر می خویش می آرند
 و بمقتضائے صفای باطن بر سر ایرضامیر عالمیان و احوال جہانیان واقف می شوند و قنادگان
 بستر بیماری را صحت و شفا بخشند و انواع سحر سازی و جادو پر دازی بروئے کاری آرند
 اگرچہ از طایفہ سناسیان نیز بعضی بر چنین علوم قادر ہستند اما قوم جوگیان بیشتر درین علم
 مشہور اند سویمین صنف بسرائگان مرتاضان زندہ دل و طاعت و رزان علاقہ گیل و

میدهند و دانایان این دانش دین ملک فراوان مسر بدیا دانندگان این علم شکرگت از توانی انفس که
 هر روز از چپا در استاسوراخ بینی زبان معین است احوال و نیک و بد سایل گذارش می نمایند
 اکم بدیا در گذارش گوناگون افنون و جادو و داند و ختن منافع و انداختن زبان و فراهم آوردن اموال
 و دوست نوازی و دشمن گدازی و چاره جن گزندگان و پری زندگان و غالب آمدن بر عالم اجنه
 و معالجه اقسام بیماری ها اندر جال کینه علمی است از انواع نیرنجات و طلبات و تسخیر قلوب
 و فریفتن مردم و اعمال سر دوستی و نادره کاری و تبدیل صورت یعنی سییاد و تخیل روح و پیکر
 دیگر یعنی خلق و دیگر عجایب و غرایب رهن بدیا یعنی کشتن سییاب و زرد سیم و مس و مانند
 آن و ساختن از خاک ستر طلا و نقره کیمیا و اکسیر عبارت از آنست که امر و بدیا دانشی است
 از افنون مار و کژدم و دیگر گزندگان و ربای دادن از گزندگان و حاضر ساختن آنها را با افنون و
 گذارش نسبت مار و ستایش آنها مشرب بدیا دانسته انواع تیر انداختن و تیر اندازی که از میدان
 دویم استنباط کرده اند طرفه ترا که کاطان این فن از یک تیر بقوت علم چندین تیر استخراج کرده
 دشمن گدازی کنند رشتن بر چپا است ساختن لعل و مروارید و زمرود و دیگر جواهر و اهر
 و گوناگون سنگ نرینه و پیدایش و خاصیت و اخرج هر یک با یک بدیا ساختن خانه ها و انواع
 عمارات و هر گونه را خاصیت و بر آوردن نهرها و غیر ذلک هیچ شایسته دانستن فیل
 و دریافت عمر طبعی و بیماری و نگاهداشتن تندرست و اقسام خاصیت شال هو تر شناخت
 اسب و عیوب و بیماریها و گوناگون معالجات گانه ضرب بدیا که از میدان سنویم بعرضه
 ظهور آمده یعنی موسیقی از گفتن و نواختن و اصول و فروع آن گوناگون نغمه و ساز و روش
 رقص که آن را عکیت گویند شط بدیا یعنی بازی گری که به تیز و سستی خلقت کارها و از رهن
 بازی غرایب نمودار بکند و شکرگت معلق باز نند خاصه زنان ایشان و به تیور افنون
 نظر بند کنند و آدم را بند بند جدا ساخته بهمان زبان باز درست سازند شکرگت این داستان
 تجریر راست نیاید **مشک** بدیا علمی است پس شکرگت و دانستن احوال مردان شناخت
 گوناگون زنان و هنگامه عشق و محبت آنان کاهم **شاستر** که آن را کوک شاستر نیز گویند و طرز
 پیوستن مرد و زن بهشتا و چهار گونه و سود و زیان هر کدام و مغایب ساختن زنان در مجامعت

و درم و فلج و رعشه و سرسام و چرخش و نابینائی و ناشنوائی و گنگی و لنگی و کورے
 و یک چشم و سقم اعضا و غیر ذلک رو میابد بر شناسندگان این علم و وقوع هر یک ان را بر گذارند
 که از نتائج فلان اعمال و ولادت پیشین است و چاره گری یکی ان از روی انتخاب گونا
 گون خیرات و صیام گذارش کنند و بقدرت ایزد کار سازان چاره اندوزی بپی روی دهد
پند و پران یعنی توارث متضمن بیان حال و نفوس قدسیه و عالم ملکوت و شرح پیدائی
 جهان و جهانیان و وقوع قیامت صغیر و کبیر و گوناگون کردار نیک و سخاوت و عدالت و دستانها
 عابدان و فرمان رویان و الاشکوه بیابا کرن علمی است از نحو و صرف در تحقیق لغات
 و الفاظ و ترکیب حروف مرکب و مفرد اگر چه این علم را به سیس ناگ که بقول اهل هند تحت
 زمین بردوش ادرست و دیگر قدسی نزادان نسبت میدهند اما بعضی دانش دران و الافطرت^{۱۱}
 ضوابط استوار کرده بطلبان این فن کار آسان کرده اند چهند در بیان مراتب نحو و مفهومات
 الفاظ و ترکیب حروف و شایستگی عبارات و مدارج استعارات اگر چه این ضوابط را
 اهل عرب نیک استوار کرده اند اما فضلاء هند درین باب کوشش فراوان بجای آورده
 و شواہد آسان نموده اند **بیدک** بدیایینی علم حکمت و طبابت مشتمل بر احوال تمام بدن
 از موی سر تا مخ پا و دریافت گرمی و سردی مزاج از نبض دست راست و شناخت انواع
 مرض و بیماری و دوا سازی و چاره پردازی و درست داشتن طبیعت و افزودن قوای بدنی
 و اگر چه بانی ان بیاس دیواست اما دانش دران دیگر از عجایب نسخ استخراج کرده رواج
 داده اند **جو تک** بدیایینی علم نجوم متضمن دریافت صعود و نزول کواکب و خروج و دخول
 انجم در برج و دانستن نسوخت و خسوف و گردش و جنبش افلاک و سعادت و نحس
 زمان و نیک و بد طالع انسان اگر چه ارباب فرس این علم را بتوریت و انجیل نشان میدهند
 اما اهل هند ظهور ان از آفتاب جهان انسر و تصور می کنند و بقولی استخراج آن از بید
 میدانند **ساندرک** بدیایینی علم قیافه دریافت احوال نیک و بد آدمی زاد از خطوط دست
 و سواد پیشانی و چین جبین و خط و خال و دیگر اعضا و رقیار و گفتار و او صدع و اطوار ایل و قبی
 لاتی علمی است در بیان گوناگون حساب و وقایع حقایق هندسه ان را بیا کرن جو تک گویند
شکن بدیاز گویای مردم و اواز و جوخش و طیور شکن گرفته از سوانح حال و مال اطلاع

حقیقی در خلقت خود پنج اختیار نیست مجبور است و معذور و دویم بیشک شاستر
 سوای کنادین همین دانش را بر روی کار آورده دارد بر وقت است یعنی زمانه را می پرستند
 و می گوید هر چه است زمانه است بے زمان چیزی بوجد نیاید و از دلایل اوست اگر کشاورز که
 بر وقت نگارد هر چند کوشش در کشت باریار و همچنان نتیجه عمل بے زمان اثر نبخشند **سیومین**
 سنانکه شاستر سوای کپل گذارش نموده اوست را از باطل بقوت تیز جدای کند محسوسات را از انما
 و روح را از انما گویند هر چه از محسوسات بنظری آید فنا پذیر است و روح باقی است سنی کند که انما
 از انما تا نجرید پذیرد و بر پرم انما یعنی روح الارواح پیوندد و چهارمین پانچل شاستر این
 شکر و دانش را سوای پنجل ظاهر ساخته حبس نفس خاصه اوست و صاحب این خرد و دلاوی
 دانائی این دانش را بسبب ضبط دم نور باطن را مشاهده نموده بر سطح هوای پر و بر روی دریا
 می خرامد و بر خطرات ضمایر مردم واقف می شود و خبر حال و استقبال اضنی می دهد و پنجمین **شاستر**
 شاستر که سوای پیاس دیو پیدا آورده دانایان این دانش و الا صاحب توحید می باشند
 و باهیت و حدیث نیکو شناخته دوی را از پیشگاه نظر بر انداخته اند عرصه گفت و گوی این
 علم بغایت وسعت دارد و میگویند که عالم عالم ذات اوست و این کثرت بیش از او هم نیست هر چند
 عالم از اوست اما همه اوست چنانچه زیور باز و کوزه با گل و موج با آب و تاب با آفتاب
 نسبت دارد همچنان موجودات را با اوست نسبت است **ششمین** میا منا شاستر که سوای
 حجن بر روی کار آورده و مقدم بر جمیع شاستر است و تمامی اهل تعلق بر آن عمل دارند و می گویند
 هر چه هست عمل است چه کشتاورز و تانکار و دند و دود و هر کس هر چه کاشت همان برداشت یعنی
 این همه عسرو بکرو نیک و بد و بهشت و دوزخ نتیجه عمل است و هفتم شاستر یعنی بهشده
 سمرت که ابنائے و سایر برهما از بید استخراج نموده اند مشتمل بر کار که در هر روزه هر چهار برهن
 یعنی برهن و چپتری میس و سود و هر چهار اشترم یعنی برهنچرخ و کر هست و دان برست
 و ستیاس و انواع ریاضات و عبادات و گوناگون صیام و خیرات و چاره گری عصیان و ذلات
 و انفصال دعاوی و مناقشات و اقام عدالت و نیکو کاری و ان را در فارسی فقه گویند
 کرم بهاک شکر علی است حیرت انشائی اوی زادر از عواض بدنی یعنی خطا و صرع
 و جزام و برص و بواسیر و بواسیر و تپ دایمی و اسهال دایمی و سنگ مثانه و جراحت خوره

۱۱ علم

در کاهش و انسزایش شب در روز پیر از نه گهڑی زیاد و شش گهڑی کم بنود قبول حکما سبب
 و شصت دم آدم تندرست را یک گهڑی و شبانه روز مست و یک هزار کوشش صد دم باشد
 الفصه چون گهڑی آخر شود طاس هفت جوش را از پنج کوب بصدادورند و بار دوم و بار
 همچنان چون پیر سپری شود بشماره گهڑیهای گذشته از سر نو بنوازند و کمتر در یک
 از یک تا چهار اندازه پیر و نامائند اگر پیر شصت گهڑی باشد در دو پیر مبیست و شش بار بنوازند
 و نیز دو شیش را دهان مقابل بهم بسته در یک از آنقدر ریگ می اندازند که در یک گهڑی ریگ اند
 برآمده در شیش دیگر دراید و شیش ریگ را جانب شیش خالی و از گونه می نهند و در سفر اندازه
 گهڑی از وی گیرند.

از علوم هندی چه نگار که تفصیل آن بجزیر در نیاید از آنجمله آنکه بید اسامی تمام است گویند
 که در عالم غیر از آب چیز نبود و بقدرت بدیع ایزد بدایع آفرین گل نیلوفر از آب پدیدار
 گشت و از میان آن گل برهنگا که ذریعه آفرینش اوست در پیکر انسانی چهره بر افروخت
 و بالقائے ربانی از زبان الهام ترجمان او بید که وسیله هدایت عالیشان تواند بود برآمد تا حال
 که صد هزاران سال منقش شده در هندوستان رواج دارد او پیکر پیران برهنگا
 از روشندی و صفائے درونی معانی و تفاسیر بید متضمن توصیف توحید واحد مطلق و
 حقیقت و معرفت یگانه بر حق بر نگاشته این نسخه را بظهور آوردند که شاستر یعنی
 شش کتاب که پیران و پسران و پسران و پسران برهما از معانی بید استنباط نموده حقایق و معارف
 ایزد و همچون بدلائل و براہین ظاهر کرده اند این علمی است از آہی طبیعی و ریاضی و منطق و مناظرہ
 و این شش نسخه را باید بگرد بعضی مقدمات اتفاق و در برخی امور اختلاف واقع شده
 مباحثات و مناقشات بسیار که هر یک از دانش دران و الافطرت بقدر دانائی و فہمیدگی
 خویش در میان آورده از تفصیل آن کتابها نوشته اند نخستین نیائے شاستر پید
 آرند ان سوای نیامک خلاصہ ان بر کارج و کارن و کرنا یعنی فعل و سبب و فاعل است
 و میگویند بدن این بر سه امر متبج چیز موجود نمیتواند شد چه فعلی را فاعل حقیقی بدون سبب
 نمی کند و هر چه می خواهد میکند معبود است بعد از بخواست در اول و اوسط و آخر اختیار نیست
 چنانچه کمال آوندی را بوسیله گلے سازد و بر دستے که در و برائے کارے که ساخت
 ساخت گل و آوند را مجال نیست تا گوید که چنین کن و چنین کن همچنان مخلوق را از اراده خالق

برداشت بجان دیگر اندازد و دیگران نیز بهین آیین نوبت نوبت کارپردازی میکنند حتی که
 ان شاه حیوانات را بجاک هلاک می اندازد موجب حیرت نظارگیان می شود و این شکار خاصه
 هندوستان است و همچنین اویزه جانوران با هم دیگر از عجایب تماشا است خصوص اویزه
 جاموشان شهری حیرت افزای نظارگیان تماشا طلب است و از ماده جاموش که بزبان
 روزگار گامیش خوانند چه نوید از قد و قد و مش هزاران بیمنت ظاهر درنگ سیاهش واقع
 نظر بدگرستان او سرچشمه شیر و جغرات شیر و همیشه آبجیات است

چو گامیش بدیدم بدل یقین کردم که آب چشمه حیوان درون تاریکی است
 دیگر گامیش از نهایت جلدی سیاه و ابر بقرار و از غایت تشنگی مانند باد تیز رفتار است
 عراقی که به تیز روی مشهور است گرد او نمی رسد و جازه گرم رو که بنازل نوری شهرت دارد
 چند منزل عقب او می ماند میگویند در ولایت گجرات احمد آباد بعضی عیار پیشه برعرب
 گادان سوار شده قطاع الطریق نموده مال و امتعه مردم بخارت می برند و اسب سواران به
 انبانی توانند رسید عرب است که ان را بهیل گویند سوار می ان خاصه هندوستان است
 در گرمی و سردی و با و باران آرام بخش سواران است چارتن بفرغت سوار می شوند گویا در تاق
 نشسته و با وجود سفر و حضر هستند و با سایش و آرامش تمام قطع مسافت بعید میکنند و
 از عرب چهار پایینی رتبه که با انواع آرستگی و پیرستگی قابل سواری ملوک است چه نوید که
 ادعایشش تجربه بر دنی آید مشنوی

ساخته از حکمت کارا گمان
 خاندگر دیده بگرد جهان
 نادره حکم خدای حکیم
 خاندروان خاندیمانش مقسیم
 و از مخترعات عجیب دانش و دان این دیار گهربال است که موازنه ساعات و دستایق
 شبان روزی از و دریافت می کنند جامی به بلندی و فراخی و دوازده انگشت از مس ساخته
 و در زیران سوراخی خود که میل زرین یکاشگی بدرازی پنج انگشت ازان در گذردی برارند
 و از راه ان سوراخ در آب دراید و در یک گهری قالب جام می رسد و طاسی از آب پر کرده
 ان جام را اولن میگذازند چون جام از آب پر شود و اندازه گهری و پاس شبان روزی می گیرند
 و از برج و دیگر فلزات ریخته طبقی ناه اساسی تر خور و بزرگ سازند و ان را آویخته دارند
 و بعد گهری آوازی کنند هر یک از روز و شب را چهار بخش کرده هر کدام را پر گویند و

برپیشانی و حلقہ ہائے عنق با ہمدیگر و کوشش و کشش از طرفین جدا شدن از ہمدیگر و پس رفتن باز
 و دیدن و بہر سیدن گوید و کوہ باہم می آویزند و جانشاری فیلبان و جان دادن کیے و نشستن
 دیگرے زانی الفود بجائے او و کشادن و بستن فیل در عین ہنگامہ آویزش و سردادن آتش بازی
 و بازداشتن فیل را از جنگ و بدستی زایل گردانیدن بہریم کجک و فرمان پذیر کردن باشارہ انگشت یا
 از بدایع تماشا است این مادہ کار بعد شصت سال جوان میشود و مانند انسان یکصد و بست
 سال عمر طبعی دارد و پس از ہزردہ ماہ وضع حمل مادہ او میگردد و تولد و تناسل در صحراست در مینہ
 اصلانی شود اگر مادہ البستن از صحرا آورند و او بچہ زاید مبالغہ بین ندارد و الفصہ تقریب فیل کہ از
 عجایب مخلوقات و غرایب موجودات است در حقیقہ قلم مقطوع اللسان و امکان زبان قاصر
 بیان نگیرد مثنوی

بوصف او ہم از طبع بالا معانی برسد ہم پیل بالا
 بود سر حلقہ اقبال مندان ہمہ اورا حریف آید بدندان
 ز خرطوشش بکیر اینم کار است کہ ہم مار است و ہم سوراخ مار است
 نہ خرطومت طومار است گویا گہی می پیچد و گہ میکشد و
 و نیز کہ گدن جانور است قوی ہیکل بیع شکل دم و چہار پا و تنہ عقب او مثل فیل و گردنش را
 مانند گردن شتر و چشم و گوش و دہان بسان گا و زہی نفس طرازے نقش بند نگارستان
 قدرت کہ چندین صور در یک پیکر نقش بستہ عجایب است حکمت خویش بمنصہ ظہور جلوہ گردانید
 جسد او سخت تر از زمین کہ تیر و تفنگ و شمشیر و نیزہ بر و کار گر نمی شود و یک شاخ بالای پیشانی
 دارد کہ کار خنجر و سنان از او بظہوری آید و این جانور بدیع پیکر از مادہ و زہر بکثرت قوی و توانائی
 بر جانوران صحرا غالب است توالد و تناسل ان نیز در صحرا می شود و رفتار کردنش خالی از اشکال
 نیست در شکار سلاطین و خوانین^(۱) خال خالی آید بہت

بہیکل چو مینل و بقوت ہزبر بہ تنہی چو سیل و خواش چو ابر
 دیگر جاوش صحرائی کہ بہر ذاتی و جرات اصلی و فطری گئے از فیل و مان بردہ و شیر تریان
 را شکار خود کردہ سلاطین والا شکوہ برائے مشاہدہ تماشا کے عجایب چندین از جاوش
 صحرائے بر شیر میگذارند و آن تہور نشان بے مہابائی و دندیکے ازاہا شیر را بر شاخ خود

و جیاست ان به پنهانی تا هشت درعه و بلندی تا پنج درعه اکثر بوده به تیز روی و تند روی
 از اسپ عراقی گرفته برده و بدلیری و دلاوری او شیرتر بنحاک سپرده با این همه قوت و
 قدرت موری را نیاز دارد و درستی کار بهشمار بجا آورد بر سخن نبوشی گوش پهن داشته و از
 بینی خود چشم تنگ ساخته تنگ چشمی باین فراخ حوصلگی ندیده و بهشمار بدین مستی نشینده
 چون نفس از خرطوم باز گذارد و گردادی پدید آید و چون نفس بجانب خود کشد بر زمین خاک
 افتد همواره خاک بازی کند و در سواری از ان بازاید دولت مندان بخت پیداران را زیب
 صفوت و زینت پیکار میدانند و انایان از مومن کار در روز میجا یک فیل جنگی را برابر هزار
 سوار جرات تصویر کنند **مثنوی**

چو بندد عزم جنگ از خشکی / عدد از دست او افتد به بینی
 چنان از پردلی آماده جنگ / که روین تن شده از پهلوش رنگ
 بهشمار منشی که اگر طفل در گذر پیش قدمش آید بحرطوم برداشته در گوشه بگذارد و اسب
 نرساند بدستی که اگر چند روز بر آئے خوردن و آشامیدن نیاید از شورش مستی نیاراند و خود
 سری نگذارد و پار سا و ضعی که در نسل خویش مانند حیوانات دیگر شهوت نراند حیاء و رزی که در حضور
 آدم باماده فیل جامع نکند عالی مہنی که با فیل کوچک نیاید و زود ماده را نیاز دارد و پر قوتی که در ختن
 عالی و عمارات قوی را بر اندازد و شجاع و دلیرے که در کار زار هر چند تیر و تفنگ بر و بار
 رخ نگر داند مبارز و دلاوری که در پیکار اسپ را با سوار از زمین بردارد و بر زمین اندازد۔

مثنوی

پیل چو خرطوم بر اسپ منگند / بر کند از خاک و بنحاکش زند
 پیل بحبسائے که بخنبد ز جا / پشت هزار اسپ کند زیر پا
 قیت یک فیل هزار اسپ بشیش / کزد و هزار اسپ کیے فیل بشیش
 اسپ بهر خانه بود در سپاه / فیل بجزر شاه ندارد نگاه
 پیل بیک حمله صفت بشکند / در صفت پیلان که شکست منگند
 اگر چه کار نامہائے این مشکوه پیکر بدیع منظر زاید الوصف است اما آویزش پیلان
 مست عربدہ جو تند خو و پیش خرطوم بحرطوم بقصادم دندان بردن و صدمات پیشانی

و تمام خانه بلکه حوالی آن معطری شود بوسه آن بر روی زایل منیگر و دوا این گلهادر ایران توران
و اخلاف آن پیدا نیا بد منتوی

هر گل بالا که دهد بوستان بیشتری هست بهندوستان
ان گل هندی که چمن کرد راست نه بخراسان که بعالم نخواست
سیوتی خوش که کشیدش گلاب از همه زو بوبهه روی آب
مولسری خور دو بزرگ از همه خور دو بزرگ از همرش بهره ور
گشت ز سر شفت گل بر دکان نژاد گل بر زمین گونه زر و ام داد
پنجه کشاده گل لعل از پله عرق بخون ناخن شیر یله
نه غلظم نافه و لے نیم حمام چیزی ازان مشک و دگر خون تمام
عرق سپر گشت ز نیلو فر آب بر سپر س قبه سیم از جاب
کیوڑه هر برگ چو سیم سفید عود از و سوخته در مشک بیند
ماند چو در جامه نسیم میقم جامه نمنا ند که بماند نسیم
یک گل بیلا و ده دیگر درون گل زگل و گل زگل آمد درون
بے شبیه تکلف رائے بیل و چنبیلی به نگهت رسانی دماغ و فرحت بخشی مزاج مشهور است
خصوص وقتی که ان شاه ان گلشن رعنائی و دلبران چین زیبای در سلک افواج کتدائی
در اید و مولود مسعود بعالم وجودی در اید یعنی قلیل حسن انشزائی سمن عارضان پریر و جمال
پیرای گل چهرگان عنبرین مو ابرو س سرو قد ان گلزار تاب گیسو س ترین بدنان شیرین
گفتار شامه ان از شایم عنبر بر تر و رایحه ان از رواج مشک خوشتر شیم بهاسے در پیش
ان بوسے خجالت میکنند و عرق گل از شرم ان عرق انفعال میگردد و بیت
نیمش مغز جان را فرحت انشا شیمش جان منشا در روح پیل

اگر چه در بعضی اقطار این دیار اسپ بهتر از اسپان عراقی و عربی میشود اما از جانوران
این ملک فیل از عجایب است و سیرت و صورت بے عدیل و در قد و قامت عظیم اش
در تنومندی و بالای کوه اساد و در قوت و توانائی بے همتا چنانچه صورت هیب ان شکل جانور
دیگر نمی ماند خرطوم بجای بینی بدرازی سه چهار درعه و گوش به پینائی که غله نشان باشد
و دندان بطول یک درعه در رنگ بدن سیاه چون قراست سفید که ان را عاج گویند و

طبع غنی و فقیر عزیز دہلے صغیر و کبیر فیض بخش طبیعت پیر و جوان گوارے مزاج ہر تندرست
و ناتوان بدرقہ ہاضمہ طعام ازالہ علل اتمام سازگار جمیع امر جہ مددگار تمامی ادویہ سیلاب گشتہ
کہ دم مساوات باب زندگی میزند اعانت از و میخواند سبزان ہند از و سرخروئے حاصل نمود
خون ریزی و عاشق کشی می نمایند مثنوی

اگرچہ ہند سیر از گلر خان است
گلستان ہند چیدم
چنین سبزے گلو سوزی ندیم
شدہ آئین طہراز بزم سازی
در انجا سبزہ بالا دست پالست
زبان گل چین شود از صحبت او
سجن رنگین شود از مدحت او
مثنوی

نادرہ برگی چو گل بوستان
طرفہ نباتے کہ چو شد در دہن
خوب ترین نعمت ہند بوستان
خویش چو حیوان بدر اید ز تن
خوردن آن بوئے دہن کم کند
سیر خوردگر سہ در دم شود
برگ کہ باشد بدرختان فراخ
برگ عجب بین کہ گستہ زیر
گو ناگون گلہائے بویا و رنگارنگ شقایق مطرا از گل سرخ کہ ان را کلاب گویند و یاسمین و زگل
و سوسن و لاله و زنبق و بنفشہ و ریحان و رعنا و زبیا و نافرمان و تاج غروس و قلفہ و عباسی و خطمی
و ارغوان و صبر برگ و داؤدی و غیر ذلک آنچه در ایران و توران و ولایت دیگر میباشند ہمہ
درین ملک است اما تفصیل گل ہا کہ مخصوص ہند بوستان است از اندازہ و شرح و بیان افزون
اگرچہ سیوتی و چنپہ و موگرہ و موتیہ و رائے بیل و چنپیلی و کیوڑہ و مولسری و کرن پھول و کرنہ
و ہارسنگار و جوئی و نواڑی و کنور بیل و گل زعفران و آفتابی و کنول و جعفری و رتن سیج و رتن بالا
و کریل و کدہل و کبیر بودرسن و جب کہ وندہ و سرشت و پہلاوہ و سرس و دو پہریا و دیگر
گو ناگون گلہا ہر یک از بوئے خوش و رنگ دل کش نگہست بخش مشام و تازگی رسان منظر است
لیکن کیوڑہ و کیتکی لطافت و نزاہت دیگر دارد از یک گل مشام تمام ارباب مجلس نگہست می پذیرد

دیگر گوناگون میوه‌هاست که بشمار در نیاید بریت

نوائین میوه‌های نوش پرورد بلذت بریکی پر آب دیگر

وسرآمد میوه‌های این ولایت انبه است که از رنگ و ترکیب خوش و لهامی رباید و از شامه و کفش مشام جان‌های استاید از شیرینی و غدویت مزه قند و نبات می دهد بلکه از حلاوت پہلو به آجیات می زند زیر اگر نعمت بی بدل است عزیز دهاگشته و از بسکه بر جمیع میوه‌ها سرفراز است مکان خود بلند ساخته شجر و لغز میش از بلندی سر بفلک میکشد و از فیض بخشی خل کرامت بر سایه نشینان می گسترده و مشکوفه آنرا مولا گویند و بار آورده انبامند مثمنوی

نفرک خوش تفنن بوستان نغزترین نعمت هندوستان

نادره صنم حق آمد پدید نعمتی از عالم بالا رسید

پیر و جوان هر دو خریدار او طفل بجاں عاشق دیدار او

میوه بیاض ارنه یکے ده بود پنجه شود خوردنش آنکه بود

میوه نفرک همه ز آغاز تر تا حد انجام سزاوار خور

هر شجر او بفلک بر شده گنبد افلاک مدور شده

باغ وی آراگه دوستان زیب ده کشور هندوستان

دیگر مشک است سرچشمه قند و نبات و شیره ان همیشه آجیات بشیونی و سیرانی بر جمیع میوه‌ها سرفراز و بلندی و گردن فرازی علم افزاگر بایش مانند گره آرزو بر دلهای مردم نشسته و از بسیاری شیرین کاری او ذائقه طالبان شیون گشته از سیرایش حدیقه خواش تشنگان سیراب و از عذوقش مذاق نوشین بان نوش یاب سر بلند ازین است که مولودش بر جمیع اغذیه از شیرینی سر بلندی دارد و فیض بخش ازین دوست که نتیجه اش به ولایت دو دست بطریق تحفه فیض میرساند بریت

از مزه گرد آمده دروے نبات خام خضر پنجه چو آب حیات

اگرچه نباتات و سبزه که بزبان هند ساگ گویند آنقدر است که بشمار در نیاید اما از نعمت طایه بے بدل برگ قبول سبزه ایست سرسبز سازانجن سبز بختان برگی است برگ بخش دلهای برگ طلبان رنگ آرائی مجلس ارباب دول نگهت پیرایه مشام اهل محفل مرغوب

در استادمه

زمین پوشیده تشریف جاتی هواداده باوروح نباتی
 عروسان فلک در پرده سازی عجز عالم اندر هسته بازی
 ز فیض ابرگشته بوم و بر سبز زده مرغان نوای سبز و سبز
 نوای بلبل و آواز دراج تشکیب عاشقان را کرده تاراج
 نوای ساز خوشش آواز بلبل نغمه شورش در لاله و گل
 گوزن و گور در هر معنزاری همه شادی کنان از بهر باری

و کثرت بارش موجب انسزدنی زراعات و افزایش حاصلات و ارزانی غله و آبادانی الکنه است اگرچه در بعضی اقطار زراعات بر چاههای شود و در نخبه اطراف اراضی سیلاب هم هست اما اکثر زمین الهی که عبارت از بارانی بوده باشند واقع شده ازین جهت اکثر باران است و بیشتری زمین صلح و سپس ریح که در سالی دو مرتبه بلکه بعضی جایزاده بران مزروع می شود اگرچه کان الناس و یا قوت و طلا و نقره و مس و سرب و آهن و نیک و غیره درین کشور هست که محصول ان بضبطی در اید لیکن بیشتر در حاصلات زراعات است و اقامت غله که شماره ان بقلم در نیاید پیدا میگردد و جمیع غلات این ملک لذیذ و خوش طعم است اما برنج سکه داس سراد جمیع اجناس است خوبی و لطافت ان از حد قیاس^{۱۲} متجاوز مرغوب ذایقه بادشاهان و امیران و سایر الناس است در ملائمت و حلاوت بے نظیر و بنحو شبوی و خوش مزگی دلپذیر و دمنده بخت ورود و دوستان طبیعت پرور غذای بهتر و طعامی خوشتر از ان نشان نمی

دهند بیت

ذایقه سنجان حلاوت طلب یافته ز ولذت و شامه طرب

از نگارنگ میوه های ربیعی و خرفی با کمال عذوبت و لطیفی اگر تفصیل بر نگار و کتابی علیحدہ باید اگرچه انگور و خورپوزه و تربوز و انار و سیب و شقائق و انجیر و غیر ذالک بهتر از ولایت می شود اما میوه مخصوص هندوستان که تنش در لذت بے بدل و مذهب بلحاوت ضرب مثل و اناس بنحوش مزگی و خوشبوئے روشناس و کیده حلوا^{۱۳} و شریفه حلاوت اند و دوزخیل عدیم المثال و کونله و سنگتره در مزلی عدیل و کنار شیرین کار است و از کنار صحرائے چه نویسد که خود را بر همه کس وقف کرده نهانش دامان صادر و وار و میگردد و از ثمرات خویش فیض می بخشد

(۱۲) برگرفته - (۱۳) بیرون از حد قیاس - (۱۴) انود +

بی بیم و زدن و در زمان مال و انتقال خود از مسافت های بعیده سلامت بمنزل مقصود میرساند
 و ازین مملکت جانب شرق بنگالک و سمت جنوب دکن و طرف غرب تہتہ بدریائے شہر
 اتصال دارد و بصوب شمال کوہی است کلان کہ انتہائے ان بسان دیائے عمان پیدائست
 اگر در حین ممالک بہار نوروزی و ایام فروردی از لطافت و ناز است ہوا و عشرت و مسرت اہل
 غرا و اعتدال بیل و ہنار و طراوت و نصارت روزگار شہور است اما در ہندوستان ہوا
 برسات کہ آغازش از انجہام جوزا و انتہایش تا ابتداء کے میزان می شود و سرد تمامی بہار ہا و
 ہوائے جان فراست گوہر افشانی ابر عیار عرصہ زمین و سطح آسمان را فرومی نشاند و رشحات
 سحاب سراسر زمین را بروی تازہ می بخشد ہوا در روزے گوناگون بہار بروی کارئی و فلک ہر روز
 رنگارنگ کسوت برتن خلیش میگذارد و آسمان بسان عروسان پردہ بروی خودی ہند و باد
 مانند و اما مقنعہ از روی برمی کشد ماہ و نہرہ از غرقہ چرخ رو بروی می ارد و دایہ سحاب بر چہرہ
 ان شاہد ان نقاب می بندد ابر بگردار عشاق گریہ آغاز می نماید و صاعقہ رقیب و ارباب
 بجنہ می کشاید اب رو و مستانہ خراشش سے آغاز د و باد از سلسلہ بند در پایش می اندازد
 سرو از مستی رقص می کند چنار از طغیان مستک میزند گل از شادی بجنہ در می آید بلبل زبان بزم
 میکشاید باغ و راغ از فیض بخشی ہوا سر سبز گشتہ نغمہ باغ ارم میگیرد و کوہ و دشت از
 لطافت و قوت کسوت سبز پوشیدہ دم مسادات بگلشن جنت میزند ملیت
 بہار سبز و جہان سبز و گلستان سبز است بہر کجائی تا آسمان سبز است
 نراست ہوا ہوائی فرودے را ہوا خواہ خودی سازد و لطافت باد پندار نسیم نوروزی می براند
 رنگینی آسمان در منظر نظارگیان رنگین تر از گلشن بہار مینماید و تازہ روی زمین در چشم تماشا بیان
 زیبا تر از گلزاری و راہد کنار جہائے دجواز سبز ہائے خود ر و مانند خوبان نوخط مخطط مینشود
 و لب غدیر دل پذیر از نباتات نوخیز بسان جعد دل آویز از ماہر دیان مجعد میگردد و عالم عالم
 خضرات از کتم عدم بھر صہ وجودی در اید و جہان جہان نباتات از پردہ نیستی جلوہ می نماید و
 دہائے افسردہ را نشاط و تازہ چہرہ می آید و زود خاطر پژمرده را انبساط بی اندازہ رو میدہد
 و پیران را نشاط برنامی سرخوش میکند و جوانان را بادہ عیش مست میسازد و اہل حرص و
 طمع کہ دایما کمر تر و دلبستہ دارند ہائے در امان قناعت کشیدہ آرامش می پذیرند و سیاحان
 گیتی نور از تر و دہا باز ماندہ بکافی آسایش می گیرند مثنوی

پسند طبع عالی نیفتد و یاد رسنه و احوال و فرمان روائی تفاوت ظاهر شود یا آئین سنخ و ترتیب
کتاب ناخوش آید یا فقرات نادرست و مضامین ناموزون معلوم گردد و به پیچیدی و کم
فطرتی این احقر العباد مضاحک و استهزاف نمایند و از روی لطف و کرم عیب پوشی نکنند و
بسان بزرگان خطاپوش اصلاح فرمایند مثنوی

طبع دارم که گر ناگه شکر نی
بخواند زین سلاطین نامه حرفی

درین نامه اگر بیند خطائی
نیارد بر سر من با جرائی

ز روی لطف در اصلاح کوشد
و گما اصلاح نتواند خموشد

تنظیم مملکت سخن دل پذیر و تنسيق الفاظ و معانی بے نظیر
با صایب رائے دبیر خامه روشن ضمیر و تسطیر تعریف و توصیف

کشور هندوستان جنت نشان

هندوستان ملکیت وسیع و ولایتی است بس فراخ که ولایت دیگر بمشعر عسیران نرسد
با وجود وسعت و منحت همه جا آباد و در هر جانب و هر ضلع امصار و بلاد و قصبات و قریات
در باطات و قلعات مشتمل بر مساجد و معابد و خوانق و صوامع و سایر عمارات دل کشا و باغات
فرح آساز و شجرات دلکش و زراعات سبز و خوش در جو بیار روان و انهار جریان است
که در ممالک دیگر این نوع آبادی و معموری کمتر نشان می دهند و در ممالک و مشرق متعارفه
بر روی هر نهر و ناله قطره استوار و در یک شتیه طیار و میناقت هر که و میناقت هائے بلند
عمارت کرده و دیل ملک پس ازد و فر سنگ سرا با عمارات متین برائے نزول و ارامش
مسافرین و در هر سرائے اشیائے اغذیه و اشربه و ادویه و عطریه و آلات و ادوات
مطلوبه موجود و مهیا تمامی راه و دور ویه راسته درختان سایه گستر و میوه دار و چاهها و تالاب
و آبگیرها و غدیرها و طبع از آب خوش گوار و گریبان و درختان تفرج کنان و میوه خوران
و آب سرد و نشان گویا بر خیابان بوستان قطع را می کنند و سوداگران و تاجران و سایر بره نوردان

سال که مولانا شہ محمد شاہ ابادی از نعت کشمیری بقاری در آورده و تاریخ مہار شاہی
 مشتمل بر احوال سلاطین ولایت گجرات احمد آباد و ولایت سند المشہور بہ تہتہ و تاریخ سلاطین
 ولایت ملتان و مالوہ و دولت آباد و دکن و چوہدر و بنگالہ و او و بیہ کہ درازنہ مختلفہ ان ممالک
 از تصرف اورنگ نشینان دہلی برآمدہ و بر ہر یک ولایت حاکی جداگانہ استقلال
 یافتہ بود و حقیقت ہر ولایت و ہر فرمان در اذان تواریخ ظاہر است و دیگر
 تواریخ ہند و فرس مطب اللہ ابن بیچمان در آمدہ بخاطر ناقص رسید کہ ازان جمع تواریخ انتخاب
 نمودہ نسخہ مختصری تفصیل احوال فرمان روایان ہندوستان درست ساختہ و ذبیہ
 حصول انبساط گردانید بنائی علی ہذا خلاصہ مضامین ہر نسخہ مشتمل بر ششم از اجزائے احوال ہر فرمان
 را از ابتدائے راجہ جد ششمتر پانزدہان کہ در عالم گیری و رعیت پروری و خدا شناسی
 و ایزد پرستی کار سازیمہا بر روی کار آورده لغایت رائی پتہوہ کہ خاتم سلطنت جامعہ تہوہ
 اورست اسمائے راجہای معنی مختہار و رایان والا اقتدار بطریق اختصار و انتقال امر سلطنت
 از قومی بقومی دیگر تخریر و در آورد و اساسی سلاطین مسلمین از سلطان ناصر الدین سبکتگین کہ
 بادی مرا اسم اسلام دہند وستان از دست شریع نمودہ اندک اندک از احوال ہر کدام
 یعنی جلوس بر اورنگ جہان بنائی و صرف زندگانی بصفات حسنہ یا ایات ذمیمہ و حکومت
 ردائے عدل و انصاف یا بظلم و اعتساف و سبب فرو رفتن کوکب زندگیش در مہو
 فنا و طسوع ستارہ طالع دیگرے از مشرق ارتقا لغایت محمد اورنگ زیب عالم گیر بادشاہ
 بمعنفہ بیان آورده این کتاب را بحکامۃ التواریخ موسوم گردانید و عبارات و استعارات
 این نسخہ بدیعہ را از کتب دیگران فروی نہ کردہ بقدر لیاقت و مستند و خویش بتطہیر در آورده و
 ابیات مناسب حال بعضی از طبع ناقص و اکثرے از اشعار شعراے نامدار کہ بر محل و بدیہہ بخاطر
 رسیدہ برنگاشت و این مجموعہ استعارات و عبارات را دوسہ مرتبہ باصلاح در آورده در
 مدت دو سال درست ساختہ و سنہ چہلم عالم گیری مطابق یک ہزار و یکصد و ہشتم ہجری
 و ہزار و ہفصد و پنجاہ و سہ سنہ بکرماجیت و ہزار و ہشتصد و ہز دہم سنہ سالباہن و چہار
 ہزار و ہفصد و نود و ہشت گذشت کجاک مرتب گردانید آدمی زادہ چہنپہ دانش بلند داشتہ
 باشند بمقتضائے بشریت از سہو و خطا خالی نیست درین صورت امید از منشیان و وزکار و والانشان
 فرخندہ اطوارا نسبت کہ در وقت سیر و مطالعہ این نسخہ اگر عباتی و استعاراتی

و نسخہ راجا دلی کہ مصر بدیاد ہر اسمی راجا پنج خط ہندی نوشتہ وان راسا جو رام خلاصہ مریان گسائین لیرام
بعبارت مرغوبہ بھاری در آورده و نسخہ راجتر تیکتی کہ پندرت رگھناتھ احوال راجہائے والا شان و رایان رفیع
المکان با تفصیل ب سکر ت نگاشتنہ وان رامولانا می عماد الدین بھاری ترجمہ نموده و تاریخ سلطان محمود غزنوی
کہ در ممالک ہند آغاز ظہور اسلام از سلطان ناصر الدین بکتیکین پدر بزرگوار دوست و آرزو مولانا سے عنصری
بقید کتابت در آورده و تاریخ سلطان شہاب الدین غوری کہ حکومت راجہ و رایان از ابتدا
خلافت او از ہندوستان منقطع گشتہ و تاریخ سلطان علاء الدین خلجی کہ از سلطان ہند مشہور است
و تاریخ فیروز شاہی تصنیف مولانا سے ضیاء الدین و تاریخ آفاقہ محتوی بر احوال سلطان بلبل
لودی و نسل او و حقیقت شیر شاہ افغان سور و اولادش کہ آن را حسین خان افغان تصنیف نموده و سلسلہ
جیح افغان بہ بنی اسرائیل برادران ہتر یوسف کغانی رسانیدہ و کتاب ظفر نامہ متضمن فتوحات
حضرت صاحب قران امیر تیمور گورکان از تصانیف زبدہ فضل مولانا سے شرف الدین علی یزدی و
کتاب تیمور نامہ کہ مولانا می تاقی برادر زادہ مولانا می عبد الرحمن جامی در سلاک نظم کشیدہ و تاریخ بابر
کہ حضرت بابر بادشاہ احوال نخستہ مال خود را خود بہ زبان ترکی بہ تفسیر در آورده اند و میرزا خان خانان
عبد الرحیم ان را بھاری مترجم نموده و کتاب اکبر نامہ کہ علای فہامی شیخ ابوالفضل احوال سلسلہ
علیہ حضرت ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر تا حضرت ادم علیہ السلام بعبارت و استعارات دل پذیر
بقلم در آورده و تاریخ اکبر شاہی تصنیف شیخ عطاءک فرتنی و اکبر نامہ تصنیف شیخ ابدا
و منشی امر تفضہ خان و طبقات اکبری از تصنیفات خواجہ نizam الدین احمد اکبر شاہی کہ
جامع بسیارے تواریخ ہندوستان است و قبال نامہ جہانگیری مشعر بر احوال
بادشاہان والا شان از حضرت صاحب قران تانور الدین محمد جہانگیر بادشاہ کہ معتمد خان عرف
محمد شریف بعبارت واضحہ تحریر در آورده و جہانگیر نامہ کہ جہانگیر بادشاہ احوال خود را بعبارت
بادشاہانہ نگاشتنہ اند و تاریخ شاہجہان تصنیف وارث خان کہ علای سعد الدخان
ان را با صلاح در آورده و تاریخ عالمگیری کہ میر محمد کاظم منشی احوال سعادت اشتمال
حضرت ابوالمظفر محی الدین اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غازی از ابتدائے برآمدن
از دکن بقصد جنگ دارا شکوہ و نصرت بر برادران و جلوس برادرانک خلافت لغایت
سلسلہ جلوس مقدس بعبارت دل پذیر بقلم در آورده و تاریخ کشمیری متضمن احوال چنانچہ

توشه اخروی و استکمال امور معنوی که عبارت از یاد رب العباد است اشتغال در زود بداند که
هرگاه بادشاهان عالی مقدار و جهانداران نامدار با قبایل گران و وزیرای کاروان و عساکر بیکران و خزاین
بے پایان با آن عظمت و جلالت و شوکت و بیالت ره نور و مسلک فنا شدند و اثری از آن نامداران
بر صغیر و بزرگار نماند تا بسایر الناس چه رسد **منشوی**

آه ازین منزلی که در پیش است	که گذرگاه شاه مهر ویش است
نه ازین دام میتوان جستن	نه ازین مرگ میتوان رستن
گر غوری همچو خضر آب حیات	تشنه لب جان دهبی درین ظلمات
گر چو میسی شوی بچسب رخ برین	عاقبت جاکنی بزیر زمین
گر چو یوسف باوج ماه روی	تا گمان سرنگون بچاه رسی
آنکه جاوید هست و بودی کی است	تا بد واجب الوجود یکی است

از آنجا که این میچندان از بجهت که از غضوان ظهور صبح شعور بملازمت ناظران امور مملکت و مال
و صاحبان کارگاه دولت و اقبال همیشه خطوط نویسی که عبارت از منشیکری بوده باشد بمسورده
بمقتضای این فن و قلموزی شوق و سندا ولی ارزو اکثر نسخه تواریخ بمطالعہ در آورده بهره فرادان
اند و ختہ چنانچه کتاب رزم نامه ترجمه هابهارت که از تواریخ هند بزرگ تر و معتبر تر مشتمل بر احوال
پاندوان و کوردان و اسلامات آنهاست و حسب الحکم حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه
مولانا ی محمد القادر بدایونی و شیخ محمد سلطان قضا فیسری با ستمام نقیب خاں که سر اند تواریخ دانان بود
از سنسکرت بفارسی مترجم نموده و علای فهای شیخ ابوالفضل خطبه ان را بطرز مرغوب بقلم آوده
و ترجمه هر نویس پران که ما جرأے احوال سری کشن و نسب و نامه اسلامات را بجا و عابدان مائیه
از آن ظاهر است و آنرا حسب الحکم محمد اکبر بادشاه مولاناے تبریزی تحریر در آورده و ترجمه
را باین که متضمن بر احوال سری رام چند از کتب مشهور است و جافه مذکور از سنسکرت
بفارسی در آورده و ترجمه بهما گوت جوگ نششت که ببادستان عجایب و سخنان
غرایب ارحقایق و معارف در دست و بموجب امر بادشاه زاده دارا مشکوه آنرا شیخ احمد
و دیگر فضلا بفارسی در آورده اند و منتهی گل نشان ترجمه سنگا سن بتیسی متضمن احوال راجه
بکرماجیت که مختصر آن برنج مذکور است و وزیر راجه بموجب امر بادشاه در دست و منتهی گل نشان
رای رتبه مسکرم مرزبان چند که سنسکرت مذکور است و منتهی گل نشان ترجمه سنگا سن بتیسی متضمن احوال راجه

میا مورجسنر علم گر ماسلی کہ بے علم بودن بود غافل
 در بیان تالیف این نسخہ مسمی بحسنہ التواریخ

جادہ پیمایان بادیه دور و دراز تعلقات ورہ گریان مرحلہ نشیب قرار دنیا بے ثبات
 آئینی معتبر و وضعی مستمر است شغلی چند از قسم شکار و قمار و رود و کس و دو واضع است
 لاف و کذات و استعمال اصناع و احراف و امثال ان مائوس طبع و مائوس مزاج مساختہ
 در زمان انفرارغ از ملکاسب و مشاغل ضروریہ و کار و بار و نیویہ بدان اشتغال دارند و بدین غلط
 عمر گران مایہ را کہ گذشتن ان محتاج بشوغل نیست میگذرانند اما روشندان ہیشار غرام
 و صاف درو تان فرخندہ فرجام کہ بہرہ از سعادت و عادت عبادت دارند این نوع مشاغل ہر
 محض تبیح اوقات و نقاب بر چہرہ شاہد معنویات میدارند و میفرمایند کہ چون ہمہ کس ہمست
 آن ندارند کہ با الکلیہ از علایق و نیوی ترک توانند نمود اما اگر توفیق رفیق گردد و با وجود تعلقات
 دریا و رب العباد بودن و در شروع ہر کار اسم آفریدگار بر زبان آوردن و دست در کار و دلی
 بیارداشتن شغلی شریف تر و امری لطیف تر است و اگر چنین نباشد باری در وقت فرصت
 از امور ضروریہ بہ تبیح و تہلیل و یا در ب اگیلیل پرداختن کار نشارتین ساختن است ازان باز
 بمطالعہ کتب حقیقت و طریقت مشاغل و بر مضامین ان عامل بودن کامیابی دنیا و عقی است
 ازان پس مشغولہ کتب اخلاق موجب تزکیہ نفس و تصفیہ باطن منہج حسنات حال و مال است
 سپس مطالعہ کتب تواریخ شغلی است بر منصفہ شہود انجمن دانش را چہرہ آرا و بیہرم خوردار پر و کشتا
 د امریست در جلوہ گاہ ظہور ہوش انسانی را کار پرداز و چراغ خلوت دار و عن انداز در انظار
 احوال بادشاہان ماضیہ و بیان حقیقت فرمان روایان گذشتہ جام جمشید است و اینہ سکند
 و در گذارش فنائے عالم و دالیان و عدم بقائے جہاں و جہانیان شاہد است بدلائل واضح
 خوشاد انشوری بخت بیدار و فرخندہ منشی سعادت اطوار کہ باین شغل شگرت قیام و رزیدہ
 بد ریاضت ماجرائے راہ پیمایان مرحلہ عدم و سرگذشت گزشتگان از بین عالم عبرت پذیرفتہ
 از خواب غفلت بیدار شود و بیوفائے دنیا و ملی بقائے مافہا تقبیل دانستہ اوقات عزیز را کہ
 معدوم البدل و مقصود العیوض است صرف امور فانی و لذات جسمانی نگرداند و باستحصال

غفلت را سبب ظهور بنیائی و امکان عرصه بیدارشی را عصای خرد بخشی و خرد انسانی مسئله است
 منج حنات حال و مال مشعله ایست نیز روان وادی فضل و کمال مصقله ایست به مرات اهل
 حال قال رایحه ایست بشام بواطن ارباب جمال و جلال مثنوی

تاج سر جمله هنر است علم	قفل کشائی همه در هاست علم
علم بود گوهر و باقی سفال	آن چه حقیقت دگران چون خیال
علم کثیر اند و عسرت قصیر	هر چه ضرورت است بان شغل گیر
آنچه ضرورت است چه حاصل کنی	به که عسارت گری دل کنی

بر اثبات شرف و کرامت علم مجتبی ساطع و دلیل قاطع است که ادبی زاد و محبوس مطبوره
 حدوث و امکان و پابند سلسله کون و مکان را کجا مستدرت آنکه به پرواز جهانی چون طایر روانی
 بر افلاک رفته و قایق حقایق متوطنان عالم علوی را تواند دریافت یا نیروی طی الارض بهم رسانید
 بر عرصه تمام روی زمین و عسروج جبال و قعر دریا و تحت الشری شتافته تمام احوال عالم
 سفلی معلوم تواند کرد اینهمه حقیقت جنبش و گردش آسمان و طلوع و غروب ستارگان و
 سعادت و نحس و زمان و حالات جهان و جهانیان و کیفیت و کیت دریائے عمان بوسیله
 علم دریافته بر دقائق اسرار و حقایق میتواند اطلاع یافت و همچنان بر روی دریا خرامیدن
 و بر سطح هوا پریدن و از حبس نفس دل را از غم ربودن و بخلج بدن روح خود را در پیکر دیگر انتقال
 نمودن و از سیما به تبدیل صورت پرداختن و به کیمیا از خاکستر طلا ساختن و با فنون عالم اجنه
 را به تسخیر در آوردن و از طلسمات و لهای خلیای مسح کردن و ایجاد و بر سرایر ضایر جهانیان واقف
 گردیدن و به الج افتادگان بستر بیماری را شفا بخشیدن و سایر سحر سازی و نیزنگ پردازی ذریع
 باین علوم میتواند بظهور آوردن پس چنانچه این همه علوم شکل و فنون نادره از عدم
 بمنصه شهودی آمد همانا که بوسیله جمیل ان حصول مرتبه عرفان و درجه شناخت نیروان
 نیز قریب الوقوع است مثنوی

چو شمع از پی علم باید گداخت	که بے علم نتوان خدا را شناخت
بنی آدم از علم باید کمال	نه از حشمت و جاه و مال و مال
برود امن علم گیر استوار	که علمت رساند بدار استوار

پرستی و در نمودن راه خدا شناسی گشت و بکشت آبی در کتاب و کلام معجز فرجام او هزاران مینست
 و برکت بظهور پیوست که بعد رعتش نیز طوایف انام پیروی و متابعت از دست نداده از
 کار نام تائیش و تکرار اعجاز کرامتش محض سعادت و عین عبادت میدانند از اینجا است
 که هر فرقند سبب خود را از واردات و رگه الوهیت و ادای بارگاه ربوبیت تصور نموده اند
 و بهار و ربی دل و گویند برگردن جان می اندازند و دین و آئین دیگران محض تورات پنداشته
 رحمت ایزدی مخصوص نجاش خود و منسوب می سازند و اندای مخالف کیش و اجماع آئین خویش
 استر ضلالت ایزد و توانای انگارنداری این سجایای عایان هر گروه است که پی بطلب اصلی نهند
 نقشب را عبادت می پندارند اما خاصان هر طایفه که از لعل انوار عرفان شهبان ضمیر ایشان
 روشن گردیده و رایحه معرفت بمشام جان شان در رسیده رحمت^(۳۲) و اسعه جهان آفرین مخصوص
 بقوی تصور نه کرده بسان لعان مهرنیر و فیضان مطهر^(۳۳) طیر فیض بخش جمیع طوایف تصور میکنند
 از نقشب و نقد بر کران بوده با دوست هر رنگ و با دشمن بی جنگ زیست بینایند در ان اتفاق
 دارند که سرگروه هر گروه از تائیدات ایزدی و تمجیدات صمدی عالی نیست و میدانند که
 از تلون حکمت آبی و تنوع قدر تهلالت نامتناهی است که با این همه ظهور و آشکارای جلای چند بر روی
 معرفت و شناسائے خویش بقیه باخته طبقات خلایق را در مناقشات مذاهب و مباحثات
 مشارب انداخته بلیت

در حیرتم که دشمنی کفر و دین چراست از یک چراغ کعبه و تجماند روشن است
 احوال هر یک از قافله سالاران هر فرق و مشعل داران هر طریق بمقتضائے روشندلی و صفای
 درونی با صطلاح خویش روح سخن بقلب الفاظ درآورده و بغت دل پذیر چهره انسر و ز عالمی شده
 اند که کلید بیت المقصود عرفان و گنجینه کشای شناخت یزدان نوازند بود و پیدا است که بچکس در
 هیچ طریق بدون تحصیل و تکمیل علم کامیاب مقصد معنوی و مطلب اصلی نگشته و نخواهد گشت الحق
 علم است کثافت اسرار کوئی و آبی مشاهد مشوا^(۳۴) و صفیدی و سیاهی پرده کشای راز انفسی و افاضی
 چهره ایمانی رموز تقیدی و اطلاق ذریعہ ادراک کمالات صوری و معنوی و واسطه احراز مراد است و نیبه
 و دنیوی تیغ فهم و فراست را سنگ خنان و طبع رنگ آلود و بیخوری را مصقله و سدوان و شب و بچو^(۳۵) بالمن
 بے و نشان را چراغ افروز و دانش مشبستان ضمیر کور بالمان را شمع ارائے فیش مبنای و تائید نیایان عالم

اما چوں نفس اماره هوا و هوس زیان کاره که بطریق تو امان همراه انسان است عنان خستیا
از دست در بروده و مرآت ضمیر را بزرنگ غفلت و پندار اندوده و سلسله تعلقات و علیات دنیائی
بے ثبات می اندازد و از انجیمت او مجبور استعدا و بوده از شامه راه مقاصد معنوی بی راه رفته پای بند
خواب اسباب صوری می باشد و برای گرداوری مواد دنیا و تمیشت امور با فیها موطا ببات جسمانی
و مرغوبات نفسانی هزاران خیالات باطله و تمیشت لاطایله بسان امواج دریا امواج از دل برمی
انگیزند و بصحلول ان گوشه شهابی و کشت شهابی موفوره و اضطراب و مشتتاب نامحصوره بجای
آورده از وجدان در کجہ ضلالت و از فقدان در گرداب ملامت می افتد و ضمیمه ان از فرط محبت
و الفت عیال و اطفال و خویش و اقارب کند پیچ و در پیچ برگردن جان مضبوط ساخت عمر
گر انایه را که بدل ندارد و عیوض ان بدست نیاید بهمین آئین در ترات با خمریر سازند نظم
گرنیک نظر کنسیرم ایدل هستیم ز اصل کار عقال
بیفانده هر که عسر در بخت چیزی نخرید و زربینداخت

خوشا بیدار دلسر و دشمن ضمیری که محکوم نفس اماره نبود و خاطر از خطرات لایبنی واپر و خسته
دنیا و اسباب ان را محض خیال و خواب و اند و زندگانی را نقش بر آب تصور نماید و اوقات
عزیز را در طاعت ایزدی صرف نموده با نور شمع عرفان شهبستان ضمیر منور سازد و مثنوی
سعادت ز طاعت میسر شود دل از نور طاعت میسر شود
ز طاعت بود روشنای جان که روشن تر خورشید باشد جهان

در بیان خاصان درگاه ایزدی و تعریف آفریننده عالم

آفریننده موجودات و پدیدکننده مخلوقات بارادت ازلی و قدرت لم یزلی به لطفی که گوناگون عالم
و رنگارنگ عالمیان را بعرصه هستی چهره افروز ساخته همان منطذا همب متنوعه و مشارب مختلفه و جهانیا
بظهور در آورده و بنا بر استحکام ادیان و دهر و یار و هر فریق یکے از خاصان جناب صمدیت را بخلعت
بشری غلغله گردانیده و در افتد در قدرت عطا فرموده که عارف و قاین عقول و نفوس و کاشف حقایق
معقول و محسوس بوده از احوال اجسام علمی و اجسام سفلی و اخبار ماضی و حال و استقبال
بوالیایان الکی داده و مظهر معجزات عجیبه و کرامات غریبه گشته پرده کشای اسرار غیب و چهره
آرایی سراپا را ریب گردیده و باهام ربانی کتاب آسمانی بدست داشته خلایق را با دمی وادی ایزد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقاش نگارخانه کاینات و مصور کارگاه ممکنات چون اقتضای آن کرد که صور پیرایے عجایب ابداع و
 چهره آرای غرایب اختراع گردد و بوحث ارادی اربعه عناصر را با وجود قضا و فطری و تخالف طبعی باهم
 امتزاج و اختلاط داده برنگ آمیزی ارادت کبریا وضع انگیزی کلک قضا انواع نقوش غریبه و
 اشکال عجیبه بر مرقع تکوین نگاشت و اشباه متنوعه و مثال مختلفه را برار رنگ کون نقش بست
 یعنی بقدرت ابدای و صنعت اختراعی گوناگون خلقت و رنگارنگ آفرینش از مکامن خفا بمقتضه
 شهود و از جلیاب عدم بعرضه وجود آورده انسان را اشرف المخلوقات و اعظم الموجودات مشاهده بلین
 صنایع و نظایر شرایف لطایف خویش فرموده و بعنایات نمایان و لطافات شایان باصره بینای
 شکر کاریهائے جهان و سامع شنوانی نیرنگ سازیهائی جهانیان و شنامه کامیابی شمایم عطریه
 و ذائقه چاشنی گیر می لذایذ عنذیه و لاسمک شناسای سر و گرم و دانائے سخت و نرم کرامت
 کرد و بکلیه سی و دو دندانه زبان قفل از گنجینه باطنش بر کشود و مشعل دانش و عقل در شبستان
 ضمیرش بر افروخت تا بوسیله جمیله اینقدر تا بیدات و تمذیدات بر شرایف و کواکب انزیه
 و سایر سرایر کونیة طالع یافتنی بطلب اصلی و مقصد حقیقی که عبارت از حقیقت و معرفت الهی
 بوده باشد تواند برد و بدست یاری آن بر تبه والا و درجه اعلی انسان کامل فایز تواند شد منظومه
 صانع نیچون که ترا آفرید با تو بگویم که چرا آفرید
 تابش نسائی ادبی بری گوهر مقصود بدست ادبی

صفحات

اذکار

- در بیان جلوس حضرت خدیو جهان (اورنگ زیب) بر اورنگِ خلافتِ جهانبانی ۵۱۶
- در بیان نہضتِ موکبِ مقدس بدفعِ داراشکوہ بجانبِ ولایتِ پنجاب - - - ۵۱۹
- در بیان فرارِ داراشکوہ از لاہور بجانبِ ملتان بجلتِ تمام - - - ۵۲۱
- در بیان نہضتِ موکبِ مقدس بجانبِ ملتان بتعاقبِ داراشکوہ - - - ۵۲۲
- در بیان معاودتِ موکبِ مقدس از ملتان بجانبِ شاہجہان آباد بدفعِ شورشِ محمد شجاع ۵۲۴
- در بیان جشنِ وزنِ حضرت خدیو گہان خداوندِ جهان - - - ۵۲۶
- در بیان ماجرائے احوالِ بادشاہزادہ محمد شجاع و توجہِ موکبِ الابدفعِ او - - ۵۲۸
- در بیان شرحِ شوخیِ مہاراجہ جسونت سنگھ در جنگِ حضرت خدیو گہان { ۵۳۰
- بمحمد شجاع و رایتِ فتح بر افسرِ اختر و فرارِ محمد شجاع از معرکہ کارزار {
- در بیان بقیہ حقیقتِ تعاقبِ افواجِ قاہرہ و آمدنِ داراشکوہ از تھتہ بجانبِ گجرات ۵۳۸

صفحات

اذکار

۴۳۹	در بیان رحلت حضرت خاقان زمان
۴۴۱	ابوالمظفر نورالدین محمد جهانگیر بادشاہ
۴۴۲	در بیان بنی شاہزادہ سلطان خسرو
۴۴۵	توجہ موکب والا بسیر کا بل بعضی سوانح برائے دینار علی مسجد عینبرہ
۴۴۷	بیان در آمدن نور جہان بیگم زوجہ شیر افگن خان بکرم سرا کے قدسی
۴۵۰	در بیان باز آمدن خان عالم از اپچی گری ایران
۴۵۱	نہضت موکب والائی مقدس بسیر و شکار گجرات احمد آباد
۴۵۲	ولادت با سعادت سلطان محمد اورنگ زیب پسر بادشاہزادہ سلطان جہم
۴۵۳	در بیان مقرر کردن منار و چاہ و درختان در شاہراہ و عمارات جہانگیر آباد و لاہور
۴۵۴	در بیان تعریف و مذمت تباکو و منع کشتن آن بموجب حکم والا
۴۵۶	در بیان بعضی از سوانح برائے
۴۵۸	رسیدن جامعہ بازیگان بنگالہ بحضور مقدس تماشای انواع حیرت افزا
۴۶۴	در بیان تخیر قلعہ کانگرہ
۴۶۷	نہضت موکب والا بعد بسیر کا نگہ بعرضہ و لکشاے کشمیر
۴۶۹	در بیان بنی بادشاہزادہ شاہ جہان
۴۷۲	در بیان رسیدن مہابت خان و حضور اشرف اقدس مصدک ستاخی گردیدن آصف خان

قید کردن

۴۸۰	در بیان حلت نمودن حضرت خاقان زمان (سلطان جہانگیر)
۴۸۳	ابوالمظفر شہاب الدین محمد شاہ جہان بادشاہ غازی صاحبقران ثانی
۴۹۱	ابوالمظفر محی الدین اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ
۴۹۴	در بیان جنگ خدیو آفاق بہاراجہ جسونت سنگہ و فتح و نصرت یافتن
۴۹۸	در بیان ماجرائے احوال دارا شکوہ
۵۰۰	در بیان محاربہ غدیو گیہان باداراشکوہ و لوائے فتح برافروختن
۵۱۰	در بیان قید گردیدن بادشاہزادہ محمد مراد بخش
۵۱۱	در بیان بقیہ ماجرائے احوال دارا شکوہ
۵۱۳	در بیان ماجرائے سلیمان شکوہ و خلف بزرگ دارا شکوہ

صفحات

اذکار

- در بیان معاف کردن حبزیه و طریقہ صلح کل و رزیدن - - - - - ۳۷۰
- در بیان انتساب حضرت خاقان زمان برا جہائے و رؤسائے ہندوستان - - - ۳۷۳
- ولادت شاہزادہ سلطان سلیم یعنی جہانگیر بادشاہ و رفتن خاقان زمان پیادہ با جمیہ ایفای نذر ۳۷۴
- ازدواج شاہزادہ سلطان سلیم با صبیہ موتہ راجہ و ولادت سلطان خرم یعنی شاہ جہان - - ۳۷۵
- در بیان سوانح بدائع کہ در زمان آنحضرت وقوع آید - - - - - ۳۷۷
- در بیان تیغیر ولایت پتہ و بنگالہ - - - - - ۳۷۹
- در بیان بنی محمد حکیم میرزا برادر بادشاہ خاقان زمان - - - - - ۳۸۶
- در بیان کشتہ شدن راجہ دانشور بیربل - - - - - ۳۹۰
- در بیان رسیدن میرزا سلیمان والی بدخشان در حضور پرنور و تفرقہ در بدخشان - - ۳۹۲
- در بیان تیغیر ولایت و لگنائے کشمیر جنت تاثیر - - - - - ۳۹۵
- در بیان رحلت راجہ ٹوڈل دیوان اعلیٰ - - - - - ۴۰۸
- ہنرست موبک مقدس مرتبہ دوم بسیر کشمیر بے نظیر - - - - - ۴۱۰
- ہنرست موبک والا بسیر کشمیر جنت تاثیر مرتبہ سوم - - - - - ۴۱۲
- در بیان مقرر گردیدن پرگنہ گجرات و امن آباد - - - - - ۴۱۲
- در بیان تیغیر ولایت اودیسہ - - - - - ۴۱۳
- در بیان تیغیر ولایت قندہار - - - - - ۴۱۳
- در بیان تیغیر ممالک تھتہ و آمدن جانی بیگ - - - - - ۴۱۴
- در بیان تیغیر ولایت بہار - - - - - ۴۱۸
- در بیان تادیب زمینداران کوہستان پنجاب - - - - - ۴۱۹
- در بیان جشن والا - - - - - ۴۲۰
- در بیان رحلت تان سین و عرفی مشیرازی و شیخ ابوالفضل فیضی - - - ۴۲۱
- رسیدن برہان الملک و مرحمت شدن کمک با و برہم اطراف دکن - - - - ۴۲۳
- ہنرست موبک مقدس از لاہور بجانب دکن - - - - - ۴۲۵
- در بیان تیغیر قلعہ اکسیر و ولایت احمد نگر - - - - - ۴۲۷
- عادل خانہ - - - - - ۴۳۰
- قطب الملک حاکم ولایت گولکنڈہ - - - - - ۴۳۱
- نظام الملک حاکم ولایت احمد نگر - - - - - ۴۳۱
- در بیان کشتہ شدن شیخ ابوالفضل - - - - - ۴۳۲
- در بیان بنی شاہزادہ سلیم خلف بزرگ - - - - - ۴۳۶

صفحات

اذکار

۲۶۵	سلطان علاء الدین بن سلطان محمد شاہ
۲۶۶	سلطان بہلول لودھی
۲۶۳	سلطان سکندر لودھی
۲۶۶	سلطان ابراہیم لودھی
۲۶۹	ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ
۲۹۳	سلطان قطب الدین عرف رائے سنہرہ لنگاہ
۲۹۳	سلطان حسین بن سلطان قطب الدین
۲۹۴	سلطان محمود بن فیروز شاہ بن سلطان حسین
۲۹۵	سلطان حسین بن سلطان محمود
۲۹۵	میرزا شاہ حسین ارغون
۲۹۶	نصیر الدین محمد ہمایوں بادشاہ
۳۱۵	شیر شاہ سوری
۳۲۴	اسلام شاہ المشہور سلیم شاہ
۳۳۰	فیروز شاہ بن اسلام شاہ
۳۳۰	سلطان محمد عادل عرف مبارز خان
۳۳۳	آمدن ہمایوں بادشاہ بتیج پندوستان و فتح برفغانان و رعلت نمودن بازار پنجاب
۳۳۶	ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاہ
۳۳۸	در بیان آمدن ہیمون بقال بقصد محاربہ باخاقان زمان و دستگیر گردیدن و قتل رسیدن او
۳۴۱	در بیان فتح قلعہ ہنگوت و اخراج سلطان سکندر و انقطاع سررشتہ افغانان از ملک
۳۴۲	در بیان بے اعتدالی ہائے خانخانان ہیرم خان و اخراج او از ممالک محروسہ
۳۴۵	در بیان تیج و ولایت مالوہ
۳۵۰	در بیان تیج و ولایت گجرات
۳۵۲	در بیان رسیدن زخم بھرت بادشاہ
۳۵۲	در بیان کشتہ شدن شاہ ابوالعالی
۳۵۳	در بیان ولایت گدہد کہ انرا گوندہ والد گویند
۳۵۴	در بیان تیج قلعہ اکبر آباد
۳۵۵	در بیان قتل علی قلی خان و بہادر خان
۳۵۸	در بیان شورش میرزایان و تاراج و تخریب آہنا و تیج ولایت گجرات
۳۶۶	در بیان روانہ شدن خان اعظم بکہ معظمہ
۳۶۸	در بیان تیج و ولایت گجرات

اذکار

صفحات

۱۵۶	راجہ پرتی راج المشہور برکت پتھورا
۱۶۰	در بیان احوال سلاطین مسلمین
۱۶۱	ناصر الدین سبکتگین
۱۶۵	سلطان محمود بن سلطان ناصر الدین سبکتگین
۱۸۴	سلطان شہاب الدین عرف معز الدین محمد
۱۸۹	سلطان آرام شاہ پسر خواندہ سلطان قطب الدین
۱۹۰	سلطان شمس الدین عرف ملک اتمش
۱۹۱	سلطان رکن الدین فیروز شاہ بن سلطان شمس الدین اتمش
۱۹۲	سلطان بی بی رضیہ بنت سلطان شمس الدین اتمش
۱۹۳	سلطان معز الدین بہرام شاہ بن سلطان شمس الدین اتمش
۱۹۴	سلطان علاء الدین مسعود شاہ
۱۹۵	سلطان ناصر الدین ولد سلطان شمس الدین
۱۹۶	سلطان غیاث الدین لمبن
۲۰۵	سلطان معز الدین کیقباد
۲۱۴	سلطان جلال الدین فیروز خلجی
۲۲۱	سلطان علاء الدین براور زادہ و داماد سلطان جلال الدین خلجی
۲۲۵	سلطان شہاب الدین بن سلطان علاء الدین
۲۳۰	سلطان قطب الدین مبارک شاہ بن سلطان علاء الدین
۲۳۴	سلطان ناصر الدین عرف خسر خان
۲۳۵	سلطان غیاث الدین تغلق شاہ
۲۳۸	سلطان محمد شاہ تغلق عرف فخر الدین جوہا بن سلطان غیاث الدین
۲۴۵	سلطان فیروز شاہ بارہک
۲۵۲	سلطان تغلق شاہ بن شاہزادہ مستغ خان بن سلطان فیروز شاہ
۲۵۴	سلطان ابوبکر بن ظفر خان بن شاہزادہ فتح خان
۲۵۴	سلطان محمد شاہ بن فیروز شاہ
۲۵۴	سلطان علاء الدین سکندر شاہ بن سلطان محمد شاہ
۲۵۵	سلطان ناصر الدین محمود شاہ بن محمد شاہ
۲۶۱	رایات عالی حضرت خضر خان
۲۶۲	سلطان مبارک شاہ بن رایات عالی خضر خان
۲۶۴	سلطان محمد شاہ بن سلطان مبارک شاہ

فہرست مضامین کتاب خلاصۃ التواریخ

صفحات

اذکار

۲۰	در بیان خاصان و رگاہ ایزدی و تعریف آفرینندہ عالم
۵۰	در بیان تالیف این نسخہ مسمی بخلاصۃ التواریخ
۹۰	در تعریف و توصیف کشور ہندوستان جنت نشان
۲۲۰	در ویشان ہند
۲۸۰	صوبہ دار الخلافت شاہجہان آباد
۳۹۰	صوبہ مستقر الخلافۃ اکبر آباد
۴۱۰	صوبہ وسیعہ فیض الہ آباد
۴۳۰	صوبہ اودھ
۴۵۰	صوبہ بہار عرف پٹنہ
۴۷۰	صوبہ عمدہ بنگالہ
۴۹۰	صوبہ عشرت سرشت اودیسہ
۵۰۰	صوبہ خجستہ بنیاد اورنگ آباد
۵۱۰	صوبہ برار
۵۲۰	صوبہ خاندیس
۵۳۰	صوبہ مالوہ
۵۴۰	صوبہ دارالخیر اجپیر
۵۵۰	صوبہ دار البرکات بھرات
۵۹۰	صوبہ تھتہ
۶۱۰	صوبہ دارالامان ملتان
۶۲۰	صوبہ دار السلطنت لاہور
۸۰۰	صوبہ دلپذیر کشمیر
۸۳۰	صوبہ دارالملک کابل
۸۹۰	احوال فرمانروایان ہندوستان از ابتدائے راجہ جد ہشت پاندوان
۱۵۱۰	راجہ ہر پریم کہ از درویشی بہ پادشاہی رسید
۱۵۲۰	راجہ دیو سین کہ از بنگالہ آمدہ سریر آرای گردید
۱۵۵۰	راجہ

۱۳- طبقات اکبری مصنف مولانا نظام الدین احمد مطبوعہ نول کشور پریس لکھنؤ ۱۸۷۵ء

۱۴- طبقات ناصری مصنف ابو عمر منہاج الدین عثمان مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی

بنگالہ ۱۸۶۳ء

۱۵- ظفر نامہ مولفہ مولانا شرف الدین علی یزدی مطبوعہ ایشیاٹک

سوسائٹی بنگالہ ۱۸۸۷-۱۸۸۸ء

۱۶- عالمگیر نامہ مصنف منشی محمد کاظم مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۶۸ء

۱۷- فتوحات فیروز شاہی مصنف شہنشاہ فیروز شاہ (قلبی)

۱۸- آثار الامراء مولفہ نواب صمصام الدولہ شاہ نواز خان مطبوعہ ایشیاٹک

سوسائٹی بنگالہ ۱۸۸۶-۱۸۹۱ء

۱۹- آثار عالمگیری مصنف محمد سانی مستعد خان مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۷۱ء

۲۰- مفتاح التواریخ مصنف طاس ولیم بیل صاحب مطبوعہ نول کشور پریس کانپور ۱۸۶۷ء

۲۱- منتخب اللباب مصنف محمد ہاشم خان الخطاب بہ خانی خان نظام الملکی مطبوعہ

ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۶۹-۱۸۷۴ء

۲۲- منتخب التواریخ مصنف عبدالقادر بن ملوک شاہ بدونی مطبوعہ کلچ پریس

کلکتہ ۱۸۶۵-۱۸۶۹ء

فہرست تواریخ کہ حوالہ انہا در کتاب سدا شدہ

- ۱- اکبر نامہ مصنفہ شیخ ابوالفضل علای مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ
۱۸۸۶-۱۸۸۷ء
- ۲- اقبال نامہ جہانگیری مصنفہ معتمد خان بخشی جہانگیر بادشاہ مطبوعہ کالج
پریس کلکتہ ۱۸۶۵ء
- ۳- آئین اکبری مصنفہ شیخ ابوالفضل علای مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی
بنگالہ ۱۸۴۲-۱۸۴۴ء
- ۴- بادشاہ نامہ مصنفہ ملا عبد الحمید لاہوری مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی
بنگالہ ۱۸۶۷-۱۸۶۸ء
- ۵- تاریخ پنجاب مصنفہ سید محمد لطیف مطبوعہ نثرل پریس کلکتہ ۱۸۹۱ء (انگریزی)
- ۶- تاریخ فرشتہ مصنفہ ملا محمد قاسم ہندو شاہ مطبوعہ نول کشور پریس مکنو ۱۹۰۵ء
- ۷- تاریخ فیروز شاہی مصنفہ شمس راج عقیف مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۶۲ء
- ۸- تاریخ فیروز شاہی مصنفہ ضیاء الدین المعروف بقیار برنی مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۶۲ء
- ۹- تاریخ ہند مولفہ سر ایچ ایم ایلیٹ صاحب مطبوعہ ٹریبنر کمپنی لندن ۱۸۶۷-۱۸۶۸ء (انگریزی)
- ۱۰- توذک جہانگیری مطبوعہ علیگڑھ ۱۸۶۲ء
- ۱۱- تیمور نامہ مصنفہ مولانا عبد اللہ تاقی رقلی
- ۱۲- شاہ جہاں نامہ مصنفہ ملا محمد امین قزوینی رقلی

اعانت فرمائی ہے اور کافر دُاُفرداً اسم دار شکر یہ ادا کر دن۔ میں جناب پیسیر و لایت
شاہ صاحب۔ بی۔ اے۔ بی۔ ٹی۔ اسٹنٹ ماسٹر عربک ہائی
اسکول دہلی۔ و مولوی اشفاق علی صاحب منشی سپرانٹنڈنٹ حلقہ شمالی کی بیش بہا اور قابل
اعانت کا شکر یہ کے ساتھ اعتراف کرتا ہوں اور نیز عزیز برادران حافظ محمد حسن بی۔ اے
و مقبول حسن و فضل حسن و بشیر احمد کامنوں ہوں جنہوں نے مقابلہ نخبجات قلمی و تصحیح
پر دُف و ترتیب فہرست اسماء میں میری بہت زیادہ مدد کی۔ میں اپنے والد صاحب جناب قبلہ
و کعبہ مولوی شریعت اللہ صاحب و اخئی معظم جناب مولوی ابرار حسن صاحب
سکرٹری ہیوٹ مسلم ہائی اسکول مراد آباد کی اعانت کا بھی دل سے معترف ہوں جن کی متحرقات لیت
علی نے متعدد بار میری مشکل کشائی فرمائی حقیقت یہ ہے کہ خدائے برتر کو کس ناچیز سے اس کتاب
کی اشاعت کرانا ہی منظور تھا کہ یہ اسباب جمع ہو گئے ورنہ کجا میں اور کجا یہ دشوار کام۔

کتاب ہذا کی تصحیح و مقابلہ ماہ جون ۱۹۱۸ء میں شروع ہوا تھا اگرچہ کہ اس میں بہت زیادہ زمانہ
صرف نہیں ہوا اور امید کی جاتی تھی کہ سنہ مذکور کے اختتام تک وہ طبع ہو کر شائع ہو سکے گی۔ لیکن
کاپی نویسی اور بعدہ چھپنے میں جو دشواریاں لاحق ہوئیں اور کادھم و گمان بھی نہ تھا اور حقیقت یہ ہے کہ
بچے بارہا اس کی تکمیل میں مایوسی کا خوف ہوا۔ انہی بے عنوانیوں کی وجہ سے بچے دلی صدمہ و زخموں
ہے کہ جس شان کے ساتھ میں اس کتاب کو پبلک کی خدمت میں پیش کرنا چاہتا تھا تاکام رہا اور
علییاں بھی جو لیتھو کے ساتھ لازم و ملزوم کا حکم رکھتی ہیں رہ گئیں باوجودیکہ تصحیح پر دُف میں کوئی دقیقہ
محنت اور توجہ کافر و گذاشت نہیں ہوا۔ اگرچہ کہ عذر گناہ بدتر از گناہ ہے تاہم بچے امید ہے کہ ناظرین
میری مشکلات پر توجہ فرما کر سہو و خطا سے چشم پوشی کریں گے۔

ظفر حسن۔ بی۔ اے

دہلی
۱۱ اگست ۱۹۱۸ء

اضافہ ہوتا ہے۔ خاص طور پر قابل ذکر پنجاب کا جغرافیہ ہے اور اس میں ہی صوبہ لاہور اور مصنف کے وطن پرگنہ بٹالہ کا جو بیشتر مصنف کی ذاتی واقفیت پر مبنی ہے۔

حصہ دوم بھی خاص اہمیت رکھتا ہے۔ اس میں راجگان ہند اور بالخصوص حکمران ہلی کے نام کے ازمنہ حکومت اور مختصر حالات سلطنت مندرج ہیں یہ غالباً فارسی کی پہلی شائع شدہ تاریخ ہے جو قدیم تاریخ ہند پر روشنی ڈالتی ہے اگرچہ اس زمانہ کے واقعات عموماً قصہ و کہانی سے زیادہ وقعت نہیں رکھتے۔

حصہ سوم بھی دلچسپی سے خالی نہیں۔ اس میں بیشتر واقعات تو دیگر تواریخ سے جن کی فہرست مصنف نے دیباچہ میں دی ہے اخذ کیے گئے ہیں لیکن شہنشاہ اورنگ زیب اور اس کے بہائیوں کی باہم خانہ جنگی کے بسیط حالات سے معلومات میں اضافہ ہوتا ہے اور نیز مصنف کے ذاتی واقفیت کی بنا پر وہ مستند تصور ہیں۔ خلاصہ التواریخ غالباً پہلی قدیمی تاریخ ہے جس میں پادشاہان اسلام کے حالات ایک ہندو کے قلم سے تحریر ہوئے ہیں اور جواب زیور طبع سے آراستہ ہو کر شایع تاریخ کے سامنے پیش ہوتی ہے۔ چونکہ یہ امر بین ہے کہ یہ کتاب پادشاہ وقت کے زیر اثر تحریر نہیں ہوئی اس لئے اہل نظر کے لیے وہ بہترین ذریعہ معلومات ہوگی اور نیز اس سے یہ پتہ چلیگا کہ اب سے دو ڈھائی سو برس پہلے ایک ہندو مورخ کی پادشاہان اسلام اور خصوصاً اپنے ہم عصر پادشاہ اورنگ زیب کے متعلق کیا رائے تھی۔

معذرت ہادی النظر میں کسی پرانی کتاب کا شائع کرنا کچھ زیادہ دشوار معلوم نہیں ہوتا مگر جن اہل علم اس کام کو مکمل حق انجام دیا ہے وہ دن وقتوں سے بخوبی آگاہ ہیں جو متغیر دشمنوں کے حصول شکستہ اور بدخط تحریرات کے پڑھنے اور غلط کتابت کی تصحیح کرنے بالخصوص ناموں کی تحقیق و صحت میں پیش آتی ہیں۔ جبکہ پرانے زمانہ کے کاتب نقطوں اور مرکزدیے کی پابندی سے بری تھے۔ مختلف نسخوں کے مقابلہ کرنے میں جو محنت اور وقت درکار ہوتا ہے وہ محتاج بیان نہیں خصوصاً جبکہ ڈیڑھ اس کام کو محض شوقیہ اور اس وقت میں انجام دیا ہو جو اس کے فرائض منصبی ادا کرنے کے بعد دماغی و جسمانی آرام و اسایش کے لیے ملتا ہے۔ مجھے اس امر کا کلی احساس ہے کہ یہ کام میری تنہا محنت اور کوشش سے کسی طرح انجام نہیں پاسکتا تھا اگر میرے اعزاء و احباب جن میں کہ تاریخی مذاق خواہ طبیعتاً یا میری صحبت سے پیدا ہو گیا ہے میرا ہاتھ اس میں نہ بٹاؤں بالخصوص جبکہ یہ کتاب پانچ مختلف قلمی نسخوں کے مقابلہ کے بعد شائع ہو رہی ہے۔ اس لیے میرا فرض ہے کہ جن اعزاء و احباب نے میری اس کام میں

رہتا ہے کہ اوس نے اپنا نام پر وہ خفائیں کیوں رکھا۔ دراصل ایک عام رواج کے مطابق دیباچہ میں اوسکا اظہار ضروری تھا ظاہر اسکی وجہ یہ معلوم ہوتی ہے کہ سجان رائے محض ایک معمولی اور غیر معروف شخص تھا جسکو اپنے اظہار نام سے یہ امید ہو سکتی تھی کہ اوس کی تصنیف یا تالیف کی کچھ قدر وقعت بڑھ جاتی۔ اور نیز یہ کہ اوسکو خود اس سے حصول شہرت و عزت مد نظر نہ تھی بلکہ اوسکا مقصود محض اظہار حقیقت حال تھا جو ایک مورخ کا نصب العین ہونا چاہئے۔ ان امور کو پیش نظر رکھ کر ہم نتیجہ نکال سکتے ہیں کہ اوس کے بیانات بیشتر رطب و یابس سے پاک اور اصل واقعات پر مبنی ہونگے بالخصوص پادشاہ اورنگ زیب کے زمانہ کے حالات جبکہ وہ اکثر واقعات کا خود شاہد متصور ہے۔

نفس کتاب خلاصہ التواریخ سنہ جلوس اورنگ زیب مطابق سنہ ۱۰۹۶-۱۰۹۷ھ میں تحریر ہوئی اور مصنف نے دو سال اوس کی تالیف و ترتیب میں صرف کی۔ یہ کتاب مخصوص دہلی کی تاریخ ہے جس میں اس سلطنت کے ابتدائے قیام یعنی زمانہ جد ہشتر سے تا وقت تحریر کتاب کل راجگان و سلاطین کا حال بالتفصیل درج ہے۔ دیگر سلطنتوں کا تذکرہ بھی اوس موقعہ پر جبکہ وہ مفتوح ہو کر سلطنت دہلی میں شامل ہوئیں بالا جمال کیا گیا ہے۔ مصنف نے کتاب مذکور کو پاکیزہ و رنگین عبارت فارسی میں لکھا ہے اور استعارات و کنایات و اشعار بر محل و موقعہ سے اوسکو زیب و زینت دی ہے بلحاظ حالات و مطالب کتاب ہدائین حصوں میں منقسم ہوتی ہے۔

حصہ اول۔ جغرافیہ مملکت ہند بزمانہ سلطنت شہنشاہ اورنگ زیب۔

حصہ دوم۔ حالات راجگان ہند من ابتدائے سلطنت راجہ جد ہشتر یا نڈو تا زمانہ سلطنت راجہ پر تھی راج المعروف برائے پتھورا۔

حصہ سوم۔ حالات پادشاہان اسلام از زمانہ سلطنت ناصر الدین سہکتگین تا زمانہ پادشاہ اورنگ زیب۔

حصہ اول بہت زیادہ قابل قدر ہے جس میں ہندوستان کا جغرافیہ بزمانہ شہنشاہ اورنگ زیب معہ اوس کی پیداوار اور حالات یا شندگان کے درج ہے اور نیز منجملہ اہارہ صوبجات کے چکر کر سلطنت مغلیہ اوس زمانہ میں منقسم تھی ہر ایک صوبہ کا بیان جدا گانہ شرح و بسط کے ساتھ تحریر ہے یعنی اوسکے خاص خاص شہر اور دھچپ مقامات و عمارات اور اوسکے مصنوعات اور نیز مسافت وریا کا ذکر ہو مصنف نے اہی پر اکتفا نہیں کیا ہے بلکہ ہر صوبہ کے سرکار اور محالوں کے نام معہ ذرا مالگزاری کے تحریر میں لایا ہے گو یا کہ یہ حصہ آئین اکبری کا ایک ضمیمہ ہے جس سے اوس میں جدید معلومات کا

یہ نسخہ بھی میری ہی ملکیت ہے اور انہی معظم جناب مولوی ابراہیم صاحب کی وساطت سے مراد آباد میں دستیاب ہوا تھا +

(۴) نسخہ چہارم خط نستعلیق میں لکھا ہوا کرم خوردہ مگر مکمل ۱۵۱۱ ورق ہیں تقطیع ۱۱۱۱ رانچہ ۷۰ پتہ رانچہ اور ہر صفحہ میں ۲۰ سطریں۔ اس میں سنہ تحریر درج نہیں۔ خاتمہ پر یہ عبارت تحریر ہے۔
 "دست تمام شد کتاب خلاصۃ التواریخ تصنیف منشی المناشی سبحان رائے بہنداری ساکن بٹالہ کہ در علوم ہندی و فارسی و سنسکرت دستگاہ داشت"

یہ نسخہ جناب سید احسن شاہ صاحب رئیس سروہنہ ضلع میرٹھ و تحصیلہ ارگوندہ کی ملکیت ہے۔
 آنجناب نے براہ عنایت مقابلہ کے واسطے مرحمت فرما کر کتاب ہذا کی اشاعت میں عملی طور پر دلچسپی کا اظہار فرمایا جس کا میں تہ دل سے مشکور ہوں +

(۵) نسخہ پنجم غیر مکمل ہے یعنی اس میں صرف شاہجہان پادشاہ کے عہد سلطنت اور اوس کے مغولی تک ہے (دیکھو صفحہ ۴۹) شروع کے ہی تین صفحے کم ہیں۔ تعداد اوراق مجموعہ ۳۰۸ ہے تقطیع ۱۱۰ رانچہ ۷۰ پتہ رانچہ تعداد سطریں نہیں یعنی شروع میں تقریباً نصف کتاب تک تو ایک صفحہ میں ۱۸ یا ۱۹ سطریں ہیں لیکن بعدہ تعداد دستور بڑھتی گئی اور آخر میں ۲۲ تا ۲۵ تک پہنچ گئی ہے۔ خط شکستہ ہے یہ نسخہ مینٹ اسٹیفنس کلج دہلی کی لائبریری میں ہے اور میں صاحبان کلج مذکور بالخصوص مولانا مولوی عبدالرحمن صاحب پروفیسر عربی کی اس نوازش کا نہایت ممنون ہوں کہ اوسکو مقابلہ کے واسطے عنایت فرمایا +

مصنف مصنف کے متعلق نفس کتاب سے کچھ مستنباط نہیں ہوتا حتیٰ کہ اوس کے نام کا ہی پتہ نہیں چلتا شروع میں گو کہ ایک طویل دیباچہ ہے جس میں وجہ تالیف کتاب اوس کا نام و سنہ تالیف اور ایک کثیر تعداد تواریخ فارسی و سنسکرت کا ذکر ہے جسے مختاب مذکور کے لئے مواد اخذ کیا گیا ہے۔ لیکن مصنف نے اپنے متعلق صرف اس قدر اظہار پر اکتفا کیا ہے کہ جب سے اوس نے ہوش سنبھالا ناظران امور مملکت و مال و صاحبان کار گاہ دولت و اقبال کی ملازمت میں رہا (ملاحظہ ہو صفحہ ۶) نسخہ جات ۱۲ و ۱۳ کے اختتام پر البتہ کتابوں نے اوس کا نام منشی سبحان رائے بہنداری ساکن بٹالہ تحریر کیا ہے۔ پروفیسر ڈوسن صاحب نے (تاریخ ہندوستان مصنفہ المیٹ صاحب جلد ششم صفحہ ۵) اس نام کو سبحان رائے پڑھا ہے اور بٹالہ کو بیٹالہ۔ دیباچہ میں چونکہ علاوہ سنہ جلوس اور نگ زیب و سنہ ہجری کے نین ہندی۔ ہی پائے جاتے ہیں اس لئے یہ خیال ہوتا ہے کہ اس کتاب کا مصنف کوئی ہندو ہے۔ بہر حال یہ طے شدہ امر ہے کہ اسکا مصنف سبحان رائے بٹالوی ہے۔ اب یہ امر قیاس طلب

اوراق چہرے غیر متعلق کتاب کچھ تحریر ہے چسپان نہ ہے اس کا خط ہے اصل ورق صرف نو ضلع ہو ہیں۔ اصل کتاب کے ختم پر ذیل کی عبارت میں سنہ کتابت درج ہے۔

”بتاریخ نوز و دہم ربیع الثانی ۱۰۵۷ھ معز الدین عالمگیر ثانی بادشاہ غازی مطابق سنہ یکہزار و یکصد و ثلث و ہشت ہجری روز یکشنبہ وقت یکپاس شب گزشتہ صورت اتمام پذیرفت۔ تمت تمام شد کار من نظام شد“

قاریا بر من کن چندین عتاب
گر خطائے رفتہ باشد در کتاب

یہ نسخہ میری ملکیت ہے اور دہلی میں دستیاب ہوا تھا۔

(۲) نسخہ دوم خط تعلیق میں ہے۔ یہ نہایت اچھی حالت میں ہے۔ تعداد اوراق ۵۰۵۔ تقطیع ۹۰ رانچہ ۶ رانچہ اور ہر صفحہ میں ۵۰ اسطر میں حالت پر یہ عبارت درج ہے جن میں سنہ کتابت تحریر ہے۔
”حذا الکتاب خلاصۃ التواریخ لتصنیف منشی الناشی سبحان رائے ہندواری ساکن بٹالہ منصف صوبہ پنجاب بتاریخ بست و ششم شہر شعبان المعظم روز شنبہ سنہ یکہزار و دو صد چہرے بالا ہجری و سنہ جلوس بیست مانوس شاہ اکبر ولد حضرت شاہ عالم بادشاہ غازی در عہد مہاراجہ دھراج راج راجندر سری سوامی جنگ سنگھ بہادر در بلدہ سوامی جیپور بروز شنبہ صورت اتمام ابن کتاب پذیرفت زیادہ خیر

ہر کہ خواند دعا طبع وارم

زانکہ من بندہ گنہگارم

سمت راجہ بکرماجیت یکہزار و ہشت صد ثلث و چہار

کاتب نسخہ ہذا ایسا معلوم ہوتا ہے کہ کوئی ہندو تھا کہ اس کو سنہ ہجری ٹھیک معلوم نہ تھا اور نہ جاوہر اکبر شاہ ثانی غالباً اس کے سہو سے لگیا ہے۔

آخری صفحہ کے نیچے کے حاشیہ پر تعداد اوراق بین عبارت درج ہے۔ ”بمیزان کل ۵۰ جزا ورق“

یہ نسخہ بھی میری ملکیت ہے اور لکھنؤ سے دستیاب ہوا تھا۔

(۳) نسخہ سوم میں ۴۹۵ ورق ہیں تقطیع ۸۰ رانچہ ۵ رانچہ اور ہر صفحہ میں ۴۰ اسطر میں خط تعلیق ہے۔ سنہ تحریر اور کاماٹا ہوا ہے۔ خاتمہ پر یہ عبارت درج ہے۔

”تمت تمام کار من نظام شد کتاب خلاصۃ التواریخ بتاریخ نوز و دہم ربیع الاول سنہ ... روز جمعہ بوقت دوپہر با تمام رسید“

قلی نسخہ جات] ناظرین کی آگاہی کے لیے یہ ضروری معلوم ہوتا ہے کہ اون پانچوں نسخہ جات کا مجملہ ذکر کیا جائے جن سے اس کتاب کی تصحیح و مقابلہ عمل میں آیا ہے۔ ان پانچوں نسخوں میں ایک نسخہ خاص ہستیاز رکھتا ہے۔ یہ کتاب جیسا کہ آگے چلکر معلوم ہوگا شہنشاہ اورنگ زیب کے ستمہ جلوس میں لکھی گئی اور اس میں اس بادشاہ حجاز کی تخت نشینی اور اس کے بعد شاہ شجاع و داراشکوہ کے تعاقب کے واقعات تک بحث کی گئی ہے مگر تعجب انگیز امر یہ ہے کہ سوائے اس نسخہ کے قریب قریب تمام قلمی نسخوں میں جو اب تک مورخین کو دستیاب ہوئے ہیں آخر میں بے سلسلہ واقعات شہنشاہ اورنگ زیب کی وفات کا ذکر دتا ہے چند طور میں بنیاد اجمال کے ساتھ تحریر ہے۔ پروفیسر ڈوسن صاحب نے بھی (تاریخ ہند مصنفہ ایللیٹ صاحب جلد ہشتم صفحات ۵۷۷) خلاصہ التواریخ پر بحث کرتے ہوئے اسکا ذکر کیا ہے اور اونکی رائے ہے کہ یہ اندراج کسی کاتب کی طرف سے ہے جس نے شروع ہی زمانہ میں جب یہ تاریخ لکھی گئی نقل کرتے وقت اسکا اضافہ کر دیا اور بعدہ جتنی کتابیں نقل ہوئیں اول میں اسکا اعادہ ہوتا رہا۔ میرے زیر مطالعہ تین نسخوں میں بھی یہ واقعہ درج ہے جس کو میں نسخہ ۷ سے ذیل میں نقل کرتا ہوں۔

”القصہ آخر الامر بتاریخ بست و ہشتم ذیقعدہ ۱۱۰۰ھ ہجری بعد انتظام مہام روز مبارک جمعہ بعد سہ پاس روز حضرت پادشاہ جنت آرام گاہ در عمر نو دو یک سال و مہندہ روز دو گھڑی پیمانہ عمر لبریز نوادہ مدت سلطنت پنجاہ سال و دو ماہ و بست ہشت روز در ملک دکن در شہر احمد نگر این معنی بوقوع آمد“

سب سے پہلے مجھے یہ ہی نسخہ دستیاب ہوا تھا یہ خط شکستہ میں لکھا ہوا قدرے بوسیدہ مگر مکمل ہے اور ب نسخوں سے زیادہ قدیمی اور نسبتاً صحت کے ساتھ ہے۔ واقعات مذکورہ بالا کو پیش نظر رکھ کر اگر میں کہوں تو غالباً بیجا نہ ہوگا کہ اب تک اس کتاب کے حسب قدر قلمی نسخے مجھے یا دیگر مورخین کو دستیاب ہوئے ہیں اول سب سے زیادہ متند ہے۔ اسکا طرز تحریر یہی دیکھپی سے خالی نہیں یعنی کاتب نے ہر صفحہ کو دو برابر حصوں میں تقسیم کر کے ان ہر دو حصوں کو بیاضی صورتوں میں لکھا ہے اور صفحہ کے شروع و آخر و وسط میں دو دو سطریں معمول کے موافق کتابی طرز پر تحریر کی ہیں اس طور پر ہر صفحہ میں چھوٹی و بڑی کل سطور کی تعداد ۲۸ سے ۳۸ تک ہے تعداد اوراق ۲۱۳ تقطیع ۱۲ اطرانچہ ۸ اطرانچہ شروع کے اصل و سزا اوراق ایسا معلوم ہوتا ہے کہ کتاب میں سے تلفت ہو گئے تھے مگر بعدہ کسی نے اونکو نقل کر کے داخل کتاب کر دیا ہے۔ نوان ورق کتاب کے آخر میں جہاں اوچند

ب

ہر قسم کی اعانت کا وعدہ فرمایا چنانچہ آنجناب نے ریاست جیپور کو ایک خط تحریر فرمایا کہ اگر دربار کے کتب خانہ میں خلاصۃ التوائیح کا کوئی قلمی نسخہ ہو تو مجھے اس کے مطالعہ اور مقابلہ کی اجازت دی جائے۔ ریاست سے حسب المراد جواب آیا مگر اس اثنا میں حسن اتفاق اور خوش قسمتی سے مجھے اوس کے کئی دیگر نسخے بہم پہنچ گئے اور ریاست جیپور کی فیاضی سے مستفید ہونا میں نے زیادہ ضروری تصور کیا جس سے میری ادائیگی فرایض منصبی میں بھی نقصان کا احتمال تھا۔ بعد میں نے جناب **سر جان میپورٹ مارشل** صاحب بہادر کے بی۔ بی۔ سی۔ آئی۔ اے۔ ای۔ بہ القابہ ڈائرکٹر جنرل محکمہ آثار قدیمہ کو جو اوس زمانہ میں کشمیر میں تشریف فرما تھے اس کتاب کی اشاعت کے ارادہ کی اطلاع کی اور آنجناب سے اعانت اور صلاح کا متمنی ہوا۔ جناب مدد ورح نے میرے اس کام کو استحسان کی نظر سے دیکھا۔ نیز گزشتہ موسم سرما میں جب آنجناب بتقریب دورہ دہلی تشریف لائے تو میرے تمام قلمی نسخہ جات کا جسے کتاب مذکور کی تصحیح عمل میں آئی ہے معائنہ کیا۔ اور بیش قیمت علمی نکات اور قابل قدر مشوروں سے اس ناچیز کو مستفیض فرمایا۔ حقیقت یہ ہے کہ اگر ان ہر دو مدد ورحین کی عنایت اور بہت افزائی میری شامل حال نہ ہوتی تو میں اس کتاب کے طبع اور شائع کرنے میں سعی و کوشش تو درکنار اس کا خیال بھی دل میں لانے سے قاصر رہتا۔ اگرچہ کہ ان کی ذات میرے اظہار تشکر سے کہیں بالا و اسف ہے تاہم میں یہ اپنا فرض تصور کرتا ہوں کہ اس موقع پر ان ہر دو محسنین کے شکریہ کا اظہار کروں اور جو انکا الطاف و کرم بزرگانہ میرے شامل حال ہے اوسکا اعتراف کروں بلیت

اجرے و ہمدانے کہ کرد است یاوری با آنکساں کہ یا ورونا صرنداشتند
ترتیب کتاب ہذا کسی پرانی کتاب کے شائع کرنے کے لئے یہ نہایت اہم و ضروری ہے کہ اوس کی تصحیح و مقابلہ متعدد مختلف نسخہ جات سے عمل میں آئے جن کی نسبت یہ گمان و شبہ نہ ہو کہ وہ ایک ہی قلمی نسخہ سے نقل کی گئی ہیں اور نیز جن کی صحت و قدراست کا کافی اطمینان ہو چنانچہ کتاب ہذا کے شائع کرنے میں میں نے بھی اس اصول کو پیش نظر رکھا اور خدا کے فضل و کرم سے مجھے اس میں امید سے زیادہ کامیابی ہوئی یعنی اس تاریخ کی جو امتداد زمانہ سے غیر معروف اور کیا رہ ہو گئی ہے مجھے پانچ عدد قلمی نسخے دستیاب ہوئے نسخہ جات مذکورہ بالا میں اگر کہیں اختلاف پایا گیا ہے تو تمام نسخوں کی مختلف عبارات کو فٹ نوٹ میں درج کر دیا گیا ہے اور متن میں مختلف فیہ عبارت پر حرف "ن" تحریر کیا گیا ہے دیگر کتب تاریخ کے حوالے ہی دئے گئے ہیں جن کی فہرست مقدمہ ہذا کے آخر میں متاثر ہے

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمہ

حمد و سپاس بے قیاس اوس خدا سے جو ذہل کا جو لفظ کن سے تمام مخلوقات ارضی و سماوی کو عالم وجود میں لایا اور درود نامہ و اوس ذات ستودہ صفات پر جس کی شان میں لولاک لما خلقت الافلاک آیا۔

اصابع خلاصۃ التواریخ کے متعدد حوالہ جات سرسید احمد خان مرحوم و مفتور کی مشہور و معروف کتاب اثار الصنادید میں پائے جاتے ہیں جو اثار قدیمہ دہلی پر بہترین کتاب ہے اور انہی حوالہ جات سے یہ قدیم تاریخ میری علم میں آئی۔ عرصہ کی جستجو کے بعد ایک قلمی نسخہ تاریخ مذکور کا دستیاب ہوا جس کے مطالعہ سے مجھے اسکی اہمیت اور دلچسپی کا پتہ چلا اور یہ خواہش ہوئی کہ کاش یہ کتاب زیور طبع سے آراستہ ہو کر شالیتین تاریخ کے ہاتھوں میں پہنچ سکے۔ مگر اس کام کی اہمیت اور دشواریوں سے میں ناواقف نہ تھا اور مجھ سے بے بصانت شخص کی یہ خواہش اس کی حیثیت اور مرتبہ سے کہیں بالاتر تھی۔ لیکن اذا امراد اللہ شیا احیا اسبابا میں نے اپنی اس خواہش کا اظہار جناب علی القاب انریبل ڈبلیو۔ ایم۔ بیلی صاحب بہادر سی۔ ایس۔ ای۔ سی۔ آئی۔ سی۔ ایس۔ دام اقبال چیت کمشنر صوبہ دہلی سے کیا اور قلمی نسخہ کتاب مذکور کا معائنہ کے واسطے پیش کیا صاحب مدوح نے جبکہ علمی مذاق اور تاریخی دلچسپی شہرہ آفاق ہے اور محتاج بیان نہیں میرے معروضات کو نہایت شوق سے سماعت فرمایا اور کتاب مذکور کی طبع اور شائع کرنے کی ترغیب دیکر میری ہمت افزائی فرمائی۔ اور نیز اس اہم کام میں

\$3.50

Agarwal

London, May 1966

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DS
451
S94
1918

Sujān Rā'e Bhandārī
The Khulasatu-t-tawarikh

